

SAMO ONI MOGU BITI NAŠ PONOS I DIKA

HEROJI JUGOSLAVENSKE NARODNOOSLOBODILAČKE BORBE

1941. – 1945.

“SLOBODNA JUGOSLAVIJA”

Sadržaj:

Uvodna riječ	3
Josip Broz Tito	4
Narodni heroji Jugoslavije:	8
Narodni heroji strani državljeni:	519
Podaci o narodnim herojima	548

Uvodna riječ

Drugarice i drugovi, pred vama stoji knjiga o herojima. Knjiga o ljudima koji su obilježili jugoslavensku povijest u razdoblju do 1945. godine, a i kasnije. Knjiga o ljudima koji su žrtvovali sebe, svoju obitelj, mnogi i svoj život, a za dobrobit svih - i nas koji smo kasnije došli.

Fascinirajuće je da se upravo najmlađi član radne grupe pokreta "Naša Jugoslavija" toliko zainteresirao i potrudio se da biografije skenira i ponovno složi u jednu knjigu - knjigu koju Ti, dragi čitače, upravo čitaš. Dokaz je to da narodni heroji i dalje žive. Ne samo u srcima svojih suboraca, (na žalost sve ih je manje), ne samo u suvremenicima njihovog slavnog vođe, druga Josipa Broza Tita, već i u srcima ljudi koji su se rodili poslije tog tragičnog 04.05.1980. godine.

Istina, ova knjiga nije nastala proučavanjem njihovih biografija, njihovih životnih puteva. Ne. Ona je ponovno napisana. To je zapravo kopija knjige «Narodni heroji Jugoslavije», grupe autora iz davne 1982. godine. Mi, članovi radne grupe Društvo «Slobodna Jugoslavija», smatrali smo da se ljudi koji su tako hrabro krenuli u borbu protiv daleko jačeg okupatora, kao i protiv domaćih izdajnika, moraju spasiti od zaborava. Naša najnovija povijest je pokazala da se dobre stvari brzo zaboravljaju. Stoga ih treba uvijek iznova vraćati na valove svijesti i uvijek iznova ponavljati. Treba se podsjećati na sve herojske bitke, na sve tegobe kroz koje su prošli. Ne smije ih se nikada zaboraviti.

Oni su išli u rat zato što su vjerovali, u to, da je ono što rade jedino ispravno. Išli su u rat, jer su htjeli pomoći u oslobađanju naroda od kapitalističkog jarma. Išli su u rat zato što su svojoj djeci htjeli osigurati jedan drugačiji život, život pun smijeha, veselja, život neopterećen mržnjom – život dostojan čovjeka. Jer čovjek nije rođen da bi bio rob. Ne! On je rođen da bi bio slobodan, da bi mogao uživati sve ljepote te slobode.

Narodni heroji SFRJ su svojim radom, svojim djelom, a neki i svojim životom pridonijeli da se na teritoriju Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije 50 godina živjelo u miru, u ljubavi, živjelo se životom slobodnog čovjeka. A sloboda se ne dobija, ona se mora stvoriti. U pravilu borbom.

Neka im je vječna slava i HVALA!

Otišli su u šumu, a ušli u povijest.

Zlatko Stojković, dipl. ing.

Josip Broz Tito

Josip Broz rodio se u malom selu Kumrovcu na Sutli, u najzapadnijem dijelu Hrvatskog zagorja 7. maja 1892. godine kao sedmo od petnaestero djece roditelja Franje i Marije Broz, rođene Javeršek. Mali "nesporazum" oko toga biografskog podatka, s obzirom da se Titov rođendan slavi na dan 25. maja, objasnili su njegovi biografi činjenicom da je Josip Broz za vrijeme svoga dugogodišnjeg revolucionarnog rada bio prisiljen da se služi lažnim papirima i dokumentima, pa je tako i u jednom vojničkom dokumentu austro-ugarske vojske zabilježeno da je rođen 25. maja. A upravo na taj dan (25. V 1944.) izvršen je i desant na Drvar. Rođendan je ostao, pa ni sam Tito nije želio da se taj datum mijenja kad ga je narod već prihvatio. Sin oca Hrvata i majke Slovenke, Josip Broz nije osjećao nikakvih nelagoda zbog te okolnosti, jer između dvije susjedne zemlje nije bilo antagonizma ni netrpeljivosti. Josip Broz je mnoge dane djetinjstva proveo kod djeda Martina preko Sutle, te naučio odlično slovenski, zbog čega je imao poteškoća kada je pošao u hrvatsku osnovnu školu.

Kada se rodio Josip Broz, život u kumrovačkoj dolini je bio težak i naporan, oskudan i jednoličan. Iako je kmetstvo odavno bilo ukinuto, seljaštvo su pritiskali teški nameti, porezi i opća oskudica, jer su im posjedi bili mali, rasparčani, a zemlja slabe kvalitete. Godina 1903. i 1904. bile su veoma burne u tim krajevima, u znaku općeg narodnog pokreta protiv mađarizacije s jedne strane, i u znaku pobune siromašnih seljaka protiv svih vrsta eksploatacije s druge strane.

Osnovnu školu Josip Broz je pohađao u Kumrovcu od 1900. do 1905. Po svršetku osnovne škole Josip Broz je, zbog teškog stanja u obitelji, morao odložiti svoj odlazak na zanat, pa je neko vrijeme morao raditi kod svog ujaka u Sloveniji. Nakon toga je radio u jednoj sisačkoj kantini. Godine 1907. je postao šegrt mehaničarske radionice u Sisku. Po završetku šegrtske škole 1910. prvi put stiže u Zagreb gdje postaje član Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije i učestvuje u radničkim demonstracijama.

Nakon "izleta" u Trst, gdje nije našao posao, vraća se u Zagreb gdje 1911. sudjeluje u velikim demonstracijama. Nakon toga je radio u Kamniku u Sloveniji, Čenkovu u Češkoj, u Münchenu, u tvornici automobila "Benz" u Mannheimu, u Njemačkom Ruhru, Beču, Bečkom Novom Mjestu gdje je radio u tvornici automobila "Daimler" kao probni vozač. Naučio je njemački i češki jezik, usavršio svoj i izučio nove zanate.

Godine 1913. odlazi u vojsku. Početkom prvog svjetskog rata 1914. shvatio je da to nije njegov rat i da nema za šta da ratuje, pa je u to uvjeravao i svoje drugove u kasarni. Odveden je u Petrovaradinsku tvrđavu i tu je proveo neko vrijeme, ali nije osuđen nego je poslan na frontu u Galiciju pa zatim na Karpate.

Na fronti je bio do 25. maja 1915. kada je ranjen i zarobljen. U ruskoj bolnici provodi trinaest mjeseci gdje mnogo čita i uči ruski jezik. Nakon izlječenja, Tito je kao zarobljenik poslan na rad u selo Kalasijevo. Pored posla nalazi vremena za čitanje a u razgovorima sa seljacima sve se češće spominje ime Lenjin.

Krajem 1916. premješten je u Kungur gdje radi na održavanju željezničke pruge. U junu 1917. napušta Kungur i odlazi u Petrograd gdje sudjeluje u demonstracijama. Zatim bježi u Finsku. Tamo je uhapšen i poslan u zatvor u Petropavlovskoj tvrđavi, iz koje je transportiran natrag u Kungur. Iz transporta je pobjegao i dospio u Omsk, gdje se, poslije pobjede oktobarske revolucije, prijavio u odred Crvene internacionalne garde. Na proljeće 1918. zatražio je da bude primljen u Rusku komunističku partiju (boljševika). U ljeto iste godine umaknuo je pred Kolčakovom vojskom među Kirgize, gdje je radio kao strojar u jednome

mlinu. Po povratku boljševika u Omsk vratio se u taj grad i tamo postao član jugoslavenske sekcije Ruske komunističke partije.

U jesen 1920. vraća se u Zagreb gdje stupa u redove Komunističke partije Jugoslavije. Iste godine partija je zabranjena. Kada 1921. ostaje bez posla zapošljava se u mlinu u mjestu Velikom Trojstvu gdje je sa svojom suprugom živio do kasnog proljeća 1925. godine. Tu mu se rodilo troje djece. Prvo dijete umrlo mu je u Zagrebu, a u Trojstvu su mu sahranjeni sinčić Hinko, koji je umro osam dana nakon rođenja kćerkice Zlatice, čiji se život ugasio nakon 17 mjeseci. Godinu dana prije nego što napušta Veliko Trojstvo, rođen je sin Žarko, koji je jedini ostao živ od četvoro njegove djece iz prvog braka.

Napušta mlin u Velikom Trojstvu i u kasno proljeće 1925. godine dolazi u Zagreb. Po partijskim zadacima odlazi u Kraljevicu, Beograd i u Smederevsku Palanku. U aprilu 1927. opet se vraća u Zagreb. Od suda u Ogulinu osuđen je na sedam mjeseci robije, uvjetno na četiri mjeseca, zbog komunističke propagande. Nakon izlaska iz zatvora Tito ujedinjuje Partiju koja je bila podijeljena na različite frakcije.

Kada su u junu 1928. godine organizovane demonstracije, na letku kojim se radnici pozivaju na demonstracije stajao je potpis Josipa Broza. Velika potjera policije raspisana je 20. juna 1928. Uhapšen je 4. augusta 1928. i osuđen na pet godina robije. Početkom 1929. doveden je na izdržavanje kazne u Lepoglavu. Godinu dana poslije njega u Lepoglavu dolazi Moša Pijade, tada stari i iskusni komunist. Njih dvojica su počeli zajedno raditi na organiziranju partijskih jedinica u kaznionici. Iz toga vremena sačuvan je i jedan od dva portreta Tita što ih je izradio Moša Pijade, koji je inače bio poznati slikar.

Početkom 1931. Josip Broza su iznenada premjestili u kaznionicu u Mariboru, koja je bila na glasu kao najgora u Jugoslaviji. Tu je izdržao kaznu ali ipak nije odmah pušten na slobodu. Odveden je u Ogulin, gdje je trebao da odleži još tri i pol mjeseca one kazne na koju je bio uvjetno osuđen. Tek potkraj marta 1934. izlazi iz zatvora, ali mu je određeno da mora boraviti u rodnom Kumrovcu i da iz njega ne smije nigdje otići.

Već u aprilu te godine napušta Kumrovec i odlazi u Samobor. Postao je ilegalac i prvi put se spominje ime Tito. Postojalo je više priča o tome kako je dobio to ime ali je Josip Broz kasnije više puta objašnjavao da ga nikakav posebni razlog nije potakao da uzme to ime. Jednostavno, to je narodno ime, koje nije posebno rijetko. Prešavši u ilegalnost, Tito je nastavio još većom partijskom aktivnošću. Uključen je u Politički biro CK KPJ 1934. godine. Zbog partijskih zadataka povremeno odlazi u Pariz i Moskvu.

Krajem 1937. godine Josip Broz Tito postaje generalni sekretar Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije. Poslije toga još dva puta odlazi u Moskvu 1938. i 1939. godine. Fašizam se širio Evropom, Hitlerove i Mussolinijeve armije su na granicama Jugoslavije, a vlada Cvetković-Maček ne vidi opasnost koja se bliži. Jedne od posljednjih večeri u oktobru 1940. godine u Dubravi je održana Peta zemaljska partijska konferencija. Na kraju konferencije Tito je rekao: "Drugovi, pred nama su odlučujući dani. Naprijed sada u konačnu pobjedu! Iduću konferenciju moramo održati u oslobođenoj zemlji i od tuđina i od kapitalista!"

Okupacija Jugoslavije zatekla ga je u Zagrebu, odakle je, njegovom inicijativom, upućen proglas CK KPJ narodima Jugoslavije i radnom narodu Jugoslavije, u kojemu se ističe odlučnost Partije da u oslobodilačkom ratu ustraje u prvim redovima, u kojemu ustaje protiv potpaljivanja nacionalne mržnje i poziva radnike, seljake, omladinu, građane i sve rodoljube da se ujedine u borbi za nacionalnu nezavisnost.

U drugoj polovici maja 1941. godine Tito odlazi u Beograd odakle usmjerava pripreme za dizanje ustanka i početak oslobodilačkog rata. Po napadu Njemačke na SSSR (22. juna) Politbiro CK KPJ je pod Titovim vodstvom ocijenio da je nastupio odlučan trenutak za početak oružanog ustanka protiv okupatora i njegovih domaćih pomagača. Glavni štab Narodnooslobodilačkih i partizanskih odreda Jugoslavije (NOPOJ) formiran je 27. juna, a Tito je postao vrhovnim komandantom NOPOJ. Pod njegovim vodstvom donesena je odluka o dizanju svenarodnog ustanka.

Beograd je napustio 16. oktobra i otišao na oslobođeni teritorij u zapadnoj Srbiji, kamo su premješteni i GŠ NOPOJ i CK KPJ. U Stolicama je 26. i 27. novembra održano savjetovanje nacionalnih i pokrajinskih predstavnika narodnooslobodilačkog pokreta i donesene smjernice za razvoj ustanka i oslobodilačke borbe pod jedinstvenim vodstvom Vrhovnog štaba NOPOJ i glavnih štabova po zemljama i pokrajinama Jugoslavije. U oktobru iste godine Tito se sastao u Ravnoj Gori s Dražom Mihailovićem radi dogovora o zajedničkoj borbi protiv okupatora, koji zbog stava Mihailovića završava bez uspjeha.

U oktobru i novembru 1941. godine Tito je u Užicu, odakle usmjerava razvitak ustanka. U Rudom, u istočnoj Bosni, 22. decembra 1941. osniva Prvu proletersku brigadu. Na osnovi uspjeha postignutih u ustanku i oslobodilačkoj borbi u drugoj polovici 1942. izdaje naredbu o osnivanju prvih divizija i korpusa, što je bio temelj stvaranja Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ). Na njegovu inicijativu u Bihaću se 27. Novembra 1942. sastaju predstavnici NOB iz svih krajeva Jugoslavije i formiraju AVNOJ - Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije. Godinu dana poslije, 29. i 30. novembra 1943, u Jajcu se sastaje AVNOJ na svoje drugo zasjedanje i donosi povijesne odluke o budućem uređenju Jugoslavije kao federativne države ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Tito dobiva naslov maršala. Neko vrijeme rukovodi oslobodilačkom borbom iz Drvara, odakle, poslije neuspjelog njemačkog desanta, 25. maja 1944. godine, odlazi na Vis, gdje razvija široku djelatnost za međunarodno priznanje nove Jugoslavije. U augustu 1944. susreće se u Napulju s predsjednikom britanske vlade Winstonom Churchillom. Istodobno dok se bori za međunarodno priznanje novoga stanja na tlu Jugoslavije, rukovodi, kao vrhovni komandant, operacijama oslobođenja zemlje, koje usklađuje s operacijama savezničkih vojski. Predvečer 23. oktobra 1944. stiže u oslobođeni Beograd. Potvrđujući već izborne tekovine, Tito 7. marta 1945. godine formira vladu Demokratske Federativne Jugoslavije.

Narodnooslobodilačka borba naroda Jugoslavije pobjednički je završena 15. maja 1945. Još u toku borbe - 19. novembra 1944. - Predsjedništvo AVNOJ-a dodijelilo je Titu naziv narodnog heroja Jugoslavije. Josip Broz Tito bio je jedini Vrhovni komandant u drugom svjetskom ratu koji je svoje borbe lično vodio u bitku. Ranjen je u bitci na Sutjesci u junu 1943. godine.

Godine 1948. odupro se diktatu Staljina, odbacivši njegovu neprijateljsku politiku prema tekovinama socijalističke revolucije u Jugoslaviji i tekovinama oslobodilačke borbe. Odbijanjem da se pokori tzv. Rezoluciji Informativnog biroa komunističkih i radničkih parija (Informbiro), koja je sadržavala agresivnu politiku Staljina prema Jugoslaviji, Tito je, u ime načela ravnopravnosti naroda i komunističkih partija svih zemalja, odbacio politiku međunarodnoga hegemonizma i diktata velike sile. U Narodnoj skupštini FNRJ 27. juna 1950. podnio je obrazloženje Osnovnog zakona o upravljanju radnim kolektivima od strane radnika, istaknuvši staro socijalističko geslo "Tvornice radnicima". Prvi put je za Predsjednika Republike izabran 14. januara 1953.

Poslije smrti Staljina uslijedila je normalizacija odnosa sa SSSR pa je, za posjeta Hruščova Jugoslaviji, u junu 1955, potpisana Beogradska deklaracija, kojom je otvoren put

normalizaciji odnosa između dviju zemalja, na osnovi priznanja načela ravnopravnosti među narodima, državama i komunističkim i radničkim partijama svih zemalja svijeta.

Tito je od ranih 1950-ih godina pa sve do svoje smrti razvio golemu međunarodnu djelatnost, jedan je od začetnika i glavnih aktera pokreta nesvrstanosti s kojim su se identificirale mnoge novooslobođene zemlje u svijetu. Afirmirajući međunarodni položaj Jugoslavije, mir i suradnju među narodima, Tito je posjetio više od sedamdeset zemalja svijeta, na svim kontinentima. Za goleme i trajne zasluge koje je stekao za sve narode Jugoslavije i za njihovu državnu zajednicu tri puta je proglašavan narodnim herojem. Bio je biran za doživotnog predsjednika SKJ. Za izvanredan doprinos vojnoj znanosti i praksi, posebno za doprinos i zasluge u izgradnji teorije i prakse oslobodilačkog rata Tito je 1976. dobio doktorat vojnih znanosti i umjetnosti. Proglašen je i počasnim članom mnogih akademija znanosti i umjetnosti.

Na jedanaestom kongresu SKJ - posljednjem kojemu je prisustvovao - održao je govor o snazi, ulozi i perspektivama Jugoslavije, o njezinoj vjernosti pokretu nesvrstanosti i o odsudnoj važnosti bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije - govor koji je svojevrsna oporuka svim baštinicima države koja je stvorena pod njegovim vodstvom i kojoj je ostao trajnim simbolom: Titova Jugoslavija.

4. maja 1980. u 15.05 sati na Kliničkom bolničkom centru u Ljubljani umro je najveći sin naših naroda i narodnosti, predsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, predsjednik Saveza Komunista, Vrhovni Komandant oružanih snaga, Maršal Jugoslavije Josip Broz Tito. Pokopan je 8. maja 1980. u Beogradu u Kući cvijeća. Na njegovoj sahrani bilo je prisutno 209 delegacija iz 127 država svijeta. Titova sahrana bila je zvanično najposjećeniji pogreb nekog državnika u prošlom stoljeću.

Narodni heroji Jugoslavije:

Albahari Abrahama Nisim	14
Antončić Mate Milan Velebit	16
Antunović Ignjata Rista Baja	18
Antunović Jure Ilija	20
Anušić Ante Tadija	22
Baće Mije Maksimilijan Milić	23
Badel Slavka Marijan	25
Bagat Stipa Vlado	27
Baković Franje Rajka	29
Baltić Nikole Milutin	30
Ban Olga	32
Banina Tome Ante	33
Belinić Bartola Marko	35
Biber Stjepana Antun Tehek	37
Bilić Jovana Božo Marjan	39
Birta Laze Mojica Zec	40
Biškup Marija Petar Veno	42
Bjelogrić T. Kosta	44
Blagojević Jovana Vera	45
Blagojević Milan Španac	47
Dušan Bojović	48
Bosnić Pere Milka	50
Bošković Iva Milo	51
Bošnjak Radovana Jefto	53
Bubanj Franje Viktor	55
Bubić Gostimira Dragan	57
Budak Karla Divko	58
Budicin Gieuseppe Pino	59
Buha Rada Boško	60
Bulat Petra Rade	61
Car Dragutina Nikola Crni	63
Car Petar Zvrk	65
Cvetko Vječeslav Flores	67
Čajavec P. Rudi	69
Čavić Dragana Marijan Grga	70
Čmelik Janka Janko	72
Čolaković Miće Rodoljub Ročko	74
Čolović Stevan	78
Čolović Vidaka Savo	80
Čopela Stavra Ordan	81
Čukić Vučka Bogoljub	82
Čupić Sava Čedomir Ljubo	84
Čvoro Arsena Mihajilo	85
Dakić Božidar	87
Danilović Jove Uglješa	89
Dapčević Jovana Peko	91
Debeljak Stjepana Stjepan Bil	94
Dedeić Stevana Boško Pop	95

Delpin Petra Rastislav Zmago	97
Demonja Nikola	99
Dimić Todora Nada	101
Domany Josipa Robert	103
Došen Stevo	105
Dragar Rezka	106
Dugalić Obrena Momčilo Momo	108
Dugandžić Jakova Jakša	110
Dugonjić Ilije Ratomir Rato	111
Dugošević Andreja Veljko	113
Dujić Teodora Miloš	115
Dukić Milana Stevan	116
Dulić Stipana Đuro	118
Dumbović – Kovačić Kata Mati	120
Dumičić Petra Ljubo	122
Duraku Redžepa Emin	123
Durbaba Jovana Jošo	125
Duši Hajdar	127
Đapić Nikole Đuro	129
Đerek Stipe	131
Đilas Nikole Aleksa Bečo	132
Đokić Pere Danilo	133
Đonović M. Branko	134
Đurić Novice Želimir Željko	136
Engel Aleksandra Elias Ilija, Andžić	137
Eypper Ernesta Ernest	139
Fetahagić Ramadana Ahmet	141
Fiket Grge Mirko	142
Filipović Avrama Stjepan	144
Gaćeša Vasilj	145
Gajić Mihajla Ljubivoje Đoka	147
Galić Marijana Jure Veliki	148
Galjer Franje Vilim Šišo	150
Gardašević Petra Radovan	152
Gavran Mile Dušan	153
Gavrić Gavre Veselin	155
Gavrilovski Alekse Kiro	157
Georgiev Milana Pero Čičo	158
Gerovac Mile Ljubica	159
Gigov Andona Strahil	160
Gluhak Ivo	161
Gredelj Janka Janko	162
Gregorić Pavle	163
Hariš Jakova Ivan - Ilija Gromovnik	165
Holjevac Slave Većeslav, Veco	167
Hribernik Lovre Rudolf Svarun	168
Hrovat Franca Žan	170
Humo Saliha Avdo	172
Ibrahimpasić Hasana Mahmut Mašo	174
Ilić Ivana Ljubo	176

Ilić Radoja Milan Žuća, Čiča Šumadijski	178
Ilić Sime Milan	181
Janežić Janka Vida Vilma - Lučka	182
Janić Vlado Capo	184
Jankez Đure Grga	185
Jankov Ganeta Blagoja Mučeto	187
Jereb Rada Dušan Štefan	188
Jerković Dragana Dušan	189
Jonić Anta Ante	190
Josifovski Vangela Josif Sveštarot	192
Jovanović Ljubisava Sava Sirogojno	193
Jovanović Milana Živorad Žikica Španac	194
Jovanovski Igne Ilija Cvetan	196
Jović Slobodan	197
Kapičić Mila Jovo	198
Karamandi Stavre Elpida	200
Karangelski Angela Vasko	201
Karanović Milana Nikola	202
Kardelj Edvarda Edvard, Bevc, Krištof	203
Kerin Alojza Milka Pohorska Milka	210
Kluz Valentina Franjo	212
Kljaić Mirka Milanka	213
Kljajić Filip Fića	214
Kljajić Ilije Mirko Stari	216
Kljajić Marka Miloš	218
Knebl Matije Franjo	220
Knežević Gavriła Radovan Tihi	222
Kolman Janoza Alojz Marok	223
Komar Alojza Slavko	225
Komatina Alekse Miloš	227
Končar Dmitra Marko Bura	229
Končar Gece Rade	231
Končar Nikole Dragica	234
Kovačević Blagoja Sava	236
Kovačević Božidara Branko Žika Mornar	240
Kovačević Čedomira Radoslav	242
Kovačević Goluba Miloš	244
Kovačević Jeremije Veljko	246
Kovačević Mila Đuran	248
Kovačević Nikole Mitar Mujo	250
Kovačević Obrena Radovan Maksim	252
Kovačević Petra Mirko	253
Kovačević Petra Vasilije Čile	254
Kovačević Petra Vojo	256
Kovačević Radosava Vojin Vojo	258
Kovačević Sime Boriša Šćepan	259
Kovačić Ivana Ivan Efenka	261
Kovačić Lucijana Oskar	262
Kovačić Martina Jože	264
Kraigher Alojza Dušan Jug	266

Krajačić Ivana Ivan Stevo	268
Krajger Alojza Boris	271
Kraš Valentina Josip	273
Kreačić Ivana Otmar Kultura	274
Krese Franca Franc Čoban	276
Krkač Marka Ivan	278
Kroflin Rudolf	279
Krsmanović Branko	280
Kruška Marka Gojko	282
Kufrin Ivana Milka	284
Kujundžić Đorđa Maksim	286
Kuprešanin Nikole Milan	287
Labudović Jagoša Milorad Labud	289
Latinović Jove Trivo Garonja	291
Lavčević - Lučić Nikole Ivan	292
Lazarević Sava Božo	294
Leković Miće Voja	296
Leković Petar	298
Lenac Ivan	300
Lisak Janko Puška	301
Lješković Mašana Nikola	303
Macura Milana Slobodan – Bondo	304
Marinković Josipa Ivan Slavko	306
Maslarić Pantelije Božidar	308
Masleša Aleksandra Veselin Veso	310
Maslić Salka Omer	312
Mašera Frana Sergej	314
Mašković Novice Jelica	316
Mašković Sekule Savo	317
Mede Janeza Pavla Katarina	318
Morača Save Milutin	320
Morđin Mihe Ivan Crni	323
Moškrič Janeza Jože Ciril	325
Mrazović Czofek Stjepana Karlo Gašpar	327
Mrkoci Marka Marko	329
Mrkoci Franje Slavko	331
Muker Ivana Ivan	333
Nađ Stjepana Kosta	335
Nemet Vladimir Braco Kozarčanin	338
Nenadović Gavra Dragomir	339
Nikoliš Mihajla Gojko	340
Nježić Lazara Vid	342
Orešković Jose Marko Krtija	345
Pajić - Dašić Vase Dušan	347
Pajić - Ožić Bartola Vinko	348
Pajić Davida David	350
Palikuća Šerifa Ibe	351
Palkovljević Miloša Boško Pinki	352
Panić Đorđa Todor	354
Pap Henrika Pavle Šilja	355

Papić Jove Žarko	357
Parenta Miloša Nenad	359
Pavlović Miloje	361
Pavlović Veljka Ratko Čičko	363
Penezić Spasoja Slobodan Krcun	365
Perić Miloša Vladimir - Valter	367
Petrović Petra Adam, Gigac	369
Pijade Samuila Moša Čiča Janko	371
Pilipović Đure Milan	374
Popović Aleksandra Koča Pera Posavski	376
Popović Momčilo Ozren	378
Popović Rada Jevrem	380
Pravica Riste Dragica Draga	382
Primorac Antuna Rudolf	386
Princip Jove Slobodan Seljo	388
Radić Svetozara Lepa	390
Radosavljević Vera Nada	392
Radovanović Maksima Jovo Jovaš	393
Rakovac Joakim	394
Ranković Mateje Anđa	396
Ranković Milivoja Aleksandar Marko	398
Rašović Radosava Milija	401
Raštegorec Andrije Ante	403
Rolović Vladimir Vlado	408
Rozman Franca Franc Stane	410
Rožanc Jožefa Tine	412
Rudolf Janka Janko	414
Rukavina Ivana Ante	416
Rukavina Ivana Ivan	418
Rukavina Pavla Ivan Siđo	419
Runko Miloša Zvonko Pavle	420
Rustanbeg Milan	422
Ružička Ivana Josip	423
Sabljak Nikole Ivan	424
Sadiku Ramiz Baca	425
Salihagić Bećira Himzo	427
Semič Jožeta Stane Daki	428
Spasić Save Milan	430
Stanković Radoja Velizar Veka Korčagin	432
Stanojlović Spire Milorad Mića	434
Stefanović Dimitrija Svetislav Čeća	435
Stevović Velimira Rodoljub Rode	437
Stiković Mihajla Miloslav	438
Stojanović Ilije Branko Krvavi	439
Stojanović Maksima Mihajlo Puljo	440
Stojanović Sime Mladen	441
Stojanović Vukoja Božidar Drenički	443
Šarić Ive Ante Rade Španac	445
Šćepanović Petra Jafto Čajo	447
Šegrt Obrena Vlado	449

Šentjerc Franca Lidija.....	451
Šercer Ivana Ljubomir Ljubo	453
Šibl Armina Ivan	455
Škorpik Josipa Velimir	457
Šolaja Simo Simela.....	459
Šoti Pala Pal	461
Špalj Ivana Milan	462
Španović Đure Ilija.....	463
Španović Vase Tomica	464
Špiljak Dragutina Mika.....	465
Šteković Pere Lazo	469
Štokovac Antona Jovan Đžoja	471
Štrok Pavla Izidor Mrkić.....	472
Štulić Mirko	474
Šumenjak Slavka Slobodan Feks	476
Šumonja Dragomira Miloš.....	478
Šupica Rade.....	480
Šupić Blagoja Obren.....	482
Šuran Jože Josip	483
Šurbat Ilije Branko Bane.....	485
Šurkalo Mirjana Dinko	487
Šurlan Marka Gojko	489
Turšič Ivana Ivan Iztok.....	491
Vajner Dušana Slaviša Čiča	493
Videković Ivan Pavel.....	495
Vidović Ivana Marija Abesinka	496
Vladušić Đurđa Branko	498
Vlahović Franeta Josip Joža.....	500
Vlahović Milinka Velimir Veljko	502
Vlajić Živana Milosav	505
Vujanović Sava Žuča	506
Vukmanović Nikole Svetozar Tempo	507
Vukmirović Nikole Boro Crni.....	510
Zrenjanin Žive Žarko Uča.....	512
Zrilić Vlade Đurađ.....	514
Zupčević Mehmeda Asim.....	516
Zvicer Blagote Jovan Jovo	517

Albahari Abrahama Nisim

Rođen je 28. januara 1916. godine u Tešnju, Bosna i Hercegovina, u trgovačkoj porodici. Još u višim razredima gimnazije, koju je završio u Sarajevu, došao je u dodir s napredno orijentiranom omladinom i neposredno učestvuje u raznim njenim kulturnim, sportskim i političkim akcijama.

Poslije završetka škole radio je, kao privatni namještenik, u Sarajevu, gdje je istovremeno nastavio i revolucionarnu aktivnost. Osobito se isticao u radu klasnog sindikalnog pokreta u Savezu privatnih namještenika i u SBOTIČ-u. Član KPJ postao je 1935, a sljedeće godine osuđen je na jednogodišnju robiju koju je izdržao u Sarajevu, beogradskoj Glavnjači i na Adi Ciganliji.

Poslije povratka s robije, 1937. godine, ponovo se uključuje u partijsko-politički život, a u aprilu 1940. godine, poslije povratka s odsluženja vojnog roka, postao je član Mjesnog komiteta KPJ za Sarajevo. Kao poznati partijski aktivist odveden je u koncentracioni logor u Ivanjicu, decembra 1940. godine, gdje je ostao sve do 29. marta 1941. godine. U vrijeme kapitulacije jugoslovenske vojske Nisim se nalazio u Sarajevu, gdje je organizirao izvlačenje komunista palih u zarobljeničke logore.

U periodu priprema ustanka Albahari je, kao član Mjesnog komiteta, bio vrlo aktivan u organiziranju prikupljanja oružja i sanitetskog materijala, jačanju partijske organizacije u gradu i povećanju njene spremnosti za prihvaćanje novih zadataka.

Kad je ustanak već izbio, Nisim je radio na formiranju prvih partizanskih odreda u okolini Sarajeva. Bio je zamjenik komesara Semizovačke čete i, prilikom organiziranja partizanskih odreda na sektoru Vareš—Breza, zarobljen je u okolini Vareša. Doveden je u ustaški zatvor u Sarajevu. Poslije žestokog mučenja, pred samo strijeljanje, uspio je da — zajedno s Isom Jovanovićem, sekretarom Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, Milutinom Đuraškovićem i Vasom Miskinom — pobjegne iz neprijateljskog zatvora i da se prebaci na oslobođenu teritoriju Romanije. Kao iskusan partijski radnik, odmah je postavljen za sekretara Okružnog komiteta KPJ za odred "Zvijezda", gdje se jednako istakao i kao dobar borac i kao organizator i politički mobilizator masa. U toku četverogodišnjeg rata prošao je mnoge borbe i jedinice. Po pravilu se nalazio tamo gdje je nedostajalo iskusnih partijskih radnika. Bio je zamjenik političkog komesara čete i bataljona 6. istočnobosanske brigade, sekretar Okružnog komiteta KPJ za Romaniju, član Oblasnog komiteta KPJ za istočnu Bosnu, šef odjeljenja za zaštitu naroda za oblast Trećeg korpusa...

Poslije završetka oružane borbe, Nisim Albahari je obavljao raznovrsne, vrlo složene poslove. Bio je izvjesno vrijeme predsjednik Saveza sindikata Sarajeva, član CK KPJ za Bosnu i Hercegovinu od osnivačkog kongresa 1948. godine. Više od deset godina bio je u Centralnom komitetu načelnik Uprave za kadrove CK, član Izvršnog komiteta CK KPJ za Bosnu i Hercegovinu. U više saziva biran je za poslanika Republike i Savezne skupštine. Bio je ministar rada, u Vladi SR Bosne i Hercegovine, sekretar Izvršnog vijeća, sekretar Skupštine SR Bosne i Hercegovine, predsjednik Organizaciono-političkog vijeća Skupštine SR Bosne i Hercegovine, i predsjednik raznih komisija i tijela.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, i više drugih odlikovanja.

Završio je Visoku školu političkih nauka u Beogradu. Bio je član je Savjeta federacije i član GK i CK SK BiH.

Orden narodnog heroja dodijeljen mu je 27. novembra 1953. godine.

Antončić Mate Milan Velebit

Rođen je 2. oktobra 1918. u Gospiću, Hrvatska. Mladost je proveo u siromašnoj radničkoj porodici u Gospiću, gdje je, pored osnovne škole, završio i četiri razreda gimnazije. Pošto zbog siromaštva nije mogao da nastavi školovanje u gimnaziji, roditelji su ga uputili u podoficirsku školu Jugoslovenske vojske, koju je s uspjehom završio. Posle toga službovao je u Skoplju kao rukovodilac administracije artiljerijske baterije. Tu je došao u dodir s naprednom omladinom i radničkim pokretom. Da bi onemogućio proganjanje komunista koji su služili vojsku u njegovoj bateriji, tajno je uništavao dokumenta koja je za njima slala policija iz njihovih mjesta stanovanja, A 1939. odbio je da sa svojim vodom puca u demonstrante koji su na skopskim ulicama protestirali protiv okupacije Albanije od strane fašističke Italije. Zbog toga je bio uhapšen, i posle izlaska iz zatvora premješten u Kraljevo. Tu se povezuje s naprednim radnicima iz Fabrike vagona i uključuje u rad njihovog sportskog društva „Željezničar“.

Prilikom kapitulacije Jugoslovenske vojske, aprila 1941. Nijemci su ga dva puta zarobljavali, ali je oba puta uspeo da pobjegne i vrati se u Kraljevo. Čim su počele pripreme za oružani ustanak, Velebit se opredjeljuje za oružanu borbu protiv okupatora; po direktivi Partije, odlazi na Goč, gdje se pridružuje tamošnjoj grupi partizana i učestvuje u prvim oružanim akcijama na području Kraljeva. Već tada je zapažen kao hrabar i odlučan borac.

Među mnogim borcima koji su se pred kraj 1941. povukli iz Srbije u Sandžak, a zatim u Bosnu, bio je i Velebit. Kad je formirana 1. proleterska narodnooslobodilačka udarna brigada, 21. decembra 1941, postavljen je za komandira Čete pratećih oruđa, zatim je bio zamjenik komandanta 4. kragujevačkog, i komandant 5. beogradskog bataljona.

U svim velikim borbama koje je 1. proleterska brigada vodila na području Bosne, Hercegovine i Crne Gore, Velebit je stalno ispoljavao hrabrost, a kao komandant smjelost, odlučnost, vještinu i upornost u komandiranju. Prilikom napada na Teslić, na Novu 1943. godinu, kad je uspeh bio doveden u pitanje, ponovo je, na čelu bataljona, jurnuo u grad, zarobio topove, a zatim gađajući iz streljačkog stroja pomogao u zauzimanju utvrđenih zgrada i granatama iz topa uništio oklopni voz. Time je omogućio drugim jedinicama, koje su tada napadale na grad, da ga lakše osvoje i dođu do velikog plijena. U napadu na Šujicu, decembra 1943, bio je ranjen.

U proljeće 1944. postavljen je za komandanta 1. brigade 6. ličke proleterske divizije. Njom je uspješno komandirao u toku borbi i marševa od Drvara do Srbije, zatim u razbijanju četnika u Srbiji, oslobođenju Valjeva i Beograda. Posle oslobođenja Beograda, primio je dužnost komandanta artiljerije 6. ličke proleterske divizije, a zatim i njene artiljerijske brigade, i na toj dužnosti u meo je da se nade u pravo vrijeme i na pravom mjestu, da ličnim primjerom ohrabri i potakne na izvršenje zadatka. Tako je, krajem aprila 1945, kad su njemačke snage protunapadom ugrozile artiljerijsku brigadu i pozadinu 6. ličke proleterske divizije, kod Kreštelovca, uspješno organizirao obranu pješadijskim oružjem, nanio velike gubitke Nijemcima i odbio njihov napad.

Posle oslobođenja, završio je Višu vojnu akademiju u SSSR-u i Višu vojnu akademiju JNA. Obavljao je visoke vojne dužnosti u štabu korpusa, Armije i u Saveznom sekretarijatu za narodnu obranu. Penzioniran je kao general-potpukovnik JNA. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više ratnih i mirnodopskih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Antunović Ignjata Rista Baja

Rođen je 25. juna 1917. godine u selu Goli Riđ, srez Leskovac, Srbija. Osnovnu školu završio je u Bojniku, a gimnaziju u Leskovcu. Studirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Još kao gimnazijalac u Leskovcu prišao je naprednom omladinskom pokretu, a kao student aktivno se uključio u rad naprednog studentskog i radničkog pokreta i učestvovao u mnogim političko-revolucionarnim akcijama i štrajkovima. Prije rata je bio predsjednik Udruženja studenata u Leskovcu. Član KPJ postao je marta 1940. godine. Iste godine postao je sekretar OK SKOJ-a i član OK KPJ za leskovački okrug. Zbog aktivnog revolucionarnog rada u Leskovcu uhapšen je i protjeran u rodno mjesto, bez prava na povratak u Leskovac. Ali, on se odmah vraća, i sve do odlaska u aprilski rat 1941. godine u Leskovcu ilegalno živi i radi kao član OK KPJ. U tom periodu aktivno se bavio organiziranjem Partije i SKOJ-a u leskovačkom okrugu.

Kao rezervni oficir jugoslovenske vojske učestvovao je, u aprilskom ratu 1941. godine, na frontu kod Strumice. Tamo je zarobljen i odveden u zarobljenički logor u Njemačku. Prilikom vraćanja zarobljenika iz Njemačke, s tako zvane teritorije Bugarske, prijavio se za povratak, i u toku prolaska transporta kroz Jugoslaviju kod Niša je iskočio iz voza i pobjegao. Došao je zatim u leskovački okrug, i stupio u Jablanički partizanski odred.

U toku NOR-a bio je jedan od rukovodilaca narodnooslobodilačkog pokreta na jugu Srbije. Obavljao je razne dužnosti: bio je zamjenik komesara 1. južnomoravskog odreda i član OK KPJ za leskovački okrug. Potom je, po nalogu PK KPJ za Srbiju, poslat na teritoriju Crne Trave i Vranja, i tamo je izvjesno vrijeme bio zamjenik komesara 2. južnomoravskog odreda, a zatim, od jeseni 1943. godine, sekretar OK KPJ za okrug Vranje. Na toj dužnosti ostao do početka 1944. godine, kada se ponovo vraća u leskovački okrug, gdje je bio sekretar OK KPJ.

Ubrzo poste toga, zbog snažnijeg širenja ustanka i stvaranja sve većeg broja brigada i odreda NOV na jugu Srbije, ukazala se potreba za jedinstvenom vojnom operativnom komandom za cijeli jug Srbije. Tada je stvorena južnomoravska operativna zona, za čijeg komandanta štaba je postavljen Rista Antunović. Poslije toga, kada je — po naredbi Glavnog štaba NOV i PO Srbije — formirana 1. srpska divizija (odnosno 21. divizija), Antunović je postao njen komandant.

Poslije dolaska Pokrajinskog komiteta i Glavnog štaba za Srbiju iz Bosne na jug Srbije, jula 1944. godine, Antunović se vraća na dužnost sekretara OK KPJ za leskovački okrug. Na toj dužnosti ostaje sve do dolaska u Beograd, na rad u PK KPJ za Srbiju, u novembru 1944. godine.

Poslije rata vršio je razne partijske i državne funkcije: sekretar OK KPJ za niski okrug; član CK KP Srbije postao je na I kongresu 1945. godine; član CK SK Jugoslavije na VI kongresu, 1952. godine; član Izvršnog komiteta CK SK Srbije 1948. godine, i na toj funkciji je bio sve do 1965. godine; od marta 1957, do februara 1961. godine je sekretar Gradskog komiteta

SK za Beograd; 1961. godine izabran je za organizacionog sekretara CK SK Srbije i na toj dužnosti ostao je do 1965. godine, kada je raspoređen na rad u CK SK Jugoslavije, za predsjednika jedne od njegovih Komisija.

Pored partijskih, obavljao je i niz državnih funkcija: u Srbiji je od 1946. godine bio na dužnosti ministra trgovine, ministra poljoprivrede, predsjednika Savjeta za poljoprivredu i šumarstvo. Poslije reorganizacije organa državne uprave, postao je član Izvršnog veća Srbije. U federaciji je bio na dužnosti predsjednika Zadružnog saveza Jugoslavije, člana Saveznog izvršnog veća, predsjednika Komisije za izbor i imenovanja Savezne skupštine.

Od oslobođenja je više puta biran za republičkog i saveznog poslanika.

Sada je član Savjeta federacije. Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordena jugoslovenske zastave s lentom i niza drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine.

Antunović Jure Ilija

Rođen je 20. juna 1919. u Drveniku, kod Makarske, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Dok je pohađao osnovnu školu u Drveniku, pomagao je roditeljima u obradi zemlje. Kada je porastao, radio je i kao nadničar kod imućnih seljaka i bavio se ribolovom. Rano se opredijelio za borbu koju je vodila Partija u Makarskom primorju.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je kao mornara na razaraču „Dubrovnik“ u Boki Kotorskoj. Tada se vraća u Drvenik, pridružuje se organizatorima narodnooslobodilačkog pokreta i učestvuje u pripremama ustanka. Kada je, u augustu 1941. godine, dobio poziv da stupi u domobransku vojsku, pobjegao je od kuće i prešao u ilegalnost. Uskoro su mu se pridružili i drugi dezertteri iz

Drvenika, s kojima prikuplja oružje i priprema oružanu borbu. U septembru je primljen u KPJ, a u novembru prisustvuje sastanku komunista u Bačini (kod Ploča), na kome je odlučeno da se počne oružani ustanak. Januara 1942. godine učestvovao je u razoružanju, a u februaru se pridružio blokovskim partizanima i učestvovao u svim borbama koje je vodila 1. južnodalmatinska (Biokovska) četa protiv Talijana i ustaša. Ubrzo je postao desetar i istakao se u borbama za Vrgorac, Staševicu i Grnčenik. Kada je, juna 1942. godine, formiran bataljon „Josip Jurčević“, Ilija je postavljen za zamjenika komesara čete. U borbama koje je vodio njegov bataljon protiv Talijana, 16. augusta do 2. septembra, ispoljio je hrabro držanje i umješno rukovođenje četom. Pri formiranju 4. dalmatinske brigade, januara 1943. godine, postao je komandir čete, a u martu zamjenik komandanta, pa komandant 1. bataljona Blokovskog odreda. S bataljonom je Ilija vodio teške borbe protiv ustaša u Imotskoj krajini i nanosio im gubitke. Za postignute uspjehe bataljon je proglašen udarnim. Pod njegovom komandom bataljon je, početkom juna 1943. godine, napao Zagvozd u kome se branilo oko 150 ustaša. Posle dvosatne ogorčene borbe ubijeno je 35, a zarobljeno 37 ustaša sa stožernikom. Početkom augusta formirana je Grupa udarnih bataljona Dalmacije, pa je u njen sastav ušao i bataljon Ilije Antunovića. U septembru, Grupa udarnih bataljona je prerasla u 3. dalmatinsku brigadu, i on sa svojim bataljonom učestvuje u svim borbama koje vodi brigada u dolini Cetine, od Sinja do Knina. Posebno se istakao kod Vrlike, vodeći borbu prsa u prsa protiv neprijatelja. U borbama za jako utvrđeno ustaško uporište Bisko, uletio je u ustaški štab, i tukao se s njima kundacima. Posle kapitulacije Italije, njegov bataljon je ušao u sastav 1. dalmatinske brigade i istakao se u borbama na srednjodalmatinskim otocima. U borbi na Korčuli uništio je 15, a zarobio 70 njemačkih vojnika. Na Mljetu je ubio 90, a zarobio više od 100 Nijemaca. Mnogobrojni su uspjesi 1. udarnog blokovskog bataljona koje je postigao pod komandom Ilije Antunovića. Tokom NOR-a više puta je ranjavan, ali je posle ozdravljenja uvijek uspijevao da se vrati u svoj bataljon, s kojim je pronosio slavu Biokovaca širom Dalmacije. U maju 1944. godine teško je ranjen u borbama na Šolti, pa je prebačen na liječenje u Italiju. Posle povratka u zemlju, decembra 1944. godine, i pored velike želje da ponovo vodi svoj bataljon, nije uspeo, već je postavljen za komandanta grada Dubrovnika, a pred kraj rata za komandanta Dopunske brigade u Trogiru.

Posle završetka rata, sve do 1956. godine, nalazio se na odgovornim dužnostima u JNA, kada je, kao težak ratni invalid, penzioniran u Činu potpukovnika. Posle toga je diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Kao aktivni društveno-politički radnik, 1969. godine biran je za

narodnog zastupnika Republičkog vijeća Sabora Hrvatske, i tu funkciju obavljao je do 1974. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952.

Anušić Ante Tadija

Rođen je u selu Glavice, kotar Sinj, 1896. godine. Zemljoradnik. Pod neposrednim utjecajem revolucionarnih previranja na (talijanskom frontu, Anušić je formirao svoju političku svijest i opredijelio se za revolucionarni radnički pokret. Poslije svršetka rata i povratka kući stupio je, 1920. godine, u KPJ, i kao njen član razvijao je revolucionarnu aktivnost na području Sinjske krajine; na izborima za Konstituantu, 1920. godine, bio je poslanički kandidat na listi KPJ za kotar Sinj. U Jugoslaviju poslije i prije šestojanuarske diktature Anušić se ističe velikom energijom i upornim provođenjem partijske linije u radu na selu. Zbog revolucionarnog rada, žandarmerija ga je stalno proganjala i 1926. godine je uhapšen i podvrgnut zvjerskom mučenju. „Razbojnici, možete ubiti mene, ali odanost i vjeru u KPJ i narod nikad nećete ubiti“, govorio je tada Anušić. Poslije izlaska iz zatvora, iako iscrpljen, Anušić je nastavio revolucionarnu djelatnost, lako u strogoj ilegalnosti, Anušić je uspio da formira četiri partijske ćelije u Sinjskom kotaru. Bio je član tadašnjeg Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju. Godine 1938. izabran je za sekretara prvog kotarskog komiteta KPH Sinj. Anušić je bio inicijator niza ekonomskih i političkih akcija, među kojima štrajka radnika u Tvornici cigle u Sinju, štrajka radnika na melioraciji Sirijskog polja, što je omogućilo da se Stranka radnog naroda omasovi, politički afirmira i da istupi samostalno na općinskim izborima 1940. godine, na kojima je njena lista dobila većinu i uzela općinu Sinj u svoje ruke. Aprilski rat 1941. godine zatekao ga je u vojsci. On je odmah, čim je monarhistička Jugoslavija kapitulirala, poveo među vojnicima akciju za izvlačenje i skrivanje oružja i ratne spremne. Poslije dolaska u Sinj, radi na pripremama oružanog ustanka, služeći se vojnim iskustvom, stečenim još u Prvom svjetskom ratu, u kome je od običnog vojnika postao oficir. Organizator je prvih partizanskih odreda u Sinjskoj krajini. U ljeto 1941. godine, s grupom od 65 naoružanih partizana-boraca otišao je na Dinaru. Već u prvim borbama protiv ustaša i Talijana Anušić je pokazao veliku hrabrost kao borac i rukovodilac. U decembru iste godine je formirana Kamešnjička četa, i on je postavljen za komesara. Četa je izvršila niz uspješnih akcija i diverzija, među kojima se posebno ističu napad na žandarmerijsku stanicu u Panju 15. studenog, i napad na (talijansku motoriziranu kolonu kod sela Čilaša (blizu Sinja), u kojoj je bilo više od 1500 talijanskih vojnika. Anušić je prvi otvorio mitraljesku vatru i krenuo u juriš. Slijedili su ga i ostali borci, Talijani su pretrpjeli osjetne gubitke. Poginula su 4 oficira, 2 podoficira i 18 vojnika, a 13 ih je zarobljeno. Osamnaestog siječnja 1942. godine talijanski vojnici krenuli su iz Vagnja ka selu Korita, ispod Kamešnice. Anušićeva četa ih je napala, ali u toj borbi, teško ranjen, pada im u ruke. Iako je bio ranjen, u zatvoru su ga zvjerski mučili i, poslije osam dana, izveden je pred okupatorski vojni sud. Osuđen je na smrt i 26. siječnja 1942. godine strijeljan. U Sinju, na mjestu gdje je strijeljan, podignuta je spomen-ploča.

Narodnim herojem proglašen je 20. studenog 1951.

Baće Mije Maksimilijan Milić

Rođen je 12. decembra 1914. u Pakoštanima kod Zadra, Hrvatska. Još kao učenik klasične gimnazije u Splitu pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu i istakao se u mnogim političkim akcijama koje je organizirala Komunistička partija. U osamnaestoj godini postao je član KPJ. Zbog političke aktivnosti bio je pod prismotrom režima. Na Sveučilištu u Zagrebu, gdje je studirao filozofiju, godine 1935. uhapsili su ga i, na osnovu Zakona o zaštiti države, osudili na godinu dana zatvora.

Poslije izlaska iz zatvora Maks Baće nesmanjenom energijom nastavlja političku aktivnost; a 1936. godine, kada je planuo građanski rat u Španiji, on među prvim Jugoslavenima odlazi u pomoć Španskom narodu i republici. U Španiji je ostao za sve vrijeme građanskog rata, ističući se na raznim bojištima u redovima internacionalnih brigada, hrabrošću i sposobnošću, kao borac i kao politički radnik.

Poslije građanskog rata, s ostalim pripadnicima internacionalnih brigada, prešao je na teritoriju Francuske. Bio je interniran u koncentracioni logor, odakle je 1940. godine pobjegao i ilegalno se prebacio u Jugoslaviju.

Dolaskom u Split, odmah se uključio u politički rad. Po zadatku partije, organizira razne akcije uperene protiv režima, priprema članove Partije i SKOJ-a za obranu zemlje. Aktivno radi u Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

Poslije okupacije zemlje Baće je jedan od istaknutih organizatora narodnooslobodilačkog pokreta i partizanskih jedinica u Dalmaciji. Za vrijeme formiranja prvog mosorskog partizanskog voda, 1941. godine, teško je ranjen i ilegalno upućen u Split na liječenje. Čim je ozdravio, uključio se u organiziranje partizanskih jedinica u Dalmaciji. U stvaranju partizanskih jedinica dolazilo je do izražaja revolucionarno iskustvo koje je Maks Baće stekao u predratnoj revolucionarnoj borbi, naročito u Španskom građanskom ratu.

Istaknuti je vojni rukovodilac. Kada je, aprila 1942. godine, formiran štab četvrtne operative zone NOV Hrvatske, Baće je postavljen za operativnog oficira štaba, a u februaru 1943. godine za komandanta Grupe partizanskih odreda Dalmacije; na toj dužnosti ostaje do početka augusta iste godine, kada je preuzeo dužnost političkog komesara Operativnog štaba za Dalmaciju. Prilikom formiranja 8. dalmatinskog korpusa, 7. oktobra je preuzeo dužnost načelnika štaba, a u januaru 1944. godine komandira snagama NOVJ za obranu luke Vis.

Baće je jedan od potpisnika Sporazuma o predaji talijanske divizije, "Bergamo" u Splitu, 12. septembra 1943. godine. Kao predstavnik 8. korpusa, nekoliko puta je putovao u Italiju zbog dogovora i suradnje sa savezničkim jedinicama.

Rezervni je general-pukovnik JNA. Posle oslobođenja obavljao je niz visokih državnih dužnosti: jedan je od rukovodilaca UDB-e, ministar pomorstva u Saveznoj vladi, ambasador FNRJ u Japanu do 1954. godine, a od 1955. godine poslanik FNRJ u Švedskoj. Na petom zasjedanju Generalne skupštine OUN član je delegacije FNRJ. Bio je predsjednik odbora

Savezne narodne skupštine, potpredsjednik Sabora Hrvatske i dr. Izvjesno vrijeme bio je i član CK KPH. Kasnije je otišao u mirovinu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i većeg broja visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Badel Slavka Marijan

Rođen je 3. srpnja 1920. godine u Koprivnici, Hrvatska, u imućnoj trgovačkoj porodici. Njegov otac Slavko i stric su, u neposrednoj blizini Zagreba, u Sesvetama, osnovali tvornicu alkoholnih pića. Školu je učio u Zagrebu, a četvrti razred gimnazije i niži tečajni ispit s uspjehom je položio 1934/35. u gimnaziji na otoku Krku.

Poslije toga se upisao u Trgovačku akademiju u Zagrebu. Tu se opredijelio za ideje naprednog omladinskog pokreta. No, i pored školovanja, bio je prisno vezan s mladim radnicima u očevoj i stričevoj tvornici. S njima je drugovao, pokušavao im osigurati bolji položaj, pa je 1939. godine bio i organizator, inicijator namjeravanog štrajka. Okupio je te radnike i oko Narodne pomoći, a jedna od njegovih značajnijih akcija bilo je skupljanje i za preživjele interbrigadiste iz Jugoslavije, koji su se, poslije završenog rata u Španiji, nalazili u francuskim koncentracionim logorima.

U takvom angažmanu zatekla je mladog Marijana i kapitulacija zemlje poslije aprilskog rata. Među prvima se uključio, na poziv Komunističke partije, u akcije na skupljanju oružja, a zatim i na okupljanju boraca protiv okupatora i njihovih pomagača. Bio je veza boraca Zagrebačko-sesvetskog odreda — koji je osnovan u srpnju 1941. godine, u šumi Divljači, na cesti Dubrava-Sesvete — i zagrebačke partijske organizacije. Tada je postao i član i legalne Komunističke partije Hrvatske. Često je odlazio u Zagreb, izvršavajući razne partijske zadatke; na tom poslu bio je nekoliko puta uhapšen. Uvijek ga je iz ustaškog zatvora spašavalo bogatstvo njegove obitelji, koja je uspjela potkupiti ustaške oficire.

U prosincu 1941. godine odlazi na rad u Hrvatsko primorje; odatle u zimu 1942. godine stiže u Gorski kotar, gdje postaje partizanski borac — uključuje se u partizanski odred. Od tada Marijan Badel je neprestano u bitkama s neprijateljem, ali djeluje i politički među borcima, u prvom redu među mladima.

U listopadu 1942. postaje borac 13. proleterske brigade, koja je nosila slavno ime — brigada "Rade Končar". Tu se, među drugim borcima, istakao kao odličan puškomitraljezac; kao aktivan skojevac, ubrzo postaje rukovodilac SKOJ-a u jednom od bataljona te brigade. Nije bio dugo u Gorskom kotaru: zbog bolesti je upućen u Komandu žumberačko-pokupskog područja, u kraj koji je dobro poznao.

Na ovom području, Badel je dao sve najbolje što je imao: radio je kao politički radnik, borio se kao i ostali borci, bio je rukovodilac kojeg su cijenili i suborci i narod tog kraja. Bio je najprije politički komesar Turopoljsko-posavskog odreda, a zatim i komesar Operativnog štaba za Žumberak i Pokupje. Kao politički komesar, Badel je uvijek među borcima, u bitkama i u predahu okršaja, pokazuje veliko razumijevanje i brigu za druga, suborca.

Organizira i razne vojničke akcije — jedna od takvih bilo je i razoružavanje cijele satnije domobrana u selu Sopnici.

Kad je, u siječnju 1944. godine, po naređenju štaba žumberačko-posavskog sektora, formirana brigada "Franjo Ogulinac Seljo", po slavnom Španskom borcu i partizanskom rukovodiocu, Marijan Badel postao je njezin politički komesar. I na tom se zadatku isticao: zajedno sa svojim suborcima sudjelovao je u napadima na neprijateljska uporišta Goli Breg i Brezovica.

Istakao se i u okršaju, koji je za njega bio posljednji, kad je njegova brigada vodila bitke na sektoru Plješivice i poslije toga proglašena udarnom. Poginuo je kao pravi heroj, narodni borac, kod sela Sveta Jana, 22. lipnja 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 6. srpnja 1944. godine.

Bagat Stipa Vlado

Rođen je 22. oktobra 1915. u Splitu, Hrvatska. Život Vlada Bagata bio je ispunjen neprekidnom revolucionarnom djelatnošću, dosljednom borbom za ideale radničkog pokreta. Još kao mladić: bio je poznat u radu naprednih omladinskih organizacija i u radničkim redovima kao organizator mnogih štrajkova i demonstracija u Splitu. Zbog političke aktivnosti stalno je bio proganjan. To ga je još više uvjerilo u potrebu nepomirljive borbe za istinu i bolji društveni poredak. U članstvo KPJ primljen je 1939. godine neposredno pred rat, 1940. godine, policija ga hapsi, zajedno s grupom Splitsana, i sprovodi na robiju u Lepoglavu.

Zlostavljan i mučen, bio je i fizički veoma iscrpljen. Posle kapitulacije Jugoslavije uprava logora ga pušta, misleći da će, zbog malaksalosti i iznurenosti, uskoro umrijeti. Međutim, na slobodi Vlado dobiva novu energiju i nastavlja politički rad. Organizira i formira nove partijske organizacije. Angažira drugove na prikupljanju oružja i municije i vrši pripreme za oružani ustanak. S prvom grupom boraca u ljeto 1941. godine odlazi na Dinaru. Borio se u Cincarskom partizanskom odredu bataljonu "Vojin Zirojević", u kojem je, juna

1942. godine, postavljen za komesara. Služio je kao primjer dobrog borca i iskrenog komunista u svim borbama u kojima je učestvovao. U toku četvrte neprijateljske ofanzive, februara 1943. godine, kada je 9. dalmatinska divizija napustila Dalmaciju i krenula prema Hercegovini i Crnoj Gori, Bagat je postavljen za komesara novoformiranog štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije. S ostalim rukovodiocima štaba odigrao je značajnu ulogu u ponovnom formiranju partizanskih jedinica, jer je, posle odlaska 9. divizije, ostalo u Dalmaciji svega oko 700 boraca. Njihov broj je neprekidno rastao, a svojim aktivnim djelovanjima partizanske jedinice su nanosile neprijatelju velike gubitke na kopnu i moru.

Poslije kapitulacije Italije, septembra 1943. godine, gotovo cjela dalmatinska obala bila je oslobođena. Čim se ukazala mogućnost za stvaranje mornaričkih jedinica, Bagat u oktobru 1943. godine učestvuje u formiranju Četvrtog pomorsko-obalskog sektora. Izvjesno vrijeme je obavljao dužnost komesara, ali je ubrzo postavljen za partijskog rukovodioca Sektora. Po potrebi, u aprilu 1944. godine, postavljen je za partijskog rukovodioca Drugog pomorsko-obalskog sektora. Kada su jake njemačke snage poduzele operacije zbog zauzimanja dalmatinske obale i ostrva, neke partizanske jedinice su bile primorane da se prebace na ostrva Šoltu, Hvar i Vis. U toj situaciji dolazi do izražaja Bagatova neustrašivost i odvažnost kao rukovodioca i borca. Svojim brodovima on prebacuje borce 1. i 13. dalmatinske brigade na Vis. Do kraja godine, pod njegovim rukovodstvom prebačeno je desetine tisuća zbjegova i ranjenika u Italiju. Kao uzoran komunist, neobično hrabar borac i rukovodilac, bio je cijenjen među svojim borcima. Uživao je povjerenje i veliku popularnost, jer se na svakom mjestu isticao ličnim primjerom.

U maju 1944. godine upućen je na ostrvu Krk da pomogne u organiziranju i učvršćivanju tamošnje partizanske jedinice. U povratku za Dugi otok, u zoru 1. juna, pristao je s čamcem na Olib, ne znajući da su se Nijemci te noći iskricali na ostrvu. U luci su ga, iz zasjede, dočekali njemački vojnici, otvorili vatru na njegov brod i posadu, koja se sastojala od još tri mornara. Prvim neprijateljskim rafalima posada je bila pobijena. Videći neizbježnu smrt,

hrabro i prkosno Bagat se borio do posljednjeg metka. Pogođen rafalom u prsa, pao je na palubu i dalje dajući otpor, sve dok nije izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1948. godine.

Baković Franje Rajka

Rođena je 23. rujna 1920. u Oruru, u Boliviji. Gimnaziju je učila u Zagrebu. Već kao srednjoškolac našla se u krugu naprednih omladinaca, koji su uoči rata, uz pomoć revolucionarnih studenata, osnivali ilegalne kružoke i skojevske ćelije u zagrebačkim srednjim Školama. Prokušana na nizu zadataka, 1938. primljena je u SKOJ.

Školske 1938/39. godine upisala se na Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, i kao organizirani revolucionar s lakoćom se disciplinirala u novoj revolucionarnoj sredini. Zapažena je po savjesnosti u izvršavanju zadataka, ali i po organizatorskim sposobnostima. Zbog toga su joj povjeravane najodgovornije dužnosti. Naročito se aktivirala u pripremama za izbore 1939. Cijela njezina obitelj (sestra Zdenka, braća i majka) bila je aktivna u svim organizacijama klasnog radničkog pokreta — od SKOJ-a i KPJ do URSSJ-a i naprednog ženskog i studentskog pokreta. Bila je poznata svim zagrebačkim komunistima. Njihov stan postao je stjecište revolucionarne omladine, radnika i intelektualaca. U njemu su se održali mnogi sastanci, a od 1939, kada je obitelj kupila trafiku u Nikolićevoj ulici, istoj je svrsi služila i trafika. Ta trafika snabdijevala je materijalom i Tehniku Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, u kojoj je, uz pomoć Rajke, radio i njezin brat Jerko, tada već član KPJ. Rajka je bila omiljena među studentima Zagrebačkog sveučilišta, ali nije ostala nepoznata ni policiji.

Poslije okupacije zemlje, kompromitirana na Sveučilištu, morala se privremeno skloniti na Brač. No, i tu joj njezin revolucionarni duh ne dozvoljava da miruje. Povezuje se s partijskom organizacijom i neumorno radi na pripremama za dizanje ustanka.

U jesen 1941, Rajka se vraća u Zagreb, gdje se opet uključuje u partijski rad. Djeluje ilegalno, zajedno sa svojom sestrom Zdenkom. U njihovom stanu je skladište partijskog materijala i zabranjene literature nekadašnje knjižare „Kultura“. Tu su bili spiskovi pretplatnika te knjižare, mašine za umnožavanje ... Trafika je sada javka Centralnog komiteta KP Hrvatske, i jedan od najvažnijih zagrebačkih partijskih punktova. Rajka obavlja kurirsku službu, putujući do Beograda i drugih gradova, a ujedno se angažira i u akcijama udarnih omladinskih grupa. U poznatoj akciji paljenja stadiona u Zagrebu bila je i Rajka.

Noću, 20. prosinca 1941, u stan obitelji Baković upali su agenti UNS-a, izvršili premetačinu i uhapsili Zdenku, Rajku i brata Mladena. Obje sestre su podvrgnute torturama. Noću su mučene, danju su odvođene u trafiku da se pohapse ilegalci koji bi došli na javku — ali uzalud. Niti su koga prokazale u trafici, niti su policiji rekly ijednu riječ. Rajka je 24. prosinca prevezena u bolnicu u Vinogradskoj ulici, a Zdenka je sutradan, vidjevši da nema sestre, iskoristila moment nepažnje svojih čuvara, otrgnula se od agenata i bacila s četvrtog kata istražnog zatvora UNS-a u Zvonimirovoj ulici. Rajka je umrla od posljedica mučenja, 29. prosinca 1941.

Narodnim herojem proglašena je 24. srpnja 1953. godine.

Baltić Nikole Milutin

Rođen je 2. decembra 1920. godine u Donjem Selištu, Glina, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom selu, a dva razreda gimnazije u Glini. U Zagrebu je učio mašino-bravarski zanat. Poslije završene škole, radi u Zagrebu, a izvjesno vrijeme i u Karlovcu. Još za učenja zanata, Baltić se upoznao s naprednim omladinskim i radničkim pokretom, u kojem aktivno radi od 1936. Posebno je aktivan u URS-u, u podružnici metalaca. Kao zapaženi omladinac u radničkom pokretu Zagreba, primljen je 1938. u SKOJ. On je jedan od organizatora štrajkova, demonstracija i raznih drugih političkih akcija koje je pokretala i vodila KPJ, čiji je član i postao, juna 1940. Iste godine izabran je i za člana MK SKOJ-a u Zagrebu. U prvomajskim antiratnim demonstracijama ističe se rukovodilac SKOJ-a Baltić.

Zbog njegove aktivnosti, policija ga hapsi i proganja iz Zagreba na tri godine. Međutim, on se ubrzo vraća u grad, i živi u njemu polulegalno, ne prekidajući rad u radničkom pokretu, do aprila 1941. godine.

Odmah poslije okupacije zemlje, po odluci CK KPH; Milutin odlazi u rodni kraj, da na glinskom kotaru u novim uslovima pomogne radu partijskih organizacija. Kako su ustaše i u ovom kraju počele da hapse i ubijaju komuniste i sve ostale napredne ljude, te masovno ubijaju srpski narod, rad komunista bio je izuzetno težak. Iskusni ilegalac Baltić postaje, već u maju, član Kotarskog komiteta KPK za Glinu. On svakog dana odlazi u sela; uz pomoć ostalih komunista, upozorava ljude da ne vjeruju ustaškoj vlasti, da čuvaju oružje i pripremaju se za ustanak. Milutin održava stalne veze s OK KPH u Karlovcu. Predstavnik je KK KPH Glina na Okružnom partijskom savjetovanju predstavnika kotarskih komiteta KPH Vojnića, Vrginmosta i Gline, 19. i 20. jula 1941, u šumi Abez kraj Vrginmosta, gdje je, uz prisustvo sekretara CK KPH Rada Končara i člana CK KPJ Josipa Kraša, donesena odluka o podizanju ustanka na Baniji i Kordunu. Tu odluku sutradan prenose on i Ranko Mitić predstavnicima komunista KK KPH Glina, okupljenim u šumi Žarkovac, nedaleko od Gornjeg Selišta. Tada je i donijeta odluka da oružane akcije u Baniji počnu 23. jula. Baltić učestvuje i u organiziranju prvih partizanskih jedinica u Baniji. On radi i na stvaranju prvih organa narodne vlasti, i u akcijama prvih banijskih partizana protiv ustaša, žandara i domobrana, Milutin je davao primjer hrabrosti i požrtvovanosti. Već na Prvoj konferenciji vojno-političkih predstavnika Korduna i Banije, 19. i 20. septembra 1941, u selu Džodani, u Petrovoj gori, on podnosi izvještaj o razvoju i rezultatima NOP-a na području Petog i Šestog rejona. Dvadeset trećeg oktobra postaje član OK KPH za Karlovac, a u prvoj polovini decembra izabran je za sekretara OK SKOJ-a za Karlovac. Milutin obilazi cijelo područje Korduna i Banije, usmjerava rad skojevskih organizacija i učestvuje u borbama partizanskih jedinica.

U januaru 1942, rukovodi desetodnevni partijskim kursovima, a početkom februara, po odluci OK KPH za Karlovac, odlazi s Korduna u Drežnicu, da pomogne drežničkim komunistima. Obilazi nekoliko partijskih organizacija u Gorskom kotaru, i pomaže MK KPH za Drežnicu. Ponovo se vraća na Kordun, da bi već u martu, na Drugoj okružnoj konferenciji KPH za Karlovac, podnio izvještaj o radu skojevske organizacije u karlovačkom okrugu.

Do prelaska na rad u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku, Baltić rukovodi i skojevskom organizacijom na Baniji. Oktobra 1942, odlazi po zadatku u okupirani Zagreb, gdje je

rukovodilac Povjerenstva Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku. Tu uspješno radi u vrlo teškim ilegalnim uslovima sa skojevskom organizacijom Zagreba i sjeverne Hrvatske.

Godine 1943, Milutin je i član Povjerenstva CK KPH za sjevernu Hrvatsku i Zagreb. Na dužnosti sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku neumorno radi na jačanju i širenju skojevskih organizacija do kraja rata.

Poslije rata, Baltić je sekretar Gradskog komiteta Narodne omladine Beograda, član CK Narodne omladine Jugoslavije, ministar za rad vlade NRH, organizacioni sekretar Gradskog komiteta SK Zagreb, član Izvršnog vijeća Sabora, državni sekretar za robni promet Hrvatske, predsjednik Odbora za privredu i potpredsjednik Vijeća Saveza sindikata Hrvatske, član CK KPH i CK SKJ, član Predsjedništva vijeća Saveza sindikata Jugoslavije i predsjednik komisije za društveno-ekonomske odnose, razvoj privrednog sistema i dugoročnu ekonomsku politiku Predsjedništva CK SKJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941 i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine.

Ban Olga

Rođena je 29. juna 1926. u malom istarskom selu Zarečju (Pazin). Nakon završetka pučke škole, nije zbog siromaštva mogla nastaviti školovanje, nego je pomagala ocu da obavlja krojačke poslove. Otac joj je bio napredno orijentiran, pa je to prenosio i na Olgu. Narodnooslobodilački pokret je počeo pomagati 1941, a kuća njezina oca pretvorena je u partizansku bazu. Tu su se sabirala razna materijalna sredstva za NOP, održavali sastanci partijskih aktivista, održavala kurirska veza. U organiziranju i izvršenju tih poslova Olga je bila neumorna: šila je odjeću za partizane, vršila kurirsku službu, prikupljala hranu i lijekove. Uskoro je primljena i za člana SKOJ-a. Njen put slijedile su mnoge istarske omladinke. Godine 1943. odlazi u Gorski kotar i bori se u redovima primorsko-goranskih jedinica. Pohađa političke kurseve, kako bi stekla što više znanja. U maju 1943. godine vratila se u rodni kraj i pomagala organiziranje omladine i žena u NOP. Zajedno sa svojim ocem, 16. juna (lipnja) 1943. godine primljena je u Partiju u partizanskoj vojnoj bazi kod sela Brgudca, pod Planikom. Međutim, mogla je raditi samo nekoliko mjeseci. Osmog oktobra 1943. njemački fašisti opkolili su njenu rodnu kuću i uhapsili je zajedno s bratom i ocem. Istog dana strijeljali su na pazinskom groblju Olgu i oca. Brata su odveli u logor Dahau. Njenu majku također su uhapsili i odveli u logor. O i Olginoj smrti sačuvana je i legenda. Kada su je htjeli pomilovati, govoreći joj da je još mlada i da se može promijeniti, ona im je odgovorila: "Jedna mlada skojevka ne mijenja se nikad". List "Glas Istre" pisao je 3. XII 1943. | o njoj pogibiji i pogibiji njenog oca: "Pošli su da rade u Istri za Istru, za slobodu, za naš narod, pošli su u borbu, i sada ih više nema. Švapski fašistički razbojnici su ih strijeljali. Drug Ban i njegova kći dali su najveću žrtvu, dali su živote svoje za Istru, za slobodu, za svoj narod".

Proglašena je narodnim herojem 26. septembra 1973. godine.

Banina Tome Ante

Rođen je 6. aprila 1915. na Velom Ižu kod Zadra, Hrvatska, u siromašnoj radničkoj porodici. U Velom Ižu je završio šest razreda osnovne škole. Potom odlazi u Čakovec na trogodišnje izučavanje malerskog zanata. Godine 1932. zapošljava se u Zagrebu, zatim do 1936. radi u Splitu i Šibeniku, kada odlazi na odsluženje vojnog roka. Kao mlad radnik, Banina se već u Čakovcu zainteresirao za napredni radnički pokret. Kasnije radi u URS sindikatima u svim mjestima u kojima je bio zaposlen i učestvuje u mnogim akcijama. Član Komunističke partije Jugoslavije postaje 1939, a 1940. godine postaje sekretar kotarskog komiteta KPH Preko. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u vojsci.

Ante Banina je jedan od istaknutih organizatora ustanka na području Zadra. Po nalogu Okružnog komiteta KPH za sjevernu Dalmaciju, on u to vrijeme u Zadru organizira prvu partijsku ćeliju i postaje njen sekretar. Po partijskom zadatku je, 7. decembra 1941. godine, poveo grupu od 30 boraca sa Iza, preko Zadra i Šibenika, i uspeo je da ih dovede u Liku. Ovdje su još ranije bile stigle manje grupe partizana iz Dalmacije, pa je izvršeno njihovo spajanje i formirana je Dalmatinska partizanska četa, koja je ušla u sastav ličkog bataljona "Marko Orešković". Ova četa je odigrala veliku ulogu u razvijanju bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda u Lici. Ante je bio politički komesar čete sve do 7. maja 1942. godine, kada je formiran 1. proleterski bataljon NOP i DV Hrvatske, a on postao njegov komandant. Ovaj bataljon istakao se u mnogim borbama na teritoriji Dalmacije, Like, Gorskog kotara, Korduna i Žumberka. Posebno se istakao u borbi kod Golubića, maja 1942. godine, gdje je Banina, iako teško ranjen, komandirao bataljonom. Također se istakao u borbama na Žumberku, oktobra iste godine. Tada je, iako ponovo teško ranjen, Banina nastavio da rukovodi bataljonom do proboja iz okruženja. Za ovaj uspeh Ante Banina i 1. proleterski bataljon dobili su pohvalu Glavnog štaba Hrvatske. Na dužnosti komandanta ovog bataljona ostao je do 4. novembra 1942. godine. Tada je bataljon ušao u sastav novoformirane 13. brigade „Josip Kraš“ (ubrzo preimenovana u 13. brigadu „Rade Končar“). Banina je od GŠ Hrvatske bio imenovan za komandanta ove brigade. Međutim, zbog težih posljedica nastalih od uzastopnih ranjavanja — dužnost nije mogao da obavlja, već je upućen na liječenje.

Kada je 13. februara 1943. godine formirana 9. dalmatinska divizija NOVJ, Banina je postavljen za zamjenika komandanta ove jedinice.

U četvrtoj ofanzivi Ante je učestvovao u svim borbama koje je divizija vodila od Imotskog pa sve do prelaska Neretve. Uz sve borbe, divizija je imala vidnu ulogu u prenošenju ranjenika preko Prenja, sve do Nevesinja. Posle ovih događaja Banina je imenovan za komandanta 16. banijske brigade; brigadu je odvažno vodio kroz sve okršaje u petoj neprijateljskoj ofanzivi. Posle završetka ofanzive (krajem juna 1943), postavljen je za komandanta 7. banijske brigade. Po naređenju VŠ Banina se iz istočne Bosne (krajem augusta) vraća u Dalmaciju. Osmog septembra 1943. godine postavljen je za komandanta 9. (dalmatinske) divizije NOVJ. Ova divizija se borila pod njegovim rukovodstvom i istakla u neprestanim dvadesetodnevni borbama kada je sprečavala prodor njemačkih snaga u oslobođeni Split. Do kraja godine ova divizija odbija česte napade njemačkih i ustaških snaga iz Sinja, Imotskog i Posušja ka Duvnu

i Livnu, vodi borbe kod Aržana i na Pelješcu. Od 9. do 17. decembra učestvuje u napadu na Livno.

U prvoj polovini 1944. godine 9. dalmatinska divizija vodi oštre borbe s njemačkim i četničkim jedinicama kod Bosanskog Grahova, a posebno u vrijeme desanta na Drvar od 25. maja do 6. juna.

U decembru 1944. godine Banina je upućen na školovanje u Sovjetski Savez; 1944. i 1945. završio je Vojnu akademiju "Vorošilov".

Od novembra 1945. godine nalazio se na visokim vojnim dužnostima u JNA: komandant divizije, komandant Armije, komandant armijske oblasti. Također, u poslijeratnom periodu bio je član CK SK Hrvatske, narodni zastupnik u Saboru Hrvatske i narodni poslanik u Saveznoj skupštini. Bio je član, pa potom sekretar Opunomoćstva CK SKJ za JNA.

General-pukovnik JNA Ante Banina umro je u Beogradu 15. aprila 1977. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Belinić Bartola Marko

Rođen je 13. augusta 1911. u Jakovlju, Donja Stubica, Hrvatska. Sin zagorskih seljaka, Belinić je u zavičaju upoznao samo siromaštvo i težak rad. U zagrebačkoj radničkoj sredini formirao se u istaknutog revolucionara, koji je lični život podredio interesima svoje klase i naroda. Kao jedanaestogodišnji dječak došao je u Zagreb na učenje krznarskog zanata, a tri godine kasnije već je aktivan član radničkih kulturnih i sportskih društava. Od najranije mladosti pokazao je posebnu smionost za rad u klasnim radničkim sindikatima, i tom svom opredjeljenju za neposredan rad s masama, u bazama Pokreta, ostat će vjeran za cijelo vrijeme svoje revolucionarne djelatnosti.

Kao nadaren i bistar mladić, sposoban organizator i sugovornik koji govori jezikom razumljivim radniku, Belinić je bio omiljen naročito u radničkim četvrtima. Umio je da neorganizirani bunt usmjeri revolucionarom cilju. Takvog rukovodioca, uvjerljivog tumača političke linije i programa Komunističke partije Jugoslavije, zagrebačka partijska organizacija primila je u svoje redove kad se već oporavila od udaraca šesto januarske diktature, i kad je odlukama IV konferencije KPJ revolucionarni pokret radničke klase dobio čvrstu platformu i široki zamah upravo u njegovoj proleterskoj osnovici.

Belinić je primljen u KPJ 5. decembra 1934, a 1935. sekretar je Petog rajonskog komiteta — područja najrevolucionarnije zagrebačke četvrti, Trešnjevke, koju su sami radnici prozvali "Crvenom republikom". U decembru 1935. on je sekretar Mjesnog komiteta KP Hrvatske za Zagreb. U neprekidnoj političkoj djelatnosti Belinić je, početkom 1936, uhapšen, ali ga je, u oktobru iste godine, zbog nedostatka dokaza, sud oslobodio. Od 1937. djeluje u Varaždinu u URS-ovim sindikatima, državnih radnika, a od februara 1938. i kao član Okružnog komiteta KP Hrvatske za Varaždin.

No, uz sve obaveze u Zagrebu, i potom u Varaždinu, ne zaboravlja zavičaj. Organizira, 1937. i prvu partijsku organizaciju u Oroslavju.

Ta mnogostrana Belinićeva politička djelatnost — od svakodnevnih profesionalnih obaveza na pregovorima s poslodavcima i borbi za priznavanje i potpisivanje kolektivnih ugovora u pojedinim tvornicama, do ilegalne organizacije demonstracija ili štrajkova—nije mogla ostati nepoznata policiji. U augustu 1938. ponovo je uhapšen, u novembru 1939. dobiva izgon iz Varaždina, a u decembru iste godine upućen je u Lepoglavu. Kada se (u martu 1940) vratio iz Lepoglave, opet ulazi u URSSJ, kao profesionalni sindikalni funkcioner; tu djeluje do raspuštanja tih sindikata, odnosno do njegova ponovnog hapšenja, potkraj 1940. godine. Bilo je to Belinićevo posljednje hapšenje. Ovaj je put uspio pobjeći iz vlaka kojim je ponovno upućen u Lepoglavu. Otada živi u i legalnosti, i do okupacije zemlje djeluje kao profesionalni partijski radnik.

Uz ove svoje obaveze, Belinić je stizao da praktičnu djelatnost sindikalnog i partijskog rukovodioca dopuni i pisanom riječju u radničkoj štampi. Redovno je surađivao u „Radniku" (1937) i "Radničkom tjedniku" (1938 - 1939.)

Okupaciju zemlje Belinić je dočekaao kao član Mjesnog komiteta KP Hrvatske za Zagreb. Od prvih dana oružane borbe, prekaljeni i iskusni revolucionar preuzima najodgovornije političke i vojne funkcije. Organizira Prvi zagorski partizanski odred, član je Povjerenstva CK KP Hrvatske za Zagreb, član Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku oblast, politički komesar Druge operativne zone, a od novembra 1943. član Politbira CK KP Hrvatske. U vrijeme NOR-a Belinić se posebno angažirao da oživotvori revolucionarne ciljeve kojima se posvetio od najranije mladosti: jedan je od osnivača prvih narodnooslobodilačkih odbora na oslobođenoj teritoriji u Hrvatskoj, i beskompromisan borac za izgradnju narodne vlasti. Biran je i u najviše predstavničke organe zemlje (od njihova konstituiranja): AVNOJ i ZAVNOH.

Poslije oslobođenja Jugoslavije, Belinić se izvjesno vrijeme opet vraća sindikalnoj djelatnosti, kao predsjednik Zemaljskog vijeća Saveza sindikata Hrvatske; zatim je biran za predsjednika Oblasnog narodnog odbora i sekretara Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku oblast, a od 1945. do 1969. i za poslanika u Saboru Hrvatske i Saveznoj narodnoj skupštini. Istodobno je bio i član Politbira, odnosno Izvršnog komiteta, CK SK Hrvatske i Član CK SK Jugoslavije, a također i Član Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske. Od Osnivačkog kongresa SUBNOR-a Jugoslavije do 1969. bio je član Predsjedništva njegova Centralnog odbora, a od 1961. do 1969. i predsjednik SUBNOR-a Hrvatske. Bio je Član Savjeta Republike Hrvatske.

Belinić je bio predsjednikom Saveza sindikata Hrvatske, zastupnik u Saboru, ministar zdravstva SR Hrvatske. Predsjednik Stjepan Mesić 2003. odlikovao ga je Redom hrvatskog pletera.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Biber Stjepana Antun Tehek

Rođen je 13. travnja 1910. godine u Podturenu, Čakovec, Hrvatska. Postolarski radnik.

U klasnom radničkom pokretu sudjeluje od najranije mladosti. Još kao petnaestogodišnji dječak došao je iz Podturena u Čakovec, gdje je učio zanat. Tu je stupio u članstvo Ujedinjenog radničkog saveza, gdje se ističe svojom političkom i društvenom aktivnosti. Posebno je aktivan među radničkom omladinom. Godine 1930. dolazi u Zagreb, gdje odmah učestvuje u radu radničkih sindikata i sudjeluje u nizu štrajkova i demonstracija.

Godine 1939. primljen je u Komunističku partiju, a 1940. postaje član Prvog rejonskog komiteta KPH u Zagrebu. U to vrijeme, KPJ se pripremala za obranu Jugoslavije od predstojeće fašističke opasnosti. U tim pripremama značajno je mjesto odigrala zagrebačka partijska organizacija.

Poslije osnivanja organizacije "Narodna pomoć", ujesen 1940. godine, u Mjesnom odboru Narodne pomoći za Zagreb nalazi se i Antun Biber. Na svojoj novoj partijskoj dužnosti, kao član Prvog rejonskog komiteta, Antun Biber se još više angažira u borbi radničke klase protiv režima. Tako je, prilikom radničkih demonstracija 7. rujna 1940, ranjen u sukobu s policijom. U ožujku 1941. izabran je za sekretara Četvrtog rejonskog komiteta, i na tom se položaju nalazi do kolovoza 1941. godine. Poslije formiranja kvislinske NDH, Antun Biber djeluje i živi ilegalno u Zagrebu. U danima priprema za oružanu borbu, Biber rukovodi akcijama udarnih diverzantskih grupa, koje su od prvog dana postojanja Nezavisne Države Hrvatske nanosile neprijatelju u samom Zagrebu znatne udarce. Tako je Antun Biber bio jedan od organizatora jedne od najuspjelijih akcija zagrebačkih komunista — diverzije na Glavnoj pošti u Jurišićevoj ulici, 14. rujna 1941. godine.

U kolovozu 1941. izabran je Antun Biber Tehek za organizacionog sekretara Mjesnog komiteta KPH za Zagreb. Istovremeno je ušao i u Pokrajinski odbor Narodne pomoći za Hrvatsku.

Krajem siječnja 1942. godine, Antun Biber Tehek naišao je na policijsku zasjedu u stanu u Jurišićevoj ulici, u kojem je ilegalno boravio, iako iznenađen, nije se dao uhapsiti. Trgnuo je pištolj i osuo vatru na agente. Razvila se borba u stanu i u kućnom dvorištu. Uspio je ubiti jednog, a raniti dvojicu agenata. U pometnji koja je nastala među agentima, uspio se izvući i nestati.

Pošto je bio politički kompromitiran, Antun Biber nije mogao nastaviti rad u Zagrebu, te u veljači 1942. godine odlazi na oslobođeni teritorij u Slavoniju. Odmah poslije dolaska izabran je za političkog sekretara OK Bjelovar, i na toj dužnosti je ostao do lipnja 1942, kada je izabran za političkog sekretara OK Virovitica. U veljači 1943. Antun Biber postaje sekretar Oblasnog komiteta KPH za Slavoniju, a u rujnu 1943. izabran je za sekretara Oblasnog komiteta KPH za Zagrebačku oblast, i na toj se dužnosti nalazi sve do ožujka 1945. godine. Kao partijski rukovodilac u Slavoniji i Zagrebačkoj oblasti, isticao se u ratu hrabrošću i odlučnošću, te je na svom terenu imao veoma značajnu ulogu.

Poslije oslobođenja, Antun Biber je vršio mnogo visoke državne i partijske dužnosti. U periodu 1946—1950. bio je organizacioni sekretar CK KPH, a zatim ministar — predsjednik Komiteta za ugalj u vladi FNRJ, pa predsjednik Savjeta za poljoprivredu u Vladi NRH, član Izvršnog vijeća Sabora NRH, predsjednik Glavnog odbora SSRNH i predsjednik Kontrolne komisije SKH. Istovremeno je biran za člana CK SKH i njegovog Izvršnog komiteta, a biran je i za člana CKSKJ. Danas se nalazi na dužnosti potpredsjednika Saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Bilić Jovana Božo Marjan

Rođen je 1913. u Civljanima, Vrlika, kod Knina, Hrvatska. Već u sedamnaestoj godini našao se u Beogradu, nudeći jeftino svoju radnu snagu, tražeći ono što mu nije dala njegova kamenita njiva i ograda rodnog Civljana. Radio je kao nosač i fizički radnik na građevinama — osjetio sistematsko izrabljivanje poslodavaca.

Godine 1934. prišao je radničkom pokretu i uskoro postao član KPJ. Učen u internacionalističkom duhu, na poziv KPJ, 1936. godine otišao je u Španiju, da u vatri građanskog rata, s ostalim drugovima, brani republiku od reakcije i fašizma. Na poprištima Španije, u sastavu bataljona, „Dimitrov“, borio se s takvom hrabrošću i poletom kao da brani svoju kamenitu Dinaru. U Španiji ostaje do posljednjeg dana borbi, a onda, s ostalim španskim borcima — Jugoslovenima, vraća se u domovinu, da bi se 1941. godine uvrstio u prvoborce Dalmacije i Vrlike. Kao Srbin, svojim utjecajem, iskustvom i hrabrošću odvaja srpski živalj od samozvanih vođa, koji pokušavaju da, pod skutom okupatora, razjedine i međusobno zavade hrvatski i srpski narod u sjevernoj Dalmaciji. U ulozi člana sreskog komiteta KPH Sinj, po zadatku Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, u Cetinskoj dolini organizira ustanak, formira prve udarne grupe, koje kasnije prerastaju u čete. U martu 1942. godine postao je komesar Svilajske partizanske čete, a u maju komandir Cetinske čete. U junu komandira novoformiranim Srednjodalmatinskim partizanskim odredom. Posljednjih dana jula i početkom augusta vesto i hlabro komandira jedinicama svog odreda, na cesti Sinj—Livno, boreći se protiv Talijana — nanosi im velike gubitke, Tom prilikom spaljeno je 16, a oštećeno 7 kamiona. U ruke njegovih boraca pao je bogat plijen u oružju i drugoj vojnoj opremi.

Prilikom formiranja 1. dalmatinske brigade, 6. septembra 1942. godine, Srednjodalmatinski odred je ušao u njen sastav; Marjan je postavljen za zamjenika komandanta brigade. Ubrzo je postao i komandant brigade. Pod njegovom komandom, brigada vodi borbe protiv ustaša i domobrana kod Sinja i protiv Talijana i ustaša oko Duvna, Livna i Sinja. Marjan se posebno istakao u borbi za Jajce 24/25. novembra 1942. godine. Među borcima, u prvim redovima, jurišao je na jako utvrđenu Ćusinu, koji je neprijatelj smatrao neosvojivom. Iz 42 bunkera njemačka je posada davala otpor. Posle nekoliko uzastopnih juriša, u kojima učestvuje Marjan, bacajući bombe u bunkere, oko 5 časova neprijatelj je savladan, vrh Ćusine zauzet. Na osvojenom vrhu Marjan je postavio minobacače, otvorio vatru na grad i omogućio uspješno izvršenje juriša Hercegovaca i Crnogoraca. Sutradan je Jajce bilo oslobođeno. Za uspješno izvršeni zadatak u ovoj borbi njegovu brigadu je pohvalio Vrhovni komandant. Prva dalmatinska brigada dobila je, 4. decembra, zadatak da po svaku cijenu spreči nadiranje njemačkih jedinica iz Banja Luke ka oslobođenom Jajcu. Na padinama Ćemernice brigada je zauzela položaje. Zbog izviđanja, Marjan, s četiri kurira, na pravcu 2. bataljona prolazi kroz streljački stroj brigade, i po gustoj magli i snijegu ulazi u selo Brvace, gdje ga iznenađuju njemački mitraljeski rafali. Tako je prestalo da kuca srce hlabrog borca i komandanta 1. dalmatinske brigade Bože Bilića Marjana.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Birta Laze Mojica Zec

Rođen je 20. svibnja 1916. godine u Gakovu, Grubišno Polje, Daruvar, Hrvatska.

Kako je imao malo zemlje, zemljoradnjom se bavio samo povremeno. Pretežno je radio kao šumarski radnik.

Otac mu je poginuo u prvom svjetskom ratu, na ruskom frontu, pa mu je majka ostala sama s dvoje djece. Završio je u Gakovu tri razreda osnovne škole, ali zbog pomanjkanja sredstava prekida školovanje sve do ponovne udaje svoje majke u Gremušini, gdje nastavlja školovanje i završava četvrti razred osnovne škole. Ističe se u seoskom tamburaškom društvu, pa kao vrstan svirač postaje poznat u narodu bilogorskih sela. Nedugo zatim ženi se siromašnom djevojkom Savom Tarabić, radi na zemlji, a zimi i na šumskim radilištima. Organizirano i pod

vodstvom KP Jugoslavije, radi i djeluje od 1940. godine u svom selu. Početkom 1941. godine postaje član KP Jugoslavije.

Travnja 1941. godine ustaše hapšenjima razbijaju bilogorsku partijsku organizaciju, koja ponovo oživljuje, zaslugom Zvonka Brkića (tadašnjeg sekretara Kotarskog komiteta KP Hrvatske za Grubišno Polje), tek krajem 1941. i početkom 1942. godine. U to vrijeme pripada manjoj grupi partizana pod rukovodstvom Gedeona Bogdanovića Gece, u kojoj Brkić osniva partijsku organizaciju koja radi na širenju ustanka u tom kraju.

Veljače 1942. godine pristupa među prvima u tek formiranu Bilogorsku partizansku čet, nastalu iz spomenute grupe. Brzo je postao komandir voda. Pokazao se kao vrlo sposoban rukovodilac, posebice u izvidanju i otkrivanju kretanja neprijatelja. Odatle mu i partizansko ime "Zec". Štab zone ga, krajem kolovoza 1942. godine, među prvima iz Bilogore, upućuje na oficirski kurs u Liku, koji završava s uspjehom. Na povratku iz Like, odlazi u Slavoniju, gdje se u to vrijeme formira 17. brigada. Kako je već ranije, kada je Bilogorska četa prerasla u bataljon, bio komandir čete, sada postaje komandir 3. čete 3. bataljona 17. slavonske brigade. Njegova četa postaje nosilac pobjeda 3. bataljona, i zato ga uskoro postavljaju za zamjenika (1943. godine), a 3. svibnja 1944. godine, na Ravnoj gori, i za komandanta 3. bataljona.

Sudjelovao je, kao komandir čete, u napadima na ustaška uporišta: Viroviticu, Garešnicu, Čaglin, Voćin, Đurđenovac, Bijelu Kulu, kao i u borbama oko Daruvara, na Ravnoj gori, u Požeškoj kotlini, u Moslavini i Podravini. Sudjelovao je, kao pripadnik 17. brigade, u nizu borbi u Hrvatskom zagorju, koje su dovele do masovnijeg sudjelovanja naroda tog kraja u NOB-i i pronijele slavu partizanskih jedinica. Istakao se, kao zamjenik bataljona, krajem 1943. godine, u bitkama u Moslavini, u blizini Garešnice. Sudjeluje, na čelu 3. bataljona, u mnogim borbama u Hrvatskom zagorju, Prigorju, Moslavini, Podravini, Slavoniji... On i bataljon postaju čuveni, posebice poslije napada na neprijateljsko uporište Zlatar i aerodrom Kurilovac kod Velike Gorice. Vrhunac slave postiže u napadu na Čaglin, u kotaru Slavonika Požega, gnijezdo ostataka kupreških ustaša, kada bataljon, pod njegovim vodstvom, potpuno uništava ustašku bojnu. Hrabro i uspješno rukovodi napadima u Batinjanima i Gornjoj Vrijeski, te na ustaška i njemačka uporišta Viroviticu, Voćin, Našice, Đurđenovac, Čaglin, Ludbreg. Bez gubitaka napada Vrhovce, usred ljeta 1943. godine.

Pokazivao je veliku brigu prema ljudima, a bio je i nosilac vedrog borbenog duha u jedinicama.

Poginuo je u noći između 5. i 6. srpnja 1944. godine, kada su jedinice 17. udarne brigade 28. udarne divizije NOVJ napale Ludbreg, u kome se branilo oko 750 ustaša. Poslije vrlo oštre borbe, partizani su se, zbog pristiglih neprijateljskih pojačanja, povukli. U samom gradu, u koji je uspio prodrijeti, ostao je Mojica Birta sa sedamdeset i trojicom svojih boraca, gdje su, izuzev nekolicine, svi poginuli, dajući cijelog dana otpor.

Tako je junački poginuo Mojica Birta, komandant bataljona, kome su ustaše internirale majku (1941. godine umrla je među interniranim Srbima) i odvele, 1942. godine, sina Đuru (Rođenog neposredno pred rat) u Jasenovac).

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine.

Biškup Marija Petar Veno

Rođen je 4. travnja 1918. u Podgorici, Bjelovar, Hrvatska.

Osnovnu školu je pohađao u rodnom selu, a soboslikarski zanat učio u Bjelovaru. Još na naukovanju došao je u dodir s naprednim radnicima, ali organiziranom radničkom pokretu pristupa tek kada je, poslije završene škole, došao u Zagreb. Živio je u teškim prilikama, pošto su tada soboslikari bili sezonski radnici. Postao je član URS-ovih sindikata, te sudjelovao u nizu štrajkova i demonstracija protiv režima. Godine 1937. je primljen u Komunističku partiju. U slobodnom vremenu proučavao je marksističku literaturu.

Godine 1940. pozvan je na odsluženje vojnog roka, u vojsci ga je zatekao rat. Poslije stvaranja ustaške države, Petar Biškup je mobiliziran u domobrane. Kao domobran je dobio naređenje da mora čuvati oko tri stotine mrtvih seljaka, koje su tog dana ustaše pobile u selu Gudovcu, kraj Bjelovara. Potresen tim prizorom, istog je trenutka bacio pušku i dezertirao. Vraća se u Zagreb, i odmah počinje organizirati raditi. Bilo je to vrijeme najžešćeg ustaškog terora u Zagrebu. Svakog su se jutro pojavljivali novi plakati i oglasi o strijeljanju i vješanju komunista i njihovih simpatizera. Ali, isto tako, svakog su jutro osvanuli komunistički leci, parole ispisane po zidovima; vršene su oružane akcije na ulicama, sabotaze i diverzije na važnim objektima i u tvornicama. To je bilo djelo Petra Biškupa i njegovih drugova. Tako je, s grupom omladinaca, sudjelovao u akciji paljenja stadiona na zagrebačkoj periferiji Svetice.

On je trebao da posluži kao prihvatni punkt za smještaj interniranih građana.

Ubrzo poslije ove akcije, Petar Biškup odlazi s grupom radnika i studenata u partizane. Tu je dobio konspirativno ime Veno.

Njegova grupa najprije je operirala u neposrednoj blizini Zagreba, ali kada je, poslije jednog sukoba s ustaškim oružnicima kod Sesveta, za njom krenulo nekoliko potjera, grupa se uz teške gubitke morala povući prema Kalniku i Bilogori. Kao kalnički i bilogorski partizan, sudjeluje u mnogim borbama i postaje politički komesar Bilogorske čete. Početkom 1942. godine je prekomandiran u Slavoniju, i u slavenskim jedinicama se razvija u iskusnog starješinu. Postaje komesar bataljona 16. slavonske brigade. Krajem 1943. je postavljen za političkog komesara, a nešto kasnije za komandanta 18. slavonske brigade. Kratko vrijeme radio je Veno i u agitpropu. Politički izgrađen, natprosječno obrazovan, s izrazitom sklonošću za literaturu i umjetnost, Veno je odlično obavljao i taj posao. Tokom 1944. godine prekomandiran je iz Slavonije u Zagrebačku oblast. Postao je komandant 32. divizije X zagrebačkog korpusa. Jednom je neprijatelj iznenadio jedinicu u kojoj se Veno nalazio. Pošto su Nijemci iznenada upali u selo, zavladao je panika. Veno se prvi snašao. Zgrabio je puškomitraljez, i ne krijući se krenuo prema neprijatelju. Vidjevši ga, borci su se snašli i odbili napad.

Poginuo je u travnju 1945. godine, petnaestak dana prije ulaska njegove divizije u Zagreb. Počele su završne operacije za oslobođenje Jugoslavije. Njegova divizija se borila s kombiniranim ustaško-njemačkim snagama kod sela Pčelića, između Virovitice i Podravske

Slatine. Obišao je položaje i zatim otišao na divizijsku osmatračnicu. Tamo ga je pogodio neprijateljski snajper u grudi. Umro je na putu do bolnice.

Narodnim herojem proglašen je 14. prosinca 1949. godine.

Bjelogrić T. Kosta

Rođen je 1900. godine u Lipniku kod Gacka, Bosna i Hercegovina. Do rata se bavio zemljoradnjom. Kada su, 7. juna 1941. ustaše krenule u selo Lipnik da tamo nastave pokolj srpskog stanovništva, seljaci su ih, pod komandom Košte Bjelogrića, i uz pomoć seljaka iz okolnih sela, odbili, a zatim zauzeli oružničku kasarnu u Jaseniku. Dvadeset šestog juna održan je zbor ustanika u Dramešini, na kome je odlučeno da se, prilikom napada na ustaško uporište, ne dozvoli pljačkanje i ubijanje nevinog i neboraćkog muslimanskog stanovništva. U Lipničkoj ustaničkoj grupi, Kosta Bjelogrić se energično zalagao za poštovanje ovih zaključaka i davao otpor njihovom kršenju. To mu je vrlo brzo donijelo, pored vojničkog, i politički ugled. Njegovo dosljedno provođenje programa narodnooslobodilačke borbe doprinijelo je stvaranju

partizanskih uporišta u selima gatačkog sreza.

Drugog novembra 1941. godine, na zboru ustanika u selu Ulinju, formiran je štab Gatačkog partizanskog bataljona, u čijem je sastavu bilo Šest partizanskih četa. Za komandanta bataljona izabran je Kosta.

U talijansko - četničkoj ofanzivi, maja 1942. godine, neprijatelj je napao sela Lipnik i Samobor, u namjeri da se probije preko Golije prema Nikšiću. U borbi koja je trajala cijelog dana, Košta Bjelogrić je sa svojim bataljonom uspio da potisne Talijane i da ih natjera u bijeg. Tada su zarobljena tri teška mitraljeza, radio-stanica, nekoliko automata i drugi materijal.

U junu 1942. formiran je Hercegovački partizanski odred, od boraca koji su se povukli iz Hercegovine ispred četničko-talijanske ofanzive. Košta je postavljen za komandanta njegovog 1. bataljona, s kojim je ušao u sastav 10. hercegovačke udarne brigade. Na ovoj dužnosti učestvovao je u borbama na Kupresu, Posušju, Rakitnom, kod Gornjeg Vakufa, na Vranići i drugim mjestima. U petoj neprijateljskoj ofanzivi, maja i juna 1943. godine, učestvovao je u akcijama 10. hercegovačke brigade protiv neprijatelja. Već oronulog zdravlja, Kosta je, poslije dolaska partizanskih jedinica iz Bosne u Hercegovinu, postavljen za komandanta mjesta u Avtovcu, i izabran za člana Sreskog komiteta Partije za gatački srez, a kasnije i za prvog predsjednika Sreskog narodnooslobodilačkog odbora. Na toj dužnosti je ostao do oslobođenja zemlje.

Poslije oslobođenja, bio je član Oblasnog narodnooslobodilačkog odbora za Hercegovinu, ali je ubrzo, 1946. godine, umro u Mostaru.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Blagojević Jovana Vera

Rođena je 1920. godine u Šapcu, Srbija. Još kao učenica šabačke gimnazije prišla je naprednom revolucionarnom pokretu, 1936. godine. Odmah je zapažena njena aktivnost i svojstva mladog revolucionara, pa je primljena u SKOJ. Veoma druželjubiva i neposredna, odlučna i hrabra, bila je pravi masovik-mladi komunist. Naročitu aktivnost pokazuje u radu s mladima šapca. Pored ostalog, pod njenim utjecajem organiziran je veoma uspješan štrajk učenika srednjih škola u Šapcu. Bila je i jedan od organizatora demonstracija protiv skupoće u svom rodnom gradu, 1938. godine.

Posle završene gimnazije upisuje se na Medicinski fakultet u Beogradu, gdje nastavlja revolucionarnu aktivnost. Učestvuje u mnogim demonstracijama koje je organizirala KPJ protiv buržoaskog režima. Zbog toga su je proganjala policija i žandarmerija. Sve je to prkosno podnosila, što joj je povećavalo popularnost među studentima i radnicima Beograda. Pošto je prošla kroz školu života, dobiva veliko priznanje—KPJ je prima u svoje redove 1940. godine.

Odmah posle okupacije zemlje, ostvaruje zadatke Partije radeći u partijskoj organizaciji Šapca. Aktivna je u skupljanju oružja, podizanju duha otpora, pripremama omladine i žena za predstojeće događaje. Prisustvovala je, krajem juna 1941. godine, sastanku kada je razrađivan Proglas CK KPJ od 22. juna 1941. Određena je da u Šapcu organizira udarne grupe i partijsko-politički rad. Posebno je zadužena za rad među mladima, s kojima održava ilegalne sastanke, dogovora se o skupljanju oružja i vršenju diverzantskih akcija.

Na okružnoj partijskoj konferenciji, 29. juna 1941. godine, izabrana je kao jedina drugarica u OK KPJ za šabački okrug.

Posle formiranja Podrinjskog odreda svestrano se angažira u radu sa ženama Podrinja. Nalazi se na čelu aktiva drugarica, a augusta 1941. godine rukovodi i kulturno-prosvjetnim odborom koji okuplja žene-antifašiste. Pod njenim utjecajem mnoge žene su odlazile da rade u Centralnoj partizanskoj bolnici u Krupnju, a ona sama je ostala da radi u štabu partizanskog odreda.

OK za šabački okrug zadužuje je da drži na partijskoj vezi ćeliju u Lešnici, srez Loznica. Ona organizira sastanak omladine Lešnice, koji je održan na obali Drine, gdje je dogovoreno da mladi komunisti i ostali omladinci odmah stupe u partizanski odred, što su i učinili.

Razvijajući političku aktivnost na terenu okruga, stalno je bila u opasnosti, jer je, obilazeći mjesta, mogla da bude otkrivena od neprijatelja NOP-a. I pored te opasnosti, ona je bila revolucionarno aktivna. Na vlastitu inicijativu prenosila je propagandni materijal i letke u Loznicu, da ih čita aktivistima ovog grada. Na tom putu susreli su je četnici, prepoznali i uhapsili. Posle zlostavljanja, pod pritiskom, bila je puštena, i po drugi put je išla na isti zadatak, a Četnici su je opet uhapsili. Zahvaljujući akciji partizanskih boraca, zajedno s grupom drugova spašena je sigurne smrti.

Kada se, posle neprijateljskog prodora u Podrinje, Mačvanski partizanski odred povukao, Vera je ostala da nastavi rad na terenu. Ali, ubrzo su je četnici i treći put uhapsili, sada u selu Tekerišu. Podvrgli su je strahovitom mučenju. Ništa nije priznala, pa su je četnici predali Gestapou u Žabac. Tamo su je fašisti ucjenjivali nudeći joj „slobodu" samo ako oda veze i one koji su radili za NOR i revoluciju. Vera je sve to odbila i nastavila da se ponosno i hrabro drži. Nijemci su je stavili na najstrašnije muke, prebili su joj i ruke i noge. Pošto nisu ništa uspjeli da saznaju, osudili su Veru na smrt i strijeljali je marta 1942. godine, zajedno sa stotinak drugih komunista, skojevaca, boraca i rodoljuba.

U spomen Veri i zahvalnost za ono što je učinila za socijalističku revoluciju i bolju budućnost, dom studenata u Beogradu i Omladinski dom u Šapcu nose njeno ime.

Narodnim herojem proglašena je 6. jula 1953. godine.

Blagojević Milan Španac

Rođen je 14. oktobra 1905. godine u setu Natalincima kod Mladenovca, Srbija. Posle završetka osnovne Škole izučio je metalski zanat. Između dva svjetska rata isticao se u borbi za interese radničke klase, učestvujući u organiziranju radničkih štrajkova, protiv šestojanuarske diktature i eksploatacije radnika. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1928. godine.

Borbu za slobodu svog naroda i oslobođenje radničke klase povezivao je s internacionalnom borbom radničkog pokreta u svetu. Po odluci KPJ 1935. godine, bio je upućen u SSSR, a 1937. godine našao se među prvima u Internacionalnim brigadama na bojištima Španije. U ovom ratu bio je neobično hrabar, nekoliko puta je ranjavan i dobio je čin poručnika španske republikanske vojske. Po-

slu poraza španske republike, prešao je u Francusku, a zatim se prebacio u Jugoslaviju, gdje je ilegalno živio u Beogradu do okupacije 1941. godine.

Sutradan posle napada Njemačke na Sovjetski Savez, napustio je svoj ilegalni stan u Beogradu i odmah otišao u Šumadiju, gdje se aktivno uključuje u pripreme za narodni ustanak. Blagojević je bio jedan od najaktivnijih stvaralaca partizanskih jedinica u Šumadiji. On je 1. jula 1941. godine, pri formiranju Prvog šumadijskog odreda, postao njegov prvi komandant. Ovaj odred je pod njegovom komandom vrlo brzo oslobodio veći dio Šumadije, izuzev Kragujevca, Topole i Aranđelovca. Vođene su borbe s Nijemcima i njihovim kvislinzima kod Topole, na Rudniku, na prilazima Kragujevcu, u selima Jankovcu i Baničini. Na svim saobraćajnicama gorili su njemački kamioni, svuda su rasturane žandarmerijske stanice, paljene općine i raste r i van i organi okupatorske i kvislinške vlasti. Blagojević je učio svoje mlade suborce i mlade drugove, prenoseći im svoja ratna iskustva iz Španije: „Svuda s neprijateljem treba razgovarati preko nišana puške". Ili: „Mi nemamo dovoljno oružja, ali neprijatelj ga ima, i mi ga moramo od njega oteti" Prvi šumadijski odred je, za oko tri mjeseca borbe pod njegovom komandom, razbio okupatorsko-kvislinšku vlast u Šumadiji i izbacio iz stroja oko pet stotina neprijateljskih vojnika.

Noću između dvadeset osmog i dvadeset devetog oktobra 1941, kad se vraćao iz Vrhovnog štaba u Užicu, na putu za Šumadiju, uhvatili su ga četnici Draže Mihailovića, silom izvukli iz voza u Užičkoj Požegi, i poste zvjerskog mučenja ubili iste noći. O mučkom ubojstvu Milana Blagojevića Španca, „Borba", organ Komunističke partije Jugoslavije, tih dana je pisala: „Drug Milan Blagojević pao je kao žrtva onih slugu okupatora koji su razbijati narodnu borbu i u datom času joj zaboli nož u leđa".

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine.

Dušan Bojović

Rođen je 30. maja u selu Kutima u Nikšićkoj Župi, Crna Gora. Student prava. U svom roditeljskom domu i užem zavičaju, Nikšićkoj Župi, naučio je da iznad svega ceni ljudsko dostojanstvo, pravdu i pravičnost. Još kao đak osnovne škole isticao se druželjubljem, nesebičnošću, odlučnošću, uvek spreman da se stavi na stranu onih kojima je učinjena nepravda u bilo čemu. Za napredni radnički pokret opredelio se još kao gimnazijalac. Iako je bio svestan rizika, jedan je od organizatora masovnog učešća gimnazijalaca u demonstracijama protiv gladi u Nikšiću 1932. godine. Ove demonstracije su prvi značajniji politički otpor u tom kraju protiv šestojanuarske diktature. Dušanu je to bilo prvo kaljenje i prva proba u borbi naroda za svoja prava. Od tada počinju da ga sumnjiče, kad god bi bila povedena neka akcija napredne omladine u gimnaziji ili u gradu. Zbog stalnih sumnjičenja i opasnosti da bude isključen iz nikšićke gimnazije, osmi razred upisao je u Peći. Zbog učešća u demonstracijama isključen je i iz te gimnazije. Posle bezuspešnih pokušaja da se upiše u gimnaziju u Beranama i Pljevljima, uspeva da se pomoću direktora gimnazije Škerovića upiše u podgoričku gimnaziju.

Kao maturant aktivno učestvuje u agitaciji za Udruženu opoziciju na izborima 1935. godine, a kao student prava jedan je od organizatora i učesnika u poznatim demonstracijama 11. septembra 1938. godine protiv Milana Stojadinovića, koji je došao u Nikšić na proslavu puštanja u saobraćaj željezničke pruge Bileća-Nikšić.

U Beograd dolazi i upisuje se na Pravni fakultet sa već bogatim političkim i borbenim iskustvom, sa jasnim idejnim opredeljenjem, i odmah se aktivno uključuje u napredni studentski pokret i učestvuje u svim njegovim akcijama.

U novoj, politički razvijenijoj sredini proširuje svoje ideološko političko znanje, i obogaćuje svoj inače razvijeni smisao za masovni politički rad. Za člana KP primljen je na Univerzitetu, 1938. godine. Političko znanje i iskustvo koje je sticao na Beogradskom univerzitetu smišljeno je i uporno koristio u radu sa omladinom i narodom, kako u Beogradu, tako i u svom rodnom kraju.

Posle aprilskog sloma bivše Jgoslavje, dolazi u Župu, odmah se uključuje u rad mesne partijske ćelije i neumorno, s ostalim komunistima, objašnjava narodu uzroke onako brzog sloma Jugoslavje i njene vojske. Napredni i poštenu intelektualci koji su se posle kapitulacije Jugoslavije našli u velikom broju u svom rodnom kraju, sastali su se jednog dana i dogovorili šta sve treba da preduzmu da bi pripremili narod za oružanu borbu. Taj sastanak imao je značajnog uticaja na opredeljivanje naroda za NOV. Dušan je bio jedan od inicijatora u iznalaženju najpodesnijih oblika političkog delovanja, a budući da je u narodu bio veoma omiljen, obično je slat u ona mesta gde Partija još nije imala većeg uticaja, ili tamo gde su se javljali politički otpori.

Kada je OK KPJ Nikšić dao direktivu da počnu oružane akcije protiv okupatora, na sastanku partijske Ćelije Dušan je izabran da rukovodi trupom ustanika u likvidaciji žandarmerijske

posade u Mioľju Polju. Akcija je uspešno izvršena 14. jula 1941. godine. Dušan je jedan od najzaslužnijih komunista za masovno i organizovano učešće naroda Źupe u trinaestojulskom ustanku i u toku čitavog rata.

Krajem avgusta 1941. godine OK Nikšić šalje 300 boraca u pomoć partizanima istočne Hercegovine, gde je bila uzela maha bratoubilačka borba između Srba i Muslimana, a koju je okupator podsticao pomoću ustaša i četnika. Kao iskusan rukovodilac i Dušan odlazi sa tom trupom, istakavši se kao borac i politički radnik u raskrinkavanju izdajnika ustaša i četnika. U februaru 1942. godine, štab Nikšićkog odreda šalje Dušana sa trupom boraca na sektor Plješivica, i imenuje ga za političkog komesara sektora. Tek što se vratio, postavljen je za komesara jedne čete u bataljonu od oko 450 odabranih boraca koji je, po naređenju Glavnog štaba za Crnu Goru, upućen na područje Komskog odreda, kao pomoć u uništavanju četnika i ugušivanju njihovog izdajničkog pokreta. Dušan se i na ovom zadatku pokazao kao neustrašiv borac i iskusan rukovodilac. U jednom jurišu na čelu svoje jedinice protiv četnika na Štavnju teško je ranjen u nogu.

Prilikom odstupanja naših snaga iz Crne Gore krajem maja i početkom juna 1942. godine, Dušan se kao teški ranjenik nalazio u Centralnoj bolnici i ostao je sa 5. proleterskom brigadom i Hercegovaačkim odredom u Vrbnici. Kada su se brigada i Hercegovaački odred probili za Bosansku Krajinu, Dušan je, iako rekovalescent, politički komesar bolničkog ešalona. Zahvaljujući umnogom njegovoj organizatorskoj sposobnosti i hrabrosti, bolnički ešalon je predstavljao borbenu jedinicu, što se naročito ispoljilo u borbama na Treskavici, Zabrdi i Bitovnji.

U jesen 1942. godine postavljen je za političkog komesara 5. (Zijametskog) bataljona, pa zatim 1. bataljona 5. proleterske brigade. Novembra 1942. godine postavljen je za obaveštajnog oficira brigade, kada je ta služba tek bila u povelju. I na toj dužnosti ispoljio je izvanredan organizatorski smisao i postigao zapažene uspjehe. Istaknuti je učesnik bitke na Neretvi. Kao već iskusan oficir obaveštajne službe, postavljen je za obaveštajnog oficira 3. udarne divizije.

U ranim jutarnjim časovima 13. juna 1943. godine, kada je komandant 3. divizije Sava Kovačević poveo proređene redove svoje divizije na juriš uz strmine Zelengore prema Krekovima, da bi prokrčio put ranjenicima, i Dušan se, kao i uvek, našao na čelu jedinica. U tom dramatičnom i herojskom jurišu smrtno je ranjen na mestu gde je herojski poginuo komandant Sava. Lekari su učinili sve što je bilo moguće da ga spasi, ali spasa nije moglo biti. Kad su bolničarke Ljubica Martinović i Dara Kostić prišle da mu pomognu i budu uz njega, on ih je hladnokrvno upućivao da pomognu drugim ranjenicima govoreći: „Meni je dobro pomognite drugim ranjenicima", iako je uskoro izdahnuo.

Za narodnog heroja proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Bosnić Pere Milka

Rođena je 1928. godine u selu Vrtoče kod Drvara, Bosna i Hercegovina. Majka Jelica i otac Pera imali su još tri kćerke i tri sina. Milka je pred rat završila osnovnu školu. Išla je u prvi razred građanske škole.

Poslije ustanka, iako još dijete, Milka se uključila u rad drvarske omladine. Učestvovala je u prikupljanju hrane i odjeće za partizane, u čišćenju grada, previjala je ranjenike, u pisanju i lijepljenju parola. Pred fašistički desant na Drvar postala je skojevka. Bila je tada kurir u Komandi mjesta.

Milka je bila vrijedna djevojka i nije se ni po čemu razlikovala od mnogih mladih Drvarčanki koje su u to vrijeme svim srcem prišle narodnooslobodilačkom pokretu.

Za vrijeme fašističkog desanta na Drvar, 25. maja 1944. godine, Milka Bosnić je učinila izuzetan podvig, primjer herojstva omladine Jugoslavije u narodnooslobodilačkom ratu. Neposredno pred desant, u Drvaru je formirana tenkowska četa 1. proleterskog korpusa. Ona je izvodila vježbe u okolini Drvara, tako da su Drvarčani poznavali nase tenkove i njihovu posadu.

U toku borbe protiv neprijateljskih padobranaca jedan naš tenk našao se u opasnosti da ga neprijatelj uništiti. U tenku su bili Dragoslav Radosavljević Soća, komesar tenkovske čete, vozač Spaso Đurašković i nišandžija Jelača. U jednom trenutku, Nijemci su na tenk nabacili čebe, tako da je vozaču bio zaklonjen vidik. Svi članovi posade tenka bili su ranjeni i pretila je opasnost da padnu u ruke fašistima. U tom kritičnom trenutku pored tenka je prolazila grupa zarobljenih Drvarčana koje su Nijemci sprovodili. Među njima bila je i šesnaestogodišnja skojevka Milka Bosnić. Uviđajući opasnost u kojoj se nasla posada tenka, Milka je iskočila iz kolone zarobljenika, pritrčala tenku i zbacila čebe. Ranjenom vozaču ponovo se otvorio vidik, pokrenuo je tenk i nastavio borbu. Razbjesnjeni Nijemci, kojima je plijen tako iznenada izmakao, okomili su se na hrabru skojevku i sasjekli je bajunetama. Ubili su još mnogo Drvarčana, među njima i Milkinu majku Jelicu i brata Zdravka.

Milkinog drugog brata, Đorda, Nijemci su ubili nekoliko dana kasnije. Otac Pero umro je godinu prije desanta, od tifusa, zajedno s najmlađom kćerkom Radmilom. Od brojne porodice ostale su dvije Milkine sestre, Dušanka i Dobrila, i šestogodišnji brat Vlado. Dušanka je i sama bila izvedena na streljanje, ali su je fašisti samo teško ranili. Uspela je da se izvuče iz gomile leševa, i s tavana obližnje kuće je promatrala kako joj Nijemci ubijaju sestru Milku.

U Drvaru, pored Muzeja „25. maj 1944. godine“, stoje i danas ostaci partizanskog tenka. To je spomenik koji podsjeća na istinitu legendu o 16-godišnjoj djevojci čije je ime 25. maja 1944. godine ušlo u historiju, i koje će se uvijek spominjati kad se bude govorilo o podvizima mladih Jugoslavije u narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodnim herojem proglašena je 17. maja 1974. godine.

Bošković Iva Milo

Rođen je 20. oktobra 1911. godine u selu Brčeli (Crmnica), Bar, Crna Gora. Doktor. Član KPJ od 1940. godine.

Osnovnu školu završio je u selu Brčeli, a gimnaziju u Cetinju. Posle maturiranja posvetio se medicinskim naukama. Studirao je van zemlje, u Bolonji, gdje je i diplomirao i postao doktor 1937. godine. Pored interesiranja za nauku, on je njegovao u sebi i osjećanja naprednog i slobodoljubivog čovjeka. Iz inozemstva se vratio neposredno pred rat, pa je u Beogradu imao malo poznanika. Kao doktor specijalizirao se za parazitologiju i zaposlio kao asistent Parazitološkog instituta Veterinarskog fakulteta u Beogradu. Kada je KPJ u sudbonosnim danima zahtijevala da i on na određeni način učestvuje u

ostvarivanju njenih ciljeva, bez imalo kolebanja prihvatio je obavezu vjernog sina svoga naroda, smatrajući da bi u borbi za oslobođenje svoje zemlje trebalo dati što više. Po zadatku KPJ, čiji je član bio od 1940. godine, na njegovo ime je zakupljena zgrada u Beogradu, i u podrumu smještena ilegalna štamparija CK KPJ. Iako je na zgradi stajala tabla s imenom doktora a u njoj uređena ordinacija, nije to bila kuća u kojoj se davala medicinska pomoć, već samo sredstvo — kamuflaže. U kolaboracionističkoj policiji Aćimovića i Nedića postojala je dokumentacija da u kući žive Milo, supruga Zagorka i kućna pomoćnica Ljubica Đonović. Međutim, Milo je bio neoženjen; ali, pred policijom i susjedima prikazivao je da mu je Zagorka Jovanović, student medicine i sekretar ćelije ilegalne štamparije CK, supruga (što je i dokumentima uređeno). U štampariji su ilegalno radili i živjeli još Branko Đonović i Slobodan Jović (narodni heroji). Štamparija CK počela je da radi 1. kolovoza 1941. godine, i u njoj je štampan prvi Bilten Glavnog Štaba NOP odreda Jugoslavije. Petog januara 1942. godine Mila je u kući tražila njemačka policija, ali ne kao osumnjičenog za komunizam, već kao naklonjenog — Englezima. Međutim, Milo se s drugovima koji su radili u štampariji u međuvremenu kroz plakar sklonio u njen ilegalni dio, u podrum, i više se nije smeo pojavljivati. Policiji je dano objašnjenje da je otišao kod svojih rođaka van Beograda, i da se nije vratio. U međuvremenu dobio je zadatak da se, pod imenom domobranskog satnika Vinka Tomaševića, preko tzv. Nezavisne Države Hrvatske prebaci na slobodnu teritoriju do Vrhovnog štaba. Julu 1942. godine krenuo je iz Beograda u Zagreb. U Zagrebu je, 14. jula 1942. godine, pri pokušaju da uspostavi vezu koja je bila provaljena, uhapšen na ulici od ustaške policije koja je prepoznala Ivanku Muičević-Nikoliš s kojom je šetao. U zatvoru su ga strahovite tukli i izbili mu sve prednje zube, a zatim su ga bacili s drugog kata dvorišnog dijela policijske zgrade, da bi od njega iznudili priznanje, iako mučen i s polomljenom nogom, Milo nije ništa priznao ni o svojoj djelatnosti, ni o radu svojih drugova u ilegalnoj štampariji CK KPJ u Beogradu. Tako, je svojim herojskim držanjem, sačuvao štampariju, koja je ostala neotkrivena za sve vrijeme borbe, iako se u zgradu 31. kolovoza 1943. godine uselila njemačka policija. Ne dobivši od Mila nikakvo priznanje, iako je pretpostavljala da se samo komunist može tako držati, s obzirom na to da je bio doktor, ustaška policija ga je prebacila u logor Stara Gradiška, a zatim krajem decembra 1942. u zloglasni ustaški logor Jasenovac.

U logoru se držao hrabro. Svojim doktorskim intervencijama pomagao je mnogim zarobljenim partizanima i taocima. S nekoliko drugova pripremao je bijeg iz logora, ali su ih logorske ustaše otkrile.

Poslije ovoga su ih sve strahovito mučili, a zatim ih je prijeki ustaški sud osudio na smrt vješanjem. Na dan izvršenja smrtne kazne, 21. septembra 1944. godine, Bošković je na samom stratištu istupio pred ustaškog komandanta logora Šakića govoreći: „Ja sam sin Crne Gore, i protestujem protiv ovako sramnog načina izvršenja smrtne osude. Kod nas se ljudi ubijaju iz puške." Kad mu je Šakić priznao da se junački držao, i naredio mu da se okrene da bi ga ubio iz pištolja, Bošković je odgovorio: „Crnogorac nikad ne okreće leđa protivniku." Također je odbio da mu pred strijeljanje vežu oči, a posle prvog pucnja u njegove grudi je doviknuo; „Nepobjediva je ideja Komunističke partije! Ona ne umire smrću Mila Boškovića. Živjela Sovjetska Rusija, njena nepobjediva Crvena armija i naši Titovi partizani! Živjelo bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda Srba, Hrvata, Slovenaca, Crnogoraca! Živio Staljin!" Ustaša je bio zbunjen, a onda je nastavio prazniti svoj šaržer u Boškovićeve grudi.

Tako je Milo svoj život završio junački i svetio, kao komunist-heroj, u 33. godini, ne dajući ustaškoj policiji mogućnosti da sazna bilo što o njegovom životu, njegovim drugovima s kojima je radio, ni o štampariji KPJ. Centralni komitet KP Hrvatske uvrstio je Mila, kao prvog, u spisak lica za zamjenu, ali je ustaška nadzorna služba uvijek našla načina da se on ne zamjeni za njemačke i ustaške oficire.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Bošnjak Radovana Jefto

Rođen je 10 maja 1918. u Podosoju kod Bileće, Bosna i Hercegovina. Potiče iz srednje imućne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je 1928. u Bileći. Do 1933. živio je u rodnom mjestu i bavio se zemljoradnjom, a zatim je radio u Bileći u Nikšiću kao šumarski radnik kod firme „Ombla“ i „Zeta“. U Nikšiću je došao u dodir s naprednim radničkim pokretom i KPJ, što je presudno uticalo na njegovo političko opredjeljenje. U Nikšiću je pripadao naprednom omladinskom pokretu i bio veoma aktivan. Rat ga je zatekao na odsluženju vojnog roka u avijaciji, u Rajlove u. Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, vratio se u Bi leću i uključio u pripreme za ustanak, zajedno s grupom skojevaca i komunista. Krajem juna 1941, kao nepomirljivog protivnika, ustaške vlasti ga hapse i zatvaraju u Bileći. Okovan je u lance i bačen u samicu.

Ustaše su ga mučile preteći mu najstrašnjom smrću. Shvativši opasnost u kojoj se našao, posle dva dana mučenja, iako svezanih ruku, uspeo je da obori stražara i pobjegne ispred ustaša u selo Ljubišiće, gdje su ga prihvatili ustanici.

Krajem kolovoza 1941, kao borac ustaničke čete iz Podosoja, učestvovao je u borbama protiv ustaško-domobranskih snaga oko Bileće i bio beskompromisan i veoma hrabar borac. Među prvima je stupio u partizansku četvu svoga sela, koja je bila u sastavu Bilećkog partizanskog bataljona. Učestvovao u brojnim borbama ovog bataljona protiv ustaško-domobranskih i talijanskih snaga na pravcu Trebinje — Bileća i Bileća — Nikšić u drugoj polovini 1941. i početkom 1942. godine. Tamo gdje je bilo najteže u odbrani priskakao je Jefto Bošnjak, a kada je trebalo jurišati, on je opet bio na čelu boraca svoje jedinice. Uvijek se javljao kao dobrovoljac, i za najteže vojne zadatke.

Krajem januara 1942. upućen je u 1. udarni partizanski bataljon, koji je u zimu i proljeće 1942. vodio borbe s talijanskim, ustaško-domobranskim i četničkim snagama u sjeveroistočnoj Hercegovini, oko Gacka i Nevesinja. U proljeće 1942. hercegovački udarni bataljoni nanijeli su neprijateljima teške gubitke i do maja 1942. oslobodili najveći dio istočne, sjeverne i jugoistočne Hercegovine. Jefto je pripadao redu najhrabrijih boraca ove prve udarne jedinice u Hercegovini. Početkom aprila 1942. postao je član KPJ.

Krajem aprila i početkom maja 1942. Južnohercegovački NOP odred, u kome se nalazio i Jefto Bošnjak, prodro je duboko u neprijateljsku pozadinu, u dolinu Neretve, u pravcu Čapljine i Metkovića. Oslobođen je veliki broj sela, i neprijatelju nanijeti veliki gubici u ljudstvu i ratnom materijalu. Najžešće i najkrvavije borbe vođene su kod Prebi lovac, kod Čapljine, protiv veoma jakih ustaško-domobranskih i talijanskih snaga. U tim borbama, kao vodnik jednog voda, Jefto se nije odvajao od svog puškomitraljeza, uvijek je u prvim borbenim redovima. Jurišajući na talijanske utvrđene položaje kod Hrasna, nedaleko od željezničke stanice Brštanica, 2. maja 1942. Jefto je uletio među talijanske vojnike, koji su u paničnom strahu bacili oružje i bježali ili padali pokošeni rafalima njegovog puškomitraljeza. U tom jurišu i Jefto je bio smrtno ranjen. Posljednjom snagom pridržavajući jednom rukom izrešetani stomak, a drugom noseći puškomitraljez, uspeo je da dopuže do svojih drugova.

Njegove posljednje reci bile su: „Drugovi, ja pogiboh, čuvajte mi mitraljez!“. Ubrzo je i umro. U toj borbi neprijatelj je potpuno razbijen i potučen.

O njegovom junaštvu i podvizima u 1941. i u proljeće 1942. dugo se pričalo u narodu i među borcima, a Jefto uziman kao primjer požrtvovanosti, hrabrosti i odanosti narodnooslobodilačkoj borbi. Na prijedlog Operativnog štaba za Hercegovinu, maja 1942, Jefto je proglašen za narodnog heroja. Njegovu junačku smrt i proglašenje za narodnog heroja prenijela je i Radiostanica „Slobodna Jugoslavija“. Stjecajem okolnosti, ovo proglašenje za narodnog heroja nije bilo registrirano, pa je ponovo proglašen narodnim herojem 24. juna 1953. godine.

Bubanj Franje Viktor

Rođen je u selu Fužine kod Rijeke, Hrvatska, decembra 1918. godine. Građansku školu završio je u Delnicama, a Građevinski odsjek Srednje tehničke škole u Zagrebu 1937. godine. Kao građevinski tehničar radio je na izgradnji putova i hidroelektrane Vinodol, a kako je još 1936. godine postao član SKOJ-a povezo se s naprednim radnicima, pa je 1939. godine postao i član KPJ. Krajem 1940. godine završio je školu rezervnih oficira-pilota u Pančevu, i u sastavu izviđačke eskadrole učestvovao je u aprilskom ratu 1941. godine. Na partijskom sastanku u Crikvenici, augusta 1941. godine, izabran je za sekretara partijske ćelije, a sredinom septembra za filana Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje. Dobio je vrlo odgovornu dužnost da, u uslovima ilegalnog rada, rukovodi tehnikom OK za Hrvatsko primorje, što je

Bubanj s uspjehom obavljao šaljući preko partijskih kanala biltene i ostali materijal partijskim organizacijama, organizujući ilegalna boravišta i prebacivanje drugova. Ilegalni rad prekinut je 7. novembra 1941. godine, kada su zbog provale u Kraljevici Talijani saznali da se tehnika OK nalazi u Crikvenici i da njome rukovodi Viktor Bubanj. Tehnika je na vrijeme sklonjena u Novi Vinodol, a Viktor je prešao u partizane, u Ličku četu.

Kao vođa diverzantske grupe, Viktor je sa svojim drugovima uspeo da, krajem 1941. i početkom 1942. godine, ošteti tri talijanske kompozicije, pri čemu se istakao kao vrlo hrabar, snalažljiv i odlučan borac. Postao je ubrzo komandir voda, pa čete, a u maju 1942. godine postavljen je za komandanta Prvog primorsko-goranskog partizanskog odreda. U zasjedi koju je s odredom postavio kod Brinja uspeo je da uništi jaku talijansku motoriziranu kolonu a zatim je, posle dvodnevni borbi, s odredom zauzeo i ustaško uporište Modruš. Po naredenju Glavnog štaba Hrvatske, Bubanj je s 1. i 2. udarnim bataljonom, zajedno s kordunaškim partizanima, učestvovao u čišćenju ustaških garnizona u Kordunu. Njegovi bataljoni su napali zloglasno uporište Blagaj kod Veljuna i uništili neprijatelja, a zatim, pri povratku u Gorski Kotar, usred dana iznenada su napali Talijane kod Tisovca, što je onemogućilo dalje paljenje Jasenka i Drežnice. U toj borbi likvidirano je oko 300 i talijanskih vojnika, a oko 40 je zarobljeno.

Kada je, 12. oktobra 1942. godine, formirana u Drežnici 6. udarna primorsko-goranska brigada, za njenog komandanta postavljen je Viktor Bubanj. Na toj dužnosti ostao je do kraja 1942. godine, kada je određen za zamjenika komandanta Pete operativne zone Hrvatske, a 17. marta 1943. godine postavljen je za komandanta Četrnaeste primorsko-goranske brigade, baš u jeku nove ofanzive Talijana na Drežnicu. S ovom brigadom vodio je uporne borbe s talijanskom divizijom "Murđe", s ustaškim i četničkim jedinicama, kod Žute Lokve, a zatim se, kao vest i samostalan komandant, ističe u bici za Senj, septembra 1943. godine, kada je potisnuo diviziju "Murđe" i oslobodio Senj.

U toku VI ofanzive uspeo je s brigadom da se izvuče iz neprijateljskog okruženja u pravcu Gorskog Kotora, a u toku zime 1943—1944. vodio je uporne borbe s neprijateljem u Lici i ugrožavao ustaško uporište u Gospiću, sprečavajući njegovo snabdijevanje.

Aprila 1944. godine Bubanj je kao pilot, s grupom naših mlađih pilota, upućen u SSSR na obuku, i 1. maja 1945. godine postavljen je za političkog komesara novoformiranog 254. lovačkog avio-puka, koji je septembra 1945. preletio u oslobođenu domovinu i ušao u sastav Jugoslovenskog ratnog vazduhoplovstva.

Kao pilot-lovac, Bubanj je ubrzo postavljen za komandanta avio-divizije u Zagrebu gdje je, koristeći se bogatim iskustvom NOR-a i sa školovanja, prionuo s velikom energijom da što prije borbeno osposobi svoje mlade pukove. U jesen 1946. godine postavljen je na još odgovorniju dužnost Načelnika štaba Komande JRV, a 1954. godine, po završenoj Višoj vojnoj akademiji, prelazi na dužnost komandanta avio-korpusa u Zagrebu, zatim prima dužnost zamjenika komandanta Ratnog vazduhoplovstva i protuzračne odbrane i pomoćnika državnog sekretara za narodnu obranu. Paralelno s ovim odgovornim komandnim dužnostima, general-pukovnik Bubanj obavljao je i mnoge partijske dužnosti. Bio je član punomoćstva CK SKJ za RV i PVO i član Konferencije SK za Jugoslovensku narodnu armiju.

Više od dvadeset godina Bubanj je bio aktivan pilot, leteći i na najsuvremenijim avionima, tako da je svoje komandantske dužnosti obavljao vrlo stručno, unoseći u posao nesumnjive lične kvalitete, samostalnost i maštovitost. Održavao je vrlo bliske i drugarske veze letačkim sastavom RV uvažavajući njihove napore i tražeći da se oni cijene imajući pri tom stalno pred očima što veću borbenu osposobljenost jedinica.

Za sve ovo vrijeme mnogo se bavio teorijskim radom s područja vojnih nauka, tako da je, pored većeg broja tekstova, objavio i knjige "Čovjek u prostoru" i "Treća dimenzija rata", za koju je dobio nagradu državnog sekretara za narodnu obranu, a potom je izašla i njegova knjiga "Doktrina pobjede", u kojoj je teorijski razrađena naša doktrina općenarodne odbrane. Kao istaknuti visoki vojni rukovodilac, Bubanj je, januara 1970. godine, postavljen za načelnika Generalštaba JNA. Na toj dužnosti se istakao svojim doprinosom razvoju i modernizaciji naših oružanih snaga, a naročito u praktičnom ostvarivanju organizacije općenarodne odbrane. Sa svojim suradnicima, Bubanj je bio glavni planer i rukovodilac velikog manevra "Sloboda — 71". Bio je i član Savjeta narodne odbrane, Predsjedništva SFRJ.

Naprežući do krajnosti sve svoje fizičke i psihičke sposobnosti, Viktor Bubanj je do kraja nastojao da što više odgovori mnogobrojnim obavezama i dužnostima, što je doprinijelo njegovoj preranoj smrti, 15. oktobra 1972. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Bubić Gostimira Dragan

Rođen 1911. godine u Stručcu, Kutina, Hrvatska. Radnik.

Odrastao je u Maslovarima kod Kotor -Varoši, u porodici siromašnog rudara. Tu je završio osnovnu školu i počeo učiti soboslikarski zanat. Zbog slabog materijalnog stanja porodice, morao je prekinuti školovanje i zaposliti se kao radnik u električnoj centrali rudnika Maslovare, gdje je radio do 1939. Te godine bio je optužen da skriva propagandni materijal Komunističke partije. Iako je tada bio samo simpatizer Partije, bio je potpuno odan pravednoj borbi radničke klase, kojoj je i sam pripadao. Kao simpatizer KPJ, otpušten je s posla. Zaposlio se u Željezari u Zenici; međutim, kada su stigli policijski podaci o njemu, Sresko načelstvo dalo je nalog da ga se stavi u pritvor. Poslije nekoliko dana, bio je pušten na slobodu, ali je ponovo ostao bez posla. Novo zaposlenje je našao kao ložać u rudniku Kopaonik, gdje je ostao do ožujka 1941. godine, kada se dobrovoljno javio u vojsku da bi sudjelovao u obrani zemlje.

Rat ga je zatekao na bugarskoj granici, u jednoj pješadijskoj jedinici. Pao je u zarobljeništvo, ali je uspio pobjeći. Nijemci su ga ponovo uhvatili u Doboju, i otpremili u zarobljenički logor u Teslicu, iz kojeg je poslije nekoliko dana ponovo pobjegao. Vratio se u Maslovare. Pošto je bio poznat kao simpatizer Komunističke partije, morao se skrivati od ustaša.

Poslije podizanja ustanka, otišao je, u kolovozu 1941. godine, u partizane, gdje je s manjom grupom boraca formirao Borjansku Četu, koja je za kratko vrijeme brojala oko 120 boraca. Zbog svoje aktivnosti, kao i za zasluge u prvim danima ustanka, primljen je, u kolovozu 1941. godine, za člana KPJ. Kap komandir Borjanske čete, istakao se u nizu akcija koje je ona izvela u kolovozu i početkom rujna 1941. godine.

Poginuo je 24. rujna 1941 godine, u napadu na ustašku postaju u Maslovarima. Njegov je zadatak bio da još s jednim drugom iznenadi ustaše bombama. U tome su uspjeli, ali je njegov drug ranjen. Dok je izvlačio svog druga, stiglo je pojačanje, ustašama te se četa morala povući. Dragan Bubić nije htio ostaviti ranjenog druga, pa je u pokušaju da ga spase pao smrtno pogođen mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Budak Karla Divko

Rođen je 24. februara 1897. u Karlobagu, Hrvatska. Poslije završene osnovne škole u rodnom mjestu, gimnaziju je učio u Sušaku, a Trgovačku školu u Ljubljani. Prvi svjetski rat, snažan odjek i utjecaj ideja velike Oktobarske socijalističke revolucije, napredna literatura, političko bespravlje, eksploatacija radničke klase i revolucionarno vrenje odmah poslije rata — uticali su da je Divko 1919. odlučno pristupio revolucionarnom radničkom pokretu. Po prirodi veoma energičan, dobar propagandist, s neuništivim optimizmom i smislom za sva politička i društvena pitanja, istakao se političkom aktivnošću pred prve parlamentarne izbore 1920. za Ustavotvornu skupštinu. 1921. godine postao je član KPJ, i od tada posvetio joj je cjelilo svoj život.

Od 1927. do 1932. živio je u Perušiću, gdje je otvorio malu trgovačku radnju koju su nazvali "partijski dućan". U to vrijeme rukovodio je ilegalnim partijskim radom u tom mjestu, i uticao na stvaranje i rad partijskih organizacija u cijeloj Lici, a naročito u Gospiću i u Hrvatskom primorju. Dobro je poznao ličke prilike. Pošto se kompromitirao kod policije, prelazi u Zagreb, gdje nastavlja revolucionarni rad, naročito u sindikalnom pokretu: Savezu privatnih namještenika i u Savezu bankarskih činovnika. Godine 1934. primljen je za člana Mjesnog komiteta KPJ u Zagrebu. Sljedeće godine prešao je u ilegalnost. Zbog mogućnosti hapšenja, 1936. odlazi, po zadatku Partije, u inostranstvo. Zadržao se u Pragu i Parizu, gdje je radio na organiziranju pomoći borbi španskog naroda protiv fašizma.

Odmah poslije povratka u zemlju, 1939, Divko je uhapšen, i Poslije tri mjeseca mučenja pušten iz istražnog zatvora. Poslije toga, i pored opasnosti da ponovo bude uhapšen, nastavio je još upornije da partijski djeluje u Zagrebu. 31. marta 1941, zajedno s velikom grupom komunista i revolucionara, uhapsila ga je Mačekova i Šubašićeva policija, i zatvorila u logor u Kerestincu. Ne mireći se sa sudbinom, bio je jedan od organizatora bijega iz logora. U uništenju i razoružanju stražara ispoljio je veliku hrabrost i snalažljivost. No, ustaše su ga brzo uhvatile i strijeljale 14. jula 1941, u Kerestincu, u vrijeme kada je tek trebalo da počne prava borba, za koju je dugo pripremao partijske organizacije i njihove kadrove.

U znak priznanja za njegov revolucionarni rad u radničkom pokretu i Partiji, proglašen je, 24. jula 1953, narodnim herojem.

Budicin Giuseppe Pino

Rođen je 27. travnja 1911. u Rovinju, Hrvatska. Potjecao je iz radničke porodice. Otac mu je bio drvodjeljski radnik, a bez majke je ostao dok je bio dijete. Poslije završetka osnovne i Niže građanske škole, završio je brijački zanat. Kod istoga majstora radio je i kao pomoćnik.

S osnovama antifašističke borbe upoznaje se tokom 1927. i 1928, kada je došao u doticaj s pojedinim članovima KP Italije. Tad je primljen i u članstvo KPI. Njegov rad bio je zapažen od fašističke policije, koja ga uhodi. Od 1931. do 1933. nalazi se na odsluženju vojnog roka u mornarici, u La Speziu. Iako pod stalnim nadzorom, uspijeva u toj ratnoj luci formirati partijsku ćeliju. Nakon odsluženja vojnog roka, radi u rodnom mjestu. Međutim, kada je došlo do hapšenja nekolicine rovinjskih komunista, među njima uhapšen je i Pino. Specijalni sud za zaštitu države osudio ga je na sedam godina zatvora. Nakon što je izdržao tri godine robije, amnestiran je, i u martu 1937. godine ponovo se vraća u Rovinj. Ali, na slobodi nije ostao dugo. Po izlasku iz zatvora, odmah se povezoao s partijskom organizacijom. Rastura antifašističke letke, naprednu štampu i posebno radi s antifašističkom omladinom. Taj je rad postao vidljiv, pa ga fašistička policija ponovo hapsi krajem 1937; naredne godine osuđen je od Specijalnog fašističkog suda u Rimu na 12 godina robije. Iz zatvora je pušten nakon gotovo 5 godina, uoči kapitulacije Italije 1943. godine. Vrijeme provedeno u zatvoru u Castelfrancu nije bilo uzaludno. Marljivo je čitao i s drugim zatvorenim komunistima proučavao marksizam.

Kapitulacija Italije zatiče ga u Rovinju. Sve svoje sposobnosti usredotočio je u jednom pravcu: da općenarodni ustanak dobije odgovarajuće organizacione oblike. Radi na stvaranju narodne vlasti, vrši mobilizaciju za Rovinjski bataljon i radi na učvršćenju partijske organizacije u Rovinju. Njegova popularnost prešla je okvire rovinjskog kotara, a njegova borba za borbeno bratstvo i jedinstvo Hrvata i Talijana u Istri postala je općepoznata. Zbog toga je bio biran u mnoge forume. Između ostalog, bio je politički sekretar KK KPH za Rovinj, član Oblasnog komiteta KPH za Istru, član Oblasnog NOO za Istru, a na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a u Plaškom izabran je za člana tog visokog političkog tijela i reprezentanta revolucionarne vlasti u Hrvatskoj. Pino je radio i na pokretanju štampe na talijanskom jeziku u Istri, kako bi se njegovi sunarodnjaci upoznali s ciljevima narodnooslobodilačke borbe na svom materinjem jeziku. S drugim suradnicima pokreće list "Il Nostro Giornale".

7. veljače 1944, zajedno s organizacionim sekretarom KK KPH Rovinj, uhapsili su ga fašisti u blizini Rovinja. Strijeljan je na obali luke Valdibora, 8. veljače 1944. godine. Prije strijeljanja imao je još toliko snage da kaže fašističkim zločincima: „Od svake kapi moje krvi niknut će stotinu partizana." Talijanski bataljon, koji je formiran u ožujku 1944, dobio je ime ovog komunista.

Narodnim herojem proglašen je 26. rujna 1973. godine.

Buha Rada Boško

Rođen je 1926. u Novoj Gradini, Virovitica, Hrvatska. Kao dijete siromašnih seljaka, koji su poslije prvog svjetskog rata kolonizirani u Podravini, Boško je poslije završene osnovne škole ostao na selu. Poslije uspostave Nezavisne Države Hrvatske, čim je počelo iseljavanje Srba iz Hrvatske, dolazi u Mačvu, gdje 1941. stupa u Mačvanski partizanski odred. Kratko je vrijeme bio na liječenju u oslobođenom Užicu, a prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Srbije, i Boško se povlači s borcima Užičkog partizanskog odreda; poslije formiranja Druge proleterske brigade, ulazi kao borac u sastav njezina 4. bataljona.

Već prilikom odbrane Užica, i zatim u borbama s četnicima na Trešnjici i Karanu, Boško je pokazao izuzetnu hrabrost. Istakao se kao jedan od najvještijih bombaša u nizu borbi na Čajniču, Kozari, Tarčinu, Kupresu, Jajcu, Livnu i drugim mjestima, gdje god se borila njegova proleterska brigada.

Omiljen među borcima zbog svoje mladosti i cijenjen po rijetko viđenoj hrabrosti, 2. proleterska brigada, u kojoj je Boško bio vođa bombaškog odjeljenja, upućuje ga, kao svog delegata, na 1 kongres antifašističke omladine Jugoslavije.

Imao je tada tek šesnaest godina, malena rasta, ali odlučan u nastupu. Zatražio je riječ. Kada se popeo na govornicu, jedva se vidio, ali je svojim govorom izazvao među delegatima oduševljenje: "Ja ću da vam pričam, drugovi, kako mi idemo na bunkere..." i pričao je kako se on i njegovi drugovi bombaši veru i po vrhovima kuća i kroz dimnjake bacaju bombe na ustaše. Čak se i Vrhovni komandant Narodnooslobodilačke vojske i partizanskog odreda Jugoslavije, uzbuđen Boškovom pojavom i riječima, digao sa svog sjedišta i čestitao mu. Jer, Boško u tom času nije bio samo delegat Druge proleterske. Bio je utjelovljenje revolucionarnog pokreta mladih, cijele organizacije, Saveza komunističke omladine Jugoslavije, koja je do tog Kongresa u temelje buduće Jugoslavije položila dvanaest hiljada života.

I u kasnijim borbama na Kupresu, i u V neprijateljskoj ofanzivi, Boško je ispoljio veliku hrabrost, zbog čega je u dva maha nagrađen poklonima Vrhovnog komandanta.

Poginuo je, u sedamnaestoj godini, potkraj 1943, nedaleko od sela Jabuke, kod Pljevalja, ubivši prethodno nekoliko četnika, koji su ga dočekali u zasjedi kada se vraćao s omladinske konferencije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Bulat Petra Rade

Rođen je 28. augusta 1920. u Vrginmostu, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Vrginmostu, gimnaziju u Sisku, Gradiški i Zagrebu. U 17. godini pristupio je naprednom omladinskom pokretu, i 1936. postaje član SKOJ-a. Bulat rukovodi skojevskom organizacijom u gimnaziji Siska, Gradiške i Zagreba. Zbog naprednog djelovanja. Rade je proganjan, udaljavan iz škole i zatvaran 1938, 1940. i 1941. godine.

Godine 1939, primljen je za člana KPJ. U isto vrijeme upisuje se na Tehnički fakultet u Zagrebu, gdje se aktivno uključuje u rad skojevske organizacije, i postaje član skojevskog rukovodstva. Povremeno odlazi i u rodni kraj, gdje pomaže stvaranju prvih partijskih organizacija u selima sreza Vrginmost. 29. marta 1941, po odluci KPH, odlazi u Vrginmost zbog priprema borbi protiv okupatora. U ustanku, Rade je sekretar Kotarskog komiteta KPH za kotar Vrginmost. Stalno je na terenu, obilazi partijske organizacije i radi na pripremi ustanka.

U NOB je stupio 27. jula 1941. godine. Tog dana Bulat razoružava jednog ustašu, zajedno s narodnim herojem Mirkom Poštićem, u selu Perna. Istog dana vodi grupu boraca na rušenje željezničke pruge između Vrginmost a i Topuskog, kod sela Blatuše. Odmah poslije ove akcije, s Jovicom Bulatom napada grupu Talijana kod sela Podgorje, i rastjeruje ih. U toku NOR-a on je sekretar i KK KPH za Vojnić, oficir GŠ NOV i POH, komandant bataljona "Bude Borjan" u sjevernoj Dalmaciji, komandant Sjevernodalmatinskog POH, komandant 13. proleterske udarne brigade "Rade Končar". načelnik štaba Druge operativne zone NOV i POH, komandant zapadne grupe NOV i POH u X korpusu „Zagrebačkom“, komandant 32. divizije NOVJ i načelnik štaba X korpusa "Zagrebačkog" NOVJ.

U februaru 1942. godine istaknuti organizator ustanka na Kordunu odlazi u GŠH, koji ga šalje s raznim zadacima u pojedine krajeve i partizanske odrede Hrvatske. U ulozi oficira GŠH učestvuje, s banijskom proleterskom četom i Nikolom Demonjom, u borbama u Slavoniji. Kao komandant bataljona „Bude Borjan“, u sjevernoj Dalmaciji vodi niz uspješnih borbi protiv Talijana, ustaša i domobrana. Posebno se ističe u borbi s Talijanima kod Borije, zatim u selu Nunić, kod Kistanja, gdje zajedno sa Slobodanom Macurom razoružava i talijansku posadu od trideset karabinjera, a već u sljedećoj akciji sa svojim bataljonom izbacuje iz stroja više od 200 Talijanskih vojnika. Tu zarobljava 3 bacača, 4 mitraljeza i veliki broj pušaka. Njegova vještina rukovođenja jedinicom dolazi do izražaja i 29. juna 1942, na planini Promina, kod Drniša, gdje, okružen s 5000 Talijana i Četnika, dva dana vodi borbu i uspijeva izići iz obruča s neznatnim gubicima.

Kao komandant 13. proleterske brigade "Rade Končar", Bulat vodi neprekidne borbe na Žumberku, u okolici Zagreba i Karlovca. U bici u Novom Selu nanosi teške poraze ustašama, a u Suhoru Talijanima i belogardejcima. Njemu pripadaju zasluge i za oslobođenje Krašića, 2. januara 1942. godine. Poslije žestokih borbi, uništene su tri ustaške bojne s više od 900 vojnika. U maju 1943, kao načelnik štaba Druge operativne zone u Moslavini, Rade reorganizira partizanske odrede. Prilikom prelaska Save, junački vodi borbu protiv ustaša i Nijemaca, i zarobljava više od 40 neprijateljskih vojnika. Njegova posebna umješnost dolazi

do izražaja jula 1943, kada se s deset boraca uspješno izvlači iz ustaškog okruženja, te septembra iste godine, kada sam upada, na motociklu, u selo Sveti Petar - Čvrstec, kod Križevaca, u zasjedu ustaške satnije, iz koje se uspješno izvlači. U oslobođenju Varaždinskih Toplica neposredno rukovodi jurišom na gestapovsko uporište, gdje zarobljava 100 njemačkih žandara. Ni jake snage neprijatelja, čak potpomognute sa 17 aviona i nekoliko tenkova, ne uspijevaju razbiti zasjedu Bulatovih boraca kod sela Šemorec. U oslobođenju Ludbrega rukovodi i osnivanjem 1. zagorske brigade. Vodi neprekidne borbe u Zagorju, u vrlo teškim uslovima, kod Donje Konjšćine, kod Zlatara, Mihovljana, Varaždinskih Toplica, sela Svibovec. Njegovo ime se brzo pročulo u cijelom Zagorju, kao i prije toga na Kordunu, Dalmaciji, Pokuplju, Žumberku, jer su njegovi primjeri u borbi i brojne pobjede imale velikog odjeka. Od 6. juna 1944, komandant 32. divizije Rade Bulat uništava snažni ustaško - domobranski garnizon u Trgovišću, Hrašćina, vodi tešku borbu na Kalniku, Bilogori i Podravini, gdje uništava čerkeske i ustaško-domobranske snage, od kojih otima topove što su ih oni bili zaplijenili na Istočnom frontu, U suradnji s jedinicama 7. banijske divizije i 6. korpusa, učestvuje u oslobođenju Podravine od Virovitice do Koprivnice.

Poslije rata, Bulat je komandant divizije, načelnik operativne uprave Vojne oblasti, zamjenik načelnika Treće uprave generalštaba JNA, načelnik Uprave ABH obrane JNA, pomoćnik komandanta za pozadinu Armijske oblasti, komandant vojnog područja.

Završio je kurs za usavršavanje oficira pješadije u Crvenoj armiji u SSSR-u (MKUOP), fakultet WA JNA, Komandno-generalštabnu školu u SAD i diplomirao na Elektrotehničkom fakultetu u Zagrebu.

Bio je zastupnik u Saboru SRH za Vrginmost i Vojnić, i član CK KPH.

Bio je general-potpukovnik JNA u penziji.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. decembra 1953. godine.

Car Dragutina Nikola Crni

Rođen je 1. siječnja 1910. godine u Crikvenici, Hrvatska, u radničkoj porodici. Osnovnu školu učio je od Školske godine 1917/18. do 1921/22. Završio je postolarski zanat i Zanatsku školu; ali, nema posla, te se bavi ribarenjem. Već kao osamnaestogodišnji mladić, sudjeluje u omladinskom i radničkom pokretu, kao i u naprednom sindikalnom pokretu, a također i u akcijama KP Jugoslavije.

Među prvima iz svog kraja, kao i iz Jugoslavije, priprema se za odlazak u Španjolsku kada u njoj počinje građanski rat. Zahvaljujući ugovoru s francuskim poslodavcem o radu na šumskim radilištima, dobiva pasoš i legalno odlazi, 1. studenog 1937. godine, u Francusku, odakle se prebacuje u Španjolsku, gdje se bori u 120. internacionalnoj brigadi "Đuro Đaković". Istakao se hrabrim i staloženim držanjem u borbama, posebice na frontovima Aragona, Kordobe i Teruela. U Španjolskoj postaje, 1937. godine, i članom KP Jugoslavije. Poslije sloma republikanske španjolske, povlači se, s ostalima veljače 1939. godine, u Francusku, gdje ostaje u koncentracionom logoru dvije godine. Bio je posebno zatvaran i maltretiran poslije izrazitog odupiranja takvoj odluci francuske vlade prema bivšim španjolskim borcima. Usprkos tome, uporno proučava marksističku i vojnu literaturu. Iz logora je pobjegao 1941. godine, i vraća se u okupiranu domovinu.

Od polovine 1941. godine nalazi se u Drežnici, među prvim borcima Gorskog kotara i Hrvatskog primorja. Po uputi CK KP Hrvatske, odlazi u Hrvatsko primorje, da radi na organizaciji ustanka. Najprije odlazi na Viševicu, gdje su, zbog jedne neuspjele akcije, vladali zategnuti odnosi između spojenih odreda Bribira i Hreljina. Na sastanku, kojim je označen početak njegova sudjelovanja u NOP--u Hrvatskog primorja, postignut je dogovor o ponavljanju te akcije (uništenje pruge između Belog Sela i Fužina).

Već 1941. godine postavljen je za komandanta partizana crikveničkog i novljanskog kotara, odnosno cijelog Vinodola. Nedugo zatim, siječnja 1942. godine, postavljen je za komandanta 2. bataljona ("Matija Gubec"), a zatim za komandanta 5. bataljona ("Vladimir Goratan"), 1. primorsko-goranskog NOP odreda. Najzad, postaje komandantom 2. primorsko-goranskog odreda.

Nikola Car se istakao u nizu borbi. Sudjelovao je u prvoj većoj akciji na području Gorskog kotara i Hrvatskog primorja, kada je, 27. studenog 1941. godine, kod Stalka, na putu Ogulin — Novi, napadnut talijanski kamion i strijeljani talijanski oficiri, dok su vojnici, poslije predavanja o značaju NOP-a, pušteni. Kao komandant 2. bataljona, vrši vrlo uspješne akcije na željezničkoj pruzi Sušak— Zagreb, kao i napade na talijanske kamione. Lično rukovodi, 18. i 19. siječnja 1942. godine, uspješnim akcijama onesposobljavanja pruga i miniranja vlaka s talijanski m vojnicima na prugama Fužine—Lič i Fužine—Zlobine. Posebno se ističe ožujka 1942. godine, kada rukovodi akcijama oslobađanja Mrkoplja (15. ožujka) i Ravne gore (22. ožujka). Te akcije predstavljale su do tada najveći uspjeh NOP-a u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju, pa su imale veliki odjek u narodu. Ističe se i u napadu na jake talijanske snage koje su pokušale uništiti partizanski logor na Snežniku, kada je, s desetinom boraca-stražara u Štabu bataljona, smjelo napao Talijane i privukao na se pažnju glavnine

neprijateljskih snaga. Zahvaljujući tome, njegov bataljon je uspio napasti Talijane s druge strane i otjerati ih. Kao komandant 5. bataljona, dobiva specijalni zadatak da proдре u Istru. Isti zadatak dobiva i kao komandant 2. primorsko-goranskog odreda, koji djeluje, uglavnom, na području Hrvatskog primorja i u dolini Kupe. Taj Odred vrši niz uspješnih akcija pod njegovim vodstvom. Najveća i najznačajnija akcija Odreda bila je napad na Talijane, 11. lipnja 1942. godine, na pruzi Delnice—Kupjak, kada je uništen talijanski transport i zaustavljen promet četiri dana. Odred je sudjelovao, zajedno sa slovenskim partizanima, u napadu na Osilnicu i u drugim borbama. Nikola Car se u svim akcijama Odreda istakao hrabrošću i brigom za borce.

Poginuo je 5. srpnja 1942. godine, na cesti između sela Kamenjaka i Grobnika, u napadu sto četrdesetorice partizana, koje je on vodio, na talijansku kolonu. Smrtno je ranjen u jurišu.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine.

Car Petar Zvrk

Rođen je 2. travnja 1920. godine u Novakima. Donja Stubica, Hrvatska, u siromašnoj porodici. Električarski zanat učio je u Zagrebu, gdje radi do 1938. godine. Iste godine je ostao bez zaposlenja. Još kao učenik bio je član URSS i učestvovao u nekoliko štrajkova metalnih radnika u Zagrebu. Od kraja 1938. godine stalno se nastanjuje u Novskoj, gdje su se doselili njegovi roditelji.

Došavši u Novsku, počeo je da radi na stvaranju skojevske organizacije; 1939. izabran je za sekretara KK SKOJ-a za Novsku, a u decembru iste godine primljen je u članstvo KPJ. Neposredno pred drugi svjetski rat, veoma je aktivan kao član KPJ: učestvuje u svim akcijama KPH zbog čega je nekoliko puta hapšen. Poslije okupacije zemlje hapšen je u dva maha. Prvi put, maja; poslije maltretiranja bio je pušten iz zatvora; drugi put, oktobra, uhapšen je na ilegalnom radu. Tada ga je spasilo to što je, prema otisku zatvorskog ključa — u zgnječenom testu kruha — od komada plosnatog željeza sam izradio ključ, kojim su zatvorenici otvorili vrata. Poslije toga je, oktobra 1941. godine pobjegao iz ustaškog zatvora i prebacio se na slobodnu teritoriju. Od tada, pa do završetka narodnooslobodilačkog rata, Petar Car je kao borac i vojno-politički rukovodilac; učestvovao je u mnogim borbama. Bio je komesar čete, komesar bataljona, zamjenik političkog komesara 12. slavonske brigade i zamjenik političkog komesara divizije. U borbama se isticao smjelošću i hrabrošću. Jednom, 1943. godine, 12. slavonska brigada, opkoljena je brojno nadmoćnijim njemačkim i ustaškim snagama. Kao član štaba brigade, bio je u bataljonu koji je dobio zadatak da probije neprijateljski obruč preko jednog visa. S brigadom je bilo dosta ranjenika, žena, iznemoglih staraca i djece, Nijemci su držali sve okolne dominantne položaje i zasipali bataljon vatrom. Pero Car je tada dohvatio mitraljez, i s šestinom boraca neopaženo zašao neprijatelju za leđa i otvorio vatru iz neposredne blizine. Bataljon je tada u jurišu potpuno pregazio njemačku obranu. Brigadi je bio otvoren put, ranjenici su spaseni.

U toku 1943. godine učestvovao je u svim borbama i akcijama 12. proleterske slavonske brigade: dva puta u napadu i prilikom oslobođenja Voćina, u borbama za oslobođenje Našica, Podravske Slatine, Virovitice i drugih mjesta. Učestvovao je i u akcijama na rušenju željezničke pruge Zagreb—Beograd, na području između Banove Jaruge i Vinkovaca, kao i u borbama 12. proleterske brigade u Hrvatskom zagorju, za oslobođenje Lepoglave. Prelaskom 12. proleterske brigade u Bosnu, učestvovao je u borbama protiv četnika i drugih neprijatelja za oslobođenje Prnjavora i Banja Luke.

Godine 1944. Petar Car je u Osječkoj brigadi, koja u sastavu 12. divizije učestvuje u borbama oko Đakova, Našica, za oslobođenje Podgorača i drugim borbama. Jedan od najodgovornijih zadataka izvršio je aprila 1945. u Slavoniji, kada je bio na dužnosti sekretara Okružnog komiteta KP Nova Gradiška. Sa svega 15 naoružanih stražara trebalo je da između neprijateljskih jedinica sprovede 5000 do 6000 žena, djece i staraca, kao i bolnicu iz Pakraca s ranjenicima i bolesnicima. Neprijatelj se povlačio pred snagama JA sa Srijemskog fronta prema zapadu; zaprijetila je opasnost da zbjeg bude otkriven. Nijedan ranjenik, niti bolesnik, žena, dijete, starac, nisu pali u ruke neprijatelju. Poslije oslobođenja zemlje, Petar Car je obavljao mnoge političke i druge dužnosti. Bio je sekretar Gradskog komiteta KPH Zagreb,

član CK SKH i CK SKJ, član Glavnog odbora SSRN, a biran je nekoliko puta za saveznog narodnog poslanika. Bio je predsjednik SUBNOR-a Hrvatske. Bio je Član Savjeta Republike, član Predsjedništva SUBNOR-a Hrvatske i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1953. godine.

Cvetko Vješeslav Flores

Rođen je 1917. u Zagrebu. Prije rata bio je aktivan u radničkom pokretu. U napredni radnički pokret uključuje se u Zagrebu neposredno poslije naukovanja za trgovačkog pomoćnika. Izvjesno vrijeme radi u Zagrebu, a zatim, 1932. godine, odlazi u Tuzlu. Godine 1935. odlazi na odsluženje vojnog roka, u artiljeriju. Godine 1936. se vraća u Zagreb, ali poslije kratkog vremena odlazi u Španjolsku, kao dobrovoljac u internacionalnim brigadama.

U Španjolskoj je, početkom 1937. godine, dodijeljen bateriji protuavionske artiljerije "Dambrovski", u Albaseti. Najprije sudjeluje u borbama na centralnom frontu, a potom na frontu u Aragoniji. Komandir baterije bio je tada Lazar Latinović, a od Jugoslavena s njim su se nalazili:

Branko Krsmanović, Mirko Kovačević i Ilija Engel. U svim borbama Cvetko se isticao kao hladnokrvan i hrabar vojnik, a posebno kao odličan nišandžija. Krajem 1937. godine primljen je u Komunističku partiju.

Poslije odlaska iz Španjolske, Cvetko je u Francuskoj zatvoren u koncentracioni logor Girs. Početkom travnja 1940, Cvetko, Lazar Latinović i Ivan Trpin su, kao organizatori manifestacija u logoru, odvedeni u vojni zatvor u Bordo. Prije dolaska Nijemaca u logor, prebačeni su ponovno u Girs, u južnoj Francuskoj, a zatim u vojni zatvor u gradu Pau, u blizini francusko-španjolske granice, gdje im je održano suđenje. Suci, stariji oficiri, od kojih su neki sudjelovali u probou solunskog fronta u prvom svjetskom ratu, a neki bili ogorčeni zbog brze kapitulacije Francuske, imali su "razumijevanja za vojne prestupnike", a posebno za one iz Jugoslavije. Presuda je glasila: 6 mjeseci zatvora, ali se u kaznu uračunavao i boravak u istražnom zatvoru. Poslije izdržane kazne u listopadu 1940. godine upućeni su u logor Verne. Međutim, dok su još bili u zatvoru, dobili su direktivu partijskog komiteta u logoru, čiji je sekretar bio Ivan Gošnjak, da na putu u logor pobjegnu i da se upute u Marsej, gdje je trebalo da organiziraju punkt za prihvrat odbjeglih Jugoslavena iz logora. U Marseju su se obratili generalnom konzulu Kraljevine Jugoslavije, Ivanu Gerasimoviću, koji je pripadao Samostalnoj demokratskoj stranci, a za kojeg se znalo da je naklonjen "Špancima". Čak im je slao štampu u logore. Iako je Ministarstvo unutrašnjih poslova Kraljevine Jugoslavije izdalo naređenje kojim se zabranjivalo davanje bilo kakve zaštite španjolskim borcima kao građanima Jugoslavije, Gerasimović je Cvetku i Latinoviću izdao potvrdu da su državljani Jugoslavije koji čekaju "repatrijaciju". Tako su i kod policije mogli "legalizirati" svoj boravak. Preko dobro organiziranog punkta, Cvetko i Latinović su počeli da prihvaćaju i prebacuju u Jugoslaviju naše "Špance", koji su pobjegli iz logora. Jednom su bili uhapšeni, ali su uspjeli pobjeći. Cvetko je bio već jednom protjeran iz Francuske, pa da ne bi bio automatski repatriiran u Jugoslaviju, što je ujedno značilo da bi bio izručen jugoslavenskoj policiji — javio se kao dobrovoljac za rad u Njemačkoj, kao i mnogi jugoslavenski internirci, pošto je iz Njemačke bilo mnogo lakše organizirati njihov povratak.

Početkom lipnja 1941. godine, Cvetko je, zajedno s još 13 drugova, pobjegao iz Njemačke, i vratio se u zemlju. Prešavši okupiranu Sloveniju, našli su se na granici NDH. Prešavši jedne noći Sutlu, naišli su na vikend-kućicu Augusta Cilića, organizirani punkt za prihvrat Jugoslavena koji su pobjegli iz Njemačke.

Odmah poslije povratka u Zagreb, Vjećeslav Flores se uključio u rad partijske organizacije. Jedan od glavnih zadataka partijske organizacije u Zagrebu bio je: organizirati prebacivanje "Španaca" koji su se nalazili na radu u Njemačkoj nazad u zemlju. Jedan od glavnih organizatora povratka naših "Španaca" bio je upravo Vjećeslav. Po zadatku kojeg je primio od sekretara Operativnog rukovodstva CK KPH Vlada Popovića, odlazi, u srpnju 1941, u Njemačku, da pronade grupe jugoslavenskih radnika i da organizira njihov ilegalni povratak u zemlju.

Poslije dolaska u Njemačku, u gradu Desauu, u tvornici aluminijske pronalazi grupu Jugoslavena, među kojima su bili: Kosta Nađ, Ivan Hariš, Otmar Kreačić, Dušan Kveder, Veljko Kovačević... Cvetko im je prenio direktive Partije o povratku. Dogovorili su se na koji se način valja povezati s ostalim Jugoslavenima koji su bili raštrkani po njemačkim tvornicama. Cvetko se nekoliko puta vraća u zemlju, dok konačno nije uspio stvoriti kanal za povratak jugoslavenskih radnika u zemlju. Taj je kanal išao od Leipziga, preko Graca, Maribora i Dobove do Zagreba. Na kolodvoru u Leipzigu Cvetko je dočekivao jugoslavenske radnike koji su stizali iz svih krajeva Njemačke. Bilo je dogovoreno da se grupe razbiju u manje, po dvojica ili trojica, zbog lakšeg prelaska granice, jer su Nijemci još imali stražu na bivšoj jugoslavensko-austrijskoj granici.

Tako su, u srpnju i kolovozu 1941. godine, stalno stizale grupe bivših dobrovoljaca u Španiji. U Zagrebu su smješteni i dalje upućivani prema rasporedu. Taj je kanal radio sve do sredine 1942. godine, a da niti jedan od dobrovoljaca iz Španjolske nije pao u ruke ustaša. Poslije uspješno izvršenog zadatka, Vjećeslav Flores odlazi, krajem kolovoza 1941. godine, u partizane. Neposredno poslije formiranja odreda "Matija Gubec" na Žumberku, 15. i 16. kolovoza 1941, Cvetko je preuzeo dužnost komandira. 6. rujna 1941. Odred je u zasjedi, u blizini Slavetića, napao ustašku patrolu. Slijedećeg dana, 7. rujna, ustaše su nastupile s jačim snagama, te je Odred morao da odstupi. Zanoćili su kod sela Griča. Cvetko je s devetoricom drugova krenuo u selo da nabavi nešto hrane. Iznenada su ih napale ustaše. Joža Turković, desetar u Odredu, poginuo je, a Cvetko ranjen i zarobljen. Odveden je u Jastrebarsko, gdje je s još 36 zarobljenih pripadnika NOP-a zatvoren u konjušnicu. Bili su podvrgnuti mukama. Cvetko ne samo što nije odao svoje drugove, nego nije čak htio reći svoje ime, tako da su ga ustaše vodile pod imenom Kalc.

Na vijest da je Cvetko uhvaćen, partijska organizacija u Zagrebu donijela je odluku da ga pokuša osloboditi dok se nalazi u Jastrebarskom, gdje je akciju mnogo lakše izvesti nego kad budu prebačeni u Zagreb. Po direktivi partijske organizacije, u Jastrebarsko je upućena Zlata Ogorelec, aktivist NOP-a u Zagrebu, koja je odrasla s Cvetkom. Zlata Ogorelec je zatočenicima dostavila pile u kruhu, da bi oni mogli prepiliti rešetke na prozorima kad sutradan počne akcija za njihovo oslobođenje. Međutim, tog istog dana ustaše su ih prebacile u Zagreb, te je tako propao plan.

U listopadu 1941. godine, Cvetko je, zajedno s ostalih 36 drugova, izveden pred Prijeki sud u Zagrebu. šesnaest uhapšenih a među njima i Cvetko, osuđeno je na smrt strijeljanjem. Drugog dana suđenja u sudnicu su ušli ustaški policajci i sve prisutne odveli u logor Jasenovac. Cvetko, pod imenom Kalc, i njegovi drugovi strijeljani su krajem listopada u Maksimiru.

Narodnim herojem proglašen je 16. srpnja 1951. godine.

Čajavec P. Rudi

Rođen je 1. aprila 1911. godine u selu Zgošča kraj Visokog, Bosna i Hercegovina.

Još kao gimnazijalac Čajavec je pripadao naprednoj omladini; zbog sukoba sa školskim vlastima, morao je mijenjati mjesta školovanja. Kao student Pravnog fakulteta u Beogradu nastavio je suradnju s naprednim pokretom; aktivno je učestvovao u studentskim demonstracijama, poslije kojih je bio uhapšen i mučen u Glavnjači.

Posle petomajskih izbora 1935. godine na kojima je glasao protiv Jevtića, premješten je iz Beograda, gdje je radio u Ministarstvu poljoprivrede. Godine 1936. završio je školu rezervnih oficira-pilota u Novom Sadu. Dvije godine pred rat odlazi u Francusku, u namjeri da doktorira pravne nauke na Sorboni.

Okupacija ga je zatekla u Zagrebu, odakle odlazi u Banja Luku; postavljen je za direktora Ureda za kolonizaciju. Ovaj položaj omogućio mu je da, u suradnji s grupom službenika u Uredu i pod rukovodstvom partijske organizacije Banja Luke, uspostavi kanal za dostavljanje materijala i obavještenja na oslobođenu teritoriju. Pošto je, kao rezervni oficir-pilot, povremeno letio u jedinici Vazduhoplovstva NDH, koja se stacionirala na aerodromu Zalužani, uspostavio je vezu s Franjom Kluzom i aviomehaničarom Mišom Jazbecom, koji su, također, u okviru zajedničkog plana gradskog komiteta i Operativnog štaba za Bosansku krajinu, pripremali prelijetanje na oslobođenu teritoriju.

Čajavec i Jazbec preletjeli su na sletilište Urije kod Prijedora 23. maja 1942. godine, avionom "Brege 19", neposredno posle pilota Franje Kluz. To je bio početak stvaranja partizanske avijacije.

Sve do početka juna 1942. godine, dok su na Urijama vršene intenzivne pripreme za rad partizanskih aviona, Čajavec je učestvovao na narodnim zborovima, šireći svojom riječju i primjerom bratstvo hrvatskog i srpskog naroda. Učestvovao je u sastavljanju letka namijenjenog domobranskoj vojsci, koji su potpisali partizanski vazduhoplovci.

Prvi i jedini ratni let Čajavec i Jazbec izvršili su 4. jula 1942 godine. Oni su nad Banja Lukom bacali letke, a zatim su bombama napali aerodrom Zalužani. Poslije uspješnog zadatka, u posljednjem naletu nad aerodromom Čajavec je ranjen u koljeno, pa je bio primoran da poleti ka oslobođenoj teritoriji. Morao je, međutim, da prinudno sleti kod sela Kadinjana, gdje su ga opkolili četnici; posle kraće borbe, Čajavec je izvršio samoubojstvo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Čavić Dragana Marijan Grga

Rođen je 10. ožujka 1915. u Zagrebu, Hrvatska, u naprednoj radničkoj porodici. Metalski radnik. Još u najranijoj mladosti uključio se u rad naprednog omladinskog pokreta, a kada je postao radnik-metalac uključio se u rad URS-ovih sindikata Ubrzo je postao sindikalni funkcioner, i radi na organizaciji mnogih sindikalnih akcija i štrajkova. Kao istaknuti borac za radnička prava, Marijan Čavić je 1939. primljen u Komunističku partiju, a neposredno uoči rata postao je sekretar Komiteta Trećeg rejona KPH u Zagrebu.

Poslije okupacije i formiranja kvislinške NDH, Marijan Čavić organizira u svom rajonu ilegalni rad i sudjeluje u diverzantskim i drugim akcijama, a pomaže i u radu Mjesnog komiteta u učvršćenju partijskih organizacija.

Kao što se nekad isticao kao neumoran borac za radnička prava, tako i sada radi u pripremanju radničke klase Zagreba za predstojeću borbu za nacionalno oslobođenje.

Odlukom CK KPH, Marijan Čavić Grga, sredinom kolovoza 1941, napušta Zagreb i odlazi u Karlovac, da pomogne karlovačkim komunistima u organiziranju oslobodilačke borbe. Neposredno poslije dolaska u Karlovac, preuzima dužnost sekretara Mjesnog komiteta i člana Okružnog komiteta KPH Karlovac. Zajedno s Ivom Marinkovićem i Josipom Krašem, nastoji uspostaviti prekinute veze, a naročito prekinute kanale sa Zagrebom, Petrovom gorom, Gorskim kotarom, Hrvatskim primorjem, Pokupljem, Likom i Banijom. U veoma teškim uvjetima, prekaljeni ilegalci uspjeli su u Karlovcu, punom ustaša i Talijana, u relativno kratkom roku obnoviti partijsku organizaciju i osposobiti je tako da je ona ponovno postizala dobre rezultate. Učvršćenje partijske organizacije mnogo je doprinijelo razvoju i legalnog rada, pa su iz dana u dan postizani dobri rezultati, a znatno je utjecalo i na učvršćenje skojevske organizacije u gradu.

Pod rukovodstvom Marijana Čavića, uspješno je radila i organizacija AFŽ-a i tajna partijska štamparija u Karlovcu, smještena u Dubravcu.

16. listopada 1941. godine, kod knjižare "Fogina" u Karlovcu, ustaška je policija iznenadila i uhapsila Marijana Čavića. Znajući da je Čavić značajna ličnost u partijskoj organizaciji, ustaška ga je policija podvrgla mučenju, ali on nije htio odati čak niti svoje ime. Da bi prekratio svoje muke, Marijan Čavić je pokušao izvršiti samoubojstvo. Želeći po svaku cijenu iznuditi od njega priznanje, policija ga je otpremila u karlovačku bolnicu na liječenje.

Partijska organizacija je saznala da se njezin sekretar nalazi u bolnici. pa je napravljen plan za njegovo oslobađanje iz bolnice. Sredinom studenog (14. novembra) krenuo je jedan vod od 24 borca iz 1. kordunaškog bataljona, predvođen Vječeslavom Holjevcem. Svi su partizani bili obučeni u domobranske uniforme. Plan im je bio: ući u grad, upasti u bolnicu, i osloboditi Čavića. Nadomak Karlovca, došli su 17. studenog. Tu su još jednom utvrdili pojedinosti, i navečer istog dana "domobranski poručnik" Holjevac je stigao sa svojim vodom u bolnicu. Iako je sve teklo po unaprijed utvrđenom planu, akcija spašavanja Marijana Čavića nije uspjela, jer su ga u međuvremenu ustaše ponovo vratile u zatvor, tako da ga Holjevac sa svojim partizanima nije našao u bolnici. Partizanski vod se, zarobivši uz put dvojicu ustaša,

vratio istim putem kojim je ušao u Karlovac. Na mostu preko Korane došlo je do sukoba s Talijanima, ali se vod uspio povući na Petrovu Goru, ostavivši iza sebe nekoliko mrtvih talijanskih vojnika.

Marijan Čavić je, poslije ove akcije, prebačen u Zagreb. Tada je izvršen još jedan pokušaj njegovog spašavanja, i to zamjenom. Međutim, ni taj pokušaj nije uspio. Marijan Čavić je odveden u logor Jasenovac, gdje je, krajem 1941. godine, ubijen.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Čmelik Janka Janko

Rođen je 16. novembra 1905. godine u Staroj Pazovi, Vojvodina.

Porijeklom je iz siromašne seoske porodice, pa je još odmalena osjetio sve tegobe života u kapitalističkoj Jugoslaviji. Poslije završetka osnovne Škole radi kao napoličar, obrađujući zemlju veleposjednika. i tako ishranjuje sebe i svoju porodicu. Brzo uočava bijedu života radnih ljudi u kapitalizmu i počinje da vodi borbu protiv eksploatacije i nepravde. U toj borbi prihvata ideje KPJ. Svojom aktivnošću i ličnim primjerom vrši utjecaj na poljoprivredne radnike i siromašne seljake da se organizirano bore za bolji život. KPJ zapaza njegovu revolucionarnu aktivnost i moralna svojstva i prima ga u svoje redove 1935. godine.

Kao partijac pojačava rad i stvara uporišta Partije u Staroj Pazovi i okolnim selima. Oko sebe okuplja nove komuniste i postaje sekretar partijske ćelije 1936. godine, a 1937. godine izabran je za sekretara MK KPJ u Staroj Pazovi, koji 1938. godine vrši funkciju SK KPJ za staropazovački srez. Na partijskoj konferenciji 1940. godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za Srijem.

Svojom aktivnošću i borbom stiče veliki ugled u narodu. Bio je učesnik i organizator štrajka poljoprivrednih radnika u Staroj Pazovi. Organizira i prikupljanje pomoći za štrajkače-obučarske radnike. Razvija solidarnost među radnicima.

Aktivno radi i s omladinom, pa 1938. godine obnavlja i učvršćuje aktiv SKOJ-a u Staroj Pazovi.

Djeluje kroz Slovačku čitaonicu, kao član uprave, s još nekim Članovima KPJ. Tu razvija komunističke ideje i proleterski internacionalizam.

Aktivno radi na razvijanju zadružnog pokreta. Okuplja omladinu i stvara organizaciju Zadružne omladine 1939. godine. Ideju zadrugarstva širi i među odraslima. Staropazovčani i drugi ga biraju za predsjednika Zemljišne zajednice, koja je sprovela odluku o podjeli dijela državne zemlje bezemljašima.

U Čmelikovoj kući održana je partijska konferencija okružnog značaja, na kojoj su donjete važne odluke za revolucionarni rad u Srijemu.

Njegova aktivnost, komunističke ideje i borba nisu ostali nezapaženi buržoaskoj vlasti, koja ga proganja, a veleposjednici ga protjeruju sa svojih imanja da im ne "buni radnike". Bez obzira na teror i prijetnje, Čmelik nastavlja revolucionarnu aktivnost.

Aprilski rat 1941. godine ga je zatekao u vojsci. Zbog izdaje jugoslovenske buržoazije, vojska se raspala, a Janko je zarobljen zajedno s hiljadama drugih vojnika i otjeran u zarobljenički logor u Njemačku. Znajući da ga čekaju revolucionarni zadaci, uspijeva da izide iz logora, i juna 1941. godine dolazi u Staru Pazovu, gdje se odmah povezuje s OK KPJ za Srijem i

nastavlja revolucionarni rad. Postaje politički sekretar SK KPJ za srez Stara Pazova. Radi na učvršćenju oružanih grupa, uspostavljanju veza, snabdijevanju ilegalaca. Kao član OK KPJ za Srijem zadužen je da formira Podunavski partizanski odred, što je s uspjehom izvršio. Ostvario je uspješno i zadatak prihvaćanja grupe komunista koji su pobjegli s robije iz Sremske Mitrovice, i njihovog prebacivanja na oslobođenu teritoriju Srbije.

Kad se vraćao s partijskog sastanka, 19. novembra 1941. godine, bio je izdan i fašisti mu postavljaju zasjedu u namjeri da ga uhapsu. Iznenađen, Janko je pokušao da bježi, ali je teško ranjen i uhvaćen. Znajući koga imaju u rukama, fašisti ga lece u zemunskoj bolnici, u namjeri da poslije, primjenom najstrašnijih sredstava mučenja, od njega saznaju podatke o radu komunista. Do proljeća 1942. godine agenti danonoćno muče ovog jugoslovenskog revolucionara, i, razjareni što nije htio ništa da prizna, u bolnici mu pucaju u tek zaraslu ranu.

Iz zemunske bolnice prebačen je u zatvor u Sremskoj Mitrovici, a zatim ga odvođe u Vukovar, gdje je ponovo podvrgnut strašnom mučenju. Gulili su mu kožu s leđa i svrdlom bušili kosti. Čmelik je sve to herojski izdržao. Prijeki sud u Vukovaru, gdje je Čmelik donijet na nosilima, donio je 2. maja 1942. godine presudu kojom je prekaljeni komunist osuđen na smrt. Strijeljan je 12. maja iste godine, u Sremskoj Mitrovici.

Nekad su (a možda i danas) škole, poduzeća i ulice ponosno nosile ime heroja Janka Čmelika.

Za doprinos širenju komunističkih ideja, za pokazanu revolucionarnost, za učešće u socijalističkoj revoluciji, za herojsko držanje u neprijateljskim zatvorima i za pokazana komunistička svojstva, u znak priznanja, 25. oktobra 1943. godine proglašen je narodnim herojem.

Čolaković Miće Rodoljub Ročko

Istaknuti revolucionar jugoslovenskog radničkog pokreta, državnik i publicist. Aktivan član KPJ od njenog osnivanja, i dugogodišnji član njenih rukovodećih tijela. Bio je član Savjeta Federacije.

Rođen je u Bijeljini, Bosna i Hercegovina, 7. juna 1900. godine, u građanskoj porodici. Osnovnu i Nižu trgovačku školu je završio u Bijeljini, a Trgovačku akademiju u Sarajevu. Studirao je na Visokoj komercijalnoj školi u Zagrebu.

U napredni radnički pokret uključio se u ranoj mladosti. Kao osamnaestogodišnji mladić postao je član Socijalističke partije Bosne i Hercegovine (marta 1919), a kada je formirana — i član Socijalističke radničke partije Jugoslavije, to jest Komunističke partije Jugoslavije (1919). Upoznao se s Alijom Alijagićem, mladim revolucionarom, koji mu je postao nerazdvojni drug i suborac. Zajednički rade na osnivanju organizacija Komunističke partije, učestvuju u radničkim štrajkovima.

Od trenutka stupanja u Partiju, nikad se nije našao van njene akcije, bilo da je u svojoj rodnoj Bijeljini, u Zagrebu na studijama ili u nekom drugom mjestu. Kada je režim vladajuće buržoazije "Obznanom" zabranio rad KPJ i počeo progon komunističkih i radničkih boraca, Čolaković je s Alijom Alijagićem i drugim mladim komunistima osnovao organizaciju "Crvena pravda". Ogorčeni na "Obznanu" kao akt bezakonja i nasilja, oni su smatrali da na teror valja odgovoriti terorom, pa su u svoj program unijeli i individualni teror kao sredstvo klasne borbe, iako Partija nikad nije odobravala takav stav. Organizirali su atentat na ministra unutrašnjih poslova Draškovića, u kome je učestvovao i Rodoljub Čolaković. Atentat je izvršio Alija Alijagić, koji je zbog toga osuđen na smrt, i potom obješen. Čolaković je osuđen na 12 godina robije. Kaznu je izdržavao u robijašnicama u Lepoglavi, Sremskoj Mitrovici i Mariboru. Tamnički zidovi i samica nisu mogli ugušiti želju za borbom niti spremnost da se do kraja žrtvuje za pobjedu ideala revolucije. U teškim uvjetima tamničkog života, Čolaković, zajedno s ostalim osuđenim komunistima, organizira borbu, štrajkaju gladu i bore se za podnošljivije uvjete robijanja. Cilj im je bio da sačuvaju snagu da bi, posle robije, bili spremni da nastave borbu van kaznionice. Na robiji su organizirali ilegalni "Crveni univerzitet", na kojem se učilo, prevodilo, idejno i politički osposobljavalo. Sa svojini starijim drugom i suborcem, Mošom Pijade, preveo je I tom Marksova *Kapitala* i *Bedu filozofije*, a sam Lenjinovu *Državu i revoluciju* i neka druga dijela klasika naučnog socijalizma. U Mariborskoj kaznionici se sreće s metalnim radnikom, komunistom Josipom Brozom Titom, s kojim će po izlasku s robije surađivati u najvišem rukovodstvu KPJ, proći najdramatičnije trenutke jugoslovenske revolucije, doživjeti radosti njene pobjede i nastaviti da gradi novo društvo — socijalističku zajednicu ravnopravnih naroda i narodnosti Jugoslavije.

Na robiji, Čolaković je, zajedno s Brozom, bio član Mesnog, odnosno kaznionog komiteta i obavljao mnoge zadatke na ideološkom obrazovanju komunista, kao i u smislu poboljšavanja veza komunista s robije s partijskom organizacijom na terenu, i zbližio s Radom Vujovićem, koji je prije hapšenja bio organizacioni sekretar CK KPJ, a s kojim će se kasnije naći u Moskvi, na zajedničkom radu, sve dok Vujovića nije zadesila tragična sudbina u Staljinovim čistkama.

Posle izlaska s robije (oktobra 1932), obavljajući zadatke koje je preuzeo u dogovoru s Brozom i Vujovićem, izvjesno vrijeme je boravio u Bijeljini, a zatim u Zagrebu i Beogradu, povezujući se s istaknutim komunistima, a potom je bio prinuđen, početkom 1933. godine, da emigrira, jer mu je zbog stalnog nadzora policije bilo onemogućeno da obavlja partijske i revolucionarne zadatke. Po nalogu CK KPJ, otišao je u Sovjetski Savez, i u Moskvi je završio aspiranturu na Međunarodnoj "Lenjinovoj školi". Kasnije je bio uključen u rad rukovodećeg aktiva u Moskvi, koji su sačinjavali istaknutiji jugoslovenski komunisti. Prilikom održavanja VII kongresa Kominterne, po nalogu CK KPJ, bio je određen da pomogne članovima delegacije KPJ na VII kongresu; u tom svojstvu učestvovao je gotovo na svim sjednicama delegacije KPJ koje su držane u Moskvi tokom jula i augusta 1935. godine, a prisustvovao je i radu samog Kongresa.

Krajem 1935. godine, dobio je zadatak da, kao instruktor CK KPJ, pođe na ilegalni rad u zemlju i bavi se ideološkim obrazovanjem kadrova, s tim da s njima, u obliku kursova i predavanja, prorađuje partijske materijale, a posebno odluke VII kongresa KI. Međutim, zbog masovnog hapšenja komunista krajem te godine i početkom 1936, gotovo u cijeloj zemlji, njegov odlazak je bio pomjeren sve do leta 1936. godine. Za to vrijeme učestvovao je u radu Centralnog komiteta, čije je sjedište bilo u Beču, pomagao je Vladimiru Čopiću u uređivanju "Proletera", a aprila te godine učestvovao je na Plenumu CK KPJ. Krajem juna 1936. godine, preko ilegalnih veza došao je u Split, gdje je ostao oko dva mjeseca pomažući na ideološkom obrazovanju članova Pokrajinskog komiteta i još nekih istaknutijih komunista iz Dalmacije. S njima je održao dva kursa s tematikom "Iz osnova marksizma" i partijske izgradnje. Slične zadatke s članovima Pokrajinskog komiteta u Zagrebu omela je nova provala koja je zahvatila i dio partijskog rukovodstva. Posle povratka u Beč, sredinom augusta, postaje član kolektivnog rukovodstva KPJ (zajedno s Adolfom Mekom i Sretenom Žujovićem), u vrijeme kad su članovi Politbiroa bili pozvani u rukovodstvo Kominterne da bi rješavali nastale probleme u KPJ zbog pojave novih grupaških i frakcionaških borbi i pogoršanja položaja KPJ u Kominterni. Septembra iste godine odlazi u Pariz, a potom u Brisel, gdje prisustvuje Svjetskom kongresu naroda za mir. Krajem oktobra ponovo dolazi na ilegalni rad u zemlju, da pomogne partijskom rukovodstvu u Sloveniji i Hrvatskoj na provođenju linije narodnog fronta. Pošto mu je policija ušla u trag već posle nekoliko dana posle dolaska u Ljubljano, bio je prinuđen da se povuče u ilegalnost, a krajem novembra otišao je iz zemlje. U međuvremenu je postao član Politbiroa novog rukovodstva koje je imenovano u Moskvi na čelu s Gorkićem kao generalnim sekretarom Partije, i Josipom Brozom Titom, koji je odgovarao za rad Partije u zemlji. Posle prenošenja sjedišta CK KPJ iz Beča u Pariz (početkom 1937. godine), Čolaković je određen za urednika "Proletera" i "Klasne borbe", a kasnije je obavljao i dužnost organizacionog sekretara i pomagao generalnom sekretaru u općem rukovođenju Partijom. Obnavljajući funkciju člana najužeg partijskog rukovodstva, Čolaković je od septembra do novembra te godine boravio dva mjeseca u Španiji, a krajem decembra iste godine Tito ga je uputio da obavi važne partijske zadatke u zemlji, s partijskim rukovodstvima u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori. U međuvremenu, dok je boravio u zemlji, s obzirom na situaciju u partijskom rukovodstvu i krizu njenog položaja u Kominterni, iz Kominterne je stigao nalog da se Čolaković opozove iz rukovodstva. Međutim, Tito je Čolakovića i dalje zadržao, a tu odluku je sproveo tek krajem marta 1938. godine, kada je odlučio da formira novo, Privremeno rukovodstvo KPJ u zemlji. Shvaćajući teškoće koje su nastale za Partiju, i da ničim ne bi otežao njen položaj, Čolaković to vrijeme koristi da piše poznatu knjigu "Kuća oplakana", u kojoj je iznio istinu o životu, stradanjima i borbi komunista u robijašnicama Jugoslavije; surađivao je u partijskim i drugim listovima, a u dogovoru s Titom, maja 1939. godine, odlazi na rad u zemlju. Kako bi se legalizirao u momentu početka drugog svjetskog

rata, prijavio se policiji, proveo je oko pola godine u zatvoru, a posle sudskog procesa, krajem februara 1940, u nedostatku dokaza, bio je oslobođen optužbe i interniran u rodno mjesto, Bijeljino. Tokom 1940. i 1941. godine, po nalogu CK, ponovo se uključuje u rad partijskog rukovodstva, najprije u rad odjeljenja za Agitaciju i propagandu PK KPJ za Srbiju, gdje je radio na organiziranju kursova i održavao predavanja za komuniste, a potom je poslat na rad u redakciju "Borbe", koja je trebalo da bude pokrenuta sredinom 1941. godine.

U vrijeme napada fašističke Njemačke na Jugoslaviju i okupacije zemlje, Čolaković se nalazio u akciji Partije, koja je nastojala da se organizira obrana zemlje, a zatim, kada je došlo do kapitulacije režima Kraljevine Jugoslavije, i u pripremi oružanog ustanka i borbe protiv fašističkih zavojevača. Jedan je od organizatora ustanka u Srbiji i Bosni i Hercegovini. Bio je član glavnog Štaba NOV i PO Srbije. U tom svojstvu, već od početka ustanka odlazi iz Beograda u Šumadiju, obilazi i učestvuje u organiziranju i učvršćivanju pojedinih partizanskih odreda, pomaže njihovim štabovima u organiziranju vojnog i političkog života jedinica, kao i u organiziranju akcija. Posjetio je 1. i 2. šumadijski odred, Posavsko-kosmajski, Čačanski, Užički, Kragujevački i Jagodinski; učestvovao je na savjetovanju rukovodstva partizanskih odreda Šumadije i zapadne Srbije, u Dulenima kod Kragujevca, a krajem septembra učestvuje na Savjetovanju predstavnika glavnih štabova i partizanskog rukovodstva iz cele zemlje, koje je Tito organizirao u Stolicama (kod Krupnja). Od septembra 1941. postaje politički komesar glavnog štaba BiH. Kao izgrađeni marksist, s bogatim revolucionarnim iskustvom, osim doprinosa organiziranju oružane borbe, njegov udio u izgradnji revolucionarne narodne vlasti je neprocjenjivo veliki. Vijećnik je svih zasjedanja AVNOJ-a (na II zasjedanju je izabran i za sekretara Predsjedništva), i ZAVNOBiH-a.

Posle više od četvrt vijeka učešća u radničkom pokretu i neprekidne borbe, Čolaković je doživio pobjedu socijalističke revolucije u Jugoslaviji; ostvario se ideal za koji su dali život mnogi njegovi suborci, a mnogi, kao i on, podnijeli ogromne žrtve i odricanja.

U novoj Jugoslaviji, Čolaković nastavlja revolucionarnu bitku na novim frontovima i u novim uvjetima u izgradnji socijalizma. Vršiti odgovorne funkcije u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Biran je za prvog predsjednika vlade BiH, za ministra prosvjeta u vladi FNRJ i potpredsjednika SIV-a. Bio je poslanik Savezne i republičke skupštine u više saziva. Biran je za člana CK SKJ i CK SK BiH. Bio je član Predsjedništva Saveznog odbora SSRNJ i Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije. Član je Savjeta Federacije.

Aktivno se bavio književnošću i publicistikom. Bio je član je Saveza književnika Jugoslavije. Među velikim brojem objavljenih knjiga i prijevoda, najznačajniji su mu memoarski zapisi "Kazivanja o jednom pokoljenju" (tri knjige) i "Zapisi iz oslobodilačkog rata" (pet knjiga). "Zapisi iz oslobodilačkog rata", zajedno s kasnije napisanim djelom "Kazivanja o jednom pokoljenju", predstavlja, u stvari, jedinstveno djelo o pokoljenju koje se pripremalo i prekaljivalo za revoluciju u surovim uvjetima kapitalističke Jugoslavije, u njenim kazamatima, i na poprištima borbe, i o ljudima koji su tu revoluciju vodili u oslobodilačkom ratu. Osim ovih djela, Čolaković je napisao i knjige "Španija u plamenu" (1937), "Utiske iz Indije" (1954. godine), "Susreti i sjećanja" kao i niz tekstova i rasprava u pojedinim časopisima. Stajao je na čelu Redakcije za pisanje "Pregleda istorije SKJ" i učestvovao u njegovoj izradi. Baveći se, još iz robijaških dana, prevodjenjem djela klasika marksizma, ujedno je obavljao i dužnost predsjednika Redakcije za prvo naučno izdanje sabranih djela Marxa i Engelsa u našoj zemlji.

Nosilac je mnogih najvažnijih jugoslovenskih i stranih odlikovanja, između ostalog i Ordena junaka socijalističkog rada.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Čolović Stevan

Rođen je 2. februara 1910. godine u selu Radobuđi, srez ariljski, Srbija, u porodici siromašnog seljaka. Osnovnu školu završio je u Arilju. Šegrtovao je u trgovinskim radnjama u Arilju i Uzicu i postao trgovački pomoćnik.

Poslije završenog zanata otišao je u Beograd 1926. godine, i ubrzo se povezao s naprednim radničkim pokretom, pristupajući podružnici Saveza trgovačkih pomoćnika i aktivno se uključujući u rad Kulturno-umjetničkog društva "Abrašević". Suradivao je u "Trgovačkom glasniku", opisujući tešku situaciju u kojoj su se nalazili trgovački pomoćnici. Njegova aktivnost je bila zapažena, i on je najprije primljen u SKOJ, a zatim je postao član MK Beograda i PK SKOJ-a za Srbiju. U KPJ je primljen 1928. godine.

Zbog rasturanja letaka po Beogradu odmah poslije zavođenja monarhističke diktature kralja Aleksandra, uhapšen je januara 1929. godine i osuđen, u maju, na 5 godina robije. Kaznu je najprije izdržavao u Sremskoj Mitrovici, a zatim Lepoglavi, gdje su se nalazili Josip Broz Tito, Jovan Trajković i Salomon Levi. Svi zajedno, početkom 1931. godine, prebačeni su u Mariborsku kaznionu, gdje su zatekli Radomira Vujovića i Rodoljuba Čolakovića. Zajedničkim snagama uspjeli su da izbore posebnu sobu za političke zatvorenike, iako je bio jedan od najmlađih osuđenika, uvjeti robijaškog života nisu slomili Stevu. već su ga, naprotiv, ojačali za bitke koje su sledile.

U ljeto 1934. godine, poslije izdržane robije, stražarno je sproveden u rodno mjesto. Poslije dolaska u Radobuđu, Steva je nastavio partijski rad, pri tom se nije ograničio na svoje selo i okolinu, nego na čelu teritoriju od Požege do Ivanjice. Bio je aktivan u opozicionom demokratskom pokretu i, u okviru njega, osnivao razna legalna udruženja, rasturao naprednu legalnu štampu i ilegalni materijal.

Početkom okupacije, naročito poslije 22. juna 1941. godine, održao je brojne sastanke i konferencije po selima ovoga kraja, na kojima je objašnjavao da su ispunjeni svi uvjeti za uspješnu borbu protiv okupatora. Sve je to kazivao jednostavnim recima, da bi ga svatko razumio kao pravi narodni tribun. Zato nije bilo nikakvih teškoća oko formiranja Ariljske partizanske čete 31. jula 1941. godine, sastavljene pretežno od komunista. Prirodno je što je Steva bio njen prvi politički komesar. Njegovom plahom temperamentu odgovarala je borba, kao da je za nju bio rođen. U četi je organizirao vojni i politički rad, pa je i po disciplini i po izgledu ostavljao snažan utisak.

Poslije oslobođenja Požege, Steva Čolović se vratio u ariljski kraj da formira narodnooslobodilačke odbore. Dok su se ariljski partizani borili na frontu prema Višegradu, četnici Bože Javorskog su 9. oktobra ušli u Arilje i opljačkali partizanske magacine. Steva je o tome obavijestio Vrhovni štab i okupio ariljske čete u Sevojnu 16. oktobra 1941. godine, i od njih formirao bataljon. Po odobrenju Vrhovnog štaba, pošto se Draža Mihailović odrekao Bože Javorca, dvije ariljske i jedna moravička partizanska četa, pod komandom Steve Čolovića, na juriš su oslobodile Arilje 18. oktobra, a zatim Ivanjicu 24. oktobra. U Ivanjici je Steva, provodeći politiku KPJ o sprečavanju bratoubilačkog rata, sklopio sporazum o suradnji

s četnicima Draže Mihailovića iz ovog kraja, 1. novembra, na Palibrčkom groblju. Sporazum je trebalo da stupi na snagu 4. novembra 1941. godine. Međutim, Četnici su iznenada napali nespemne partizane u Ivanjici 2. novembra i izvršili juriš na partizanski štab. Steva je izašao iz štaba s puškom u ruci da se bori i da svojim prisustvom bodri borce. Četnički juriš je odbijen, ali je u toj borbi Steva poginuo, 2. novembra 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine.

Čolović Vidaka Savo

Rođen je 21. januara 1911. u selu Krekavici, kod Nevesinja, Bosna i Hercegovina. U Beogradu je učio tipografski zanat. Rano je prišao radničkom pokretu i najviše djelovao u sindikalnoj organizaciji grafičkih radnika. Tu je, 1939. godine, primljen u članstvo KPJ.

Poslije aprilskog rata 1941. godine, vratio se u rodni kraj. Odmah se uključio u pripreme oružane oslobodilačke borbe i radio na stvaranju prvih partizanskih odreda u nevesinjskom srezu. Učestvovao je u prvim ustaničkim akcijama. Bio je poznat po svom beskompromisnom i odlučnom stavu protiv svih neprijatelja ustanka. Odlučno se borio protiv četničkih elemenata koji su, uz podršku okupatora, unosili razdor u ustaničke redove. Već 1941 godine bio je član Sreskog komiteta KPJ za nevesinjski srez.

Početkom februara 1941. godine, Čolović je s četom nevesinjskih partizana ušao u sastav Prvog hercegovačko-crnogorskog udarnog bataljona. Kao politički komesar 4. čete, istakao se velikom hrabrošću, poduzimljivošću i skromnošću, a ličnim primjerom u mnogome je doprinio da njegova jedinica ima značajnu ulogu u razbijanju četnika na ovom području kao u svim ostalim borbama protiv talijanskog okupatora.

Krajem februara 1942. godine postao je politički komesar partizanskog bataljona Bišina. U vrijeme četničko-talijanske ofanzive u Hercegovini, u proljeće 1942. godine, ovaj bataljon je učestvovao u nekoliko akcija protiv neprijateljskih snaga u nevesinjskom srezu. U to vrijeme Savo Čolović se istakao borbenošću i hrabrošću, a naročito na položaju na Vardi, kod Biograda, gdje je neprijatelj odbijen odlučnim otporom bataljona.

Poslije povlačenja hercegovačkih partizanskih jedinica na Zelengoru, juna 1942. godine, Savo Čolović ulazi u sastav 2. bataljona novoformiranog Hercegovačkog odreda, s kojim augusta iste godine ulazi u sastav 10. hercegovačke udarne brigade. U borbama koje je vodila ova brigada isticao se odvažnošću. Učestvovao je u Petoj neprijateljskoj ofanzivi na Sutjesci.

Hrabrošću se istakao naročito u vrijeme posljednjeg proboja partizanskih jedinica kod Miljevine. Poginuo je 17. novembra 1944, godine kao obavještajni oficir 29. divizije, kod Buhova, izvršavajući zadatak na terenu Širokog brijega.

Na raznim bojištima Jugoslavije poginuli su mu roditelji i tri brata.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Čopela Stavra Ordan

Rođen je 1912. godine u selu Varoš, kod Prilepa, Makedonija, u zemljoradničkoj porodici koja se bavila gajenjem duhana.

Ubrzo je četa uspela da oslobodi najveći dio sreza i da učestvuje u poznatoj bici s Nemarna u Gorobilju 20. septembra 1941. godine, u kojoj su Nijemci pretrpjeli prvi poraz u ovom kraju.

Kad je odrastao, bavio se proizvodnjom duhana i bio sezonski radnik u Duhanskom kombinatu u Pri l epu. Po prirodi je bio buntovan.

Kao član URS-ovih sindikata, 4. aprila 1938. godine, kad je štrajkalo više od 2.000 radnika, ušao je u štrajkački odbor. Tada su se štrajkačima pridružile i sve zanatlije iz grada. Dok je trajao štrajk, stotine novih članova je prišlo URS-ovim sindikatima. Čopela je bio u grupi za borbu protiv štrajkbrehera. Tada je postao poznat po svojim zahtjevima za plava naroda. Krajem iste godine istakao se svojom aktivnošću u izbornoj borbi. U toku 1939. godine već radi u grupi s komunistima, ali još nije član KPJ. U članstvo je primljen naredne, 1940. godine, Dobio je zadatak da radi u Udruženju proizvođača duhana. On je organizirao Štrajk protiv toga da se duhan predaje Monopolu po niskim otkupnim cijenama. Iste godine pozvan je na vojnu vježbu. I tamo organizira bunt, kada su rezervisti prosuli kazane hrane. Zbog toga je bio tri mjeseca u istražnom zatvoru.

Odmah poslije okupacije, kao član MK u Prilepu, radi po vojnoj liniji i organizira narodnu pomoć. Njegov doprinos u organiziranju prvog partizanskog odreda u prilepskom kraju je veliki. Često je odlazio u Odred, kao član Mesnog operativnog štaba. Prenosio je direktive. Policija je znala da se on ilegalno kreće po gradu i selu Varošu i da održava sastanke, pa ga je stalno tražila.

U januaru 1942. godine, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ, prebačen je na rad u Bitolj, da svojim iskustvom pomogne tamošnjoj partizanskoj organizaciji u pripremama za formiranje partizanskog odreda. Bugarska policija je saznala za njegovo prisustvo u gradu i ušla mu je u trag. U rano jutro, 9. aprila 1942. godine, jake policijske snage opkolile su kuću u kojoj je noćio. U neravnopravnoj borbi, teško je ranjen i uhvaćen. Istog dana podlegao je ranama. Sve dok nije umro, prkosno se držao pred bugarskom policijom.

Narodnim herojem proglašen je 2. augusta 1949. godine.

Čukić Vučka Bogoljub

Evidentičari olovnog rudnika Trepče zabilježili su da su 7. jula 1936. godine primili na posao novog radnika, dvadesetogodišnjeg Bogoljuba Čukića, Srbina. Novi jamski vozač rude, kako se vidjelo iz njihovih podataka, rođen je 1913. godine, u Istočnom Mojstiru, kraj Tutina, u Srbiji. Brzo se zbližio sa svojim novim drugovima — rudarima, pa su oni više saznali o siromašnom seoskom mladiću koji je došao da potraži zaradu u rudniku olova kraj Kosovske Mitrovice. Siromašna porodica nije mu mogla osigurati ni osnovno školovanje — završio je svega tri razreda osnovne škole u Brnjaku. Kao dječak čuvao je stoku, zatim obrađivao zemlju, kasnije radio na sječi šume za poduzeće „Treska“.

U Trepču je došao u vrijeme kada su radnici slavili pobjedu poslije štrajka. Njihov revolucionarni polet i samopouzdanje zahvatili su i Bogoljuba. Navikavao se na tegobe rada pod zemljom, na olovnu prašinu, opasnosti koje su vrebale nezaštićene rudare, vlagu, tjeskobu i zimu u čatrnjama koje su zvali stanovima. U takvom mučnom radu i životu poštenu seoski mladić je učio da se bori za radnička prava i učlanio se u veliku porodicu proletera. Poslije godine rada, 1. augusta 1937, postao je pomoćnik, a 1. septembra 1938. kopač rude. Jula 1939. godine izbio je štrajk 3.600 radnika Trepče. Trebalo je mnogo snage, upornosti, iskušenja i strpljenja da bi se izvojevala pobjeda i da radnici nastave rad pod boljim uvjetima. Od 9. jula 1940. do maja 1941. Bogoljub je radio u rudnicima Blagojev Kamen i Siverić. a onda se, 24. maja 1941, opet vratio u Trepču, kojom je tada upravljao Njemački okupator. Kao i njegovi drugovi rudari, borio se za ispunjavanje gesla; „Ni gram olova iz Trepče za Hitlera“.

Dvadeset šestog septembra 1941. napustio je rudnik, otišao da se oprosti s porodicom u Mojstiru, i 5. oktobra došao u partizanski logor na Kopaoniku. Postao je borac partizanskog odreda „Todor Milićević“. Ušao je u sastav 1. čete, u čijim je redovima vodio borbe protiv domaćih izdajnika: muslimanske kvislinške milicije i albanskih vulnetara oko Novog Pazara i četničkih odreda u (barskoj dolini, a na terenu Kraljeva protiv Nijemaca — kao borac 4. čete. Pred jakim Njemačkim snagama, koje su poduzele veliku ofanzivu, kopaonički partizani su se po decembarskom nevremenu povukli u Sandžak. Među njima nije bilo Bogoljuba Čukića. Pao je u ruke dragačevskih četnika u selu Goračićima, ali je uspeo da ih obmane da je izbjeglica, što ga je spasio od streljanja. Proveo je s njima mjesec i po dana — do njihovog dolaska na teren oko rijeke Uvca, kada je uočio priliku da se, s još jednim drugom, prebaci preko rijeke, i 24. januara 1942. godine priključi partizanima Požeške čete. Kada je 1. marta u Čajniču formirana 2. proleterska brigada, ušao je u sastav 3. (Moravičke) čete 1. (Užičkog) bataljona. Postao je prvo desetar, a zatim vodnik 3. voda, sastavljenog od boraca Kopaoničkog i Kraljevačkog odreda, koji su, kao bolesnici i ranjenici, ostali u Novoj Varoši.

U toj brigadi, čuvenoj po hrabrosti svojih boraca i po smjelim bombašima koje nije moglo zaustaviti nikakvo neprijateljsko utvrđenje, Bogoljub se ubrzo proćuo po svojoj neustrašivosti i pravim ratnim podvizima. Bio je među najhrabrijim bombašima 2. proleterske. Istakao se već u prvim borbama: u napadu na i talijanski logor na brdu Kozara, na putu između Čajniča i Goražda, zatim Živnju kod Gacka. Pored toga što se pokazao kao hrabar borac, isticao se i svojim ljudskim vrlinama i drugarstvom, kao i odanošću borbi i revoluciji, pa je u proljeće

1942. godine primljen u Partiju. U borbama brigade na velikom maršu u Bosansku Krajinu, kod Pazarića, Kreševa, oko Bugojna i Donjeg Vakufa, daje primjer komunističke hrabrosti. U velikim, danonoćnim sukobima brigade s jedinicama ustaške „Crne legije” na Kupresu, svake noći učestvuje kao bombaš, sve dok nije ranjen. Ranu je brzo prebolio u bolnici u Novom Selu kod Blagaja, pa se, već prilikom borbi za oslobođenje Mrkonjić-grada, našao u grupi bombaša 1. bataljona kada su osvajali dominantno utvrđeno brdo Oruglo.

Septembra 1942. godine učestvuje u borbama protiv četnika, ustaša i Nijemaca na Manjači, a zatim u bombaškom napadu na brdo Čusine, prilikom prvog oslobođenja Jajca. Prvi bataljon je 3. oktobra 1942. godine sačekao u zasjedi kolonu Njemačkih jedinica u selu Majdan, na putu od Mrkonjić-Grada ka Jajcu. Grupu bombaša u kojoj je bio Čukić dijelio je od Nijemaca samo put preko koga su i s jedne i s druge strane letjele bombe. Dvojica bombaša su poginula, a Čukić i njegov drug jurnuli su preko puta, uskočili među Nijemce i uništili ih. Tada su zarobili puškomitraljez „šarac” — prvi koji je pao u ruke 2. proleterske brigade. Brigada ide iz borbe u borbu, a Čukić daje primjer u žestokim obračunima oko Grahova i posebno prilikom zauzimanja Livna, decembra 1942. godine. U bici na Neretvi i gonjenju Četničkih jedinica do Drine uvijek se nalazio na najosjetljivijim mjestima. Za vrijeme priprema za forsiranje Drine i sukobima s Talijanima i četnicima, ranjen je u nogu na Brodu kod Foče. Poslije toga je opet bio među prvima u borbama na Javorku, blizu Nikšića, i u bici na Sutjesci. Tada je postavljen za zamjenika komandanta 1. bataljona, na mjesto prvog narodnog heroja Petra Lekovića, koji je 13. juna 1942. godine pao na Živnju.

Poslije proboja Njemačkog obruča na Sutjesci, brigada se zaustavila u dolini Krivaje, blizu Zavidovića. Čukić je dobio čin poručnika. Kako su bili na odmoru, želio je da druge obraduje ulovom ribe. Aktivirao je Njemačku bombu i — nastradao od nje: učinilo mu se da je neispravna, jer nije čuo da šišti, pa mu je eksplodirala prije nego što ju je bacio u vir. Bilo je to 21. augusta 1943. godine kod Carevog Hana. Poslije nekoliko dana, umro je od zadobivenih rana. Drugovi su ga sahranili u selu Beljavi, ispod planine Konjuha. Dvadeset devetogodišnjem poručniku NOVJ, rudaru Trepće, Bogoljubu Čukiću, borci su našli simbolično mjesto gdje će počivati — ispod Konjuh-planine, „crvene od krvi proletera”.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine.

Čupić Sava Čedomir Ljubo

Rođen je 10. augusta 1913. godine.

Porijeklom je iz ugledne radničke porodice, koja je, u potrazi za radom, izvjesno vrijeme provela u SAD. Poslije povratka iz Amerike, njegova porodica je živjela u Nikšiću, gdje je završio gimnaziju.

Još kao gimnazijalac pripadao je skojevskoj organizaciji. Poslije odlaska u Beograd, gdje je studirao prava, aktivno se uključio u napredni studentski pokret, pa je 1940. godine postao član KPJ.

Poslije kapitulacije zemlje, aprila 1941. godine, vratio se u Nikšić, i aktivno se uključio u pripreme za oružani ustanak. Pošto su okupatori namjeravali da pohapse sva sumnjiva lica i komuniste, Okružni komitet je donio odluku da se, početkom jula, iz grada sklone svi za koje se zna da mogu biti uhapšeni. Tako se među komunistima koji su prije julskog ustanka izbjegli iz grada našao i on. Postao je borac čete "Đuro Đaković", formirane od boraca koji su izišli iz grada. Bila je to primjerna jedinica, sastavljena od članova KPJ i skojevaca, koji su bili već provjereni u nizu akcija.

Isticao se u borbama koje je njegova jedinica vodila u okolini Nikšića. To je došlo naročito do izražaja poslije formiranja udarnih bataljona (početkom marta 1942. godine).

U aprilu 1942. godine, u borbi na Kablenoj glavi kod Nikšića, upao je u zasjedu četnika i zarobljen. U zatvoru je bio mučen. Kao komunist i komesar čete imao je junačko držanje. Otvoreno je prkosio i ismijavao četnike i nacionaliste, kao sluge okupatora. Rekao im je da ih prezire kao ljudska ništavila. Svojoj rodbini je poručio da ne pokušavaju da za njega traže bilo kakvu milost od okupatora i domaćih izdajnika. Poznat je njegov prkosni osmijeh sa strelišta, pred uperenim cijevima. Kvislinzi u Nikšiću organizirali su javni proces grupi boraca i komunista. Na ovom procesu Ljubo se otvoreno rugao vijećnicima tog sramnog Suda. U stvari, njegove riječi su odzvanjale kao optužbe, pa su se organizatori procesa pokajali, i brzo donijeli odluke o smrtnim presudama grupi komunista, među kojima je bio i Ljubo. Mirno je saslušao smrtnu presudu, spreman da do posljednjeg daha ostane dosljedan svojim komunističkim uvjerenjima.

Tih dana okupator i kvislinzi su, da bi zastrašili narod, komuniste i druge rodoljube izvodili na strijeljanje ispod Trebjese. Maja 1942. izveden je i Ljubo na strijeljanje. Na strelištu je nastavio da bodri drugove, čime je podizao duh otpora kod stanovništva, prisiljenog da prisustvuje javnom strijeljanju komunista i ostalih rodoljuba. Klicao je: "Živjela slavna Komunistička partija!" I kada su ga prvi mitraljeski rafali pogodili, stajao je uspravno i gordo dovikivao da će doći dan pravedne osvete.

Njegovo herojsko držanje na gubilištu pod Trebjesom imalo je veoma pozitivan odraz na stanovništvo ovog kraja. Ostao je upečatljiv njegov svijetli lik. Okupatori i izdajice su ga se i mrtvog plašili.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine.

Čvoro Arseno Mihajilo

Rođen je 15. septembra 1907. godine u selu Miošići, općina Pale, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Do 1941. godine bavio se zemljoradnjom. Kao dopunskim zanimanjem bavio se tesarskim poslovima i izgradnjom kuća u svom i okolnim selima. Pošto u njegovom selu nije bilo osnovne škole, a prilike njegovih roditelja nisu dozvoljavale da ga šalju u školu na drugom mjestu, nije ni pohađao osnovnu školu. Međutim, sam je naučio da čita i piše. Pripadao je Zemljoradničkoj stranci i politički je bio vrlo angažiran.

U narodnooslobodilačkoj borbi učestvuje od jula 1941. godine. Kada su organizatori ustanka, članovi KPJ s područja Glasinca i Romanije, saopćili narodu odluku CK KPJ o dizanju ustanka i pozvali rodoljube da stupe u oružanu borbu, Mihajilo se odmah odazvao. On je na zbornom mjesto doveo više ustanika iz njegovog i okolnih sela. Odmah je pokazao vojničku snalažljivost i hrabrost pa je, prilikom formiranja partizanskih grupa, postavljen za komandira voda, koji je dobio naziv Čvorski vod, jer su borci u tom vodu bili pretežno Čvore. Kad je vod narastao, formirana je Čvorska četa, a poslije je nosila naziv 1. pračanska četa, čiji je komandir bio Mihajilo. U martu 1942. godine Mihajilo je postavljen za zamjenika komandanta Pračanskog bataljona Romanijskog partizanskog odreda.

Mihajilo se, odmah poslije stupanja u ustanak, istakao hrabrošću. Pod njegovom komandom, Čvorski vod je odmah poslije formiranja izvršio uspješne akcije oko Prače, Sočica, Han-Stjenica i na pruži Sarajevo—Višegrad. Kad su jedinice Romanijskog partizanskog odreda vršile napad na Rogaticu, Mihajilo je sa svojom četom napao kod Podgraba, na pruži Sarajevo—Višegrad, kolonu domobrana, koji su hitali u pomoć garnizonu u opkoljenoj Rogatici, i poslije borbi koje su trajale cijelog dana, zaustavio njihovo nadiranje; tada je poginulo 20, a zarobljeno 25 domobrana, zaplijenjena tri mitraljeza i 20 konja natovarenih municijom. To je bio dragocjen plijen, jer se u oružju još oskudijevalo. U borbi na Prutinama, gdje je ubijeno 200 ustaša, Mihajilo je zarobio top. U toj borbi, kad je njegovoj četi nestalo municije, on se sam probija u domobransku komoru, i pod kišom kursu ma donosi svojim borcima sanduk municije. Taj podvig Mihajila Čvora je omogućio da četa odbije napad neprijatelja. Međutim, u toj borbi je ranjen, pa je otišao u bolnicu.

Iz partizanske bolnice je izišao još nezaliječen, i komandirao svojom četom u borbama koje je četa vodila s Nijemcima, 12. i 13. januara 1942. godine, na Romaniji. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti i dobro organiziranoj obrani, Nijemci nisu uspjeli da probiju front njegove čete. Ali, Mihajilo je ponovo ranjen, i prebačen u bolnicu 1. proleterske brigade.

Kao hrabar borac i dobar komandir čete, Mihajilo je primljen u KPJ 25. decembra 1941. godine.

Poginuo je 5. septembra 1942. godine od četnika kad je, po direktivi Partije, vršio dužnost društveno-političkog radnika, na terenu Miošića i Prače. Naime, četnici su, u namjeri da ga ubiju, došli u njegovo mjesto kao da su partizani. Kada su se s njim sreli, uperili su puške u

partizansku grupu s kojom je bio Mihajilo, i pozvali ih na predaju. "Zar vama da se predam", uzviknuo je Mihajilo i podigao pušku. Ali, pao je pokošen četničkim mitraljezom. Bio je jedan od najhrabrijih boraca iz njegovog sela, iz kojeg je poginulo dvadeset osam partizana.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Dakić Božidar

Rođen je 3. januara 1909. u selu Klipino Brdo, Vojnić, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Kao dječak, živio je s majkom i ujakovom porodicom. Mali Božidar je rano upoznao težinu seljačkog života. Njegov dan je bio ispunjen čuvanjem ujakove stoke. Zbog toga nije ni mogao završiti više od tri razreda osnovne škole. S četrnaest godina, majka ga je uspjela poslati na učenje pekarskog zanata u Vojnić. Poslije završetka zanata, Božidar je najprije radio u Krnjaku, Slunju, a zatim u Karlovcu.

Od 1926. do 1934. radio je u raznim pekarskim radionicama, ali uvijek kratko, jer su ga poslodavci otpuštali zbog njegovih zahtjeva za poboljšanje života radnika. U osamnaestoj godini postao je član URS-ovih sindikata; zapažen je među pekarskim i kožarskim radnicima Karlovca. Izvjesno vrijeme radi i u Dugoj Resi, gdje se ističe u organizaciji štrajkova. Revolucionarni rad nastavlja i za vrijeme služenja vojnog roka. Uspijeva pobuniti pekarsku četvu u pekarsko-intendantskom skladištu.

Poslije odsluženja vojnog roka, Dakić učestvuje u raznim akcijama u Karlovcu. On je organizator velikog broja štrajkova pekarskih, kožarskih i drugih radnika. Godine 1934. postao je član KPJ. Zbog njegove aktivnosti, policija ga hapsi i, poslije trideset dana zatvora, protjeruje iz Karlovca sa zabranom povratka u grad. Božidara ponovo hapse u njegovom selu Klipino Brdo, i zatvaraju u Vukmaniću. Poslije 60 dana, pušten je na slobodu, ali revolucionar ni tada ne miruje. On ubrzo organizira štrajk radnika na željezničkoj stanici Vojnić, i štrajk kožarskih radnika u Karlovcu, koji traje 5 dana. I drugi put je protjeran iz Karlovca. Sada odlazi u Zagreb. Kako nije mogao naći posao u svojoj struci, zaposlio se kao zidarski radnik. Dakić nastavlja i ovdje političku aktivnost u sindikatu, i onda kad ga majka savjetuje da se kani štrajkova, on joj odgovara: "Za stvar radnika glavu, život ću dati".

Brzo zapažen, vlasti ga 1936. proganjaju iz Zagreba. Bez zaposlenja, Božidar traži posao u Vinkovcima, Sarajevu i Beogradu, ali ga nigdje ne primaju.

Čim je, jula 1936, počeo građanski rat u Španiji, Božidar odlazi da se tamo bori protiv fašizma. U redovima internacionalnih brigada borio se na raznim bojištima Španije. Poslije poraza španske republike, našao se u koncentracionom logoru u Francuskoj, i u Njemačkoj u logoru Meusen. Ima nekoliko sačuvanih dopisnih karata koje je iz logora uputio majci. On ni u logoru ne miruje. Pita majku za svog druga Josipa Kraša i druge poznate revolucionare. Pored svih prepreka u hitlerovskoj Njemačkoj, Dakić uspijeva, 1941, doći u porobljenu domovinu. Tu se odmah aktivno uključuje u pripreme ustanka protiv okupatora i njegovih slugu. Po zadatku Partije ostaje u okupiranom Zagrebu. Kao član, a potom i sekretar Mjesnog komiteta KPH za Zagreb, Dakić je organizator velikog broja ilegalnih diverzantskih akcija u gradu. Zagreb i njegove ulice još odranije dobro je poznao ovaj iskusni revolucionar. To mu je omogućavalo da, i pored ustaškog terora, izvede nekoliko sabotaža i diverzija. Na izvršenju takvog jednog ilegalnog zadatka Dakić je, 9. novembra 1941. godine, uhapšen u Zagrebu.

U ustaškoj policiji Božidar je, prilikom pretresa, potegnuo revolver i ubio jednog ustašu, a dvojicu ranio. Pokušao je da pobjegne, no nije uspio. Podvrgnut je mučenju. Ali, ni ustaška svirepost nije pokolebala prekaljenog revolucionara. Dakić ništa nije rekao, nikoga nije odao, čak ni svoje ime. Ubijen je u Maksimiru, novembra 1941. Ustaše su tek kasnije, pomoću daktiloskopije, saznale njegovo ime.

Njegova junačka smrt već u prvim danima žestokog ustaškog terora bila je poticaj za još odlučniju borbu.

Narodnim herojem proglašen je 27. aprila 1946. godine.

Danilović Jove Uglješa

Rođen je 7. februara 1913. godine u Gnionici, Odžak, Bosna i Hercegovina, u službeničkoj porodici. Poslije završetka osnovne škole, izvjesno vrijeme radio je kao bravar i uspio je da privatno položi veliku maturu. Upisao se na Poljoprivredni fakultet u Beogradu, i završio ga 1939. godine. Još kao student, Danilović je prišao naprednom radničkom pokretu. Član SKOJ-a postao je 1933, dvije godine kasnije i član KPJ. Bio je član rukovodstva Fakultetskog i Univerzitetskog komiteta SKOJ-a 1935-1937. godine, gdje se pregalački zalagao za jačanje i omasovljenje studentske omladinske organizacije. Kao člana Akcionog odbora studenata, zapazila ga je policija, i isključen je na godinu dana s Univerziteta. Od 20. januara do 20. marta 1935. bio je u koncentracionom logoru u Višegradu. Izvjesno vrijeme radio je u Mjesnom

komitetu KPJ za grad Beograd. Za vrijeme studija i boravka u Beogradu, Danilović se razvio u iskusnog revolucionara.

Od 1938. godine radio je, zajedno s Cvijetinom Mijatovićem, na obnavljanju, stvaranju i omasovljenju skojevske i partijske organizacije u Bosni i Hercegovini. Na tom poslu postigao je značajne uspjehe, zbog čega je, 1938. godine, izabran i za člana Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu.

Poslije okupacije zemlje i uključivanja Bosne i Hercegovine u tzv. Nezavisnu Državu Hrvatsku, Danilović se, zajedno s ostalim članovima Pokrajinskog komiteta, intenzivno bavi političkim i organizacionim pripremama ustanka. Stoga obilazi partijske organizacije, usmjerava njihov rad i prenosi najnovije direktive Partije. Poslije trinaestojulske sjednice, na kojoj je prihvaćena odluka o pokretanju oružane borbe protiv okupatora u Bosni i Hercegovini, odlazi u tuzlansku oblast, gdje, kao član Pokrajinskog komiteta i Glavnog štaba za Bosnu i Hercegovinu, rukovodi posljednjim pripremama za oružanu borbu. U istom svojstvu bio je i u Hercegovini, od septembra do decembra 1941. godine, gdje radi na reorganizaciji ustaničke vojske i stvaranju partizanskih odreda. Komandant je štaba partizanskih odreda u Hercegovini septembra 1941. godine. Njegovo ranije revolucionarno iskustvo i smisao za sistematičan rad ovdje su došli do punog izražaja.

Od početka 1942. godine Danilović se nalazi na dužnosti političkog komesara Operativnog štaba za istočnu Bosnu; tokom 1942. i početkom 1943. godine, kreće se sa 6. istočnobosanskom brigadom gdje, kao član Pokrajinskog komiteta KPJ i član Glavnog štaba NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu, rukovodi vojnim poslovima glavnog štaba za Bi H. Njegovo prisustvo u brigadi osobito je došlo do izražaja u jesen 1942. godine, za vrijeme uništenja četničke grupacije na Majevidi.

Pri kraju Pete neprijateljske ofanzive i proboja glavnine NOV iz obruča, Danilović se ponovo nalazi u Hercegovini, gdje rukovodi partijsko-politički m radom i vojnim poslovima.

Biran je za člana ZAVNOBiH-a i delegata II zasjedanja AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja bio je na odgovornim državnim i partijskim dužnostima: načelnik odjeljenja za zaštitu naroda Bosne i Hercegovine, ministar unutrašnjih poslova u prvoj Vladi Bosne i Hercegovine, član Saveznog izvršnog vijeća i potpredsjednik Izvršnog vijeća Bosne i Hercegovine, predsjednik Saveza boraca BIH. Biran je i za člana CK KPJ, člana Izvršnog komiteta CK Bosne i Hercegovine i člana Saveznog odbora SSRN Jugoslavije. U više izbornih mandata bio je poslanik Savezne i Republičke skupštine. Bio je član Savjeta federacije. Bio je rezervni general-pukovnik.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. Dobio je više odlikovanja, među kojima i Orden junaka socijalističkog rada.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Dapčević Jovana Peko

Rođen je u činovničkoj porodici 25. juna 1913. godine, u Ljubotinju, Cetinje, Crna Gora.

Gimnaziju je završio na Cetinju. Još kao gimnazijalac učestvovao je u dva štrajka koje su komunisti u ovom gradu organizirali. Kao učenik osmog razreda gimnazije, uhapšen je zbog aktivnog učešća u manifestacijama napredne omladine.

Na Pravnom fakultetu u Beogradu nastavlja s aktivnim političkim radom, naročito među omladinom. S dvadeset godina (1933. godine) postaje član KPJ. Tri godine kasnije, po direktivi rukovodstva, vraća se u svoj rodni kraj, i kao član OK KPJ za Cetinje radi na stvaranju i jačanju partijskih organizacija.

U španskom građanskom ratu učestvuje od 1937—1939. godine. Najprije je u bataljonu "Dimitrov" 15. internacionalne brigade, a potom u drugim jedinicama. U borbama za obranu španske republike tri puta je ranjen. Za kratko vrijeme napredovao je od desetara do komesara bataljona, i dobio čin poručnika Španske republikanske armije.

Po povlačenju iz španije, 1939. godine, zatvoren je u koncentracionom logoru u Francuskoj. Sljedeće godine bježi u Austriju, a 1941. godine se odatle prebacuje u Jugoslaviju. U Samoboru je uhapšen i policijski sproveden u Crnu goru. Sa stanice u Nikšiću uspeo je da pobjegne i da se odmah poveže s organizacijom KPJ u Crnoj Gori.

Aktivno radi na pripremanju narodnog ustanka u Crnoj gori. U ustaničkim danima je član OK Cetinja i prvi komandant Lovćenskog odreda. U borbi na Koščelama (iznad Rijeke Crnojevića i Cetinja), 15. jula 1941, pod njegovom komandom je najprije uništena motorizirana kolona, a onda i motorizirani bataljon divizije "Mesina". U fazi oseke ustanka izuzetno je aktivan u nastojanjima da se spriječi osipanje ustaničkih snaga, da se sačuva jezgro ustaničkih jedinica i da se neutralizira rad "pete kolone". Od formiranja Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru, augusta 1941, njegov je član, a izvjesno vrijeme i zamjenik komandanta. Kao član glavnog štaba i komandant Lovćenskog odreda dao je veliki doprinos stvaranju i učvršćenju partizanskih jedinica, izvođenju njihovih borbenih poduhvata i razvoju NOP u Crnoj Gori.

U vrijeme krize ustanka na području OK Kolašin, u zimu i proljeće 1942. godine, kao zamjenik komandanta glavnog štaba, objedinjavao je komandu nad partizanskim udarnim bataljonima i odredima na ovoj teritoriji. Ove snage su na Sinjajevini, na pravcu Morača—Kolašin, u Poljima, vodile duge i teške borbe sa znatno nadmoćnijim četničkim snagama, koje su pomagali Talijani.

Početkom aprila 1942. godine postavljen je za komandanta glavnog štaba NOPO za Crnu Goru i Boku, a maja iste godine imenovan je za člana Vrhovnog štaba NOP i NOV Jugoslavije. Od tada do 10. juna crnogorske partizanske jedinice su pod njegovom komandom vodile izuzetno teške borbe na većem području Crne Gore s nekoliko talijanskih divizija, jakim četničkim snagama i snagama crnogorskih separatista. Borbe u Poljima Kolašinskim, na Sinjajevini i Durmitoru, oko Nikšića, na pravcu Nikšić—Piva na pravcu Cetinje—Grahovo i po angažiranim snagama i po žestini pripadaju najtežim borbama u III neprijateljskoj ofanzivi.

Kada je, 11. juna 1942. formirana 4. proleterska (crnogorska) brigada, imenovan je za njenog komandanta. Pod njegovom komandom brigada učestvuje u pohodu za Bosansku krajinu i ističe se u više poduhvata. Do sredine jula zauzela je Hadžiće (na pruži Sarajevo—Mostar), G. Vakuf i vodila borbe na sektoru Bugojna. U augustu je izvršila dva snažna napada na jako utvrđeni Kupres i pretrpjela teške gubitke. Posle ovoga vodila je borbe s jakim Njemačkim snagama na Manjači, zatim septembra surađivala sa snagama koje su napadale Jajce, a potom učestvovala u žestokim obrambenim borbama na pravcima Jajce—Donji Vakuf i Jajce—Travnik. Oktobra učestvuje u oslobođenju Mrkonjić-Grada.

Kada su 1. novembra stvorene prve divizije NOV Jugoslavije, Peko Dapčević je imenovan za komandanta 2. proleterske divizije. Od tada do sredine septembra 1943. godine pod njegovom komandom 2. divizija učestvuje u najpoznatijim bitkama naše revolucije. Od početka novembra 1942. do početka februara 1943. godine divizija djeluje u širem graničnom pojasu između zapadne Bosne i Dalmacije. Novembra razbija neprijateljske snage na sektoru Knin—Bosansko Grahovo, 14. decembra oslobađa Livno, potom napada Kupres, oslobađa Šujicu i Duvno i vodi borbe na pravcu Duvno—Imotski; krajem decembra 1942. i januara 1943. divizija izvodi uspješna ofanzivna dejstva u Cetinjskoj krajini. U vrijeme bitke na Neretvi divizija ima veoma važnu ulogu. U februaru učestvuje u oslobođenju Posušja i Imotskog, prodire u dolinu Neretve, oslobađa Drežnicu i Jablanicu, i dijelom snaga učestvuje u napadima na Konjic. Heroizam njenih boraca i uspjesi štaba i komandanta posebno dolaze do izražaja u teškim borbama krajem februara i početkom marta. Glavnina snaga divizije učestvuje u obrambenim borbama na pravcu Gornji Vakuf — Prozor, pa u čuvenom protuudaru kod Gornjeg Vakufa, a dio snaga vodi teške obrambene borbe na Neretvi. Druga proleterska divizija je prva forsirala Neretvu marta 1943. godine i zadala snažan udar četnicima. Od tada počinju njena ofanzivna dejstva na istok, Glavnina nastupa pravcem Čičevo — Glavatičevo — Kalinovik — Foča i učestvuje u više teških borbi i razbijanju snažnih četničkih grupacija, a dio snaga je angažirala u borbama u Hercegovini. U suradnji s 1. divizijom, 2. divizija je forsirala Drinu, razbila talijansko-četničke snage jačine nekoliko hiljada, i oslobodila sjevernu Crnu goru, a u suradnji sa 3. divizijom u borbama na Javorku i Bioču razbila talijansko-četničke snage, također jačine nekoliko hiljada. U V neprijateljskoj ofanzivi divizija najprije vodi teške borbe sa 1. Njemačkom brdskom divizijom na sektoru Mojkovca i Kolašina, potom učestvuje u stvaranju mostobrana na Vučevu i u teškim borbama na Javorku pivskom. U borbama u dolini Sutjeske njene brigade su igrale odlučujuću ulogu u napadima na Košur i u obrani na Barama. U vrijeme proboja na Zelengori izuzetno značajne su obrambene borbe na Ljubinom grobu i Košuti, i prodor prema komunikaciji Foča—Kalinovik.

Značajna je uloga divizije u stvaranju slobodne teritorije u istočnoj Bosni.

Septembra 1943, godine Dapčević postaje komandant II udarnog korpusa. Pod njegovom komandom korpus je postao jedna od najjačih jedinica NOVJ. U jesen 1943. učestvovao je u oslobođenju većeg dijela teritorije Crne Gore, Hercegovine i Sandžaka, čime je znatno ubrzan razvoj NOP. U jesen korpus vodi teške borbe u Limsko-drinskoj operaciji, u proljeće 1944. izvodi Mojkovčaku operaciju i druge poduhvate za obranu slobodne teritorije Crne Gore i Sandžaka, a tokom leta učestvuje u Andrijevičkoj operaciji. Jula 1944. Peko je imenovan za komandanta Operativne grupe divizija, s kojom je prodro u Srbiju i oslobodio znatna teritoriju u slivu Južne i Zapadne Morave. Septembra 1944. komandira 1. armijskom grupom, koja je izvela operacije za oslobođenje zapadne Srbije i Šumadije i Beogradsku operaciju.

Prvog januara 1945. imenovan je za komandanta I armije. Armija je vodila dugotrajne borbe na sremskom frontu i 12. aprila izvršila proboj. U završnim operacijama za oslobodjenje Jugoslavije armija je oslobodila znatan dio Slavonije i Hrvatske, prodrla u Sloveniju i sa III armijom na sektoru Celje—Maribor razbila i zarobila glavne Njemačke i kvislinško-kolaboracionističke snage pod komandom generala Lera (oko 300.000 ljudi).

Maja 1945. imenovan je za komandanta IV armije i komandanta Vojne uprave u Istri.

U toku rata bio je član AVNOJ-a i član predsjedništva ČASNO.

On 1946—1948. godine završio je Višu vojnu akademiju „Vorošilov". Poslije povratka iz SSSR, do 1953. bio je zamjenik a 1953. i 1954. godine načelnik Generalštaba JNA. Posle izlaska iz JNA bio je član SIV, ambasador u Grčkoj, itd. Učestvovao je u velikom broju diplomatskih misija. Bio je potpredsjednik Skupštine SFRJ.

Posle rata bio je poslanik Privremene narodne skupštine i Ustavotvorne skupštine DF Jugoslavije, a za poslanika Savezne skupštine i Skupštine SR Crne Gore biran je više puta. Na VI i VII kongresu SKJ biran je za člana CK SKJ.

Godine 1943. proizveden je u čin general-majora, 1944. unapređen u čin general-potpukovnika, a 1947. u čin general-pukovnika.

Počasni je građanin Beograda i Španske republike. Bio je član je Savjeta Federacije.

Napisao je knjige: "Značaj i snaga manevra", "Kako smo vodili rat", "Rat u Koreji", "Taktika partizanskih odreda i brigada", "Male ratne priče", "Kazivanja o Beogradskoj operaciji".

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordena Slobode i niza visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Umro je u Beogradu 1999. godine.

Narodnim herojem proglašen je 22. oktobra 1945. godine.

Debeljak Stjepana Stjepan Bil

Rođen je 20. decembra 1908. u Ferdinandovcu, Koprivnica, Hrvatska. Potječe iz radničke porodice. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu, a mašino-bravarski zanat u Ferdinandovcu i Kalinovcu. Dvije godine radio je povremeno, a u oktobru 1927. dobio je stalno zaposlenje u ložionici Jugoslovenskih državnih željeznica u Zagrebu. Tu je došao u doticaj s radnicima i stekao prve spoznaje o ciljevima revolucionarnog radničkog pokreta.

Debeljak ulazi u sindikate, i sam aktivno sudjeluje u radničkim štrajkovima. Poslije odsluženog vojnog roka (1929-1930), vraća se na rad u Ložionicu, i ulazi u borbu koju je tada KP Jugoslavije vodila protiv režimske sindikalne organizacije Jugoslovenskih nacionalnih željezničara i brodara. Oktobra 1932. godine primljen je u

KP Jugoslavije, a slijedeće godine izabran je za sekretara partijske ćelije u Ložionici. Njegov revolucionarni rad ostavio je duboke tragove među radnicima Ložionice, čija je partijska ćelija sve do rata bila jedna od najboljih u Hrvatskoj. Januara 1937. godine, zbog provale u partijskoj organizaciji na željeznici, Debeljak privremeno napušta Ložionicu. Surovi radni uvjeti, oskudica i neimaština od najranije mladosti fizički su ga shrvali. Obolio je od tuberkuloze, i gotovo dvije godine proveo na liječenju. Kad se malo oporavio, u decembru 1938. Debeljak se vraća u Ložionicu, i ponovo preuzima dužnost sekretara partijske ćelije. Istodobno, po direktivi Partije, radi i u Savezu hrvatskih željezničara i u Stranci radnog naroda. Kao član komisije Centralnog komiteta KP Hrvatske, Debeljak čisti partijsku organizaciju na željeznici od oportunističkih, i time podiže njezinu borbenu spremnost u najtežim danima okupacije. Do oktobra 1941, kao član partijskog rukovodstva, Debeljak organizira sabotaže na željeznici (uništavanje transformatora), radi na prikupljanju oružja, prebacivanju radnika u partizane... Prokazan u oktobru 1941, prelazi u ilegalnost, ali i dalje obavlja partijsku dužnost u Ložionici, do marta 1942. kada je prešao na oslobođenu teritoriju.

Svoje organizatorske sposobnosti i iskustvo revolucionara Debeljak pokazuje i na novim političkim i vojnim dužnostima na oslobođenoj teritoriji. Član je, a zatim sekretar, Kotarskog komiteta KP Hrvatske za Dvor na Uni. Septembra 1942. izabran je za Člana Okružnog komiteta KP Hrvatske za Baniju, a istodobno je i zamjenik komesara 8. banijske brigade. Početkom 1943. kratko je vrijeme u štabu 7. divizije, a zatim je postavljan za rukovodioca političkog odjela 16. i 7. banijske brigade, 3. vojvođanske brigade i 16. vojvođanske divizije.

Od aprila 1944. do februara 1945. Debeljak je sekretar Okružnog komiteta KP Hrvatske za Bjelovar i član Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Zagrebačku oblast.

Poslije oslobođenja zemlje, obavljao je mnoge visoke partijske i državne dužnosti. Bio je poslanik Savezne narodne skupštine i Sabora Hrvatske.

Umro je 20. novembra 1968. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Dedeić Stevana Boško Pop

Rođen je 18. januara 1907. godine u selu Štitarica, općina Mojkovac, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Poslije završene osnovne škole u rodnom kraju, ostao je da živi i radi na selu. Kao i njegova braća, mlad se opredijelio za revolucionarni radnički pokret i uključio se u akcije, iako nije bio član KPJ, vrlo aktivno je učestvovao u demonstracijama i drugim akcijama koje je partijska organizacija u mojковаčkom kraju organizirala i vodila.

Buntovnik-seljak, Boško Dedeić, jula 1941. svrstao se u redove prvoboraca ustanka naroda Crne Gore. Još u prvim ustaničkim danima, u okršajima je zapažen kao izuzetno hrabar, vješt i požrtvovan borac. Takav, našao se među 3500 dobrovoljaca Crnogorskog odreda koji su 1. decembra 1941. godine vodili tešku bitku za Pljevlja. U ovoj borbi još više se pokazuje njegova hrabrost i snalažljivost.

Na dan formiranja 1. proleterske brigade — 21. decembra 1941. — gorostasni momak, već oprobani i istaknuti borac, našao se u stroju prve regularne jedinice nove narodne armije. Njenim slavnim putem, u stroju 1. lovcenskog bataljona, koračat će do novembra 1942. godine, i doprinositi pobjedama, slavi i ugledu ove jedinice. Na ratnom putu 1. proleterske, preko Medveđe, Rogatice, Glasinca, Podromanije, Vidrića, Srednjeg, Okruglice i Zvijezdeplanine, Boško je izuzetan borac i istaknuti propagator bratstva i jedinstva naših naroda. Njegov odnos prema narodu, politička aktivnost, a naročito to što je nosio dugu crnu bradu i ponegdje predstavljan kao pravoslavni svećenik, donijeli su mu nadimak Pop, po kome je ostao poznat i popularan. Istakao se gotovo onoliko puta koliko je borbi i vodio. Zahvaljujući njegovoj izdržljivosti i upornosti, mnogi drugovi su izdržali Igmanski marš, a pojedine je spasio od sigurne smrti. Kada je, 26. februara 1942, njegov bataljon krenuo u napad na talijansko-ustaško uporište Ulog (na Neretvi), on se u improviziranoj žičanoj korpi prvi prebacio preko nabujale rijeke. Potom dolaze borbe za Župu i druga mjesta, u kojima neustrašivo juriša i služi kao primjer.

Kada se, maja 1942, našao u rodnom kraju, pošao je da obiđe starog oca i ukućane. Umjesto kuće, našao je zgarište, a pored njega iskasapljenog oca i zvjerski ubijenog zarobljenog brata. Te gubitke podnio je kao pravi proleter. Još je odlučniji i uporniji u borbama, još ustrajniji u radu. To su potvrdili bojevi na Skari, Večerinovcu i Dobrom Dolu, borbe za Ključ, Livno i Bosansko Grahovo, mnogi juriši i dugi i teški marševi proletera. Njegov puškomitraljez uvijek besprijekorno djeluje, i najčešće prati bombaše u jurišu. Vatrom svog mitraljeza omogućio je izvlačenje 3. čete Lovčenskog bataljona sa Suvog Vrha kod Šujice. S legendarnim Savom Burićem u borbi za Livno uništio je bunker i zarobio njegovu ustaškomobransku posadu, čime je omogućen prodor 1. bataljona u grad i spajanje sa 2. bataljonom koji je u njemu već vodio borbu.

Tih augustovskih dana, Boško je saznao da mu je, u jurišu na Kupres, poginuo brat, politkomesar čete u 4. proleterskoj, i to je komunistički podnio, govoreći: „Rat je — da se gine. Bez borbe i žrtava nema slobode.“

Novembra 1942. godine, prema odluci Vrhovnog štaba, upućen je na dužnost u NOV Slovenije. Rastanak je bio dirljiv. Bataljon se oprostio od svoga Popa, junaka i druga, ličnosti čelične volje i divne, tople duše. Boško je bez pogovora izvršio odluku, ali je tužna srca ostavio 1. proletersku, s kojom je prošao mnoge teške okršaje.

U Sloveniji je bio komandant bataljona. I tamo, u novoj sredini, pokazao je besprimjernu hrabrost, samoprijegor i umješnost u komandiranju. Bataljon je imao zapažene uspjehe, a Boško je ubrzo postao voljen i cijenjen onoliko koliko i u 1. proleterskoj brigadi.

Septembra 1943. došao je u Jajce, u Oficirsku školu Vrhovnog štaba. Tada mu se dala prilika da ponovo zagrlj svoje drugove iz 1. proleterske brigade. Školu je završio kao jedan od boljih.

Tada je ponovo vraćen u Sloveniju i postavljen za zamjenika komandanta 18. slovenačke Bazoviške brigade.

Kasnije, u jesen 1944. godine, postavljen je i za komandanta ove jedinice.

Njegujući tradiciju partizanskih rukovodilaca, imajući uvijek pred očima primjere najistaknutijih, želeći da sve što čovjek može dati, u jurišu je među prvima, u povlačenju među posljednjima, iskusan i predusretljiv starješina, čovjek pun ljubavi za svoje borce. To je i njemu i brigadi donijelo mnoge uspjehe.

U jednom od juriša, u jesen 1944, teško je ranjen, i u bolnici na planini Vojščici blizu Idrije podlegao je ranama.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine.

Delpin Petra Rastislav Zmago

Rođen je 2. septembra 1920. u Podgori, kod Gorice (tada u Italiji). Potiče iz radničke porodice, po zanimanju je bio trgovački pomoćnik. Pet razreda osnovne škole je završio u Podgori, a dva u Gorici.

Već 1939. bio je u Rimu osuđen na godinu zatvora zbog antifašističkog djelovanja, a i zato što je bio nacionalno svjestan Slovenac.

Godine 1941. je pozvan u talijansku vojsku, ali je ubrzo bio otpušten zbog srčane mane.

Za Osvobodilnu frontu je počeo da radi 1942. Za partizane je skupljao oružje, municiju i životne namirnice. Kad je Italija kapitulirala, otišao je i sam u partizane. Pridružio se

XVII brigadi Simona Gregorčiča, gdje je bio obavještajac bataljona, i potom brigade. Međutim, zbog bolesti je morao napustiti brigadu, pa se priključio grupi Briskoga VOS-a (obavještajna služba), gdje je s izuzetnom hrabrošću izvršavao diverzantske akcije. Prvu akciju je izvršio oktobra 1943. u Vipolžama, gdje je sa svojom grupom napao njemačku kolonu, razbio je i otjerao u Moše (Italija).

Decembra 1943, pod njegovim vodstvom napadnuto je i uništeno fašističko uporište u Podgori

U decembru je grupa VOS-a, pod njegovom komandom, razbila fašističku stražu u tekstilnoj fabrici u Podgori i napala samu fabriku. Prouzrokovana je šteta od oko 9 milijuna lira i zaplijenjeno mnogo materijala.

Izvršio je uspješan napad na željezničku stanicu u Moši. U Sv. Ivanu Manzano je s tri druga uništio karabinjersku stanicu s 23 karabinjera, razoružao ih i odnio sav materijal.

Preobučen u talijanskog oficira on je, pomoću svoje grupe, izveo akciju na glavno skladište i na klanicu u Gorici. Tada je zaplijenio teški kamion s prikolicom, natovaren s više tona životnih namirnica, oružja i municije. U toj akciji ubijena su četiri Nijemca.

Opet obučen kao i talijanski oficir, on je u Videmu (Italija), uzeo iz njemačkog štaba skicu važnih vojnih objekata. Slične akcije je izvršio u Butriji, Čedadu i Gorici.

Početkom 1944. spasio je od opkoljavanja štab VOS-a za Brda. Jednom je Zmago sam napao njemačku četu koja je bila u izvidnici i natjerao je u bijeg.

Izuzetno hrabar i snalažljiv, Rastislav Delpin bio je poznat kao smeo diverzant po Brdima, u okolini Gorice i u Furlaniji.

U posljednjim danima rata vodio je borbu s četnicima u Medani, kod Vipolža.

Posle završetka rata, bio je u službi u Gorici, u Trstu, u UDB-i. Organizirao je akciju, i sam u njoj učestvovao: iz goričkog zatvora oslobodio je majora UDB-e. U toj akciji su ga stražari

prepoznali i prijavili Anglo-Amerikancima. Šestog novembra 1945. je uhapšen i osuđen na pet godina zatvora. Pušten je posle dvije i po godine, i vratio se u Jugoslaviju, (talijanski sud ga je potom, u odsutnosti, osudio na 120 godina zatvora.

Živio je kao invalidski penzioner u Novoj Gorici, gdje je 26. decembra 1956. umro. Sahranjen je u Solkanu, kod Nove Gorice.

Narodnim herojem proglašen je 5. septembra 1953. godine.

Demonja Nikola

Rođen je 6. decembra 1919. u selu Vlahović, Glina, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Završio je osnovnu školu u svom selu, i učio stolarski zanat.

Okupacija zemlje ga je zatekla na odsluženju vojnog roka. Nikola se već u aprilu 1941, našao kod svoje kuće, gdje se povezao sa komunistima, i počeo rad na pripremanju ustanka. On je, 23. jula 1941, u sastavu prve ustaničke grupe na Baniji, zajedno sa Vasiljom Gaćešom. Tog dana u akciji na Banski Grabovac, Demonja uskače kroz prozor zgrade općine, na prepad zarobljava općinskog bilježnika i iznosi 6 pušaka koje su pripadale općinskoj straži.

Učestvuje svakog dana u akcijama na ustaško-domobranske posade, i svojim vješto postavljenim zasjedama često sprečava ustašama izvršenje zločina nad srpskim narodom Banije. Poslije napada na željezničku prugu Caprag – Glina, ponijelo se ime Nikole Demonje Banijom. Neustrašivi borac, bombaš, odličan mitraljezac, desetar prve udarne desetine na Baniji, 1941. postao je član KPJ. Ubrzo je i vodnik prvog voda u odreda Vasilja Gaćeše, a u martu 1942. komandir Banijske proleterske čete.

Najslavnije pobjede na Baniji i Šamarici vezane su uz ime ovog omiljenog partizanskog borca i komandira. I onda kada su u jesen 1941, jake ustaške snage pošle da počiste Šamaricu, da spale i unište partizansku bazu Vasilja Gaćeše, Nikola je sa svojom patrolom, iako iznenađen, bombama uništio ustašku grupu i donio u Šamaricu 3 puške. I kad su sutradan, sa svih strana ustaško-domobranske snage napale partizanski logor na Šamarici, i kad nisu uspjeli nastala je u narodu Banije pjesma:

*Šamarice, oj zelena goro,
Ustaše te neće proći skoro.*

Maja 1942. u Baniji su djelovale jake partizanske snage, i u svim oslobođenim selima djelovali su organi narodne vlasti, organizacija SKOJ-a i AFŽ-a. Tada po odluci GŠH, Demonja odlazi sa proleterskom četom u Slavoniju, da pomogne borbu tamošnjih partizana.. Već 27. maja on se prebacio preko Save u Slavoniju. Nije prošlo mnogo vremena, a cijela je Slavonija govorila o velikom junaštvu banijskih proletera i njihovom komandiru Nikoli Demonji. Redom su padala neprijateljska uporišta.

Nikola je nizao pobjede: Kamensko, Gojilo, Španovica, Voćin, Ludbreg, Čazma, Čaglin, Pitomača, Đulenovac, Zlatar, Podravska Slatina, Kloštar, Pavlovac i druge. Znao je preobući svoje borce u neprijateljske uniforme i iznenadno upasti u ustaško-domobranske ili njemačke garnizone.

U tim borbama Demonja je komandant bataljona, zamjenik komandanta, i komandant 17. udarne brigade, i komandant 12. udarne slavonske divizije. U borbi kod Voćina, 1943. zamjenik komandanta Demonja skočio je na tenk i uništio ga bombama. Na Čaglinu za nekoliko časova njegova je brigada uništila ustaški puk. Nikolina umješnost u komandiranju i neustrašivost došla je naročito do izražaja u jurišu za oslobođenje Čazme, u Moslavini, 1943.,

kada je u naletu uništio cijeli njemački bataljun i onesposobio 20 kamiona i zaplijenio 4 topa. Kao komandant divizije, odlikuje se uspješnim rukovođenjem velikim borbenim akcijama, u kojima neprijatelju nanosi velike gubitke: Podgorač, Bodljevina, Grubišno Polje.

Herojski je pao na dužnosti komandanta 12. divizije, potpukovnik, legendarni junak Banije i Slavonije Nikola Demonja, u jurišu, na čelu svoje divizije u Slavonskoj Požegi, 6. septembra 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 19. juna 1945. godine.

Dimić Todora Nada

Rođena je 6. septembra 1923. u Divoselu, Gospić, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu je završila u Gospiću, a četiri razreda gimnazije i prvi razred Trgovačke akademije u Zemunu. 1938. postala je član SKOJ-a. Od tada aktivno učestvuje u borbama napredne omladine Beograda. Nada je 1940. i u demonstracijama protiv Stojadinovićeve režima na Košutnjaku. Te godine postala je i član KPJ.

Kao član literarnog udruženja "Branko Radičević", zbog teksta koji je napisala protiv direktora škole kao progonitelja studenata — ljevičara, bila je uhapšena i zatvorena, i pored udaraca koje je primila u zatvoru, nikoga nije odala. Poslije petnaest dana puštena je iz zatvora, ali joj je zabranjeno školovanje u svim školama Jugoslavije. Godinu dana ilegalno živi i radi u Zemunu.

Zatim odlazi svome bratu Bogdanu, u Sisak. Tu radi kao frizerski radnik, nastavljajući revolucionarni rad.

Mladi revolucionar Nada već u junu 1941. je u prvom partizanskom odredu u Brezovici, kraj Siska. Obavlja teške i odgovorne zadatke. U grad ulazi odjevena u odjeću seljanke, a iz grada iznosi šapirograf, pisaću mašinu i drugi materijal. Učestvuje u diverzantskim akcijama na pruzi Zagreb—Sisak. U šumi Šikara rukovodi tehnikom OK KPH Sisak na umnožavanju propagandnog materijala, koji posredstvom napredne omladine širi gradom i okolinom. U julu 1941, kada su prekinute veze partijskih organizacija grada i Odreda, hrabra Ličanka, već zapažena po junaštvu i smjelosti, dobiva zadatak da uspostavi vezu. Odlazi u grad preobučena u muško odijelo, ali su je na nasipu Save prepoznali ustaški agenti i uhapsili. U sisačkom zatvoru je mučena; kako ništa nije htjela da prizna, prebacuju je iz Siska u zagrebački zatvor. Na putu do Zagreba, Nada je popila veliku količinu nekog lijeka, pokušavajući da se ubije. Isprebijanu i iscrpljenu, odveli su je u bolnicu, odakle je, uz pomoć zagrebačke partijske organizacije (dr. Slavke Očko, Milke Jovanović, i Ružice Turković) uspjela pobjeći na Kordun, u Petrovu goru. Tu dobiva zadatak da ode u Karlovac i da radi s karlovačkom partijskom organizacijom i članom CK KPH.

Kao član OK SKOJ-a za Kordun u okupiranom Karlovcu, pod imenom Milka i Anka Vinek Žuta, odvažna, hrabra i iznad svega konspirativna, izvršava razne specijalne zadatke. Posjećuje partijske javke, prenosi materijal i lijekove, prima na vezu one koji, iz Zagreba i Karlovca preko Dubrava, odlaze u partizane, održava neprekidne veze s partizanskim odredima Korduna i prebacuje skupljeno oružje, municiju i odjeću u Petrovu goru.

Nada je, 21. oktobra 1941, postala i član Okružnog komiteta KPH za Karlovac. Ona nekoliko puta odlazi u Petrovu goru i ponovo se vraća u grad. Toj hrabroj djevojci pripada posebna uloga u organizaciji upada grupe od 25 partizana iz Petrove gore u Karlovac, 17. novembra 1941. Ona je razradila plan spašavanja sekretara Mjesnog komiteta KPH za Karlovac, Marijana Čavića Grge. Njeno pismo, upućeno u Petrovu goru, s nizom detalja, bio je putokaz partizanskoj grupi u izvođenju akcije.

U ruke ustaške policije pala je na zadataku, 3. decembra 1941, u Karlovcu. Tog dana nekoliko puta išla je iz grada u predgrađe Dubovac, odvođeći ljude u partizane na Kordun. Na zahtjev da se legitimira, Nada je iz torbice izvukla revolver i ubila ustaškog agenta Ivana Boršića, a drugoga ranila. U momentu kada joj je pištolj zatajio, uhvatili su je drugi agenti. Zatvorena je najprije u Karlovcu, a onda u zatvoru na Savskoj cesti u Zagrebu. U njenim je dokumentima pisalo: "Ankica Vinek". To je sve što je policija od nje saznala, i onda kad su je ustaški agenti mučili, devetnaestogodišnja partizanka je odgovarala ćutanjem. U zatvoru je služila primjerom. Februara 1942. odvedena je na svoj posljednji put, u Staru Gradišku. Tu je i dalje mučena od izvježbanog ustaškog zločinca Ljube Miloša. Njen primjer junaštva i izdržljivosti prenošen je po zatvorskim ćelijama. Pričalo se s divljenjem o nepoznatoj, prkosnoj i lijepoj djevojci, koju ni najsvirepije muke nisu mogle pokolebati. Izubijanu, bolesnu od pjegavca, ustaše su je umorile 17. marta 1942. godine.

Tekstilna fabrika u Zagrebu nosila je njeno ime.

Narodnim herojem proglašena je 7. jula 1951. godine.

Domany Josipa Robert

Rođen je 16. travnja 1918. u Slavonskoj Orahovici, Osijek, Hrvatska.

Prije rata studirao je na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Još na studiju je prišao revolucionarnom omladinskom pokretu. Godine 1937. je primljen u Komunističku partiju. Iste godine odlazi u Španjolsku, da se u redovima internacionalnih brigada bori protiv fašizma. Već od prvog dana pokazao je na ratištima Španjolske izuzetnu hrabrost i vojničku spremnost, i napreduje do čina artiljerijskog kapetana Republikanske armije. Krajem

1937. postaje komandir baterije "Liebknecht" u Drugom divizionu teške artiljerije "Škoda", koji je bio u sastavu 21. korpusa, a početkom 1938. u sastavu 45. divizije.

U proljeće 1938. godine, prebačen je s divizionom na Aragonski front, gdje je neprijatelj koncentrirao znatne snage zbog nastupanja prema morskoj obali. U ogorčenim borbama neprijatelj je, zahvaljujući velikoj nadmoćnosti svoje artiljerije i avijacije, uspio da potisne republikanske snage, uz obostrano velike gubitke. Drugi divizion se istakao u borbama pod Moskitom de Harku, kada je baterija "Liebknecht", pod komandom Roberta Domanya, vatrom zaustavila napad fašističkog bataljona i nanijela mu osjetne gubitke. U nastupanju prema Valenciji i uz morskou obalu od Vinarosa do Kasteljona de la Plate, u ogorčenim borbama koje su vodene naročito na komunikaciji Teruel — Valencija, fašističke snage su dolazile tako blizu da ga je artiljerija divizionu mogla tući neposrednim gađanjem. U svibnju 1938. godine, za komandanta Drugog divizionu "Škoda" bio je postavljen Koča Popović, a poslije njegova ranjavanja, u srpnju 1938, komandant divizionu je postao Robert Domany, koji se proslavio kao komandir baterije "Liebknecht", i stekao slavu kao artiljerijski stručnjak. Kao komandant divizionu je ostao do povlačenja pripadnika internacionalnih brigada iz Španjolske. Poslije dolaska u Francusku, interniran je u logor Verne, gdje ostaje do 1940. godine, kada se s ostalim Jugoslavenima javlja za rad u Njemačku, nadajući se da će se tako lakše prebaciti u domovinu.

U Njemačkoj se Robert Domany zaposlio u gradu Desau, u tvornici aviona "Junkers". Neopreznošću jednog druga, Gestapo je otkrio grupu od 20 Jugoslavena-Španskih dobrovoljaca, među koji su bili Robert Domany, Kosta Nad, Danilo Lekić, Otmar Kreačić i Dušan Kveder. Oni su, u proljeće 1941, odvedeni u koncentracioni logor Braunschweig, gdje su bili mjesec dana podvrgnuti nacističkoj torturi. Poslije toga, bili su vraćeni na rad u tvornicu, s obrazloženjem "da Nijemci poštuju ugovor o radu", ali da su bili u logoru zato da "vide što ih čeka ako se budu bavili politikom".

Preko tada već uspostavljenog kanala za povratak Španjolskih dobrovoljaca u zemlju, Robert Domany se vraća u Zagreb, i odmah se uključuje u pripreme za podizanje ustanka. U kolovozu 1941. godine radi na organiziranju partizanskih jedinica na Kordunu, koristeći iskustvo koje je stekao u Španjolskoj. Ubrzo je postavljen za komandanta 2. kordunaškog partizanskog odreda. Sa svojim odredom se istakao u mnogim borbama, a naročito kod Slunja, Vojnica, Veljuna i Plaškog.

Robert Domany je pao kao žrtva izdaje. Jedan vod 3. čete 3. bataljona 2. odreda je prišao četnicima, pa su tada iznenadili 3. četvu i razoružali je. Tada se s 3. četom nalazio i komandant odreda Robert Domany, kojeg su četnici iste noći, zajedno s komesarom 3. bataljona

Brankom Latasom, komandrom i komesarom 3. čete Stevom Čturalom i Adolfom Steinbergerom, ubili kod Balinka Peći, u Lici, 3. travnja 1942. godine. Da se ne bi pronašla njihova tijela, bačeni su u jamu Balinka, duboku oko 360 metara. Tek 1966. godine engleska speleološka ekipa je pronašla njihove ostatke pa su sahranjeni u zajedničkoj grobnici u Plaškom.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Došen Stevo

Rođen je u selu Dodoši, Petrinja, Hrvatska, u srednje imućnoj zemljoradničkoj porodici.

Nije se bavio politikom sve do okupacije zemlje i početka ustanka i revolucije. Živio je i radio kao zemljoradnik u rodnom selu. Kad je počeo narodni ustanak i ustaški teror u selima Banije, među prvima je stupio u narodnooslobodilačku vojsku, i tu se počeo isticati hrabrošću i umješnošću. Postao je vodnik, a ubrzo i član Komunističke partije, 1941. godine.

S područja Banije prebacio se uskoro u Slavoniju, i tu postao komandir čete Kalničkog odreda, a zatim komandant 1. bataljona 21. brigade.

Kad je, u rujnu 1943. godine, po naređenju Štaba Druge operativne zone, formiran Zagrebački NOP odred, koji je imao 190 ljudi i koji je imao veliku ulogu u razvoju NOP-a u okolici Zagreba, Stevo Došen je njegov prvi komandant. Zahvaljujući Došenu i njegovim suborcima, u okolici Zagreba su stvorena jaka partizanska uporišta. Bio je hrabar, primjer drugima, uvijek u prvoj borbenoj liniji, pa je imenovan za operativnog oficira Štaba novostvorene 32. divizije, a zatim i za komandanta njezine brigade „Matija Gubec“.

Kao komandant, predvodi svoje borce u svim okršajima: hrabri ih i primjer je borbenosti, vješt zapovjednik. Među ostalim, istakao se i u borbi sa zloglasnom Bobanovom „Crnom legijom“, u ljeto 1944. godine. Tada je, na čelu svoje brigade, gonio neprijatelja do Koprivnice, i brigada je toj legiji nanijela teške udarce.

Iskusan ratnik, u borbama prekaljeni komunist, izuzetno hrabar, bio je cijenjen, utoliko je teže bilo svima koji su ga poznavali, njegovim suborcima, drugovima, Komunističkoj partiji, cijelom narodu, kad se, u prosincu 1944. godine, proširila vijest da je proslavljeni komandant poginuo.

Posljednja bitka brigade „Matija Gubec“ koju je predvodio Stevo Došen bila je kod Podravskeg Kloštra, u blizini Virovitice, 20. prosinca 1944. godine. Borba s prvom kozačkom konjičkom divizijom kod tog mjesta bila je žestoka. Stevo Došen je teško ranjen, i sutradan je podlegao ranama.

Tako je herojski završio život čovjek kojeg je uzdigla revolucija, koji se svim svojim snagama opredijelio za njezinu zastavu.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Dragar Rezka

Rođena je 16. novembra 1913. u Ljubljani, Slovenija. Majka joj je u Ljubljani radila kao kuharica. Nije bila udata pa je Rezku, vanbračno dijete, staru tek šest sedmica, odnijela u selo Spodnja Loka, kod Krašnje, i ostavila je porodici Pohlin da se stara o njoj. Posle prvog svjetskog rata, Rezkina majka otišla je u Beograd, i tamo se udala. Kćerki je povremeno slala male sume novca, i vrlo rijetko dolazila da je obiđe.

Rezka je živjela na selu, a u osnovnu školu išla je u Krašnje. Posle četrnaeste godine, zaposlila se kao služavka u Domžalama, a 1929. godine postala je radnik tekstilne fabrike „Eifler“ u Ljubljani. Stanovala je u sobičku, u selu Črnuče, kod Ljubljane. U fabrici se uključila u sindikat, radila je u kulturno-prosvjetnim društvima koja su bila pod

utjecajem partije. Zbog učešća u štrajku, otpuštena je s posla, pa odlazi u Kranj i zapošljava se u tekstilnoj fabrici „Jugočeška“.

Kad je, 1936, u Kranju počeo veliki štrajk tekstilaca, kome su se uskoro pridružile mnoge tekstilne fabrike cele Jugoslavije, Rezka se istakla hrabrošću. Vlasnik fabrike naredio je mašinovođi da lokomotivom izvuče iz fabričkog kruga više vagona kemikalija. Rezka je legla na šine, a njen primjer su sledile mnoge njene drugarice. Mašinovođa je zakočio lokomotivu nepun metar od Rezkine glave, i otkazao poslušnost vlasniku.

Naravno, Rezka je, čim su vlasti silom ugušile štrajk, opet otpuštena. Izvjesno vrijeme radi u Otočama, u tekstilnoj zadruzi koju su posle štrajka formirali otpušteni radnici. Nekoliko mjeseci radila je u fabrici „Beer-Hribernik“, na Brodu kod Ljubljane, a posle kratkog vremena ponovo je primaju na posao u fabricu „Eifler“; vlasnik je postigao kompromis s fabričkim sindikatom koji je, između ostalog, postavio i uslov da se na posao vrate svi otpušteni radnici. Tih godina Rezka učestvuje u mnogobrojnim akcijama Partije. Između ostalog, prikuplja pomoć za Španiju; i sama se javlja kao dobrovoljac, ali su je, kao ženu, odbili. U Partiju je primljena krajem 1939. Iduće godine udala se za radnika Toneta Dragara.

Posle aprilskog rata 1941. godine, Črnuče, gdje su stanovali Dragarevi, ostali su u njemačkoj okupacionoj zoni, dok je Ljubljana, gdje su oni bili zaposleni bila u i talijanskoj zoni. U početku su okupatori propusnicama dozvoljavali prijelaz demarkacione linije i odlazanje na posao. Kad su, posle njemačkog napada na SSSR, počela hapšenja komunista Rezka je prešla u ilegalnost, krila se kod rođaka i prijatelja. Suprug joj je ostao u Ljubljani odakle je 1942. otišao u partizane, i 1945. godine poginuo kao potporučnik u Slovenskom primorju.

Rezka u julu 1941. postaje borac Rašičke partizanske čete. Ova četa, iz koje je izraslo pet narodnih heroja, operirala je na malom prostoru, sjeverno od Ljubljane, usred ravnice isprepletene mnogobrojnim putevima a ipak je, bar u početku, postigla značajne uspjehe. Posle uništenja jednih njemačkih kola i pogibije šest članova posade, počeli su Nijemci jakim snagama da pretražuju šumu. Rašička četa je razbijena, i partizani su se po grupama pokušali probiti. Jedna takva grupa, u kojoj je bila i Rezka, skrila se u selu Sela, kod Vodica. Zbog izdaje jednog dezertera, Nijemci su grupu otkrili, petoricu partizana bez oružja su zarobili, a dvojica su u borbi poginuli.

U zatvoru Begunje Rezku su mučili i zlostavljali, i na kraju je, kao prvu ženu — partizana u Gorenjskoj, zajedno sa šesnaest drugova, streljali na zgarištu pilane kod sela Lancovo, koju su partizani spalili.

Kad su je, 17. oktobra, doveli na gubilište, odbila je da joj vežu oči. Prije no što je plotun planuo, viknula je: „Pucajte, ali znajte, da nećete pobijediti!”

Narodnim herojem proglašena je 15. jula 1952. godine

Dugalić Obrena Momčilo Momo

Rođen je 10. oktobra 1918. godine u selu Ribnici, Kraljevo, Srbija.

Poslije završetka osnovne škole, još od svoje petnaeste godine povremeno radi kod raznih privatnih poduzeća, a zatim na željeznici, i to izvjesno vrijeme na održavanju pruge i u fabrici vagona. Konačno se zaposlio kao stalni radnik u željezničkoj ložionici u Kraljevu.

U revolucionarnom radničkom pokretu učestvuje od 1935. godine. Od 1936. vodio je čitalačku grupu i aktiv simpatizera KPJ u Ribnici. Aktivno je učestvovao u radu KUD „Abrašević“. Bio je jedan od organizatora i učesnika štrajka građevinskih radnika u Kraljevu 1937. godine. S Ljubom Kočovićem iz Ribnice bio se prijavio kao dobrovoljac za odlazak u Španiju, ali zbog provale nije otišao.

U KPJ je primljen augusta 1940. godine, u partijskoj ćeliji fabrike vagona u Kraljevu. Kao komunisti, osnovno područje aktivnosti bilo mu je u Ribnici, željezničkoj ložionici i fabrici vagona. Kada je, oktobra 1940, u Ribnici osnovana partijska ćelija od 4 člana, izabran je za njenog prvog sekretara. U tom periodu je izabran i za člana SK SKOJ-a za srez žički. Januara 1941. godine bio je uhapšen s grupom Članova KPJ i SKOJ-a, ali, pošto nije priznao rad u pokretu, zbog nedostatka dokaza nije izveden na Sud.

Vojni rok u bivšoj jugoslovenskoj vojsci odslužio je 1939. godine, i bio prvi u rangju vojnika u puku. U toku službe u vojsci nije prestajao s političkim radom. Zbog čitanja socijalističke literature u vojsci, što je tada bilo strogo zabranjeno, bio je saslušavan, ali je uspeo da se odbrani od krivičnog gonjenja.

Dvadeset sedmog marta 1941. učestvuje u organiziranju demonstracija u Kraljevu protiv pristupanja fašističkom trojnom paktu. U aprilskom ratu nije mobiliziran u vojsku, jer je imao ratni raspored u željezničkoj ložionici, gdje je ostao na poslu i poslije okupacije zemlje.

Početak okupacije, partijska organizacija u Ribnici već je imala 10 članova i 2 kandidata. Zbog otežanih uvjeta rada, podijeljena je na dvije organizacije, i time nastavlja aktivnost bez zastoja. Prvog maja 1941. Dugalić učestvuje na sastanku SK SKOJ-a, na kome je prenijet stav KPJ da se pojača politički rad u masama, i da se skrije što više oružja i vojne opreme. Kao sekretar partijske ćelije, Dugalić je bio i rukovodilac oružane grupe u Ribnici, koja je formirana početkom ustanka.

Pošto je Okružni komitet u toku ustanka bio u selu Ribnici, obje partijske ćelije su u najvećoj mjeri bile angažirane na opsluživanju rada komiteta. Pored toga, partijska ćelija je imala veliku političku aktivnost na pripremi ustanka, a oružana grupa je stalno učestvovala u akcijama u Kraljevu i okolini na prikupljanju oružja, municije i hrane za Kraljevački partizanski odred na Goču, u rušenju telefonsko-telegrafskih veza između Kraljeva i Vrnjačke Banje, u organiziranju kursova prve pomoći, itd. U toku priprema i prvih mjeseci ustanka partijska organizacija u Ribnici prikupila je više od 30 karabina, veći broj sanduka municije, itd.

Pošto je odloženo formiranje čete u Ribnici, po odlasku OK KPJ Dugalić je, septembra 1941, određen za komesara Kruševačke čete Kraljevačkog partizanskog odreda (u kojoj je za komandira bio postavljen narodni heroj Živan Maričić) s kojom učestvuje u borbama oko Kraljeva. Početkom decembra povlači se s četom u sastavu odreda, koji 21. decembra 1941. godine ulazi u sastav 1. proleterske brigade, kao 4. (kraljevački) bataljon.

U prvoj borbi bataljona protiv Talijanskih fašista, 23. decembra 1941. u selu Gaočiću, Dugalić se s nekoliko boraca probio do škole u kojoj se branilo oko 150 Talijanskih vojnika, i bombama ih prisilio na predaju. U mnogim borbama svoje čete, kao komesar uvijek je bio među prvima. Posebno se ističe u borbama na Gatu u Hercegovini. Na željezničkoj stanici Brđani iznenadio je i uhvatio stražara, poslije čega je zarobljeno 120 neprijateljskih vojnika; u napadu na Prozor s grupom bombaša uništio je mitraljesko uporište, što je omogućilo brz prodor u grad; u napadu na Livno, s grupom bombaša se probio do utvrđenja žandarmerijske stanice, gdje su bombama i lukavošću primorali neprijatelja na predaju; u napadu na Teslić, s grupom boraca prodire u grad, i zaplijenjenim protutenkovskim topom istjeruje posadu iz neprijateljskog oklopnog voza, zarobljava veliki broj neprijateljskih vojnika; u napadu na Prnjavor, željezničku stanicu Brodine pod Ivanom, Konjic, itd. Poslije oslobođenja Livna, 1942. godine, pohvaljen je od štaba brigade.

Marta 1943. godine izabran je za sekretara partijskog biroa bataljona i postavljen za pomoćnika političkog komesara bataljona. Na početku bitke na Sutjesci teško je ranjen u borbi na Zlatnom Boru. Kao teški ranjenik ostavljen je s ešalom teških ranjenika. Poslije toga se, ranjen, sam probijao kroz Hercegovinu i istočnu Bosnu do sela Sokolovića kod Han-Pijeska, dok nije ponovo stigao naše jedinice. Novembra 1943. završio je partijski kurs CK KPJ u Jajcu. Aprila 1944. postavljen je za pomoćnika komesara brigade u V bosanskom korpusu. Početkom maja postavljen je na dužnost šefa OZN-e u 1. proleterskom korpusu, a januara 1945. godine za načelnika odjeljenja OZN-e u 1. armiji, gdje je ostao do kraja rata.

Poslije oslobođenja završio je Višu političku školu „Đuro Đaković" u Beogradu, Višu vojnu akademiju, Kurs operatike. Bio je na dužnostima pomoćnika komandanta za MPV i sekretar komiteta WA JNA, Beogradskog vojnog područja, Komande grada Beograda, sekretar Komiteta Konferencije SK u Prvoj AO, član Predsjedništva Savezne konferencije SSRNJ, član CK i Predsjedništva CK SK Srbije, član Predsjedništva SO SUBNOR-a Jugoslavije. Dugalić je general-potpukovnik JNA u penziji.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine.

Dugandžić Jakova Jakša

Rođen je 1. decembra 1905. u Čitluku, kod Mostara, Bosna i Hercegovina. Od juna 1930. radio je u zagrebačkom tramvajskom poduzeću. Tu je dolazio u dodir s radnicima naprednih političkih pogleda, kojima je i sam pristupio. U političkom životu je bio vrlo aktivan. Zastupao je mišljenje da se radnička klasa može oduprijeti buržoaskoj eksploataciji samo organiziranim udruživanjem. Aktivno je radio na organiziranju sindikata među radnicima u tramvajskom poduzeću. Oštro je istupao u osudi ondašnjeg režima, zbog čega je bio hapšen i proganjan. Bio je, 1934. godine, uhapšen i u zatvoru proveo šest mjeseci, ali pošto Sudu za zaštitu države ništa nije priznao, pušten je zbog nedostatka dokaza.

Godine 1935. Jakša postaje član Komunističke partije Jugoslavije. Poslije toga je s još većim žarom pristupao političkom organiziranju radnika. Učestvuje u radničkim demonstracijama, a 1936. je jedan od organizatora višednevnog štrajka tramvajskih radnika. Rukovođeni zagrebačkom partijskom organizacijom i Jakšom Dugandžićem, radnici zagrebačkih tramvaja organizirali su obustavu saobraćaja za 1. maj 1940, čime je proslavljen dan međunarodnog proletarijata. Ogorčena zbog te manifestacije, policija je uhapsila mnoge drugove, među njima i Jakšu, koji je odveden u logor u Koprivnici. Krajem 1940. vraća se u Zagreb, nastavlja ilegalni rad i postaje član Rejonskog komiteta KPJ za Trešnjevku.

Okupacija zemlje zatekla ga je u Zagrebu. Tada je nastavio rad u ilegalnosti. Radio je na povezivanju i učvršćenju organizacije KPJ i pripremama za ustanak. Bio je jedna od veza preko koje su članovi Partije odlazili iz okupiranog Zagreba na teren zbog učešća u oružanim akcijama. Odlazeći na izvršenje partijskog zadatka, prepoznat je od jednog ustaše u Frankopanskoj ulici, 31. septembra 1941. godine, pa je uhapšen. U zatvoru je mučen i zlostavljan, ali prekaljeni borac za radnička prava i član Partije ništa nije priznao. Poslije mučenja u Zagrebu, odveden je u ustaški logor u Novu Gradišku i bačen u „ćeliju smrti“. Osuđen je na smrt glađu. Dosljedan svojim stavovima, Jakša je izdržao najteže muke, ništa ga nije moglo pokolebati. Umoren je oktobra 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953, godine.

Dugonjić Ilije Ratomir Rato

Rođen je 10. januara 1916. godine u Trebinju, Bosna i Hercegovina. Gimnaziju je učio u Sarajevu, gdje se uključio u napredni omladinski pokret. U vrijeme studija prava na Beogradskom univerzitetu postao je jedan od najaktivnijih učesnika i organizatora naprednog studentskog i omladinskog pokreta, koji se razvijao pod okriljem Partije. U to vrijeme je (1937) postao i član KPJ. Aktivno je učestvovao u obnovi organizacije SKOJ-a koje su bile razbijene u vrijeme šestojanuarske diktature. Neposredno je surađivao s Lolom Ribarom i drugim članovima CK SKOJ-a. Da bi ostao na radu sa studentima, dobio je zadatak da, poslije završetka Pravnog fakulteta, upiše šumarstvo u Sarajevu, što je i učinio (1940). Na taj način je manje padalo u oči njegovo držanje i rad među studentima.

Nije, međutim, mogao izmaći policiji, koja je još od ranije pratila njegov rad i stavila ga na spisak komunističkih i radničkih aktivista. Pred rat je uhapšen, i nekoliko mjeseci proveo u istražnom zatvoru u Sarajevu.

Kada je, 1939. godine, pri Pokrajinskom KPJ za BiH formirana omladinska komisija, Dugonjić je postao njen član. Godinu kasnije (1940), postao je i član CK SKOJ-a, čiji je sekretar bio Ivo Lola Ribar.

Poslije napada fašističkih agresora i brze kapitulacije Kraljevine, Rato Dugonjić se našao među najistaknutijim komunistima u BiH, koji su vršili pripreme za početak oružane borbe. Jedan je od organizatora oružanog otpora i ustanka u Sarajevu i široj okolini. Kada je formiran Semizovski partizanski odred, postao je njegov politički komesar. Od septembra 1941. nalazio se na dužnosti sekretara PK SKOJ-a za BiH. Organizacioni sekretar CK SKOJ-a postao je u septembru 1942. godine, a sekretar od novembra 1943, ostavši na toj dužnosti sve do raspuštanja ove organizacije mladih komunista, poslije oslobođenja (1948).

Rato Dugonjić je vršio značajne funkcije u organiziranju i aktivnosti Ujedinjenog saveza antifašističke omladine Jugoslavije (USAOJ). Podnio je referat na I i II kongresu ove organizacije.

Veoma značajne funkcije je vršio i u organiziranju narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji. Bio je vijećnik AVNOJ-a i ZAVNOBiH-a.

Osim političkog rada, Dugonjić se isticao i kao hrabar i umješan ratnik. Među ostalim borbama koje su vodile njegove jedinice, u sjećanju drugova ostat će nezaboravna akcija grupe omladinaca koju je predvodio Rato Dugonjić u vrijeme njemačkog desanta na Drvar, 25. maja 1944. godine. Sa svojim omladincima vratio se u opkoljeni grad da zaštiti prilaz pećini u kojoj se nalazio drug Tito s članovima VŠ i CK KPJ.

Poslije oslobođenja zemlje i pobjede revolucije, Dugonjić nastavlja borbu za izgradnju socijalizma, vršeći najodgovornije funkcije u društvenom i političkom životu Bosne i Hercegovine i Jugoslavije. Bio je sekretar CK SKOJ-a i predsjednik USAOJ-a. Biran je za

poslanika Republičke i Savezne skupštine u više saziva. Bio je ministar u Vladi FNRJ i predsjednik Skupštine BiH. Bio je ambasador u UAR i Poljskoj. Neposredno poslije rata je sekretar Gradskog komiteta KP za Beograd i, zatim, GK KP za Sarajevo. Za člana CK SKJ biran je od V do VIII kongresa, a od 1966. godine i za člana Predsjedništva CK SKJ. Biran je i za člana CK SK BiH. Bio je predsjednik Savezne konferencije SSRNJ, član Savjeta Federacije i član Predsjedništva SFRJ.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Dugošević Andreja Veljko

Rođen je 13. augusta 1910. godine u Rumi, kod Sremske Mitrovice, Srbija.

Kao dijete je vrlo rano ostao bez oca. U njegovom školovanju mnogo mu je pomogla starija sestra, učiteljica u selu Takovu, kod Gornjeg Milanovca. Kod nje je Veljko završio osnovnu školu. Prvi i drugi razred gimnazije učio je u Rumi, a treći i četvrti spremao je privatno i polagao u Gornjem Milanovcu. Poslije završetka četiri razreda gimnazije, upisao se u Učiteljsku školu u Sombor, koju je završio 1923. godine.

Podnoseći molbu za dobivanje službe, Veljko je napisao: "Postavite me u bilo koje mjesto Jugoslavije". Prvo je postavljen za učitelja u malom makedonskom selu Radnja, ispod planine Kožuha. Njegova metoda učenja djece - nije bio batina, pa je bio veoma omiljen među učenicima. Seljaci su u njemu vidjeli prijatelja koji je umio da im da korisne savjete. Njegova biblioteka u rancu počela je da kruži u susjednim selima. Sljedeći njegov primjer, pokretne biblioteke su prihvatili i drugi mladi učitelji ovog kraja. Policija je u tom prosvjetiteljskom radu vidjela opasnost po režim, pa je Dugoševića, pred izbore 1935. godine, premjestila u selo Ranilug, kod Gnjlana.

U novoj sredini Veljko nastavlja prosvjetno-političku djelatnost, s tim što u novom mjestu na tom poslu uključuje ostale učitelje, a naročito pažnju poklanja radu s Albancima, među kojima je imao dosta prijatelja. Kod učitelja je razvio interesiranje da se uzajamno posjećuju i da po grupama izučavaju marksizam. U želji da proširi svoje općeobrazovno i stručno pedagoško znanje, Dugošević 1937. godine napušta učiteljski poziv, dolazi u Beograd i upisuje se u Višu pedagošku školu, koju redovno studira dvije godine.

U svim biografskim podacima piše da je član Komunističke partije Jugoslavije od "pre rata", ali nigdje nema datuma, i ne piše otkada. Sudeći po svemu, on je postao član KPJ vrlo rano.

Pored studija na Višoj pedagoškoj školi, aktivno radi i na partijskim zadacima. Jedan je od organizatora i rukovodilaca napredne učiteljske zadruge „Vuk Karadžić“, koja je oko sebe okupila politički aktivne učitelje i mnogo doprinijela širenju marksističkog pogleda na svijet među prosvjetnim radnicima. Zadruga za vrijeme školskih odmora organizira "ljetne kolonije", a zimi „pedagoške nedjelje“, koje su, u stvari, bili kursovi za izučavanje marksizma i na kojima su se, kao predavači, pojavljivali kasnije istaknuti revolucionari. Dugošević je, pored ostalih aktivnosti, bio član Redakcije „Učiteljske straže“, časopisa preko koga su se, među učiteljima, širile napredne ideje.

Mada je bio odličan student, Dugošević je odugovlačio da diplomira na Višoj pedagoškoj školi, jer je želio da dobije učiteljsku službu, što mu je bilo pogodnije za partijski rad u masama. Pred rat, Dugošević je postavljen za učitelja u selu Turiji, na pruzi između Kučeva i Požarevca. Odatle je nesmetano i često putovao po zadacima Partije u obližnja mjesta i u Beograd. Tu ga je zatekla i okupacija.

Od prvih dana okupacije Dugošević vrši političke pripreme za dizanje narodnog ustanka. Jula 1941. s prvim oružanim grupama učestvuje u paljenju općinskih arhiva, rušenju komunikacija, napadu na neprijateljske posade i oslobađanju pojedinih mjesta. Od borbenih naoružanih grupa stvorene su Čete, a od njih Požarevački odred, polovinom septembra 1941. godine. Za prvog komandanta postavljen je Veljko Dugošević. Odred je narastao, i ubrzo oslobodio cjeli požarevački okrug, porečki srez i dva sreza jagodinskog okruga. Neprijatelj je jakim snagama i avijacijom napadao oslobođenu teritoriju na kojoj su funkcionirali svi organi narodne vlasti. Oslobođena teritorija obuhvaćala je: Petrovac, Kučevo, Golubac, Veliko Gradište, Žagubicu, Majdanpek. U borbama za oslobođenje svih tih mjesta Dugošević je pokazao veliku hrabrost i umješnost u komandiranju jedinica. Među partizanima i u narodu bio je vrlo omiljen i opjevan u mnogim pjesmama.

Kada je između partizana i četnika Draže Mihailovića bio postignut sporazum o zajedničkoj borbi protiv okupatora, Dugošević je prelazio preko nekih četničkih nedjela u želji da izbjegne bratoubilački rat. A kad su, u novembru, Nijemci i ljotićevci krenuli u napad na slobodnu teritoriju, četnici su im se pridružili i izdajnički, s leđa, napali partizane. U teškim borbama koje su se vodile polovinom novembra 1941, Požarevački odred povlačio se u pravcu Homoljskih planina. U selu Gložanima, kod Neresnice, u okolini Kučeva, odred su opkolile nadmoćnije snage Nijemaca, ljotićevaca i Četnika. Borba je bila neravnopravna i vrlo teška. Partizani su se junački borili, a njihov komandant, Veljko Dugošević, poginuo je 18. novembra s mitraljezom u rukama, štiteći odstupnicu Odredu. U znak sjećanja na svog hrabrog komandanta, borci su Požarevačkom odredu dali ime „Veljko Dugošević“.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine.

Dujić Teodora Miloš

Rođen je 20. januara 1913. u selu Dragojevići, Gornji Čelinac, Banja Luka, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Kad je postao šumarski radnik, istakao se kao borac za radnička prava.

Poslije fašističkog napada na Jugoslaviju i okupacije zemlje, Miloš se priključio prvim partizanima na planini Čemernici. U početku mu je bila povjerena dužnost kurira; kao dobar poznavalac terena i povjerljiv borac, prenosio je poštu između odreda u centralnoj Bosni i Bosanskoj krajini. U obavljanju toga odgovornog zadatka pokazivao je snalažljivost, hrabrost i vestinu u probijanju kroz neprijateljsku teritoriju. Izvjesno vrijeme bio je rukovodilac grupe kurira koja je iz centralne Bosne prenosila primjerke lista „Borba“ na Romaniju. Provjeren na izvršavanju ovih zadataka, Miloš je u to vrijeme primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Nešto kasnije, Dujić je postavljen za komandira čete, a zatim i na dužnost komandanta bataljona 3. krajiškog NOP odreda, i na toj dužnosti ostao je do kraja života. Sa svojom četom, i kasnije bataljonom, vodio je mnoge borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, od kojih su posebno značajne borbe na komunikaciji Banjaluka—Jajce, između Bočca i Krupe, na Vrbasu, Čelincu, Lipovcu i na drugim mjestima. U svim tim borbama pokazao je snalažljivost, što je neposredno uticalo i na držanje njegovih boraca u četi i bataljonu. Miloš se naročito istakao u borbi na komunikaciji između Banja Luke i Jajca. U toj borbi preplivao je Vrbas i prenio mitraljez, koji je neprijatelj prilikom povlačenja ostavio na putu. S pet svojih boraca tada se prebacio u pozadinu neprijatelja, sačekao kolonu i uništio tri kamiona sa sedamnaest neprijateljskih vojnika. U napadu na jako utvrđene neprijateljske položaje u selu Debeljacima, Dujić je sam uništio dvanaest ustaških vojnika.

U vrijeme prodora proleterskih i udarnih brigada u Bosansku krajinu, sredinom 1942. godine, krajiške jedinice su vršile osiguravanje prostora prema kome su prodirale partizanske jedinice. Dujićev bataljon su iznenada napale mnogo jače njemačke i ustaške snage. Bataljon je prihvatio neravnopravnu borbu, dajući žestok otpor, i kada je već izgledalo da će napad biti uspješno odbijen, s leđa su napali četnici. Tada je Miloš bio zarobljen. Kada pokušaji da ga pridobiju na svoju stranu nisu uspjeli, četnici su ga strijeljali, 15. augusta 1942. godine.

Odlazeći na strijeljanje, neustrašivi borac je klicao narodnooslobodilačkoj borbi i Komunističkoj partiji Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Dukić Milana Stevan

Rođen je 16. oktobra 1920. u selu Rogolji, Bosanska Gradiška, Bosna i Hercegovina. Tekstilni radnik. Potiče iz siromašne seljačke porodice. O njegovom djetinjstvu gotovo i nema podataka. Sam je nerado govorio o teškom i siromašnom životu svoje porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu. Zbog siromaštva i bijede, u najranijoj mladosti napustio je očevo ognjište i otisnuo se u svet da potraži rada i kruha. Kao 16-godišnji dječak, došao je u Beograd da izuči neki znat. Zaposlio se u "Beogradskoj tekstilnoj industriji A. D." na Karaburmi je počeo da uči zanat. Družio se s naprednim radnicima i skojevcima, i ubrzo se priključio u političku djelatnost tekstilnih radnika na Karaburmi.

Od 1937. godine bio je aktivan u sindikatima, naročito među tekstilnim radnicima. Oko sebe je okupljao mlađe radnike i s njima politički radio. Radio je s neobičnom energijom i ustrajnošću, pa je bio voljen i cijenjen ne samo od svojih vršnjaka, već i od starijih i politički mnogo iskusnijih radnika. Već tada je član SKOJ-a.

U velikom štrajku tekstilnih radnika na Karaburmi, u "Beogradskoj tekstilnoj industriji A. D.", decembra 1937. i januara 1936, bio je jedan od organizatora štrajka i član štrajkačkog odbora. Isticao se odlučnošću u organiziranju i vođenju ovog štrajka. Njegovi drugovi, koji su s njim učestvovali u organiziranju štrajka, sjećaju se njegovih vatrenih nastupa pred radnicima. "Drugovi, mi smo se sinoć dogovorili da danas prekinemo rad. Od našeg jedinstva zavisi hoćemo li uspeti. Pripremili smo se dobro, znamo koje će zaheve postaviti Upravi. Moramo ustrajati i pobediti! Ako zapne, dobit ćemo pomoć i od naših drugova."

Poslije ovog štrajka, krajem januara 1938, postao je član KPJ. Od tada do početka rata jedan je od politički najaktivnijih radnika na Karaburmi. Učestvovao je u svim akcijama radničke klase, omladine i građana u Beogradu pred rat, koje je organizirala i vodila KPJ. U velikim demonstracijama i manifestacijama

27. marta 1941. godine predvodio je radnike s Karaburme.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, član je 5. rejonskog komiteta KPJ na Karaburmi, a u ljeto 1941. i član MK KPJ za Beograd.

Radio je na organiziranju sabotaža i oružane borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika u gradu, a zatim na upućivanju boraca iz Beograda u partizanske odrede. Učestvovao je u poznatoj smjeloj i uspješnoj akciji otmice sekretara PK KPJ za Srbiju i člana Politbiroa CK KPJ Aleksandra Rankovića iz ruku Gestapa, iz bolnice u Vidinskoj ulici, 29. jula 1941. godine.

Kao instruktor KP KPJ, od augusta do novembra 1941. radio je u šumadiji, najviše u arandelovačkom okrugu, na organiziranju oružane borbe partizanskih odreda. Poslije povlačenja glavnine partizanskih snaga iz Srbije u Sandžak i istočnu Bosnu, po nalogu PK vratio se u Beograd, na politički rad. Radio je na raznim poslovima u MK KPJ za Beograd, od

organiziranja i konsolidiranja organizacija Partije i SKOJ-a do organiziranja oružane borbe i drugih akcija.

Marta 1942. PK KPJ za Srbiju poslao ga je u Zemun, na dužnost sekretara SK KPJ. U Zemunu je Stevan s komunistima i skojevcima organizirao sabotaže u "Ikarusu", „Teleoptiku“, „Avali“ i drugim poduzećima i ustanovama, a zatim i oružane akcije na agente Gestapa, ustaške prvake i agente, njemačke vojnike i oficire.

Usprkos stalnim hapšenjima i ubijanjima komunista, skojevaca, pripadnika NOP-a i rodoljuba Zemuna, neprijatelj nije mogao da slomi NOP u ovom gradu.

Iako je opasnost od agenata Gestapa i ustaške policije vrebala, Dukić se dosta slobodno kretao, krstareći na biciklu gradom, s jednog zadatka na drugi. Jačanje Partije i oslobodilačke borbe bili su tada za njega osnovni zadaci. Smatrao je da nikakva opasnost i prepreka ne smiju komuniste i rodoljube spriječiti da ispune taj zadatak, jer je to dug svakog poštenog čovjeka prema svom narodu.

Jula 1942, iznenada i uz pomoć izdajnika, uhapšen je na ulici, kada je išao na sastanak. U ustaškom zatvoru podvrgnut je užasnim mučenjima. Ustaše su od njega tražile da otkrije mrežu partijskih organizacija i udarnih grupa u gradu. Njegov dotadašnji revolucionarni rad bio je poznat neprijatelju, pa su nastojali da ga slome. Usprkos mukama, nije nikoga odao, nije ništa priznao. "Za izdajnike nemam ništa", odlučno im je govorio. Sva mučenja i divljanja ustaša i gestapovaca podnosio je prkosno, pokazujući zločincima kakav je lik komunista i borca NOP.

Pošto je uporno šutio i odbijao da govori s izdajnicima, ustaše su ga batinom prebile i nožem izbole, a zatim ga objesile za rešetke na prozoru njegove ćelije.

Imao je samo 22 godine i junačko srce, koje je svjesno žrtvovao za slobodu svojih drugova i svog naroda.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine.

Dulić Stipana Đuro

Rođen je 15. decembra 1912. u Bajmoku, općina Subotica, Srbija. Dulić potiče iz radničko-seljačke porodice. Osnovnu školu je završio u svom rodnom mjestu, a gimnaziju je učio u Somboru. Zbog slabog materijalnog stanja, mora da prekine školovanje i da se vrati u Bajmok. Ovdje izvjesno vrijeme radi kao nadničar, a zatim kao dnevničar i činovnik u općini.

Napad Njemačke i Mađarske na Jugoslaviju 1941. godine zatiče Dulića kao vojnika u Novom Sadu. Pošto je izbjegao zarobljavanje, Dulić dolazi u Bajmok, ali ga ovdje, zbog aktivnog rada u sokolskom društvu (bio je sekretar), hapse i odvođe u logor u Apatinu i Subotici. Oko 20. juna 1941. pušten je iz logora, i krajem juna uspijeva da se prebaci u Srbiju, prvo u Beograd pa u Culine — mjesto između Ljubivoje i Zvornika — gdje obavlja dužnost finansijskog graničara.

Krajem augusta 1941. sa svojom puškom i municijom odlazi u partizane, i stupa u 7. četu Rađevskog bataljona Valjevskog partizanskog odreda. Ovdje se odmah istakao kao hrabar i snalažljiv borac. U prvoj fazi prve ofanzive Dulićeva četa se nalazila na komunikaciji Valjevo — Šabac u blokadi Valjeva. Komandir voda Dulić šalje svoj vod u odstupanje, a sam čeka četiri njemačka tenka, koji su išli na 200—300 metara ispred streljačkog stroja. Prva tri tenka je propustio, a na četvrti bacio bocu benzina i zapalio ga. Bio je to jedan od prvih tenkova koje su okupatori izgubili u borbama s partizanima. Ovaj Dulićev podvig pohvaljen je u Biltenu broj 1 Vrhovnog štaba NOPOJ. Ubrzo, prebacivši se na užičku komunikaciju, komandir voda Dulić sa svojim vodom prvi vodi borbu s nadmoćnijim neprijateljem, koji je iz Valjeva krenuo u ofanzivu na Užice, i u drugim okršajima koje je vodio Valjevski partizanski odred Dulić je ispoljio hrabrost. U oktobru 1941. postaje član KPJ. Poslije danonoćnih neprekidnih borbi (u februaru 1942. bilo je samo tri dana zatišja) između 6/7. marta 1942. s ostacima Valjevskog odreda Dulić se prebacio u Bosnu. Kao hrabar i pouzdan borac i politički komesar čete, u maju 1942. je uvršten u prateću četu Vrhovnog štaba. Od septembra do decembra. 1942. bio je komandant 1. bataljona 12. proleterske brigade. Od decembra 1942. do maja 1943. je zamjenik, a od maja 1943, do februara 1944. komandant Šesnaeste omladinske brigade "Joža Vlahović". U februaru 1944. ranjen je, na Žumberku, u nogu. U periodu mart-april 1944. je operativac 34. divizije. Odatle se, na vlastito traženje, upućuje pješke u Vojvodinu, gdje stiže jula 1944. Od augusta do 25. oktobra 1944. bio je komandant Bačko-baranjske operativne zone, zatim zamjenik komandanta 51. vojvođanske divizije, a od 18. januara 1945. do kraja rata komandant 12. udarne divizije VI korpusa.

Dulić se posebno ističe i prilikom prelaska Dunava kod Batine, u novembru 1944. Za taj zadatak, koji je uspješno izvršio sa svojom jedinicom, pohvalio ga je vrhovni komandant NOVJ, drug Tito.

Poslije oslobođenja zemlje, ostao je u Armiji. Bio je načelnik Operativnog odjeljenja 3. armije u Novom Sadu i načelnik Operativnog odjeljenja 6. armije u Sarajevu. Od novembra 1946. do juna 1946. nalazio se na školovanju u Akademiji „Frunze" u Moskvi. Poslije povratka sa školovanja nastavnik je taktike na Višoj vojnoj akademiji. U školskoj 1951/1952. je slušalac kursa Škole operatike Više vojne akademije. Od 1952. do 1955. je načelnik odjeljenja Prve

uprave Generalštaba JNA. Od septembra 1955. do septembra 1956. komandant je divizije u Leskovcu, a od septembra 1956. do septembra 1957. komandant divizije u Kumanovu. Od septembra 1957. do septembra 1959. načelnik je štaba Komande područja u Skoplju. Od septembra 1959. do marta 1962. komandant područja u Slavonskoj Požegi. Od 1962. do 1967. načelnik je Vojne akademije kopnene vojske u Beogradu, a od 1968. do 1973. načelnik Glavnog štaba teritorijalne odbrane Vojvodine.

Dulić je 1970. godine penzioniran u činu general-potpukovnika.

Umro je 29. srpnja 2006.

Nosilac je mnogih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Dumbović – Kovačić Kata Mati

Rođena je 1903. godine u Lukovcu, Sisak, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Čim je ugledala svijet, osjetila je siromaštvo i bijedu seljačke sredine. U prvom svjetskom ratu poginuo joj je otac, a majka je ostala sa šestoro nejake djece i starom Katinom bakom. Život u siromašnoj obitelji, s oskudnom zemljom, bez sposobne radne snage, postao je tada još teži.

Da bi se smanjio broj članova velike obitelji, mati je Katu vrlo rano udala; kao šesnaestogodišnjakinja, i sama je postala mati. Otad počinje još teže, a pored toga i vrlo nesretno, razdoblje Kalina života.

Brak se poslije nekoliko godina raspao. Kata je otišla od kuće, i privremeno se sklonila kod svoje tetke, a zatim se, 1924. godine, uputila u Zagreb, gdje se zaposlila kao kućna pomoćnica. Rad za malu plaću, ponižavanja na svakom koraku, naveli su Katu da traži novi put.

Taj novi put našla je u klasnom radničkom pokretu. Počela je aktivno raditi u Ujedinjenim radničkim sindikatima. Tu je upoznala i krojačkog radnika Matu Dumbovića, u kojemu je našla druga i suborca.

Prolazile su godine. Kata je neumorno radila, i sve više se isticala u štrajkovima i drugim borbenim akcijama zagrebačkog proletarijata. Ne posustaje ni u doba najžešćeg monafošističkog terora, 1929. godine. Uvijek je među prvima u svim akcijama, u štrajkovima i demonstracijama. Uživala je veliku popularnost, posebno među radnicima Trešnjevke, gdje je stanovala. Od milja su je zvali „mamica“.

Godine 1938. postaje član KP, i dobiva sve teže zadatke. Po uputama Rada Končara, 1939. pronašla je nekog narednika od kojeg je nabavljala vojne objave potrebne sekretaru CK KPH za nesmetano putovanje po Hrvatskoj. Prilikom demonstracija u Zagrebu, s jeseni 1939, kada je policija napala demonstrante, Kata Dumbović skače preko plotu u Kranjčevićevoj ulici, trga letve i dodaje ih drugovima, da se njima brane od policajaca. Tu je u jednoj prostoriji pronašla sklonište papira i stroj za umnožavanje letaka, koji su bili spremili frankovci. Poslije demonstracija vratila se, pokupila papir i stroj i sve odnijela u partijsku tehniku — za umnožavanje ilegalne partijske štampe.

Početkom 1940. godine, Kata Dumbović je za svoj neustrašivi rad i odlučan stav dobila novo priznanje: izabrana je za člana Rejonskog komiteta Komunističke partije na Trešnjevci.

Ali, osim rada u Rajonskom komitetu, obavljala je i druge važne poslove. Prenosila je ilegalni partijski materijal u košarici ispod salate ili voća, u noćnom ormariću, koji bi ponijela na glavi, u sanduku radioaparata, u raznim omotima s natpisima velikih trgovina. Kad je, 1940. godine, trebalo pronaći povjerljive ljude za rad partijske štamparije, odlučeno je da se taj zadatak povjeri „mamici“. Po direktivi Rada Končara, Kata je u Zagrebu iznajmila kućicu od Barice Levak, koja je pristala da je ustupi u tu svrhu. Oduševljena zadatkom i ukazanim

povjerenjem, „mamica“ je neumorno radila u štampariji, a pri tom nikad nije zaboravljala ni drugove u štampariji; odlazila je kući, spremala im i donosila hranu.

Kata Dumbović dobiva važan zadatak i pred V zemaljsku konferenciju. Povjereno joj je da se brine za dopremu hrane, posuda i drugih stvari potrebnih delegatima, kao i za smještaj delegata.

Godine 1941, kad je neprijatelj napao Jugoslaviju, Kata Dumbović bodri drugove i ulijeva im vjeru u pobjedu. U tim prvim danima okupacije, „mamica“ ostaje u Zagrebu, pa ilegalni partijski radnici još više osjećaju njenu materinsku nježnost i brigu.

Takva žena-revolucionar nije mogla izmaći pažnji policije. Već na samom početku ustanka Kata je uhapšena, među prvim komunistima Zagreba. Unatoč mučenju na saslušavanju, nije ništa priznala; a kako joj nisu mogli ništa dokazati, ubrzo je puštena na slobodu. Na slobodi je nastavila raditi, ali ne zadugo.

Kad je Mjesni komitet KP Zagreba, u noći između 13. i 14. srpnja 1941, organizirao akciju za oslobođenje drugova iz ustaškog logora u Kerestincu, u akciji je sudjelovala i Kata. U logoru je bio interniran i Mato Dumbović, Katin suprug. U toj akciji Kata je poginula.

Narodnim herojem proglašena je 20. prosinca 1951. godine.

Dumičić Petra Ljubo

Rođen je 7. januara 1920. u selu Podstrani, kod Splita, Hrvatska. Potiče iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a 1934. godine tečaj za napredne poljoprivrednike u Kninu. Vraća se u rodno selo i bavi se poljoprivredom. Međutim, utjecaj njegovog brata Vinka, već politički orijentiranog studenta agronomije, imao je odraza na opredjeljenje mladog Ljube. Njegovom inicijativom organizirano je u Podstrani turističko društvo u kome se okupljala napredna omladina i preko koje se uspješno razvijala antifašistička djelatnost među radnim ljudima sela. Član KPJ postao je 1940. godine. Od tada je njegov rad još intenzivniji. U selu organizira osnovnu partijsku ćeliju i dva aktiva skojevske organizacije.

Odmah poslije okupacije zemlje, 1941. godine, ne odaziva se pozivu za vojsku NDH, već prelazi u ilegalnost i radi na pripremanju ustanka i mobilizaciji boraca. Jedan je od osnivača Mosorske partizanske Čete, u koju je i sam stupio s 15 omladinaca, februara 1942. godine. Bio je zamjenik komandira, pa komandir čete. Dumičić se istakao izvanrednom hrabrošću i umješnim rukovođenjem u akcijama protiv Talijana i ustaša u Dalmaciji. Posebno se istakao početkom jula 1942. godine, kada je dobio zadatak da sa svojom jedinicom brani položaj Rupotine — Solin i spreči nadiranje Talijana iz Splita, preko Sinja, ka Livnu. Sa svojih 76 partizana u trodnevnim borbama uspio je da zaustavi planirani prodor neprijatelja. Poslije te i drugih sličnih akcija Ljubo Dumičić je postao poznat u cijeloj srednjoj Dalmaciji. Krajem novembra rukovodi napadom na ustaše u selu Kučićima kod Omiša, jurišajući na čelu kolone svojih boraca, baca bombu na bunker, iz kojeg su ustaše pružale žestok otpor. Tom prilikom, pred ulazom u bunker, teško je ranjen njegov borac Šime Lalić. (zalažući opasnosti vlastiti život, Ljubo prilazi bunkeru i izvlači ranjenog Šimu). Njegova hrabrost došla je do izražaja i 4. decembra, kada je, kao komandant Mosorskog bataljona, u suradnji s 3. bataljonom 3. dalmatinske brigade, iz zasjede napao, kod sela Podstrane, Talijansku kolonu. Tada su uništena dva neprijateljska kamiona, a poginula su 42 vojnika i 2 oficira.

Krajem marta 1943. godine Ljubo je bio predviđen za komandanta Cetinskog partizanskog odreda ali, prilikom ispitivanja prve izrađene ručne bombe u Tehničkoj radionici na Biokovu, 22. aprila, je teško ranjen i poslije pet dana, 27. aprila, podleže ranama.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Duraku Redžepa Emin

Rođen je 1917. godine u Đakovici. Još kao petnaestogodišnjak učinio je samostalan korak, svjestan opasnosti koja ga je pratila: bez znanja roditelja, zajedno s Fadiljom Hodžom, prešao je državnu granicu.

Do tada šegrt, Emin je radio najteže poslove kod sitnih trgovaca, kako bi mogao da ostane. Rastao je pod teškim bremenom buržoaskog režima stare Jugoslavije, i uviđao kako taj režim tlači narod.

U Albaniju je prešao da bi nastavio školu na materinjem jeziku, ali se ubrzo razočarao; narod je bio gotovo u isto onako teškom položaju kao i u njegovoj Đakovici. Svuda se nadnosila prijetnja policije Ahmeta Zogua. On je dozvoljavao utjecaj fašističke Italije, koja i anektira ovu osiromašenu i napaćenu zemlju 1939. godine.

Emin se upisao u gimnaziju u Tirani. Kao gimnazijalac, osjetio je diktaturu Zogua. Zapravo, isključen je iz škole kao aktivist omladine, 1935. godine. Prešao je u skadarsku gimnaziju i nastavio aktivnost. Zajedno s Čemajl Stafom (narodnim herojem NR Albanije) osnovao je partijsku ćeliju, koja je kasnije širila ogranke po Albaniji.

Nakon otkrivanja partijskih organizacija 1938. godine, organiziraju se masovna hapšenja i mučenja. Duraku je uhapšen među prvima. Nad njim je započela nezapamćena policijska tortura, ali je sve izdržao i ništa nije odao. Drugovi cijene njegovo hrabro držanje i nazivaju ga "Qendresa" (čvrsti, nesalomljivi). Na suđenju je ponosno isticao da je komunist i da se bori za narodna prava. Osuđen je na tri godine.

Poslije Talijanske okupacije, 1939. godine, Emin s nekolicinom drugova bježi iz zatvora. U Skadru uspostavlja stare veze i predaje se partijskom radu s još većim žarom. Drugovi ga biraju u najuže rukovodstvo partijske organizacije Skadra. U to vrijeme odlučeno je da se kontaktira s Komunističkom partijom Jugoslavije. On i Fadilj Hodža ponovo prelaze granicu, 1939. susreću se s drugovima Borom Vukmirovićem, Miladinom Popovićem i drugima, koji su bili na čelu Oblasnog komiteta KPJ.

Poslije povratka u Skadar, Duraku naročito radi na omasovljenju Partije, čije su organizirane akcije i demonstracije široko odjekivale. On je 29. novembra 1939. na čelu demonstranata. Tada pucaju i Talijanska i zogistička vlast. Padaju žrtve, demonstracije su u krvi ugušene. Duraku je zatvoren, a potom interniran na Talijanski otok Ventotene. U internaciji svakodnevno proučava marksističku literaturu.

Zajedno s nekoliko drugova amnestiran je 1941, pa kreće u Tiranu, da bi stupio u vezu s rukovodstvom KP Albanije. Ovdje se susreće sa starim znancem iz 1939, Miladinom Popovićem. Pošto se na Kosovu poslije njemačke okupacije osjećala velika potreba za partijskim kadrom, odlučeno je da Duraku pređe u Đakovucu. Ovdje postaje Član KPJ. Privlači mase u NOP. Postao je organizacioni sekretar Mjesnog komiteta KPJ; a kada je, početkom 1942, u Đakovici formiran Narodnooslobodilački odbor, imenovan je za sekretara Odbora. Krajem godine, po direktivi OK KPJ, ilegalno prelazi u nerodimski srez, i biva

izabran u Biro OK. U selu Gracka prisustvuje jednoj od sjednica Biroa OK i ostaje ilegalno u selu, zajedno s Mitom Miljkovićem. Međutim, njih dvojicu i njihovo sklonište prokazao je izdajnik. U pokušaju spašavanja, Emin je ranjen; pošto je obilno krvario, neprijatelj ga je zarobio. Izdržao je nezapamćenu torturu, koju može izdržati isključivo čovjek dosljedan svom drugom imenu „Oendresa“. Gotovo polumrtvog prebacili su ga u prizrensku bolnicu, u kojoj je 5. decembra 1942. umro. I poslije smrti ovog istaknutog revolucionara, fašisti su ga se plašili. Nisu dozvolili da se sahrani u rodnoj Đakovici. Njegovi suborci dali su tada svom partizanskom odredu ime „Emin Duraku“.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1952. godine.

Durbaba Jovana Jošo

Rođen je 14. travnja 1920. u siromašnoj seljačkoj porodici u selu Kovačiću, općina Knin, Hrvatska. U majke je bio jedino dijete, a oca nije ni zapamtio, tako da mu sreća od najranijih dana nije bila naklonjena. Osnovnu školu završio u svom selu. U petnaestoj godini krenuo je u svijet za zaradom. Godine 1936. kao fizički radnik zaposlio se na Unskoj pruzi. Na tom radu je proveo dvije godine i postao član URSS-ovih sindikata, učestvujući u štrajkovima.

U aprilskom ratu 1941. godine Jošo je kao dobrovoljac stupio u 54. pješadijski puk, koji je iz Knina upućen na Zadarski front. Sudjelovao je u borbi koju su dijelovi puka vodili s Talijanima kod sela Očestova i Staroj Straži. Prilikom raspadanja vojske, Jošo je izbjegao zarobljavanje i s pedesetak ljudi pod oružjem vratio se u Kovačić.

Već 1. kolovoza 1941. među ustanicima je koji napadaju ustaše u selu Polači, oko Knina i Strmice, gdje je njegova hrabrost i odvažnost došla do naročitog izražaja. Kad je uslijedila Četnička izdaja, Jošo se odlučno suprotstavio četnicima. Upadao je na zborove, koje je držao četnički vojvoda pop Đujić, i otvoreno istupao protiv izdajnika. Zbog toga postaje veoma popularan u Kninskoj krajini. Ugled mu je još više porastao poslije uništenja jedne grupe ustaša rujna 1941. u selu Krčiću.

Siječnja 1941. Jošo postaje komandir Kninske partizanske čete, na čijem je formiranju radio po direktivi Partije. Sa ovom četom učestvovao je u mnogim borbama Protiv četnika i Talijana na sektoru Knina i Bosanskog Grahova, postizujući uvijek pobjede. Lipnja 1942, formiranjem 2. dalmatinske brigade, Jošo Durbaba je postavljen za komandira 3. čete 2. bataljona. Tada je primljen u članstvo KPJ. To ga je još više potaklo na podvige. Poslije nekoliko uspješnih borbi studenog 1942. postavljen je za komandanta 2. bataljona. Poslije borbi za oslobođenje Livna, prosinca 1942, u kojima je razbio ustaše na Borovoj glavi, Jošo je upućen u Kninsku krajinu sa zadatkom da radi na formiranju partizanskih jedinica i da razbije četnike. Zahvaljujući stečenoj popularnosti, uspio je za kratko vrijeme da formira Kninski partizanski bataljon; postao je njegov komandant. Odlučnim ofanzivnim akcijama potisnuo je četnike iz znatnog dijela Kninske krajine. U siječnju 1943. razbio je napad oko 1400 hercegovačkih četnika, pod komandom zloglasnog vojvode Petra Bačevića, koje su tu prebacili Talijani radi učešća u IV ofanzivi. Poslije toga Kninski bataljon ušao je u sastav 5. dalmatinske brigade i učestvovao u borbama u dolini Neretve, a zatim u prenošenju nepokretnih ranjenika preko masiva Prenja. iako je bio ranjen od neprijateljske avijacije, Jošo nije napuštao bataljon, bodreći borce da izdrže izuzetne teškoće.

Poslije rasformiranja 3. dalmatinske brigade, na Sutjesci 7. lipnja njen 2. bataljon sa Jošom Durbabom došao je u sastav 2. dalmatinske brigade. U vrtlogu velike bitke našla se i njegova familija. Jošo je tu na Sutjesci doživio najteže momente. Od avionske bombe ranjen je njegov trogodišnji sin, izgubivši lijevo oko. Iako mu se ništa teže nije moglo dogoditi, Jošo se nije kolebao. Stegao je srce i odlučno je probijao njemačke obruče kroz Zelengoru.

Listopada 1943. na Čakoru je 2. dalmatinska brigada vodila borbu protiv dijelova 297. njemačke divizije i muslimanskih balista. Tu je Jošo na čelu 4. bataljona, na položaju Sikirice,

vještim manevrom uništio 220 njemačkih vojnika i 7 oficira i zaplijenio cijelo njihovo naoružanje, a sutradan, na ponovljeni napad Nijemaca, poveo bataljon u protujuriš i ponovo ih razbio i nanio im velike gubitke.

Početak ožujka 1944. godine, 2. dalmatinska vodila je borbu protiv Nijemaca i četnika oko Dragalja i Crnogorskog Grahova. U tim teškim okršajima, neprijatelj je sa više pravaca koncentrirao oko 8000 ljudi i napao naše pozadinske jedinice oko Čeva i Bate. U kritičnoj situaciji u kojoj se našla bolnica, Josi je naređeno da sa svojim bataljonom razbije neprijatelja. Ne gubeći vrijeme pošao je na izvršenje zadatka. Borba je trajala dan i noć. Pojačan još jednim bataljonom, Jošo je odlučnim napadom i manevrom razbio neprijatelja, koji je imao 150 poginulih i 130 zarobljenih četnika.

U lipnju 1944. Jošo Durbaba je sa još nekoliko izraslih vojno-politički h rukovodilaca upućen iz Crne Gore u 8. dalmatinski korpus i tamo raspoređen za komandanta Kninskog partizanskog odreda sa tri bataljona. Kasnije je bio i zamjenik komandanta brigade i istakao se u završnim operacijama za oslobođenje osobito u borbama za oslobođenje Sušaka i Rijeke.

Po završetku rata Jošo je ostao u Armiji kao aktivni oficir. Završio je Vojnu akademiju. Položio ispit za Čin pukovnika. Bio je na dužnosti komandanta puka i brigade. U rezervu je preveden u činu general-majora. Od tada je aktivni društveno politički radnik. Predsjednik je općinskog SUBNOR-a Knin, član predsjedništva SUBNOR-a za Dalmaciju, član saveznog odbora SUBNOR-a Jugoslavije, član Komiteta SK općine Knin i zastupnik u Saboru SR Hrvatske.

Za narodnog heroja proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Duši Hajdar

Rođen je 18. februara 1916. godine u Prištini, Kosovo. Poslije prvog svjetskog rata njegova porodica vratila se u Đakovicu. Tu je završio osnovnu školu i prvi razred gimnazije. Poslije je školovanje nastavio u Prištini, gdje je ubrzo prekinuo, i nastavio u Velikoj medresi „Kralj Aleksandar 1" u Skoplju; ali i nju je napustio, zbog toga što nije prihvatio svećenički poziv i što je želio da se školuje na materinjem jeziku. Tu želju nije mogao ostvariti na Kosovu, te je bio prinuđen da pobjegne -. preko granice, u Albaniju. Poslije nekoliko mjeseci nastavio je školovanje u skadarskoj gimnaziji, gdje je i diplomirao. Za vrijeme školovanja u Skadru imao je prilike da se upozna sa nekoliko revolucionara i komunista.

Za vrijeme školovanja kao i kasnije neumorno je radio na učenju stranih jezika, a posebno francuskog, talijanskog i njemačkog jezika. Pored njih on je bio vrstan poznavalac srpsko-hrvatskog i turskog jezika. Znanje ovih jezika bilo je od posebne važnosti za vršenje zadataka koji su mu postavljeni od Partije i Štaba za vrijeme narodnooslobodilačkog rata.

Hajdar Duši se ubrzo razočarao u režim koji je nametnuo Ahmet Zogu, zato neumorno radi zajedno sa svim naprednim ljudima i komunistima Albanije, da se on zbaci sa vlasti. Po formiranju „komunističke grupe Skadra" postaje njen član. Od tada počinje njegov organiziran rad na širenju komunističkih ideja, posebno među radnicima Skadra.

Po završetku gimnazije zapošljava se u Draču kao službenik pošte a zatim banke. U Draču je stupio u vezu sa tamošnjim komunistima i prenio iskustva rada komunističke grupe iz Skadra. Tada je reorganiziran Okružni komitet komunističke grupe u Draču; uspostavljene su stalne veze sa grupom komunista u Elbasanu, Tirani, Skadru i Kavaji. U ovom radu naišao je na velike teškoće zbog trockističkog stava nekih komunista i zbog toga je radio na njihovom uklanjanju sa rukovodećih mjesta. Da bi uspješno obavio svoju revolucionarnu aktivnost, on je neprekidno čitao i prorađivao sa drugovima djela klasika marksizma, od kojih je neka prvi put preveo na albanski jezik. Ovaj rad nastavio je i za vrijeme narodnooslobodilačkog rata. Sam je pisao nekoliko Članaka, među kojima posebno treba istaći: „Šta je narodnooslobodilački rat", „Klasna borba", „Revolucija", „Narodno demokratski front" i mnogo drugih radova koji su nestali 1944. godine.

Prilikom formiranja Komunističke partije Albanije i Hajdar Duši dao je svoj doprinos. Posebno se zalagao da se iskorijeni duh grupaštva i frakcionaštva poznatih trockista A. Lula i S. Premti. Zbog njegovog neumornog rada na konsolidiranju Partije pozvan je da učestvuje na savjetovanju CK KPA početkom 1942. godine.

Kao prekaljeni komunista cijelim svojim bićem bacio se u borbu protiv i talijanskog okupatora. Zbog njegovih organizacionih sposobnosti, po direktivi CK KPA, pozvan je bio da ide u Tiranu. Tu je radio početkom 1942. godine. U ljeto 1942. godine, po partijskom zadatku, iz Tirane prelazi u Berat, zajedno sa Alči Kondi. Tu se ubrzo saznalo njihovo djelovanje, policija im je ušla u trag i uhapsila ih. Sa Berata prebačeni su u zatvor u Tiranu. Tu su ostali devet mjeseci. Hajdar je jednim podzemnim kanalom, sa grupom komunista, uspio da

pobjegne. Priključio se partizanskoj četi Čermenike. Kasnije prelazi u četu Reč-Riol, koja je djelovala u okolini Skadra. Potom je izabran za zamjenika komesara bataljona „Prijat Redžepi“. Kada je ovaj odred došao u Malesiju (Đakovičku) po sporazumu OK KPJ za Kosovo i Metohiju i CK KP Albanije, Duši se zalaže za formiranje zajedničkog partizanskog odreda „Curi — Redžepi“ od kosovskog bataljona „Bajram Curi“ i albanskog „Prijat Redžepi“. Od tada Hajdar Duši uključio se u Pokrajinsko rukovodstvo NOP-a za Kosovo i Metohiju. Tada dobiva zadatak da radi na primjeni Osnivačke konferencije NO odbora za Kosovo i Metohiju. Radu konferencije dao je velik doprinos i izabran je za sekretara NO odbora. Na ovom položaju ostao je do smrti. Poslije konferencije radi na praktičnoj primjeni ovih odluka. Posebno se istakao u organiziranju moralno-političkog rada, Ne samo među vojnicima nego i u narodu. Zbog toga je izabran za šefa Agitpropa pri Glavnom štabu NOV i POJ za Kosovo. Ove zadatke vršio je sve do 22. septembra 1944, kada je u borbi protiv kvislinga poginuo kod Kalija e Dodes.

Za narodnog heroja proglašen je 27. decembra 1973. godine.

Đapić Nikole Đuro

Rođen je 10. septembra 1920. u podinarskom selu Biteliću, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. U selu nije bilo osnovne škole, a zbog siromaštva otac ga nije mogao dati da pohađa školu u susjednom selu već mu, kao najstarijem djetetu, povjerava poslove obrade zemlje i čuvanja stoke. Sa svojim vršnjacima i rođacima učio je pisati, a na prelima u dugim zimama slušao je Đuro junačke narodne pjesme, pogotovo one iz prošlosti junačke Cetinske krajine. Već u sedamnaestoj godini druguje s komunistima Bitelića, jednog od revolucionarnih žarišta sinjskog područja. Godine 1939. sekretar je omladinske grupe svoga sela. Stupivši u organizirani revolucionarni pokret, osjetio je potrebu za učenjem, pa je, u proljeće 1939. godine, s vrlo dobrim uspjehom, privatno u Sinju, položio četiri razreda osnovne škole. Neposredno pred napad fašističkih sila na našu zemlju, Đuro uspješno i uporno širi utjecaj Partije među omladinom Bitelića.

Posle kapitulacije stare Jugoslavije, organizirao je, i sam učestvovao u skupljanju oružja i municije i radio na pripremanju ustanka u svom kraju. Sredinom 1941. primljen je u KPJ; 9. VIII 1941. stupio je u Sinjski NOP odred sa svojim drugovima. Učestvovao u napadu na ustaše i kidanju linija na cesti Sinj—Prolog kod Čilaša, i s odredom prešao u Kamešnicu. Zbog stradanja Splitskog NOP odreda kod Košuta, partijsko rukovodstvo Dalmacije je donijelo odluku da se nekompromitirani partizani privremeno povrate u svoja sela. Đuro je ostao u grupi partizana na Dinari, neumorno radeći na jačanju partijskih organizacija i na širenju bratstva i jedinstva hrvatskog i srpskog naroda ovoga kraja. Poseban je njegov doprinos u uspostavljanju i stalnom funkcioniranju veza Sinja s Bitelićem i Vrdovom zbog prihvaćanja novih boraca, naročito onih s primorja.

Posle uspješno izvedenih zadataka u selima Podinarja, Đapić je, odlukom Kotarskog komiteta KPM za Sinj, sredinom decembra 1941, postavljen za politkomesara Dinarske partizanske grupe (koja se zvala i Dinarski NOP odred). S njome se istakao u napadu na talijansku kolonu, 3. januara 1942. na Čilašu, zatim u odbijanju napada jakih talijanskih snaga na slobodnu teritoriju Dinare, aprila 1942, i u drugim borbama koje je vodio Srednjodalmatinski NOP odred.

Šestog septembra 1942, formiranjem 1. dalmatinske NOU brigade, Đuro je ušao u sastav njenog 1. bataljona i postavljen za vodnika 1. čete. S ovom proslavljenom dalmatinskom jedinicom učestvovao je u svim borbama, a istakao se posebno kao bombaš u napadu na Jajce, 26. novembra 1942, i u borbama za Prozor, sredinom februara 1943, u vrijeme IV neprijateljske ofanzive. U prvom napadu je među prvima, sa svojom jurišnom grupom, pokidao neprijateljsku žičanu ogradu i probio se u grad. Pribranošću i hrabrošću u najtežim situacijama, upornim i nepokolebljivim provođenjem zadataka, ulijevao je povjerenje i mobilizirao borce na akciju.

Krajem maja 1943. u borbama kod manastira Pive je teško ranjen u nogu, i nepokretan prebačen u Centralnu bolnicu, koja se kretala s 3. divizijom NOVJ. Nekoliko dana kasnije, između 10. i 12. juna 1943, među mnogim ranjenicima NOVJ njemački fašisti su ubili i teško ranjenog i nepokretnog Đuru Đapića Đuretu. Njegovi ratni drugovi ističu da je Đuro bio nadasve uporan i hrabar borac i starješina, postojan u izvršavanju svih zadataka. Nikada nisu osjetili bilo kakvu njegovu kolebljivost ni u najtežim trenucima. Prepreka i teškoća nije se bojao, i pred njima nikada nije uzmicao.

Njegovim primjerom pošla je cijela njegova porodica: oca su mu talijanski fašisti uhvatili u selu Hrvače, u proljeće 1942, gdje je išao po partijskom zadatku i otjerali u koncentracijski logor; majka Boja mu je poginula u provođenju jednog od mnogih karavana po Dinari, u zimu 1943; sestra Milica, borac 3. dalmatinske NOU brigade, poginula je u jurišu.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Derek Stipe

Rođen je 7. septembra 1912. godine u selu Ljubnić, kod Bugojna, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Poslije završene osnovne škole, pomagao je ocu u raznim poslovima, najčešće u poljodjelskim radovima.

Iako po prirodi tih i miran, Stipe se nije pomirio s takvim životom. Otisnuo se u svijet. Put ga je nosio u Sarajevo i neka druga mjesta, a već 1928. godine, kao šesnaestogodišnjak, obreo se u Belgiji, u kojoj je osam godina radio u rudnicima. Uključio se u napredni radnički pokret i učestvovao u političkim i tarifnim akcijama.

Kad je, 1936. godine, počeo građanski rat u Španiji, Derek se među prvima javio na poziv Komunističke partije Jugoslavije i otišao da se bori za Špansku republiku. Za razliku od ostalih Jugoslovena, koji su većinom bili u pješadijskim i artiljerijskim, Stipe je bio jedini Jugosloven u inženjerijskim jedinicama. Početkom 1939. godine primljen je, na frontu, u članstvo KPJ.

Dijeleći sudbinu preživjelih jugoslovenskih dobrovoljaca poslije povlačenja iz Španije, Derek se polovinom 1940. godine uspio vratiti u rodni kraj. Tu je zemljacima govorio o fašizmu i nacizmu i opasnostima koje prijete narodima Jugoslavije. Ubrzo je postao sumnjiv, pa su ga žandari pratiti i nekoliko puta hapsili. Krajem 1940. godine pozvan je u rezervu, a u aprilskom ratu 1941. dopao je njemačkog zarobljeništva, ali iskusni Španski borac nije dugo ostao u ropstvu; pobjegao je, i ponovo se našao u rodnom selu.

Kako nije imao veze s organizatorima ustanka u udaljenom Janju, a u njegovom kraju nije bilo organiziranih snaga NOP-a, Stipe je tek aprila 1942. godine dospio u partizane. Kada su talijanske trupe s mjesnom ustaškom milicijom poduzele akciju „čišćenja“ na Zijamet i Skakavcu, gdje je tada prebačen jedan bataljon 3. krajiškog NOP odreda, Stipe se pridružio miliciji koju je predvodio ustaški logornik u Bugojnu, zlikovac Nikola Jurišić. U toku borbe iskoristio je priliku kada je ostao sam s logornikom, ubio ga je, uzeo njegovo oružje i obavijestio ustaše da je logornik poginuo, na što su se razbježali, a on se „predao“ partizanima. Tako se našao u 5. bataljonu 3. krajiškog NOP odreda. Kako ga ljudi nisu poznavali, u početku su se prema njemu držali rezervirano, ali je Stipe svojim ljudskim kvalitetama i izvanrednom hrabrošću u borbi stekao povjerenje svojih suboraca. Tako je, krajem juna 1942. godine, golim rukama zarobio top od domobrana kod Grdova, nedaleko od Jajca, rastjeravši posadu. Drugi put se kod Jajca prikrao ustaši koji je čuvao stražu, ubio ga i zaplijenio mu mitraljez.

Brzo se prekinuo borbeni put ovog hlabrog partizana. Poginuo je, herojskom smrću, na Bravnicama, ispod Čusine, kod Jajca, u jurišu na neprijateljski bunker, početkom jula 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. jula 1953. godine.

Đilas Nikole Aleksa Bećo

Rođen je 1906. godine u Podbišću, Mojkovac, Crna Gora. Potiče iz činovničke porodice. Do 1941. godine učitelj.

Niže razrede gimnazije učio je u Kolašinu i Beranama (Ivangrad). Učiteljsku školu pohađao je u Cetinju i Beogradu, gdje je i diplomirao 1928. godine. Veoma rano, kao učenik učiteljske škole, priključio se naprednom omladinskom pokretu. Učestvuje u raznim demonstracijama koje je organizirala KP. Posle završene učiteljske škole odlazi u vojsku, u školu rezervnih oficira, gdje umjesto 9 ostaje 14 mjeseci, jer je odbio da polaže ispit za rezervnog oficira, što je bilo u skladu s partijskom direktivom.

Kao učitelj zaposlio se prvo u Tutinu, a od februara 1931. godine radi na Slijepač— Mostu, blizu Bijelog Polja. U jesen 1931. godine premješten je, zbog svog revolucionarnog rada, u Bukovsku (srez Kučevo), ali je nastavio svoju aktivnost, pa je premješten u Gročnik (kod Trebinja). Zbog svog revolucionarnog rada, 1933. godine otpušten je iz službe i protjeran u Bijelo Polje, gdje su mu živjeli roditelji. Bez službe je ostao 6 godina, i od 1933—1940. živi u Mojkovcu i Bijelom Polju. U maju 1936, da bi izbjegao hapšenje, povukao se s grupom mojковаčkih komunista u ilegalnost do kraja godine. Na radnom mjestu učitelja u Stožeru, koje je dobio posle 6 godina provedenih bez službe, ostao je samo godinu, a zatim je bio premješten na pustaru kod Subotice.

Kada je Njemačka napala Jugoslaviju, pozvan je u vojsku u Danilovgrad. Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, vraća se u Bijelo Polje. U danima pred julski ustanak učestvuje u pripremanju oružane borbe protiv okupatora, a u ustanku je bio jedan od njegovih organizatora. Pod njegovim neposrednim rukovodstvom izvode se prvi oružani sukobi s okupatorom kod Vrlostupa, na putu Mojkovac—Kolašin, i napadi na karabinjersku stanicu u Mojkovcu. U jesen 1941. godine postao je član Štaba Komskog odreda. Zbog autoriteta koji je uživao u narodu i sposobnosti koje je pokazivao, izdajnici mu 2. novembra 1941. postavljaju zasjedu, i kod Slijepač-Mosta ga ubijaju.

Boreći se u partizanskim odredima kratko vrijeme, Đilas je pokazao izvanredno junaštvo, pa ga je i narod opjevao. Povodom Đilasove pogibije, u „Saopštenju" broj 3 Glavnog štaba NOP odreda za Crnu Goru i Boku, pored ostalog, kaže se: „...2. novembra ubili su iz zasede izrodi crnogorskog naroda — krilaši — jednog od najhrabrijih crnogorskih partizana, druga Aleksu Đilasa. Posle jedne viščasovne borbe s jednom krilaškom bandom, drug Aleksa se vraćao na čelu čete i bio jedina žrtva postavljene zasede..."

Narodnim herojem proglašen 5. jula 1951. godine.

Đokić Pere Danilo

Rođen je 18. marta 1909. godine u Đedovicama, Sokolac, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seljačke porodice.

Osnovnu školu je završio u Han-Stjenicama. Poslije završetka osnovne škole, ostao je na selu kod roditelja, i bavio se zemljoradnjom. Mučan život na selu odveo ga je rano na put revolucionarne borbe za jedinstvo radnika i seljaka i za poboljšanje uvjeta života. Član KPJ postao je 1938. godine. Poslije prijema u Partiju, još više se aktivira u političkoj borbi, i postaje jedan od značajnih narodnih tribuna, koji se svojom političkom zrelošću i smjelošću uspio uzdići do velikog borca romanijskog područja. Stekao je i solidno marksističko obrazovanje, družeći se sa studentima Grujom Novakovićem, Slobodanom Principom

Seljom, i drugima.

U vrijeme priprema njemačkih fašista za invaziju na našu zemlju, Danilo je s grupom drugova s Romanije otišao u Sarajevo, i tražio da ih kao dobrovoljce prime u vojsku — da brane zemlju.

Odmah poslije kapitulacije stare Jugoslavije, uključuje se u pripreme i postaje jedan od organizatora ustanka na Romaniji. Odlazi na područje Rogatice i Sjenice, i diže narod u borbu. Bio je jedan od prvih boraca romanijskog partizanskog odreda, komandir glasinačke čete i zamjenik komandanta Romanijskog partizanskog odreda.

Već u prvim borbama se istakao kao hrabar i vješt borac. Samo za nekoliko dana, on je s dva druga razoružao žandare u Sjeverskom, kod Rogatice, uništio deset neprijateljskih kamiona na cesti, i na nekoliko mjesta porušio željezničku prugu.

Kad je romanijska partizanska grupa narasla, formirana je Romanijska četa, za čijeg je komandira postavljen Danilo Đokić. S romanijskom četom je napravio niz podviga. Posebno se istakao u borbi za oslobođenje Sokoca, 25. augusta 1941. godine, kada je kao bombaš doprinio uništenju neprijateljskog uporišta u osnovnoj školi, i kasnije, u borbama na Crvenim stijenama na Romaniji, Danilo je, sa svojom četom, vodio svakodnevne borbe s ustašama i domobranima; najčešće bombama i jurišima, odbijao je napade neprijatelja, koji je pokušavao da osvoji položaje koje su držali partizani. Danilovi podvizi i neustrašivost imali su u narodu velikog odjeka. Junački je poginuo, novembra 1941, na Crvenim stijenama na Romaniji, prilikom osmatranja položaja. Narod Romanije i Glasinca je ispjevao pjesme o svom legendarnom junaku.

Narodnim herojem proglašen je 6. novembra 1942. godine.

Đonović M. Branko

Rođen je 25. augusta 1916. godine u Tonicima, Crmnica, Bar, Crna Gora.

Rano je ostao bez roditelja, pa je izvjesno vrijeme živio kod svojih bliskih rođaka, siromašnih seljaka. Njegova sestra Ljubica radila je na tuđim imanjima i kućama. U rodnom kraju završio je osnovnu školu. Posle toga, izvjesno vrijeme bio je vodonoša na izgradnji putova u Crmnici.

Na insistiranje jednog svog dalekog rođaka, pošao je u Beograd, da kod njega služi i da se školuje. Radio je najteže poslove, a kao nagradu dobivao slabu hranu i pravo na prenoćište.

Iz četvrtog razreda gimnazije pošao je na grafički zanat. Postao je mašinst, i kasnije bio poznat kao veoma dobar majstor. Kao poznavalac posla i perspektivan radnik, 1937. upućen je na specijalizaciju u Njemačku.

Đonović je bio veseo mladić, omiljen i cijenjen kao dobar drug. Bio je spreman da odlučno i istrajno istupa protiv svake nepravde, da pomogne i podrži drugoga. Prije, i naročito tokom rata, mnogo je čitao naprednu literaturu, stručno se usavršavao.

Pred rat je aktivno radio u Sindikatu; član KPJ je od prije rata.

Kada je, juna 1941. godine, organizirana nova štamparija CK KPJ, Đonović je, po odobrenju Partije, nabavio štamparsku mašinu i automobilom je prebacio iz Zemuna u Beograd, na Banjički venac, gdje je završavao rad na zgradi u kojoj je štampariju trebalo smjestiti. Kada mu je Tempo u ime Partije predložio da radi u štampariji, Đonović je to prihvatio i predložio da u štampariji radi i slovoslagáč Slobodan Jović. Nešto kasnije, na rad u štampariju su došle i dvije njihove drugarice, a povremeno je radio i Đorđe Andrejević-Kun.

Štamparija CK KPJ na Banjičkom vencu bila je poseban kolektiv, imala je i svoju ćeliju KPJ i bila u posebnoj vezi s rukovodstvom. Njeni članovi su morali da rade najodgovornije i najrizičnije poslove. Zgradu su napuštali samo kad su iznosili štampane stvari, nabavljali materijal za rad i zbog održavanja veza s rukovodstvom.

U tajnom skladištu zgrade, Đonović i Jović su sami montirali mašine. Pored štamparske mašine i potrebnog materijala, u skladištu je bio i radio-aparat, oružje i drugo, štamparija je mogla da bude i punkt za otpor; u njoj je vladao utvrđen red ponašanja, rada, učenja. Na zidovima su bile mape frontova, a na policama knjige. Radilo se izuzetno brzo, požrtvovano; cijeli sistem donošenja, odnošenja i predaje materijala, kao i proces štampanja, bili su organizirani po svim načelima konspirativnog rada KPJ i izvanredno tehnički vođeni.

Pored rada u štampariji i intenzivnog učenja, Đonović je radio i druge poslove. Izlazio je u grad da donosi materijal do štamparije; kada su policijski prepadi postali sve češći i oštrij, naoružan pištoljem i bombama, Đonović je po gradu pratio drugarice koje su raznosile ilegalni materijal.

Štamparija je počela da radi 1. augusta 1941, a završila je rad 31. augusta 1943. godine. U tom periodu, u njoj je štampano pet brojeva „Biltena Vrhovnog štaba" (prvi dokument koji je štampan bio je prvi broj „Biltena"); sedam brojeva „Glasa"; „Proleter" za 1942; brošura sa zbirkom tekstova iz „Borbe", koja je tada izlazila na slobodnoj teritoriji; proglas CK KPJ od 7. XI 1942, proglasi PK KPJ za Srbiju od 7. IX 1942, 1. VII 1942, marta 1943. i 1. V 1943; Okružnica PK KPJ Srbije br. 4; proglas CK SKOJ-a od 7. XI 1942; „Istorija SKP (b)", „Osnovi lenjinizma", „Klasa proletarijata i partija proletarijata" i drugi materijali, leci, radio-vest i drugo. Sve je rađeno brzo. Bilo koja vest iz sveta, govor nekog državnika i drugo štampani su najkasnije za 24 časa. Beograd je bio zasut lecima ove štamparije; knjige, brošure (direktive, uputstva) i drugo stizali su u sve krajeve zemlje, čime je ona dala svoj veliki doprinos NOB. Iako su policija, Gestapo i drugi uporno tragali, vršili prepade na druge legalne štamparije, tražeći u njima ilegalnu; mučili su, i progonili hiljade ljudi, da bi sve otkrili—ali je ostala neotkrivena sve do kraja rata.

Prestala je da radi kada su Nijemci, 31. augusta 1943. godine, naredili da se u roku od tri dana iseles stanari iz Banjičkog venca 12 i susjednih kuća, da bi se u te zgrade uselili njihovi oficiri. Iznijeta je mala štamparska mašina i nešto materijala, a drugo je ostalo u skladištu.

Krajem oktobra 1943, Đonović je iz privremenog skloništa, u kome je bio posle napuštanja štamparije, došao u Krajinsku broj 24, gdje je na početku okupacije bilo pripremljeno sklonište za potrebe štamparije. Krajem godine, nova Štamparija je počela da radi, do 28. jula 1944. godine. Njen rad je, također, bio značajan za NOP, naročito u Beogradu i Srbiji.

Zbog političke nebudnosti, došlo je do izdaje. Gestapo i Specijalna policija uspjeli su da otkriju Štampariju. U tajnosti je opkoljena kuća, a onda je počeo pretres. Dok su policajci hapsili legalne stanare, Đonović i Jović su spalili arhivu; a kada su policajci krenuli u skladište, dočekani su bombama. Đonović i Jović su izvršili samoubojstvo.

Narodnim herojem proglašen je 30. aprila 1946. godine.

Đurić Novice Željko Željko

Rođen je 21. aprila 1919. godine u Užicu, Srbija, u siromašnoj porodici. Rano se uključio u aktivnost naprednog omladinskog pokreta. Jedan je od đaka one generacije Učiteljske škole u Užicu koja je narodnooslobodilačkoj borbi dala dvadeset boraca. Slobodarske tradicije ovog grada i Užičke republike znamen su omladine kojoj je pripadao i Željko.

Kada je završio Učiteljsku Školu (1939), učiteljovao je u selu Prelovu, kod Višegrada. Član Komunističke partije Jugoslavije postao je 1939. godine. Obavljajući posao učitelja, istovremeno je radio i na osnivanju partijskih organizacija u ovom kraju. Aktivno je pomogao da se ovakva organizacija osnuje u ondašnjem vojnom poduzeću „Vistad“. Za člana Sreskog komiteta Višegradskog sreza

izabran je 1939. godine.

Zbog komunističke i napredne djelatnosti, otpušten je iz službe (1940). Vraća se u Užice i postaje sekretar Okružnog komiteta KPJ za Užički okrug. Na ovoj dužnosti obavio je više veoma značajnih zadataka — izvršio reorganizaciju, učvrstio i omasovio partijske organizacije. Posle aprilske kapitulacije Kraljevine Jugoslavije i okupacije zemlje, radio je na pripremama naroda za ustanak i osnivanju partizanskih odreda u svome kraju. Jedan je od osnivača Užičkog partizanskog odreda „Dimitrije Tucović“. Velika radost za sve borce, a posebno za narod — oslobođenje Užica i stvaranje partizanske republike — bile su nadahnuće za Željka. U oslobođenom gradu, 1941. godine, aktivno je radio na stvaranju organa narodne vlasti i proizvodnje u gradu, snabdijevanju partizanskih jedinica i na učvršćivanju Partije.

Slobodna teritorija, narodna i partizanska Užička republika, bila je ohrabrenje i podstrek mnogim gradovima i krajevima u zemlji. Pomognut i izdajom četnika Draže Mihailovića, novembra 1941. Nijemci su napali Užice. Željko je s drugovima učestvovao u akcijama rušenja komunikacija između Užica i Čajetine, da bi se usporilo napredovanje neprijatelja. Onemogućen je brz prodor neprijateljskih snaga prema Zlatiboru, gdje je bio smješten Vrhovni štab narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije.

Nijemci su doveli veoma jake snage. Dok je avijacija tukla, oklopne i pješadijske jedinice jurile su preko mosta na Detinji, zlatiborskim drumom. Motorizirana pješadija je vrlo brzo ugrozila Vrhovni štab, Vrhovni komandant, drug Tito sa štabom NOPOJ našao se pod kišom mitraljeskih kursu ma. Streljački stroj Nijemaca je u jednom trenutku bio udaljen svega 150 metara.

Među onima koji su zadržavali neprijatelja na zlatiborskom drumu nalazio se i Željko Đurić. Mnogo je hrabrih boraca izgubilo život, boreći se s nadmoćnijim i bolje naoružanim neprijateljem. U toj neravnoj borbi poginuo je i Željko, od vatre iz njemačkih tenkova, koji su na livadi pregazili šezdeset ranjenika.

Narodnim herojem proglašen je 14. februara 1949. godine.

Engel Aleksandra Elias Ilija, Andžić

Rođen je 19. marta 1912. godine u Jajcu, Bosna i Hercegovina, u porodici intelektualaca.

Poslije završetka osnovne i Srednje tehničke škole u Sarajevu, otišao je na studije tehničkih nauka u Prag. Još u vrijeme školovanja u Sarajevu isticao se progresivnim shvaćanjima i djelovanjem među školskim drugovima. Sudjelovao je u svim akcijama koje su u to vrijeme bile organizirane u okviru djelatnosti napredne omladine Srednje tehničke škole, i zbog toga je često kažnjavan od uprave škole. Imao je osamnaest godina kada ga je policija, 1930. godine, uhapsila zbog revolucionarnog rada, kome se već tada sasvim posvetio.

Dolaskom u Prag, nastavlja djelatnost među studentima, i ubrzo postaje član kružoka naprednih jugoslovenskih studenata. Godine 1934. izabran je za sekretara, a 1935. za predsjednika "Matije Gupca", Zadruga hrvatskih akademičara u Pragu. Istovremeno je bio i funkcioner Društva jugoslovenskih tehničara. Kao potpisnik javnih letaka, proglasa i organizator studentskih akcija (među kojima je bila jedna od najznačajnijih ona za liberalniji odnos i puštanje na slobodu političkih zatvorenika zatočenih u Sremskoj Mitrovici, vođen je na listi praške policije i kao komunist često hapšen. Član KPJ postao je 1936. godine.

Kad je počeo građanski rat u Španiji, u grupi koja je formirana krajem januara 1937. godine, od studenata iz Jugoslavije koji su studirali u Pragu, nalazio se i Ilija Engel. Ova grupa se, preko Pariza i Valencije, prebacila do Albasete, gdje je stigla 3. februara 1937. godine. Odmah poslije toga, zajedno s ostalim članovima ove studentske grupe, Ilija je bio raspoređen u bataljon "Dimitrov", u čijem se sastavu borio kod rijeke Harame, na centralnom i aragonskom frontu. Zbog svoje hrabrosti i požrtvovanosti, postavljen je za rukovodioca protutenkovske baterije, koja je bila sastavljena od dobrovoljaca iz Jugoslavije.

Poslije poraza Španske revolucije, s ostalim jugoslovenskim dobrovoljcima prebačen je u Francusku, gdje je, u periodu od 1939. do 1941. godine, bio interniran u koncentracionim logorima: Sen Siprijen, Girs i Verne d'Arjez. Po direktivi KPJ, Ilija se 1941. godine prebacio, s grupom Španskih boraca, preko Njemačke u Jugoslaviju, gdje je odmah poslije povratka nastavio revolucionarnu djelatnost.

U početku je radio u ilegalnoj tehnici CK KP Hrvatske u Zagrebu, u kojoj su se štampali: "Srp i čekić", organ CK KPH, zatim "Vjesnik radnog naroda", "Proleter", i razni propagandni materijal.

Prilikom provale, 24. decembra 1941. godine, došlo je do žestokog okršaja između ustaških agenata i ilegalaca. U ovom okršaju, iako ranjen, uspio je da se probije iz zgrade i da pređe na oslobođenu teritoriju, u Žumberački partizanski odred.

U prvoj polovini 1942. godine bio je komandant Banijskog bataljona, a zatim Primorsko-goranskog NOP odreda. Kasnije se nalazio na raznim dužnostima u Glavnom štabu Hrvatske (načelnik Drugog odjeljenja i drugim).

Teško se razbolio od tifusa, i kada je ozdravio ostao je potpuno gluh. Tada je postavljen za pomoćnika načelnika pozadine; na toj dužnosti, u činu pukovnika, poginuo je prilikom avionskog napada 29. maja 1944. godine, kod sela Gornjeg Mikleuša, blizu Čazme.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Eypper Ernesta Ernest

Rođen je 23. septembra 1914. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio građevinski inženjer, Francuz iz Alzasa, do prvog svjetskog rata njemački podanik, Izvodio je građevinske radove u tadašnjim austro-ugarskim zemljama, a kada je, 1918. Alzas ponovo postao dio Francuske, vratio se u domovinu, i razveo od Ernestove majke koja se, posle nekoliko godina, preudala,

Ernest je završio osnovnu školu u Trnovu, predgrađu Ljubljane. Položio je veliku maturu 1935, u Prvoj državnoj realnoj gimnaziji u Ljubljani, i otišao u Francusku, u Bezanson, da kao francuski građanin odsluži vojsku. Poslije odsluženja dvogodišnjeg vojnog roka, odlazi u Pariz, da na Sorboni studira međunarodno pravo. Ubrzo mu nestaje sredstava za život, jer ga otac nije htio izdržavati, pa se vraća u Ljubljanu, gdje se upisuje na Pravni fakultet.

Kao student, glumio je u amaterskim kazalištima. bio je veoma veseo i važio za duhovitog momka. Francuska vlada ga, 1939, prima u konzularnu službu, i šalje u Beirut. Kada je 1940. Francuska kapitulirala on se, preko Turske, vraća u Ljubljanu, gdje još neko vrijeme radi u francuskom konzulatu. U to vrijeme, već je, u krugu napredne studentske omladine, važio za simpatizera Partije.

U ljeto 1941. godine, Ernest postaje član udarne grupe u Trnovu i učestvuje u mnogim akcijama. Neke su bile loše pripremljene, zbog neiskustva članova grupe. Tako su u jednoj akciji ranili izdajnika, koji je potom policiji dao podatke tko bi sve mogao da bude napadač. Uhapšen je i Ernest, ali se vješto branio i uskoro pušten. Kad je bio već na slobodi, pronašli su nove dokaze, i ponovo htjeli da ga uhapsu, ali je on uspio pobjeći i sakriti. Od tada je bio ilegalac.

Izvjescno vrijeme je radio u Reonskom odboru Osvobodilne fronte, odgovoran za rad po vojnoj liniji. Krajem 1941. određen je na rad u VOS-u. Radio je u Specijalnoj obavještajnoj službi, pod neposrednim rukovodstvom Zdenke Kidrič. U to vrijeme već je bio primljen u Partiju.

U proljeće 1941, Zdenka Kidrič je uspostavila vezu s nekim bivšim jugoslovenskim obavještajnim oficirima, koji su se pretvarali da su pristalice borbe protiv okupatora. Oni su, u suradnji s talijanskom policijom, počeli da prate Zdenku i sve one s kojima je održavala vezu. Tako su pratili i Ernesta, koji se po gradu kretao često preodjeven u svećenika.

Marta 1942, karabinjeri su na ulici uhvatili Ernesta s lažnim ispravama. Pronašli su mu i izvještaj o dvojici izdajnika. Sutradan je, na isti način bila uhapšena i Zdenka Kidrič. Uskoro je policija otkrila da su Ernestove isprave lažne, a jedan od izdajnika, o kome je govorio zaplijenjeni izvještaj kod Ernesta, nađen je mrtav, a drugi ranjen. U međuvremenu je Zdenku Kidrič iz bolnice spasila udarna grupa. Sve je to talijansku policiju učvrstilo u uvjerenju da je Ernest važna ličnost u VOS-u. U zatvoru su ga tukli pokušavajući da od njega nešto saznaju, ali uzalud.

Strijeljan je 1. maja 1942, na vojnom strelištu Suhi bajer, u Ljubljani. Nekoliko dana posle strijeljanja, nepoznati talijanski vojnik donio je Ernestovoj majci oproštajno pismo, a posle rata pronađen je i talijanski policijski zapisnik o "slučaju Eypper" u kome se, pored ostalog, navodi da je Ernest, pred strijeljanje, na francuskom jeziku rekao: "Koliko vrijediš, slobodo, zna jedino onaj koji daje za tebe svoj život".

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Fetahagić Ramadana Ahmet

Rođen je 14. maja 1913. godine u Zavidovićima, Bosna i Hercegovina. Potiče iz napredne radničke porodice. Sin je željezničara. Poslije završene osnovne škole, pohađao je gimnaziju u Sarajevu.

Još kao srednjoškolac, prišao je naprednom omladinskom pokretu. Tehničke nauke studirao je u Pragu, i tu bio aktivan u studentskom pokretu, pa je 1937. godine primljen u članstvo Komunističke partije Jugoslavije. Iste godine, u grupi jugoslovenskih studenata iz Praga otišao je u Španiju i učestvovao u obrani španske republike. Na frontovima Španije pokazao je izuzetnu hrabrost i umješnost u komandiranju jedinicama. Četiri puta je bio ranjavan. Za izuzetnu hrabrost drugovi su ga prozvali „Čelik”. U Španiji je završio vojni kurs i postao komandir

voda u internacionalnoj brigadi dobio čin poručnika. Postao je počasni član Federacije studenata Španije.

Poslije poraza republikanskih snaga u španskom građanskom ratu, februara 1939. godine, Ahmet Fetahagić se iz Španije, s većinom Jugoslovena — dobrovoljaca španske republikanske armije, povukao u Francusku i tamo bio interniran u koncentracioni logor, u kojem je proveo vrijeme do kapitulacije Francuske, kada se, po odluci Partije, kao i većina Jugoslovena, javio za rad u Njemačku, kako bi otud partijskim kanalima dospio u Jugoslaviju, u ljeto 1941. godine.

Ahmet se uključio u rad partijske organizacije u pripremanju oružanog ustanka. Tokom 1941, i do aprila 1942. godine bio je ilegalni partijski radnik, a zatim upućen u partizanski odred „Zvijezda” u istočnu Bosnu. Maja 1943. godine otišao je u Travnički partizanski odred. U ljeto 1943. postavljen je za načelnika Štaba 9. krajiške udarne brigade. Pored izuzetne hrabrosti koju je pokazao u svim borbama i lično se angažirajući u prvoj borbenoj liniji kada je trebalo rješavati složene zadatke i podići borbeni moral jedinica, Čelik je svuda pokazao vještinu i smisao vojnog starješine u planiranju i izvođenju borbenih radnji. Posebno su ga odlikovali skromnost i druželjubivost.

Početkom maja 1944. Ahmet je primio dužnost načelnika Štaba 20. dalmatinske divizije, a u jesen 1944. postavljen je za zamjenika komandanta Unske operativne grupe 4. korpusa NOV, sa zadatkom da radi na učvršćenju jedinica ove grupe u Cazinskoj krajini. Nije trebalo dugo da ga svi upoznaju i zavole, da ocijene njegovu hrabrost i osjete pravog revolucionara. Pred njim su bili krupni zadaci, ali je on umio da ih savlada.

Ahmet je poginuo u borbama s Nijemcima i ustašama kod sela Izačića, u blizini Bihaća, 25. decembra 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1949. godine.

Fiket Grge Mirko

Rođen je 25. listopada 1899. godine u Sukincu, Križevci, Hrvatska, u siromašnoj radničkoj porodici.

Otac mu je bio šumarski radnik, a i Mirko, do 1941. godine, radi na šumskim radilištima. Nije išao u školu, već ga je mati učila. Preselio se, 1913. godine, u Levinovac, u virovitičkom kraju, gdje su njegovi kupili zemlju. Otac mu je poginuo u prvom svjetskom ratu, tako da mu je majka ostala sama s osmoro djece. Naprednom radničkom pokretu pridružuje se 1936; članom KP Jugoslavije postaje 15. rujna 1940. godine.

Odmah poslije okupacije zemlje, 1941. godine, pridružuje se NOP-u.

Odbija, usprkos prijetnji, da se, poslije okupatorskog uspostavljanja NDH, priključi ustaškom pokretu, što zahtijevaju od njega ustaše iz sela. Štoviše, nastavlja svoju djelatnost i povezuje se s komunistima i drugim naprednim i patriotski raspoloženim ljudima iz susjednih sela.

Kada je u virovitičkom kraju formirana prva grupa naoružanih Srba, odlazi u tu grupu, iako je u njoj odlučujući utjecaj imao šovinst i četnik Jovo Kosanović. Krajem 1942. godine, prelazi u Štab Treće operativne zone, gdje obavlja kurirske i druge specijalne poslove. Veljače 1944. godine povučen je na pozadinski rad; postaje članom Općinskog komiteta KP Hrvatske u Pivnici, a zatim i članom Kotarskog narodnog odbora te, potkraj 1944. godine, članom Oblasnog komiteta KP Hrvatske u Virovitici.

Od početka rata, Mirko Fiket se ističe hrabrim držanjem u borbi i pravilnim političkim radom u jedinicama.

Kao član prve grupe naoružanih Srba u virovitičkom kraju, hrabrošću, druželjubljem i političkim djelovanjem dobiva simpatije većeg dijela boraca, i ostaje u grupi usprkos Kosanovićevim nastojanjima da ga ubije, ne trpeći ga ni kao komunistu ni kao Hrvat. Njegovom zaslugom ta grupa je, većim dijelom, prešla potpuno na stranu NOP-a (dok je komandir Kosanović, s još nekolicinom svojih pristalica, strijeljan, kao izdajnik).

Posebno se istakao u borbama na Lomu, Kućancima, Orahovici, Drenovcu, Vilić-Selu, Čaglinu, Malim i Velikim Bastajima, Miokovićevu, Siraču, Hum-Varošu, Levinovcu. Kada su ga, krajem 1941. godine, s grupom boraca, opkolile ustaše u selu Kometniku, hrabrošću i odlučnošću izvukao je cijelu grupu. Početkom 1942. godine opkolilo ga je, s još trojicom drugova, nekoliko stotina ustaša, usred dana, u šumici kod Levinovca (pokraj Virovitice). Opkoljeni partizani prihvaćaju borbu, i uspijevaju se održati do ponoći. Poslije pogibije svojih drugova, nastavlja borbu sam, zahvaljujući preciznom gađanju (još prije rata bio je poznat kao odličan strijelac), obara desetak ustaša koji mu se pokušavaju približiti. To je pokolebalo neprijatelja, i on se izvlači iz obruča. Taj događaj, posebice što su u toj borbi sudjelovale i ustaše iz njegova sela, donosi mu ugled u narodu, kao i poštovanje neprijatelja. U vrijeme rata bio je, od ustaša, ucijenjen na 150.000 kuna.

Poslije oslobođenja zemlje, djeluje i radi u svom kraju. Bio je član Kotarskog komiteta KP Hrvatske u Virovitici, šef odsjeka za zdravlje i socijalnu politiku u kotaru, član Suda časti... Godine 1953. odlazi, zbog bolesti, u penziju.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Filipović Avrama Stjepan

Roden 27. januara 1916. godine u Opuzenu, Metkovic. Djetinjstvo i mladost proveo je u Mostaru, u kojem je završio dva razreda gimnazije, zatim u Sremu i Kragujevcu gdje je ucio električarski i bravarski zanat.

Kao mladić 1937. godine je prisao naprednom radničkom pokretu. Učestvovao je u mnogim demonstracijama i drugim radničkim akcijama. Bio je 1939. godine uhapšen i osuđen na godinu dana zatvora, a 1940. protjeran u svoje rodno mjesto. Tada je postao član Komunističke partije. Neposredno pred okupaciju zemlje vratio se u Kragujevac, gdje je aktivno radio u Mjesnoj partiskoj organizaciji. U danima priprema za oružani ustanak po zadatku partije dolazi u Valjevo. Samopregorno je izvršavao sve partijske zadatke. Kad mu je zapretila opasnost da bude uhapšen,

napustio je Valjevo i otisao u Kolubarsku metu Valjevskog partizanskog odreda.

Odmah, u prvim oružanim sukobima pokazao je izvanredno junastvo. Zbog podviga koji je izvršio u napadu na Lajkovac 15. avgusta 1941, godine kao zamjenik komandira cete pismeno je pohvaljen od Vrhovnog komandanta. Sličnu hrabrost pokazao je prilikom napada na Krupanj i Sabac. Uskoro je postao komandir cete Tamnavsko-kolubarskog partizanskog odreda a potom komandant bataljona.

Poslije povlacenja Vrhovnog staba i glavnine partizanskih snaga u Sandaku je Stevo ostao sa Valjevskim partizanskim odredom na terenu zapadne Srbije Učestvovao je u svim borbama ovog odreda u toku zime 1941/42. godine. Međutim 24 februara 1942 njemački okupatori ga hvataju i odvođe prvo u sabacki logor a potom u Beograd a zatim u Valjevo. Da bi saznali nešto od njega zvjerski su ga mucili nekoliko mjeseci ali se Stevo herojski držao i svoju mržnju prema okupatoru javno ispoljavao. U sabackom logoru na pitanje njemačkog islednika-viseg oficira -- kakve je dužnosti u partizanima vršio i zna li koliko je Njemaca, cetnika i drugih njemačkih saradnika ubio? Stevo je bez razmišljanja odgovorio: "Bio sam na dužnostima zamjenika komandira cete, Komandanta bataljona i člana Grupe komande partizanskih odreda. O mrtvim njemcima koje sam ja ubio nisam vodio evidenciju, ali bilo bi mi zao ako ih je manje od hiljadu." Kad neprijatelj od njega ništa nije saznao naredeno je da se objesi u Valjevu. Na putu od zatvora do vjesala Stevo je napravio još jedan, najveći podvig. Putem od zatvora do vjesala pracen od desetak dobro naoružanih zandara klicao je Komunističkoj partiji Jugoslavije, Crvenoj armiji i narodnooslobodilačkoj borbi. Pod vjesalima, sa omcom oko vrata još vatrenije je klicao i pozivao narod, koji je po naredbi okupatora bio okupljen oko vjesala, u borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. Njemački oficiri koji su bili prisutni naredili su da se kazna izvrši 15 minuta prije određenog vremena jer nisu mogli da podnesu strahovito vjeđanje njemačkog Rajha i Hitlera, koje je Stevo sipao kao bujicu. Neprijatelj nije postigao javnim vjeđanjem što je želio, držanje Stevana Filipovića ga je jako zbunilo jer je očito potvrđivao neunistivu snagu narodnooslobodilačke borbe Jugoslavije, pa je poslije ovog događaja prestao sa javnim vjeđanjem jer im je nanosilo više štete nego koristi.

Za narodnog heroja Stevan Filipović je proglašen 14. decembra 1949. godine.

Gaćeša Vasilj

Rođen je 1. novembra 1906 godine u selu Glina Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice Još kao dječak od osam godina ostao je bez oca. Iako je njegov brat Đuro bio stariji, gospodarstvo je vodio Vasilj. Već kao mladić poznat je kao otresit i odlučan. Ljudi su ga poštovali. Često se sukobljavao sa žandarima i štitio sirotinju. "Kad svi žandari budu likvidirani", govorio je Gaćeša, "tada će tek biti prava sloboda." Još prije drugog svjetskog rata Vasilj se družio s komunistima svog kraja, pa je i zbog toga često proganjan od tadašnjih vlasti.

Kapitulacija stare jugoslavenske vojske zatekla ga je u Šibeniku u činu rezervnog artiljerijskog podnarednika. Inteligentan i snalažljiv, Gaćeša se uspio, preko Bosne, vratiti kući i donijeti dvije ručne bombe, za koje je znao reći: „Treat će one kao komad hljeba." Već u aprilu i maju 1941. Žandari i ustaše ga svakog dana traže, ali im on vješto izmiče, krijući se u šumama. Saznavši za direktive KPJ o podizanju ustanka, Vasilj ih svesrdno prihvata. S drugim komunistima svoga kraja okuplja ljude, savjetuje ih da ne vjeruju ustaškoj vlasti i da prikupljaju oružje. Sredinom jula 1941. godine, s Gaćešom je bilo već 30 ustanika naoružanih lovačkim puškama, kuburama kremenjačama i ponekom vojničkom puškom.

Partijsku odluku donesenu u šumi Abez kraj Vrginmosta, 19/20. jula, da počne ustanak na Baniji i Kordunu, provodi već 23. jula, kada s ustanicima raspoređenim u tri grupe napada željezničku slanicu i općinu u Banskome Grabovcu. Uništava posadu, željezničku stanicu, i oduzima 12 pušaka s municijom. Već u ovoj akciji Gaćeša je ostavio snažan utisak na sve borce i ispoljio posebnu prisebnost u situaciji koja je nastala sutradan, bježanjem naroda od ustaških zlodjela. On okuplja, 24. jula, prvu grupu partizana Banije u Šumarici, kod Jovina groba. Vodi brigu o životu izbjeglog naroda iz sela Vlahovića, Grabovca, Drenovca, Šušnjara i Luščana. U tu svrhu organizira rad pekara, mlinova, straže, zemunice i druge potrebe za život u šumi. Dobro je poznao Baniju. Znao je i od kakvog su materijala kuće građene u pojedinim mjestima, što mu je omogućavalo da planira kako valja izvesti akciju za uništenje neprijatelja.

Već posije nekoliko izvedenih akcija, Gaćešino ime se pročulo u cijeloj Baniji.

Na \ konferenciji vojno-partijskih delegata Korduna i Banije, u Petrovoj gori, 19/20. septembra 1941, godine, Baniju predstavlja komandant Vasilj Gaćeša. Upravo tog dana primljen je i za člana KPJ. Već 26. septembra 1941 Vasilj govori pred postrojenim borcima pri polaganju partizanske zakletve u Šumarici. Pamte as njegove riječi: Junak će biti onaj borac čiji će moral izdržati sve nedaće u ovom našem pravednom ratu". U septembru je iz okoline Siska došla u Šumaricu grupa partizana-Hrvata, što je imalo izuzetan značaj za razvitak ustanka u ovom kraju. Gaćeša je od prvih dana ustanka pravilno usmjeravao narod Banije, govoreći da se do slobode može doći samo zajedničkom borbom svih naroda Jugoslavije. Pružajući ruku Vladi Janiću Capi, narodnom heroju, rekao je: „Ovu četu Hrvata iz Siska što nam je ti doveo u pomoć, nosit će Banija kao malo vode na dlanu dok je Vasilja i dok je Banije." Za kratko vrijeme je uspio da, raznim akcijama, dobro naoruža svoje borce.

Banijci su imali i prvi top koji je napravio seoski majstor Simo Jednak. U napadu su vječito koristili svoje topove, kojih je, krajem 1941, bilo oko dvadeset. Vasilj Gaćeša postao je član GŠH oktobra 1941. godine, na konstituirajućoj sjednici u selu Vučkovići, u Petrovoj gori. On je i član štaba Korduna i Banije. S borcima Banije, Vasilj je u svakodnevnim borbama s neprijateljem, uči ih vojničkim vještinama i prekaljuje u akcijama. Svojim odredom napada ustaško - žandarmerske i domobranske posade u Bačugi, Gvozdanskom Vlahoviću, Malom Gracu, Klasniću, Žrovcu, Obljaju, Zrinju i drugim mjestima. Decembra 1941. godine postaje komandant Banije. O njemu narod pjesme pjeva. On organizira. i prve NOO na području Banije. Njegovo prisustvo među borcima davalo je osjećaj hrabrosti i nepobjedivosti. Pod njegovim vodstvom bili *su* uvijek spremi ići u borbu, ne znajući strah pred neprijateljem.

Posebno teške ali uspješne borbe vodi zimi i u rano proljeće 1942, iako je sve jedinice uputio preko Une za Bosnu, Vasilj s proleterskom četom i junakom Banije, Demonjom, nanosi neprijatelju teške poraze na Baniji. Aprila 1942, Gaćeša je poslije postavljene zasjede ustašama u Trnovcu, otišao sa svojim izmorenim, izglednjelim i promrzlim borcima u selo Brubanj. Tu je u noći 29. aprila, opkoljen od ustaša sa jednim vodom boraca.

Prsa u prsa našao se junak s neprijateljem na vratima kuće. To je omogućilo dijelu boraca da skoče kroz prozor i da se izvuku iz postavljene klopke. Pao je legendarni junak Banije sa svojih 9 boraca. Njegovo tijelo prenijeto je u Trnovac u podnožje Šamarice, i 1. maja 1942, sahranjeno uz počasni plotun Demonjine proleterske čete.

Narod Banije nije zaboravio komandanta Vasilja Gaćešu. Njegovo ime nosila je u svim bitkama 1. brigada 7. udarne banijske divizije.

Narodnim herojem proglašen je 6. decembra 1944 godine.

Gajić Mihajla Ljubivoje Đoka

Rođen je 1904. u selu Mali Požarevac (kod Mladenovca), Srbija, u imućnoj seljačkoj porodici. Bavio se zemljoradnjom i bio veoma ugledan domaćin u svom selu. Rano se počeo baviti političkim radom i imao je dosta utjecaja na seljake. Izvjesno vrijeme je bio u opoziciji, a zatim, pod utjecajem komunista, sagledava stvarnost, okreće se radničkom pokretu, prihvata njegove ideje i 1939. postaje član KPJ. Postavši član Partije, na sebi svojstven način oštro istupa protiv građanske opozicije i režima. Isticao je potrebu ujedinjenja radnika i seljaka zbog lakšeg odupiranja buržoaskim eksploatorima. Znao je što znači prosvjećenost, pa je dao prijedlog i dobar dio materijalnih sredstava za otvaranje čitaonice i narodne tribine u svom selu. Bio je inicijator stvaranja udruženja napredne omladine u Malom Požarevcu.

Narodnooslobodilačkom pokretu pristupio je prvih dana ustanka 1941, godine. Izvjesno vrijeme se nalazio na dužnosti političkog komesara 3. čete 1. šumadijskog odreda. S obzirom na njegovu popularnost, iskustvo u političkom radu i utjecaj na narodne mase, povjerene su mu, uglavnom, političke dužnosti. Kao član SK KPJ za gračanski srez, ispoljio je mobilizatorske i organizacione sposobnosti u pridobivanju masa za NOB. Bio je neumoran partijsko-politički radnik. Radio je u vrlo teškim uslovima, stalno u opasnosti da bude otkriven.

Partija mu je povjerila odgovorne dužnosti, znajući da će ih on savjesno i odgovorno izvršiti. Izvjesno vrijeme je bio sekretar Partije u ljiškom srezu, a zatim predsjednik Okružnog NO, odbora za Mladenovački okrug; na toj dužnosti je i poginuo, u svom rodnom selu, 21. februara 1944. godine. Bilo je to u vrijeme održavanja značajnog sastanka s visokim političkim rukovodiocima. Policija je to otkrila, i cijeli jedan vod pripadnika Srpske državne straže je opkolio kuću. U neravnopravnoj borbi Ljubivoje i ostali drugovi dali su junački otpor, borili se nekoliko sati, i svi herojski izginuli. Pogibija omiljenog partijsko-političkog rukovodioca Ljubivoja Gajića teško je odjeknula tim dijelom Srbije, ali je njegova smrt pojačala mržnju prema okupatoru i domaćim izdajnicima i bila nadahnuće mnogim novim borcima NOP-a.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953.

Galić Marijana Jure Veliki

Rođen je 1912. u Bijači kod Ljubuškog, Bosna i Hercegovina. Poslije završetka osnovne škole, otišao je u Vukovar na izučavanje tapetarskog zanata, odakle odlazi u Beograd zbog zaposlenja. Tu se odmah uključio u radnički pokret, učestvuje u štrajkovima i demonstracijama. U želji da pomogne razvoju radničkog pokreta svog kraja, vraća se u Metković, povezuje s komunistima i naprednim radnicima, na koje prenosi iskustva stečena u Beogradu. Neumorno je radio na širenju marksističke ideologije i organiziranju lučkih radnika. Ubrzo je postao rukovodilac sindikata i partijski rukovodilac u Metkoviću. Uspješno je, juna 1936. godine, organizirao veliki štrajk lučkih radnika u gradu, a u augustu i drugi štrajk, koji je trajao dvanaest dana, a kome su se priključili radnici na izgradnji pruge Metković — Ploče. Zbog te aktivnosti, više puta je hapšen

i proganjan. Član KPJ postaje 1939. godine.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je, kao vojnika, u Slavonskom Brodu, odakle odmah odlazi u Zagreb, povezuje se s partijskim rukovodstvom i savjetuje što valja da se radi. Dobivši direktive, vraća se u rodni kraj i razvija aktivnost u Metkoviću i okolini na skupljanju oružja i vojne opreme. Vodi borbu u razobličavanju NDH i rukovodstva HSS, koje se stavilo u službu ustaša. Stavlja se u zaštitu srpskog življa i naprednih Hrvata, koje ustaške vlasti hapse i ubijaju. Vršiti pripreme za ustanak, Međutim juna 1941. godine, uhapsile su ga ustaše i odvele u Ljubuški. Svirepo je mučen, ali ništa nije priznao. Pušten je iz zatvora u oktobru. Potom nastavlja pripreme za ustanak. U novembru objedinjuje rad partizanskih grupa (Slivno, Kula, Opuzen, Metković i dr.) i organizira diverzantske akcije u dolini Neretve i oko Metkovića. Početkom 1942. godine povezuje se s komunistima Bačine i Gradca a 15. aprila postaje komandir novoosnovane Neretvanske partizanske čete. Pod njegovom komandom četa je izvela više akcija u dolini Neretve, a najveći uspeh postigla je 6. maja, kada je, kod Bačine (blizu Ploča), iz zasjede napala Talijansku kolonu, praćenu s 4 tenka, i tada ubila 3 neprijateljska vojnika a 18 zarobila. Uništen je jedan tenk i zaplijenjena velika količina vojnog materijala: 21 puška, 50 ručnih bombi i više hiljada komada municije. Početkom juna 1942. godine učestvuje, kao delegat južne Dalmacije, na vojno-političkom savjetovanju, održanom na Vještica gori (Dinara). Tada je donijeta odluka da se od (Biokovske) i Neretvanske čete formira Biokovski bataljon „Josip Jurčević“. Jure je postavljen za zamjenika komandanta bataljona. Ubrzo je uslijedila Talijanska ofanziva na Biokovo, u kojoj učestvuje oko 4.000 vojnika. U višednevnim borbama, koje je bataljon vodio u drugoj polovini augusta. Galić je ispoljio umješno rukovođenje i istakao se hrabrošću. Kada je, 6. septembra, osnovana 1. dalmatinska brigada, on je postavljen za komandanta 3. bataljona. Isticao se u svim borbama, a posebno kod Aržana, Lovreča i Studenaca. U oktobru je s bataljonom vodio žestoke borbe kod Ciste i Šestanovca; uspio je da razbije i talijansku kolonu sastavljenu od više kamiona i 10 tenkova. Neprijatelj je imao 32 mrtva i više ranjenih vojnika, a uništen je i jedan tenk i nekoliko kamiona. Po odluci štaba Četvrtne operativne zone, upućen je, decembra 1942. godine, na Biokovo, sa zadatkom da izvrši pripreme za formiranje 4. dalmatinske (Biokovske) brigade. Brigada je formirana 7. januara 1943. godine, Jure je postao komandant 1. udarnog bataljona. S bataljonom je krenuo prema Imotskom zbog čišćenja okolnih sela od ustaša i stvaranja povoljnijih uvjeta za razvoj ustanka u Imotskoj krajini. U višednevnim borbama bila je oslobođena gotovo cijela Imotska krajina. Naročito se istakao hrabrošću u

borbi za Slivno, koje je branilo oko 150 ustaša. Uživao je veliki ugled među borcima i narodom biokovsko-neretvanskog područja. Predložen je za delegata Prve konferencije NOO Dalmacije, koju je trebalo održati krajem januara u Livnu. Međutim, u borbama kod sela Perića, 18. januara 1943, jurišajući na čelu svoga bataljona, pao je Jure Galić.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1951. godine.

Galjer Franje Vilim Šišo

Rođen je 11. siječnja 1911, u Prugovcu, Bjelovar, Hrvatska. Poštanski činovnik.

Vilim Galjer se opredjeljuje za revolucionarni radnički pokret još u đačkim klupama gimnazije u Bjelovaru, kada je i postao Član SKOJ-a. Poslije završenog školovanja, radi u PTT-struci u Slavonskom Brodu, Osijeku i Zagrebu. Zapažen je svojim revolucionarnim radom, u krugovima poštanskih radnika u Zagrebu i u Udruženju PTT radnika Hrvatske.

Poštari iz Udruženja PTT radnika s Galjerom imaju važnu ulogu u akcionom odboru državnih službenika koji povezuje napredno orijentirana društva i usmjerava njihovu aktivnost na partijskom kursu. Partija preko

Galjera organizira ilegalne grupe u svim važnijim PTT jedinicama u Zagrebu, u kojima se odgajaju budući članovi Komunističke partije.

Godine 1940. Vilim Galjer postaje član Komunističke partije, te, uz sudjelovanje Voja Kovačevića, člana Mjesnog komiteta KPH za Zagreb, formira u Pošti Zagreb 2 partijsku organizaciju i postaje njezin sekretar. Pod njegovim rukovodstvom, ova partijska organizacija izvršava sve zadatke koji su pred nju postavljeni: razvija politički rad preko ilegalnih grupa i udruženja PTT radnika, prenosi poštanskim vagonima u raznim pravcima partijsku štampu i materijale, skriva po stanovima povratnike iz španskog građanskog rata, prebacuje mnoge drugove po zadatku Partije iz Zagreba u razna mjesta na pruzi Zagreb-Beograd, Zagreb-Split, Zagreb-Rijeka, prenosi direktive CK KPH za počinjanje ustanka grupi članova Partije u okolici Siska i Delnica. U svim tim aktivnostima Vilim Galjer pokazuje visoku svijest i požrtvovanje, a to je posebno došlo do izražaja u ljeto 1941, godine, kada se preko njega održavala veza između CK KPH i CK KPJ u Beogradu.

Kada je, u kolovozu 1941. godine, partijska organizacija dobila zadatak od sekretara CK KPH Rada Končara da izvedu diverziju na telefonske uređaje u Glavnoj pošti u Zagrebu, Vilim Galjer i Vojo Kovačević organiziraju tu veliku diverziju. Galjer izabire trojku koja će neposredno izvršiti postavljeni zadatak, a i sam sudjeluje u organiziranju prebacivanja eksploziva u zgradu Glavne pošte u Jurišićevoj ulici. Poslije jednomjesečnog rada, izazvana je, 14. rujna 1941. godine, serija eksplozija od 5 paklenih mašina koje su bile ugrađene u telefonske uređaje u tri odvojene sale. To su bile vojne i PTT međugradske telefonske veze i automatska telefonska centrala za grad Zagreb, izuzetno čuvane od njemačkih i ustaških vlasti. Ovom diverzijom prekinute su, žicanim putem organizirane, telefonske veze njemačke Vrhovne komande sa svojim vojnim štabovima u SSSR-u, Rumuniji, Bugarskoj, Grčkoj i u Beogradu. Kompletно je uništen sistem međugradskih telefonskih veza i ozbiljno oštećena gradska automatska centrala. Njemačke vlasti i PTT uprava morali su instalirati nove uređaje za međugradske veze, a gradska telefonska centrala popravljena je sedam mjeseci. (Pogledaj pod Diverzije i diverzanti – Kako se kalio čelik op.p)

Posebno je bio značajan moralno-politički efekt ove diverzije, zato što je ona izvršena u Zagrebu, centru Pavelićeve NDH, i što su je izveli komunisti-Hrvati. Time je i ovako stavljeno na znanje ustaškim vlastima da se hrvatski narod nije solidarizirao s njihovom vlasti,

a narodnim masama u započetom ustanku na Kordunu, Baniji, Lici i u drugim krajevima Hrvatske ta je akcija dala još snažniji podstrek i pokazala primjer solidarnosti u zajedničkoj borbi Srba i Hrvata.

Neposredno poslije diverzije, Vilim Galjer s ostalim učesnicima (Josip Čuljat, Stavko Markon i Nada Galjer) odlazi u partizane na Kordun, gdje je odmah postavljen za komandira 2. čete 3. bataljona 2. kordunaškog partizanskog odreda, koji je operirao na sektoru Slunja.

Vilim Galjer Šišo i u jedinici se pokazao kao izuzetno hrabar borac i odlučan politički radnik. Mnogo je pomagao u razvijanju narodnog ustanka u kraju gdje je djelovala njegova četa.

Na čelu svoje čete u borbi s ustašama, u Šturliću kod Slunja, bio je teško ranjen, ali on nije napuštao borbu i svoje borce, već se i dalje hrabro borio. U toj je borbi, 4. ožujka 1942. godine, Vilim Galjer Siso poginuo.

Danas kulturno-umjetničko društvo PTT radnika iz Zagreba i Osnovna škola u Prugovcu nose njegovo ime.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Gardašević Petra Radovan

Rođen je 4. septembra 1916. godine u selu Ubli Čevski, općina Cetinje, Crna Gora, u srednje imućnoj seljačkoj porodici. Student.

Osnovnu školu završio je u svom rodnom mjestu, gimnaziju u Nikšiću, a studije na Pravnom fakultetu u Beogradu.

Komunističku ideju prihvatio je kao gimnazijalac. Dosta je čitao i bio obrazovan. Umio je vrlo živo i uvjerljivo da govori o eksploataciji radnih ljudi sela i grada, o njihovoj obespravljenosti i nenarodnom režimu. Izrastao je u veoma vitalnu, borbenu i aktivnu ličnost. Često je zapažan u kolonama štrajkača i demonstancata na beogradskim ulicama.

Aprila 1941. godine, kao rezervist, našao se u vojsci, gdje je na položaju nedaleko od Sarajeva organizirao otpor njemačkoj koloni i tu ranjen u obje noge. Iako ranjen, uspeo je da dođe do svog rodnog mjesta, gdje se pridružio aktivistima Katunske nahije u pripremi narodnog ustanka.

U partizane je stupio 13. jula 1941. godine, i jedan je od učesnika u napadu na Čevo, mjesto gdje je (prema nekim mišljenjima) ispaljena prva ustanička partizanska puška u Crnoj Gori. Tu je otvorio vatru iz puškomitraljeza, koji je kao ranjenik donio prilikom aprilskog sloma. Poslije toga, primljen je za člana KPJ.

U sastavu 1. crnogorskog (lovćenskog) bataljona 1. proleterske brigade, prošao je put od puškomitraljesca do političkog komesara 2. četa. Na toj dužnosti je poginuo, 8. maja 1943. godine, nedaleko od Zvornika.

Kao dobrovoljac, našao se u redovima Lovćenskog bataljona u napadu na Rjevlja 1. decembra 1941. godine, i istakao se hrabrošću i hladnokrvnošću u najkritičnijim trenucima kada se bataljon našao opkoljen, i pri proboju iz obruča.

Od Rudog prešao je dug i težak put: Rogatica, Podromanija, Vidrići, Okruglica, Zvijezda-planina, Knežina, Igman, Kalinovik, Ulog, Župa, Večerinovac, Dobri Do (na Durmitoru), Konjic, Duvno, Cincar, Livno, Ključ, Bosansko Grahovo, Ravno, Sitnica, Jajce, Kotor-Varoš, Jošavka, Ivan-sedlo, Čičevo, Glavatičevo, Kapak (Drina), Brodarevo, Zlatni Bor, Sutjeska, Balinovac, Miljevina. Donji Budanj, Han-Pijesak, Vlasenica, Zvornik, Caparde. To je put njegovog bataljona i 1. proleterske brigade. Pored Pljevalja, posebno se istakao u napadu na Konjic s puškomitraljezom je uskočio u ustaški dom i pobio nekoliko ustaša, pa pri forsiranju Drine aprila 1943, a naročito 8. jula 1943. godine kada je, štiteći odstupnicu svojoj četi, hrabro pao.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine.

Gavran Mile Dušan

Rođen je 1922. godine u selu Gornji Budelj, Sanica, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završio je u Mijačici, a 1938. godine pohađao Podoficirsku Školu, u kojoj ostaje do 1941. godine. Zbog slabog imovnog stanja porodice, Dušan je morao, već u četrnaestoj godini, da radi najteže fizičke poslove.

U proljeće 1938. godine, Dušan se upisao u Školu pješadijskih podoficira u Beogradu, u kojoj se isticao primjernim učenjem. Pred kapitulaciju, raspoređen je kao podoficir u pješadijski puk u Nišu.

Kad su njemački i drugi fašisti okupirali Jugoslaviju, 1941. godine, Dušan je s četom zarobljen na granici prema Bugarskoj, u Staroj planini, ali je uspeo da pobjegne. U Leskovcu su ga ponovo uhvatili njemački fašisti i pritvorili, ali je opet vesto, skakanjem sa 5. kata, uspeo pobjeći u rodni kraj. Dušan se tamo sastajao s naprednim radnicima koji su i prije okupacije učestvovali u štrajkovima, i uključuje se u politički rad.

Dušan je stupio u NOB 28. jula 1941. godine. Već u prvim borbama na Oštrelju, Dravskoj, Paunovcu, Laništu, Mijačici, Gornjem Budelju, na željezničkoj stanici Grmeč na Zavoju, Starom Majdanu, u Budimlić-Japri, na Gornjoj i Donjoj Sanici, Đedovači, Sanskom Mostu i u mnogim drugim borbama, i rušenju pruge Sanski Most—Donja Sanica — Bravsko — Srnetica, Dušan se ističe hrabrošću i umješnošću u uništenju i zarobljavanju više desetina neprijateljskih vojnika. Zbog toga je primljen, decembra 1941. godine, u SKOJ, a aprila 1942. u KPJ.

Prilikom napada na neprijateljski garnizon u Prijepolju, 16. maja 1942. godine, gdje je jurišao na most, porušio je žičane prepreke i spasio bataljon od opkoljavanja. Za to ga je pohvalio Operativni štab za Bosansku krajinu.

U selu Zavoju, kod Toljagića, zaposjeo je položaj i dobro se utvrdio vod domobrana iz Šantekove 3. bojne, 10. pješadijske pukovnije. Treća bojna nalazila se u Gornjoj Sanici, i osiguravala prugu na stanicama i tunelima do Bravska. Dušan je donio odluku da sam upadne među domobrane i ustaše. Poznavao je teren dobro, a upoznao je i način osiguranja neprijateljskih jedinica. Te večeri se provukao u krug neprijateljske jedinice, brzo je ispucao rafal iz mitraljeza i bacio nekoliko ručnih bombi na neprijateljske vojnike. Oni su imali utisak da je vod partizana upao u njihovo uporište. Dušan se spretno izvukao, a među neprijateljskim vojnicima došlo je do zabune; duže vremena su se međusobno tukli. Zbog toga su se morali povući s ovog položaja.

Dušan Gavran imao je uspjeha u diverzijama na rušenju i prekidanju telefonskih veza. Početkom oktobra 1941. godine, Dušan je predvodio grupu bombaša i postavio zasjedu na prostoru između stanice Grmeč i Laništa. Odatle je bilo moguće bacati bombe u vagone, a bila je moguća sigurna odstupnica. Tada je naišao voz pun neprijateljskih vojnika. Bombaši su gađali u otvorene vagone, i neprijatelju nanijeli znatne žrtve, a plotunskom paljbom iz mitraljeza i pušaka dotukli ostatke. Oko 200 domobrana bilo je primorano da izađu iz voza i da pobjegnu. Tu je poginulo mnogo neprijateljskih vojnika i zaplijenjeno oružje.

Dok je Dušan bio vodnik voda u 2. saničkoj četi, kojom je komandirao Rade Brkić, također narodni heroj, u borbi između Gornje i Donje Sanice, za sat borbe Dušanov vod je ubio 20 i zarobio 27 ustaša i domobrana. Tada je zaplijenjeno mnogo oružja i drugog ratnog materijala.

U maju 1942. godine, partizanske jedinice su se borile s talijanskim bataljonima u Donjem Bravsku i Paunovcu. Talijanski mitraljezac nalazio se u utvrđenom kamenjaru, Dušan se privukao puškomitraljescu iza leđa i zarobio ga — to je bilo presudno za ishod borbe.

Iako je Dušan bio vojni rukovodilac, on je i idejno i politički bio vrlo aktivan. Kada je formirana nova Omladinska četa, augusta 1942. godine, Dušan je postavljen na dužnost zamjenika komandira ove čete. On prisustvuje sastancima aktiva SKOJ-a, utičući na njih da budu primjerni u borbi, pa i u svakom drugom smislu. Insistirao je da se prema zarobljenim neprijateljskim vojnicima korektno ponašaju.

Pored toga što je bio vojni starješina, komandir partizanske čete, istovremeno je rukovodio bataljonskim komitetom SKOJ-a, i bio član bataljonskog komiteta KPJ. Bio je delegat na Prvoj oblasnoj konferenciji SKOJ-a za Bosansku krajinu, održanoj 10. novembra 1942. godine, u Osnovnoj Školi sela Bukovače, kod Bosanskog Petrovca.

Polovinom decembra 1942. godine, vodila se posljednja Dušanova borba.

U sastavu Prvog bataljona Prvog krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda, učestvovala je i Prva Četa, u kojoj je Dušan Gavran tada bio komandir čete. Četa je prve noći na juriš zauzela neprijateljske rovove i ispred grada, ali pod velikim pritiskom neprijatelja, morala je da odstupi. Napad je ponovljen, ali bez uspjeha. Vidjevši da četa trpi velike gubitke, Dušan je pošao da izvidi neprijateljsku vatru, kako bi je savladao.

Išao je pred strojem par koraka, u pratnji četnog kurira, ali je bio ubijen neprijateljskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Gavrić Gavre Veselin

Rođen je 11. novembra 1918. godine u Priboju kod Lopara, Bosna i Hercegovina. Odrastao je u Priboju i Bijeljini, gdje je završio osnovnu školu i gimnaziju. 1938/39. upisao se na Pravni fakultet u Beogradu, kao vanredni student.

Veselin Gavrić je jedan od onih mladih ljudi koji su se od rane mladosti tijesno vezali za revolucionarni radnički pokret i poklonili mu cijeli svoj život. Još kao srednjoškolac, i kasnije student, bio je politički aktivan, naročito u radu s đačkom, radničkom i seljačkom omladinom u Semberiji.

Pripadao je onoj generaciji bijeljinskih studenata koja je sazrijevala posljednjih godina pred rat, radoznala, uzbuđena, željna da se marksistički obrazuje, spremna da primi teško breme koje je nudila istorija, i uhvati se u koštac s mračnim silama fašizma i izdaje.

Veselin je bio jedan od najaktivnijih iz te generacije koja je odlučno stala na stranu revolucionarnog radničkog pokreta, stavljajući mu na raspolaganje svu energiju svoje mladosti. Zajedno sa svojim drugovima, žurio je da u uzburkane mase unosi misao revolucije, da u redovima bijeljinskih đaka, radnika-zanatlija i siromašnih seljaka pridobije nove pristalice za ideje Marxa i Lenjina. I sam je neumorno radio na ličnom marksističkom obrazovanju. On je odavao čovjeka koji je našao pravi put. Neumorno je i sistematski održavao veze s mladom generacijom bijeljinskih gimnazijalaca, za koje je bio nesumnjiv autoritet. U radu Omladinskog recitativnog hora učvršćivao je svoja stara poznanstva u redovima radničke omladine i zasnivao nova, pronalazio i učvršćivao veze sa selom i seljacima.

Cijeli svoj lični život Gavrić je posvetio interesima revolucije. Član KPJ postao je 1939. godine. Jedan je od komunista čiji je rad pred rat mnogo značio za uspješno ostvarivanje politike KPJ i njenu primjenu u praksi. Poštovali su ga i voljeli svi oni koji su s njim surađivali.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, zajedno s drugovima aktivno je radio na pripremanju općenarodnog ustanka protiv okupatora u Semberiji. Veselin se hrabro uhvatio u koštac sa svim zadacima partijskog rada: dizao klonuli duh naroda, budio borbena raspoloženja, demaskirao politiku okupatora i njegovih suradnika, objašnjavao ciljeve za koje se zalaže i bori KPJ, ukratko: radio sve ono što je u to vrijeme bila generalna linija KPJ. I najsloženije i odgovorne poslove obavljao je mirno i sabrano, uvjeren do kraja u ono za što se bori.

Augusta 1941. Gavrić je među prvim borcima — komunistima koji počinju oružane akcije u Semberiji. On učestvuje u sječenju telefonsko-telegrafskih linija, ometanju saobraćaja, napadu na oružničke postaje i drugim akcijama.

Pod pritiskom nadmoćnijih neprijateljskih snaga, Semberijska četa — u kojoj se nalazi i Veselin Gavrić — prebacuje se, sredinom septembra, u Mačvu. U vrijeme operacija udruženih

njemačko-kvislinških snaga na slobodnu teritoriju u zapadnoj Srbiji, posebno u Pocerini, na padinama planine Vidojevica, u ogorčenoj borbi koju njegova četa vodi Veso se ističe postojanošću i junaštvom. Iz semberijske čete gine više drugova, među kojima i Veselinov brat Branko Gavrić. Poslije niza borbi, Četa se, u oktobru prebacila u Bosnu, i preko vlasenice i Šekovića stigla na Majevicu i uključila u sastav Majevičkog NOP odreda.

Gavrić nije odmah došao na Majevicu, jer je bio bolestan i zadržan u partizanskoj bolnici. Poslije ozdravljenja, bio je pokretač niza akcija na političkom i kulturno-prosvjetnom planu u Šekovićima. Postaje organizator i duša partijskog rada i masovnog idejno-političkog djelovanja u narodu i omladini, te stiče veliku popularnost među borcima i u narodu Birča.

Ipak je želio da se što prije domogne svoje Majevice i Semberije. Februara 1942. godine pošao je, s grupom kurira, na Majevicu. Uhvaćen na prijevaru zajedno s ostalim drugovima, pao je u ruke Četnicima. Nije se ni trenutka kolebao. Vjeren sebi, i jednom zauvijek opredijeljen, donio je odluku. S prezirom je slušao ponude četničkih oficira, koji su na sve načine težili da ga pridobiju ili slome, jer je i na Majevici i u Semberiji uživao veliki ugled. Veselin je sve prijedloge odbio. Kasnije nije htio ni da razgovara sa četnicima. Bio je siguran da će njegova smrt dati novi doprinos revoluciji — najviši i najvrjedniji koji njezin borac uopće može da joj da! Poslije zvjerskog mučenja, ubijen je u kraju u kome se i rodio, od ruke ljudi koji su izdali svoj narod u najtežem vremenu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Gavrilovski Alekse Kiro

Rođen je 1918. godine u Prilepu, Makedonija. Potiče iz pečalbarske porodice, koja se poslije prvog svjetskog rata bavi sitnom trgovinom.

Poslije završetka IV razreda gimnazije, postaje trgovački pomoćnik. Često putuje u Zagreb i Beograd. Rano se uključuje u napredni oslobodilački pokret u Prilepu. Postoje upoznao napredne ljude u Beogradu i Zagrebu, počeo je da donosi ilegalni materijal u Prilep. istaknut je u KUD „Abrašević“ i u Loži trezvenjaka. Aktivno učestvuje u svim akcijama i demonstracijama protiv režima. Zbog toga je proganjan i hapšen. Kao utjecajan čovjek u gradu, i Član odbora „Crvene pomoći“, bio je učesnik u prikupljanju „Narodne pomoći“, i sa svojom porodicom naročito je doprinio ovoj aktivnosti. Za njegovu organiza-

cionu aktivnost vezano je formiranje novih partijskih organizacija sjeverno od Prilepa, naročito u okolini Broda.

Odmah poslije okupacije, zbog svog angažiranja u pripremama za oružani ustanak, primljen je u članstvo KPJ. Nekoliko puta je bio hapšen i prebijan od bugarskih okupacionih vlasti, ali se uvijek hrabro držao.

Godine 1942. povlači se u ilegalnost i postaje član MK KPJ u Prilepu. Često odlazi, po partijskim zadacima, van grada. Poznata je njegova veza s odredom „Dimitar Vlahov“, i njegova aktivnost u selima Drenovci, Gorno Selo i Dabnica. U posljednjem trenutku izbjegao je „dabničko klanje“, u septembru 1942. godine. Izvjesno vrijeme radio je i s partijskom tehnikom.

Godine 1943. postao je član II oblasnog komiteta (za Bitolj). Prilikom prvog oslobođenja Kičeva, septembra 1943. godine, postao je sekretar SK u Kičevu. U zimu 1944. godine vraća se na prilepski teren, kao član Oblasnog komiteta Bitolja. Kad se nalazio u gradu, pomagao je MK naročito na masovnom upućivanju novih boraca u brigade. Čim je počelo proljeće, zajedno sa sekretarom SK Prilepa Krumetom Volnaroskim, posvećuje posebnu pažnju formiranju NOO u srezu. Često odlazi na teren u sela.

Kad su počele pripreme za saziv 1 zasjedanja ASNOM, Kiro i Krume su često zajedno. Poslije jednog sastanka u Prilepu, ostali su da prespavaju u istoj kući. Ali, bugarska policija je otkrila kuću u kojoj su oni bili i opkolila je jakim snagama. Opkoljeni od stotinu dobro naoružanih Bugara, nisu mogli da se probiju. Pošto su potrošili municiju, Kiro se popeo na krov i održao govor o partizanskoj borbi i skoroj pobjedi nad fašizmom. Susjedi su slušali govor. Policija je zapalila kuću. Krume je 9. maja 1944. godine ubijen. Kiro je izvršio samoubojstvo i izgorio u zapaljenoj kući.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1953. godine.

Georgiev Milana Pero Čičo

Rođen je 1918. godine u Kumanovu, Makedonija, u zanatlijskoj porodici.

Poslije osnovne škole, učio je krojački zanat. Kao vrlo mlad, uključuje se u omladinski revolucionarni pokret u Kumanovu. Po prirodi je bio miran, ali vrlo buntovan i netrpeljiv prema nepravdama, sklon čitanju i razmišljanju. Kao petnaestogodišnjak primljen je u SKOJ, a 1936. godine postao je i član KPJ. Iako je bio suviše mlad, ispoljio je u partijskoj djelatnosti smisao za rukovođenje i hrabrost u izvršavanju zadataka. Te njegove sposobnosti bile su uočene, pa je već godinu dana kasnije postao član PK SKOJ-a za Makedoniju, kao i član MK KPJ za Kumanovo.

Njegova aktivnost nije ostala neprimjećena od policije. Bio je hapšen i mučen. Pred klasnim neprijateljem se hrabro držao. Poslije izlaska iz zatvora, njegova aktivnost je u stalnom usponu. Godine 1939. postaje sekretar MK KPJ Kumanovo, i član PK KPJ za Makedoniju.

Njegovo uzdizanje kao rukovodioca u komunističkom pokretu ide paralelno s razvijanjem njegovih drugih kvaliteta. On je postao poznat i kao dobar govornik na demonstracijama. Takav jedan govor održao je 27. marta 1941. godine, pred velikom masom u Kumanovu, protiv pristupanja Trojnom paktu.

U toku prvih mjeseci okupacije, poznat je kao jedan od komunista u Makedoniji s istančanim političkim refleksom.

On se među prvima suprotstavio sekretaru PK KPJ za Makedoniju Metodiju Šatorovu Šarlu, povodom njegovih oportunističkih i separatističkih stavova.

Na partijskoj konferenciji u Kumanovu, maja 1941. godine, ponovo je izabran za sekretara MK KPJ u gradu. Njegove zasluge kao sekretara MK su velike, jer je s uspjehom izvršio pripreme za oružani ustanak u Kumanovu.

Jedanaestog oktobra 1941. godine odlazi s grupom suboraca na Karadak, u Prvi partizanski odred, i postaje njegov politički komesar. Međutim, slabo naoružan, bez borbenog iskustva i progonjen od mase vojnih i policijskih snaga bugarskog okupatora, partizanski odred je razbijen. Pero je bio opkoljen, bez izgleda na probijanje. Pozive neprijatelja da se preda nije htio ni da čuje. Pucajući, odlučno je jurnuo na bugarske redove, s namjerom da se probije ili da pogine. U tom junačkom naletu pao je smrtno pogoden.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1951. godine.

Gerovac Mile Ljubica

Rođena je 20. septembra 1919. godine u Jezeranima, Otočac, Hrvatska. Kao dijete siromašnih zemljoradnika, čiji se otac bavio i zidarskim zanatom, završila je osnovnu školu u rodnom mjestu, a Građansku školu u Zagrebu. Još kao djevojčica, odlična učenica, svrstava se 1934. u redove napredne srednjoškolske omladine. A posle završetka Građanske škole upisuje se u Trgovačku akademiju u Zagrebu. U školi je jedna od najaktivnijih omladinki. Popularizira naprednu literaturu, okuplja omladinu i ukazuje joj da je njeno mjesto i budućnost s radničkom klasom. Zbog takve aktivnosti, brzo su je uočile Školske vlasti i policija, koja ju je uhapsila 1937. godine. Pred policijom se držala kao stari prekaljeni revolucionar; kad je, poslije nekoliko dana, puštena na slobodu, postala je još aktivnija. Ubrzo zatim primljena je u SKOJ. Kad je, u jesen 1937, istjerana iz Trgovačke akademije u Zagrebu, školovanje i revolucionarni rad nastavila je u Banja Luci. Tokom 1939. i 1940. policija je hapsi; uvijek je imala primjerno držanje pred klasnim neprijateljem.

U jesen 1940. upisuje se u Ekonomsko-komercijalnu visoku školu u Zagrebu, gdje politički postaje još aktivnija. Istovremeno ne gubi vezu ni s rodnim krajem, a surađuje i u „Seljačkoj misli“. Za člana KPJ primljena je 1940. godine, i kao iskusan i zreo politički radnik ubrzo postaje i sekretar partijske ćelije Ekonomsko-komercijalne visoke škole.

Posle okupacije zemlje, u ljeto 1941, po zadatku Partije, Ljubica odlazi u Liku i odmah se, zajedno s drugim komunistima, uključuje u rad na pripremama za oružani ustanak. Neumorno obilazi sela, okuplja omladinu i žene, i s puno poleta ukazuje im na zločinačku politiku okupatora i ustaša i perspektive oružane borbe. Kad je počeo ustanak, zajedno s partizanskim grupama učestvuje u oružanim akcijama. U jesen 1941. izabrana je za člana Kotarskog komiteta KPH za kotar Brinje, i sekretara Kotarskog komiteta SKOJ-a za Brinje. Posebno se isticala u radu na stvaranju bratstva i jedinstva između srpskog i hrvatskog naroda u Lici. Kao žena puna poleta i vedrine a uz to neobično hrabra i neustrašiva, bila je veoma popularna i omiljena, naročito među omladinom i ženama.

Prilikom napada ličkih i primorsko-goranskih partizana na ustaše u Jezeranima, Ljubica je predvodila vod bataljona „Marko Orešković“, i uspjela da ga neopaženo pored bunkera dovede do crkve u selu. Ali, kad se vraćala po drugi dio boraca, da i njih uvede u selo, bila je pri mecena od ustaša, i ubijena 16. aprila 1942. godine. Mrtvu, ustaše su je zvjerski masakrirale. Da bi se, i na taj način, sačuvala uspomena na svijetli lik hrabre revolucionarke, Brinjski bataljon je prozvan bataljon „Ljubice Gerovac“, koji se pod njenim imenom hrabro borio do kraja rata.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine.

Gigov Andona Strahil

Rođen je 16. septembra 1909. godine u Velesu, Makedonija, u siromašnoj zanatlijskoj porodici. Poslije završetka osnovne škole, upisao se u gimnaziju u Velesu, koju je u trećem razredu morao da napusti, jer nije imao sredstava za školovanje. Počeo je da uči zanat. Radio je u Državnoj željezničkoj radionici u Velesu, i učio zanat metalostrugara. Tada se upoznao i sa starijim drugovima, pripadnicima naprednog radničkog pokreta, kome se i sam priključio, i ubrzo postao jedan od njegovih najistaknutijih aktivista.

Član KPJ postao je u godini šestojanuarske diktature (1929). Zbog revolucionarne aktivnosti proganjan je i hapšen, a Sud za zaštitu države osudio ga je 1934. godine na trogodišnju robiju, koju je izdržavao u kaznioni u Sremskoj Mitrovici. Gigov se ni na robiji nije predavao. Sudjelovao je u radu partijske organizacije u kaznioni. Učestvovao je u štrajkovima i drugim akcijama komunista — političkih osuđenika. Polaznik je ilegalnog „Crvenog univerziteta“ na robiji, koji je školovao i pripremao kadrove što su, poslije izlaska s robije, preuzimali najodgovornije zadatke. Takav je bio i Strahil Gigov. U godinama pred rat učestvuje u mnogim radničkim akcijama, kao jedan od njihovih organizatora u Makedoniji.

Poslije okupacije zemlje od fašista, našao se među makedonskim komunistima koji su organizirali pripreme za početak oružanog ustanka Makedoniju su bili okupirali bugarski fašisti. Već od samog početka dobio je odgovorne funkcije u Pokretu. Izabran je za člana Glavnog štaba NOV i POJ za Makedoniju, u kome je vršio funkciju zamjenika političkog sekretara. Ubrzo zatim, postao je i načelnik ovog štaba. Kada je, u martu 1943. godine, osnovana Komunistička partija Makedonije, postao je član njenog CK. Osim kao iskusan partijski radnik koji je razvio politički život u vojsci i među narodom, gdje je dao značajan doprinos u organiziranju narodne revolucionarne vlasti, Gigov se pokazao i kao hrabar borac i vest organizator mnogih vojnih akcija. Pročuo se po cijeloj Makedoniji. Okupatori su ga dva puta osuđivali na smrt u odsustvu.

Kao predstavnik Makedonije, Gigov je bio vijećnik II zasjedanja AVNOJ-a. Poslije oslobođenja zemlje, nalazio se na odgovornim dužnostima u društvenom i političkom životu Makedonije i Jugoslavije. Neposredno poslije rata, bio je sekretar i član Prezidijuma ASNOM-a, zatim predsjednik Zemaljskog odbora sindikata Makedonije. Više puta je biran za poslanika Savezne i Republičke skupštine. U prvoj vladi Makedonije bio je ministar građevina, saobraćaja i industrije. Bio je i član Savezne vlade; potpredsjednik Izvršnog veća Skupštine Makedonije i potpredsjednik Savezne skupštine. Biran je za sekretara Gradskog komiteta SK u Skoplju. Za člana CK SK Makedonije biran je na I, II i III kongresu SKM. Bio je član Politbiroa, odnosno izvršnog komiteta CK SKM. Za člana CK SKJ biran je na V, VI i VII kongresu SKJ. Bio je predsjednik Glavnog odbora SSRN Makedonije, član Saveznog odbora SSRNJ i član Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije. Biran je za člana Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih priznanja i odlikovanja. Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Gluhak Ivo

Rođen je 1922. u Konjščini, Zlatar, Hrvatska. Kao dječak preselio se u Zagreb, da uči trgovački zanat. Tu je došao u doticaj s naprednim omladincima, među kojima je ubrzo zapažen svojim interesovanjem za politička zbivanja i za klasni radnički pokret. Kao provjereni aktivist, koji je sve zadatke obavljao predano i savjesno, Ivo je 1939. primljen u Savez komunističke omladine Jugoslavije. Uoči rata, jedan je od najaktivnijih radničkih omladinaca — komunista, koji oko sebe, kroz različite oblike djelovanja, okuplja sve antifašističke elemente u redovima mladih.

Poslije okupacije zemlje, kao član zagrebačkog Mjesnog komiteta Saveza komunističke omladine Jugoslavije, Gluhak je jedan od organizatora borbenih omladinskih grupa u Zagrebu. Zajedno s Antom Milkovićem i Rudolfom Kroflinom, sudjeluje u diverziji na pruzi Zagreb — Sisak. Iako je, zbog premale količine eksploziva, oštećeno tek nekoliko vagona, ta je akcija imala veliki odjek i bila moralni podstrek za niz mnogo uspješnijih pothvata. Petnaestog jula 1941. Gluhak sam pali ustaško skladište sijena u Kustošiji. Bio je i jedan od članova grupe zagrebačkih skojevaca koji su, 1č. augusta 1941, pod vodstvom Slavka Komara, izvršili napad iz Botaničkog vrta na pripravnike Pavelićevog "Tjelesnog zdruge". Tada je ranjeno 28 ustaša. Akcija je izazvala paniku u ustaškim i njemačkim redovima, i zbog nje je uhapšeno i ubijeno oko 700 ljudi. Slijedećeg dana (5. augusta) uhapšen je i Ivo Gluhak. Osuđen je na smrt, ali pošto nije ništa priznao, kazna mu je, kao malodobniku, zamijenjena na dvije godine robije. U vrijeme izdržavanja kazne, Ivo je stekao povjerenje upravnika zatvora, koji ga je puštao u grad bez policijske pratnje. Tako je uspio da stupa u vezu sa svojim starijim bratom Vladom, koji je tada bio jedan od partijskih rukovodilaca u Zagrebu, i da se uz njegovu pomoć prebaci na oslobođenu teritoriju — na Kordun.

Kao i u okupiranom Zagrebu, i sada, u borbi, Ivo je pokazao iste osobine: neustrašivost i hrabrost.

Poginuo je u prvim borbenim redovima, u sukobu s nadmoćnim neprijateljskim snagama, u oktobru 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine. (V. Raj.)

Gredelj Janka Janko

Rođen je 28. travnja 1916. u Zagrebu, Hrvatska. Potječe iz radničke porodice. Završio je četiri razreda Građanske škole, a zatim je otišao u željezničku radionicu u Zagrebu, gdje je završio i četiri razreda željezničke zanatske škole. U željezničkoj radionici dobio je stalno zaposlenje kao kvalificirani metalo-strugar. Već kao šegrt povezo se s naprednim omladinskim pokretom, a 1937. primljen je u Savez komunističke omladine Jugoslavije. Veoma rano ispoljio je organizatorske sposobnosti, a sve zadatke koji su pred njega postavljeni obavljao je krajnje požrtvovano i hrabro. Zbog toga je 1938. primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Bio je zapažen po svom radu među radničkom omladinom u kulturno-prosvjetnom društvu "Mladost" i u radničkom planinarskom društvu "Prijatelj prirode". U vrijeme građanskog rata u Španiji, Gredelj organizira skupljanje priloga za pomoć republikanskim borcima i sudjeluje u brojnim ilegalnim akcijama Partije.

Omiljen među radnicima i cijenjen i u najvišim partijskim tijelima, Gredelj 1939. postaje član partijskog rukovodstva za željeznicu, a pred sam rat dobiva povjerljiv zadatak da služi kao veza Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske s organizacijama u Varaždinu, Slavanskom Brodu, Osijeku, Gospiću i drugim mjestima.

Poslije okupacije zemlje, Gredelj je zadužen za organiziranje udarnih grupa na željeznici, a posebno u željezničkoj radionici, gdje je bio neposredni komandant. Osobno je sudjelovao u više borbenih akcija tih grupa: u napadu na gestapovce na Bukovačkoj cesti, u akcijama na zagrebačkom Zapadnom kolodvoru, gdje je njegova grupa provalila u vagon s municijom i odnijela 60 pušaka, 5 puškomitraljeza, 10.000 metaka i nekoliko ručnih bombi.

Ljeti 1941. Gredelj je uhapšen, ali ni pod najtežim torturama ustaše nisu uspjele iz prekaljenog revolucionara iznuditi bilo kakvo priznanje. Zbog pomanjkanja dokaza bio je pušten, ali ubrzo, pred opasnošću novog hapšenja, prelazi u ilegalnost. Neumorno radi na proširenju borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika. Početkom jeseni 1941, prebačen je na rad u Tehniku Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, gdje je obavljao najpovjerljivije poslove. Tehnika je bila smještena u Klaićevoj 17, u stanu Ilije Pavešića. Gredelj je s dvojicom drugova napuštao Tehniku svake večeri u određeno vrijeme, kad bi se Pavešić vratio iz grada i prethodno provjerio je li okolina zgrade sigurna.

Tehnika je provaljena 24. prosinca 1941, i ustaški agenti su neprimjetno zaposjeli zgradu u Klaićevoj ulici 17. Te je večeri Gredelj štampao deveti broj "Vjesnika", i pripremio ga za rasturanje. U času kada su izlazili iz stana, agenti su skočili na njih. Jedan je dan Tehnike uspio pobjeći, drugi je lako ranjen i uhvaćen. Gredelj je dao otpor, pucao, ranio trojicu ustaša, od kojih je jedan kasnije umro, a zatim se povukao prema tavanu zgrade. Kada je već mislio da će mu uspjeti bijeg preko krova, i sam je teško ranjen. Odmah je prevezen u bolnicu na Vinogradskoj cesti, gdje je izdahnuo.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1951. godine.

Gregorić Pavle

Rođen je 18. oktobra 1892. godine u Zlataru, u Hrvatskom zagorju. Srednju školu je završio u Zagrebu, a studije medicine počeo u Gracu (1911—1914), ali ih je morao prekinuti zbog početka prvog svjetskog rata. Mobiliziran je, kao sanitetski oficir, u austro-ugarsku vojsku. Poslat je na ruski front, gdje je, kod Pšemisla, ubrzo zarobljen. Kao zarobljenik, prijavio se za dobrovoljca (1916) u Srpski dobrovoljački korpus koji je učestvovao u borbama na Dobrudži. Posle februarske revolucije u Rusiji (1917), stupio je u rusku armiju, koju je ubrzo napustio i postao vojnik jugoslavenskog bataljona u Kijevu. Ovaj bataljon je, kasnije, prebačen u Sibir, u Tomsk, i preformiran u puk koji je nosio ime "Matija Gubec."

Gregorić se u Tomsku (1919) povezo s organizacijom Lenjinove boljševičke partije. Sproveo je agitaciju u svome puku, i kompletnog ga preveo na stranu " Crvene armije. U to vrijeme, u ljeto 1920. godine, postao je član Ruske komunističke partije (boljševika). Iste godine, u zimu, upućen je u Moskvu, gdje je pomogao formiranju škole "crvenih komandira" za Jugoslavene - učesnike oktobarske revolucije. U toj školi je držao političku nastavu, i bio sekretar partijske ćelije. Nedugo iza toga, augusta 1921. godine, vratio se u Jugoslaviju. Odmah se uključio u Pokret i postao član, tada već zabranjene i ilegalne, Komunističke partije Jugoslavije. Nastavio je studije medicine, koje je završio 1924. godine u Zagrebu. Posle završetka studija, radio je u raznim krajevima zemlje, učestvuju i istovremeno u akcijama KPJ. Radio je u Kraljevici, Trogiru, Gospiću, Zagrebu i drugim mjestima. U Kraljevici se prvi put sreo s metaliskim radnikom Josipom Brozom.

Gregorićeva aktivnost nije izmakla policiji, koja je motrila svaki njegov korak, pokušavajući da onemogući njegov revolucionarni rad. Proganjan je i hapšen. Drugi put se sreo s Josipom Brozom kada ga je, po zadatku partijske organizacije u Zagrebu, posjetio u Lepoglavi. Sud za zaštitu države osudio je Gregorića na dvogodišnju robiju (1932). Nastavio je borbu i tamo. Zbog učešća u jednom štrajku političkih osuđenika, kazna mu je povećana za dvije godine robije.

Posle izlaska s robije, Gregorić preuzima najodgovornije zadatke u Pokretu. Izvjesno vrijeme je radio na organiziranju ilegalnih punktova za slanje dobrovoljaca u Španiju. Radio je i u partijskoj tehnici i u uređivanju ilegalnog "Vjesnika". Na Osnivačkom kongresu KP Hrvatske, u ljeto 1937, izabran je za člana CK KP Hrvatske. Ni tada njegova aktivnost ne ostaje nezapažena od režima. Nastoje da ga izoluju; zajedno s ostalim revolucionarima, je ostao od decembra 1939. do maja 1940. godine.

U martu 1941. pred napad fašističke Njemačke na Jugoslaviju, ponovo je uhapšen zajedno s Otokarom Keršovaniem i Ognjenom Pricom; ali je, neposredno prije dolaska Nijemaca, uspio da se izbavi iz zatvora. Po zadatku CK KPJ, išao je kod komandanta Zagreba, da traži oružje za radnike da se odupru fašističkim agresorima i brane zemlju, ali je bio odbijen.

Posle sloma Kraljevine Jugoslavije, učestvovao je na Majskom savjetovanju CK KPJ u Zagrebu, na kome su donijete značajne odluke o pripremi oružane borbe naroda i narodnosti Jugoslavije.

Ubrzo zatim, Gregorić je poslat u Moslavinu i Sloveniju, da organizira ustanak. Od jeseni 1942. prešao je na oslobođenu teritoriju Like i Korduna, gdje se nalazio GS NOV i POJ Hrvatske i CK KPH.

Pavle Gregorić je od prvih ustaničkih dana dao značajan doprinos i organiziranju narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji. Vršio je odgovorne funkcije u najvišim organima revolucionarne vlasti. Jedan je od osnivača i sekretar ZAVNOH-a. Bio je vijećnik I i II zasjedanja AVNOJ-a.

Poslije oslobođenja, Gregorić je vršio najodgovornije funkcije u društvenom i političkom životu Hrvatske i Jugoslavije. Bio je član jedinstvene Savezne vlade, a zatim i predsjednik Savjeta za narodno zdravlje, Član SIV-a, poslanik Sabora Hrvatske i Savezne skupštine u više saziva, ambasador FNRJ u Italiji. Biran je za člana CK SKH i Slana CK SKJ (na V, VI i VII kongresu). Bio je član Saveznog odbora SSRNJ, a više godina, predsjednik Jugoslavenskog crvenog križa i Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordena junaka socijalističkog rada i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Hariš Jakova Ivan - Ilija Gromovnik

Rođen je 17. studenog 1903. godine u Slapnu, Ozalj, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke porodice. Njegovi roditelji su imali jedanaestoro djece. Osnovnu školu završio je u Malom Erjavcu i naučio stolarski zanat.

Zapošljava se u Karlovcu. Tu i počinje njegov rad u revolucionarnom radničkom pokretu. Učestvuje u štrajku karlovačkih radnika, zbog čega je 1922. zatvoren u vojnom zatvoru u Karlovcu. Poslije izlaska iz zatvora, zapošljava se u Zagrebu, gdje nastavlja revolucionarnu djelatnost.

Poslije odsluženja vojnog roka, na poziv svog brata odlazi u Kanadu. Tu se povezuje s naprednim radnicima, ali je 1929, zbog svoje aktivnosti, protjeran u Meksiko. U Vera Kruzu je, maja iste godine, postao član Socijalističke

partije.

Godine 1931, Hariš je u Panami. Ovdje se posebno ističe u sindikalnom radu. Kao povjerenik sindikata u fabrici namještaja, učestvuje u štrajku radnika, zbog čega ga policija protjeruje iz te zemlje. Hariš odlazi u Kolumbiju. I tamo nastavlja borbu za prava radnika. Prvog svibnja 1932. učestvuje u velikim radničkim demonstracijama u Porto Karteheni, pod parolom: "Hoćemo rada! Hoćemo kruha!" Zbog njegove aktivnosti i ovdje je uhapšen i protjeran. Odlazi u Ekvador. U gradu Kito ubrzo se povezuje sa socijalističkom partijom "Porobljeni narodi Južne Amerike, ujedinite se!", kojom rukovodi Domingo Romero Teran. Tu Hariš, u proljeće 1933. godine, kao artiljerac učestvuje u trinaestodnevnoj radničkoj revoluciji, koja se završava porazom, te Ivan bježi na Oriente, i izvjesno vrijeme radi kao ispirać zlata na rijeci Napo.

Godine 1934, preko Perua i Čilea odlazi u Argentinu, gdje radi na izgradnji drvenih mostova u nacionalnom parku u San Karlo de Bariloće. Upoznaje se s mnogim radničkim borcima i programom KP, čiji član postaje iste godine. Aktivan je u radu internacionalne sindikalne organizacije i član "Crvene pomoći" Sokororoho. Komunist i iskusni borac u radničkom pokretu, Ivan Hariš krajem 1936. odlazi, kao dobrovoljac, u Španski građanski rat. U revolucionarnoj Španskoj vojsci je diverzant, a poslije završetka kursa i instruktor diverzantskih jedinica. On je 1938. i savjetnik 133. diverzantske brigade na Estramaduri, a zatim, do svršetka rata, prevodilac u ruskoj ambasadi u Valenciji. Poslije neuspjeha Španjolske revolucije, Ivan je u koncentracionom logoru u Francuskoj, najprije u Ardelesu, zatim u Girsu, i ponovo u Ardelesu.

Osmog ožujka 1941. godine, Hariš je pobjegao iz logora, i po nalogu Partije i uputstvu Vlade Četkovića, krenuo u Jugoslaviju. Iz Liona odlazi u Njemačku, gdje se uz pomoć švedskog konzula zapošljava u tvornici aluminija AKEN na Elbi. Kao vrijedan radnik, Ivan je dobio 21 dan odsustva, i po zadatku Partije nastavio put u Jugoslaviju.

Potkraj lipnja stigao je u Zagreb. Tu se, na Tratinskoj cesti, u stanu Štefice Štrok - Crnojević, našao sa svojim drugovima iz Španije. Iz Zagreba ga CK KPH upućuje u Karlovac kod Josipa Kraša i Ive Marinkovića. U srpnju OK KPH za Karlovac šalje ga u Zadobarsku šumu pokraj

Karlovca, gdje se već nalazila grupa karlovačkih komunista. Iskusnom diverzantu nije trebalo mnogo vremena da zatraži od Ive Marinkovića, sekretara OK KPH za Karlovac, da ga pošalje u kraj gdje će imati veću mogućnost za izvođenje diverzantskih akcija — tamo gdje će poslije izvedene akcije moći da se povuče dublje u pozadinu i da svaki put iznenadi neprijatelja na drugom mjestu. Sredinom kolovoza, Ivan odlazi u Drežnicu, zatim u Hrvatsko primorje i Gorski kotar. Koristeći bogato iskustvo iz Španskog građanskog rata, Hariš sa svojim narodom primjenjuje stečeno partizansko iskustvo diverzanta i organizatora. Već 9. rujna kod Liča dignut je u zrak prvi talijanski vlak. U toj akciji zaplijenjeno je 17 sanduka po 25 kilograma eksploziva. Svega deset dana kasnije digao je u zrak i drugi vlak kod Sungerskog tunela, sa 750 talijanskih fašista. Šef i organizator diverzantske sekcije, a zatim i komandant grupe diverzantskih odreda GŠH Ivan Hariš neumorno radi na prikupljanju eksploziva, odabira borce i podučava ih za izvođenje diverzija. Prebacuje se iz kraja u kraj, iznenađuje neprijatelja i nanosi mu velike gubitke u ljudstvu i materijalnim dobrima.

Na pruzi Karlovac — Caprag, na rijeci Maji, kod Gline, rusi, 26. veljače, željeznički most, tako da do kraja rata pruga Karlovac — Sisak nije radila. Ubrzo iza ove, izvodi jednu od najvećih akcija na pruzi Banja Luka — Sunja i Bihać — Sunja. Ruši sa svojim diverzantima Volenjski vijadukt.

Diverzantske akcije su sve masovnije širom Hrvatske. Hariš ih izvodi u Posavini, Lici, Slavoniji, Bosanskoj krajini. Zahvaljujući njegovom iskustvu i samoprijegoru, stvorene su neustrašive pokretne diverzantske grupe, čete i bataljoni. Jedinice su rušile pruge, mostove, stanice, tunele, magazine, dizale su u zrak vlakove, kamione, uništavale avione na aerodromima. Nikakve straže i osiguranja nisu mogle spriječiti samoinicijativne i odabrane diverzante. O Harišu i njegovim akcijama stvarane su legende. Na vojnom aerodromu Kurilovec, Hariš je sa svojim diverzantima, 19. srpnja 1944, uništio 800.000 kilograma avionskih bombi, 3 aviona i ubio 300 Njemačkih vojnika. Za uspješno izvedenu akciju, Ivan je od štaba 4. korpusa za nagradu dobio troja seljačka kola puna šmajsera i municije za svoje diverzante. Posebno značajnu akciju izveo je komandant diverzanata 15. kolovoza

1942, na pruzi Novoselac — Križ kod mosta na Česmi. Na minu koju je postavio iskusni diverzant Hariš naišao je, iz Dižona, "Orijent simplon". Uništen je 21 vagon s 376 Njemačkih oficira, koji su bili upućeni na Istočni front. U istom vlaku poginuo je i bugarski vojni izaslanik koji se vraćao s pregovora od Ante Pavelića. Harišove akcije djelovale su iznenadno, kao udar groma, zbog čega ga je narod prozvaio Ilija Gromovnik. Njegovi su diverzanti i na školskom aerodromu "Borongaj" uništili, 28. prosinca 1944, 5 aviona, 4 prateća lovca "Dornier" i Pavelićev "Junkers 52". U toku NOR-a oštećeno je i uništeno diverzantskim minama oko 1.470 neprijateljskih vlakova, porušeno 350 mostova. Oko 27.000 fašističkih vojnika i oficira, od kojih i 3 generala, izgubilo je život na minama koje su postavili hrabri diverzanti. Uništeno je više od 36.000 željezničkih tračnica. Organizirajući i izvođeci diverzantske akcije, Hariš je i sam na leđima prenosio eksploziv i učestvovao u uništenju 150 vlakova i 27 mostova.

Poslije oslobođenja, Hariš je završio Partijsku školu i Višu vojnu akademiju u JNA. Bio je zamjenik komandanta inženjerije u General-Štabu, radio u inspekciji General Štaba za inženjeriju, i načelnik je štaba uprave inženjerije JNA. S te je dužnosti i otišao u penziju, u činu general-majora JNA.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem je proglašen 25. rujna 1944. godine.

Holjevac Slave Većeslav, Veco

Rođen je 22. kolovoza 1917. u Karlovcu, Hrvatska. Privatni namještenik.

U Karlovcu je završio šest razreda gimnazije, a zatim se zaposlio kao privatni namještenik. Tada pristupa revolucionarnom radničkom pokretu i ističe se revolucionarnom aktivnošću u SBOTIĆ – u. S 22 godine postaje, 1939, član Komunističke partije, a već slijedeće na preporuku Ive Marinkovića, Većeslav Holjevac je izabran u Okružni komitet KPH za Karlovac, Kordun i Baniju. Svojim političkim radom stekao je veliku popularnost u Karlovcu. Organizirao je jednu od najuspjelijih demonstracija 27. marta u Hrvatskoj.

Neposredno poslije okupacije, Većeslav Holjevac radi na organiziranju omladinskih udarnih grupa, koje počinju svoje akcije već krajem travnja 1941. godine. Kao jedan od organizatora ustanka na Kordunu, i kao član Vojnog komiteta, sudjeluje u nizu akcija za prikupljanje oružja za predstojeću borbu. U srpnju 1941. odlazi na Kordun, gdje je, odlikujući se umijećem, jedan od rukovodilaca ustanka u ovom kraju. S prvom grupom kordunaških partizana izvršio je i prvu borbenu akciju: napad na žandarmerijsku stanicu u Tušilovicu, Tada je lako ozlijeđen.

U studenom 1941, s vodom dobrovoljaca bivših karlovačkih aktivista, upao je u Karlovac, da iz ruku ustaša otmu Marijana Čavića. Preobučeni u domobranske uniforme, išli su predvečer u grad i otišlo u bolnicu gdje se uhapšeni Marijan Čavić nalazio na liječenju. Akcija — koja je, inače, snažno odjeknula u Karlovcu i okolici — nije potpuno uspjela, pošto su ustaše već ranije Čavića odvele iz bolnice. U toj akciji partizani su ubili dvojicu ustaša i nekoliko talijanskih vojnika i zarobili puškomitraljez. Partizani su imali jednog mrtvog i jednog ranjenog borca, koje neprijatelj nije uspio da zarobi, jer su ih aktivisti odnijeli.

Krajem 1941. godine, Većeslav Holjevac je izabran za političkog komesara Grupe NOP odreda za Kordun i Baniju. Poslije toga, nalazi se na dužnosti političkog komesara, a kasnije komandanta Druge operativne zone. Krajem 1942. godine, postavljen je na dužnost političkog komesara 1. hrvatskog korpusa, i na toj je dužnosti ostao do kraja rata.

U toku rata sudjelovao je u mnogim borbama u Hrvatskoj, Bosni i Sloveniji, a također i u završnim operacijama za oslobođenje Istre i Trsta.

Poslije oslobođenja Zagreba, bio je komandant grada, a potom komandant Vojne uprave Jugoslavenske armije u Istri. Godine 1946. bio je šef Vojne misije FNRJ u Berlinu. Na toj dužnosti je ostao do 1948. godine. Poslije demobilizacije, bio je ministar za novooslobođene krajeve, ministar rada u vladi FNRJ i ministar saobraćaja u vladi NRH. U razdoblju od 1948. do 1952. godine bio je član CK KPH, a od 1952. do 1963. je bio predsjednik Gradskog narodnog odbora i član Sekretarijata Gradskog komiteta SKH za Zagreb. Umro je u Zagrebu, 11. srpnja 1970. godine, poslije teške bolesti.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugim visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1951. godine.

Hribernik Lovre Rudolf Svarun

Rođen je 10. aprila 1921. u Horjulu, općina Vič-Rudnik (Ljubljana), Slovenija.

Potiče iz radničke porodice. Prije rata je bio radnik ciglane u Vrhniki, a povremeno je radio i na drugim sezonskim radovima. Učio je kamenorezački zanat u Ljubljani, ali je, neposredno pred ispit za kvalificiranog radnika, otišao u partizane. Osnovnu školu završio je u Horjulu, a zanatsku u Ljubljani.

U jesen 1941. povezo se s organizatorima pokreta otpora. Uskoro je postao jedan od najaktivnijih među njima. Raznosio je i širio propagandni materijal OF, skupljao novčane priloge za OF, pridobivao nove suradnike i simpatizere narodnooslobodilačkog pokreta, skupljao oružje, municiju i hranu za prve partizanske čete.

Zbog aktivnog djelovanja u NOB, okupatoru je postajao sve sumnjiviji, pa je zato prvih dana decembra 1941. prešao u ilegalnost. U partizane je otišao 6. januara 1942, u Samotorsku čet, koja je operirala u okolini Horjula. S tom četom se, zatim, uključio u bataljon Ljube Šercera na Kožljeku, iznad Borovnice. Bataljon, koji je imao oko 140 dobro naoružanih boraca, napao je 2. februara 1942. talijansku posadu na željezničkoj stanici Verd, kod Borovnice. Partizani su ranili šest i zarobili tri talijanska vojnika. U napadu je učestvovao i Svarun, koji je posle te akcije otišao, s djelom bataljona, u okolinu Kočevja u Ribnički logor. Kasnije je bio dodijeljen karauli Toneta Zalara-Žana u Iški, preko kojeg je održavana veza s Ljubljanom.

Juna 1942. prešao je u Dolomite i uključio se u 4. bataljon Notranjskog odreda, gdje je postao mitraljezac, zatim desetar, komandir voda, komandir 2, zatim 1. čete 1. bataljona i, najzad, komandant 1. bataljona Dolomitskog odreda.

Učestvovao je u gotovo svim značajnim borbama 4. bataljona Notranjskog odreda, i kasnije 1. dolomitskog odreda do njegovog rasformiranja. krajem aprila 1943. godine: u napadu na Nijemce kod Motocka, nedaleko od Polhovog Gradca i u Zalogu, iznad Polhovog Gradca, u sukobu s Talijanima i belogardistima u okolini Dobrave, Toškoga Čela, Babne gore, Ključa, Ligojne... U svim borbama se pokazao kao hrabar, snalažljiv i predan borac. To je naročito dokazao u hajki od 17. do 21. marta 1943, koju su protiv Dolomitskog odreda i oslobođene teritorije Dolomitske republike organizirali i izveli Talijani i bjelogardisti.

U borbama s nadmoćnim neprijateljem, Dolomitski odred je pretrpio teške gubitke. Svarun se sa svojim bataljonom probio iz neprijateljskog obruča, i pri tom neprijatelju nanio gubitke. Iz Dolomitskog odreda Svarun je otišao u Šercerovu brigade, gdje je bio najprije zamjenik, a zatim komandant 2. bataljona brigade. U toj brigadi je ostao do kapitulacije Italije.

U danima kapitulacije Italije, 10. septembra 1943, od novodošlih Ljubljančana formirana je na Golom, Ljubljanska brigada. U brigadu je uključen niz iskusnih boraca za rukovodeće funkcije. Svarun je postao prvi komandant Ljubljanske brigade.

Po nalogu Glavnog štaba NOV i POS, ponovo je otišao u Dolomite, i oktobra 1943. formirao 2. dolomitski odred, i bio komandant toga Odrada do njegovog rasformiranja i uključivanja u Treću alpsku operativnu zonu, krajem oktobra 1943. godine.

Zatim je postao najprije načelnik, pa onda komandant 7. slovenačke narodnooslobodilačke udarne brigade „France Prešern“. Brigadu je vodio do sredine 1944. Vrlo teške borbe brigada je vodila naročito u okolini Ratitovca, u novembarskoj njemačkoj ofanzivi 1943. godine. Značajna akcija je bila višestruko rušenje željezničke pruge između Škofje Loke, Kranja i Radovljice i između Šempetra i Divače. Spomena vrijedne borbe vodila je i na Lavtarskom vrhu, na Mohoru, na Žirovskom i Cerkljanskom vrhu, oko Idrije i Hotedršice... U to vrijeme je brigada, pod Svarunovom komandom, uništila neprijateljske položaje u Kamnoj Gorici, u Ribnu i Koritnu.

Svarun je bio dva puta ranjen — prvi put teško, decembra 1943, blizu Škofje Loke, a drugi put u ljeto 1944, u borbama 31. divizije s Nijemcima na Jelovici.

Septembra 1944. postao je načelnik, a zatim zamjenik komandanta 31. divizije. Na toj dužnosti je bio samo oko mjesec dana, jer je već oktobra poslan u Višu vojnu akademiju „Vorošilov“, u Sovjetski Savez.

Kraj rata ga je zatekao u Sovjetskom Savezu. Posle završene Akademije, oktobra 1945, vratio se u domovinu i postao komandant 17. divizije JA u Radovljici, zatim pomoćnik komandanta Vojne mornarice za obalnu obranu u Splitu. Posle je bio nekoliko mjeseci u Generalštabu JNA u Beogradu, a od 1951. do jeseni 1955. godine načelnik 21. korpusa u Mostaru. Za to vrijeme je završio Višu vojnu akademiju u Beogradu.

Od jeseni 1955. do jeseni 1961. godine bio je komandant 53. divizije u Titovom Užicu, a zatim komandant 2. proleterske divizije u Nišu. U međuvremenu je završio kurs operatike pri Višoj vojnoj akademiji u Beogradu.

U jesen 1963. je preuzeo dužnost komandanta Zagrebačkog vojnog okruga, a u jesen 1965. dužnost komandanta Skopskog vojnog okruga.

U proljeće 1966. postavljen je za sekretara narodne odbrane Slovenije a potom je, iz zdravstvenih razloga otišao u penziju. Posle odlaska u penziju, bio je zaposlen u fabrici „Iskra“ u Kranju, kao savjetnik za vojni program proizvodnje. Skupljao je gradivo i napisao knjigu „Dolomiti u NOB“, 1973. godine.

Prvog januara 1974. ponovo je reaktiviran i postavljen za komandanta Glavnog štaba Slovenije za SLO. Član Komunističke partije postao je juna 1942. U toku rata je bio član brigadnog i divizijskog komiteta, a posle rata član divizijskog, korpusnog komiteta, komiteta područja i član opunomoćstva SK u JNA.

Kao sekretar za narodnu obranu Slovenije, bio je član Konferencije SK Slovenije kao penzioner sekretar treće osnovne organizacije SK „Boris Kidrič“ za Bežigradom, u Ljubljani. Bio je Član CK SK Slovenije. U čin pukovnika je preveden decembra 1947, u čin general-majora decembra 1957, u Čin general-potpukovnika decembra 1964. i u čin general-pukovnika decembra 1974. godine.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine.

Hrovat Franca Žan

Rođen je 7. juna 1915. u Clevelandu, Sjedinjene Američke Države, kao dijete slovenačkih iseljenika, koji su u Ameriku došli da zarade novac za kupovinu imanja. Vratili su se u domovinu 1921, i Franc Horvat je u blizini svog rodnog sela, u selu Krka, sadašnja općina Grosuplje, kupio imanje. U vrijeme rata on i majka pomagali su oslobodilačku borbu.

Žan je završio pet razreda osnovne škole u Krki. Od 1927. do 1933. pomagao je roditeljima u obrađivanju imanja, a onda je u šumama radio kod raznih poslodavaca kao drvosječa i tesar, gdje je postao član naprednih sindikata. Vojni rok odslužio je 1936. u kraljevoj gardi. Do 1941. tri puta je pozivan na vojne vježbe u Varaždin, gdje ga je zatekao aprilski rat. Vraća se, posle kapitulacije, naoružan,

i odmah počinje da skuplja i skriva oružje i municiju.

Prijeko poznanika iz sindikalne organizacije Hrovat, među prvima u svom kraju, već u maju 1941, dobiva vezu s Protiv imperijalističkom, kasnije Osvobodilnom frontom, i prima ilegalnu štampu. U julu iste godine učestvuje u stvaranju seoske vojne organizacije Osvobodilne fronte, kasnije Narodne zaštite.

U jesen 1941. postaje komandir čete Narodne zaštite i jedan od glavnih snabdjevača i suradnika partizana s tog terena Kad je 2. partizanski bataljon „Štajerski“, pod komandom Franca Rožmana, Staneta, posle odlaska s Pugleda, došao na taj teren, Hrovat postaje jedan od glavnih njegovih snabdjevača. Partijska organizacija bataljona 1. štajerske partizanske brigade (preteče Druge grupe odreda) prima ga, 4. aprila 1942, u Partiju, ali mu Komanda brigade ne dozvoljava da stupi u partizanske redove. Tri puta je pokušavao da to učini bez pristanka viših foruma, i tri puta je vraćan kući, da i dalje radi u terenskoj organizaciji.

Dozvolu za odlazak u partizane dobio je 24. maja 1942, i istog dana stupio, zajedno sa svojom četom, u Dolenjski odred, u njegov 3. bataljon.

Kad je Dolenjski odred podijeljen, sredinom juna, na tri odreda, Hrovat je bio već komandir čete. Ušavši u sastav Zapadnodolenjskog odreda, istakao se u borbama kod Dolenjskih Toplica i u opsadi Kočevja. Svoju čet, najbolju u Zapadnodolenjskom odredu, Hrovat je često predvodio u jurišima.

U augustu je s četom uključen u 1. slovenačku proletersku udarnu brigadu „Tone Tomšič“, S njom učestvuje u borbama oko visoravni Rog, gdje su bile opkoljene naše jedinice; u akcijama u predgrađima Ljubljane i u mnogim drugim borbama zime 1942—1943. Cijelo to vrijeme bio je na čelu 1. bataljona.

U martu 1943. tadašnji komandant Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, Ivan Maček-Matija, uzeo je Hrovata iz brigade u svoju pratnju. U jesen i u zimu, Hrovat je bio komandant osiguravanja stana rukovodstva oslobodilačkog pokreta u Sloveniji, na visoravni Rog. Istakao se organizacijom i provođenjem mjera sigurnosti, čime je doprinio da se očuva tajnost baze. U proljeće 1944. odlazi, kao pratilac Mačeka, u Drvar, i učestvuje u borbama u vrijeme

njemačkog desanta na Vrhovni štab. Posle povratka je na službi u OZN-i i vrši dužnost komandanta stana u bazi 24. na Stražnom vrhu kod Črnomlja.

U vrijeme rata bio je tri puta lako ranjen.

Posle oslobođenja je do demobilizacije 1946, radio u Upravi državne sigurnosti; završio je jednogodišnju školu za lugare; bio više godina direktor Uprave državnih šuma u Tržiču; na radu u Upravi državnih lovišta i, najzad, direktor Uprave uzgojnih lovišta Slovenije, i na toj dužnosti je i penzioniran.

Umro je u Ljubljani 7. jula 1970. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Humo Saliha Avdo

Rođen je 1. februara 1914. u Mostaru, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu učio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Mostaru i Bihaću. Naprednom omladinskom pokretu prišao je kao đak viših razreda mostarske gimnazije. Zbog učešća u akcijama srednjoškolske omladine u Mostaru, isključen je iz gimnazije, pa je školovanje nastavio u Bihaću.

Odmah posle upisa na Filozofski fakultet u Beogradu (studije svjetske i jugoslovenske književnosti), uključio se u borbu naprednih studenata Beogradskog univerziteta. Njegova politička aktivnost brzo je zapažena ne samo na Filozofskom fakultetu, već i u Beogradu i rodnom Mostaru. Član je SKOJ-a od 1934, a KPJ od 1935. godine. Posebno je bio aktivan u udruženju studenata za srpsko-hrvatski jezik i jugoslovensku književnost. Od 1935. godine član je Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja studenata Beogradskog univerziteta. S grupom naprednih studenata iz BiH, koji su studirali na Beogradskom univerzitetu, radio je na okupljanju studenata iz Bosne i Hercegovine u studentsko društvo „Petar Kočić“ i omladinsku sekciju društva „Neretva“. Posredstvom tih društava, politički je djelovao i usmjeravao mlade studente u borbi koju je vodio revolucionarni radnički pokret i KPJ. Bio je jedan od istaknutih organizatora i učesnika u studentskim štrajkovima i demonstracijama 1935. i 1936. godine. Zbog toga su ga univerzitetske vlasti kažnjavale poništavanjem semestara i udaljavanjem s Univerziteta za školsku 1935/36. godinu.

Pored političke djelatnosti u Beogradu, Avdo je pripadao grupi istaknutih partijskih aktivista koji su radili na obnavljanju i konsolidaciji organizacija KPJ u Bosni i Hercegovini i, takav, izabran u obnovljeni Pokrajinski komitet KPJ za BiH u 1940. godini.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, kao član PK radio je na pripremanju ustanka i organiziranju partizanskih odreda u BiH.

Sredinom jula 1941, pod rukovodstvom Avda Huma održan je u Mostaru sastanak Oblasnog komiteta KPJ, na kojem je formiran Vojni štab za Hercegovinu. Septembra i oktobra 1941. pomogao je partijskim rukovodstvima u Hercegovini u organiziranju oružane borbe i učvršćivanju partijskih organizacija, a zatim je prešao na partijski rad u Sarajevo. Avdo je, kao član PK KPJ, bio jedan od istaknutih organizatora ilegalnog rada. Kao član Glavnog štaba NOV i POJ za BiH i član PK, bio je zadužen za organiziranje ilegalnog rada KPJ i NOP-a na neoslobođenoj teritoriji Bosne i Hercegovine. Posle povlačenja partizanskih snaga u zapadnu Bosnu, juna-jula 1942, Avdo je radio na konsolidaciji Partije i NOP-a u istočnoj Bosni i Hercegovini.

Marta-aprila 1943. angažirao se u organiziranju partijskih rukovodstava i učvršćivanju partijskih organizacija istočne Hercegovine. Posredstvom partijske organizacije u Mostaru, pomagao je rukovodstvu Okružnog komiteta KPJ za južnu Hercegovinu. Bio je jedan od organizatora održavanja, vjećnik i član ZAVNOBiH-a od prvog zasjedanja, i član predsjedništva i potpredsjednik ZAVNOBiH-a, član AV-NOJ-a, član Oblasne

narodnooslobodilačke skupštine za Hercegovinu. Godine 1943. bio je jedan od pokretača lista „Oslobođenje“, organa NOF-a za BiH.

Posle oslobođenja nalazio se na najodgovornijim partijskim i državnim položajima: član jugoslovenske delegacije na konferenciji mira u Parizu 1946, ministar i potpredsjednik vlade NR BiH (1945-1948), predsjednik Privrednog savjeta vlade NR BiH, predsjednik Izvršnog veća Narodne skupštine BiH (1953-1956), državni sekretar za financije vlade FNRJ od (1956—1958), potpredsjednik odbora za perspektivni plan vlade FNRJ, potpredsjednik Saveznog veća Narodne skupštine Jugoslavije, predsjednik Savezne komisije za nuklearnu energiju, predsjednik Saveznog savjeta za koordinaciju naučnih djelatnosti.

Od oslobođenja do 1963. neprekidno je biran za republičkog i saveznog poslanika.

Avdo Humo je bio organizacioni sekretar PK KPJ za BiH (1946—1948) od Osnivačkog kongresa KPJ BiH, bio je član i Politbiroa, a zatim i član IK CK SK BiH. Za člana CK KPJ (SKJ) biran je neprekidno od V do VIII kongresa. Od IX kongresa SKJ izabran je za člana Stalnog djela Konferencije SKJ. Bio je i predsjednik komisije predsjedništva SKJ za kulturu. Pored toga, Avdo Humo je bio i član Glavnog odbora boraca NOR-a Jugoslavije, Član Predsjedništva Glavnog odbora SSRN BiH i član Centralnog odbora SSRNJ. Rezervni je general-major JNA.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Ibrahimpašić Hasana Mahmut Mašo

Rođen je 1922. godine u selu Bjelaja kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina, kao najstariji sin Hasana Ibrahimpašića, naprednog poljoprivrednika. Hasan je imao pet sinova i dvije kćeri. Poslije završetka niže gimnazije u Bihaću, Mahmut je pošao u banjalučku učiteljsku školu. Ovo revolucionarno žarište Bosanske krajine ne samo da je presudno utjecalo na njegovo političko formiranje, već je Mašo ideje naprednog omladinskog pokreta prenosio i u svoj rodni Bjelaj, šireći ih po ostalim selima Petrovačkog polja. Vrativši se kući iz Banja Luke u vrijeme uspostavljanja ustaške "Nezavisne Države Hrvatske", Mašo se odmah javno deklarirao protiv takve "tvorevine" i najoštrije osudio progone Srba, čime je navukao na sebe gnjev ustaške vlasti. U svom selu je formirao skojevski

aktiv, koji je imao značajnu ulogu u pripremanju ustanka.

A kada su odjeknuli prvi ustanički pucnji s Oštrelja i Klekovače, Masa su u vozu za Bihać, kamo je išao po zadatku ustanika, uhapsile ustaše i zatvorile u zloglasnu Bihaćku kulu, odakle se, u jesen 1941, pod sretnim okolnostima i akcijom ilegalaca, oslobodio i krenuo u Bihaćku partizansku čet. Nije trebalo mnogo vremena da borci i rukovodioci zavole Masa i da ga, početkom 1942, prime u KPJ, a zatim izaberu i za političkog komesara omladinske čete.

Mašo je od tada uvijek među najhrabrijim borcima svoje čete. Isticao se u mnogim napadima. Poslije oslobođenja Bihaća bio je u Štabu 4. bataljona 8. krajiške brigade. U prvoj žestokoj borbi koju je bataljon vodio na Lipi, za vrijeme neprijateljske ofanzive na Grmeč, januara 1943, Mašo je ličnim primjerom, u jurišu na njemačko mitraljesko gnijezdo, pokazao kako se valja boriti. Tako je bilo i u borbama s nadmoćnim njemačkim snagama koje su, u proljeće 1943, opkolile njegov bataljon. Kao zamjenik političkog komesara 4. bataljona 8. krajiške brigade, išao je na čelu dijelova koji su hrabro jurišali i izvršili uspješan proboj.

Ponovilo se to i na Manjači, u borbi s četnicima, i mnogo puta na neprijateljskim uporištima — od Bihaća i Bosanske Krupe do Banja Luke i Sanskog Mosta.

Jula 1944. Mašo je politički komesar 5. kozarske brigade. Rade Kondić, narodni heroj, bio je komandant. Slagali su se i voljeli. Kozarčani su voljeli svog druga Mahmuta Ibrahimpašića, koliko i on njih. Samo s osobinama koje su ga krasile, mogao je stajati na čelu neustrašivih Kozarčana.

Forsirajući reku Bosnu na Manjači, kod Žepča, kada je brigada počela da savlađuje prve prepreke na marš u prema Srbiji, Kozarčani su se sukobili s jakim njemačkim snagama. U jednom jurišu u prvim borbenim redovima poginuo je Rade Kondić, komandant brigade. Mašo nije htio da ostavi mrtvog komandanta, već je s bombašima izvukao poginulog druga.

Bio je 19. oktobar 1944. Na prilazima Ljutoj strani u zaseoku Popovići, zapadno od Ripnja prema Avali, ušančilo se dvije hiljade njemačkih vojnika. Napadale su ih 5. i 12. brigada 11. krajiške divizije, pod komandom Miloša Šiljegovića, junaka s Kozare.

S Kozarčanima iz ovog bataljona bio je i Mašo. Kao i uvijek hrabro se boreći, tu je i poginuo. Mahmut Ibrahimpašić — Mašo sahranjen je na groblju Oslobodilaca Beograda, između Branka Neradića i Momčila Milanovića, koji su poginuli zajedno s njim.

Ćijela porodica Ibrahimpašić učestvovala je u narodnooslobodilačkoj borbi. Mašov brat Hakija, prvoborac, i sestra Devleta, također su poginuli u narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodnim herojem proglašen je 15. novembra 1944. godine.

Ilić Ivana Ljubo

Rođen je 16. aprila 1905. u Splitu, Hrvatska.

U teškim uslovima završio je srednju tehničku školu. Godine 1926, sredstvima iz vlastite zarade, otišao je na studije u Francusku. Diplomirao je na Univerzitetu u Parizu 1931. U Parizu je, s grupom studenata marksizma, preuzeo upravu Udruženja jugoslovenskih studenata, a bio je i sekretar antifašističkih publikacija "Amis du Monde" i mjesečnika "Plan". Izdavao je, u ime jugoslovenskih radnika, "Iseljenički glasnik". Bio je sekretar Emigracione komisije, a izvjesno vrijeme radio je u tehnicu KPJ, koja je obezbjeđivala štampanje partijskog organa "Proleter" i "Delo", organ KP Slovenije. Učestvovao je u organiziranju kanala kojim se partijska štampa prebacivala u zemlju, uglavnom posredstvom naših mornara i luka Solun, Split,

Rijeka i Trst.

Po odobrenju Partije, otišao je, augusta 1936, kao dobrovoljac u Španiju. Stupio je u bataljon "Dombrovski" i uključio se u velike borbe koje su se tamo vodile. Bio je komesar, a zatim komandir čete. U jednoj borbi za obranu Madrida teško je ranjen. Poslije izlaska iz bolnice, otišao je u Albasetu na oficirski kurs. Zatim je u Andaluziji, u pozadini Frankovih trupa, organizirao gerilske partizanske odrede, od kojih je naknadno formiran 14. partizanski korpus. Na aragonskom frontu učestvovao je u ofanzivi na Saragosu. Ranjen ... je još dva puta. Zbog privremene nesposobnosti za front, postavljen je za komandanta Vojne partizanske akademije kod Barcelone. Jula 1938. postao je komandant 76. partizanske divizije; s njom je učestvovao u posljednjim borbama u Španiji, kada je preuzeo komandu 14. gueriljskog korpusa. Bio je direktno u vezi sa šefom generalštaba, generalom Visente Rohom, i zaštitnica pri povlačenju Armije Ebro i Desete armije. To je period kada je puna dva mjeseca vodio najteže borbe bez predaha. Imao je čin majora vojske španske republike, i bio odlikovan Ordenom de Ćora je i Ordenom de Sufrimiento por la Patria.

Polovinom februara 1939. dospio je u logor Siprijen, u Francuskoj. Krajem marta izišao je iz logora, i po partijskoj direktivi živio je u Parizu, gdje ga je otkrila teritorijalna bezbjednost, uhapsila i vratila u logor.

Februara 1941, s još nekim drugovima, bačen je u specijalni zatvor u Tuluzu, gdje je došao u dodir sa zatvorenim francuskim komunistima, a preko njih s oslobodilačkom organizacijom van zatvora. Nešto kasnije, Petenova policija sprovela ih je u zatvor "Kastre" i predala Specijalnoj policiji, koja se nalazila u rukama njemačkog okupatora. Pokušaj bijega krajem 1942. nije uspio. Tek septembra 1943, zajedno s grupom drugova, Ilić je pobjegao i priključio se francuskom pokretu otpora. Za kratko vrijeme postao je komandant Južne zone Francuske. Januara 1944. pozvan je u Nacionalni vojni komitet Francuske i postavljen za komandanta svih stranih snaga koje su se borile u Francuskoj. Tada je unaprijeđen u čin generala, dobio je diplomu Nacionalnog vojnog komiteta Francuske, Spomenicu francuskog pokreta otpora, Ratni krst i orden Legije časti.

Oktobra 1944. godine akreditiran je pri Komandi savezničkih ekspedicionih snaga F. H. A. E. F. , a od januara 1945. godine nalazi se na dužnosti jugoslavenskog vojnog atašea u

Parizu. Marta 1946. predvodi diplomatsku misiju po zemljama Latinske Amerike. Uspostavlja odnose između nove Jugoslavije i Meksika, Brazila, Urugvaja, Argentine, Čilea, Bolivije. U septembru 1947. postaje specijalni savjetnik u Ministarstvu inostranih poslova vlade FNRJ; januara 1948. pomoćnik je ministra građevina; u aprilu 1949. postaje predsjednik Komiteta za lokalnu privredu i komunalne poslove vlade FNRJ. Aprila 1951. ambasador je u Norveškoj, a oktobra 1953. u Meksiku. Godine 1956. postavljen je za predsjednika Komiteta za komunalne poslove i urbanizam S F RJ; potom je ambasador u Danskoj; 1962. savjetnik državnog sekretara SSIP; 1967. ambasador u Švicarskoj. Godine 1971. ambasador je u SSIP, a od 27. decembra 1974. član je Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Ilić Radoja Milan Žuća, Čiča Šumadijski

Rođen je 1886. u Gornjoj Trešnjevici, na tromedi Rudnika, Venčaca i Bukulje, Arandelovac, Srbija, Bio je jedanaesto, najmlađe dijete u porodici siromašnog seljaka Radoja. Poslije osnovne škole, koju je završio s odličnim uspjehom u Jarmenovcima, otac ga je poslao da uči za konobara. Ali on se Poslije izvjesnog vremena vratio u selo, jer nije htio da gazdarici pere posude radi ostale kućne poslove, već je počeo da se bavi zemljoradnjom. Učestvuje u balkanskim i prvom svjetskom ratu. Godine 1915. dopao je zarobljeništva, koje je proveo u Njemačkoj, najviše na poljskim radovima.

Inteligentan i praktičan, Milan je iz trogodišnjeg zarobljeništva, pored znanja njemačkog jezika, koji je savladao u znatnoj mjeri, stekao i dva dragocjena saznanja: sagledao je mogućnosti i rezultate napredne poljoprivrede i, doživjevši revoluciju u Njemačkoj, upoznao se s revolucionarnim pokretom i perspektivom koju on otvara narodu. Kad se, poslije završetka rata, vratio u rodni kraj, ratom opustošen i još siromašniji, odmah postaje aktivan učesnik revolucionarnog pokreta i član KPJ od osnivanja, od 1919. godine. Bio je za modernu i racionalnu poljoprivredu i stočarstvo u svom kraju. Nabavljao je stručnu literaturu, pretplaćivao se na časopise, uključivši i neke iz Njemačke, i svoje znanje prenosio na druge i praktično primjenjivao u svom domaćinstvu. Nalazio se i u grupi boraca za napredno zadrugarstvo (radio je u Kreditnoj, a kasnije u Općoj poljoprivrednoj zadruzi).

Sredinom 20-ih godina, kada je agrarna kriza još više otežala život siromašnog seljaka, Milan je proveo nekoliko godina kod starijeg brata, predsjednika Suda u Novom Pazaru, i bio sudski poslužitelj. Godine 1925. vratio se u svoje selo.

Dok je ranije, u periodu Poslije Obznane i Zakona o zaštiti države, u uslovima ilegalnosti, djelovao više ličnim primjerom i kao komunist-pojedinac, u vrijeme Poslije zavođenja 6-januarske diktature kralja Aleksandra, kada su ekonomski uslovi još slabiji i dolazi do oživljavanja opozicionog političkog pokreta, ispoljava se u većoj mjeri Milanovo javno djelovanje. Znao je da jednostavnim, narodu bliskim, jezikom govori istinu o teškim uslovima života, i da im otvara perspektivu borbe i boljeg života, na što ih je pozivala Komunistička partija. Ilić je bio dobar agitator i poznavalac napredne literature, koju je stalno čitao. Njegova velika životna mudrost, neusiljena uvjerljivost u izlaganju, brižan odnos i ljudska toplina, ispoljavale su u svakom javnom djelovanju.

Od tog vremena, još je više izložen prismotri i napadima organa režima i drugih čuvara buržoaskog poretka. Ali, to Milana Ilica Čiču, kako su ga već tada zvali — nije sputavalo u njegovoj revolucionarnoj aktivnosti. U njegovoj kući i u okolini Gornje Trešnjevce počinju sve češće da se okupljaju komunisti i drugi pripadnici revolucionarnog pokreta, razrađuju se zadaci o organiziranijem djelovanju na selu, vrše se pripreme za javna politička istupanja. To se osobito ispoljava tokom 1934. i 1935. godine, u vrijeme priprema petomajskih izbora, a naročito u akcijama Fronta narodne slobode (25. augusta 1935. u Kragujevcu i okolnim

mjestima), a i sljedeće godine, posebno u vezi s događajima u Španiji. Njegovi uspješni dueli s režimskim političarima na pojedinim od tih zborova imali su širok odjek u narodu.

Zbog revolucionarnog rada, Milan Ilić je, početkom 1937, s grupom komunista iz Arandelovca, Kragujevca i okolnih sela, bio uhapšen i optužen po Zakonu o zaštiti države. Ali, zahvaljujući njihovom dobrom držanju, bili su predati Okružnom sudu u Kragujevcu, da bi na procesu, krajem maja iste godine, uz odličnu obranu uglednih advokata, komunista i drugih opozicionara, bili oslobođeni.

Godine 1939, Milan postaje prvi sekretar novoformirane partijske ćelije u selu, iz koje će se ubrzo razviti tri ćelije koje su pred ustanak brojale 15 članova. Naredne godine, Ilić je član Okružnog komiteta KPJ za Kragujevac, a kad je, početkom 1941, u Arandelovcu formirano posebno Okružno povjereništvo, on postaje jedan od njegovih vodećih i najuglednijih članova.

Poslije aprilskog rata, neumoran je u tumačenju i provođenju linije Partije o nastavljanju borbe protiv okupatora, radi na prikupljanju oružja, poziva narod u borbu. Zajedno s Milutinom Todorovićem, profesorom i uglednim komunistom, govorio je na narodnom zboru u Jarmenovcima, povodom 1. maja. i u ovom periodu, Poslije napada na SSSR, izbjegava hapšenje zahvaljujući svome ugledu i odlučnosti.

Kada je, na sastanku Okružnog rukovodstva Partije u Vinči, 28. juna 1941, odlučeno da se formira 1. šumadijski odred, on je još aktivniji; ide sa sastanka na sastanak, iz sela u selo, razgovara s komunistima, simpatizerima i antifasistima. Tada njegova kuća postaje središte za prihvaćanje pošte, kurirske službe, u čemu učestvuje većina od njegovo devetoro djece. Početkom jula, u blizini njegovog sela formiran je 1. šumadijski odred, u kome je imenovan za zamjenika komandanta Odreda, uz Milana Blagojevića (poručnika republikanske Španije), kao komandanta. Učestvuje i predvodi Odred u mnogim akcijama. Sam je zarobio dva žandara, 19. jula 1941, godine. Naročito se ističe u borbama za oslobođenje i obranu Rudnika, zatim u borbama protiv nedićevaca i ljotićevaca, a kasnije i četnika.

Ličnim primjerom pokazuje kako se valja boriti, pri čemu se često pozivao na iskustva iz borbi srpske vojske u prvom svjetskom ratu. Koliko ga je uvažavao i neprijatelj, pokazuje i to što su Nijemci, krajem augusta 1941, izveli specijalnu akciju na Gornju Trešnjevicu da bi zapalili njegovu kuću, a tokom 1942. godine za njega je bila raspisana ucjena od 50.000 dinara. Ali to, kao i stradanje njegove porodice, nije ga pokolebalo u njegovoj odlučnosti da nastavi borbu. Na glas da su mu okupatori bombardirali i zapalili kuću, Čiča je govorio: "Neka se ruše i gore naše krovinjare; mi se i borimo da umjesto bijednih kućeraka svaki radni čovjek ima palaču".

Kad su četnici na prijevaru uhvatili, i zatim strijeljali, komandanta 1. šumadijskog odreda Milana Blagojevića, s kojim je do tada Milan Ilić prošao mnoge teške bitke, komandu nad Odredom preuzima Čiča Šumadijski (27. oktobra 1941).

U novembru učestvuje u teškim borbama protiv nadmoćnog neprijatelja, koji je težio da uništi slobodnu teritoriju u Šumadiji i zapadnoj Srbiji. Tada se, s dijelom Odreda povlači u Sandžak. Od tog dijela koji se povukao, formiran je 5. šumadijski bataljon u sastavu 1. proleterske brigade. Čiča postaje njegov prvi komandant. Sutradan Poslije formiranja brigade, s bataljonom učestvuje u borbama s Talijanima na Gaočiću i Mioču (22. decembra 1941), kada je neprijatelju nanijet težak poraz.

Krajem decembra prelazi u istočnu Bosnu, učestvuje u borbama kod Vlasenice, na Plaćama, oko Han-Pijeska i na Pjenovcu, gdje je poginuo, 21. januara 1942. godine. Tada su njegov bataljon i dijelove Romanijskog odreda napale nadmoćne snage Nijemaca na skijama i konjima, i iznenadili ih u Pjenovačkoj udolini.

Pao je zajedno sa Slavišom Vajnerom, legendarnim Čičom Romanijskim, i još 59 proletera. Plemeniti lik, stamenu figuru, neustrašivost i hrabrost, koje je pokazivao u svakoj prilici, i pored svojih 55 godina, stalno prednjačeći, vjerojatno je najbolje izrazio natpis uklesan na njegovom spomeniku u Anrađelovačkom parku, u kojem se kaže: "Kroz njegovo djelo osvjedočena je istina našega doba — kome narod udahne svoju veru i Partija ulije snagu, tome starost ne smeta da postane heroj."

Narodnim herojem proglašen je 25. novembra 1944. godine.

Ilić Sime Milan

Rođen je 1921. godine u siromašnoj seljačkoj porodici u selu Pribeljcima (Janj), općina Šipovo, Bosna i Hercegovina. U svom selu završio je osnovnu školu. Kasnije je, zbog siromaštva i tegobnoga života, otišao u Beograd u pečalbu, kao i mnogi njegovi zemljaci. No, poslije nekoliko mjeseci se vratio u svoje selo.

Vrlo rano je ušao u politički život. Pokazivao je veliku želju i smisao za učenje. Pod utjecajem učitelja-komunista, Nemanje Vlatkovića i Jusufa Filipovića, rukovodilaca KPJ u Jajcu, pristupio je radničkom pokretu. Pod njegovim utjecajem, u selu je okupljen znatan broj omladinaca, koji su činili borbeno jezgro u ustanku. Milan je primljen u KPJ u vrijeme priprema ustanka.

Krajem juna 1941. uhapsile su ga ustaše. U zatvoru su ga nemilosrdno mučili, kako bi od njega nešto saznali o komunistima koji su radili na pripremama ustanka, tako je Milan i sam učestvovao u ovom radu, ustaše od njega nisu ništa saznale. Poslije dvomjesečnog mučenja, ustaše su ga pustile, misleći da je umno poremećen. U stvari, Milan je simulirao ludilo.

Čim se malo oporavio, stupio je u borbenu ustaničku jedinicu Janja. Ubrzo je postao politički komesar 3. čete bataljona "Pelagić" 3. krajiškog NOP odreda. Među prvima je bio u svim akcijama koje je vodila njegova jedinica. Naročito se istakao u borbama za vrijeme blokade Mrkonjić-Grada, početkom 1942. godine, kad je sa svojom četom zatvarao pravce od Jajca, uspješno odbijajući napade nadmoćnijeg neprijatelja. Kada je, početkom aprila 1942. godine, formiran protučetnički Udarni bataljon na terenu Mrkonjić-Grada, Milan je s udarnom četom bataljona "Pelagić" ušao u njegov sastav, a nešto kasnije postaje partijski rukovodilac ove čete. S četom je učestvovao u borbama u poznatoj neprijateljskoj ofanzivi na Kozaru. Zajedno sa svojim komandirima, narodnim herojem Metlicom, jurišao je na njemačke rovove u selu Piskavici. Svojom hrabrošću i političkim radom Milan je mnogo doprinio da ova četa, u dvomjesečnim borbama od Janja do Kozare, uspješno izvrši zadatak.

Poslije povratka u Janj, krajem juna 1942, postavljen je za zamjenika političkog komesara bataljona "Pelagić". S velikim žarom dao se na jačanje partijske organizacije. U vrijeme prvog napada na Jajce, 24. septembra 1942, Milanov bataljon dobiva važan zadatak: da uništi utvrđenja iznad tvornice "Elektrobosna", zauzme tvornicu i prodre u grad. Na čelu ovog bataljona nije više bilo njegovog slavnog komandanta Metlica, pa je Milanova odgovornost bila još veća. Bataljon je na juriš zauzeo tvornicu i topove, i sutradan se probio u grad. Pod snažnom vatrom iz neprijateljevi otpornih točaka, Milan je obilazio borce, vršio raspored, davao im uputstva i hrabrio ih. Neprijateljski metak ga je smrtno ranio. Hrabrio je svoje borce sve dok nije izdahnuo na njihovim rukama.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Janežić Janka Vida Vilma - Lučka

Rođena je 6. juna 1914. u Podbrdu kod Tolmina, Slovenija. Vidin otac, željezničar, umro je kad je Vidi bilo deset godina, a mati tri godine kasnije. Tako je Vida s trinaest godina ostala sama. Izvjesno vrijeme je živjela kod rođaka. Želja za znanjem odvela ju je na Filozofski fakultet u Ljubljani, gdje je studirala slavistiku. Već u gimnaziji se dobrim djelom izdržavala davanjem privatnih časova, a u vrijeme studija to joj je bio jedini izvor sredstava za život. Težak život i vrlo razvijeno socijalno osjećanje doveli su Vidu vrlo rano u napredni studentski pokret. Svoju aktivnost je počela u akademskom društvu „Dom visokoškolki“ i u „Slovenskom klubu“. Godine 1934. primljena je u SKOJ. U godinama 1937—1940. bila je među organizatorima svih radnih tabora „Doma visokoškolki“, a učestvovala je i u sličnim taborima koje je organizirao „Slovenski klub“ u godinama 1938—1940. Na svim tim logorovanjima, studentska omladina je pomagala seoskom stanovništvu u radu, organ iz o vala poučna predavanja i dijelila knjige, i uz sve to širila misao o odbrani od fašizma, koji je već pretio svetu. Vida je učestvovala i u raznim drugim akcijama protiv fašizma i domaćih petokolonaša.

Posle stjecanja diplome, Vida dugo nije dobila zaposlenje. Tek neposredno pred rat dobila je službu preko „sirotinjskog fonda“, pomoću koga su vlasti u to vrijeme rješavale teške socijalne probleme. Međutim, to nije bilo mjesto profesora, već skromna služba pomoćnog sekretara gimnazije na Poljanama, u Ljubljani.

Usprkos tako teškom životu, Vida ja bila velik optimist, ljubitelj svega lijepog, biciklist, dobar rukometaš. Sportom se bavila iz ljubavi prema prirodi i iz želje za tjelesnim i psihičkim okrepljenjem.

Već prvih dana okupacije, Vida se odmah uključila u pokret otpora. Propagirala je Osvobodilnu frontu u profesorskom kolektivu u poljanskoj gimnaziji, u matičnoj organizaciji OF profesora i učitelja, i na terenu. U ljeto 1941. primljena je u Komunističku partiju. Zbog izuzetnih organizacionih sposobnosti, upornosti i požrtvovanja, a i zbog njenog drugarstva prema suradnicima, Okružni komitet KPS za Ljubljani slao ju je uvijek tamo gdje je nešto trebalo reorganizirati ili ponovo uspostavljati. U narednim godinama Vida je bila sekretar rajonskih odbora OF i sekretar rajonskih komiteta KPS Gradišće, Centar, Poljane, Siska i Moste. Neposredno pred hapšenje, bila je sekretar okružnog odbora OF za Ljubljani. Bila je imenovana i u Okružni komitet KPS za Ljubljani, ali uhapšena je prije nego što je stupila na tu funkciju. Policija ju je stalno pratila, i objavila je čak i njena ilegalna imena.

Dvadeset četvrtog februara 1944. uhapsio ju je agent političke policije i odveo u zatvor u „Prinudnoj radionici“. Pošto je imala falsificiranu ličnu kartu, i dugo iskustvo u ilegalnom radu, uspela je da uvjeri mučitelje da ona nije ona koju traže. Aprila 1944. poslana je u njemački logor Halajn, kod Salcburga. Zbog priznanja neke ljubljanske zatvorenice da je radila po Vidinim uputstvima, agenti domobranske policije došli su u logor po Vidu, i 24. augusta je opet odveli u ljubljansku „Prinudnu radionicu“. Ponovo su počela saslušavanja i mučenja, koja su bila toliko zvjerska da se nad njima zgražala sva Ljubljana. Gotovo sve vrijeme je Vida provela u samici; samo su je s vremena na vrijeme, onesvješćenu mučenjem,

odnosili noću kratko vrijeme u skupnu sobu, da bi njenim stanjem zaplašili druge. Pošto ni pod kakvim mukama ništa nije priznala, pokušali su da je slome izgladnjivanjem. Sedam dana nije dobila ni hranu, ni vodu. Preko dana su je vodili u Gramoznu jamu, gdje je morala da gleda strijeljanje talaca, a noću su se nastavljala mučenja. Međutim, policija od nje nije dobila ni riječi priznanja.

Nekoliko dana pred smrt, Vida je kroz zid saopćila zatvorenici u susjednoj ćeliji da su domobrani pokušali da je otruju. Tada je na zid svoje ćelije napisala reci: „Sloboda će doći, a mene više neće biti". Vrlo je vjerojatno da su je 5. oktobra otrovali. Dokazano je da je, u prvim jutarnjim časovima 6. oktobra, Vida već mrtva obješena u njenoj ćeliji. Razume se, objavljeno je da se sama objesila. Sedmog oktobra je pokopana krišom, u zajedničku grobnicu gradske sirotinje. Tek kasnije su je rođaci sahranili u posebnu grobnicu.

Narodnim herojem je proglašena 22. jula 1953. godine.

Janić Vlado Capo

Rođen je 14. srpnja 1904. godine u Sisku, Hrvatska, u brojnoj i veoma siromašnoj porodici, Cijela porodica učestvovala je u radničkom pokretu, a od 1941. i u NOB-i. Otac i dva brata su mu strijeljani, a majka i sestra bile su u logoru Jasenovac. Već poslije završenog trećeg razreda osnovne škole, u vrijeme školskog raspusta, Capo radi na ciglani kako bi zaradio dopunske prihode za siromašnu porodicu. Poslije završene osnovne škole, zaposlio se izvjesno vrijeme na željezničkoj stanici u Sisku. Krajem prvog svjetskog rata i u prvim godinama Jugoslavije uči strojobravarSKI zanat u Tvornici tkanina u Sisku, i kao učenik učestvuje u nekoliko štrajkova. Poslije naučenog zanata, zapošljava se u Željezničkoj radionici u Sisku, gdje radi kao bravar, a izvjesno vrijeme i kao ložač na lokomotivi. U sindikat Saveza željezničarskih radnika

stupio je 1924. godine. Djelovao je veoma aktivno u Nezavisnim radničkim sindikatima, u tadašnjim teškim uslovima rada po radničke organizacije i zabrane javnog djelovanja KPJ, a 1931. godine primljen je u KPJ. Dvije godine kasnije postaje sekretar partijske ćelije u Željezničkoj radionici i član OK KPH za Sisak i Baniju, a od 1935. vrši i funkciju sekretara istog komiteta. Zbog partijskog rada hapšen je nekoliko puta, ali uvijek poslije izlaska iz zatvora još intenzivnije nastavlja partijski rad. Godine 1937. učestvovao je na partijskom savjetovanju pod Plješivicom, kod Samobora, i na partijskom savjetovanju kod Šmarne gore, u Sloveniji. Godine 1939, na 1. partijskoj konferenciji KP Hrvatske, Janić je kao istaknuti aktivist i partijski radnik izabran za člana CK KPH, a učestvuje i na historijskoj V zemaljskoj konferenciji KPJ, na kojoj je izabran za člana CK KPJ.

U narodnooslobodilačku borbu Vlado Janić je stupio 22. lipnja 1941. godine, istog dana kada je Njemačka napala Sovjetski Savez. Pod njegovim rukovodstvom i rukovodstvom organizacionog sekretara OK KPH Sisak Marijana Cvetkovića, organiziran je prvi partizanski odred u Hrvatskoj, koji odmah stupa u borbu s okupatorom i domaćim izdajnicima. Dolazi do više diverzantskih akcija na željezničkoj pruzi prema Zagrebu, nedaleko od Lekenika, do eksplozije pod vojnom kompozicijom nedaleko od željezničke stanice Sisak, oštećenja mosta kod Blinskog Kuta, a u drugoj polovini srpnja i do većih okršaja s neprijateljem. Poslije toga, sisački partizani kreću prema Baniji, gdje su, krajem rujna, Sisački odred i nekoliko banijskih formirali jedinstveni Banijski partizanski odred, koji je potvrdio bratstvo i borbeno jedinstvo Hrvata i Srba u borbi protiv zajedničkog neprijatelja. Prvi komandant odreda bio je Vlado Janić, koji je otada pa do oslobođenja zemlje vršio mnoge najodgovornije vojne i partijske dužnosti. Bio je sekretar OK KPH za Sisak i Baniju, član Oblasnog komiteta KP za Slavoniju i član Opuномоćeništva CK KPH za sjevernu Hrvatsku. Bio je i na ovim vojnim dužnostima: član operativnog rukovodstva za Sisak, komandant Odreda; komesar 12. slavonske udarne (kasnije proleterske) brigade; komesar 28. slavonske udarne divizije i 6. slavonskog udarnog korpusa, i Korpusa narodne obrane Jugoslavije.

Poslije rata, Vlado Janić je obavljao visoke dužnosti u JNA. U nekoliko mahova biran je za poslanika Savezne narodne skupštine, za člana CK SKH i CK SKJ, te za člana Opuномоćstva CK SKJ za JNA. Sada je general-pukovnik JNA u penziji i Član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Jankež Đure Grga

Rođen je 12. marta 1906. godine u selu Ivanska, kod Bjelovara, Hrvatska. Odmalena je doživljavao nezavidnu sudbinu šegrta kojeg su, kao i većinu njegovih vršnjaka, izrabljivali majstori u obučarskim radionicama Hrvatske i Srbije. Radio je u Vrhovinama, Pakracu, Ogulinu, Valjevu, Beogradu, Zaječaru i drugim mjestima, i osiguravao minimalna sredstva za egzistenciju. U pobjedi ideja radničkog pokreta video je vlastitu perspektivu. Bio je aktivan u sindikalnom pokretu, i već u ranim godinama pao je u oči policiji koja ga je držala pod prismotrom. Zbog toga, kao i zbog teških uvjeta rada, morao je da mijenja gazde i mjesto boravka.

U Zaječaru je biran za sekretara Mesnog sindikalnog veća; s tom funkcijom je postao i član SKOJ-a, a ubrzo i član Komunističke partije (1927). Njegove obaveze u Pokretu postale su sve veće. U Zaječaru je organizirao radničko kulturno-umjetničko društvo „Abrašević“ i radnički sportski klub „Mladi radnik“, koji su služili za okupljanje i aktivnosti napredne omladine. Među mnogim velikim radničkim akcijama, u čijem je organiziranju učestvovao, bila je i proslava 1. maja 1927. godine, kada su zaječarski radnici prvi put, na svoj praznik, potpuno obustavili rad. Iste godine Jankež je postao i sekretar Mesnog komiteta KPJ u Zaječaru.

Uslovi za revolucionarni rad u Zaječaru za Jankeza su postajali sve teži, Svakog dana je očekivao da ga policija uhapsi. Zato se, u predvečerje šestojanuarske diktature, 1928. godine, vratio u Zagreb, gdje se uključio u aktivnost Partije i sindikata. Izabran je u Gradski komitet SKOJ-a, a ubrzo i u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Hrvatsku. U isto vrijeme radi u redakciji „Mladog boljševika“, koji je, kao organ skojevske organizacije, izlazio u Zagrebu. Jankež je objavio mnoge tekstove u ovom listu, organizirao štampanje i rasturanje. Radeći na tom poslu, u jednoj od racija koje je policija često organizirala u vrijeme diktature, Jankež je uhvaćen s primjercima „Mladog boljševika“ i lecima koji su bili pripremljeni za rasturanje. Uhapšen je (1929) i izložen mučenju, da prizna otkud mu leci i tko su mu suradnici. Sačuvani su policijski zapisnici sa saslušanja, kao svjedočanstvo o junačkom držanju Grga Jankeza pred policijom, Izdržao je zlostavljanje, ne odavši ni jednog druga ni organizaciju. Na isti način se držao i pred Sudom za zaštitu države, na koji je izveden posle godine mučenja u istražnom zatvoru. Osuđen je na šestogodišnju robiju, koju je izdržao u robijašnicama Sremske Mitrovice i Lepoglave.

Izdržavajući, ne rijetko, samicu i ostale kazne na robiji, Grga je s drugovima, osuđenim komunistima, organizirao „Crveni komunistički univerzitet“, na kojem je učio i stjecao nova znanja koja su im pomagala da s većom spremnošću nastave borbu kad izađu iz kaznioničkih zidina. Učestvovao je u štrajkovima glađu i drugim akcijama koje su organizirali komunisti u robijašnicama Sremske Mitrovice i Lepoglave.

Kad je izašao s robije, vlasti su ga internirale u rodno mjesto. Otuda je, međutim, brzo pobjegao i otišao, 1936, u Niš, gdje je nastavio revolucionarnu aktivnost. Izabran je u Oblasni komitet KPJ u Nišu. Policija mu je ušla u trag, i uhapsila ga. Dok su ga sprovod ili iz Niša u Beograd, uspeo je da iskoči iz voza u pokretu, i pobjegne. Izvjesno vrijeme je živio u Paraćinu, a odatle je otišao u Kragujevac, gdje su ga izabrali za sekretara Oblasnog komiteta.

Kada je došlo do velike kragujevačke provale (1937), u kojoj je uhapšen, veliki broj aktivista i rukovodilaca Partije u Srbiji, Jankez je uspeo da umakne policiji i da, kao ilegalac, ode u Zagreb. Odatle se ilegalno prebacio u Austriju, a zatim u Francusku. Posle četveromjesečnog boravka u Parizu, posjedujući lažni pasoš, kao češki građanin, s grupom jugoslovenskih dobrovoljaca prešao je Pirineje i priključio se borcima Internacionalnih brigada u Španiji, oktobra 1937. godine. U španiji se istakao hrabrošću u mnogim velikim bitkama za obranu Republike. Kada je Španska republikanska armija, pod pritiskom domaćeg i međunarodnog fašizma, doživjela poraz, Jankez se, s ostalim borcima Interbrigada, povukao iz Španije i dospio u francuski koncentracioni logor, gdje je ostao 28 mjeseci.

Uz ogromne napore i rizik uspeo je da se, preko okupirane Evrope, probije do rodne zemlje, u kojoj je već buknuo ustanak protiv fašističkih zavojevača. U okupirani Zagreb je došao septembra 1941. godine. Odmah je stupio u vezu s CK KP Hrvatske, koji ga je uključio u akcije organiziranja ustanka. Učestvovao je u organiziranju Bjelovarskog, Kalničkog, Moslavačkog i Bilogorskog partizanskog odreda. U januaru 1942. godine pao je u ruke žandarima koji su mu postavili zasjedu. Dok su ga sprovodili, pred samom općinskom zgradom, dokopao je od stražara karabin, ubio trojicu sprovođača i uspeo da pobjegne. Izvjesno vrijeme je radio u Povjereništvu CK SK Hrvatske u Zagrebu, odakle je održavao vezu s partijskim rukovodstvom na neoslobođenoj teritoriji. Upućen je, zatim, na oslobođenu teritoriju, gdje mu je povjerena dužnost komandanta III operativne zone (Slavonija i Srijem) Glavnog štaba NOV Hrvatske. Jankez je vršio i druge odgovorne dužnosti u ratu. Bio je član Okružnog komiteta KP u Zagrebu. U jednom sukobu s neprijateljem, teško je ranjen, pa je upućen na liječenje u partizansku bolnicu u Italiji (1944). Otuda je došao u Vrhovni štab NOVJ na Vis, a zatim, u jesen 1944. godine, u Beograd, gdje je učestvovao u formiranju narodne vlasti i organiziranju privrednog života u glavnom gradu.

Posle oslobođenja, vršio je odgovorne dužnosti u društvenom i političkom životu Hrvatske i Jugoslavije. Bio je predsjednik Sindikalnog veća Beograda i sekretar Centralnog odbora Saveza sindikata Jugoslavije. Na VI kongresu SKJ izabran je za sekretara Centralne revizione komisije SKJ. Bio je poslanik Savezne narodne skupštine i član Predsjedništva CV SSJ.

Umro je 11. novembra 1974. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih domaćih i stranih priznanja i odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Jankov Ganeta Blagoja Mučeto

Rođen je 1911. godine u Strumici, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Posle osnovnog obrazovanja, završio je dva razreda gimnazije, a zatim otišao u Beograd, da uči krojački zanat. Tamo stiče klasnu političku svest i stupa u revolucionarni pokret. Od tada se njegova ličnost stalno politički izgrađuje.

Zbog aktivnosti, stiče povjerenje i postaje sindikalni funkcioner. Naročito je bio dobar organizator štrajkova i izleta. Uživao je veliki ugled među makedonskim pečalbarima u Beogradu. Njegova djelatnost nije ostala nepoznata policiji. Uhapšen je kao opasan antidržavni buntovnik. U beogradskoj Glavnjači je mučen i odvrćan

od revolucionarne djelatnosti. Posle šest mjeseci, pušten je iz zatvora i, vezanih ruku, u pratnji žandara, protjeran u rodnu Strumicu.

U Strumici se odmah angažira u organiziranju radničke klase u URS-ove sindikate. Pošto je naišao na dobar odziv, naročito među krojačkim radnicima, organizirao je štrajk koji sam predvodi i dovodi do uspješnog završetka. Policija ga opet progoni, i on odlazi u Beograd. Ovoga puta on, kao član KPJ (1938), s velikim štrajkačkim i sindikalnim iskustvom, ulazi u Štrajkački odbor u Beogradu. U jednoj štrajkačkoj demonstraciji opet je uhvaćen i odveden na mučenje u Glavnjaču. Kad je izašao iz zatvora, postao je član rejonskog komiteta KPJ u Beogradu.

Svojom revolucionarnom djelatnošću afirmirao se kao istaknuti komunistički borac, zbog čega je 1941. godine postao član Pokrajinskog komiteta KPJ za Makedoniju. U tom svojstvu upućen je za instruktora u istočnu Makedoniju. Bio je organizator prvih suprotstavljanja bugarskoj okupatorskoj vlasti u Strumci, 1941. godine. Također je aktivno sudjelovao u pripremama za formiranje partijskih organizacija u Radovišu, Berovu i Valandovu. Bugarska policija je otkrila njegovu djelatnost. Kao ilegalac, najviše se kretao u Štipu i okolini. Stvorio je partizansku bazu u selu Dolani, u svojstvu člana Oblasnog komiteta KPJ. U jednoj provali, policija je otkrila bazu i izvršila napad. Tada je s Blagojem bio i Slavčo Stojmenski, koji je u sukobu s policijom poginuo, dok je on, ranjen, uspeo da pobjegne. U veoma teškim uslovima nastavio je revolucionarnu djelatnost. Bugarski vojni sud osudio ga je na smrt u odsustvu. Izdate su potjernice za njim.

U junu 1944. godine policija je otkrila njegovo skrovište. Nastala je neravnoppravna borba po ulicama grada, u kojoj je Blagoja junački poginuo.

Narodnim herojem je proglašen 11. oktobra 1951. godine.

Jereb Rada Dušan Štefan

Rođen je 26. januara 1908. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio sudski činovnik, često premještan, tako da je porodica živjela u Kostanjevici, Radečama, Črnomlju, Konjicama, Ptuju i Kočevju.

Dušan je posle osnovne škole, koju je pohađao u više mjesta, učio gimnaziju u Ruju i Kočevju, a posle velike mature otišao u Beč, da tamo studira veterinu. U Beču je prvi put došao u dodir sa studentima — marksistima, od kojih su mnogi morali pobjeći iz svoje zemlje u Austriju, u kojoj je tada KP bila legalna. Kratko vrijeme je studirao i na Veterinarskom fakultetu u Zagrebu, ali se brzo vratio u Beču, razočaran nedemokratskim prilikama i niskim naučnim nivoom studija.

Kao diplomirani veterinar, vraća se u zemlju. Nije htio da stupi u državnu službu, jer se bojao premještanja i političkog pritiska. Vojsku nije služio zbog lošeg vida i srčane mane. Kratko vrijeme je služio u Petrinji, kod „Gavrilovića“, ali se već 1934. vraća u Sloveniju i zapošljava se u Novom Mestu, kao općinski veterinar. Tu je našao društvo istomišljenika, progresivnih intelektualaca, Tada je, krajem 1935, primljen u Partiju.

Kao veterinar, Jereb je bio veoma omiljen među seljacima, kojima je većinom besplatno liječio stoku i pomagao savjetima, U jednoj zaostaloj sredini, gdje industrijskih radnika gotovo nije ni bilo, Jereb je za Partiju bio dragocjen.

Član Okružnog komiteta za Novo Mesto i okolinu postao je 1940, a odmah posle aprilskog sloma, postaje predsjednik Okružnog odbora OF. Komiteta. U tom svojstvu, Jereb radi na pripremama za oružani ustanak, a posle izbijanja rata između sila Osovine i SSSR, rukovodi organizacijom prvih partizanskih jedinica. Negdje u novembru traži ga policija, i on prelazi na ilegalni rad u Ljubljani, gdje postaje član Okružnog komiteta i sekretar Okružnog odbora OF.

Jula 1942, kad su veliki dijelovi novomeškog okružja oslobođeni, Jereba vraćaju na staro mjesto. Ali, ubrzo počinje velika okupatorska ofanziva, posle koje se pojavljuju oružane jedinice bele garde. Dio stanovništva nasjeo je neprijateljskom manevru, i mnoga sela postala su nedostupna za aktiviste OF. U decembru 1942. postaje Jereb sekretar povjereništva OF za Doljenjsku i rukovodi političkom akcijom protiv bele garde.

Početkom marta, rukovodio je savjetovanjem na padinama Trske gore. Vraćajući se prema Rogu, gdje je bila najveća oslobođena teritorija, pokušava, u noći između 11. i 12. marta 1943, da pređe s grupom aktivista Krku, ali ne uspijeva. Kako je tada „Jurčetova četa“ zapadnodolenjskog odreda logorovala u selu Veliki Lipovec, otišli su do nje da se odmore i osuše, a navečer da ponovo pokušaju prijelaz. Ali, tek što su počeli da se raspremaju, pred kućom je stražar opalio iz puške: više stotina Talijana i belogardista jurišalo je na selo. Partizanska četa je branila odstupnicu prema Brezovoj rebri. Kod posljednje kuće u selu, Jereb je izvadio pištolj i stao iza kuće da puca. Kad su se Talijani povukli, našli su ga mrtvog kod te iste kuće. Vjerovatno je bio ranjen, i sam se ubio da ga neprijatelj ne bi zarobio.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine.

Jerковић Dragana Dušan

Rođen je 1914. godine u selu Ogaru, Sremska Mitrovica, Vojvodina. Potiče iz učiteljske porodice. Posle završene osnovne škole, 1936. godine, završio je Učiteljsku školu, a zatim otišao na službu.

Član Komunističke partije Jugoslavije postao je prije rata. Uporedo s učiteljskom službom, aktivno je radio na mnogim poslovima po zadatku Partije: rasturao je ilegalnu komunističku štampu, širio knjige napredne biblioteke „Budućnost“. Uporedno je radio na političkom uzdizanju naroda. Jerković je prije rata pripadao grupi učitelja — komunista, okupljenih u naprednom učiteljskom društvu „Vuk Karadžić“.

Slom stare Jugoslavije i aprilska katastrofa zatekli su ga u selu Fakovićima. Nije mogao da se pomiri s činjenicom da oficiri stare jugoslovenske vojske naređuju vojnicima da predaju oružje. Sam je pred uz imao vrlo opasne akcije. Uništavao je njemačke kamione, napadao njemačke vojnike — dizao duh otpora protiv neprijatelja.

Kad su Nijemci napali Sovjetski Savez, Jerković se latio i oružja i uniforme: otišao je u partizane. U junu 1941. godine, u računskom srezu, gdje je ranije radio kao učitelj počeo je da organizira i priprema seljake za borbu.

Najprije je postao komandir čete u Užičkom partizanskom odred. Nije prošlo mnogo vremena, i Jerković postaje komandant Užičkog odreda. Istakao se u borbama kod Virova, Kosjerića, Godovika i na Trešnjici. Njegov odred je 1941. godine oslobodio Užice, koje je ubrzo postalo sjedište vojnog i političkog rukovodstva NOP.

Bataljon radnika — heroja poginuo je u sudaru s moćnim neprijateljem; 29. novembra 1941, smrću heroja, kao i svi ostali, poginuo je Dušan Jerković na Kadinjači.

Odlučnost Nijemaca da unište slobodnu teritoriju i partizansku republiku praćena je velikim pripremanjima. Neprijatelj je, snažnim oružanim formacijama, potpomognut izdajom četnika, krenuo na partizane. U vrijeme nadiranja prema Užicu, Dušan Jerković je imao zadatak da sa svojim Odredom štiti povlačenje glavnine partizanskih snaga.

S bataljonom radnika, Jerković je kao zaštitnica izišao na Kadinjaču. Razvila se neravna borba između bolje opremljenog neprijatelja i hrabrih partizana, spremnih da po svaku cijenu zaštite odstupnicu glavnine partizanskih jedinica.

Veoma popularan i omiljen kod partizanske vojske i naroda, Jerković je postao i miljenik i legenda ovog kraja. Bio je sposoban u rukovođenju jedinicama i iskusan u stvaranju revolucionarne narodne vlasti.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine.

Jonić Anta Ante

Rođen je 8. marta 1918. u Bisku, kod Sinja, Hrvatska.

Živio je i odrastao u Splitu. Posle završetka Niže trgovačke škole, 1935. godine, zaposlio se kao trgovački pomoćnik i uključio u rad sindikata. Opredijeljen za borbu radničke klase, u osamnaestoj godini primljen je u SKOJ. U svim tadašnjim akcijama Komunističke partije, Jonić je aktivno sudjelovao i isticao se hrabrošću. S grupom drugova, 1937. godine, sa zastave Okružnog suda u Splitu skinuo je bijelu i plavu boju i ostavio samo crvenu. Na pogrebu radnika Buljanovića, koji je svirepo ubijen 1939. godine, Jonić je nosio crveni transparent. Policija je zapazila njegovu aktivnost, pa je više puta bio hapšen i kažnjavao. Kao odlučan i provjeren skojevac, iste godine (1939) primljen je u Partiju, a u martu 1941. godine biran je za člana

Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju.

Kada je kapitulirala bivša Jugoslavija, Ante prikuplja oružje i obučava omladinu. S grupom drugova upao je kroz prozor u kasarnu na Gripama, iz koje je iznio 3 puškomitraljeza, 15 pušaka i 4 sanduka municije. Vraćajući se, naišao je u gradu na „Mačekovu zaštitu“ koja je zahtijevala da joj preda oružje. Jonić je odgovorio: „U ime Partije, tri koraka natrag, ili ću pucati!“ Hitro je skočio prema njima i razoružao ih, a dragocjeno oružje sklonio na sigurno mjesto. Ubrzo posle toga, postao je vođa jedne udarne grupe, s kojom je izveo niz uspješnih akcija i sabotaža do kraja godine u Splitu. Krajem oktobra izabran je za sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a. Polovinom decembra, po odluci Pokrajinskog komiteta, otišao je u Knin zbog davanja pomoći tamošnjoj partijskoj organizaciji u širenju ustanka i stvaranju partizanskih jedinica. Njegova aktivnost i pomoć brzo se osjetila; već 14. januara 1942. godine u Koritima, na Dinari, formiran je Kninski partizanski odred. Jonić je postavljen za njegovog komandanta.

Sa svojim odredom, kojeg je vrlo brzo omasovio, izveo je velik broj uspješnih akcija.

Njegova hrabrost posebno je došla do izražaja 15. marta, kada je kod Krčića (blizu Knina) napao autobus i zarobio 7 neprijateljskih vojnika. Odmah zatim, na pruzi Drniš—Knin, uništio je 50 talijanskih vojnika i zaplijenio veliku količinu oružja i municije. Hrabar i sposoban rukovodilac, Jonić je 17. juna 1942. godine postavljen za komandanta novoformiranog 1. udarnog bataljona srednje Dalmacije. Drugog dana posle formiranja, pod njegovim rukovodstvom, bataljon je zauzeo Biskupiju kod Knina i ubio komandanta četničkog puka, poznatog suradnika Talijana Paju Popovića, i zarobio članove njegovog štaba. Posebnu hrabrost ispoljio je u borbi protiv četnika i Talijana na Kozjaku (kod Vrlike), kada je u žestokoj borbi nanio neprijatelju velike gubitke.

Početkom jula, Jonić je upućen u Oficirsku školu pri Glavnom štabu NOV Hrvatske.

Posle završetka škole, predviđen je za zamjenika komandanta Četvrte operativne zone. Kada je Vrhovni štab, krajem jula 1942. godine, odlučio da s proleterskim brigadama zauzme Livno, Srednjo-dalmatinski odred je dobio zadatak da spreči prodor neprijatelja iz Splita i Sinja prema Livnu. Zadatak je povjeren Jonićevom bataljonu. Neprijatelj je 29. jula krenuo iz

Sinja prema Vagnju s 23 kamiona punih vojnika. Počela je ogorčena borba, u kojoj je Jonić sa svojim borcima uništio 16 kamiona sa 150 vojnika, dok je 7 kamiona ošteti. Neprijatelj je uputio pojačanje od 6 tenkova i više blindiranih kola u namjeri da se probije u Livno i da pomoć opkoljenom garnizonu.

U šestodnevnom teškim borbama, 1. dalmatinski udarni bataljon, na čelu sa svojim komandantom, vodio je borbu prsa u prsa, ali nije dozvolio neprijatelju da se probije do Livna. U jednom od juriša, 5. augusta 1942. godine, poginuo je od minobacača Ante Jonić. Njegov bataljon je izvršio naređenje Vrhovnog štaba, neprijatelj se nije uspio probiti do Livna, koje su istog dana zauzele jedinice NOV i POJ. Nekoliko dana posle smrti mladog i hrabrog komandanta, Vrhovni štab u svom Biltenu opisuje njegovu herojsku smrt i proglašava ga prvim narodnim herojem iz Dalmacije.

Narodnim herojem proglašen je augusta 1942. godine.

Josifovski Vangela Josif Sveštarot

Rođen je 2. kolovoza 1915. godine u Đevdeliji, Makedonija, u siromašnoj porodici.

Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a školovanje je nastavio u Kragujevcu, gdje se upoznao s naprednim revolucionarnim pokretom i postao njegov aktivist. Tamo je primljen za člana SKOJ-a. Kad je kao student došao u revolucionarni Beograd, nastavio je aktivnost u revolucionarnom pokretu; to mu nije smetalo da redovno polaže ispite na Pravnom fakultetu. Među drugovima je uživao simpatije. Učestvuje u svim akcijama i protestima studenata, i jedan je od organizatora društva „Vardar”. Često je padao u ruke policije. Svaki put kad iziđe iz zatvora, s još čvršćom vjerom nastavlja da radi za revoluciju. U članstvo KPJ primljen je 1938. godine. U

vrijeme raspusta također je aktivan, naročito u Studentskoj koloniji. Kad god dolazi u Đevdeliju, donosi naprednu literaturu. Skuplja oko sebe obespravljene, organizira čitanje zabranjenih materijala. Kad je diplomirao, policija je već bila dobro informirana o njegovoj komunističkoj djelatnosti, pa mu je onemogućila da se zaposli u rodnom gradu. Zato se zaposlio kao advokatski pripravnik u Strumici. I ovdje je našao dobro tlo za sijanje komunističkih ideja.

Prvih mjeseci okupacije radi na pripremanju oružanog ustanka. U septembru 1941. godine, kao instruktor PK KPJ za Makedoniju, upućen je da u Resenskoj oblasti radi na rasplamsavanju oružane borbe protiv okupatora, (talijanska policija ga je uhapsila u Korči, kao opasnog komunistu, koji je držao veze s albanskim komunistima. Josif je uspeo da pobjegne iz zatvora i stupio je u oružanu borbu. Već kod formiranja 1. prespanskog partizanskog odreda „Dame Gruev”, 6. jula 1942. godine, on postaje njegov politički komesar. Među partizanima, i u narodu na terenu gdje se Odred kretao, Josif je postao vrlo omiljen. Kada je, 18. kolovoza 1943. godine, formiran 1. partizanski bataljon „Mirče Acev”, postavljen je za političkog komesara, a posle mjesec dana za političkog komesara II operativne zone. Njegova popularnost u Prespi i Debarci postala je velika.

Na mitinzima koje organizira Odred, a zatim bataljon, drži političke govore. Osvaja slušaoce srdačnom i borbenim sadržajem govora.

Posle kapitulacije Italije, njemačke vojne snage, pomognute balistima, poduzele su akciju za uništenje partizanskog pokreta u Kopačiji, u kičevskom kraju. Oni su napali selo Klenovac, gdje je privremeno bio smješten štab operativne zone. U ogorčenoj borbi, 7. novembra 1943. godine, u kojoj je neprijatelj odbačen, obje strane su imale mnogo poginulih.

Junačkom smrću su tada poginuli komandant zone Mite Vojvoda i politički komesar Josif Josifovski Sveštarot.

Narodnim herojem proglašen je 11. oktobra 1951. godine.

Jovanović Ljubisava Sava Sirogojno

Rođen je 21. aprila 1926. godine u selu Trnavi, na Zlatiboru, Srbija, u porodici siromašnog zemljoradnika. Osnovnu školu završio je u selu Sirogojnu. Najprije je kao dijete čuvao stoku imućnijih seljaka, a 1940. je došao u Užice da traži posao i tu se zaposlio kod jednog pekara. Toliko je bio neuočljiv da mu nitko nije znao ni ime, nego su ga jednostavno prozvali — Sirogojno. Nije mogao izdržati surovu eksploataciju gazde, pa je napustio taj posao živeći od danas do sutra. Radio je razne poslove u gradu, od čistaća obuće do nosača. Spavao je po raznim šupama, u praznim vagonima na stanici, u štalama... Na užičkim ulicama doživio je aprilski rat, a zatim da Užički NOP odred oslobodi grad, 24. septembra 1941. godine.

Sava je s 15 godina stupio dobrovoljno u partizane. Prilikom povlačenja iz Srbije za Sandžak, krajem novembra 1941, mnogi su se pokolebali, ali dječak Sava nije. Preživio je sva borbena iskušenja u toku oštre zime 1941— 1942, i ušao u sastav 2. proleterske brigade. Do kraja 1942. nije se mnogo čulo o Savi, ali već tada počinju da kruže priče među proleterima o smjelom, hitrom i neobičnom bombašu, koji se neopaženo prikradao neprijateljskim bunkerima i uništavao ih bombama. Jedna od najznačajnijih akcija koju je izveo bila je ona na Javorku, 1. maja 1943. godine, u kojoj je usred dana upao među talijanske vojnike i razoružao ih. U jesen 1943. godine približio se rodnom kraju. Na Palisadu, na Zlatiboru, Bugari su bili izgradili teško osvojiva utvrđenja. U noći između 4. i 5. novembra Sava je prvi prišao bugarskim utvrđenjima, rasjekao žicu i bacio bombu, iako nisu osvojena, bugarski vojnici iz utvrđenja nisu smeli da izvrše protunapad. U selu Štrpcima vraćao je na neprijatelja bombe koje još nisu eksplodirale, a u akciji na voz na Zlakuškoj rampi, između Užica i Požege, uletio je u vagon s njemačkim vojnicima i bacio bombu. Zbog niza takvih bombaških podviga Sava je dobio pismenu pohvalu od Štaba 2. proleterske divizije. Zbog svojih ratnih podviga primljen je u KPJ 1943. godine, iako po statutu Partije nije imao dovoljan broj godina. Početkom maja 1944. godine, u vrijeme prodora 2. proleterske divizije u Srbiju, 4. bataljon u kome se nalazio Sava dobio je zadatak da uništi uporište Ruskog zaštitnog korpusa u selu Mravinjcima kod planine Povlen. Sava je išao naprijed, već je bilo savladano neprijateljsko uporište, osim jedne grupe pred seoskom mehanom. Sava je pošao i tamo da neutralizira neprijatelja, ali ga je presjekao rafal neprijateljskog mitraljeza.

Sava Jovanović Sirogojno herojskim podvizima, od kojih su mnogi izvedeni na izuzetan način, postao je partizanska legenda. On — „dete ulice“ izrastao je u komunistu koga su svi poštovali i cijenili.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Jovanović Milana Živorad Žikica Španac

Rođen je 1914. godine u Valjevu, Srbija. Profesionalni revolucionar i borac protiv fašizma.

Osnovnu školu završio je u Valjevu, i upisao se u gimnaziju. U ranoj mladosti, kao đak valjevske gimnazije, došao je u dodir s naprednim omladinskim i radničkim pokretom. Želja za naukom i saznanjem, kao i dodir s naprednim radničkim pokretom, uticali su na njegovo revolucionarno opredjeljenje. Zbog pokazivanja marksističkih pogleda na svet, isključen je iz valjevske gimnazije, pa je školovanje nastavio u Beogradu. Posle završetka gimnazije, studirao je jugoslavensku književnost na Filozofskom fakultetu u Beogradu. Kao student, bio je još angažiraniji u svim političkim akcijama kojima su rukovodili komunisti Beogradskog univerziteta. Zbog svoje političke aktivnosti i opredijeljenosti za radnički pokret, primljen je u članstvo KPJ 1935. godine.

Godine 1937, pred diplomski ispit, napustio je studije i otišao, kao dobrovoljac, u Internacionalne brigade u Španiju, gdje se borio na strani španske republike. Pred polazak u španski nacionalno oslobodilački rat, rekao je roditeljima da ide na studije u Francusku. U Internacionalnoj brigadi pokazivao je neizmjernu hrabrost, požrtvovanje i revolucionarni zanos. U vrijeme nacionalno oslobodilačkog španskog rata nalazio se u prvim borbenim redovima u Andaluziji, u odbrani Madrida i na svim drugim frontovima, ili je liječio rane. U Španiji je dobio deset rana. Oduševljen i zanesen revolucionarnom borbom španskog naroda, pisao je svojoj majci, koju je neizmjereno volio:

„Majko, ja nisam mogao ostati šlep i gluh. Za dozive čovječanstva. Ja to nisam mogao. Ja volim čovjeka. Ti si mi udahnula tu ljubav. Razumi to i, molim te, oprosti mi što sam ti nanio bol. Tebi i ocu...”

S ostalim borcima internacionalnih brigada, iz Španije se povukao u Francusku, gdje je oko godinu s ostalim interbrigadistima prebacivan iz logora u logor. Septembra 1940. godine vratio se u Jugoslaviju, gdje ga je čekala Specijalna policija, zatvorila ga i podvrgla ispitivanju. I pored batina, mučenja na razne načine, Žikica se izvanredno držao pred policijom.

Kad je pušten iz zatvora, nastavio je svoju političku djelatnost. On je osjetio i vidio fašističko divljanje u Španiji i znao što fašizam znači u Evropi i Jugoslaviji. Zato se još odlučnije prihvata borbe protiv njega.

U aprilskom ratu 1941. godine — kada su fašistička Njemačka, Italija, Mađarska i Bugarska napale našu zemlju — htio je da se dobrovoljno bori protiv fašističke najeзде. Međutim, oficiri bivše jugoslavenske vojske nisu ga primili kao dobrovoljca.

Odmah posle okupacije radio je na pripremi ustanka. Prikupljao je oružje i bio politički aktivan. OK KPJ za Valjevo 25. juna 1941. godine donio je odluku o formiranju Valjevskog

NOP odreda. Odred je formiran 11. jula 1941. godine. Međutim, Žikica je još ranije formirao Rađevsku četvu, i postao njen komesar. Ova četa je izvela prvu akciju kojom je oglašen ustanak naroda Srbije.

Sedmog jula 1941. godine, u selu Bela Crkva kod Valjeva, održan je tradicionalni Ivanjdanski vašar, na raskrsnici kod seoske crkve. Predsjednik općine, koji je ostao da radi i pod okupacijom, čuo je da će doći komunisti da drže zbor, pa je naredio da se narod još prije dvanaest časova razide kućama. Dio naroda se razišao, a dio se sklonio od oka predsjednika u kafanu i najbližu okolinu, i iščekivao najavljeni zbor. Oko 17 časova naišla je Rađevska partizanska četa sa svojim političkim komesarom Žikicom Jovanovićem. Ispod lipe pred kafanom održavao se zbor. Govornici su istupali jedan za drugim, a posljednji je govorio Žikica. Govor mu je bio pun oduševljenja, rodoljublja i poziva u borbu za oslobođenje. Govor je završio riječima: „U ime Komunističke partije Jugoslavije, pozivam vas u borbu protiv okupatora i svih izdajnika naše zemlje“.

Posle završenog zbora i prijavljivanja dobrovoljaca, partizani su napustili mjesto zbora, toplo ispraćeni od prikupljenog naroda, koji je u njima video nadu u oslobođenje. Bio je sumrak. Tek što su partizani krenuli uz potok, stigao ih je student Vladan Bojanić i obratio se Žikici:
— Dođoše dva žandara posle vas, i eno ih te kundacima rastjeruju narod.

Žikica je brzo krenuo u pravcu kafane. Kad su opazili da im se približava, žandari su mu povikali:

— Ruke u vis!

Žikica nije ustuknuo niti se uplašio, već je viknuo žandarima:

— Dole oružje!

Jedan žandar je opalio metak, i zrna je prošlo pored Žikičine glave. Prekaljeni španski borac i politički komesar Rađevske čete, brzo je kleknuo i preciznom vatrom pogodio obojicu izdajnika. Zatim je ustao, prišao im i obratio se okupljenom narodu riječima:

— Ovako će proći svak ko digne ruku na naš narod.

Pokupio je oružje ubijenih žandara i požurio svojim drugovima.

Odlučan, hrabar, samopožrtvovan i beskompromisan borac ostao je do kraja života. Kao pravi revolucionar i komunist, neumorno je radio na razvijanju NOB. Bio je na dužnostima komesara Rađevske partizanske čete, komandanta bataljona, a nešto kasnije komesara bataljona u Valjevskom NOP odred. Posle povlačenja partizanskih snaga za Sandžak, posle I neprijateljske ofanzive, ostao je u zapadnoj Srbiji. S preostalim borcima bio je u neprekidnim borbama s nadmoćnijim njemačkim i nedićevsko-četničkim snagama, januara 1942. godine postao je član štaba Grupe odreda zapadne Srbije i učestvovao u žestokim borbama kod sela Ba i Planinice, kod Mionice, u selu Komiriću kod Krupnja, i u rejonu Valjeva. U februaru je učestvovao u borbama južno od Valjeva, na planinama Maljenu i Povelenu, a 13. marta 1942. godine hrabro je poginuo u selu Radanovcu, u borbi protiv nedićevaca i četnika. Novi Valjevski NOP odred dobio je ime „Žikica Jovanović Španac.“

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine.

Jovanovski Igne Ilija Cvetan

Rođen je 1921. godine u selu Toplici, Prilep, Makedonija, u vrlo siromašnoj porodici.

Još dok je bio sasvim mali, roditelji su mu se preselili u Prilep. Otac mu se najprije bavio poljoprivredom, a zatim je otvorio han. Njegova braća, sestra i majka gajili su duvan. Kad je završio osnovnu školu, počeo je da uči opančarski zanat. Poslije velike ekonomske krize, opančarski zanat je bio potisnut od industrije. Tada je Ilija izvjesno vrijeme radio sa svojim ocem, a 1937. godine odlazi u Kraljevo, pa u Kragujevac i Arandjelovac. Svuda je radio kao pekar. Kad se vraćao u Prilep, prenosio je iskustva iz štrajkačkog pokreta u kome je aktivno učestvovao. Iako u Prilepu boravi samo povremeno, 1937. godine uspijeva da organizira štrajk opančarskih kalfa u

gradu. U Kraljevu i Kragujevcu istakao se u demonstracijama i čuvanju ilegalaca u pekarama gdje je radio. Kad je došao u Arandjelovac, za njegove podvige se već znalo, i sa simpatijama se gledalo na njega. Zbog toga je 1939. godine primljen u SKOJ. Godine 1940. opet se vratio svom opančarskom zanatu u Prilepu. Tada se u organiziranom političkom pokretu javio kao iskusan revolucionar. Na velikoj Ilindenskoj demonstraciji u Prilepu, 1940. godine, imao je znatnu ulogu, zbog čega je uhapšen. Poslije 15 dana pušten je iz istražnog zatvora. Tada je postao i član KPJ. Uvijek je s uspjehom izvršavao opasne zadatke koje mu je postavljala Partija.

Odmah poslije okupacije, angažirao se u prikupljanju oružja. U njegovoj kući nalazilo se s krov iste za oružje i vojni i sanitetski materijal. U ljeto 1941. godine bugarski okupatori su mu uputili poziv za vojsku. On je izjavio sekretaru partijske ćelije da ne želi da služi okupatorima. Dogovorili su se da Ilija bude skriven, i da ga sekretar obavijesti čim bude formirana prva partizanska grupa u prilepskom kraju. Već 13. septembra 1941. godine, on je bio uključen u prvu partizansku četu koja je bila formirana na Selačkoj planini, kod Prilepa. Drugovi iz čete su bili zadovoljni njegovim poznavanjem rukovanja oružjem. Više puta se javljao kao dobrovoljac za izvršavanje raznih zadataka. Naročitu hrabrost pokazuje prilikom zarobljavanja bugarskih policajaca u vrijeme naroda na selo Carević, 7. novembra 1941. godine.

Početakom 1942. godine otišao je na ilegalni partijski rad u Prespu, na teritoriju Makedonije okupirane od Talijana. U 1. odredu „Dame Gruev“ u Prespi, koji je formiran 6. jula 1942. godine, postao je jedan od najhrabrijih partizana. Kasnije je komandant bataljona. U 1. Makedonsko-kosovskoj brigadi 1943. godine postaje zamjenik komandanta bataljona. U međuvremenu, bio je jedan od glavnih kurira Glavnog štaba za Makedoniju i CK KPM. U jesen 1943. godine i u proljeće 1944. godine Ilija se ističe u borbama za odbranu slobodne teritorije u Debarci kod Belice, na Botunu, i u Egejskoj Makedoniji na Fuštaniu, Tušinu i Bigli. Drugog kolovoza 1944. godine postavljen je za zamjenika komandanta 5. prilepske brigade. Na ovoj dužnosti bio je i u posljednjoj borbi kod sela Zdunja, 28. kolovoza 1944. godine. On se s protutenkovskom puškom bio približio bugarskom bunkeru, i iz neposredne blizine ga razorio. Ali je tada i sam smrtno pogođen.

Narodnim herojem proglašen je 2. kolovoza 1952. godine.

Jović Slobodan

Rođen je 17. aprila 1918. godine u Kučevu, Požarevac, Srbija.

Završio je osnovnu školu i tri razreda gimnazije. Četvrti razred gimnazije je napustio i prešao na grafički zanat.

Mlad je pristupio naprednom radničkom pokretu. Aktivan je u sindikatu grafičkih radnika i u omladinskoj organizaciji. Član Komunističke partije postao je prije rata. Učestvovao je u mnogim političkim akcijama.

Kao grafičar — slovoslagač bio je veoma cijenjen među svojim drugovima. Po prirodi je bio povučen, tih. Volio je muziku; čim je mogao, kupio je gitaru. Kao čovjek, bio je izuzetno postojan, čvrst i rado viđen i prihvaćan od radnika i omladine. Nesebičan je bio u davanju pomoći drugima.

Slobodan Jović se rano upoznao s naprednim pokretom. Želeći da se usavršava, još prije rata, a naročito u vrijeme rata pratio je i proučavao naprednu literaturu. Da bi skupio što više znanja i mogao neke knjige da čita u originalu, počeo je da uči strani jezik.

Svojim vrlinama radnika i čovjeka bio je prava ličnost za rad u ilegalnoj štampariji, koju je, juna 1941. godine, organizirao CK KPJ. Ovdje postaje glavni suradnik Branka Đonovića, narodnog heroja, koji je po nalogu Partije ponio najveći teret osnivanja tajne štamparije u porobljenom Beogradu. Jović se prihvatio posla: od uređenja prostorija i prijenosa mašina do uvođenja elektroinstalacija, štampanja i rasturanja materijala. Suradivao je s Đonovićem i dr Milom Boškovićem; nešto kasnije, u jezgro ove grupe povremeno se uključivao i Đorđe Andrejević Kun.

U vrijeme okupacije, Slobodan Jović, je u Banjičkom vencu 12 ne samo radio, već je i živio u ilegalnom skrovištu štamparije. Njegovi povremeni izlasci bili su uglavnom zbog nabavke materijala za štampariju. U vrijeme kad su policijski prepadi postajali sve češći, Jović je, naoružan pištoljem i bombama, pratio i štitio drugove koji su raznosili materijale, šaljući ih preko veze u sve krajeve naše zemlje.

Nijemci se, međutim, augusta 1943. godine, useljavaju u zgradu u kojoj se nalazila štamparija. Slobodan Jović s drugovima prenosi dijelove štamparije u novo skrovište koje je osigurano, u Krajinskoj 24, osposobljava mašine, i štamparija, krajem 1943. godine, nastavlja rad. Kada je došlo do provale štamparije, Gestapo i Specijalna policija opkolili su kuću u Krajinskoj 24, zatim su počeli pretres stanara koji su živjeli u zgradi. Za to vrijeme su Jović i Branko Đonović uspjeli da spale i unište dokumentaciju i arhivu štamparije. Rukovođeni samo jednom idejom: da neprijatelju ništa ne dođe do ruku, oni su se borili do posljednjeg daha, da bi na kraju obojica izvršili samoubojstvo.

Zahvaljujući požrtvovanosti ove dvojice revolucionara, štamparija je usred porobljenog Beograda radila od 1. augusta 1941. do 28. jula 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 30. oktobra 1946. godine.

Kapičić Mila Jovo

Rođen je 2. septembra 1919. godine u Gaeti, Italija, u činovničkoj porodici.

Odrastao je u Cetinju gdje je završio osnovnu školu i 5 razreda gimnazije. U šestom razredu gimnazije bio je isključen iz škole zbog učešća u štrajku gimnazijalaca, čiji je jedan od organizatora. Pošto je isključen bez prava na redovno školovanje u srednjim školama, morao je privatno da se priprema. Šesti, sedmi i osmi razred gimnazije i maturu položio je u kotorskoj gimnaziji.

Veoma mlad uključuje se u napredni pokret. Kao petnaestogodišnji dječak primljen je u SKOJ (1934. godine), a dvije godine kasnije (1936) u KPJ.

Posle maturiranja, upisuje se na Medicinski fakultet Beogradskog univerziteta, gdje je do 1941. godine završio četiri semestra. U vrijeme dvogodišnjeg studiranja bio je vrlo aktivan u redovima komunističke i napredne studentske omladine, što mu je, kao i rad na Cetinju, donio ugled i popularnost. Druge godine studija postaje sekretar partijske organizacije Medicinskog fakulteta, a nešto kasnije sekretar partijskog komiteta Beogradskog univerziteta. Učestvovao je u mnogim akcijama i demonstracijama koje je organizirala KPJ. Posebno je zapažen u četrnaesto-decembarskim demonstracijama 1940. godine, i dvadesetsedmo-martovskim 1941. godine.

Zbog svog revolucionarnog rada nekoliko puta je zatvaran.

Aprila 1941. godine, posle kapitulacije stare Jugoslavije, po zadatku Partije, Upućen je. U Crnu Goru gdje jula 1941. godine postaje član Okružnog komiteta KPJ za Cetinje.

Kao član Okružnog komiteta, aktivno radi na organizaciji prikupljanja oružja, formiranju gerilskih grupa, jačanju organizacije KPJ i općim pripremama za narodni ustanak.

Trinaestog jula 1941. godine, sa grupom članova KPJ i simpatizera, s puškom u ruci našao se u Konadžijskom gerilskom odredu (koji je kasnije ušao u sastav Lovčenskog partizanskog odreda), na četvrtom kilometru puta Cetinje — Budva. Već 17. jula odred je vodio borbu s neprijateljskim tenkovima. Kao jedan od organizatora ustanka u cetinjskom kraju, i član Okružnog komiteta KPJ, imao je vidnog uspjeha u dizanju i razvoju narodnog ustanka, kao i u njegovom ponovnom oživljavanju krajem leta i u jesen 1941. godine.

Kao član Okružnog komiteta, novembra 1941. godine izabran je za političkog komesara Lovčenskog bataljona, koji je polazio u Sandžak. S ovom jedinicom učestvovao je u pljevaljskoj bici. Dvadeset prvog decembra 1941. godine postavljen je za političkog komesara 1. crnogorskog (lovčenskog) bataljona 1. proleterske brigade. Sve do oktobra 1942. godine u ovoj poznatoj jedinici jedan je od najpoznatijih boraca i starješina. Kao politički komesar bataljona, u Igmanskom maršu najprije je pomagao u nošenju bataljonskog oružja, a onda je na leđima nosio svoje iznemogle i promrzle drugove. Februara 1942. godine, na čelu bataljona, zajedno s Perom Četkovićem, zagazio je u hladnu i brzu Neretvu. Naročito se istakao u borbama s četnicima na sektoru Mojkovca i Kolašina. Ostali su poznati primjeri

njegovog požrtvovanja i čvrstine. U borbi na Durmitoru, 3. juna 1942. godine, među prvima je upao među nekoliko stotina četnika, što je izazvalo paniku u njihovim redovima i bataljona omogućilo da bez gubitaka izvrši zadatak.

Za ovaj podvig pohvaljen je od Vrhovnog komandanta. Među bombašima je u borbama za Konjic, Livno... Oktobra 1942. godine, postavljen je za zamjenika komesara 2. dalmatinske udarne brigade; godinu kasnije postao je komesar 3. udarne divizije, a krajem 1944. godine komesar XII korpusa NOVJ. U cijelom ovom periodu bilo je postalo obično vidjeti ga u streljačkom stroju, ili čak među bombašima. Neretva, Sutjeska, borbe za oslobođenje i obranu teritorije Crne Gore 1943/44, borbe u završnim operacijama za oslobođenje Crne Gore, poduhvati su u kojima je, tko zna koji put, pokazao izuzetnu čvrstinu, sposobnost i hrabrost.

Posle rata obavljao je visoke dužnosti u resoru ministarstva unutrašnjih i inostranih poslova. Bio je ministar unutrašnjih poslova Crne Gore, pomoćnik ministra unutrašnjih poslova SFRJ, ambasador SFRJ u Mađarskoj i Švedskoj...

Bio je delegat na V, VI, VII i VIII kongresu SKJ.

Sada je član Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja. Rezervni je general-major JNA.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1950. godine.

Karamandi Stavre Elpida

Rođena je 1. januara 1920. godine u Lerinu, Grčka.

Majka joj se preudala i preselila u Bitolj. Elpida je u Bitolju završila gimnaziju. Od njenih školskih drugova iz bitoljske gimnazije potekla je grupa revolucionara kao što je bio Stiv Naumov. Još u gimnaziji postaje politički aktivna, i ističe se u literarnoj družini, na izletima, u čitanju i rasturanju letaka, u sukobima s reakcionarnom grupom ljotićevara. Njena politička aktivnost učinila ju je popularnom među naprednom bitoljskom omladinom.

Kad je, 1938. godine, Elpida Karamandi došla na studije u Beograd, odmah se uključila u napredni studentski pokret. Među naprednim studentima bilo je mnogo učenika bitoljske gimnazije, koje je ona poznavala i održavala veze s njima. Tu se ona još više ističe na revolucionarnom polju.

Već 1939. godine primljena je u SKOJ, poslije čega radi još intenzivnije i organiziranije. Izvršavajući zadatke, ona nije nikad podbacila. Naročito je bila vesta u organiziranju novih aktivista iz redova omladinki, u čemu joj koristi njena sugestivna rječitost.

Ubrzo poslije kapitulacije stare Jugoslavije, dok je radila na pripremama za oružanu borbu u Bitolju, primljena je, juna 1941. godine, u KPJ. Revolucionarni zadaci postaju opasniji, teži, i zahtijevaju puno posvećivanje. Ona se svim svojim silama uključuje u partijski rad. Rukovodi grupama u gradu, izvršava zadatke SKOJ-a i posebno po liniji partijske tehnike. Njenu intenzivnu aktivnost uočila je bugarska policija, pa ju je ubrzo uhapsila.

U policiji Elpida ima primjerno komunističko držanje, i ništa ne priznaje. Puštena je iz zatvora, ali zna da je policija prati. Po savjetu MK KPJ u Bitolju, povlači se u ilegalnost.

U januaru 1942. godine postala je član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Makedoniju. Kao ilegalac nije mogla da razvija veliku aktivnost, pa se priprema da u proljeće ode u partizane.

U aprilu 1942. godine stupila je u Bitoljski partizanski odred „Pelister“. Međutim, 3. maja 1942. godine, Odred je opkoljen mnogobrojnom bugarskom vojskom i policijom. U višesatnoj borbi, u kojoj je Elpida pokazala izvanrednu hrabrost, oko nje padaju njeni drugovi i drugarice. Jedan mitraljeski rafal i nju teško ranjava. Potpuno nemoćna da izvrši samoubojstvo, uhvaćena je. Hrabro je podnijela sve muke na koje je stavljena prije no što je umrla.

Narodnim herojem proglašena je 11. oktobra 1951. godine.

Karangelski Angela Vasko

Rođen je 7. jula 1921. godine u selu Brusnik, Bitolj, Makedonija, u siromašnoj zemljoradničkoj porodici.

Poslije završetka osnovne škole, pošto nije imao uvjeta da nastavi školovanje, radio je kao poljoprivredni radnik, uglavnom kod imućnijih seljaka. Početkom 1941. godine, radio je u omladinskoj grupi u selu Brusnik. Osuđivao je režim i ukazivao na budućnost radničke klase i seljaštva, kao i na potrebu organiziranog rada i ostvarenja ciljeva i zadataka Komunističke partije. Iste godine postao je član SKOJ-a.

Poslije okupacije zemlje u selu se razvija antifašistički pokret, i Vasko se aktivno angažira u akciji prikupljanja oružja, municije i druge opreme potrebne za formiranje partizanskog odreda.

U prvoj polovini 1943. godine, on je već komandir voda u Odredu i član KPJ. Odred je jačao u akcijama i povećavao se, a u narodu je istovremeno raslo pouzdanje i vjera u budućnost. Svojim komunističkim osobinama, hrabrošću, vedrinom i snalažljivošću u teškim situacijama, Vasko je stekao veliko povjerenje svojih drugova i ubrzo postao komandir čete, a zatim i komandant bataljona. U bataljonu je vladalo drugarstvo, međusobno povjerenje i spremnost za ispunjenje i najtežih zadataka.

U suštini, to su bili osnovni činioci koji su doprinijeli postizanju uspjeha. Uspješno su izvođene razne akcije, počevši od smjelih prepada, zasjeda, u kojima je točno bilo određeno mjesto za svakog borca, bombaša, puškomitraljesca, To je osiguravalo da se uvijek postigne uspeh i prisiljavalo njemačke i bugarske vojnike na predaju.

Tako se u borbi Vasko sve više razvija u istaknutog vojnog rukovodioca. Njegova borbenost, drugarski odnos s borcima, zatim izvanredna hrabrost i samoinicijativnost povećavaju njegov autoritet.

Kao komandant bataljona u 3. makedonskoj udarnoj brigadi, postiže velike uspjehe u žestokim borbama u proljetnoj ofanzivi 1944. godine, naročito kod Novog Sela, Ristovca, na Krivoj Reci, na Liscu, Plačkovici i Ogražden-planini. Uporedo s mnogim pobjedama, formiraju se nove jedinice, i Vasko postaje komandant 4, zatim 5, pa 7. brigade i 49. divizije.

Poslije oslobođenja zemlje, zauzima odgovorne komandne dužnosti u JNA, kao komandant armije u činu generalpukovnika.

Biran je za poslanika Republičkog sabora Makedonije i Savezne skupštine i za člana CK SKM. Poginuo je, nesretnim slučajem, kod Makedonskog Broda, 3. februara 1977. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 29. novembra 1953. godine.

Karanović Milana Nikola

Rođen je 14. decembra 1914. godine u selu Prkosi kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u Kulen Vakufu, 1927. godine. Do 1929. godine bavio se zemljoradnjom, a potom je otišao u Podoficirsku školu, koju je završio 1931. godine, i od tada bio podoficir u bivšoj jugoslovenskoj vojsci.

Rat ga je zatekao u Sloveniji, na dužnosti komandira voda mitraljeske čete. Razočaran neuspjehom na frontu, nije dozvolio da ode u zarobljeništvo, već se vratio u rodni kraj. Vojna znanja i iskustva koja je stekao u školi i službi nije imao kad da primijeni u aprilskom ratu.

U prvim danima ustanka postao je komandant odreda Čovka. Ističe se hrabrošću, smjelim i energičnim poduhvatima, uvijek na čelu najhrabrijih boraca. Stoga je brzo stekao popularnost među borcima i u narodu i postao omiljeni partizanski komandant. Odlučno se opredijelio za oslobodilačku borbu i revoluciju, pa je, decembra 1941. godine, primljen u KPJ.

Septembra 1941. godine postavljen je za zamjenika komandanta Bosansko-petrovačkog bataljona. U aprilu 1942. godine na dužnosti je komandanta 5. krajiškog odreda, a augusta 1942. godine postao je prvi komandant 3. krajiške proleterske brigade, koju je vodio uspješno u mnogim najtežim borbama i iskušenjima, do augusta 1943. godine, kada odlazi na dužnost komandanta 10. krajiške divizije. Januara 1944. godine stupa na dužnost zamjenika komandanta 5. korpusa, a krajem godine postaje komandant istog korpusa.

Karanović se odlikovao izuzetnom hrabrošću. U januaru 1942, u Medenom Polju, po dubokom snijegu poveo je u juriš svoje Petrovčane protiv mnogo nadmoćnijih Talijanskih snaga. U tom jurišu ranjen je rafalom puškomitraljeza, ali je smogao snage da uzdignutom pesnicom kod osvojenih topova objavi pobjedu nad fašistima, koji su ovdje pali poraženi. Iako pogođen s nekoliko metaka, brzo se oporavio i vratio u borbeni stroj.

Za ime Nikole Karanovića vezane su mnoge pobjede 3. krajiške brigade u borbama u toku IV i V neprijateljske ofanzive. Za heroizam u višednevnim neravnopravnim borbama za obranu ranjenika u bici na Neretvi, brigada je dobila jednu od najdražih pohvala — od Vrhovnog komandanta. Za Karanovića i njegove borce nije bilo prepreka. Prenj, Drina, Ifsar, Sutjeska, Ilijaš i mnoga druga mjesta, poprišta su teških borbi koje je brigada vodila u toku svih ofanziva. Uvijek kad je situacija bila teška, Nikola je bio na najtežem mjestu. A nekad, kad je vlastitim primjerom trebalo da se pokaže, znao je da prvi krene u juriš. Tako je bilo i kod Konjskih voda, kada je njemačka prethodnica naišla na štab brigade. Karanović se nije zbunio — pokupio je kurire, kuhare i sve koji su se našli oko Štaba, krenuo u juriš i u borbi odbacio Nijemce.

Poslije rata bio je komandant divizije, korpusa i armije i na drugim visokim dužnostima. Završio je Višu vojnu akademiju. Bio je generalpukovnik u rezervi.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kardelj Edvarda Edvard, Bevc, Krištof

Jedan od najistaknutijih rukovodilaca jugoslovenskog revolucionarnog pokreta. Dugogodišnji bliski suradnik Josipa Broza Tita u izgradnji revolucionarne marksističke partije, u organiziranju pobjede i stalnom produbljanju socijalističke revolucije i u borbi za očuvanje nezavisnosti i jačanje socijalističke, samoupravne i nesvrstane Jugoslavije. Član Predsjedništva CK SKJ i Predsjedništva SFRJ.

Rođen je 27. januara 1910. godine u Ljubljani, u radničkoj porodici. Kardeljev otac je bio član slovenačke Jugoslovenske socijaldemokratske stranke, a njegova majka, radnik u fabrici duhana u Ljubljani, sindikalni funkcioner. Roditelji su ga od ranog djetinjstva nadahnjivali naprednim idejama radničkog pokreta. Rano je došao u dodir i s radničkim kulturno-prosvjetnim društvom „Svoboda“ u Ljubljani, imponirala mu je borbenost i odlučnost komunista u tom društvu.

Kao đak Učiteljske škole u Ljubljani, u 16. godini postaje član SKOJ-a. Radi u ilegalnim marksističkim kružocima u Školi i u drugim naprednim omladinskim grupama; učestvuje u akcijama radničke omladine i radi u ilegalnim štamparijama na izdavanju letaka i drugog revolucionarno-propagandnog materijala.

Početakom 1928, postao je član Mesnog komiteta SKOJ-a za Ljubljanu, naredne godine član, a zatim sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Sloveniju. Od 1928. je član KPJ. Kao rukovodilac SKOJ-a, organizirao je aktivnost napredne omladine i surađivao u reviji „Mladina“.

Godine 1929. završio je Učiteljsku školu, ali je decembra iste godine bio uhapšen i u istražnom zatvoru proveo mjesec dana, a krajem februara 1930. ponovo je uhapšen u provali koja je nastala u CK SKOJ-a u Beogradu. Prebačen je u beogradsku Glavnjaču, gdje je bio podvrgnut mučenju. Poslije sedmomjesečne istrage, septembra 1930, osuđen je na dvije godine strogog zatvora. Kaznu je izdržao u kaznionici Zabela, kod Požarevca. Kao i većina tadašnjih jugoslovenskih komunista, Kardelj je zatvor iskoristio za proširivanje svog teorijskog i političkog obrazovanja.

Poslije izlaska iz zatvora, početkom 1932, odmah se uključio u partijski rad u Ljubljani. Zajedno s Borisom Kidričem i još nekoliko istaknutih komunista, uspostavlja PK KPJ za Sloveniju, i radi na obnavljanju partijskih organizacija koje su razbijene u prvim godinama šestojanuarske diktature. Kao član PK KPJ za Sloveniju, prvenstveno je orijentiran na razrađivanje političke i idejne akcije KP, posebno u borbi za utjecaj komunista u radničkoj klasi i drugim radnim slojevima i u okviru nacionalno-oslobodilačkog pokreta slovenačkog naroda. Učestvuje u pokretanju legalnih partijskih publikacija („Književnost“, „Nova knjiga“, „Ljudska Pravica“, „Mlada knjižica“), i sam se intenzivno baveći publicističkim radom. Uoči drugog svjetskog rata, surađuje u „Proleteru“, „Sodobnosti“, „Večerniku“, „Slovenskom poročevalcu“, „Izrazu“... Svoje radove u periodu ilegalnosti objavljivao je pod različitim

pseudonimima (Tone Brodar, Ivan Kovač, J. Bevc, Levč, Ivan Ukmar, Petar Lovrić, Be, B, E, I, U, L, i drugi).

Sudjelovao je u organiziranju IV pokrajinske konferencije KPJ za Sloveniju, koja je održana sredinom septembra 1934, u Medvodama kod Ljubljane, i na kojoj je podnio referat „O zadacima pokrajinske organizacije KPJ za Sloveniju u odnosu na seljačko i nacionalno pitanje“, značajan po novim pogledima na karakter predstojeće revolucije u Jugoslaviji i na ulogu proletarijata kao hegemonu u revoluciji.

Kardelj je bio među onim jugoslovenskim marksistima koji su brzo uočili potrebu za promjenama u tadašnjoj politici i taktici komunističkog pokreta, a posebno neophodnost prevazilaženja sektaštva, koje je godinama dominiralo u KPJ i u svjetskom komunističkom pokretu. Zbog tih novih shvaćanja, Kardelj je, sve dok u okviru Kom interne nisu nastale radikalnije promjene u tom smislu, povremeno kritiziran od tadašnjeg rukovodstva KPJ ili pojedinih instruktora koji su, po nalogu CK, iz inostranstva dolazili na ilegalni rad u zemlju.

Za rad Kardelja i drugih kadrova, veliki značaj su imali susreti i razgovori s Josipom Brozom Titom koji je, kao član Politbiroa CK KPJ, u drugoj polovini 1934. godine boravio u Hrvatskoj i Sloveniji, gdje je pomagao u organiziranju i radu pokrajinskih partijskih konferencija. U svojim zapažanjima o tim susretima, Tito je u izvještaju CK KPJ naveo da su Kardelj i Kidrič „vrlo sposobni, agilni i odani Pokretu“, i da mu se kod njih jedna osobina „naročito sviđa, koja nije baš česta kod intelektualaca, naime što su autokritični i što mogu podnositi kritiku — nema kod njih one bolesne osjetljivosti“. Od tada i datira njihova suradnja u revolucionarnom pokretu, koja se u narednim godinama u borbi za revoluciju i socijalističku izgradnju još više učvrstila i ostala nepomućena do kraja njegovog života.

Kao poznat komunist, Kardelj je u to vrijeme bio više puta hapšen i proganjan od policije, pa je i to bio jedan od razloga što je, odlukom CK KPJ, upućen na partijski rad u SSSR. Poslije dolaska u Beč, na putu za SSSR, krajem novembra 1934. godine napisao je iscrpan analitički osvrt na stanje revolucionarnog i nacionalnooslobodilačkog pokreta u Sloveniji, što je poslužilo Centralnom i Pokrajinskom komitetu za poduzimanje niza mjera za unapređenja pokreta.

U SSSR-u je Kardelj boravio dvije godine. Bavio se, prije svega, političko-ekonomskim studijama, proučavao je historiju i filozofiju, i radio u sekciji KPJ u Kominterni. Pohađao je međunarodnu „Lenjinovu školu“ i bavio se predavačkom djelatnošću. U istoj školi, kao i na Komunističkom univerzitetu nacionalnih manjina Zapada, predavao je historiju međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta i Kominterne, historiju radničkog pokreta Jugoslavije, kao i neke predmete iz oblasti političke prakse.

U vrijeme VII kongresa KI (ljetu 1935), prisustvovao je pojedinim sjednicama delegacije KPJ na VII kongresu KI, a posebno je sudjelovao u radu takozvane Slovenačke komisije, po čijem je nalogu pisao više tekstova za listove i časopise u zemlji. U Moskvi je preveo poznato Lenjinovo djelo „Materijalizam i empiriokriticizam“. Kao član aktiva KPJ u Moskvi, učestvovao je i na partijskom savjetovanju, augusta 1936, na kojem je donijeta odluka da rukovodstvo KPJ pređe u zemlju.

Na Titov zahtjev, koji je, nalazeći se na ilegalnom radu u zemlji, uputio Centralnom komitetu KPJ, Kardelj se, početkom 1937, vratio u zemlju. Kratko je boravio u Parizu, sjedištu CK KPJ, gdje je radio na izradi dokumenata za osnivački kongres KP Slovenije i učestvovao na

nekoliko tjedana Politbiroa. Sredinom februara te godine, stigao je u Sloveniju. Učestvovao je u pripremama osnivačkog kongresa KP Slovenije, održanom 18. aprila 1937. godine. Kardelj je autor Manifesta osnivačkog kongresa KP Slovenije, u kojem je izložena programska orijentacija slovenačkog revolucionarnog pokreta, zasnovana na spajanju borbe protiv fašističke opasnosti spolja s borbom za duboke unutrašnje demokratske promjene. Na Kongresu je izabran za člana CK KP Slovenije. U ljeto te godine, Kardelj je proveo nekoliko mjeseci u Parizu, na radu u CK KPJ. Nalazeći se u središtu partijskog rada u Sloveniji, Kardelj naročito svojim napisima doprinosi razmahu antifašističke borbe u zemlji; učestvuje u radu prve konferencije KP Slovenije, održane 21. aprila 1938, s ciljem da slovenačkom narodu predoči sve opasnosti od fašizma koje su se povećale naročito poslije „anšlusa“. Maja iste godine ulazi u Privremeno rukovodstvo KPJ, koje je Tito formirao u zemlji, a koje će nešto kasnije postati Politbiro CK KPJ.

Mada je, početkom 1938, Kardelj uspeo da se legalizira, policija ga je, juna te godine, ponovo uhapsila. U zatvoru je proveo četiri mjeseca, a potom prelazi u ilegalnost. U zatvoru je pripremao studiju o razvitku slovenačkog nacionalnog pitanja. Smatrajući da je nacionalno pitanje jedan od najvećih društvenopolitičkih problema tadašnje Jugoslavije, Kardelj se tim pitanjem rano počeo baviti, pa je još 1933. godine, pod pseudonimom Tone Brodar, u časopisu „Književnost“ objavio tekst „Nacionalno vprašanje kot znanstveno vprašanje“. Godine 1939. izašla je njegova poznata studija „Razvoj slovenskega narodnega vprašanja“, pod pseudonimom Sperans. Mada je cenzura ovu knjigu ubrzo poslije izlaska iz štampe zaplijenila, komunisti su uspjeli da gotovo cijelu tiražu rasture po zemlji i osiguraju njeno proučavanje, što je doprinijelo jasnijem sagledavanju složene nacionalne problematike u našoj zemlji i razrađivanju stavova i taktike KPJ u njenom rješavanju. Na osnovu analize odnosa snaga u svetu i perspektiva daljeg društvenog razvitka, Kardelj je ukazao da je rešenje nacionalnog pitanja Slovenaca, kao i ostalih naroda Jugoslavije uopće, bilo moguće samo u okviru općeg antifašističkog i antiimperijalističkog pokreta na čelu s radničkom klasom. On je istakao da je samo ono rešenje nacionalnog pitanja pravilno koje narodima daje puno pravo samoopredjeljenja do odcjepljenja, i u isti mah stvara uvjete za zbližavanje i ujedinjavanje naroda, odnosno za integraciju čovječanstva na bazi suvremenog razvoja proizvodnih snaga i socijalizma.

Marta 1939. godine, Kardelj učestvuje na prvoj sjednici CK KPJ, koju je Tito sazvao poslije povratka iz Moskve i rešenja krize položaja KPJ u Kominterni, i na kojoj su usvojeni značajni stavovi i određeni zadaci u radu na jačanju i učvršćenju KPJ i revolucionarnog pokreta. Tada je Kardelj izabran u Sekretarijat Politbiroa, i povjereno mu je uređivanje „Proleter“.

Na savjetovanju rukovodećeg partijskog aktiva KPJ, održanom 9. i 10. juna 1939. godine u Tacenu (Slovenija), Kardelj je podnio referat „O političkoj situaciji i međunarodnom položaju“. Jedan je od redaktora proglašenja i Teza CK KPJ povodom početka drugog svjetskog rata (početak septembra 1939), Učestvuje u organiziranju i radu II konferencije KP Slovenije, (31. XII 1939. i 1.11.1940. godine). Tada je, povodom otvaranja koncentracionih logora za komuniste i druge antifašiste, uputio „Otvoreno pismo dr. Vlatku Mačeku“, potpredsjedniku Jugoslovenske vlade. Podržao je inicijativu za pokretanje „Književnih svezaka“, i bio jedan od redaktora pojedinih priloga u prvom broju, čija je pojava u proljeće 1940. godine imala veliki značaj za usvajanje jasnog revolucionarnog kursa i borbe za jedinstvo partijskih redova.

Od početka 1940, uglavnom ilegalno živi u Zagrebu i radi u Sekretarijatu Polit biroa CK KPJ. Učestvuje u radu nacionalnih i pokrajinskih partijskih konferencija (u Sloveniji, Hrvatskoj i Dalmaciji) i u pripremama V konferencije KPJ, na kojoj je podnio „Politički referat“, Na

Konferenciji je ponovo izabran u CK KPJ i Politbiro Partije. Februara i marta 1941, držao je predavanja na partijskoj školi koju je Politbiro CK KPJ organizirao za pojedine svoje članove i za članove nacionalnih i pokrajinskih komiteta KPJ.

Napad Hitlerove Njemačke na Jugoslaviju zatekao ga je u Beogradu, gdje je kao delegat CK KPJ trebalo da surađuje s PK KPJ za Srbiju. Odmah poslije napada, vraća se u Zagreb, učestvuje na sjednici CK KPJ, 10. aprila, na kojoj je odlučeno da se produži otpor okupatoru. Ubrzo odlazi u Ljubljanu, i sudjeluje u osnivanju Osvobodilne fronte Slovenije, kada je izabran za potpredsjednika njenog Izvršnog odbora. Potom učestvuje na majskom savjetovanju KPJ u Zagrebu, a od septembra iste godine, kao predstavnik Politbiroa CK KPJ pri Centralnim komitetima KP Slovenije i Hrvatske, radi na organiziranju ustanka, zbog čega naizmjenično boravi u Ljubljani i Zagrebu.

U jesen 1941. dolazi u Vrhovni štab NOPOJ na oslobođenu teritoriju u Srbiji, za čijeg je člana izabran na Savjetovanju u Stolicama, 26. septembra 1941. godine. Na Savjetovanju nije učestvovao, zbog teškoća ilegalnog kretanja; javka na koju je stigao u Beograd bila je provaljena, pa je morao ponovo da se vrati u Zagreb, da bi tek nekoliko dana kasnije, preko nove javke, ponovo preko Beograda stigao u Krupanj, kad je Savjetovanje već bilo završeno. U oslobođenom Uzicu uređuje organ KPJ, „Borbu“, za koju je pisao više tekstova, i radi na drugim političkim zadacima, posebno na održavanju političkih veza s partijskim rukovodstvima u svim dijelovima oslobođene i okupirane Jugoslavije, kao i na organiziranju narodne vlasti na oslobođenoj teritoriji. U toku njemačke ofanzive u Srbiji, s Vrhovnim štabom povlači se u Sandžak, a odatle u istočnu Bosnu, gdje početkom januara 1942. učestvuje na partijskom Savjetovanju u Ivančićima. Odmah zatim odlazi, preko Sarajeva, u Zagreb, gdje će s Ivom Lolom Ribarom sačinjavati Povjerenstvo Politbiroa CK KPJ za okupirani dio Jugoslavije.

Poučen iskustvom iz I neprijateljske ofanzive, kada se Vrhovni štab prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Uzica i zapadne Srbije u Sandžak našao u kritičnoj situaciji, i saznajući na tom putu u Sarajevo da Vrhovnom štabu ponovo prijete slična opasnost, zbog pripreme nove njemačke ofanzive na oslobođenu teritoriju, Kardelj je upozoravao Tita da pravovremeno poduzme potrebne mjere. „Nemoj, Tito, da podcjenjuješ te stvari (...) Pred očima imam stvarno samo to da nas neprijatelj ne udari na najosjetljivijem mjestu, tj. da se Tebi i vama što ne desi“ (pismo Titu od 13.11.1942).

Do marta 1942. djeluje u Zagrebu, a potom odlazi u Ljubljanu gdje s GŠ NOV i PO Slovenije radi na razgaranju ustanka. Jula 1942. prebacuje se na oslobođenu teritoriju Slovenije; zadržava se naizmjenično pri glavnim štabovima Slovenije i Hrvatske i radi na organiziranju narodne vlasti, partijskih i drugih organizacija NOP-a i jedinica NOV. Na I zasjedanju AVNOJ-a u Bihaću (26. novembra 1942) Kardelj je biran za potpredsjednika Izvršnog odbora AVNOJ-a. Početkom oktobra 1943. godine, na poziv Tita vraća se na rad u CK KPJ i Vrhovni štab u Jajcu. Učestvuje u pripremama II zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu, 29. novembra 1943, na kome je izabran u Predsjedništvo AVNOJ-a i za potpredsjednika Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije. Jedan je od tvoraca odluka II zasjedanja AVNOJ-a. Od tada rukovodi radom na izgradnji zakonodavstva, na organiziranju narodne vlasti i na problematici društveno-političke prakse KPJ.

U periodu NOB-e Kardelj je napisao više značajnih radova i tekstova u kojima je razrađivao osnovna pitanja strategije i taktike NOB-e i revolucije, a posebno pitanje izgradnje narodne vlasti i nove državne organizacije. Posebno je značajan njegov tekst u „Borbi“ od oktobra

1941, u kojem je izložio značaj, karakter i perspektivu narodnooslobodilačkih odbora, i kasniji radovi o karakteru i zadacima AVNOJ-a, i komparativne studije o karakteru narodnooslobodilačkog pokreta u pojedinim zemljama jugoistočne Evrope, i o drugim međunarodnim temama.

U junu 1944, zajedno s Titom učestvuje u pregovorima NKOJ-a s kraljevskom vladom Ivana Šubašića. Od tada se neposredno angažira u borbi za međunarodno priznanje i učvršćenje položaja nove Jugoslavije. Učestvovao je u političkim razgovorima s rukovodstvom SSSR-a u Moskvi, krajem 1944. godine, predvodio je partijsku delegaciju u razgovorima s rukovodstvom otečestvenofrontovske Bugarske, početkom 1945, u Sofiji.

U Privremenoj vladi DFJ, koja je formirana 7. marta 1945, Kardelj je potpredsjednik i ministar za Konstituantu. Početkom 1946, postaje potpredsjednik vlade FNRJ (1946—1953) i istovremeno predsjednik Savezne kontrolne komisije (1946—1948), predsjednik komiteta za zakonodavstvo i izgradnju narodne vlasti (1946—1953), a malo kasnije i ministar inostranih poslova (1948—1952). Od 1953. do 1963. bio je potpredsjednik Saveznog izvršnog veća, a od 1963. do 1967. predsjednik Savezne skupštine. Biran je za poslanika Saveznog veća Savezne skupštine i Skupštine Slovenije u svim sazivima (1945—1963). Od 1963. godine Član je Savjeta Federacije i Savjeta narodne obrane, a od 16. maja 1974. godine do smrti, 1979, bio je član Predsjedništva SFRJ.

Kardelj je stalno biran za člana Centralnog komiteta KPJ (SKJ) Bio je član Politbiroa KPJ (1938—1948), član i sekretar Politbiroa i Izvršnog komiteta CK KPJ (SKJ) (1948-1958); sekretar CK SKJ (1958-1966), a od oktobra 1966. godine član je Predsjedništva CK SKJ. Na svim poslijeratnim kongresima SKJ imao je referate (na V, VII i VIII) ili zapažena istupanja (na VI, X i XI), aktivno je učestvovao u izradi svih najvažnijih dokumenata SKJ, a posebno Programa SKJ usvojenog na VII kongresu, 1958. godine. Bio je član Saveznog odbora Narodnog fronta Jugoslavije i njegovog Predsjedništva, i generalni sekretar SSRNJ (1953—1960), a zatim član Savezne konferencije SSRNJ (1967-1971).

U cijelom poslijeratnom periodu Kardelj radi na izgradnji društveno-ekonomskog i političkog sistema Jugoslavije. Neposredno je rukovodio radom na izradi Ustava FNRJ od 1946. i stvaranja osnovnih zakona od 1953. godine; bio je predsjednik Ustavne komisije Savezne skupštine koja je pripremala Ustav od 1963; od 1970. godine bio je predsjednik Koordinacione komisije Zajedničke komisije svih veća Savezne skupštine za ustavna pitanja, koja je najprije izradila prijedlog ustavnih amandmana XX—XUI, usvojenih 1971, a zatim pripremila novi Ustav SFRJ, koji je usvojen februara 1974. godine.

Kardelj je bio šef jugoslovenske delegacije na mnogim međunarodnim konferencijama i skupovima: predvodio je jugoslovensku delegaciju na zasjedanjima Savjeta ministara pet velikih sila za pripremu mirovnog ugovora u Londonu i Parizu, 1945. godine, na Konferenciji mira u Parizu, 1946, na zasjedanju Savjeta ministara u Moskvi, 1947. godine, kao i na više zasjedanja Generalne skupštine OUN u periodu od 1946. do 1951. godine. Bio je šef delegacije KPJ na sastanku predstavnika devet komunističkih i radničkih partija, na kojem je stvoren Kominform (u Varšavi, septembra 1947), predvodio je državno-partijsku delegaciju na razgovorima s rukovodstvima SSSR-a i Bugarske (u Moskvi, početkom 1948), kad je već počelo zaoštavanje odnosa između SSSR-a i Jugoslavije, koje će uskoro dovesti do poznate akcije Kominforma protiv KPJ i socijalističke Jugoslavije zbog Staljinovog hegemonizma.

Učesnik je većine konferencija nesvrstanih zemalja i nekih drugih međunarodnih skupova, a kao predstavnik socijalističke Jugoslavije obišao je mnoge zemlje Afrike, Azije, Evrope i Latinske Amerike.

Pored rada na političkim i državnim funkcijama, Kardelj se bavio publicističkim i naučnim radom, naročito teorijskim istraživanjima na području društvenog razvitka, ekonomske i političke izgradnje socijalističke Jugoslavije, kao i u oblasti međunarodnog radničkog i socijalističkog pokreta i međunarodnih odnosa uopće.

S područja ekonomske i političke izgradnje Jugoslavije, napisao je veliki broj značajnih radova i tekstova koji, prije svega, obrađuju pitanja izgradnje nove socijalističke i demokratske vlasti, i uopće novog društvenog poretka u Jugoslaviji, i radove o mehanizmu direktne socijalističke demokracije, pri čemu najveću pažnju posvećuje ideji i praksi socijalističkog samoupravljanja. Razrađujući suštinu socijalističkog revolucionarnog razvitka u Jugoslaviji, i kritizirajući shvaćanja da je Jugoslavija do 1948. bila na idejnim i političkim pozicijama staljinizma, a da je tek pod pritiskom, 1948. i dalje, prešla na put borbe protiv birokratizma i obrane demokratizma, Kardelj u svojim radovima ukazuje da se time postavlja redosljed događaja na glavu, jer, u stvari, sukob nije bio uzrok nego posljedica različitih tendencija u razvitku jugoslovenskog i sovjetskog unutrašnjeg sistema (...). "Svako koji bi pokušao da objasni specifični unutrašnji razvitak Jugoslavije isključivo kao rezultat jednog spoljno-političkog sukoba, bio bi daleko od istine, pa zato nikako ne bi mogao sebi objasniti ni suštinu unutrašnjeg političkog razvitka Jugoslavije poslije 1948. godine" (iz predavanja u Oslu, 1954). Osnovna misao koja se provlači u njegovim djelima jeste da samoupravljanje nije samo demokratska forma, nego, prije svega, takav društveno-ekonomski odnos u kome se odvija proces oslobađanja rada i čovjeka od svake vrste političke dominacije i ekonomske eksploatacije, to jeste da samoupravljanje omogućuje da radni čovjek postane u pravom smislu reci gospodar sredstava, uvjeta i plodova svog rada. Kardelj naglašava da su samoupravljanje radnih ljudi i vodeća uloga Saveza komunista, oslonjenog na razgranatu demokratsku organizaciju subjektivnih snaga, dva glavna stuponosca cjelokupnog jugoslovenskog socijalističkog društva i njegove stabilnosti, i dva najvažnija pokretačka njegovog materijalnog, samoupravnog i demokratskog razvitka.

U svojim teorijskim analizama posebnu pažnju posvetio je općini, odnosno komuni, kao osnovnoj društvenopolitičkoj zajednici, zatim problemima i oblicima socijalističkog preobražaja sela, a naročito se bavio karakterom i pravcima razvitka društvenopolitičkog sistema u socijalističkom društvu. Važniji radovi iz tih oblasti su mu: „Socijalistička demokracija u jugoslovenskoj praksi" (1954); „Problemi socijalističke politike na selu" (1959); „Novi Ustav socijalističke Jugoslavije" (1962); „Beleške o našoj društvenoj kritici" (1965); „Raskršća u razvitku našeg socijalističkog društva" (1969); „Ekonomske i političke odnosi u našem socijalističkom društvu" (1971); „Protivrečnosti društvene svojine u savremenoj socijalističkoj praksi" (1972); „Osnovni uzroci i pravci ustavnih promena" (1973); „Istorijski koreni nesvrstavanja" {1975}; „O sistemu samoupravnog planiranja" (1976); „Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja" (1977) i „Slobodni udruženi rad" (1978).

Pored rasprava o suštini i neophodnosti promjena i objašnjavanja novog ustavnog sistema, značajan je Kardeljev doprinos izradi novog Programa SKJ, usvojenog na VII kongresu SKJ (aprila 1958), u kome su definirani neposredni i dugoročni zadaci i uloga Saveza komunista u borbi za razvoj samoupravljanja, socijalističke demokracije i ravnopravnih i demokratskih međunarodnih odnosa, kao i odnosa između komunističkih i radničkih partija i pokreta.

Učestvovao je u svim raspravama o smjernicama i osnovnim pravcima daljeg razvoja socijalističke Jugoslavije i uloge SKJ, kao i u izradi svih kongresnih dokumenata X kongresa, koji imaju dugoročan programski značaj. Značajan je Kardeljev udio i u pripremi XI kongresa (održan u junu 1978), na kome je zapaženo govorio o ulozi revolucionarne partije u izgradnji socijalističkog samoupravnog društva.

Poseban teorijski značaj ima Kardeljeva studija „Socijalizam i rat“, objavljena 1960. godine, u kojoj je argumentirano, na analizi društvenih, ekonomskih i političkih razloga i faktora u suvremenom svetu, i stepena razvoja materijalnih proizvodnih snaga i ratne tehnike, pokazao da rat nije neizbježan, u čemu izuzetnu ulogu ima politika socijalističkih i svih drugih progresivnih snaga. Osim toga, Kardelj je pokazao da pitanje budućnosti socijalizma već danas nije samo pitanje rješavanja suprotnosti između sveta kapitalizma i socijalizma, nego je, i sve više će biti, stvar unutrašnjeg razvitka socijalizma.

Izabrane studije, rasprave, govori i tekstovi Edvarda Kardelja objavljeni su do sada u devet tomova pod naslovom „Problemi naše socijalističke izgradnje“. Mnogi od njegovih radova prevedeni su i na veliki broj svjetskih jezika.

Kardelj je počasni član Slovenačke akademije znanosti i umjetnosti (od 1949), redovni član Srpske akademije nauka i umjetnosti (od 1960), počasni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine (od 1971), počasni član Makedonske akademije nauka i umjetnosti (od 1974), počasni doktor nauka Univerziteta u Ljubljani od 1969. godine i Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru (1978). Dobitnik je Nagrade AVNOJ-a (1968).

Nosilac je niza jugoslovenskih i stranih odlikovanja, između ostalih i Ordena junaka socijalističkog rada. Umro u Ljubljani 10. februara 1979.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kerin Alojza Milka Pohorska Milka

Rođena je 1. januara 1923. godine u Velikom Podlugu, u opštini Leskovec kod Krškog, Slovenija. Porodica je posjedovala imanje srednje veličine, od koga je ipak teško živjela, jer je otac umro mlad, a mati ostala sama s petoro djece. Milka je u rodnom selu pohađala osnovnu školu, a zatim još četiri razreda Građanske škole u Krškem. Posle završenog školovanja, s majkom je radila na imanju.

Još prije 1941. Milka se u svom zavičaju povezala s predratnim revolucionarom Francom Pacekom, i to naročito posle njegovog povratka iz koncentracionog logora u Bileći. Pacek ju je počeo uvoditi u politički rad, pa su njih dvoje, u ljeto 1941, bili najistaknutiji organizatori narodnooslobodilačkog pokreta u Krškem i

okolini. Posle razbijanja ilegalne grupe članova Partije i skojevaca u Krškem, koji su većinom postrjeljani kao taoci 30. jula 1941, Milka Kerin i Franc Pacek su se povukli preko tadašnje njemačko-talijanske granice u Dolenjsku, u partizanski logor Novomeštanske čete u Gorjancima. Izvjesno vrijeme su se zadržali i na partizanskom položaju na Frati.

Iz Novomeštanske čete, koja je krajem oktobra imala svoj logor na Brezovom Rebru, oni su se tih dana uputili s partizanskom patrolom na Kozjansko, vjerojatno na vezu sa Štajerskim bataljonom. Dvadeset šestog oktobra 1941. patrola je izdajom otkrivena, i Milka je pala Nijemcima u ruke. Žandarmerijska stanica Kozje ju je potom predala u sudski zatvor u Krškem. Odatle je 12. decembra prebačena u sudski zatvor u Mariboru, a 7. januara 1942. u logor na Bori u. Tu se odmah povezala s ilegalnom organizacijom u logoru, i naročito se zbližila s grupom skojevki iz Rusa. Kad je, 28. aprila 1942, s njima u većoj grupi puštena iz logora i nastanila se kod svoje sestre Angele u Slovenjgradecu, ona je ostala s ruskim skojevka u vezi.

Poslije šestosedmičnog boravka u Slovenjgradecu, Milka je morala u Saksoniju, u Erenfridersdorf, k majci, koja je u međuvremenu tamo iseljena s porodicom. Međutim, ona je 2. augusta 1942. otputovala u Ruše, i preko grupe ruskih skojevki otišla u Rusku partizansku četuu.

S Ruskom četom je, u jesen 1942, učestvovala u svim njenim akcijama na obroncima severnog i istočnog Pohorja i s njom, se 3. novembra 1942, pridružila legendarnom Pohorskom bataljonu.

Kerin je, još u ljeto 1941, Franc Pacek kao kandidata primio u članstvo KPS. Posle dolaska u Pohorski bataljon, ona je najprije bila sekretar ćelije u 1. četi, a kasnije politdelegat ženskog voda. Svojim drugarstvom, odanošću i hrabrošću postala je omiljena među suborcima. U bataljonu nije ostala dugo. U novembru je nekoliko dana bila na terenu u Razborju. Posle teške borbe Pohorskog bataljona, 3. decembra 1942, u Josipdolu kod Ribnice na Pohorju (kad je, prilikom napada na policijsku stanicu, teško ranjen komesar Druge grupe odreda Dušan Kveder Tomaž, i posle probijanja iz obruča narednog dana na Skrivnom hribu, ona je, kao bolničar dodjeljena u sanitetski bunker u Škalskim Cirkovcima, gdje je u zimu 1942/43.

Dušan Kveder bio na lječenju. Tako ona nije učestvovala u posljednjoj bici Pohorskog bataljona, 8. januara 1943, na Osankarici.

Početkom marta 1943, Milka Kerin se vratila u operativnu jedinicu. Na Limbarskoj gori se priključila Zasavskom bataljonu, iz njega je u maju 1943. prešla u Savinjski bataljon Kamniško-zasavskog odreda, gdje je najprije bila vodnik, a kasnije komesar bataljona. U drugoj polovini juna 1943, stigla je na Pohorje u 2. pohorski bataljon.

Kad je, pred kapitulaciju Italije, došlo u Dolenjskoj do obimne koncentracije Slovenskih partizanskih jedinica, sredinom augusta 1943. i na Pohorju se izdvojila iz 2. pohorskog bataljona veća grupa, koja je otišla na Moravsku, priključila se 6. SNOUB Slavka Šlandera i s njom se probila preko Save na Dolenjsku. S tom grupom je s Pohorja otišla i Milka Kerin. Međutim, ona tada nije otišla u Dolenjsku, već je ostala na Moravskom, u sklopu Pokrajinskog komiteta KPS.

Sedamnaestog oktobra 1943, Milka Kerin je delegat štajerskih žena-boraca na 1. kongresu Slovenačke antifašističke lige žena, u Dobrniču, u Dolenjskoj. Na kongresu je govorila u ime štajerskih žena-boraca i aktivista. Sačuvano je svjedočanstvo kako je jednostavnim riječima opisala njihov rad i muke.

Posle formiranja 11. SNOB Miloša Zidanškega, 8. januara 1944, Milka Kerin je kao partizan treći put došla na Pohorje. U brigadi se, kao zamjenik komesara bataljona, uključila u 1. bataljon. S brigadom je učestvovala u mnogim borbama na kraju zime i u proljeće godine 1944. U borbi, u noći između 30. aprila i 1. maja 1944, kad je 11. SNOB Miloša Zidanškega, u sklopu operacija 14. divizije u Štajerskoj, u silovitom napadu razbila njemačko uporište u Misinju, Milka Kerin se naročito istakla.

U julu 1944, Milka Kerin je izvjesno vrijeme bila na partijskom tečaju na Moravskom. U svoju jedinicu se vratila u danima kad je počelo oslobađanje gornje Savinjske doline. Uz put je dospjela u brigadu Slavka Šlandera, i s njom 31. jula učestvovala u napadu na Ljubno. Na kraju borbe, kad je Ljubno bilo gotovo već oslobođeno, smrtno ju je pogodio neprijateljski metak.

Narodnim herojem proglašena je 21. jula 1953. godine.

Kluz Valentina Franjo

Rođen je 18. septembra 1912. godine, u Jošiku kod Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina.

Posle završetka građanske škole u Bosanskoj Dubici i kraćeg pisarskog staza kod advokata, Kluz je stupio u vojno vazduhoplovstvo, gdje je prvo završio mehaničarsku, a 1939. godine i pilotsku podoficirsku školu. Aprilski rat 1941. zatekao ga je kao pilota izviđačke eskadrile u Rajlovcu.

Posle kapitulacije Jugoslavije, stupio je u Vazduhoplovstvo NDH, ali se ubrzo povezoao s narodnooslobodilačkim pokretom u Banja Luci; davao je pokretu pomoć u novcu, oružju i drugom materijalu, čekajući priliku da avionom poleti na oslobođenu teritoriju. Poslije opsežnih priprema, kojima su rukovodili banjalučka partijska organizacija i Operativni štab za Bosansku krajinu, Kluz je, 23. maja 1942. godine, avionom "Potez 25" sletio na sletilište Urije kod Prijedora. Istog dana, u Prijedor se spustio i pilot Čajavec s mehaničarom Jazbecom. To je bio početak stvaranja partizanske avijacije, i jedan od prvih primjera u svijetu da narodnooslobodilačke snage raspolažu vlastitim vazduhoplovstvom. S ranije pripremljenog letilišta kod sela Međuvođe, Kluz je, s mehaničarom strijelcem Ivicom Mitračićem, izvršio dva borbena leta. Četvrtog juna 1942. godine bombama i mitraljeskom vatrom napali su, kod Međeđe, zloglasnu ustašku crnu legiju, a 7. juna bombardirali su Bosanski Novi i Dvor i bacali letke nad Dubicom i Kostajnicom. Zbog neprijateljske ofanzive na Kozaru, Kluz i Mitračić prebacili su se 14. juna na novo letilište kod Lušci Palanke, napadajući uz put neprijateljske kolone. Šestog jula 1942. godine, jedan njemački lovac otkrio je i zapalio "Potez 25", što je onemogućilo dalju akciju prvih partizanskih avijatičara, koji su, u uslovima ogromne neprijateljske prevlasti u zraku, uspjeli da se održe punih 45 dana, što je imalo znatan moralni i politički efekt. Ostavši bez aviona, Kluz je ušao u sastav Operativnog štaba za Bosansku krajinu, gdje je ostao sve do novembra 1943. godine, kada se priključio Prvoj vazduhoplovnoj bazi u Livnu. Zajedno s ostalim vazduhoplovcima koji su se tu prikupili na poziv Vrhovnog štaba, prešao je u Italiju, pa u sjevernu Afriku, gdje je ušao u sastav 1. eskadrile NOVJ, koju su, posle intenzivne obuke, saveznici naoružali lovcima "spitfire". U činu kapetana Kluz je u ovoj eskadrili, pored letačke dužnosti, obavljao i funkciju političkog komesara.

Kao prvom partizanskom pilotu i dobrom letaču, Kluzu je bilo povjereno da, kao pratilac komandira eskadrile majora Protića, izvrši prvi borbeni zadatak ove eskadrile, 18. augusta 1944. godine. Od tada s aerodroma Kana u Italiji, Kluz je izvršio više borbenih letova, hrabro napadajući neprijatelja u Dalmaciji i dijelovima Bosne i Hercegovine, i obezbjeđujući lovačku zaštitu našim i savezničkim avionima.

Poginuo je 14. septembra 1944. godine, kada je, kao voda četvorke "spitfirea", oboren od neprijateljske PAA, prilikom napada luke u Omišu.

Narodnim herojem proglašen je 18. maja 1948. godine.

Kljaić Mirka Milanka

Rođena je 1924. godine u Starom Selu, Petrinja, Hrvatska. Potječe iz vrlo siromašne seljačke porodice. Kao trinaestogodišnja djevojčica odlazi u Vojvodinu, da radi kao sezonski radnik. Zimi dolazi u svoje selo, gdje upoznaje ljude koji su s njenim ocem govorili o Komunističkoj partiji. Iako sedamnaestogodišnja djevojka, 1941. godine Milanka je već dobro znala da Partija priprema ustanak i u njenom kraju. Među prvim ljudima njenog sela koje su ustaše odvele na put bez povratka, bili su i njeni otac i brat.

Milanka je prva seoska djevojka koja je uzela pušku i ušla u redove partizana Banije. Već poslije nekoliko akcija, zapažena je neustrašivost te djevojke, koja postaje i partizanski desetar. Hrabra Milanka je jurišala na neprijateljske posade, rovove i utvrđenja. U napadu na Majur, ističe se time što je ubila njemačkog kapetana. Tada, 1942, postaje i član KPJ. List Antifašističkog fronta žena, "Žena danas", pisao je o herojskim podvizima omladinke — borca Milanke Kljaić.

Ona je poznati komandir bombaške grupe u svojoj brigadi, i po junaštvu ulazi u red najhrabrijih žena koje je dala NOB-a. Kao i mnoge druge seoske djevojke, Banije, Milanka je podnosila sve teškoće NOR-a, i tukla se u prvim borbenim redovima, služeći za primjer drugovima. U napadu 7. brigade i 3. bataljona banijskog odreda na željezničku prugu između Siska i Sunje, 18. i 19. novembra 1942, u žestokoj borbi s Nijemcima, ustašama i domobranima, naročito se istakla partizanka Milanka, tako da se njome ponosila cijela brigada kao jednim od svojih najboljih boraca. Desetar, komandir bombaške grupe i vodnik, naročito divljenje drugova izazvala je u svom posljednjem jurišu kod sela Josevica, kada su položaji prelazili iz ruku u ruke. U tri uzastopna juriša brigade, Milanka je na čelu svoga voda. U trećem jurišu, na svega dva metra od neprijateljevog rova, u koji je trebalo da uskoči, pala je 22. januara 1943. godine.

U toku NOR-a cijela njena porodica je poginula, a kuća spaljena.

Narodnim herojem proglašena je 27. novembra 1953. godine.

Kljajić Filip Fića

Rođen je 2. maja 1913. godine u Tremušnjaku kod Petrinje, Hrvatska. Kao trinaestogodišnji dječak, u nemogućnosti da se školuje, došao je u Kikindu na učenje postolarskog zanata. U jesen 1931. zaposlio se u Beogradu.

Tu je vrlo rano počeo revolucionarnu djelatnost u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije. Na njegovo revolucionarno sazrijevanje utjecali su stariji revolucionari, partijski aktivisti u Beogradu: Nikola Grulović, Miloš Matijević, Bora Marković... Godine 1936. primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije, a godinu dana kasnije član je Okružnog komiteta KPJ za beogradski okrug. Zapažen je kao organizator više radničkih štrajkova, a naročito se angažirao u radu sindikata kožarsko-prerađivački h radnika. Na godišnjoj skupštini sindikalne podružnice kožaraca u Beogradu, 20. februara 1938, izabran je za člana njezine uprave. U maju iste godine, poslije neuspjelih pregovora s poslodavcima koji su odbili da potpišu kolektivni ugovor, on govori na zboru obučarskih radnika i poziva ih da stupe u štrajk. Zahvaljujući Fićinoj upornosti, koji je iz dana u dan, unatoč prijetnjama poslodavaca, bodrio štrajkaše da izdrže do kraja, štrajk je dvanaestog dana okončan pobjedom radnika.

Djelujući istodobno i u sindikatima i u partijskim organizacijama, Fića ne zaboravlja ni rad s omladinom. Prema sjećanju njegovih suboraca, on je bio jedan od inicijatora masovnih izleta omladine i starijih radnika na Topčider i Košutnjak, zbog čega je 1938. kažnjen s dva mjeseca zatvora. Uprava grada Beograda njegovo je hapšenje obrazložila kao preventivu — da bi se spriječile eventualne demonstracije u vrijeme Mačekove posjete Beogradu. U drugoj polovici 1938, Kljajić je dobio izgon u svoje rodno mjesto. Ta ga je policijska mjera prisilila da prede u ilegalnost i da se više okrene radu u pokrajini. Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju šalje ga tada u Niš, kao instruktora. Tu je ostao sve do 1940. Učvrstivši partijsku organizaciju, u novembru 1939. organizira masovne demonstracije prilikom dolaska Mačeka i Cvetkovića u Niš. Istog mjeseca organizira i štrajk obučarskih radnika, koji su ga već u julu izabrali za svog delegata za kongres kožaraca. U septembru 1940. postavljen je za sekretara Okružnog komiteta KPJ za Valjevo, gdje je opet zapažen kao organizator masovnih akcija. Poznati štrajk građevinskih radnika, koji su za mizernu nadnicu radili na izgradnji pruge Lajkovac—Valjevo, Fićino je djelo. On je 12. oktobra 1940. organizirao i zbor u Valjevu, i pred 3.000 radnika održao govor pozivajući ih na borbu do pobjede. Kad su policija i žandarmerija pokušali da rasture zbor i uhapse Fiću, radnici su ga svojim grudima štitili u otvorenoj bici na improviziranim barikadama. Tada je poginuo jedan, a teže ranjen drugi građevinski radnik i nekoliko žandara. Ni najsurovije torture koje su nad njim primjenjivane 1940. u beogradskoj Glavnjači nisu slomile prokušanog revolucionara.

Isprebijan, na rubu snage, prkosno je dobacivao zloglasnom agentu Vujkoviću: „Neću da kažem, ja sam komunist!”

Svoje bogato revolucionarno iskustvo Kljajić neprekidno obogaćuje i marksističko-lenjinističkim obrazovanjem. Početkom 1941, on je polaznik partijskog tečaja u Zagrebu, ali već potkraj februara izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za beogradski okrug.

Poslije aprilskog sloma stare Jugoslavije, kao član Vojnog komiteta pri Pokrajinskom komitetu KPJ za Srbiju, a zatim Glavnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Srbije, jedan je od organizatora ustanka u Srbiji. Sudjelovao je u prvim vatrenim okršajima: u napadu na Senjski rudnik, na Lajkovac, Svilajnac... U vrijeme neprijateljske ofanzive, Tito mu je osobno povjerio zadatak da organizira obranu na valjevskom sektoru. Obavljajući svoju dužnost, Fića je u toj borbi teško ranjen. Sudjelovao je na vojno-političkom savjetovanju u Stolicama, bio je prvi politički komesar 1. proleterske brigade, a od novembra 1942. politički komesar 1. proleterske divizije. Zajedno sa svojim proleterskim jedinicama, prošao je najteže bitke u Bosni, Crnoj Gori i Dalmaciji. Kao neustrašiv borac, dobar organizator i talentirani vojni i politički rukovodilac, Kljajić je bio omiljen među borcima i u narodu. Znao je utješiti i ohrabriti, ali je uvijek dijelio slučajne propuste od svjesne nediscipline. Duboko human, očinski brižan prema svojim borcima, bio je istodobno nemilosrdan prema svakom pokušaju zloupotrebe povjerene dužnosti. Shvaćajući narodnooslobodilačku borbu i revoluciju kao jedinstven proces, u svakom je borcu gledao i graditelja novog, pravednijeg društvenog poretka, i svakom bi komunistu u svojim jedinicama uvijek govorio: "Koristi svakih pet minuta, priđi drugu, razgovaraj s njim i podiži ga." Tog se načela Fića i sam držao od prvih dana svoje revolucionarne djelatnosti, do svoje tragične pogibije.

Rodoljub Čolaković, jedan od bliskih Fićinih prijatelja i suboraca, u svojoj knjizi "Susreti i sjećanja" kaže: „Sreo sam u revoluciji nemalo ljudi koji su se isticali izuzetnim sposobnostima, vojničkim, političkim, organizatorskim, koji su se u njoj naglo rascvjetali u jarke, izrazite ličnosti, mada je vremenski rok njihove aktivnosti bio, avaj, ponekad vrlo kratak. Izginuli su u bitkama, pokošeni prije vremena, ali lik njihov ostao je blizak, nezaboravan ... Među takve ličnosti spada Filip Kljajić Fića...".

Poginuo je u Zvorniku, 5. jula 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944. godine.

Kljajić Ilije Mirko Stari

Rođen je 30. septembra 1912. godine u Ploči, Gračac, Hrvatska. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu pohađao je u selu, a poslije završetka četiri razreda gimnazije u Gospiću roditelji su ga, po nagovoru seoskog popa, poslali da uči bogosloviju. Međutim, on ubrzo napušta bogosloviju. Tražeći bolje uvjete života, roditelji su mu se 1929. preselili iz Like u Novu Gradišku, gdje je Mirko nastavio da pohađa i gimnaziju, koju završava 1933. s vrlo dobrim uspjehom. Poslije toga, vanredno je studirao pravo i diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu, a zatim se zaposlio kao advokatski pripravnik u Novoj Gradiški.

Još kao mladić, Mirko se oduševio marksizmom i materijalističkom filozofijom, a zatim i komunističkim idejama. Pristupio je revolucionarnom radničkom pokretu i postao aktivan borac za prava radničke klase. Dobivši povjerenje Partije, primljen je 1935. godine u KPJ. Neumorno radi na stvaranju i jačanju partijskih organizacija u Novoj Gradiški i po okolnim selima. Okuplja oko sebe radnike, intelektualce i omladinu i aktivira ih u borbi protiv tadašnjih vlastodržaca. Živi samo za revoluciju. Liniju Partije uporno i sistematski sprovodi i preko URS-ovih sindikata, lijevo orijentiranih organizacija HSS-a, preko organizacije Seljačkog kola i Seljačke sloge i u raznim kulturnim i sportskim društvima. U tom radu postigao je značajne rezultate.

Godine 1939. Mirko je postao sekretar Kotarskog komiteta KPH za kotar Nova Gradiška, a na predlog Rada Končara, sekretara CK KPH, na I okružnoj konferenciji, 23. marta 1940, izabran je za političkog sekretara OK KPH za okrug Nova Gradiška. Poslije toga, sjedište ovog komiteta premješteno je iz Pakraca u Novu Gradišku. Neumornim radom i vještim rukovođenjem partijskim organizacijama postao je duša Okružnog komiteta. A svi oni s kojima je dolazio u dodir voljeli su ga i cijenili. Kao delegat partijske organizacije Nove Gradiške, učestvovao je na V zemaljskoj konferenciji KPJ, održanoj od 19. do 23. oktobra 1940. u Zagrebu. Neposredno pred rat, zbog revolucionarnog rada, bio je uhapšen, ali je brzo pušten zbog nedostatka dokaza.

Pošto je bio mobiliziran u jugoslovensku vojsku, aprilski rat zatekao je Mirka u Bosni, odakle se, preodjeven u hodžu, vratio, oko 20. aprila 1941, u Novu Gradišku. Odmah je, u veoma teškim uslovima ilegalnog rada, počeo da priprema oružani ustanak na području Nove Gradiške. Neumorno uspostavlja veze i priprema partijske organizacije i kadrove za oružanu borbu. Štampa i rastura ilegalne partijske materijale. Takvim svojim radom postao je najaktivniji i najistaknutiji organizator oružane borbe na području Psunja.

U drugoj polovini maja 1941. ustaše su uspele da uhapsu Mirka, zajedno s većinom članova OK. U zatvoru je mučen. Da bi postigli cilj i slomili ga, ustaše su ga dovodili kući i mučili pred ocem. Promatrajući ta mučenja, otac mu je paraliziran, ali je Mirko junački sve izdržao, tako da ustaše od njega nisu uspele ništa da saznaju. Iz Gradiške prebačen je, 2. juna 1941, u Slavonsku Požegu, gdje mu je sudio ustaški prijeki sud, ali je zbog pomanjkanja dokaza i hrabrog i vještog držanja vraćen natrag u zatvor, u Gradišku. Izdržavši sva mučenja, uspeo je, u jesen te godine, s još dva druga, da pobjegne iz zatvora i da se prebaci na Psunj, u Psunjsku partizansku grupu.

Našavši se na slobodi, Mirko nastavlja neumorno da radi na jačanju partijskih organizacija na području Psunja i povezivanju svih partizanskih grupa u Slavoniji, njihovom omasovljenju, stvaranju partizanskih jedinica i njihovom aktiviranju u oružanim akcijama. U prvoj polovini januara 1942. postao je politički komesar 1. čete Slavenskog NOP bataljona, a 20. marta postavljen je za političkog komesara 1. slavonskog bataljona 1. slavonskog NOP odreda. Nije dugo ostao na toj dužnosti. Poginuo je 2. aprila 1942. na Gradini (Psunj), iznad sela Bobare, zajedno s još šest partizana, u iznenadnom napadu ustaša na njegov bataljon.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Kljajić Marka Miloš

Rođen je 17. marta 1916. godine u selu Gornji Sjeniĉak, Vrginmost, Hrvatska. Potjeĉe iz veoma siromašne seljaĉke porodice. Imao je teško djetinjstvo. Zbog siromaštva nije mogao završiti ni osnovnu školu, jer je morao ĉuvati stoku u drugim selima, kod imućnijih ljudi. Pored ĉuvanja stoke, obavljao je i teške fiziĉke poslove. Poslije odsluženja vojnog roka, radi izvjesno vrijeme kao radnik na ciglani, ali ubrzo, zbog naprednih ideja, biva zatvoren i otpušten s posla. Odlazi iz svog kraja i zapošljava se u tuzlanskoj solani, gdje kao ĉlan URS-ovih sindikata uĉestvuje u akcijama naprednih radnika. Tu je 1940. primljen za ĉlana KPJ.

Poslije kapitulacije vraća se u rodni kraj. Već u maju povezuje se s partijskom organizacijom svoga sela. Aktivno uĉestvuje, u sjevernom dijelu Korduna, u pripremama oružanog ustanka. Miloš se nalazi u prvoj grupi ustanika, i u septembru 1941. komandir je partizanskog odreda "Sjeniĉak", koji djeluje na podruĉju Udbina—Sjeniĉak, prema Skakavcu, Kovaĉevcu, Lasinji, Karlovcu i Vrginmostu. U januaru 1942, Kljajić je komandir 3. ĉete 4. kordunaškog bataljona. U februaru završava prvi oficirski kurs, partizansko-oficirsku školu u Gornjem Sudaĉkom, na Kordunu. Tada je postavljen za komandira ĉete 1. udarnog bataljona 1. KPO. Godine 1943, komandant je 4. bataljona 1. kordunaške brigade, zatim zamjenik komandanta i komandant iste brigade 8. kordunaške udarne divizije. Već u prvim akcijama bio je neustrašiv borac i voljen starješina. Posebnu snalažljivost i junaštvo ispoljio je u borbi s ustašama i domobranima, decembra 1941, i januara 1942. godine. Jurišao je hrabri komandir na ĉelu 3. ĉete, s puškomitraljezom u rukama, na ustaše, žandare i domobrane, koji su pod vodstvom svog poglavnika Ante Pavelića došli da pale i pljaĉkaju srpska sela sjevernog dijela Korduna i ubijaju u njima sve što je živo. U žestokim borbama uspjelo je partizanima zaštititi 15.000 žena, djece i staraca, i osigurati im put u Petrovu goru.

Kljajić vodi borbe u Źumberku, Sloveniji, Lici, Gorskom kotaru i na Kordunu. Ljeti 1942. ističe se u borbi za Jastrebarsko, i u spašavanju više od 700 srpske djece s Kozare, Korduna i Banije iz ustaškog logora. U borbama u Sloveniji Miloš je teško ranjen, ali poslije ozdravljenja ponovo dolazi u svoju jedinicu, i drugi put odlazi na Źumberak, gdje u januaru 1943. vodi žestoku bitku s više od devet stotina ustaša u utvrđenju Krašić. Neustrašivi komandant 4. bataljona spreĉavao je, na putu Draganić—Krašić, napade neprijateljskih tenkova i jakih pješadijskih snaga koje su išle u pomoć opkoljenom ustaškom garnizonu u Krašić. lako ranjen, ostao je na položaju, i u najkritičnijoj situaciji bodrio svoje borce. S izabranim bombašima jurišao je Kljajić na tenkove. Ustaše se nisu uspjele izvući iz okruženja. U ogorĉenoj borbi, utvrđenje je palo, i u njemu zarobljeno 200 ustaša a više od 300 ubijeno. Kljajić se ističe i u napadu na ĉetnike i Talijane u Lici, na Brlogu, zbog ĉega su on i njegov bataljon pohvaljeni od štaba divizije. Polovinom 1943, on je već proslavljeni borac i komandant na Kordunu, Pokuplju, Źumberku, Lici i Gorskom kotaru. Posebno se ističe u borbi s kombiniranim i jakim ustaškim, ĉetniĉkim i talijanskim snagama na Cerovniku. Zahvaljujući njegovoj vješтини u organiziranju protunapada, neprijatelj je razbijen. U januaru 1944, s 4. bataljonom uništio je jako ustaško-domobransko utvrđenje s 300 vojnika, na Globorniĉkom mostu, na pruzi između Gornjih i Donjih Dubrava. Sredinom juna iste godine, Kljajić u ulozi komandanta 1. kordunaške brigade treći put odlazi na Źumberak, gdje vodi

neprekidne borbe s Čerkezima, ustašama i domobranima. Na putu za Žumberak, prešavši Kupu, Kljajićeva brigada uništava neprijateljsko uporište Buševac, i vodi uspješne borbe u Blatnici i Rečici kraj Karlovca.

Od 27. juna, petnaest dana Kljajić je vodio neprekidne borbe s jakim njemačko-ustaškim snagama u Žumberku. Tridesetog juna bio je s brigadom napadnut na cijelom frontu. Poslije višesatne obrambene borbe, prešao je s brigadom u napad na čelu streljačkog stroja, s članovima svoga štaba. Borci su upadali u njemačke rovove i natjerali neprijatelja na povlačenje. Kad je brigada ponovo izgubila svoje položaje na liniji Prekrižje — Konjarić vrh, hrabri komandant nije posustao. Obilazio je bataljone, puzio do rovova, da bi ocijenio mora li se odstupati.

Četnaestog jula 1944, u najžešćoj borbi pogođen je, kod Kodrića, njemačkim rafalom. Sahranjen je uz vojne i narodne počasti na visovima Žumberka, u selu Radatovići, i njegov grob postao je simbol bratske borbe srpskog, hrvatskog i slovenačkog naroda u ovom kraju.

Četvrti bataljon 1. brigade 8. udarne kordunaške divizije nosio je, do kraja rata, ime Miloša Kljajića.

Narodnim herojem proglašen je 6. decembra 1944. godine.

Knebl Matije Franjo

Rođen je 25. srpnja 1915. godine u Vilsnici, Dečin, ČSR. Franjin otac Matija bio je radnik koji je, u potrazi za poslom, stigao u Sisak. U tom gradu Franjo je završio osnovnu školu, 1926. godine, a gimnaziju 1934. Poslije toga, upisao se u Zagrebu na Poljoprivredno-Šumarski fakultet, i završio ga 1940. godine.

U vrijeme studija, putujući vlakom svakog dana iz Siska u Zagreb, uključio se u napredni studentski pokret i sudjelovao u mnogim akcijama sisačkih studenata. U Sisku je 1935. godine primljen u SKOJ, a nedugo zatim postao je i član KPJ. Bio je odgovoran za rad sa studentskom omladinom u Sisku, od 1935. do 1940. godine. Kao predsjednik Udruženja sisačkih akademičara, bio je i hapšen kad je tom udruženju bio zabranjen rad.

Rukovodio je i partijskim radom u novoformiranom Sisačkom akademskom klubu "Ante Radić", u kojem se okupljala ljevičarski orijentirana omladina. Tada je bio i sekretar ćelije među studentskom sisačkom omladinom.

Poslije okupacije zemlje, i prije početka ustanka, bio je Član Vojnog komiteta u Sisku koji je pripremao oružani otpor.

U lipnju 1941. godine, na dan napada Nijemaca na Sovjetski Savez, uhapšen je i proveo je u zatvoru dvadesetak dana. Pustili su ga, ali je i za njega boravak u gradu postao suviše opasan, jer je bio poznat kao komunist, pa se prebacio, 20. srpnja 1941. godine, u Sisački partizanski odred. Na početku, bio je u Odredu borac. Ubrzo je postao desetar, istakavši se u akcijama Odreda. Kako se širio i rasplamsavao ustanak i stvarali novi partizanski odredi, tako je i Knebl imao sve važnije i odgovornije funkcije. Najprije je to bilo na samom tlu Banije, a zatim u Moslavini, Slavoniji i u Žumberku, i u drugim područjima Hrvatske. Tako je bio zamjenik i komesar čete u Banijskom partizanskom odredu, politički komesar Moslavačkog partizanskog odreda, zamjenik političkog komesara 17. udarne brigade i sekretar partijskog divizijskog komiteta 12. divizije, zamjenik političkog komesara 16. omladinske brigade, vršilac dužnosti komesara 12. divizije, komesar Žumberačko-posavskog sektora i politički komesar 34. udarne divizije, Istovremeno s ovim vojnim dužnostima, bio je i sekretar Kotarskog komiteta za Dvor, i zatim Kotarskog komiteta za Sisak, i član OK KPH za Baniju, kasnije i član Biroa OK KPH za Čazmu.

Vršeći sve te dužnosti, isticao se velikom hrabrošću, vještinom u rukovođenju, samoprijedorom i neumornošću.

Zajedno s drugim borcima iz jedinica u kojima se nalazio, prošao je mnoge bitke, žestoke okršaje s neprijateljem; zahvaljujući njegovoj hrabrosti i umješnosti u komandiranju, te su jedinice odnijele, često i nad jačim neprijateljem, mnoge velike pobjede.

Poslije oslobođenja zemlje i pobjede revolucije, ostao je u Jugoslavenskoj narodnoj armiji, vršeći odgovorne dužnosti. Bio je politički komesar VIII armije u Skoplju, član Opunomoćstva CK KPJ za JNA, načelnik u Glavnoj političkoj upravi JNA, vojni ataše FNRJ u SAD, komandant 6. ličke proleterske divizije. Godine 1959, kao general-major, koji je čin

dobio još 1950, napušta JNA i postaje sekretar za šumarstvo Izvršnog vijeća Sabora SRH. Osim toga, bio je član CK KPH u tri saziva, ambasador SFRJ u Indoneziji, savezni narodni poslanik u dva saziva, i član Izvršnog odbora Glavnog odbora Socijalističkog saveza radnog naroda Hrvatske.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine.

Knežević Gavriła Radovan Tihi

Rođen je 7. listopada 1916. godine u Koturiću, Daruvar, Hrvatska. Nekoliko godina pred rat, završio je zrakoplovnu školu i postao aktivni podoficir — neletač u zrakoplovstvu bivše jugoslavenske vojske.

Travnja 1941. godine, prilikom napada na Jugoslaviju, pada u njemačko, a zatim u talijansko zarobljeništvo (Sarajevo, Beograd), odakle poslije nekoliko mjeseci bježi i vraća se kući, u Koturić; u Ravnoj gori nalazi sigurno sklonište od iznenadnih ustaških napada. Listopada 1941. pristupa NOP-u; radi na organiziranju dojavne službe i smještanju rezervnih namirnica i odjeće. Poslije uspostavljanja veze s rukovodiocima NOP-a, sudjeluje i u akcijama prikupljanja oružja i municije, i organizira ljude za oružani otpor.

Prosinca 1941. godine pristupa Papučkoj četi Slavenskog NOP odreda. Krajem 1941. i početkom 1942. godine, postavljen je za kurira između Sunjske i Papučke čete, a istovremeno radi i na novoj mobilizaciji ljudi za vojsku. Veljače 1942. godine, vraćen je u jedinicu i postavljen za komandira 3. čete 2. bataljona Slavenskog NOP odreda, u kojoj je, svibnja iste godine, na Vranom Kamenu, primljen u KP Jugoslavije. Kasnije je bio komandant 3. bataljona Slavenskog NOP odreda (od svibnja 1942. godine), 2. odreda Treće operativne zone (od sredine 1942. godine) i 16. omladinske brigade "Joža Vlahović" (od proljeća 1943. godine). Poslije toga, bio je operativni oficir divizije, pa zamjenik i, najzad, vršilac dužnosti komandanta 12. divizije.

Sudjeluje, kao borac papučke oružane grupe, u akciji na Bučju, i u napadu na selo Vrhovce, 1941. godine. Kao komandir čete sudjeluje u borbama na Bastaima i Popovcima, i u ofanzivi koju je neprijatelj poduzeo protiv slavonskih partizana, travnja 1942. godine. Već je u tim prvim borbama bio zapažen kao hrabar i odvažan borac. Poslije borbi za Džulovac i Sirače, predvodi, kao komandant, bataljon u rušenju željezničke pruge Beograd-Zagreb. Često izvodi napade na tu, za okupatora važnu, saobraćajnicu, tako da je neprijateljski transport na toj pruži bio često u prekidu. Uspješno vodi Omladinsku brigadu u borbama za Voćin, Okučane, Viroviticu i Garešnicu. Radovan Knežević je pokazivao ne samo vještinu komandanta, već i neustrašivost čovjeka-borca; zato ulazi u red istaknutih junaka Slavonije. Svojom borbenošću i komandantskim sposobnostima, znatno je doprinio uspješnim borbama njegovih jedinica.

Poslije rata, bio je komandant divizije, pomoćnik načelnika uprave u DSNO, komandant vojnog odsjeka i na drugim dužnostima u JNA. Živi u Beogradu, kao penzionirani general-major.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Kolman Janoza Alojz Marok

Rođen je 1. jula 1911. u selu Zabukovje, Sevnica, Slovenija. Kad mu je bilo tri godine, otac mu je poginuo u 1 svjetskom ratu, pa se majka vratila roditeljima u Lončarjev dol, kod Sevnice. Radila je kod imućnih seljaka ili na raznim drugim poslovima.

Kolman je u Boštajnu završio četiri razreda osnovne Škole, a posle je radio kao čobanin kod seljaka. Nekoliko godina kasnije dolazi u Ljubljano kod tetke, i stupa kao šegrt na pekarski zanat; 1931. godine pozvan je na odsluženje kadrovskog roka. Pošto je volio vojnički poziv, prijavio se za pješadijsku podoficirsku školu. Iz Maribora, 1932. godine je premješten u Ljubljano, ubrzo posle pokušaja pobune u Školi za rezervne oficire. Nije poznato je li imao neke veze s pobunjenicima. Kratko vrijeme pred završetak školovanja, 1934, potukao se s jednim oficirom koji je maltretirao pitomce. Zbog toga s jednim drugom bježi u Italiju, s kojom su se odnosi, zbog davanja pomoći atentatorima na kralja Aleksandra, te godine sasvim pogoršali. Iz Italije Kolman bježi u Francusku, i tamo stupa u Legiju stranaca.

Kad je završio legionarsku obuku, upućen je u sjevernu Afriku. Najviše je boravio u Maroku, po kome je i dobio kasnije partizansko ime. Po nepouzdanim podacima, bio je izvjesno vrijeme u Indokini. Učestvuje u mnogim vojnim akcijama protiv pobunjenika po francuskim kolonijama, i ubrzo shvaća da je na strani tlačitelja. Zbog toga bježi iz Legije stranaca, i zapošljava se na nekom brodu kao ložač. Godine 1939, ili 1940, vraća se preko Austrije u Jugoslaviju. U Jesenicama je, kao vojni bjegunac, uhapšen, pod sumnjom da je bio u Španiji. Suđeno mu je pred Vojnim sudom u Zagrebu; osuđen je na 16 mjeseci zatvora, ali mu je kazna smanjena na 8 mjeseci. Izdržao ih je u Lepoglavi. Pušten je uoči rata, vratio se kući, ali je uskoro, aprila 1941, morao opet u vojsku. Izbjegao je zarobljavanje i vratio se opet kući, ali Nijemci su ga uhapsili i poslali na prinudni rad, u Knitenfeld, u Austriji. Posle kratkog vremena vratio se kući, i do odlaska u partizane krio se u šumama.

Njegova sestra po majci bila je udata za komunistu Franca Vreska, iz Trbovlja. Vresk je bio u partizanima od jula 1941, a ujesen iste godine postao je komesar čete. Posredovanjem sestre, stupio je u vezu s Kolmanom, i doveo ga u četu koja se spremala da učestvuje u akciji sprečavanja deportacije stanovništva u Posavju.

Iskusan vojnik, vičan borbama i oružju, vrlo brzo se istakao kao mitraljezac u borbi kod sela Tisje, i u drugim. Četa se u decembru uključila u Štajerski bataljon, a već u januaru Kolman je vojni instruktor. Marta je već komandir čete, i ističe se u borbi na Pugledu.

Kad je formirana Prva štajerska brigada, postavljen je za komandanta bataljona i ocijenjen kao najsposobniji rukovodilac. Tada je i primljen u Partiju. Posle reorganizacije brigade u 2. grupi odreda, postaje komandant Savinjskog odreda, sastavljenog iz bataljona, kojim je već komandirao u štajerskoj brigadi i koji je tek trebalo da dođe iz italijanske okupacione zone i bataljona koji se već nalazio u Savinjskoj dolini. Kao komandant Odreda, Kolman se istakao prilikom oslobođenja interniraca iz voza kod Verda.

Kolman učestvuje u svim borbama 2. grupe u vrijeme pokreta preko Gorenjske za Štajersku. Tamo postaje komandant Kamniškog, a potom reorganiziranog Kamnisko-savinskog odreda. Taj odred se u proljeće 1943. proslavio mnogim uspješnim borbama, i u junu 1943. Kolman nasljeđuje Franca Rozmana Staneta na dužnosti komandanta 4. operativne zone, kada je ovaj postao komandant Glavnog štaba Slovenije. Posle prelaska „Šlanderove brigade" preko Save, Kolman postaje zamjenik komandanta 15. divizije. U novembru je premješten na istu dužnost u 18. diviziji, ubrzo u Glavni štab za operativnog oficira. Od proljeća do jeseni 1944. je zamjenik komandanta 4. operativne zone, a potom postaje komandant 20. brigade, koja je imala zadatak osiguranja Glavnog štaba. Tada je bio major.

Poginuo je 4. novembra 1944, u selu Koprivnik, kad su iznenada u selo ušli domobranci i primijetili ispred jedne kuće osedlanog konja. Po tome su zaključili da je u kući oficir. Kolman je istrčao, i počeo da puca. Ali ranjen, pada. Branio se dalje pištoljem, jer mu je mašinka ispala iz ruku. Posljednjim metkom ubio se sam.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Komar Alojza Slavko

Rođen je 18. februara 1918, u Gospiću, Hrvatska. Potiče iz radničke porodice. Prije rata živio je u Zagrebu, gdje je završio osnovnu i srednju školu i upisao se na Veterinarski fakultet. Veoma mlad uključio se u napredni omladinski i radnički pokret. Godine 1937. primljen je za člana SKOJ-a. Kao mladi komunist veoma aktivno je politički djelovao na Sveučilištu u Zagrebu, ističući se kao organizator i učesnik mnogih akcija koje je provodila KPJ, na Sveučilištu i u celom Zagrebu. Posebno se zalagao i radio na organiziranju studentske omladine, okupljajući je na antifašističkoj platformi i oko programa Partije. Bio je jedna od najistaknutijih ličnosti u redovima napredne studentske omladine na Sveučilištu u Zagrebu prije rata. Godine 1940. primljen je u KPJ.

Posle okupacije zemlje i stvaranja Nezavisne Države Hrvatske, kao poznati komunist, antifašist i revolucionar, Slavko prelazi u ilegalnost. Teror okupatora i ustaša nije ga pokolebao u revolucionarnom radu. Naprotiv, po zadatku Partije, svom snagom radi na organiziranju čuvenih udarnih grupa, koje su napadale neprijatelja, vršile sabotaze, diverzije i druge akcije u Zagrebu.

Najpoznatija i najsmjelija od tih akcija izvršena je, na prijedlog PK SKOJ-a za Hrvatsku, a po odluci CK KPH, 4. augusta 1941, pod Slavkovim rukovodstvom. U akciji je učestvovala grupa od 12 članova KPJ i SKOJ-a. Šest od njih se nalazilo na osiguravanju, a 6 u direktnom napadu. Među ovom drugom šestoricom nalazio se Slavko. Njih 6 je, usred dana, iz Botaničkog vrta bacilo bombe na sveučilišnu ustašku satniju (Četu) kada je prolazila ispred đačkog doma u ulici Josipa Runjanina. Od tih bombi ranjeno je 28 ustaša. Odlično pripremljena, smelo i hrabro izvedena, akcija je snažno odjeknula u Zagrebu i cijeloj Hrvatskoj.

Pošto su ga ustaše pratile, Slavko napušta Zagreb i odlazi u Žumberak, gdje kao borac stupa u partizanski odred "Matija Gubec", i uskoro postaje zamjenik političkog komesara toga Odreda. Na toj dužnosti nije dugo ostao već kao sposoban politički radnik i iskusan revolucionar odlazi, po odluci Partije, u Hrvatsko primorje. Tokom 1942. bio je sekretar Kotarskog komiteta KPH za Sušak i član Okružnog komiteta KPH za Hrvatsko primorje i Gorski kotar. Naročito se isticao kao organizator omladinskih organizacija. Od 1942. do 1947. bio je član Biroa CK SKOJ-a. U tom vremenu bio je i član Sazivačkog odbora Prvog antifašističkog kongresa omladine Jugoslavije i, kao predstavnik omladine Zagreba, učesnik u radu toga kongresa, održanog krajem decembra 1942. u Bihaću. Kasnije, postao je i član Glavnog odbora USAOH-a, a na Trećem zasjedanju ZAVNOH-a (8—9. maja 1944) izabran je za člana Predsjedništva ZAVNOH-a. Na II kongresu USAOJ-a (2—4. maja 1944) podnio je jedan od najznačajnijih referata: "Omladina i stvaranje Demokratske Federativne Jugoslavije". Na tom kongresu izabran je za člana Sekretarijata Centralnog odbora USAOJ-a.

Kao omladinski rukovodilac, u toku NOR-a obišao je mnoge krajeve zemlje, radeći neumorno na organiziranju, širenju i jačanju NOP-a i omladinskih organizacija. Suradivao je i u omladinskoj antifašističkoj štampi, u "Mladom komunisti" i drugdje.

Posle rata, završio je fakultet, doktorirao na Sveučilištu u Zagrebu i obavljao razne visoke državne i partijske funkcije. Pošto je ranije bio izabran u CK KPH, na II kongresu KPH 1948. izabran je za člana Politbiroa CK KPH. Ministar u Vladi Narodne Republike Hrvatske je 1948. i 1949, zatim predsjednik Oblasnog narodnog odbora u Slavonskom Osijeku. Od 1952. je ministar predsjednik Savjeta za poljoprivredu NRH, a sljedeće godine član Izvršnog vijeća Sabora NRH. Član Saveznog izvršnog veća postao je 1954, a dva puta biran je za poslanika Savezne narodne skupštine. Za člana CK SKJ biran je na VI, VII i VIII kongresu SKJ. Bio je i ambasador SFRJ u Indiji, a zatim kratko vrijeme potpredsjednik Savezne narodne skupštine. Bio je član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine.

Komatina Alekse Miloš

Rođen je 1885. godine u selu Donja Ržanica, Berane, Crna Gora. Zemljoradnik.

Cijeli svoj vijek proveo je u borbama. Neposredno uoči prvog balkanskog rata, učestvovao je u beranskoj buni, zatim u borbi za oslobođenje Berana, na Štedinu, i borbama sve do Đakovice u balkanskim ratovima, a onda u borbi na Glasincu, u Sandžaku i drugim bitkama u prvom svjetskom ratu. U svakoj od tih borbi isticao se koliko hrabrošću toliko i vedrinom duha, koja je neodoljivo izvirala iz njegove bogate ljudske prirode.

Iako nije bio član KPJ, njegov životni put je protekao u znaku borbe za pravdu i istinu. Zbog toga je između dva svjetska rata bio proganjan i hapšen. Noseći u sebi snažno osjećanje pravednosti i nepomirljivosti s nepravdom, u jednom trenutku kad je bezrazložno osuđen, umjesto da se podčini, izvadio je pušku iz s k rov išla i odmetnuo se u šumu. Tako ga je zatekao drugi svjetski rat.

U ustaničkim danima jula 1941. godine, prekaljeni ratnik i neustrašivi junak iz balkanskih ratova i prvog svjetskog rata ponovo je u prvim borbenim redovima. Među prvim ustanicima prelazi preko mosta na Limu i učestvuje u borbama za oslobođenje Berana od i talijanskog okupatora, i kasnije u obrani slobodne teritorije. Već u prvim borbenim okršajima s okupatorskim jedinicama pokazuje izvanrednu hrabrost i snalažljivost iskusnog borca, a također izdržljivost, iako je bio jedan od najstarijih partizana (imao je 56 godina). Od posebne je koristi bio onima koji su prvi put uzimali oružje u ruke, jer ih je očinski poučavao i služio im ličnim primjerom.

U pljevaljskoj bici 1. decembra 1941. istakao se hrabrošću i izvanrednom izdržljivom. Poslije pljevaljske bitke, postaje borac 2. proleterske brigade. Pod proleterskom zastavom učestvuje u borbama po Sandžaku i Bosni i izdržava teške marševe preko Romanije i Igmana, po dubokom snijegu i hladnoći.

Zbog ozbiljnijih posljedica od promrzavanja u Igmanskom marš u, dobio je zadatak da se vrati na rad u pozadinu. Ovo je bilo novo iskušenje, možda teže od svih prethodnih. Prvo je došao u Beranski bataljon, koji je vodio izvanredno teške borbe na teritoriji Sandžaka. S prvom grupom pozadinskih radnika odlazi, potom, na teren sreza beranskog. Tom teritorijom u vrijeme 1942. i 1943. godine harala je po zlu čuvena četničko-okupatorska strahovlada. Stanovništvo je na razne načine mučeno, očajnički je pokušavano da se unište partizani-pozadinci, koji su i u toj situaciji izvršavali svoje borbene zadatke.

Na povratku u rodni kraj, Miloša su dočekale žalosne vesti. U međuvremenu, poslije njegovog odlaska na Pljevlja, Talijani i četnici su u jednoj akciji izvršili iznenadni napad na selo Donju Ržanicu i tom prilikom ubili njegovog brata Muša, internirali deset njegovih rođaka i njegovog jedinog sina Panta, koga su ranjenog uhvatili (Panto je kasnije poginuo kao borac jedne partizanske jedinice). Uvjeti borbe ilegalnih grupa kao da su na nov način oživjeli snage iskusnog borca. Miloš s lakoćom izdržava nove teškoće, savlađuje opasnosti,

probija se neustrašivo kroz mreže četničkih zasjeda i potkazivača. Iz bojazni da četnici ne izvrše odmazdu nad njegovom suprugom i malom kćerkom, Miloš i njih dovodi u šumu.

Poslije formiranja Beransko-andrijevičkog bataljona, maja 1943. godine, stupa u njegove redove, i u ovoj jedinici ističe se hrabrošću, pregalaštvom i iskustvom ratnika, dobivši među svojim zemljacima nove simpatije. Osmog augusta 1943. pošao je da obiđe suprugu i kćerku, koje su bile skrivene kod jednog njegovog prijatelja. Tada se sukobio s grupom četnika među kojima su bili i neki od njihovih najistaknutijih vođa iz toga kraja, iako teško ranjen u oba kuka, dosljedan svojoj, među drugovima uvijek isticanoj devizi da neće poginuti bez zamjene, Miloš je počeo svoju posljednju slavnu borbu. Svaki njegov metak bio je siguran pogodak. Najprije je pogodio Panta Saičića, komandanta Četničkog korpusa, a zatim, jednog za drugim, ubija: Miliju Čeranića, komandanta četničke brigade, Stanka Marjanovića, sudiju i komandanta četničkog bataljona, i Goluba Mikovića, pravnika i poznatog gestapovskog agenta. Tako su se ispunile njegove reci da neće poginuti bez zamjene. Na kraju je i njega pogodio metak s leđa, koji je ispalio izdajnik, žandar Čeranić. Razjareni, u bijesu, četnički izdajnici su, u znak odmazde na zaprepaštenje čak i talijanskih okupatorskih vojnika, masakrirali i na krajnje brutalan način njegovo tijelo i razvukli ga, tako da se od njega jedva imalo što sahraniti.

Herojski podvig neustrašivog borca i istaknutog patriote ubrzo se proćuo po srezovima beranskom i andrijevićkom i u cijeloj Crnoj Gori, ostajući da živi kao divna uspomena na čovjeka koji je bio primjer borca za slobodu i junaka.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1953. godine.

Končar Dmitra Marko Bura

Rođen je 3. ožujka 1919, u Kusionjama, Pakrac, Hrvatska, u siromašnoj porodici pružnog radnika. Otac mu je imao šestoro djece. Doselio se iz Like nadajući se boljem životu u plodnoj Slavoniji; međutim i tu je morao voditi težak život najamnog radnika. Marko je u školi bio odličan učenik, ali ga je poslije završene osnovne škole otac bio prisiljen dati u nauk. Opančarski zanat učio je u Pakracu. Još od prvih dana šegrtovanja uočio je koliko je težak život radnika. U trećoj godini šegrtovanja počeo je odlaziti u radničku čitaonicu. Gotovo cijelo slobodno vrijeme je provodio u njoj. Poslije završenog zanata, kao mladi opančarski pomoćnik učlanio se u sindikat, koji djeluje u okviru čitaonice. Jednog dana upali su u čitaonicu žandari i uhapsili sve koji su se u njoj nalazili. Među uhapšenima bio je i Marko Končar. Kada je izišao iz zatvora, majstor ga je otpustio, rekavši da u svojoj radionici neće da trpi komuniste.

Tražeći posla, Marko Končar se našao u Bosanskoj Dubici, gdje se zaposlio u radionici u kojoj je već radilo dvadesetak radnika. Poslije nekoliko mjeseci, u Bosanskoj Dubici osnovana je URS-ova organizacija. Na osnivačkoj skupštini, izabran je Marko Končar za sekretara Podružnice kožara. Od tog dana on se predaje sindikalnom radu, a njegov autoritet među radnicima neprestano raste, Kratko vrijeme poslije osnivanja sindikalne organizacije u Dubici, počinje Štrajk kojim rukovodi Marko Končar. Pregovori s poslodavcima nisu uspjeli, a poslije neuspjelih pregovora intervenirala je žandarmerija. Radnici su dali otpor, ali kada su žandari dobili pojačanje, štrajk je bio skršen. Među ostalima, bio je uhapšen i Marko Končar. On je protjeran iz Dubice, i u lancima doveden u Pakrac, gdje je pušten na slobodu. U sprovođenju je bilo podvučeno crvenom olovkom: "Pazi, komunistički agitator".

Godine 1939. odlazi na odsluženje vojnog roka, u Banja Luku. Ubrzo dolazi u sukob s kaplarima; da ga kazni, kapetan mu je dao da timari najopasnijeg konja, koji je već ubio nekoliko vojnika. Od udara koji mu je zadao konj, Marko se našao u Vojnoj bolnici u Zagrebu. Odležavši nekoliko mjeseci u bolnici, otpušten je kao privremeno nesposoban. Vraća se 1940. u Pakrac, gdje je bio veoma živ politički rad. Naročito su bile aktivne organizacije Komunističke partije, a radnička je čitaonica postala centar djelovanja i glavno mjesto sastajanja. Marko Končar se odmah uključuje u rad omladine, te se ubrzo ističe svojom revolucionarnosti). Iste godine primljen je u SKOJ.

Okupacija Jugoslavije zatekla ga je u Pakracu. Marko Končar postaje sekretar skojevske organizacije, i radi užurbano na pripremanju ustanka. Poslije osnivanja partizanske grupe na Begovači, svi istaknuti komunisti napuštaju Pakrac. Marko Končar ostaje, po zadatku, u Pakracu, ali ga je ubrzo otkrio ustaški tabornik Petar Nemet, koji je bio poznat po upadima s svojim ustašama u okolna sela i ubijanju nedužnog stanovništva. Končar je uspio pobjeći iz kuće, vidjevši ustaše koje su se približavale. Iste noći priključio se psunjskim partizanima na Begovači. U strahu od Nemeta i njegovih ustaša, po šumama je bilo mnogo seljaka koji su tražili pomoć od, tada još malobrojnih, partizana. Krajem 1941, Štab psunjskih partizana donio je odluku da se Nemet mora ubiti. Taj je zadatak dobio Marko Končar. On je, s još jednim drugom, ušao u Pakrac i hladnokrvno, pored stražara, ušao u bolnicu u kojoj se nalazio Nemet. Ušao je u njegovu sobu i opalio nekoliko hitaca. Vjerujući da ga je ubio, pošao je

istim putem nazad, ranivši na izlazu dva stražara. Mirno je izašao iz Pakraca, da ga nitko nije zaustavio, iako su ga mnogi mještani prepoznali.

U ožujku 1942. ustaše su se spremale na pohod protiv psunjskih partizana. Pošto je s partizanima bilo mnogo izbjeglica, odlučeno je da bataljon brani prilaze Psunju sve dok se izbjeglice ne smjeste na sigurno mjesto. Tih je dana Marko Končar, na prijedlog komesara bataljona Mirka Kljajića, primljen u Komunističku partiju. Dobio je konspirativno ime Bura. 23. ožujka 1942. godine krenula je kolona od oko 800 ustaša prema Begovači, po kojoj je već tukla artiljerija iz Lipika i Pakraca. Na Begovači je bilo oko četrdeset partizana. Razvila se borba, a poslije nekoliko sati, komandant Vicko Antić izdao je naređenje za povlačenje iz obruča. Glavnina se već povukla, a kada se spremala za povlačenje i zaštitnica, u kojoj se nalazio i Marko Končar Bura, neprijateljski rafal ga je ubio. Poginuo je na svoj rođendan, u 23. godini.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine.

Končar Gece Rade

Rođen je 6. augusta 1911. godine u seljačkoj, nekad ličkoj graničarskoj porodici Štake i Gece Končara, u Končarevom Kraju, Korenica, Hrvatska.

Osnovnu školu je završio 1922. u susjednom selu Babin Potok. Posle toga je, u organizaciji "Privrednika", učio bravarski zanat u Leskovcu, gdje je — kao što stoji u njegovom svjedočanstvu — bio ubrajan "među najodličnije" i u radionici Kukara i Jovića, i u večernjoj šegrtskoj školi. Majstorski ispit je položio 1925. godine. Kao kalfa, u Leskovcu je radio do 23. jula 1926. godine, kad prelazi u Beograd, gdje je — posle nekoliko mjeseci — dobio posao u Direkciji tramvaja i osvjjetljenja grada Beograda. Zbog smanjenja broja zaposlenih, 23. januara 1931. godine je dobio otkaz, jer se, kao radnički

povjerenik, suviše isticao u borbi za radnička prava. U međuvremenu je završio Višu zanatsku majstorsku školu, i bio jedan od najaktivnijih sportaša u radničkom sportskom društvu "Električna centrala".

Na intervenciju radnika, Direkcija je ponovo zaposlila mladog majstora, u martu 1931. godine. Naredne godine je pozvan na odsluženje vojnog roka. Od početka jula 1932. godine vojni rok služi u 22. sarajevskom artiljerijskom puku, u Ka l i no vi k u. Već krajem augusta je otpušten iz vojske, zbog bolesti. Ponovo je u Beogradu, i ponovo — posle dvomjesečnog čekanja — radi u beogradskoj Elektrocentrali, tada već organizirani član SKOJ-a i pročelnik skojevske ćelije, koju je, krajem 1932. godine, osnovao u Elektrocentrali.

U proljeće 1933. godine, kad je osnovana podružnica metalaca URS-a u Elektrocentrali, izabran je za sekretara podružnice. Nešto kasnije, u julu 1933. godine, kad je Blagoje Parović reorganizirao beogradsku partijsku organizaciju, u članstvo KPJ je primljen i Rade Končar. Deset mjeseci kasnije, kad je drugi put pozvan (opet u Kalinovik) na odsluženje vojnog roka, u beogradskoj partijskoj organizaciji je došlo do provale. Policija je tada otkrila i ilegalno revolucionarno djelovanje Rada Končara, kojeg je patrola Drinskog žandarmerijskog puka dovela, vezanog, u Beograd 10. augusta 1934. godine. Na saslušanju, mučen u Glavnjači, bio je jedini od dvadesetak uhapšenih koji ništa nije priznao. Suđeno mu je s još dvadeset i osam komunista, u decembru 1934. godine. U presudi, izrečenoj 20. decembra, Sud je utvrdio da je "pri odmjeri kazne kao olakšano uvaženo kod svih, osim Končara Rade, priznanje, odnosno djelomično priznanje". Osuđen je na jednogodišnju robiju. Iz sremsko-mitrovičke robijašnice otpušten je 8. augusta 1935. godine.

Po direktivi partijskog rukovodstva, otpušteni robijaš Rade Končar je trebalo da radi u Zagrebu, kamo stiže — posle kratkog boravka u rodnom kraju — krajem septembra 1935. godine. Uključio se u ilegalnu partijsku aktivnost, djelujući ponajviše u bravarskoj sekciji zagrebačke podružnice URS i u radničkom sportskom društvu "Metalac", a zaposlenje je dobio tek 23. januara 1936, kod bravara Diminića, a od 12. marta 1936. u "Jugoslavenskom Siemens d.d". U "Siemensu" je Končar, već u aprilu, osnovao prvu partijsku ćeliju, a u julu organizirao prvi uspeli štrajk.

U Zagrebu je bio sindikalni i partijski rukovodilac. Bio je jedan od najautoritativnijih sindikalnih organizatora, vođa tarifnih i štrajkaških akcija. Posle velikog štrajka zagrebačkih bravara, u augustu 1936. godine, izabran je za člana Mesnog komiteta Partije. Kratko posle toga dolazi do velike provale u zagrebačkoj partijskoj organizaciji. Končar je uhapšen 16. decembra 1936. godine. Kao i u beogradskoj provali 1934. godine, tako i u zagrebačkoj provali svi govore sve — dok u zatvor nije dospio i Končar. On je jedini šutnjom odgovarao na sva pitanja. U svim zapisnicima, na sve optužbe, uvijek samo jedan odgovor: "Nije istina da sam sa spomenutim licima bilo kakve veze imao, niti ih uopće poznajem!".

Grupi optuženih, među kojima je i Končar, suđeno je, posle višemjesečnog mučenja, pred Sudom za zaštitu države, krajem septembra 1937. godine. Zahvaljujući Končarevom držanju u istrazi, svi optuženi su porekli izjave pred policijom i na Sudu se držali kao Končar. Svi su oslobođeni.

" Vrativši se u Zagreb, ponovo radi u „Siemensu", ponovo je u Mesnom komitetu Partije i u rukovodstvu sindikata metalaca ("savezni povjerenik"). Posebno je značajnu ulogu imao na IX kongresu Saveza metalčkih radnika Jugoslavije, u aprilu 1938. godine kada je pod njegovim utjecajem prihvaćena lijeva orijentacija u SMRJ.

Godine 1938, Končar je treći put pozvan na odsluženje vojnog roka. Prije odlaska u vojsku, pripremio je organizaciju velikog štrajka u kojem će, kad Rade već bude u uniformi, sudjelovati svi "Siemensovi" radnici. U vojsci je Rade Končar od početka augusta 1938. godine do jeseni 1939. godine. U međuvremenu je, u vrijeme odsustva, sudjelovao u radu istorijskog savjetovanja na Tacenu, pod Šmartnom gorom, kad je odlučeno da se reorganizira partijsko rukovodstvo u Hrvatskoj i da u KPH — umjesto suspendiranog CK — vodeću ulogu preuzmu Rade Končar, Mirko Bukovec i Marjan Krajačić.

Početakom 1940. godine, Rade Končar prelazi u ilegalnost. U martu te godine organizirao je partijsko savjetovanje KPH, kad je formirano i novo rukovodstvo KP Hrvatske. U tom rukovodstvu Rade je prvi čovjek. Organizirao je i Prvu konferenciju KPH augusta 1940. godine, kad je izabran za političkog sekretara CK KPH. Bio je jedan od Titovih najbližih suradnika u pripremanju Pete zemaljske konferencije KPH. U ljeto 1940. godine kooptiran je, i na Petoj zemaljskoj ponovo izabran, za člana Politbiroa CK KPJ.

Od januara do 8. aprila 1941. godine, po odluci Politbiroa CK KPJ, rukovodi Pokrajinskim komitetom KPJ za Srbiju. U Zagreb se vraća 8. aprila, da bi već 13. aprila — po zadatku druga Tita — pisao i štampao proglas CK KPH (ne priznavajući kapitulaciju, CK KPH poziva "radnike i seljake, povezane i udružene u čvrsti borbeni savez", da odmah idu u borbu, i da tom borbom "pod vodstvom Komunističke partije" trebaju ostvariti novo društveno uređenje").

Sudjelovao je u radu svih zagrebačkih sjednica CK KPJ, i odluke tih sjednica prenosio na rukovodstvo KPH. Sudjelovao je na Majskom savjetovanju. Bio je ključna ličnost Partije u organiziranju ustanka naroda Hrvatske.

U junu, julu i augustu obišao je gotovo sve krajeve Hrvatske, organizirajući operativna partijska rukovodstva, koja su, zapravo, bili štabovi narodnooslobodilačkog ustanka.

Bio je neposredni organizator i rukovodilac udarnih grupa, koje su izvodile diverzije u Zagrebu.

Bio je jedan od učesnika istorijskog savjetovanja u Stolicama, 26. i 27. septembra 1941. godine.

Od početka oktobra djeluje iz Splita, gdje je, posle više vanredno organiziranih bombaških akcija, bio uhapšen 17. novembra. Svi pokušaji da ga drugovi spasu bili su uzaludni. Talijanskoj policiji je pošto za rukom da u uhapšenom "Reiću" otkriju Radu Končara, za kojeg je, u njihovim policijskim dokumentima preuzetim iz jugoslovenske kraljevske policije, pisalo da je „agitator i najsposobniji komunist, sposoban da vodi i organizira svaki revolucionarni pokret“, da je „član komunističkog centralnog rukovodstva, vođa i jugoslovenskog, i posebno hrvatskog komunističkog pokreta“, da je „organizator atentata i sabotaza, veoma vest voditelj masa“, a pri tome "najinteligentniji, najlukaviji i najbistriji komunist Jugoslavije, koji je i pored višekratnih hapšenja redovno uspijevao pobjeći policiji".

Končar je iz splitskog zatvora odveden u Šibenik, i tu je osuđen na smrt. Ni u istražnom zatvoru, ni na suđenju, nije rekao ni reci. A kada su ga posle presude upitali hoće li da traži pomilovanje, rekao je: "Niti bih ga ja dao vama, niti ga od vas tražim". Strijeljan je s grupom dalmatinskih komunista, 22. maja 1942. godine. CK KPH je, nekoliko dana posle toga, pisao Centralnom komitetu KPJ: "Junačka smrt druga Brke teško nas je pogodila. Prilikom strijeljanja, i on i ostali osuđeni junački su se držali. Pali su pjevajući Internacionalu".

U "Proleteru" za jun-jul-august 1942. godine, kad je CK KPJ objavio ukaz o deset prvih narodnih heroja, na prvom mjestu je ime Rade Končara:

"Na prijedlog CK KPH i Glavnog štaba NOP i DV za Hrvatsku, dodjeljuje se naziv narodnog heroja Radu Končaru, sekretaru KPH i organizatoru partizanskih odreda u Hrvatskoj i Dalmaciji..."

Končar Nikole Dragica

Rođena je 1. januara 1915. godine u selu Jošanu, Korenica, Hrvatska. Njeni roditelji, Jelena i Nikola Stojić, bili su najbogatiji seljaci u krbavskoj dolini. Pošto je završila osnovnu školu u selu i 4 razreda gimnazije u Korenici nastavila je školovanje u gimnaziji u Gospiću, ali bez uspjeha. Poslije toga, roditelji je šalju u Zagreb, gdje se najprije zapošljava kao službenik u Pošti, zatim kao radnica u tvornici papira i papirnih vrećica "Jugoslovensko dioničko društvo Bates", a od oktobra 1935. kao pisar u automehaničarskoj radionici Stjepana Krušnjaka, da bi se, augusta 1937, zaposlila u „Simensu“, u odjeljenju za elektromotore.

U Zagrebu se upoznala sa svojim zemljakom Radom Končarom, budućim sekretarom CK KPH, koji ju je uključio u revolucionarni radnički pokret. Najprije ju je učlanio u radničko sportsko društvo "Metalac", a u aprilu 1936. i u Savez metalaca. Od tog vremena, zajedno s Radom i sama, smišljeno i uporno agituje među radnicima da se učlanjuju u sindikat. Odlazi među radnike i u druge fabrike. Uz to, čita marksističku literaturu, sama uči da bi učila druge, a piše i tekstove za "Ženski svijet".

S Radom se vjenčala 24. februara 1938. Ubrzo Poslije toga, postala je član KPJ, i kao već zreo borac za radnička prava nastavila da se bori za ostvarenje revolucionarnih ciljeva radničke klase, zbog čega je uživala veliki ugled među radnicima. Isticala se u svim demonstracijama, štrajkovima i drugim akcijama koje je pokretala i kojima je rukovođila KPJ u Zagrebu.

Zbog revolucionarnog rada, zagrebačka policija ju je progonila, hapsila i zlostavljala.

Prvi put je bila uhapšena 28. decembra 1938, i u naredne dvije godine još pet puta. U jesen 1940. godine postala je plaćeni funkcioner u URS-u. I kada su, 30. decembra, zabranjeni URS-ovi sindikati, ona je 2. i 3. januara 1941. obišla desetak zagrebačkih tvornica, zbog organiziranja protestnih demonstracija, a sama je 4. januara povela protestnu kolonu na Kvaternikov trg, kada je i šesti put uhapšena. Svjedočanstvo o tome ostavila nam je policija, koja je u svom izvještaju napisala: "Dana 4. I o. g. oko 18,20 sati pokušali su na Kvaternikovom trgu neki pojedinci da proizvedu demonstracije vičući komunističke povike, ali je taj pokušaj u samom početku onemogućen. Povedenim izvidima je ustanovljeno da se tu naročito istaknula Dragica Končar, privatna namještenica, inače poznata komunistkinja i supruga ilegalca Rada Končara. Ista je nakon izvršenih izviđa kažnjena s 30 dana zatvora i izgonom iz Zagreba 3 godine".

Iako prognana u Liku, Dragica se već Poslije desetak dana vraća u Zagreb, i pod imenom Štefica Kolak i Dragica Mihelić, od februara 1941. živi i radi ilegalno najprije kao član maksimirskog, a od jeseni te godine kao član črnomeračkog rejonskog partijskog komiteta, a naredne godine i kao član Mjesnog komiteta KPH Zagreb. Poslije okupacije, u uslovima ustaškog terora, često mijenjajući ilegalne stanove, Dragica primjerno izvršava partijske zadatke. Bila je neustrašiva žena i borac dorastao najtežim iskušenjima. U isto vrijeme, s puno majčinske nježnosti pripremala se za dolazak djeteta. Pod tuđim imenom, 4. marta 1942, u

porodilištu u Petrovoj ulici, rodila je sina, i dala mu, po ocu, ime Rade, koji je upravo tih dana u Šibeniku očekivao presudu i izvršenje smrtne kazne. Poslije izlaska iz bolnice, sina — najmlađeg "ilegalca" u drugom svjetskom ratu — prihvatile su druge ilegalke i ilegalci, a sama je nastavila da izvršava partijske zadatke, mijenjajući stan veoma često, i pored toga, sredinom augusta 1942, ustaški agenti uspijevaju da je uhapsu u Črnomercu i sprovedu u zatvor u Savskoj cesti, gdje su je mučili. Dragica se držala herojski: nije rekla ni riječi. Ne uspevši da iznude bilo kakvo priznanje, ustaše su je 21. augusta 1942. bacile vezanu, s drugog kata, u zatvorsko dvorište.

Narodnim herojem proglašena je 23. jula 1952. godine.

Kovačević Blagoja Sava

Rođen je 25. januara 1905. godine u selu Nudolu, Grahovo, Nikšić, Crna Gora. Djetinjstvo, mladost i veći dio života proveo je u rodnom kraju. Osnovnu školu završio je u susjednom selu Zaslupu. Loše materijalno stanje porodice spriječilo ga je da nastavi školovanje, pa je počeo da se bavi poljoprivredom. Kada je odrastao, zaposlio se u „Ombli“, poduzeću za eksploataciju šume u Bijeloj gori. Kasnije odlazi od kuće. Najprije radi u rudniku Trepča na montaži žičare, onda dolazi u Beograd i zapošljava se u štampariji „Vreme“, i na izgradnji novog Savskog mosta. Protjeran iz Beograda, ponovo se zapošljava kao šumarski radnik, onda radi na svom imanju. Bio je i cestovni radnik.

Još u ranoj mladosti pošao je putem revolucionarnog opredjeljenja; član KPJ postao je 1925. godine. Idejno se formirao pod utjecajem svoga brata, poznatog revolucionara Nikole Kovačevića. Ponikao u slobodarskom kraju, obdaren izuzetnom bistrinom, snažne fizičke konstitucije i bujnog temperamenta, Sava kao da je bio rođen za revolucionara. Mnogo je radio na svom ideološkom, teoretskom i kulturnom uzdizanju: čitao je marksističke knjige, političku štampu, beletristiku, vojnu i drugu stručnu literaturu.

Već u 25. godini izrastao je u zrelu i cjelovitu političku ličnost rodnog Grahova i okoline. Do rata je imao slijedeće partijske funkcije: pročelnik ćelije, član (1928) i sekretar (1934) MK Grahovo, član OK Nikšić (1934) i član PK KPJ za Crnu Goru (izabran 1937. na VI pokrajinskoj konferenciji). Kao partijski radnik, pokreće seljake u borbu protiv politike diktatorskih režima i policijskog terora, organizira štrajkove radnika u mjestu zaposlenja; radi na stvaranju seljačkog zadrugarstva, okupljanju omladine, otvaranju čitaonica; istupa kao oprobani govornik na narodnim svečanostima, na izbornim sastancima, na velikim skupovima i demonstracijama. Radio je na stvaranju legalne Radničko-seljačke stranke (1937—1938) i bio jedan od njenih istaknutih predstavnika u Crnoj Gori. Zbog revolucionarnog rada hapšen je više puta (u Grahovu, Nikšiću, Cetinju, Kosovskoj Mitrovici, Beogradu) i izvođen pred Sud. Prilikom velike provale u partijskoj organizaciji 1936. u Crnoj Gori (uhapšeno oko 300 ljudi), izbjegao je hapšenje, sklonio se u šumu s još tri grahovska komunista i, naoružan, proveo u ilegalnosti 9 mjeseci. Najzad se, uz garanciju, predao sudskim vlastima u Nikšiću, odakle je sproveden u sarajevski zatvor, a nešto kasnije izveden pred Sud za zaštitu države u Beogradu (1937). Na Sudu je oslobođen. Drugi put je, u proljeće 1940, zbog antiratnog govora, uhapšen i sproveden na suđenje u Staru Kanjižu. I ovoga puta je oslobođen. Posljednji put je uhapšen uoči aprilskog rata 1941, u vrijeme kada se dobrovoljno javio da ide na front. Pod snažnim pritiskom naroda, vlast je bila prisiljena da ga pusti na slobodu.

Početak NOB dočekao je kao već iskusan, prekaljen i poznat politički radnik, komunist i revolucionar. A ustanak, rat, revolucija — kao da su bili ono željeno vrijeme, ono pravo polje bitke na kome će se najbolje pokazati njegova ljudska energija, njegova predanost stvari naroda, Partije i revolucije. Kao član OK Nikšić, učestvovao je u pripremi julskog ustanka

1941. Prva velika akcija protiv okupatora na teritoriji MK Grahovo izvedena je pod njegovim rukovodstvom: 25. jula savladana je i talijanska posada (80 vojnika) i oslobođeno Grahovo.

U jesen 1941. Glavni štab NOPO za Crnu Goru i Boku imenuje ga za komandanta Nikšićkog odreda, koji je ubrzo narastao na deset bataljona. U jesen 1941. i zimu 1941/42. godine, jedinice odreda nižu pobjede na teritoriji Nikšića, Grahova, Vilusa, Crkvice, Herceg Novog. Razvija Talijanske kolone, zarobljava stotine vojnika, zapljenjuje tenkove, topove, kamione i drugo naoružanje i opremu. Savina slava raste. Snagama Nikšićkog i Durmitorskog odreda oslobođena je velika teritorija od Tare i Pive do Bokokotorskog zaljeva, osim blokiranog Nikšića i gradova u Boki. Naročito teške, višemjesečne borbe, uz velike neprijateljske gubitke, vođene su na sektoru Dragalj — Crkvice — Herceg Novi.

Gotovo istovremeno, Sava proširuje rad jedinica Odreda u istočnu Hercegovinu i prema Dubrovniku. Januara 1942. formira se Operativni štab za Hercegovinu, da koordinira borbe crnogorskih i hercegovačkih jedinica, sa Savom kao komandantom. Tada su se pod njegovom komandom našle snage jačine oko 20 bataljona, koje su operirale na prostoru od Oštroga do Dubrovnika i od Boke do Gacka, i snažnim radom prisilile na strategijsku defanzivu više od korpusa Talijanskih vojnika i jake snage ustaša, domobrana i četnika, i nanijeli im više teških poraza.

Dijelovi Odreda su angažirani i u sprečavanju kontrarevolucije na području OK Kolašin i u Katunskoj nahiji.

Kao već proslavljeni ratnik, aktivno učestvuje na istorijskoj Ostroškoj skupštini crnogorskih i bokeljskih rodoljuba, februara 1942. godine. Aprila 1942. imenovan je za člana Glavnog štaba za Crnu Goru i Boku, a maja iste godine izabran je za člana Vrhovnog štaba.

U toku III neprijateljske ofanzive, jedinice Odreda vodile su izuzetno oštre borbe oko Nikšića, Grahova u Boki i u Pivi. U poznatim borbama, aprila 1942, u Župi nikšićkoj teško su poražene jake četničke snage pod komandom Baja Stanišića. To je bio prvi teški četnički poraz u Crnoj Gori. Nove poraze Odred im je naneo u borbama na pravcu Nikšić — Piva. Pored rukovođenja Odredom, kao zamjenik komandanta Glavnog štaba rukovodio je povlačenjem Lovčenskog odreda pravcem Trešnjevo — Grahovo — Banjani — Piva, kao i Zetskim NOPO, oko Nikšića i u Pivi.

Kada je 12. juna 1942. formirana 5. proleterska (crnogorska) brigada, Sava postaje njen komandant.

Brigada je najprije glavna zaštitnica u borbama na tromedi Crne Gore, Bosne i Hercegovine, a potom je sa šireg prostora Zelengore štitila pohod Grupe proleterskih brigada u zapadnu Bosnu i osiguravala zbjeg naroda i bolnicu. Od 22. jula do 2. augusta, zajedno s Hercegovačkim NOPO, Dragačevsko-čelebićkim bataljonom, Bolnicom i zbjegom, 5. brigada je izvela čuveni marš-proboj od Drine do Prozora. Ovaj složeni poduhvat izveden je pod Savinom komandom. U zapadnoj Bosni brigada je, od augusta 1942. do januara 1943, vodila borbe oko Prozora, Travnika, Jajca, i u centralnoj Bosni.

Četvrta neprijateljska ofanziva je nova etapa u herojskim podvizima brigade i komandanta Save. Juriši na Prozor, borba s tenkovima u Ostrošcu, napadi na Konjic, herojske odbrane u dolini Neretve imali su veliki značaj za spas ranjenika i opći uspeh na Neretvi. U ofanzivi s Neretve, brigada vodi teške borbe na lijevoj obali Neretve, za oslobođenje i od branu

Nevesinja, na Planoj, Javorku i Bioču. Veoma uspješno Sava je komandirao brigadom u vanredno oštrim borbama na pravcu Nikšić—Šavnik, na Komarnici i na Durmitoru, što je usporilo nadiranje višestruko jačih njemačko-talijanskih snaga u V ofanzivi.

U najtežem periodu V ofanzive, Sava postaje komandant 3. udarne divizije. Diviziji je baš tada pao u dio najteži zadatak: da bude zaštitnica Glavne operativne grupe, da štiti Centralnu bolnicu i izvrši proboj iz okruženja. Svjestan težine zadatka, Sava je bio spreman da uradi sve. Njegov dolazak na čelo divizije ulijevao je posebnu nadu i borcima i ranjenicima. U desetodnevnom borbama pod Savinom komandom, divizija se rvala s neprijateljem koji je bio gotovo dvadeset puta brojniji, i učinila sve da spase ranjenike i izvrši druge zadatke. Dugotrajne obrambene borbe smjenjivali su juriši, i obratno. Činjeni su pokušaji da se nađe pogodna mogućnost za proboj. U teškim borbama 11. i 12. juna na Vučevu, pod Magličem, kod Borovna, na desnoj obali Sutjeske, odbijeni su snažni udari neprijatelja, spašena Bolnica i napravljen pokušaj da se na lijevoj obali Sutjeske obrazuje mostobran. Trinaestog juna, njene glavne snage pošle su u opći napad na lijevoj obali Sutjeske. Divizija je uspela da potisne neprijatelja, ali ne i da slomi njegov otpor na Košuru, padinama Ozrena, Lastve, Kazana. Svuda se vodila dramatična borba. U najkritičnijem trenutku, Sava je odlučio da novim jurišem izvrši proboj. S Pratećom četom i grupom kurira izbio je u prvi streljački stroj, komandirao juriš, i pucajući iz puško-mitraljeza, pošao naprijed. Pao je u jurišu, pogođen neprijateljevim rafalima.

O junačkim podvizima Save Kovačevića napisane su knjige, o njemu će se još pisati. On je bio jedan od najstrastvenijih i najistaknutijih revolucionara, veliki organizator borbe i istaknuti komandant, drug i čovjek, koji je visoko cijenio pregalaštvo i znalački čuvao borcu. U toku dvogodišnjih bitaka, on je mnogo puta sam poveo borcu u neposredni juriš, tamo "gdje smrt gori pred očima". Nije bilo borbe u kojoj se nije istakao i lično i kao komandant. Savin heroizam bio je neraskidivo povezan i divno usklađen s njegovom magnetskom privlačnošću, ogromnim utjecajem na ljude i sposobnošću da istovremeno pravi podvige i uspješno rješava najsloženije borbene zadatke. Tamo gdje je bio, "nosio" je sve, i teško je bilo učestvovati s njim u borbi a ne slediti ga ili pokazati kolebljivost.

Dovoljno je na primjer spomenuti samo neke događaje. Novembra 1941, s malom grupom boraca napao je, na putu Bileća — Vilusi, kolonu iz divizije "Marke". Tada je skočio na neprijateljski tenk i zarobio posadu a kolona je, uz gubitke od 11 ubijenih, 22 ranjena i 77 zarobljenih razbijena. Razbio je drugu, znatno jaču Talijansku kolonu, koja je od Trebinja hitala u pomoć. Još jednom će on, kod Ostrošca u IV ofanzivi, s grupom boraca jurišati na tenkove, skočiti na jedan i savladati posadu. U istoj ofanzivi, njegove jedinice su 15/16. februara 1943. bezuspješno napadale utvrđeni Prozor, koji je stajao kao glavna prepreka na putu povlačenja Centralne bolnice. Kada je sutradan stiglo Titovo naređenje: „Prozor noćas mora pasti" — Sava je iduće noći stigao na prvu vatrenu liniju, privukao artiljeriju ispred streljačkog stroja i direktnim pogocima iskusnog artiljerca srušio nekoliko bunkera i tako omogućio prodor u grad, što je bilo odlučujuće. To je bio tko zna koji slučaj da on artiljeriju dovodi u streljački stroj i neposredno njom rukuje. Tako je uradio jula 1941, u borbi za Grahovo, tako će uraditi u borbi s njemačkim tenkovima na Krnovu, pa u borbi na desnoj obali Sutjeske, u V ofanzivi. Više puta je i čapajevski, na konju jurišao na neprijatelja, pa je najviše zbog toga i nazvan imenom legendarnog heroja SSSR

Sava je još za života ušao u pjesmu i legendu. Njegova junačka smrt samo je povećala sjaj legende. On pripada onim palim velikanima našeg rata i revolucije čija slava nadrasla vrijeme.

Odlikovan je sovjetskim Ordenom Kutuzova. Kada su, 1. maja 1943, uvedeni činovi u NOVJ, proizveden je u čin pukovnika.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1943. godine.

Kovačević Božidara Branko Žika Mornar

Rođen je 29. novembra 1924. godine u Prijedoru, kod Budve, u Crnoj Gori. Član SKOJ od septembra 1939, član KPJ od augusta 1943. godine.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu i dvije godine elektromehaničarskog zanata završio je u Prilepu. Istovremeno sa zanatom, privatno je polagao dva razreda gimnazije. Redovno je završio treći i četvrti razred gimnazije i malu maturu u Skoplju, 1940. godine. Po zadatku SKOJ-a, iz Skopja odlazi u mašinsku školu bivše jugoslovenske vojske, u Kumbor, Boka Kotorska. Poslije dolaska u školu, organizira skojevsku organizaciju, čiji je sekretar bio sve do sloma bivše jugoslovenske vojske. Sa svojom skojevskom organizacijom razbija vojna skladišta

različitog materijala u Tivtu i okolini, i predaje ih narodu — kako ne bi dopao neprijatelju u ruke. U jednoj od takvih akcija uhvaćena je jedna skojevska grupa od strane žandarmerije i predana okupacionim snagama u Herceg-Novom, koju su kasnije prebacili u Ljubljano. Ovdje se organizira sastanak na kome se odlučuje: ostati u zemlji, na raspolaganju Partiji. Bijeg je uspelo, a Kovačević, kao posljednji iz grupe, kreće prema Crnoj Gori. Na Mosoru ga hvataju njemačke okupacione snage i sprovode u zarobljenički logor u Sarajevo. Poslije dva-tri dana, uspijeva da potegne i iz ovog logora, i krene prema Srbiji. Međutim, njemački vojnici ga ponovo hvataju u Vrnjačkoj Banji i deportiraju u Kruševac. Na ulasku u Kruševac, uz pomoć građana i jedne omladinske grupe, bježi iz kolone, krije se dva dana na ovoj teritoriji, presvlači u civilnu odjeću i kreća prema Nišu. U Stalaću, krajem 1941. godine, hvataju ga Bugari i s ostalim zarobljenim vojnicima deportiraju u sabirni logor Gornja Džumaja, u Bugarskoj. Poslije mjesec dana, prilikom jednog transporta, uspijeva da pobjegne, i krajem maja dolazi u Surdulicu. Ovdje se povezuje sa skojevskom i partijskom organizacijom. Po zadatku, prikuplja oružje, municiju i drugu vojnu opremu bivše jugoslovenske vojske. U to vrijeme se i zapošljava u hidroelektrani Masurica kao pogonski električar, gdje, koristeći ovu okolnost, prikupljeni ratni materijal krije u skloništu ispod brane.

Ovakva njegova intenzivna aktivnost skreće pažnju bugarskih vlasti, pa uskoro mora da napusti Masuricu i prede u Leskovac, van bugarske okupacione zone. Krajem jula 1941. zapošljava se u fabrici plugova, kao pogonski električar. U Leskovcu se povezuje sa skojevskom organizacijom.

Jedna od prvih uspješnijih akcija je pravljenje i rasturanje bodljikavih piramida po gradu i na putu Niš—Skoplje, čime se otežavao transport neprijateljskim vozilima. Sljedeće akcije bile su: paljenje kvislinške štampe „Novo vrijeme“, njemačkih kamiona na leskovačkim ulicama, paljenje pšenice prikupljene za okupatora, učestvovanje u uništenju neprijateljskih oba vesta jaca i drugih izdajnika. Na takvim zadacima ostaje do 6. septembra 1941. godine. U to vrijeme, zbog opasnosti da bude uhapšen, biva upućen, s grupom skojevaca, u partizanski odred na planini Kukavici. Kako već posjeduje određena vojnička znanja (kao pitomac vojne škole stare jugoslovenske vojske), postavljen je za desetara omladinske desetine. U Kukavičkom odredu ostaje do kraja septembra 1941. godine, kada sa svojom desetinom i

grupom starijih drugova odlazi na područje Lebana — Jablanički kraj, gdje se od njih formira jezgro budućeg jablaničkog partizanskog odreda.

U sastavu ovog odreda, kao desetar omladinske desetine učestvuje u svim akcijama koje je odred u tom periodu izvodi u okolini Lebana, gdje je djelovala njemačka kaznena ekspedicija. U toku jedne od borbi, kada su razbijeni bočni napadi četničkih grupa Koste Pećanca, samoinicijativno se odvojio od glavnine odreda i sa svojom desetinom zašao u pozadinu njemačkih snaga do samog njemačkog komandnog mjesta. Tu uspijeva da uništi dva njemačka podoficira, ađutanta njemačkog komandanta i samog komandanta. Tako su osujećene dalje borbene akcije neprijatelja, njihovi redovi su dezorganizirani, pa su ih partizanske snage primorale na bijeg, nanoseći im velike gubitke u materijalu i ljudstvu. Sutradan, neprijatelj je ponovo izvršio napad zbog odmazde nad civilnim stanovništvom, stoga se odred povlačio prema Lecu. Branko Kovačević, s dva druga, naoružani s dva puškomitraljeza, ostali su na putu Leskovac—Lebane, kao zaštitnica odreda. Oni uspijevaju da zadrže neprijatelja oko pet časova, nanoseći im osjetne gubitke. Za to vrijeme, stanovništvo Lebana je uspjelo da napusti grad, pa su njemački vojnici ušli u prazan grad. Poslije ove akcije, učestvuje u mnogim drugim koje je odred izvodio od jeseni 1941. do zime 1942. godine. U februaru 1942. učestvuje u napadu na bugarski garnizon koji se stacionirao u Bojniku. Sa svojom grupom Kovačević dolazi do škole gdje su se nalazile najbrojnije snage bugarskog garnizona, i bombama i ručno pravljenim minama uništava veliki broj neprijateljskih vojnika.

Do aprila 1942. ostaje na području Puste reke, u Pustorečkoj četi, koja je na tom području branila slobodnu teritoriju. Uz svakodnevne borbe s neprijateljem, sve do okončanja 1. neprijateljske ofanzive, ostaje na ovom području. Potom s dva druga napušta Jablanicu, i preko Pasjače i Jastrepca kreće prema Šumadiji. Na Glediću, kod Gruže, upadaju u četničku zasjedu. Dva druga ginu, a on, ranjen, uspijeva da se izvuče i prebaci do Rudnika, gdje ostaje do ozdravljenja. Samoinicijativnim akcijama skreće pažnju i šumadijskog odreda na sebe.

Krajem 1942. godine uspijeva da se poveže s preostalim snagama 1. šumadijskog odreda. U ovom odredu obavlja dužnost komandira čete, a kasnije, tokom 1943. godine, biva postavljen za komandira Kačerske čete, s kojom izvodi sve naredne akcije. Po zadatku, formirao je diverzantsku grupu s kojom je, u drugoj polovini 1943. godine, izveo niz samostalnih akcija (rušenje vozova, miniranje putova i uništenje neprijateljske žive sile). Posebni zadaci ove grupe bili su uništenje neprijateljske obavještajne mreže i njihovih suradnika i ubijanje pojedinih kvislinga. Ove zadatke obavlja sve do postavljanja na dužnost zamjenika komandanta II Šumadijske brigade, 1944. godine.

Pošto se ukazala potreba za ponovnim formiranjem diverzantske grupe, Branko Kovačević dobiva ovaj zadatak, formira grupu i s njom obavlja specijalne zadatke — sve do prelaska na dužnost komandanta bataljona II Šumadijske brigade, u augustu 1944. godine.

Tokom rata ranjavan je dvanaest puta. Iz rata je izašao kao komandant bataljona. Penzioniran je u činu potpukovnika JNA.

Odlikovan je s više ratnih i mirnodopskih odlikovanja. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine.

Kovačević Čedomira Radoslav

Rođen je 1917. u selu Srednja Dobrinja, kod Užičke Požege, u zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu je završio u rodnom mjestu a gimnaziju u Užičkoj Požegi. U vrijeme školovanja u gimnaziji prvi put je došao u dodir s naprednim omladinskim pokretom i odmah mu prišao.

Napad fašističke Njemačke na našu zemlju zatekao ga je na odsluženju roka u bivšoj jugoslovenskoj vojsci. Poslije kapitulacije vratio se u svoje selo, gdje je počeo da radi s omladinom, razvija njena patriotska osjećanja i simpatije prema ustanku i narodnooslobodilačkoj borbi.

Kada je oslobođena Užička Požega, 22. septembra 1941, stupio je dobrovoljno u drugu požešku Četu Užičkog odreda, koja je tada i formirana. Od prvih dana borbe

Kovačević se istakao hrabrošću, poznavanjem naoružanja i načina vođenja borbe.

S požeškom četom učestvovao je, u oktobru, u maršu na Ljuboviju, preko Pašine Ravni i Počete. Od 18. do 20. novembra 1941. učestvovao je u gonjenju četnika Draže Mihailovića prema Ravnoj Gori. Tada se naročito istakao u borbi kod sela Pranjana, gdje je vodio žestok bombaški dvoboj s četnicima. Kovačević je, stojeći hladnokrvno na čistini, aktivirao bombu po bombu i bacao ih na četnike. Pri tome je glasno izvikivao za kojeg poginulog borca svoje čete koju bombu namjenjuje: „Ova vam je za Miladina, ova za..“. Tako je Kovačević svetio poginule drugove.

Krajem novembra, Kovačević sa svojom četom učestvuje u borbama protiv 342. njemačke divizije, na Bukovima, kod Valjeva; u odbrani Užica 1941. godine; u bici na Trešnjici i na Karanu, kao vođa mitraljeskog odjeljenja i nišandžija teškog mitraljeza „švarcloze“. Istakao se posebnom hrabrošću i požrtvovanjem u zaštitnici Vrhovnog štaba, pri povlačenju iz Užica za Sandžak. Mada je bio bolestan, Kovačević je nosio mitraljez uz pomoć svojih drugova, i neprekidno je samo on iz njega gađao. Učestvovao je u svim borbama Užičkog bataljona u Sandžaku do formiranja 2. proleterske brigade.

Prilikom formiranja 2. proleterske brigade, u Čajniču, 1. marta 1942, Kovačević je postavljen za komandanta 1. užičkog bataljona. Na toj dužnosti ostao je do svoje pogibije.

Prošao je drugu i treću neprijateljsku ofanzivu i komandirao bataljonom u svim borbama koje su u njoj vođene.

Juna 1942. godine njegov bataljon je vodio žestoke borbe na Živnju, u Hercegovini. Radoslav Kovačević je Živanj branio sa svojim bataljonom, u kojem je bilo 200 boraca, a napadali su ga Talijani i četnici sa 6.000 vojnika. Bataljon je branio prilaze Živnju s tri strane. Kovačević je cijelog dana u vrijeme borbe išao od čete do čete, i od borca do borca, hrabrio ih da izdrže i objašnjavao plan borbe i odbrane. Neprijatelj je tukao položaje bataljona artiljerijom, minobacačima i bombardirao iz zraka. Neprijateljski mitraljezi su neprekidno prosipali vatru po položaju bataljona. Kovačević kao da je prkosio i neprijateljskoj vatri: išao je uspravno, i samo bi se tek ponekad pognuo i otresao sa sebe zemlju i kamen. Poslije izvršenog zadatka, bataljon se uvečer, po Kovačevićevom naređenju, povukao. Prilikom povlačenja, Kovačević

je teško ranjen u jednoj kolibi, na neobjašnjiv i dosad neutvrđen način. Mjesec kasnije, jula 1942, umro je od te rane na Tjentištu—Zelengori, dok je njegov bataljon vodio teške borbe.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kovačević Goluba Miloš

Rođen je 1910. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora.

U Grahovu je završio osnovnu školu, kao i dva razreda tada jedinstvene škole u Jugoslaviji — privatne gimnazije u Grahovu. Njen osnivač, rukovodilac i profesor bio je Nikola Kovačević, jedan od stvaralaca i organizatora KPJ u Crnoj Gori, kasnije poznati jugoslovenski revolucionar, škola je počela da radi 1922. godine, i njeni đaci stjecali su ne samo opća znanja, već i znanja o klasnoj borbi i revoluciji.

Tako je Miloš stekao prva revolucionarna saznanja i od tada ostao vjeran revoluciji, kao, uostalom, i niz drugih polaznika ove škole, ne samo iz Grahova, već i iz drugih krajeva Crne Gore.

Pošto nije imao materijalnih uvjeta za školovanje, 1927. godine, u 17. godini, stupio je u Podoficirsku školu u Bi leći, i odlično je završio 1930. godine. Službovao je u Tuzli, Travniku, Trebinju. Poslije dolaska u Trebinje, ne samo da se našao u sredini gdje se odvijala politička aktivnost KPJ, već je došao pod utjecaj poznate grahovske partijske organizacije, u kojoj su izuzetno aktivnu ulogu imali njegova braća i rođaci. Nekoliko godina pomagao je Savi Kovačeviću u organiziranju partijskog rada u bilećkom i trebinjskom garnizonu. Godine 1940; u trebinjskom garnizonu formirana je partijska ćelija, a za njenog pročelnika (sekretara) izabran je Miloš.

U aprilskom ratu, borio se na frontu prema Albaniji — na onom frontu gdje su, i pored opće izdaje u zemlji i rasula države i vojske, zahvaljujući komunistima, postignuti uspjesi. Poslije sloma i komadanja Jugoslavije, vratio se u Trebinje, odakle je uskoro, zbog ustaškog terora, morao s porodicom da pređe u Grahovo.

Aktivno je učestvovao u pripremi ustanka u Grahovu a 17. jula 1941. godine imenovan je za komandira čete u Grahovskom ustaničkom bataljonu. Ta četa je 17. jula napala Talijane u Bari Grahovskoj, a 22. jula učestvovala u napadu na Grahovo, po čijem je oslobođenju zatvarala pravac Grahovo — Risan. Poslije jenjavanja ustanka, član je rukovodstva Barskog gerilskog odreda. Vrijedno je radio na pripremama borbe, kao i na suzbijanju utjecaja petokolonaških elemenata.

Kao iskusnog vojnika, koji se istakao u aprilskom ratu i u trinaestojulskom ustanku, s vodom boraca uputili su ga ne sektor Gacka, da zajedno s oko 270 Crnogoraca i s hercegovačkim jedinicama učestvuje u napadu na okupatorski garnizon. U pljevaljskoj bici zamjenik je komandira čete u bataljonu „Peko Pavlović“. U ovoj borbi ponovo je zapaženo njegovo junaštvo. Pošto je bio ranjen, vraćen je na teren, i do maja 1942. godine radio je u štabu grahovskog bataljona i MK KPJ Grahovo. Uporno se angažirao na raznim vojnim, političkim i drugim zadacima, na učvršćenju vojnih jedinica, pozadine, narodne vlasti i društvenih organizacija, na razbijanju „pete kolone“.

Kada je, 12. juna 1942. godine, formirana 5. proleterska brigada, postavljen je za zamjenika komandira 1. čete 3. bataljona. Na toj dužnosti ostao je do augusta iste godine, i učestvovao u

borbama na tromeđi Crne Gore, Bosne i Hercegovine, na Zelengori, i na pravcu proboja brigade za Bosansku krajinu. Do formiranja divizija, najprije je zamjenik komandanta Kupreškog partizanskog bataljona, a potom komandant Prozorskog partizanskog bataljona. Uspješno je radio na učvršćenju svih ovih jedinica.

Novembra 1942. godine imenovan je za komandanta Mostarskog bataljona 10. hercegovačke brigade. Od tada se ovaj poznati junak, divni drug i starješina još više ističe. Bataljon i njegov komandant se ističu u zauzimanju Turbeta, u borbama na pruži Sarajevo —Brod, i u zauzimanju Žepča. Za uspjeh kod Žepča pohvalio ih je Vrhovni komandant. U čuvenom napadu 3. divizije na Prozor, s pravca napada 10. hercegovačke, prvi je prodro sa svojim bataljonom. Poslije toga, slijede izuzetno teške borbe u dolini Neretve. Miloš je uvijek prvi. Poginuo je u jednom od žestokih juriša protiv četnika i Nijemaca, kod Konjica, 26. februara 1943. godine, na čelu bataljona. Tako je herojski završio život jedan od dvanaestoro braće i bratučeda Kovačevića iz Čeline kod Grahova, čuvenih komunista i junaka NOR i revolucije.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Kovačević Jeremije Veljko

Rođen je 19. decembra 1912. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Police iz siromašne seljačke porodice.

Četiri razreda gimnazije završio je u Nikšiću, a zatim se upisao u učiteljsku školu u Cetinju, u kojoj je maturirao 1937. godine. Posle završene učiteljske škole upisao se na Filozofski fakultet Zagrebačkog sveučilišta, gdje se uključio u napredni studentski pokret i učestvovao u njegovim akcijama. Godine 1937. s grupom Jugoslavena — dobrovoljaca, otišao je u Španiju da se bori protiv fašizma i za slobodu Španskog naroda. U sastavu Interbrigade Španske republikanske vojske, kao borac i komandir voda, borio se na raznim bojištima Španije od 1937—1939. godine. U Španiji je, u borbi kod Kasteljana, 14. juna 1938. godine, teško ranjen. U članstvo KPJ

primljen je 1938. godine. Posle povlačenja internacionalnih brigada iz Španije, proveo je više od dvije godine u koncentracionim logorima Francuske—Sant Cyprien, Girs-u, Vernet i Camp de Mille-u. Iz logora u Francuskoj pobjegao je u proljeće 1941: godine u domovinu, gdje se u augustu uključio u rad na daljem širenju i razvijanju oružanog ustanka. Radio je na organiziranju ustanka i formiranju prvih partizanskih jedinica u Gorskom kotaru i Hrvatskom primorju. U toku NOR nalazio se na sljedećim funkcijama:

- od početka oktobra 1941. do 4. maja 1942. godine — komandant Primorsko--goranskog odreda, a istovremeno član OK KPH za Hrvatsko primorje;
- od 4. maja 1942. do 22. aprila 1943. godine — komandant V operativne zone NOV i PO Hrvatske, koja zahvata Primorje, Gorski kotar i Istru;
- od 22. aprila 1943. do maja 1944. godine — komandant 13 divizije NOVJ;
- od maja do jula 1944. radio u Glavnom štabu Hrvatske; — od sredine jula 1944. do konca decembra 1944. godine — komandant 40. divizije NOVJ;
- od kraja decembra 1944. do 15. aprila 1945. godine, kada je teško ranjen kod Našica — komandant VI udarnog korpusa NOVJ;
- u toku cijelog rata istovremeno je bio i član Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

Svoje bogato borbena i revolucionarno iskustvo borca Španske republikanske armije maksimalno je iskoristio u formiranju i organiziranju partizanskih jedinica u Gorskom kotaru, Hrvatskom primorju i njihovim borbama protiv talijanskih okupacionih jedinica, ustaških i četničkih kvislinških formacija. Hrvatsko primorje i Gorski kotar postali su borbena poprište na kome se, u vatri oružane borbe, kovalo borbena jedinstvo Hrvata i Srba. Kao rezultat aktivnosti partizanskih jedinica kojima je Veljko komandirao, njihovih stalnih diverzija i napada na prugu i ceste, oktobra 1941. godine stvorena je veća slobodna teritorija, koja je zahvatila Drežnicu i veliki broj brinjskih i primorskih sela. Tu teritoriju držali su partizani u svojim rukama gotovo za vrijeme čitavog rata. Usprkos brojnim ofanzivama, represalijama, rušenju i razaranju, okupator nije nikad uspeo da uspori tempo i stalno jačanje oružane oslobodilačke borbe u tom djelu naše zemlje. U toku prvih mjeseci 1942. Primorsko--goranski odred brojno je ojačao i težište borbe prenio na oslobađanje naseljenih mjesta. Oslobođeni su Jasenak, Ravna Gora, Mrkopalj, Brod na Kupi i vise okolnih sela. Po većim mjestima neprijatelj se više ograđivao bodljikavom žicom i bunkerima, nastojeći da zadrži kontrolu nad prugom i morskom obalom. Smjelost, odvažnost i vještinu u rukovođenju Veljko je ispoljavao i kao komandant V operativne zone NOV i PO Hrvatske, 13. i 40. divizije, i kao

komandant VI udarnog korpusa NOVJ. S jedinicama kojima je komandirao izvojevaio je brojne i značajne pobjede u okršajima s neprijateljima: Nijemcima, Talijanima i domaćim izdajnicima ustašama i četnicima.

Boreći se uporedo sa svojim borcima u prvim borbenim redovima, Kovačević je u toku NOR-a dva puta ranjen: 1942. godine, i 15. aprila 1945. kod Našica.

Posle rata nalazio se na dužnosti komandanta Tenkovske armije, Tenkovskih i motoriziranih jedinica JNA, komandanta VII i III armijske oblasti i pomoćnika saveznog sekretara za narodnu obranu. Godine 1950—1952. završio je Višu vojnu akademiju JNA. Aktivan je društveno-politički radnik. Dva puta je biran za saveznog narodnog poslanika za kotar Ogulin. Na VIII kongresu SKJ izabran je za člana CK SKJ, bio je član Opunomoćstva CK SKJ za JNA i jedan od njegovih sekretara.

Član je Udruženja književnika. Napisao je knjigu "Neka iskustva iz borbi u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru" (Beograd, 1955), romansiranu kroniku "U rovovima Španije" (Sarajevo, 1958), roman "Kapelski kresovi" (Beograd, 1961), „Mlada šuma" (Zagreb, 1966), zbirku pripovjedaka "Vrtlog" (Sarajevo, 1971), roman "Gavrijda" (Beograd, 1972) i više drugih tekstova. Nekoliko njegovih knjiga prevedeno je na ruski, mađarski, makedonski i slovenski jezik.

Nosilac je više visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Bio je član je Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kovačević Mila Đuran

Rođen je 18. aprila 1916. godine u selu Bukovača, kod Bosanskog Petrovca, Bosna i Hercegovina. Poslije završetka osnovne škole ostao je bez oca, s brojnom porodicom. Iako je bio odličan đak, nije mogao da produži školovanje. Od 12. godine počeo je da radi u pilani i na drugim šumskim radilištima. Po prirodi bistar, učio se na osnovama patrijarhalnog morala i oslobodilačke tradicije. Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je kao rezervista u Mladenovcu, odakle je pješice došao u Bosanski Petrovac.

Od 27. jula 1941. bori se u Šekovačkom odredu bataljona „Sloboda“. U decembru 1941. je u 1. četi Udarnog bataljona, a zatim u 3. krajiškoj brigadi.

Njegovi podvizi počinju augusta 1941, kada je s jednim omladincem prenio rezervnu mitraljesku cijev sa Stražbenice na Oštrelj, probijajući se vesto i lukavo kroz neprijateljske položaje. Početkom 1942. učestvovao je u razoružavanju četnika i u prvom napadu na Italijane u Koluniću i Medenom Polju. Aprila 1942. u Manjači izvukao je, u vrlo teškim uslovima, ranjenog brata Uroša kroz četničke položaje na slobodnu teritoriju. U ljeto 1942. Đuran, kao komandir voda, vodi bombašku grupu na ustaško uporište Sanicu, gdje je uništeno nekoliko bunkera i ubijeno oko 20 ustaša. U jesen 1942. u napadu na Vrhpolje opet vodi grupu bombaša, koja je napala most na Sani; sam je bacio više od 15 bombi. U borbi na Klokotovcu, iznad Ključa, hrabro se tukao protiv Nijemaca sprečavajući ih da prodru na slobodnu teritoriju Sanice, gdje je omladina skupljala hranu. Tu je bio ranjen. Već tada su narod i omladina pričali o Đuranovim podvizima i njegovoj bojnoj trubici. Krajem 1942, u napadu na Jajce, iako nije zaliječio rane s Klokotovca, ponovno vodi bombaše, koji su omogućili jedinicama da prodru u grad. I ovom prilikom lakše je ranjen, ali je produžio borbu. Nešto kasnije, Đuran je, na čelu svog jurišnog voda, iznad Maslovara razbio grupu od 450 četnika i nanio joj teške gubitke, da bi, već 27. decembra, na planini Borje iznenadio četničku jedinicu i bombama i rafalima je potpuno razbio. Uoči Nove 1943. godine predvodi bombaše u napadu na Teslić i zauzima neprijateljske bunkere, i tu je ponovo lako ranjen.

Brojni su Đuranovi podvizi u bitkama na Neretvi i Sutjesci, a osobito u rvanju s Nijemcima na Makljenu i na Zelengori, kada je na juriš, sa svojom četom, zauzeo Vis i natjerao Nijemce u provaliju. Na Zelengori je ispred Nijemaca izvukao svog ranjenog mitraljesca Milana Rodića.

Na Podgrabu kod Sarajeva, 17. jula 1943. se vješto privukao utvrđenoj zgradi, bacio bombe i prisilio ustaše na predaju. Tada je teško ranjen, Noću 16/17. augusta 1943, iako nije zaliječio rane, smelo se s četom ubacio u Donji Vakuf i iznutra razbio obranu. I tu je lako ranjen; ali je, uskoro, učestvovao u napadu na Bugojno. Tada je postavljen za komandanta 2. bataljona.

Sa svojim bataljonom upao je 10. oktobra 1943. u Zenicu, iznenadio Nijemce i ustaše. 31. decembra 1943, na čelu svog bataljona, prodro je u Banja Luku sve do Kaštela i tu bio opkoljen, ali je uspješno izveo proboj, i tu je, u borbi prsa u prsa, bio ranjen u glavu.

U vrijeme desanta na Drvar, Đuran se istakao u borbi u kojoj je 3. krajiška brigada, osiguravajući povlačenje Vrhovnog štaba iz Drvara, razbila jaku njemačku kolonu. U teškim

borbama s njemačkim snagama kod Travnika našao se među prvim borcima s puškomitraljezom u rukama. Kada je, 27. juna 1944, svojom trubicom označio početak juriša na Podorašac, zbog otvaranja prijelaza brigadi preko komunikacije Sarajevo — Mostar, ustaše su ga zvale po imenu i psovale ga.

U vrijeme prodora u Srbiju, 28. augusta 1944, Đuran je s bataljonom samoinicijativno prešao most na Limu i zauzeo Priboj, a odmah zatim razbio Užičko-zlatiborski četnički korpus i na juriš zauzeo Arilje. U borbama kod Valjeva s dva svoja borca zarobio je 42 četnika. Od posebne važnosti je akcija 11. septembra 1944, kada se Đuran s bataljonom probio na Ravnu goru, razbio osiguranje četničke vrhovne komande Draže Mihailovića, zarobio komoru, arhivu, radiostanicu „Slobodne jugoslovenske planine“...

S posebnim oduševljenjem Đuran se borio za oslobođenje Beograda. S bataljonom je, samoinicijativno, pored Dunava upao u neprijateljsku pozadinu i izišao na Kalemegdan, gdje je istakao prelaznu zastavu 3. krajiške brigade, koju je dobio u Bogovađi kod Valjeva, za najuspješnije akcije u Srbiji, i na sremskom frontu je vodio svoj bataljon u juriše i probijao se u neprijateljsku pozadinu. Poslije oslobođenja Tovarnika, 7. decembra 1944, teško je ranjen u jurišu.

Poslije rata, Đuran samoprijegorno radi na izgradnji oružanih snaga, i dalje je radio na lično usavršavanju i izučavanju vojne vještine. Bio je komandant 1. proleterske brigade načelnik Štaba 1. proleterske divizije, komandant 30. pješadijske divizije, komandant divizije KNOJ-a i duže vremena obavljao odgovorne dužnosti u vojnoj akademiji i Generalštabu. Završio je kurs Vrhovnog štaba 1944, Višu oficirsku školu u SSSR-u, Višu vojnu akademiju i Ratnu školu JNA.

Za narodnog heroja predložen je poslije oslobođenja Beograda, a prilikom prijema odlikovanja, 8. aprila 1945, predsjednik AVNOJ-a dr. Ivan Ribar je rekao: „Bosanska krajina je dala veliki broj divnih junaka, prvoboraca, dala je goleme žrtve u ovoj borbi, dala, može se reći, sve od sebe. Jedan od tih najvećih sinova jesi i ti, družo majore Kovačeviću“.

Penzioniran je u činu general-majora i bio je aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 13. marta 1945. godine.

Kovačević Nikole Mitar Mujo

Rođen je 1916. u Nudolu, Grahovo, Nikšić, Crna Gora.

Njegov otac, Nikola Kovačević, jedan je od organizatora i rukovodilaca KPJ u Crnoj Gori, a kasnije istaknuti revolucionar jugoslovenskog i međunarodnog radničkog i komunističkog pokreta (radio u SSSR, Kini, Austriji, SAD i Kanadi). Mujina majka, Ljubica, također je stari komunist. Najviše zahvaljujući tome što su mu roditelji bili komunisti, Mujo Kovačević je još u djetinjstvu, zajedno s prvim saznanjima o životu, počeo da stiče i prve predstave o ljudskom društvu.

Osnovnu školu je završio u Grahovu, a gimnaziju u Podgorici i Trebinju. Kao sin istaknutog revolucionara, 1930. godine isključen iz škole, pa je iste godine pokušao da završi školu privatno, u Beogradu. Godinu kasnije, uhapšen je zbog političke aktivnosti, i poslije dva i po mjeseca provedenog u zatvoru u „Glavnjači“, protjeran je u Grahovo. U toku 1934—1935. godine radio je na eksploataciji šume na Durmitoru. U vrijeme poznate provale organizacija KPJ u Crnoj Gori (1936), uhapšen je i protjeran u svoje rodno selo. Početkom 1938. godine vratio se u Beograd, gdje je radio kao privatni namještenik, a godinu kasnije zaposlio se kao činovnik Beogradske općine i na tom mjestu ostaje do kapitulacije Jugoslavije, aprila 1941. godine.

Predratni je član SKOJ-a, a član KPJ od 1941. godine.

U trinaestojulskom ustanku naroda Crne Gore učestvuje kao borac — puškomitraljezac. Poslije jenjavanja ustanka, djeluje u jednom od gerilskih odreda. Septembra 1941. godine, s oko 300 boraca s područja OK Nikšić, odlazi na sektor Gacka (Hercegovina). Oko mjesec dana kao mitraljezac učestvuje u borbama u Hercegovini u napadu na neprijateljski garnizon u Gacku.

Kovačević se na različitim zadacima više puta istakao izvanrednom hrabrošću i požrtvovanjem, pa ga Operativni štab za Hercegovinu, januara 1942. godine, imenuje za komandanta kombinirane crnogorsko-hercegovačke jedinice (jačine polu-bataljona), sa zadatkom da u graničnom pojasu između Crne Gore i Hercegovine razbije četničke grupe, a potom (zajedno s drugim snagama) da učestvuje u napadu na zloglasno ustaško uporište Borac.

Januara 1942. godine ova jedinica je u graničnom pojasu izvela nekoliko uspješnih akcija. Pored ostalog, ona je, uz najneposrednije učešće Muje Kovačevića, dobro smišljenim izuzetno smjelim i energično izvedenim napadom razbila i savladala četnički štab za istočnu Bosnu i Hercegovinu, na čelu s majorom Boškom Todorovićem i njegovom pratnjom.

Poslije ovih uspjeha, Glavni štab za Bosnu i Hercegovinu imenuje ga za komandanta sektora Gacko-Nevesinje. Oko mjesec dana Mujo komandira partizanskim jedinicama koje su izvele više akcija, i zabilježile uspjehe. Pored toga, veoma je aktivan u suzbijanju četničke izdaje. Teško je ranjen u borbi s četnicima, 27. februara 1942. godine, kod sela Gareve (Gacko). U svim borbama u kojima je u ovom periodu učestvovao istakao se i kao borac i kao komandant.

Sve do početka augusta nalazio se na liječenju.

Kao ranjenik, učestvuje u poznatom marš-proboju 5. proleterske brigade i Hercegovačkog NOP odreda od Drine do Prozora (22. jul—2. august 1942). Po dolasku na slobodnu teritoriju, imenovan je za zamjenika komandanta Prozora, a nešto kasnije odlazi na dužnost u Odsjek za vojne vlasti u pozadini pri Vrhovnom štabu. Angažirao se na učvršćivanju komandi mjesta u zapadnoj Bosni i susjednim oblastima Hrvatske. Zajedno sa snagama Glavne operativne grupe učestvuje na Neretvi. Poslije toga, radi na organiziranju pozadinskih vojnih vlasti na slobodnoj teritoriji Hercegovine i Crne Gore.

U borbama u petoj neprijateljskoj ofanzivi teško je ranjen na Vučevu. Uspeo je da se, s dijelovima 3. divizije, probije sa Sutjeske u istočnu Bosnu, gdje u julu i augustu radi na stvaranju komandi mjesta i drugih pozadinskih vojnih organa.

Sredinom leta 1943. godine upućen je u krajiške jedinice, gdje radi na stvaranju obavještajne službe, a potom postaje obavještajni oficir 5. (krajiške) divizije NOVJ. S ovom proslavljenom jedinicom učestvuje u više poduhvata u Bosni, Sandžaku, Srbiji (prodori u Srbiju, limsko-drinska i krivajska operacija, i druge).

U proljeće 1944. godine završava viši partijski kurs u Crnoj gori, a jula iste godine imenovan je za obavještajnog oficira pri Štabu Operativne grupe divizija, a kasnije 1. armijske grupe. Učestvovao je u andrijevičkoj operaciji, u operacijama za oslobođenje zapadne Srbije i Šumadije, i u beogradskoj operaciji.

Oktobra 1944. godine imenovan je za oficira Komande grada Beograda, i na toj dužnosti ostaje do druge polovine 1945. godine. Tada prelazi u OZN-u za Jugoslaviju. U OZN-i i u Upravi Državne sigurnosti vršio je funkcije od načelnika odsjeka do načelnika jedne od uprava.

U čin pukovnika JNA unapređen je 1948. godine.

Od 1959—61. godine na dužnosti je pomoćnika načelnika Savezne uprave carina, a od 1961—66. godine zamjenik generalnog direktora Zajednice PTT Jugoslavije.

Penzioniran je 1966. godine. Nosilac je više odlikovanja. Umro 11. jula 1979. u Beogradu, a sahranjen u rodnom selu Nudolu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Kovačević Obrena Radovan Maksim

Rođen je 6. septembra 1919. godine u Donjim Crkvicama, Nikšić, Crna Gora.

Osiromašena seljačka porodica, iz koje potiče, morala je poslije 1. svjetskog rata da potraži bolje uvjete za život. Često se seljakala, da bi se na kraju nastanila u makedonskom selu Gorničet, kod Đevđelije. Gimnaziju je učio u Đevđeliji i Skoplju. Poslije mature, postao je student Filozofskog fakulteta u Skoplju. Odmah poslije stupanja u studentske redove, počeo se isticati naprednim stavovima, pa je već od 1938. godine jedan od istaknutih demonstranata i propagator komunizma među studentima. Član KPJ postao je 1939. godine.

Poslije povratka u Đevđeliju, u vrijeme odmora počeo je da okuplja omladinu i organizira zborove. Policija ga je progonila, pa ga je, poslije jednog zbora omladine u Đevđeliji, uhapsila. Bio je izveden pred Sud za zaštitu države. Na Sudu je imao primjerno držanje. Okružni sud u Strumici oslobodio ga je optužbe, jer je na procesu činjenicama opovrgao navode optužnice i okrenuo optužbu protiv režima koji ga je progonio i maltretirao. Ubrzo je u Skoplju opet bio uhapšen kao jedan od organizatora javnih demonstracija protiv režima, pa je, zajedno s grupom komunista, bio interniran u poznati koncentracioni logor u Smederevskoj Palanci. Iz ovog logora je izišao neposredno pred napad Njemačke na Jugoslaviju, aprila 1941. godine.

Bio je veoma omiljen u sredini gdje je živio i radio. Tako je, dok se on nalazio u tamnici, omladina njegovog kraja organizirala pomoć njegovoj porodici u obradi zemlje.

Augusta 1941. godine nalazio se u gerili. Jedan je od organizatora Kukavičkog partizanskog odreda. Kasnije je učestvovao u borbama koje je vodio Leskovački partizanski odred. U svim tim borbama isticao se kao borac i rukovodilac ličnim primjerom. Postao je politički komesar Prvog južnomoravskog partizanskog odreda.

Među borcima je uživao ugled neustrašivog junaka, beskompromisnog i odvažnog komunista i rukovodioca.

Poginuo je u borbi s bugarskim fašistima iz zloglasne kaznene ekspedicije „Lovna rota“, 13. marta 1943. godine, na Radan-planini, na Jovovića livadama.

Cijela njegova porodica bila je na strani NOP-a. U borbama su mu učestvovali otac, dva brata i sestre. Dva brata su mu poginula u partizanima.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine.

Kovačević Petra Mirko

Rođen 6. maja 1916. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Bio je najmlađe, po redu jedanaesto, dijete u porodici Petra Kovačevića. Osnovnu školu završio je u Grahovu, dva razreda gimnazije u Trebinju. Tek posle dvije godine, zbog teških materijalnih prilika porodice, školovanje je nastavio u Kotoru, pa u Beogradu, gdje mu se preselila porodica. Posle završetka četvrtog razreda Druge muške beogradske gimnazije, upisao se u srednjo-tehničku školu, koju je završio 1936. godine.

Tokom školovanja uključuje se u napredni srednjoškolski omladinski pokret, učestvuje u akcijama napredne omladine Beograda. Godine 1935. postaje predsjednik Udruženja srednjo-tehničara. Također, radi u upravi svog radničkog kluba. Mirko voli sport, zajedno s bratom Čileom igra nogomet u sportskom društvu „Radnički“. Posle završetka škole, 1936. godine, odlazi u Prag i počinje da studira tehniku. Završio je samo jedan semestar, jer je početkom 1937. godine, na poziv KPJ, s grupom jugoslovenskih studenata u Pragu, otišao u Španiju. Postaje borac Internacionalnih brigada Španske republikanske vojske. Već u februaru i martu 1937. godine, kao borac bataljona „Dimitrov“, učestvuje u bitkama kod Marame, Gvadalahare, Madrida i Brunete. Aprila 1937. godine upućen je u oficirsku školu u Posarubiu, a zatim u Albesete (sedište Interbrigada). Ovdje je raspoređen u protutenkovsku bateriju „Petko Miletić“, u kojoj je bio zamjenik komandira od jula do decembra 1937. godine. Imao je čin potporučnika. S baterijom učestvuje u bitkama kod Viljafranka del Kastiljo, na Aragonskom frontu. Septembra te godine, na čelu je grupe u Almanasiju, raspoređene za poljsku artiljeriju. Decembra 1937. godine postaje komandir protutenkovske baterije „Stjepan Radić“, s kojom učestvuje u borbama kod Teruela. Posle izdvajanja iz 129. internacionalne brigade, oktobra 1938. godine, komandir je 2. voda 1. čete jugoslovenskog bataljona u blizini Valensije. Pred kraj rata u Španiji proizveden je u čin kapetana španske republikanske vojske. U svojoj 21. godine (1937. godine), u Španiji, postaje član KPJ. Odlikovao se velikom hrabrošću i umješnošću kao komandir. Posle povlačenja iz Španije, zajedno s mnogim interbrigadistima, interniran je u logor u Francuskoj. Od februara 1939. do aprila 1941. godine bio je u logorima u Sen Seprijenu i Girsu. Aktivno je učestvovao u svim kulturnim, sportskim i političkim akcijama interbrigadista.

Slično većini Jugoslovena — "Španaca", uspeo je da se izvuče iz logora i da se prebaci u domovinu, u Zagreb. Ustaničkih dana upućen je u Split, na dužnost komandanta partizanskih odreda Dalmacije. Zajedno s političkim komesarom Pavlom Papom, članom CK KPJ, i drugovima iz Pokrajinskog komiteta za Dalmaciju, pristupa mobilizaciji boraca u prve partizanske odrede u Dalmaciji. Upravo na početku ustanka i organiziranja izlaska prvih grupa boraca iz Splita, na čijem se čelu nalazi Mirko, došlo je do sukoba s domobranima i Talijanima kod Sinja, 13. augusta 1941. godine. Nepoštена borba trajala je od jutra do sutona. Opkoljeni partizani, sve do Mirkove pogibije, uspješno su uzimali. Ali, posle njegove pogibije, samo nekolicini boraca uspelo je da se probiju iz obruča. Tako je poginuo Mirko Kovačević, jedan od sedmorice poznate braće Kovačevića iz Grahova. On i njegova dva brata, Vojo i Čile, postali su narodni heroji.

Narodnim herojem proglašen je 21. decembra 1951. godine.

Kovačević Petra Vasilije Čile

Rođen je 14. januara 1911. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora, kao deveto dijete porodice Kovačević. Posle završene osnovne škole, upisao se u gimnaziju u Nikšiću, u kojoj je završio šest razreda. Napustio je školu 1931. godine, zbog incidenta s profesorima u gimnaziji. Isključen je iz svih škola u zemlji, bez prava na polaganje ispita.

Godine 1932. zaposlio se u Beogradu, kao namještenik u pred uzeću „Traverza“, gdje je ostao do aprila 1934. godine, kada odlazi na odsluženje vojnog roka u Banja Luku. Kao član KPJ aktivno politički radi među vojnicima. Uhapšen je 14. decembra 1934. godine, i do 10. februara 1936. godine bio u vojnom zatvoru, optužen po Zakonu o zaštiti države, da je kao vođa grupe od jedanaest

vojnika i podoficira organizirao i vodio komunističku propagandu među podoficirima i vojnicima. Na procesu je bio oslobođen zbog nedostatka dokaza.

Posle dolaska u Beograd, zapošljava se kao namještenik u listu „Politika“. Prvog marta 1937. godine policija ga ponovo hapsi u grupi beogradskih komunista posle provale Radovana Vukovića, ali je 1. decembra iste godine, zbog nedostatka dokaza, oslobođen. Čile je težište aktivnosti poza na poslovima vezanim uz partijsku tehniku i na specijalnim zadacima kojima se Partija tada bavila, pa je njegovo dobro držanje bilo veoma važno.

Po naravi vedar i prisan drug, osvajao je ljude. Bio je spretan, kao sportaš snalažljiv i često je vesto izbjegavao policijske zamke. Umio je da utiče na mlade komuniste i rado je bio viđen u omladinskim organizacijama. Zajedno s bratom Mirkom, do njegovog odlaska u Španiju, igrao je nogomet u klubu „Radnički“ u Beogradu. Obojica su u ovom klubu bili funkcioneri.

Godine 1939—1941. radi kao ilegalac. Između ostalog je, na specijalnim zadacima, bio povezan s Mustafom Golubićem. Rat ga je zatekao u Beogradu. Posle provale na sektoru na kome je radio, uspješno je izbjegao hapšenje koje je bio organizirao Gestapo. Krajem juna 1941. godine na biciklu je pobjegao iz Beograda. Preko Čačka, Kosova i Čakora stigao je u Crnu Goru.

U vrijeme trinaestojulskih dana, Čile je zajedno s ustanicima u Grahovskom partizanskom bataljonu. Odmah se ističe u borbama. Učestvovao je u borbi na Vilusima, u jesen 1941. godine, i s grupom u kojoj je bio i Sava Kovačević zarobili su nekoliko Talijanskih tenkova. Tu je bio lakše ranjen. Junaštvom pokazanim u julskom ustanku i podvigom u borbi s tenkovima — Čile je skočio na jedan od tenkova, a na druga dva Sava Kovačević i Vlado Šegrt — postao je omiljen i nadaleko poznat i cijenjen junak. U borbi kod Crkvice iznad Risna, decembra 1941, bio je teško ranjen. Šrapneli topovske granate pogodili su ga u list i butinu. Pod kišom šrapnela iznio ga je na leđima suborac Boško Krivokapić.

Početkom 1942. godine upućen je u Hercegovinu, na dužnost komesara ljubom irskog partizanskog bataljona. Posle toga, bio je komesar 1. pa 2., pa 3. udarnog Hercegovačkog bataljona.

Posle povlačenja partizanskih jedinica u Bosnu, od maja do decembra 1942. godine, nalazi se u Grahovu i okolini, kao ilegalac; na tom terenu, s bratom Vojom i nekolicinom drugova, radi u teškim uslovima četničko-Talijanskog terora i potjera. Decembra 1942. godine Vojo i Čile, s grupom hercegovačkih i dalmatinskih ilegalaca, probijaju se do oslobođene teritorije. U maršu od 21 dan prelaze put od Crne Gore, preko Hercegovine i Dalmacije, do Livna. Stižu u Vrhovni štab, u Bihać. Referirali su o situaciji u Hercegovini i Crnoj Gori. Čile je određen za delegata na 1. kongresu USAOJ (održanom decembra 1942. godine), kao predstavnik omladine Crne Gore. Januara 1943. godine, s grupom boraca upućen je u Hercegovinu i Crnu Goru sa zadatkom da prenese publikacije i partijske direktive i informira partijske forume. Pošto je potpuno izvršio zadatak, krenuo je, s joj većom grupom boraca, nazad, prema oslobođenoj teritoriji zapadne Bosne. Treći put savlađuje puteve kojima je ranije išao, i stiže do Biokova. Ovdje saznaje za IV neprijateljsku ofanzivu i nastupanje grupacije divizija s Vrhovnim Štabom prema Hercegovini i Crnoj Gori. Čile se s grupom vraća prema Crnoj Gori. Stiže da učestvuje u bici na Javorku, kod Nikšića, 1. maja 1943. godine, gdje su snage 2. i 3. divizije porazile jaku talijansko-četničku grupaciju.

Posle ovoga, Vrhovni štab ga određuje za kontraobavještajnog oficira 1. proleterske divizije.

Od jula 1943. do marta 1944. godine je u OZN-i pri Vrhovnom štabu. Razvija aktivnost u obavještajnoj službi i ima velikog uspjeha u hvatanju zlikovaca i neprijateljskih obavještajaca. Početkom marta 1944. godine, s grupom rukovodilaca polazi u Glavni štab Srbije. Kretao se s 2. proleterskom i 5. krajiškom divizijom, koje su tada produžile u zapadnu Srbiju.

Od dolaska u Srbiju do 1945. godine radi u OZN-i za Srbiju, i bilježi velike uspjehe. Na rad u ONZ-i za Jugoslaviju prelazi 1945. godine, i ostaje do juna 1946. godine. Tada postaje Šef jugoslovenske komisije za ratne zločince u Austriji i američkoj zoni Njemačke, akreditiran kod Kontrolnog vojnog savjeta za Austriju i Njemačku. Na toj dužnosti ostaje do oktobra 1948. godine. Po Austriji i bečkim ulicama hvata ratne zločince i otprema ih u Jugoslaviju.

Novembra 1948. godine vraća se u Beograd. U UDB-i vrši funkcije od šefa odsjeka do zamjenika načelnika jedne od uprava. Sve vrijeme u Beogradu posle oslobođenja aktivan je u društveno-političkim organizacijama. Jedan je od inicijatora obnavljanja sportskog društva „Radnički“. Stiže pokazati veliku aktivnost i u privrednom i političkom razvoju gradova.

Godine 1952. najprije je premješten u Ministarstvo za inostrane poslove, a zatim je postavljen za savjetnika jugoslovenske ambasade u Kanadi. Od 1957. do 1960. godine načelnik je Četvrtog odjeljenja u Sekretarijatu za inostrane poslove. Te godine postaje opunomoćeni ministar i generalni konzul SFRJ u San Francisku, u Kaliforniji. Na toj dužnosti je, 15. decembra 1961. godine, umro. Sahranjen je 21. decembra 1961. godine, u Beogradu.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Kovačević Petra Vojo

Rođen je 16. oktobra 1912. godine u Grahovu, Nikšić, Crna Gora. Bio je deseto dijete u porodici Petra Kovačevića. Polazi u gimnaziju tek s navršenih četrnaest godina, jer mu je otac više od dvije godine bio u Italiji kao emigrant; kod kuće u Grahovu proveo je, također, dvije godine posle završetka osnovne škole. Četiri razreda gimnazije završio je u Trebinju, a peti u Kotoru. Godine 1931. s porodicom dolazi u Beograd. Kao đak šestog razreda gimnazije počinje da djeluje među svojim drugovima, radeći u đačkoj literarnoj družini „Vuk Karadžić“.

Mnogo čita naprednu literaturu i ilegalne partijske listove "Lenjinist", „Udarnik“, kao i đачku „Iskru“. Takva njegova aktivnost vezana je za dolazak brata Pavla s robije, 1932. godine. Suradivao je u ilegalnom srednjoškolskom listu „Iskra“, koji se štampao s „Udarnikom“. Prilikom provale štamparije, kao đak sedmog razreda gimnazije uhapšen je, krajem aprila 1933. godine. Isključen je iz svih beogradskih gimnazija. Ipak uspjeva da završi sedmi razred u Zemunu, a maturu u Negotinu. U jesen 1934. godine upisuje se na Tehnički fakultet Beogradskog univerziteta. Te godine postaje član KPJ. Aprila 1937. godine drugi put je uhapšen, 15 dana proveo je u policijskom zatvoru. Kao student Tehničkog fakulteta, aktivno se uključuje u rad partijske organizacije, s jeseni 1937. godine rukovodi međufakultetskom ćelijom i ulazi u univerzitetsko rukovodstvo KPJ, u kome ostaje do kraja 1939. godine.

U decembru 1939. godine odlazi na odsluženje vojnog roka u Gospić. Tu se povezuje s komunistima grada. Kapitulacija Jugoslavije zatekla ga je u vojsci, na frontu. Vraća se u rodni kraj i odmah se uključuje u svestrani rad na pripremanju ustanka. Pred početak oružanih borbi odlazi u granični dio Crne Gore i Hercegovine (vućedolska i banjska općina), gdje ostaje do početka oktobra 1941. godine. Posle partijske konferencije područja MK Grahovo, kao član OK KPJ Nikšić odlazi za instruktora u Boku Kotorsku, na području MK Herceg-Novi. Od marta 1942. godine na dužnosti je partijskog instruktora za područja MK Herceg-Novi i MK Grahovo, i koordinira partijski rad na dijelu graničnog pojasa između Crne Gore i Hercegovine.

Posle povlaćenja partizanskih snaga u Bosnu, maja-juna 1942. godine, ostaje na terenu; šest mjeseci radi u izvanredno teškim uslovima Talijansko-četničkog terora i oseke ustanka. Posle šest mjeseci ilegalstva, s bratom Čilom kreće prema slobodnoj teritoriji zapadne Bosne. Posle teškog puta od 21 dan, stižu u oslobođeno Livno, a 19. decembra produžuju, preko Bosanskog Petrovca, za Bihać. U Vrhovnom štabu referiraju o situaciji u Crnoj Gori i prilikama u krajevima kroz koje su prošli.

Čile i Vojo prisustvuju 1. kongresu USAOJ, kao delegati Crne Gore. Početkom februara 1943. godine, Vojo postaje rukovodilac polit-odjela 2. dalmatinske udarne brigade. Prvih dana maja 1943. godine odlazi za rukovodioca polit-odjela 10. hercegovačke brigade. Posle formiranja 29. hercegovačke divizije, novembra 1943. godine, postavljen je za rukovodioca polit-odjela divizije; augusta 1944. godine postaje politički komesar ove poznate jedinice NOVJ. Kao rukovodilac polit-odjela, krajem marta 1944. godine, odlazi u Vrhovni štab, zbog referiranja o

partijskim, vojnim i općepolitičkim pitanjima, u Hercegovini. U VŠ i CK KPJ predaje izvještaje Oblasnog komiteta, štaba i partijskog komiteta divizije, kao i izvještaje II udarnog korpusa. Do Vrhovnog štaba putovao je, s četom od 30—40 boraca, 27 dana. Sredinom maja, prilikom povratka u Hercegovinu, koji je također trajao 27 dana, vodili su niz borbi s jedinicama četnika, domobrana i Nijemaca.

Početak decembra 1944. godine, s grupom drugova iz 29. divizije, odlazi na raspored u Beograd. Postavljen je za političkog komesara Glavnog štaba Srbije. Početkom maja 1945. godine, kada je, naredbom Vrhovnog komandanta, od nekih jedinica glavnih štabova Srbije i Makedonije formirana V armija, Vojo je postavljen za političkog komesara, a Slavko Rodić za komandanta armije. Do septembra 1953. godine na dužnosti je političkog komesara armije, odnosno armijske oblasti. Od 1953. do 1955. godine pohađao je Višu vojnu akademiju. Od 1955. do 1965. godine bio je načelnik Tehničke uprave JNA. Od 1965. do 1970. godine predsjednik je Kontrolne (Statutarne) komisije SKJ u JNA. Od 1970. do 1974. godine član je Stalnog dijela Konferencije SKJ.

Godine 1947. unapređen je u čin general-majora, 1950. u čin general-potpukovnika, a 1961. u čin general-pukovnika.

Van JNA djelovao je u raznim društveno-političkim organizacijama i organima. Bio je poslanik Republičke skupštine Crne Gore prvih godina posle rata, a u posljednjim desetljećima razvijao je aktivnost posebno na pošumljavanju, u organizaciji Pokreta gorana, kao i na zaštiti čovjekove sredine.

Kao politički i partijski rukovodilac vršio je i druge istaknute funkcije—rukovodilac Opuномоćstva armijske oblasti, član Opuномоćstva Partije za JNA. Bio je i delegat na mnogim kongresima Partije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine i niza visokih domaćih i stranih odlikovanja, priznanja i pohvala. Još Šestorica njegove braće učestvovalo je u NOR i revoluciji. Gotovo svi su stari, istaknuti komunisti, a dvojica su narodni heroji Jugoslavije.

Narodnim herojem proglašen je 10. jula 1952. godine.

Kovačević Radosava Vojin Vojo

Rođen je 2. marta 1913. godine, u selu Dolovima kod Danilovgrada, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Već od ranog djetinjstva osjetio je sve tegobe života i ljudske nepravde. Kao odličan đak, posle završetka osnovne škole, nastavio je školovanje i, uz malu pomoć roditelja i svoje veliko naprezanje, zarađujući sam, uspeo je da završi Trgovačku akademiju. Posle mature radio je kao dnevničar u Financijskoj direkciji u Podgorici, u kojoj je postojala jaka partijska organizacija, i gdje je Vojo počeo da organizirano radi za napredni radnički pokret.

Posle odsluženja vojnog roka, 1935. godine, zaposlio se u Mjesnoj kontroli pri Direkciji PTT u Zagrebu, i istovremeno počeo studije na Ekonomskoj visokoj školi.

Nastavio je rad u SKOJ-u i u naprednom studentskom društvu "Svjetlost". Kao aktivan skojevac, veoma brzo pokazuje sve kvalitete pravog revolucionara, tako da je, već 1937. godine, postao član KPJ.

Kapitulacija Kraljevine Jugoslavije zatekla ga je u Zagrebu, gdje je, po zadatku Partije, ostao kao ilegalac. Bio je najprije član Rejonskog komiteta Drugog rejona u Zagrebu, a potom, od augusta 1941. godine, član Biroa Mjesnog komiteta KPH za Zagreb. Početkom septembra uhapsili su ga Nijemci i ustaše, prilikom izvršavanja zadatka. Podvrgnut je strahovitom mučenju. Posle petosatnog neprekidnog mučenja, izdahnuo je u zatvoru, ne odavši ni svoju organizaciju i ni jednog druga, iako je pred samu smrt radio na pripremanima poznate diverzije koja je izvedena u zagrebačkoj telefonskoj centrali, 14. septembra 1941. godine, koja je okupatora i ustaše zaprepastila. Kovačević, iako strahovito mučen, o ovim pripremanima nije progovorio ni riječi. Posle oslobođenja, Vojo Kovačević je sa svim počastima sahranjen u zajedničku grobnicu, s Radom Končarom i ostalim narodnim herojima Hrvatske. Kovačeviću su u narodnooslobodilačkoj borbi poginuli otac i dva brata, predratni komunisti, a dva druga brata i sestra nosioci su partizanske spomenice 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine.

Kovačević Sime Boriša Šćepan

Rođen je 2. decembra 1908. godine u Duvnu, Bosna i Hercegovina, u bogatoj trgovačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Duvnu, gimnaziju u Sarajevu, a Filozofski fakultet u Beogradu.

Kao gimnazijalac pripadao je naprednom omladinskom pokretu Sarajeva, i vjerovatno je tada postao član SKOJ-a. U Komunističku partiju Jugoslavije primljen je 1930. godine, kao student prve godine. Bilo je to u vrijeme kada je režim kralja Aleksandra progonio sve što je bilo slobodoljubivo i demokratsko. Pun mladalačkog žara, duboko osjećajući narodne nevolje i prožet mržnjom prema tiraniji, Boriša je pripadao onoj generaciji beogradskih studenata koji su počeli borbu protiv diktature i udarili temelje budućoj snažnoj i masovnoj organizaciji naprednih studenata Beogradskog univerziteta.

Tih i skroman, uporan i samoprijegoran do krajnjih granica, pun ljubavi za ljude—Boriša je uvijek bio spreman da pomogne, pouči. Ni za trenutak nije ga pokolebala bijeda u kojoj su živjeli siromašni studenti. Takvima je uvijek pomagao, dijeleći s njima sve što je imao. Uvijek je bio vedar i pun vere u ljude. Razgovarati s njim, značilo je za mlade ljude uvijek nešto naučiti — još više neprijatelja mrziti, ljude još više zavoljeti i moralno se osvježiti. Bio je jedan od onih prvoboraca koje ljudi odmah zavole i trude se da i oni u svemu budu kao što je on. Boriša nije bio samo učitelj mlade i herojske studentske generacije, već i učitelj radničkih boraca u Beogradu i Bosni i Hercegovini.

Zbog toga je bio često zatvaran i proganjan, i nikad poslije završetka fakulteta, 1934. godine, nije mogao dobiti stalno zaposlenje, jer je bio opasan po režim i „nedostojan“ da uči mlade naraštaje.

Došao je u svoju Bosnu u vrijeme kada je radnički pokret bio slab, a partijska organizacija mlada, tek u ponovnom formiranju. Boriša se neumorno dao na posao: pronalaženje novih mladih boraca, koji će ustati protiv učmalosti u redovima KPJ i protiv socijaldemokratskih izdajnika, protiv nepravde i nasilja, za bolje uvjete života i rada. Niko kao Boriša nije s tolikom skromnošću prilazio mladim i još neukim borcima radničke klase Sarajeva i drugih mjesta — uvijek je nalazio najbolji način kako da na njih prenese svoje znanje i iskustvo.

U obnovljenom Pokrajinskom komitetu KPJ za Bosnu i Hercegovinu, Boriša je od 1938. sekretar ili prvi čovjek u komitetu. Najzaslužniji je za prenošenje sjedišta Pokrajinskog komiteta iz Mostara u Sarajevo, a također i za odbacivanje sektaštva i uskih okvira rada ovog rukovodstva. Bio je angažiran na svim sektorima partijskog rada—u sindikatima, u radu s omladinom, posebno skojevskom, u radu ženskih organizacija, kulturno-prosvjetnih i sportskih društava, stručnih i drugih udruženja, u radu Partije na selu...

Uz nemjerljivo bogatu aktivnost i angažiranost, Boriša je imao i ličnu preokupaciju — ljubav prema knjizi. Veoma je želio da prevodi „Klima Samagina“, ali je tu svoju ljubav ostavljao za bolja vremena.

Kada je Komunistička partija Jugoslavije donijela odluku o podizanju ustanka, Boriša je bio član užeg tijela PK-a za usmjeravanje i organiziranje ustaničkih jedinica. Najduže je ostao u Sarajevu, u ilegalnosti, ali mu to nije smetalo da se često nađe i na oslobođenoj teritoriji. Bio je organizator uspostavljanja veza sa svim ustaničkim područjima oko Sarajeva, a preko tamošnjih vojnih i partijskih rukovodstava širene su i održavane veze s ostalim područjima Bosne i Hercegovine, zatim Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Početkom oktobra 1941. godine, otišao je na područje Kalinovika i aktivno učestvovao u formiranju Kalinovičkog NOP odreda i Okružnog komiteta KPJ za područje Kalinovik — Foča. U odredu je bio politički komesar, a u Okružnom komitetu njegov član. Na tom području bio je osnovan i Okružni komitet SKOJ-a, zatim organi nove narodne vlasti, od seoskih-mjesnih do općinskih. Prisustvovao je partijskom savjetovanju u Ivančićima, 7. i 8. januara 1942. godine.

Boriša Kovačević je najzaslužniji za očuvanje jezgra Kalinovičkog NOP odreda, koji je u proljeće 1942. godine proživljavao veliku krizu pod snažnim udarom okupatorskih i kvislinških snaga, posebno četničkih izdajnika. On je primijenio novu taktiku borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika — s manjim grupama djelovati ilegalno u pozadini, i političkom borbom i snažnim akcijama pridobivati mase za narodnooslobodilačku borbu.

Početkom jula 1942. godine, Boriša je, zajedno s Karlom Batkom i ostalim rukovodiocima ovog područja, poveo grupu od oko 40 boraca do Vrhovnog štaba, koji se s proleterskim i udarnim brigadama, na pohodu od Zelengore, tada nalazio na terenu prozorskog sreza. Ta grupa se nešto kasnije uključila u 10. hercegovačku brigadu, dok je Boriša u toj brigadi primio dužnost rukovodioca polit-odjela.

Krajem novembra 1942. godine, na Prvom zasjedanju AVNOJ-a u Bihaću, Boriša je, za velike zasluge u organiziranju ustanka, biran za člana AVNOJ-a.

Borbeni put Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba, u čijem sastavu se nalazila i 10. hercegovačka brigada, bio je i Borišin borbeni put. Učestvovao je u mnogim bitkama na Neretvi i Sutjesci. Često se nalazio u gotovo bezizlaznim situacijama, ali je uvijek izlazio kao pobjednik. Ništa ga nije moglo slomiti i uništiti, i kada je narodnooslobodilačka vojska razbijala posljednji obruč Litersove nacističke vojske i domaćih izdajnika, na pragu Bosne, poginuo je 13. juna 1943. godine, na reci Bistrici, nedaleko od Miljevine, od avionske bombe.

Narodnim herojem proglašen je 22. jula 1949. godine.

Kovačič Ivana Ivan Efenka

Rođen je 28. januara 1921. godine u selu Dolenji Podboršt, Novo Mesto, Slovenija. Poslije završene osnovne škole, učio je pekarski zanat, i tim poslom se bavio do kapitulacije Kraljevine Jugoslavije.

Poslije okupacije zemlje, odmah se uključuje u narodnooslobodilački pokret, i brzo postaje zapaženi aktivist Osvobodilne fronte, obavljajući razne poslove: od skupljanja priloga, obavještajnog rada do kurirskih poslova.

Početakom januara 1942. godine, Kovačič stupa u partizane, gdje vrši dužnost kurira i povremeno učestvuje u borbama oko Novog mjesta i Žužemberka. Poslije mnogih borbi u kojima je ispoljio veliku hrabrost, najprije postaje politički komesar čete u Prvom bataljONU Zapadnodolenjskog NOP odreda, a ubrzo i komandir čete s kojom je izvodio više veoma uspješnih akcija. S četom se istakao u akciji rušenja voza kod Ribnice, u Kočevju, kao i u uništavanju Talijanske kolone u zagrada u, gdje je ubijeno oko 80 (talijanskih fašista. Kada je formirana brigada „Tone Tomšič“, vršio je dužnost komandira čete, učestvujući u borbama u Roškoj ofanzivi i u Jelenovom Žlebu. U borbi za Mirnu, porušio je željezničku prugu i sudjelovao u borbama protiv bjelogardista kod Senica, Mokrog Polja, u Suhoj Krajini kod Ambrusa. Komandant bataljona Kovačič je postao aprila 1943. godine, a već jula iste godine zamjenik komandanta Tomšičeve brigade. U tom svojstvu učestvuje u borbama kod Ajdovca, Sela u Notranjskoj, kod Lašča i Kočevja. Komandant „Tomšičeve brigade“ postao je decembra 1943. godine i s 14. divizijom, u čijem je sastavu bila i ova brigada, išao je preko Hrvatske na štajersko učestvujući u borbama kod Senovog u Vojniku, za Lindek, Bele Vode, i Črnivec kod Kamnika. U svim borbama Kovačič je ispoljio osobine neustrašivog borca i smjelog umješnog rukovodioca. Poseban podvig učinio je u probou divizije iz Paškog Kozjaka na Pohorju. Okružena snažnim neprijateljskim obručem, divizija je bila u veoma teškoj situaciji. Samo zahvaljujući herojstvu i krajnjim naporima svih boraca u rukovodilaca, divizija je mogla da se spase. Kovačič je došao u štab divizije, i zatražio da mu se dozvoli da s četiri bataljona izvrši proboj, poslije dobivanja dozvole, Kovačič je na čelu svojih bataljona, u snažnom i dobro promišljenom jurišu, za veoma kratko vrijeme, razbio neprijateljski obruč i tako omogućio proboj i izvlačenje cijele divizije iz ove kritične situacije.

Kovačič je, jula 1944. godine, postao zamjenik komandanta 14. divizije, a već idućeg mjeseca primio je dužnost zamjenika komandanta 4. operativne zone. I u ovom periodu Efenka se ističe velikom hrabrošću u borbama za Šmartno, Ribnicu na Pohorju, Oplotnicu, Paški Kozjak, Konjišku Goru... Januara 1945. godine postavljen je za komandanta 14. divizije i učestvovao u svim akcijama njegove jedinice kod Šent Andraža, Vojnika, Dravograda, u Koruškoj blizu Celovca, učestvujući u legendarnom maršu ove divizije kroz Štajersku i Korušku.

Poslije oslobođenja, Kovačič je prešao u civilnu službu, i neprekidno je biran za narodnog poslanika u Saveznu i Republičku skupštinu. Umro je 11. novembra 1963.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine.

Kovačič Lucijana Oskar

Rođen je 27. oktobra 1908. u Mostu na Soči blizu Tolmina, Slovenija, partijski radnik.

Oskar Kovačič je porijeklom iz Slovenačkog primorja. Kao mnoge svjesne slovenačke porodice, i porodica Kovačič je zbog fašističkog nasilja napustila svoj dom i prebjegla u Ljubljani. Tu je Oskar završio realku, a zatim na Ljubljanskom univerzitetu studirao geodeziju. Pošto je bio učen u naprednom duhu, on se odmah poslije upisa na Univerzitet uključio u napredni studentski pokret. Naročito je aktivno djelovao u ljevičarskom akademskom klubu „Triglav“, i tako je, početkom 1931, primljen u Komunističku partiju.

Već nekoliko mjeseci poslije prijema u Partiju, Oskar je pomogao Borisu Kidriču u povezivanju komunista koji su, zbog neprestanih hapšenja, ostajali bez veze, prilikom primanja novih članova i u obnavljanju partijskih organizacija u slovenačkim industrijskim centrima, prije svega u Ljubljani.

U godinama 1931—1934, Oskar je vodio i ilegalnu tehniku Pokrajinskog komiteta KPJ za Sloveniju. Zbog svoga djelovanja, otpušten je 1934. iz službe. Pred kraj iste godine pao je u ruke policije. Osuđen je na osamnaest mjeseci zatvora, i kaznu je izdržao u zatvoru u Sremskoj Mitrovici.

Godina 1936, kad se Oskar vratio iz zatvora, bila je godina masovnih štrajkova u Sloveniji. Oskar je mnogo radio na pripremanju štrajkova. Najviše je radio u Slovenačkom radničko-seljačkom pokretu, preko kojeg je Partija povezivala akcije radnika i seljaka. U radničko-seljačkom pokretu, koji je predstavljao začetke Narodnog fronta u Sloveniji, Oskar Kovačič je učvrstio partijska jezgra.

Prvih mjeseci 1937, Oskar Kovačič se sav posvetio pripremama za Osnivački kongres KP Slovenije, koji je održan 17. i 18. aprila 1937, na Čebinama. Zbog velikih zasluga za razvoj Partije u prethodnim godinama, i zbog izvanrednih ljudskih kvaliteta, Oskar Kovačič je na osnivačkom kongresu izabran za člana CK KP Slovenije. Od tada se posvetio borbi protiv fašizma koji je nadirao, naročito poslije marta 1938, kad je Hitler zaposjeo Austriju i kad je fašizam prodro do slovenačkih granica. Naravno, njegov rad nije mogao ostati nezapažen, i s vremena na vrijeme ga je policija zatvarala. Sedmog februara 1940. je opet bio uhapšen, i zajedno s još 23 slovenačka komunista odveden u logor u Bileću.

Poslije povratka iz internacije, postao je član vojne komisije CK KPS, koja je organizirala partijska jezgra među mobiliziranim vojnicima, kao i među podoficirima i oficirima jugoslovenske vojske.

Od prvih dana okupacije Oskar se sav posvetio ustanku. Postao je član Glavne komande slovenačkih partizanskih četa, koja je formirana 22. juna 1941. Pošto je Osvobodilna fronta stavila sebi u zadatak da pripremi ustanak na cijeloj teritoriji na kojoj žive Slovenci, CK KPS je Oskar Kovačiča, 10. augusta 1941, poslao u Trst. Njegovi zadaci su bili: organiziranje OF i poticanje naroda na otpor na cijeloj tršćanskoj teritoriji i u Istri, uspostavljanje veze s

tamošnjim komunistima i organiziranje pokrajinskog komiteta KPS za Slovenačko primorje i Istru. Te zadatke je Oskar potpuno izvršio. Do 10. decembra 1941, kad ga je policija uhapsila, on je od slovenačkih komunista, koji su tada bili članovi KP Italije, formirao partijske organizacije i Pokrajinski komitet KPS, čiji je sekretar postao; osnovao odbore OF u Trstu i njegovoj okolini, u radničkom centru Monfalcone, na Krasu i u Vipavskoj, i uspostavio, također, partijsku tehniku. Tako su partijski radnici koje je CK KPS, decembra 1941. i zatim opet u januaru 1942, iz Ljubljane poslao u Trst, uspješno gradili na čvrstim temeljima koje je postavio Oskar Kovačič.

Oskar je bio najprije zatvoren u Trstu, pa je zatim u rimskom zatvoru čekao proces, koji je održan tek septembra 1942. Oskara i njegovog brata Leva, koji je poslije Oskarovog hapšenja poslat na rad u Trst, Specijalni sud je osudio na 30 godina zatvora. Poslije presude, Oskar je prebačen u Castelfrang. U teškim zatvorskim uvjetima Oskar, koji je poslije svih napora bio već znatno iscrpen, dobio je tuberkulozu. Talijani su ga poslali u našlo bolji zatvor na otoku Elbi, ali Oskarovo zdravstveno stanje se stalno pogoršavalo.

U jesen 1943, ljubljansko partijsko rukovodstvo je poslalo u Italiju svog delegata, koja je kao predstavnik Crvenog križa, spašavala iz zatvora prije svega bolesne zatvorenike. Tako se Oskar Kovačič, decembra 1943, vratio u Ljubljanu i nastavio liječenje uz domaću njegu. Međutim, čak i smrtno bolestan, Oskar se činio domobranima opasnim. Poslije kratkog vremena, oni su ga iz bolesničke postelje odvukli u zatvor. Na zahtjev zatvorskog ljekara, Oskara Kovačiča su odveli u bolnicu, gdje je umro 31. januara 1944, do posljednjeg daha pod stražom domobranske policije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951.

Kovačič Martina Jože

Rođen je 24. novembra 1916, u Stični, Grosuplje, Slovenija. Roditelji su mu bili zemljoradnici. Završio je sedam razreda osnovne škole u Stični kao vrlo dobar učenik ali, pošto nije imao sredstava za školovanje, otišao je u Kamnik i radio kao šegrt u gvoždarskoj radnji. Mnogo se bavio sportom, bio je nogometaš i planinar, a svoje obrazovanje je dopunjavao radom u kulturno-prosvjetnim društvima.

U vrijeme šegrtovanja teško se razbolio od tuberkuloze i vratio kući. Kada se izliječio, nije mogao da nađe posao pa je pješice, dva mjeseca, obilazio Sloveniju tražeći službu. Izvjesno vrijeme bio je zastupnik fabrike plugova u Lescama.

Iako bolestan, bio je član „Sokola“ i bavio se fiskulturom. U zaostaloj sredini, pod jakim utjecajem katoličke crkve, članstvo u „Sokolu“ bilo je tada sinonim naprednosti. Klerikalci su ga jednom čak i fizički napali.

Neposredno pred rat, pozvan je u vojsku, u vazduhoplovstvo, ali je poslije kratkog vremena poslat kući kao stalno nesposoban. U to vrijeme bio je član „Društva kmečkih fantovih deklet“, koje je bilo legalna forma rada komunista. Jože Kovačič, veoma cijenjen kao pošten i trezven momak, postao je i radnički povjerenik za rajon Višnja gora.

Poslije aprilskog sloma, Jože, zajedno s braćom i drugovima, samoinicijativno skuplja i skriva oružje i municiju.

Uskoro je primljen u Partiju, i odmah postaje i Član Okružnog komiteta KP Grosuplje. Radi na stvaranju Osvobodilne fronte na tom području i na organizaciji partizanskih četa. Kad mu je brat Slavko, zbog cijepanja talijanskih novčanica na javnom mjestu, osuđen na više godina zatvora, Jože je živio već upola ilegalno.

Krajem oktobra 1941, potkazali su ga domaći reakcionari i vojnici su ga opkolili u dućanu u Stični. Pod kaputom je imao više paketa letaka ilegalne štampe. Odgurnuo je vojnike, i dok je bježao razbacivao je po ulicama letke i novine — iako su gonioći pucali za njim.

Stupio je, iako bolestan, u Stisku partizansku Četu, na brdu Kremenjk. kad je, u decembru 1941, ova četa trebalo da uđe u sastav 2. štajerskog bataljona, neki su se borci tome usprotivili, jer su htjeli da ostanu u blizini svojih sela. Jože je tada dao snažnu podršku komesaru bataljona, Dušanu Kvederu Tomažu, uvjeravao je kolebljive i na kraju se Odred uključio u bataljon. Poslije toga učestvuje u borbama kod Litije, prilikom prvog pokušaja proboja u Štajersku.

U zimskom logoru bataljona, na brdu Pugled kod Ljubljane, radi na političkom i vojnom uzdizanju boraca i postaje vodnik, a zatim komandir čete.

Kao komandir čete ističe se u više napada na Talijanske motorizirane kolone, naročito u borbi kod Medveđeka, gdje su Talijani pretrpali osjetne gubitke u ljudstvu i materijalu. Tada su Talijani za odmazdu zapalili Kovačičevu kuću. Istakao se i u borbama kod Muljave.

Kad je, 19. maja 1942, 2. grupa odreda krenula preko Talijansko-njemačke demarkacione linije da pokuša da se, pored Litije, ponovo prebaci preko Save i dalje za Štajersku, Jože je bio imenovan za komandanta bataljona, ali tu dužnost nikad nije primio.

Kod sela Tuji grm, grupa odreda imala je, 21. maja, žestok sukob s jakim njemačkim snagama. U presudnom trenutku, među novim borcima došlo je do kolebanja, iako već ranjen, Jože je i dalje komandirao četom i uspio da uspostavi disciplinu, kad je poginuo puškomitraljezac, prihvatio je njegov puškomitraljez i nastavio da puca. Tada je drugi put ranjen. Kad se grupa povukla, s namjerom da se probije preko demarkacione linije natrag, na Talijansko okupacione područje, drugovi su ga skrili u šipražje kod sela Vnajarji. Dalje nisu mogli da ga nose, jer su ih Nijemci gonili. Obećali su da će doći po njega, ali, kako je narednih dana demarkaciona linija bila blokirana, nisu mogli da ispune obećanje.

Jožeta je, 24. maja, našao dječak koji je lovio divljač. Nije mogao ni da se pokrene, zamolio je dječaka da preda njegov sat roditeljima, da mu skine cipelu s desne noge, da zaveže na nožni palac i na oroz puške vrpcom, i da se udalji. Kad je dječak, prestravljen, otrčao, Jože Kovačič se ubio.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953.

Kraigher Alojza Dušan Jug

Rođen je 10. februara 1908. u Svetoj Trojici, Slovenačke Gorice, Slovenija.

Poslije završene gimnazije, Dušan se upisao na Pravni fakultet Ljubljanskog univerziteta i uključio u napredni studentski pokret. Još veću političku aktivnost je pokazao kao advokatski pripravnik u Celju, gdje je radio u naprednom radničkom pokretu. U Komunističku partiju primljen je 1937, i uskoro potom postao je Član Okružnog komiteta KPS za Celje.

Zbog njegovog neprekidnog rada u partijskim organizacijama, i zbog istupanja u akcijama koje je organizirao kao član Okružnog komiteta KPS, policija je počela da ga proganja. Godine 1940. morao je u ilegalnost.

Tada ga je CK KPS pozvao u Ljubljanu i povjerio mu odgovorne zadatke u ilegalnoj partijskoj tehnici, koja je tada doživljavala polet. U Ljubljani je Dušan najprije rukovodio prvom ilegalnom partijskom štamparijom, u kojoj su štampani „Delo“, leci i brošure. Krajem 1940, počeo je da vodi partijsku štampariju u Sadinjoj Vasi, kod Ljubljane, koja je nazvana „Tiskarna ljudske pravice“. U toj štampariji je štampano više brojeva „Ljudske pravice“, dva broja „Dela“, sav materijal s Pete zemaljske konferencije KPJ, za CK KPJ broj „Proleter“, i mnogo letaka.

Odmah, prvih dana okupacije, Dušan je postao vođa partijske, odnosno Centralne tehnike. Posebno je odgovarao za gradnju ilegalnih štamparija. Našao je prostoriju i sa suradnicima izgradio prvu ratnu podzemnu štampariju na periferiji Ljubljane, koja je nazvana „Podmornica“. Djelatnost „Podmornice“ je bila velika: više brojeva „Dela“ i „Osvobodilne fronte“, znatan broj brošura, pjesnička zbirka „Previharimo viharje“, hiljade letaka koji su preplavljivali Sloveniju, i 10.000 fotografija palih junaka Slavka Šlendera i Ljube Šercera. Upravo u radu „Podmornice“ je došao do izražaja Dušanov izvanredni talent učitelja.

Tipografe, koji su u najtežim uvjetima radili u vlažnom podzemnom rovu, stalno je obilazio, hrabrio ih i bio im najbolji prijatelj, a ujedno i uzor drugarstva, skromnosti i odanosti idealu za koji se borio, Druga štamparija, koju je Dušan organizirao u samom centru Ljubljane, bila je štamparija „Tunel“, i za nju je Dušan izabrao kadrove i neprekidno surađivao s njima.

Godine 1942. Dušan je poslan na oslobođenu teritoriju, pa je i tamo — prije svega oko Kočevja — organizirao nove štamparije i punktove tehnike.

Oktobra 1942. CK KPS ga je, kao prekaljenog, politički izgrađenog komunistu i dobrog učitelja, poslao s vrlo povjerljivim zadacima u štajersku. U Štajerskoj je teror okupatora bio najsvirepiji, pa stoga i politički rad najteži. Dušan je imenovan za zamjenika političkog komesara IV operativne zone i za člana Pokrajinskog komiteta KPS za Štajersku. Tu se, kao i u Ljubljani, vidjelo da je Dušan nenadmašan učitelj, koji je djelovao u prvom redu vlastitim primjerom — odanošću, drugarstvom, skromnošću i velikom hrabrošću, i u isto vrijeme izvanredno finim političkim osjećanjem.

Kad su Nijemci, 15. juna 1943, napali štab IV operativne zone, koji je tada bio na Dobrovljama, rafal je pogodio partizanku Veru Šlander; Dušan je priskočio da je povuče u zaklon, i pri tom je i sam smrtno ranjen.

Narodnim herojem je proglašen 20. decembra 1951. godine

Krajačić Ivana Ivan Stevo

Rođen je 29. kolovoza 1906. u Poljani, Nova Gradiška, Hrvatska. Još u djetinjstvu, kao najstarije dijete u veoma brojnoj porodici, osjetio je siromaštvo, te je 1922. godine pokušao tražiti zaposlenje u Dobrljinu, tada industrijskom centru tog kraja. Pošto se tu nije mogao zaposliti u drvenoj industriji, odlazi na rad u rudnik Lešljani. Radeći u rudniku, pokazao je interes za tehnička postrojenja, pa mu je, na njegovu molbu, omogućeno da uči zanat. Krajem 1925. godine, završio je zanat alatnog mehaničara, a 1926. položio je ispit za ložača i strojara stabilnih strojeva. Pored svog stručnog usavršavanja, uključuje se u napredni omladinski i radnički pokret.

Godine 1927. odlazi na odsluženje vojnog roka. Vojsku služi u Glavnoj auto-komandi u Beogradu. Zbog čitanja opozicione štampe među vojnicima i pisanja prvomajskih parola na logorovanju, bio je nekoliko puta disciplinski kažnjen.

Poslije odsluženja vojnog roka, 1928, došao je u Zagreb, gdje se zaposlio u radionici Jugoslavenskih državnih željeznica. Iste godine upoznaje Josipa Broza, tada političkog sekretara Mjesnog komiteta KPJ za Zagreb, i biva impresioniran njegovim držanjem istinskog komunista na poznatom bombaškom" procesu.

Od početka apsolutističke diktature kralja Aleksandra, 6. siječnja 1929. godine, članovi KPJ i SKOJ-a u Željezničkoj radionici imali su niz uspješnih akcija. U tim akcijama učestvuje i Ivan Krajačić, koji je 1931. primljen u SKOJ. Početkom 1933, Krajačić je uhapšen i podvrgnut policijskoj torturi, Zbog nedostatka dokaza, poslije dvadeset jednog dana u istražnom zatvoru, pušten je na slobodu. Zbog dobrog držanja pred policijom, odmah poslije izlaska iz zatvora primljen je u Komunističku partiju. Tada dobiva i konspirativno ime Stevo. Pošto je postao poznati aktivist u radničkom pokretu, Ivan Krajačić se ubrzo našao na policijskoj listi Kada je, u proljeće 1934. godine, sekretar radioničkog komiteta KPJ Vajgant prilikom hapšenja ubijen, na njegovo mjesto dolazi Ivan Krajačić. Iste godine kooptiran je u Mjesni komitet KPJ za Zagreb, a slijedeće, 1935. godine, Ivan Krajačić je kooptiran u Pokrajinski komitet KPJ za Hrvatsku.

Kao član Mjesnog i Pokrajinskog komiteta, Ivan Krajačić zauzima istaknuto mjesto u radničkom pokretu, u Zagrebu i u Hrvatskoj. Zbog velikih provala, 1936, po odluci PK KPJ za Hrvatsku, bio je određen za školovanje u Sovjetskom Savezu, međutim, iste godine počinje u Španjolskoj građanski rat, pa on, umjesto na školovanje u SSSR, odlazi, po svojoj želji, da se kao borac u internacionalnim brigadama bori za španjolsku republiku. Kao borac 13. internacionalne brigade u bataljonu "Čapajev", ističe se kao primjeren borac, a naročito u bici kod Teruela, gdje je krajem 1936. godine ranjen.

U španjolskoj ostaje do 1939. godine, gdje za svoje zalaganje u borbi na raznim frontovima Španjolske napreduje do čina kapetana Republikanske armije.

Na frontovima Španjolske zalaže se za partijsku liniju koju je u Jugoslaviji provodio novi CK KPJ na čelu s Josipom Brozom Titom. Tu liniju Ivan Krajačić provodi i poslije odlaska iz

Španjolske u logor u Francuskoj, gdje je izabran za sekretara partijske organizacije jugoslavenskih komunista u logoru. Tu je ostao oko tri tjedna, kada, po partijskoj direktivi, s tuđim pasošem napušta logor i ilegalno se vraća u domovinu da nastavi partijski rad.

Poslije povratka u zemlju, Krajačić se ponovo zaposlio u Zagrebu u ložionici Jugoslavenskih državnih željeznica. Tu nastavlja aktivnost kao borac za radnička prava, priprema ljude za predstojeću borbu protiv fašizma.

Prvi dani okupacije zatekli su Ivana Krajačića u Zagrebu. Kao član CK KPH, ističe se u pripremama za podizanje ustanka. U srpnju 1941. godine odlazi u Zemun, gdje organizira diverzantske akcije. Po naređenju CK KPH, vraća se u Zagreb, gdje prima partijske zadatke.

Početakom 1942. dolazi u Zagreb, kao predstavnik Vrhovnog štaba NO partizanskih odreda Jugoslavije, Ivo Lola Ribar, donoseći Ivanu Krajačiću specijalne zadatke Vrhovnog štaba. Te zadatke Krajačić je obavljao s mnogo uspjeha, surađujući s Ivom Lolom Ribarom. On se povezuje s pojedincima koji su u NDH zauzimali visoke položaje; organizira obavještajnu mrežu, koja je cijelog rata davala Vrhovnom štabu dragocjene podatke. Također se povezuje s ličnostima poznatim s područja kulturnog i javnog života, i uključuje ih u NOP. U vrijeme svog boravka u Zagrebu, Ivan Krajačić je postavljen na dužnost komandanta Druge operativne zone. Sredinom 1942, Krajačić organizira, zajedno s Ivom Lolom Ribarom, prebacivanje dr. Ivana Ribara na oslobođeni teritorij, gdje zajedno s njim i oni odlaze. Neposredno pošto je stigao na slobodni teritorij, Tito ga ponovo šalje u Zagreb, jer se pokazalo da nema pogodnije ličnosti za tako složene zadatke kao što je bila obavještajna služba NOP-a u Zagrebu, koja je, zaslugom Krajačića, tada već bila obuhvatila sve rodove neprijateljske vojske.

Početakom rujna 1943. godine, kada mu je zaprijetila neposredna opasnost od hapšenja, Ivan Krajačić, po naređenju CK KPH, napušta Zagreb i odlazi u Otočac, gdje se u to vrijeme nalazio ZAVNOH i predsjednik AVNOJ-a dr. Ivan Ribar. Neposredno poslije dolaska Ivana Krajačića, ustaše su napale Otočac; zajedno s Jakovom Blaževićem organizira uspješnu obranu ZAVNOH-a. Ivan Krajačić, s nekoliko mladića iz straže ZAVNOH-a, krenuo je prema raskrsnici za Senj, gdje je branio odstupnicu članovima i suradnicima ZAVNOH-a. Tada je teško ranjen, i tek u ranim jutarnjim satima pronašli su ga Jakov Blažević i Lazo Gabrić, pratilac dr. Ivana Ribara.

Godine 1944, na poziv CK KPJ i druga Tita, odlazi na Vis, kao organizacioni sekretar CK KPH, i na toj dužnosti se nalazio od jeseni 1943. godine. Na povratku s Visa, u blizini Vrginmosta srušio se avion u kojem se nalazio zajedno s Randolphom Churchillom i sovjetskom Vojnom misijom, te je tada teško ranjen.

U vrijeme NOB-a, Ivan Krajačić je izabran za člana AVNOJ-a na njegovom osnivanju, a na Drugom zasjedanju AVNOJ-a izabran je u njegovo Predsjedništvo. Također je, na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a, izabran u Predsjedništvo ZAVNOH-a, a u jesen 1942. kooptiran je i u CK KPJ.

Poslije osnivanja OZN-e, 1944, postavljen je za njezinog načelnika, a na toj se dužnosti nalazio i poslije rata, do ožujka 1946. godine, kada je, u činu generalpukovnika, preveden u rezervu i postavljen za ministra unutrašnjih poslova Hrvatske. Na toj se dužnosti nalazio do 1953. godine, od 1953. do 1963. bio je potpredsjednik Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske i član Saveznog izvršnog vijeća, i predsjednik SUBNOR-a Hrvatske od 1959 do 1961, a od 1963. do

1967. nalazi se na dužnosti predsjednika Sabora Hrvatske. Biran je za člana CK KPH na svim kongresima, i za člana CK SKJ na V, VI, VII i VIII kongresu. Godine 1968. je podnio ostavku u CK SKH, ali je do IX kongresa ostao član CK SKJ. Stalno je biran za člana Saveznog odbora SSRNJ i Glavnog odbora SSRNH. Član je Savjeta Federacije. Nosilac je Partizanske spomenice 1941 i mnogih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. srpnja 1952. godine.

Krajger Alojza Boris

Rođen je 14. februara 1914. u Gradišću, Slovenskim goricama, Maribor, Slovenija, gdje mu je otac bio okružni ljekar i pisac, po političkom uvjerenju socijalist. Poslije prvog svjetskog rata, porodica se preselila u Ljubljano, gdje je otac postao upravnik bolnice. Kao gimnazijalac, Boris Krajger je najprije bio aktivan sportaš, a zatim se angažirao i na društvenopolitičkom području. U prvim danima šestojanuarske diktature Boris i njegova braća su bili od utjecajem profesora poljanske gimnazije: Franceta Koblara, Lovra Sušnika i Juša Kozaka, i već simpatizeri KPJ. Policijski progoni nešto starijih školskih drugova, Borisa Kidriča, Toneta Tomšiča, Borisa Zihlerla, i naročito hapšenje Maks Stermeckog, su ga još više privukli komunistima.

Godine 1932. se upisao na Ljubljanski univerzitet — na Građevinsku tehniku, i stupanjem u ljevičarski klub „Triglav“ uključio se u napredni studentski pokret, učestvovao u velikim demonstracijama protiv diktature i sa zanosom proučavao marksističku literaturu. Poslije prvog hapšenja, Boris Kidrič ga je, maja 1934, privukao u KPJ. Već tada se posvetio partijskom radu i učestvovao u tehnici PK KPS. U novembru 1934. je, zbog političke djelatnosti, uhapšen i osuđen na dvije i po godine robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici.

Kad se, 9. maja 1937, vratio u Ljubljano, nastavio je studije i revolucionarni rad. Radio je kao tehničar u raznim građevinskim poduzećima, da bi se izdržavao. Kao komunist je djelovao u Slovenskom klubu, „Braniboru“ i stručnim organizacijama i u „Crvenoj pomoći“.

U godinama 1937—1940. bio je sekretar omladinske komisije pri CK KPS, koja je, krajem 1938, prerasla u PK SKOJ-a za Sloveniju, i član omladinske komisije CK KPJ, koja se, sredinom 1938, razvila u CK SKOJ-a. Organizirao je omladinu u vrijeme koje je bilo presudno za njeno angažiranje u borbi protiv fašizma.

U godinama 1938—1940. bio je član Okružnog komiteta KPS Ljubljane.

U februaru 1939. je izbjegao hapšenje i logor u Bileći, pa se, kao ilegalac, sasvim posvetio partijskom radu. Na Trećoj konferenciji KPS, 29. juna 1940, izabran je u CK KPS, gdje je odgovarao za rad s omladinom i za agitprop. Dvadeset sedmog marta 1941, policija ga je uhapsila u Jesenicama, ali ga je pustila prilikom napada na Jugoslaviju.

Kad je počela okupacija, ostao je u ilegalnosti i bio sekretar Okružnog komiteta KPS i Okružnog odbora OF Ljubljane, koja je već u prvoj godini NOB postala središte i tvrđava slovenačkih antifašističkih boraca.

Poslije hapšenja Toneta Tomšiča, u decembru 1941, Boris Krajger je obavljao i poslove organizacionog sekretara CK KP Slovenije. Kad je okupator, krajem februara 1942, ogradio Ljubljano žicom, CK KPS i IOOF su van žičane ograde ustanovili svoja povjereništa na čelu s Borisom Krajgerom, i preko njega održavali veze i usmjeravali djelatnost narodnooslobodilačkih organizacija i partizanskih jedinica u Sloveniji.

U maju 1942. Boris Krajger je kooptiran u Politbiro CK KPS, a uskoro su ga Talijani, u raciji u Ljubljani, uhapsili i internirali u logor Gonars. Tamo je s drugovima iskopao rov i kroz njega, 31. augusta 1942, pobjegao sa sedam drugova u gorička brda, i uključio se u akcije KP KPS za Slovenačko primorje. Sredinom novembra je došao u sjedište CK KPS u Polhograjske Dolomite, i ponovo djelovao u Politbirou.

Poslije povratka rukovodstva NOB na Kočevski rog, postao je, 20. maja 1943, vršile dužnosti politkomesara Glavnog štaba NOV i PO Slovenije, a 14. jula je imenovan za politkomesara. Taj odgovorni zadatak je vršio u vrijeme razoružavanja talijanskih i većeg dijela kvislinških jedinica, općeg narodnog ustanka i mobilizacije i najvećeg razmaha narodnooslobodilačkog rata na slovenačkoj teritoriji oslobođenoj Talijanske okupacije.

Boris Krajger je oktobra 1943, postao član Plenuma OF, SNOO i AVNOJ-a, a 23. septembra 1944. član IOOF. Od oktobra 1944. do početka marta 1945. djelovao je i u Politbirou CK KPS i došao u Štajersku kad je tamo počela njemačka ofanziva protiv oslobođene teritorije u Gornjoj Savinjskoj dolini.

Početkom marta 1945, kad je oslobođenje Slovenačkog primorja postalo najvažniji zadatak, CK KPS ga je poslao za političkog sekretara Oblasnog komiteta KPS i sekretara Pokrajinskog odbora OF za Slovenačko primorje. Učestvovao je u prodoru IX korpusa prema Trstu. U vrijeme borbe za slovenačku nacionalnu granicu, bio je sekretar CK KP Julijske krajine do 17. juna 1946, kad je postao ministar za unutrašnje poslove u vladi Slovenije. Taj odgovorni zadatak je vršio u vrijeme kad su neprijatelji socijalističkog uređenja bili veoma aktivni.

Godine 1948. je izabran za člana CK KPJ. Krajem januara 1953. postao je član Izvršnog vijeća Narodne skupštine Slovenije, a 15. decembra 1953. njegov predsjednik; član Saveznog izvršnog veća i Član njegovog Odbora za perspektivni društveni plan. Od juna 1962. bio je i član Koordinacionog odbora SIV-a. Godine 1962. je postao predsjednik Odbora SIV-a za opća privredna pitanja, a 25. juna je izabran za potpredsjednika SIV-a i predsjednika Odbora SIV-a za privredu.

Poslije oslobođenja stalno je bio savezni i republički poslanik. Do odlaska u Beograd, 1962. godine, bio je član IK CK KPS, član predsjedništva SSRN Slovenije i Glavnog odbora Saveza boraca NOR Slovenije. Od 1960. bio je Član Saveznog odbora SSRN Jugoslavije, i od 1958. član CK SKJ.

Bio je generalpotpukovnik JNA u rezervi. Poginuo je u saobraćajnoj nesreći, 4. januara 1967. godine.

Narodnim herojem proglašen je 5. septembra 1953. godine.

Kraš Valentina Josip

Rođen je 20. ožujka 1900. u Vuglovcu kod Varaždina, Hrvatska. Sin rudara, revolucionar, koji je u dvadesetoj godini postao član uprave Sindikata prehrambenih radnika u Zagrebu, Kraš je istodobno bio i tehnički urednik "Borbe" i njezin kolporter koji ju je često u posljednji čas ilegalno izvlačio iz tiskare. Stalno proganjan od policije, jedanaest puta hapšen, poslije definitivne zabrane izlaženja "Borbe", 1929, osuđen je od Državnog suda za zaštitu države na pet godina robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. Kao za sve komuniste, i za Kraša je robija bila samo nova politička škola, u kojoj je stekao solidno marksističko obrazovanje. U sjećanju drugova koji su s njim izdržavali kaznu, Kraš je ostao kao marljiv slušalac na kursovima i znatiželjan učesnik u diskusijama. godine 1934. ponovo se aktivirao u Ujedinjenim radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije u Zagrebu, a istodobno održavao veze s rudarima u Ivancu, gdje je organizirao štrajkove (1936. i 1937) i osnovao partijsku ćeliju. Potkraj 1939, upućen je u Lepoglavu, ali je ubrzo pušten. Godine 1940, zbog organiziranja štrajka pekarskih radnika u Zagrebu, ponovno je uhapšen.

Na Osnivačkom kongresu Komunističke partije Hrvatske, 1937, izabran je za Člana Centralnog komiteta KP Hrvatske, a na V zemaljskoj konferenciji KPJ za Člana Centralnog komiteta KPJ.

U danima neposredno poslije napada Njemačke na Jugoslaviju, zajedno s Vladimirom Bakarićem, Kraš je posjetio podbana dr Svetozara Ivkovića, i tražio da se radnicima i svim antifašistima podijeli oružje zbog odbrane zemlje, ali je bio odbijen.

Poslije okupacije Jugoslavije, u maju 1941, Kraš odlazi u Karlovac kao delegat Centralnog komiteta KP Hrvatske, da izvrši pripreme za oružani ustanak. Tu je osnovao Vojni komitet za Kordun, Baniju i Gorski kotar. Nedugo poslije Kraševa dolaska u Karlovac, u gradu su formirane udarne omladinske trupe i počele oružane akcije. Karlovac je osvanuo pun parola. Oštećen je dalekovod Uzalj — Karlovac — Zagreb, srušena pruga između Mostanja i Duge Rese, organizirana pobuna u domobranskom garnizonu, a istodobno su radnici i omladinci upućivani u prve partizanske odrede.

U neprekidnoj akciji, Kraš je prokazan na ulici, 18. novembra 1941, i u borbi s dvojicom policajaca mučki ubijen s leđa od jednog ustaše.

Narodnim herojem proglašen je 26. srpnja 1945. godine.

Kreačić Ivana Otmar Kultura

Rođen je 27. februara 1913. godine u Bugojnu, Bosna i Hercegovina, u radničkoj porodici.

Poslije završetka osnovne škole u rodnom mjestu, učio je gimnaziju u Banja Luci i Zagrebu, gdje mu je otac 1925. godine dobio mjesto u radionici državnih željeznica. U Zagrebu je završio gimnaziju i maturirao. Poslije toga, 1932. godine, postao je član-volonter Narodnog kazališta u Zagrebu, a istovremeno je sudjelovao i u formiranju dramskog studija. Rad u kazalištu napušta 1935. godine, i zapošljava se na pruzi Zagreb — Karlovac, a kasnije u željezničkoj ložionici u Osijeku, gdje dolazi u dodir s naprednim radničkim pokretom. Tu je veoma aktivno radio u organizacijama URS-ovih sindikata, zbog čega je bio uhapšen, izbačen iz službe i protjeran iz Osijeka.

Član KPJ postao je 1937. godine. Iste godine, na poziv KPJ, odlazi organiziranim kanalima u Španiju i postaj borac Internacionalnih brigada. Učestvovao je u borbama na frontovima Aragona, Levanta, Estramadure i Katalonije, najprije kao borac u bataljonu "Đuro Đaković", a kasnije kao rukovodilac kulturno-prosvjetnog rada u istom bataljonu i u Štabu 129. internacionalne brigade. Poslije poraza republikanske vojske, s ostalim borcima internacionalnih brigada prebačen je u Francusku. Od 1939. do 1941. godine bio je interniran u koncentracionim logorima: Sen Siprijen, Girs i Verne d'Arjež, odakle se ilegalno, početkom 1941. godine, prebacuje s grupom španskih dobrovoljaca partijskim kanalima u Jugoslaviju, i odmah se uključuje u NOP.

U početku je radio u Zagrebu na organiziranju ilegalnih štamparija i partijske tehnike, pripremanju, štampanju i rasturanju proglaša, letaka i drugog materijala, a zatim je prešao na oslobođenu teritoriju. Do kraja 1943. godine, kao član AGITPROP-a CK KPH i glavnog štaba NOV i PO Hrvatske, radio je na ideološkom, političkom i kulturnom prosvjećivanju Članova KPJ, boraca i naroda područja na kojem se nalazio. Istovremeno je radio i na pokretanju i izdavanju prvih centralnih partizanskih listova na oslobođenoj teritoriji Hrvatske („Vjesnika", „Partizana", „Dnevnih novina" i „Naprijed-a"). U ovom periodu se istakao u nekoliko navrata u odbrani partizanskih bolnica, kada je samo s dvije desetine naoružanih boraca odbijao napade znatno jačih i talijanski h snaga, nanio im velike gubitke i uspio spasiti ranjene i bolesne borce.

Februara 1944. godine postavljen je za političkog komesara 12. slavonske divizije, a u ljeto iste godine 6. slavonskog korpusa NOVJ. Na ovim dužnostima istkao se izuzetnom hrabrošću u svim borbama koje su ove jedinice vodile u tom periodu, kao i njihovim uspješnim rukovođenjem. Na ovoj dužnosti ostao je do kraja rata.

Poslije završetka rata, bio je pomoćnik načelnika i načelnik Glavne političke uprave JNA, odnosno načelnik Uprave za moralno-političko vaspitanje u Državnom sekretarijatu za poslove narodne odbrane, a od 1955. godine i podsekretar u Državnom sekretarijatu narodne odbrane. U državno-političkom životu nalazio se na raznim istaknutim funkcijama: na V kongresu KPJ izabran je za člana Centralne revizione komisije KPJ, a na II kongresu KPH za člana CK KP Hrvatske; biran je za narodnog poslanika Savezne narodne skupštine i za člana CK SKJ na VI, VII i VIII kongresu SKJ; bio je rukovodilac Opunomoćstva CK

SKJ za JNA, a zatim i sekretar Nacionalnog Centralnog odbora Saveza boraca Jugoslavije, sekretar Nacionalnog udruženja španskih boraca, član Saveznog odbora SSRNJ, predsjednik Saveza za tjelesno vaspitanje „Partizan“ ... Imao je čin general-pukovnika, i bio je član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Krese Franca Franc Čoban

Rođen je 7. marta 1919. u bognečoj vasi kod Mokronoga, Trebnje, Slovenija u porodici seljaka i radnika. Kako je otac 1927. godine otišao za zaradom u Argentinu, Franc se već u ranoj mladosti morao sam izdržavati. Poslije završenih pet razreda osnovne škole na Trebelnom, pohađao je godinu dana klasičnu gimnaziju u St. Vidu, nad Ljubljanom. Pošto nije imao finansijskih sredstava, školu je morao napustiti, pa je gimnaziju završio tek poslije oslobođenja. Godine 1937. zaposlio se kao pastir, i zatim radnik na veleposjedu Hmelnik, a odatle je, 1939, otišao u Ljubljano i povremeno se zapošljavao na raznim gradilištima, a zimi u šumama. Vojni rok je odslužio u brdskoj pješadiji, gdje je bio mitraljezac. U danima rasula jugoslovenske vojske bio je, na putu iz Karlovca kući, zarobljen, ali je uspeo da pobjegne u rodni kraj i da se

zaposli kao šumarski radnik.

Pridružio se ubrzo Osvobodilnoj fronti, raznosio "Slovenski poročevalec", u oktobru 1941. nosio hranu partizanskoj četi i bio njen vodič. U 1. četu Dolenjskog partizanskog bataljona je stupio 2. marta 1942. Najprije je bio borac, zatim mitraljezac i učestvovao u mnogim napadima na i talijanske položaje, naročito u borbi kod Sv. Križa. U aprilu je postao pratilac i kurir komandanta Pete grupe odreda.

Kad je saznao da je KPJ povela narod u ustanak, i protiv teških socijalnih nepravdi, koje je i sam doživljavao u ranoj mladosti, on je s još većim žarom učestvovao u svim oblicima borbe i rada. Primljen je u KPJ 20. juna 1942. godine.

Od juna do septembra 1942. bio je obavještajac Drugog bataljona Krškog odreda; do novembra obavještajac Trećeg bataljona Gupčeve brigade; do decembra 1942. obavještajac Istočno-dolenjskog odreda; do februara 1943. obavještajac brigade „Ivan Cankar“. U to vrijeme se istakao u borbi za Škocjan, kod Dvorišća i Dobič — Prekriški, i naročito u Jelenovom žlebu, gdje je bombama probio talijanski položaj i zaplijenio tešku "bredu", više pušaka i pištolja. Do jula 1943. bio je obavještajac 1. dolenjske operativne zone; do augusta obavještajac 15. divizije i zamjenik komandanta Drugog bataljona Gupčeve brigade. U to vrijeme je učestvovao u napadu na belogardističko uporište u Pleterju i u borbama za Žužemberk, Sela-Šumberk.

Pred kapitulaciju Italije, postao je komandant Drugog bataljona Gupčeve brigade, i s njim izveo više samostalnih akcija kod Tržišča, Malkovca i Telča. Naročito se istakao u rušenju željezničke pruge Trebnje — Novo Mjesto i Trebnje — Velika Loka, i u borbi za Mirnu Peč, kao i u sukobima s belogardistima kod Kostanjevice.

Krajem septembra 1943. postao je komandant XIV (željezničarske) brigade, i s njom je napao njemački utvrđeni položaj rta Bučki i zaplijenio mnogo oružja. U početku Njemačke ofanzive, brigada je priključena 18. diviziji, i Franc Krese ju je vodio u teškim borbama kod Broda na Kupu.

Novembra i decembra 1943. bio je pomoćnik načelnika obavještajnog centra Glavnog štaba NOV i POS, zatim je jedan mjesec bio na višem partijskim tečaju, pa onda, do marta 1944, načelnik obavještajnog centra VII korpusa. Po vlastitoj molbi, premješten je za načelnika štaba Gupčeve brigade i bio u borbama za Trsku goru, Karteljevo, u napadu na Štampetov most, i u Slivnici.

U junu 1944. postao je komandant XII brigade i vodio je u borbama kod Bosiljeva, Teških voda i u Suhoj krajini, gdje je 28. jula 1944. bio teško ranjen; amputirali su mu nogu i poslali ga na liječenje u našu bazu, u južnoj Italiji. Poslije ozdravljenja, došao je u Beograd, i tamo je radio u štabu KNOJ-a.

Maja 1945. je postao predsjednik Suda za prekomursko vojno područje; u julu komandant garnizona u Murskoj Soboti, a do maja 1946. je komandant škole II divizije KNOJ-a i inspektor u toj diviziji, i potoni major UDB-e za Sloveniju; bio je i predsjednik Glavnog odbora Udruženja ratnih vojnih invalida Slovenije i član Izvršnog odbora Centralnog odbora Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije.

Od 1958. bio je sekretar općinskog komiteta SKS Ljubljana — Vič, a od 1959. do 1969. upravnik Muzeja revolucije u Ljubljani.

Bio je republički poslanik, član glavnog odbora SSRN Slovenije; član glavnog odbora Saveza boraca NOR Slovenije i predsjednik njene komisije za djecu palih boraca; član savjeta Zavoda za rehabilitaciju invalida; Član savjeta Medicinskog fakulteta i drugih samoupravnih organa kao i član Savjeta republike Slovenije. Iz hrabrog mitraljesca i bombaša Krese je izrastao u jednog od najomiljenijih komandanata slovenačkih partizanskih jedinica i najmarkantnijih likova naše narodne revolucije. Bio je rezervni potpukovnik JNA i nosilac Partizanske spomenice 1941. i mnogobrojnih odlikovanja. Umro je 19. oktobra 1980. u Ljubljani, gdje je i sahranjen.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Krkač Marka Ivan

Rođen je 30. ožujka 1911. godine, u siromašnoj seljačkoj obitelji, u Jakovlju, Krapina, Hrvatska. Svoj dom napustio je dosta rano, i otišao u svijet u potragu za boljim životom. Put ga je doveo u Zagreb, gdje se zaposlio kao radnik. Tu je vrlo brzo upoznao i okusio nepravdu i nevolje koje su pritiskale radnike velikog grada,

Neopravdano otpušten s posla, Ivan Krkač je 1933. pucao, na Savskoj cesti u Zagrebu, na inženjera Elznera. U to doba još nije pripadao organiziranom radničkom pokretu, pa je njegov atentat bio spontan protest protiv postupka poslodavaca prema radnicima. Zbog toga je uhapšen 3. listopada 1933, i osuđen na 4 godine robije. Kaznu je izdržao u kaznionici u Lepoglavi, gdje se upoznao i zbližio s Martinom Franekićem. Franekić, poznati komunist, pomagao mu je da se što bolje upozna s radničkim

pokretom, kojemu je Krkač aktivno pristupio čim je pušen s robije. Poslije robije, Krkač se vratio u svoje Jakovlje, i tu već 1938. godine osnovao Odbor Stranke radnog naroda, koji je, dvije godine kasnije, s proljeća 1940, prerastao u partijsku organizaciju. Sekretar novoosnovane partijske organizacije postao je Ivan Krkač, a kada je, listopada iste godine, osnovan Općinski komitet za općine Pušću i Bistru, Krkač je izabran za Člana tog komiteta.

Velike su zasluge Krkača za razvitak naprednih ideja, a kasnije i ustanka u Jakovlju. Zbog takvog rada, žandari su ga stalno imali na oku i progonili, ali to Krkača nikad nije pokolebalo. Poslije dolaska okupatora u Jugoslaviju, Krkač se aktivno uključuje u pripreme ustanka u svom kraju. Početkom kolovoza 1941. godine, izabran je u Kotarski komitet Komunističke partije za Zagreb, koji je rukovodio organiziranjem ustanka u selima u kojima je djelovao Krkač. Ma tom području, za vrlo kratko vrijeme osnovao je partijske organizacije, a u nekoliko sela i narodnooslobodilačke odbore. Studenoga 1941. godine, na Okružnoj partijskoj konferenciji, izabran je za člana Okružnog komiteta Komunističke partije za Zagreb. Bio je i član Biroa.

Ivan Krkač je jedan od organizatora prvih partizanskih jedinica, osnovanih u ovom kraju ožujka 1942. Kao politički komesar 1. zagorske partizanske čete, hrabro se borio na teritoriju kotara Donje Stubice. 8. travnja 1942. godine, Ivan je s četom napao Donju Stubicu, i tako onemogućio proslavu prve godišnjice Nezavisne Države Hrvatske. Njegova četa izvršila je uspješan napad i na žandarmerijsku stanicu u Donjoj Bistri. Pored ostalih akcija, četa je izvršila i diverziju u Tekstilnoj fabrici u Oroslavlju.

Poginuo je boreći se do posljednjeg daha, u borbi s ustašama i žandarima, 15. svibnja 1942. godine, u Martincima, blizu ceste između Zlatar-Bistrice i Zlatara. Tu je, u seoskom mlinu — gdje se sa svojim pratiocem sklonio da se malo odmori i dalje nastavi put — Krkač opkoljen od ustaša i žandara. Poginuo je hrabro se boreći, kao komesar 1. zagorske partizanske čete. Poslije smrti, u njegovoj ruci nađena je odvijena bomba, koju nije stigao baciti na neprijatelja.

Njegovom smrću Partija je izgubila jednog od najboljih i talentiranih drugova, koji je imao mnogo uslova da se razvije u vrlo sposobnog partijskog funkcionera.

Narodnim herojem proglašen je 9. veljače 1952. godine.

Kroflin Rudolf

Rođen je 15. travnja 1916. u Lenjišću, Klanjec, Hrvatska. Uoči rata, zaposlio se u Zagrebu kao kovački radnik, u tvornici "Ventilator". Kao bistar mladić, našao se u krugu naprednih radnika koji su se okupljali u Ujedinjenom radničkom sindikalnom savezu Jugoslavije. Ubrzo je zapažen kao sposoban organizator i primljen u Komunističku partiju Jugoslavije. Organizirao je demonstracije i štrajkove.

Poslije okupacije zemlje, kao član, i zatim sekretar, Drugog rejonskog komiteta KP Hrvatske u Zagrebu, organizira omladinske udarne grupe, i sam sudjeluje u brojnim akcijama. S Antom Milkovićem i braćom Gluhak izveo je diverziju na pruzi Zagreb - Sisak, sudjelovao je i u hvatanju policijskog agenta Tiljka, a 14. rujna 1941.

Izvršio je sa svojom grupom napad na grupu ustaša u Vrbanićevoj ulici. Tada je ranjeno 20 ustaša, ali je i sam Kroflin ranjen i uhvaćen.

Šesnaest dana mučen je u zagrebačkoj policiji. Nije priznao čak ni svoje ime. Podlegao je mučenju 30. rujna 1941.

Narodnim herojem proglašen je 14. prosinca 1949. godine.

Krsmanović Branko

Rođen je 3. oktobra 1915. godine u selu Donja Mutnica, kod Paraćina, Srbija. Posle završetka osnovne škole i gimnazije, upisao se na Beogradski univerzitet, a kasnije je prešao u Prag i tamo nastavio studije. Kao napredan omladinac, u Pragu je 1936. godine izabran za predsjednika Jugoslovenske studentske samouprave. Iste godine u Pragu primljen je za člana KPJ.

U jesen 1936. godine je preko Praga upućivao Jugoslovenske studente — dobrovoljce u internacionalne brigade koje su se borile za obranu španske republike od fašističke pobune i intervencije. Krajem 1937. godine i sam je krenuo u Španiju, gdje je kao borac stupio u bataljon „Dimitrov“, u kome je tada bilo dvadeset pet jugoslovenskih studenata. S ovim bataljonom borio se na

Haramskom frontu, južno od Madrida. Pet mjeseci kasnije u Španskoj republikanskoj vojsci završio je oficirsku školu u Pozbrubiju, kod Albacete. Posle toga je proizveden u čin potporučnika i postavljen za političkog komesara protutenkovske baterije, koja je bila sastavljena od dobrovoljaca iz Jugoslavije. U borbama na centralnom i Aragonskom frontu, ova baterija stekla je glas i slavu najbolje protutenkovske jedinice u cijeloj Španskoj republikanskoj armiji, što je svakako dobrim djelom zasluga i mladog političkog komesara Krsmanovića. Ubrzo posle toga, unapređen je u čin kapetana Španske republikanske armije. U jednoj noćnoj borbi ranjen je u nogu, pa je prebačen u Francusku na tečenje. Kada je rane izliječio, francuske vlasti su ga uputile u koncentracioni logor Girs.

Iz Francuske se vratio u Jugoslaviju početkom 1941. godine. Na graničnom prijelazu iz Italije sačekali su ga policajci, uhvatili u vozu i sproveli u Beograd. U zatvoru beogradske Glavnjače proveo je trideset pet dana, posle čega je protjeran u Paraćin, 24. marta 1941. godine. Dva dana kasnije, za njim je sreskom načelniku stigla depeša da ga odmah sprovede u Beograd. Dvadeset sedmog marta došlo je do obaranja vlade Cvetković-Maček, formiranja nove vlade armijskog generala Dušana Simovića i raskida Trojnog pakta, pa Branko nije ni sproveden u Beograd, u Paraćinu je ostao do polovine maja 1941. godine, kada je ilegalno došao u Beograd, gdje je živio do donošenja odluke CK KPJ o dizanju ustanka.

Još aprila 1941. godine u Srbiji je formiran Vojni komitet u koji je, pored ostalih (Spasenije Babović, Sretena Žujovića i Filipa Kljajića), ušao i Branko Krsmanović. Zadatak komiteta bio je prikupljanje oružja i organizatorsko-propagandne i druge pripreme za dizanje ustanka. Odmah posle donošenja odluke CK KPJ (4. jula 1941. godine) o dizanju općenarodnog ustanka protiv okupatora, obrazovan je Štab NOPO Srbije, kasnije Glavni Štab NOPO Srbije, u koji su ušli: Sreten Žujović, Rodoljub Čolaković, Filip Kljajić, Sreten Grujović i Branko Krsmanović. Kao iskusan borac, provjeren revolucionar i komunist i član GŠ NOPO Srbije, Krsmanović je vrlo često putovao po cijeloj Srbiji, naročito Pomoravlju, Šumadiji i zapadnoj Srbiji, gdje je stvarana slobodna teritorija. Vrlo aktivno je učestvovao u stvaranju prvih partizanskih jedinica: Beličke čete, Kragujevačkog NOP odreda, 1. i 2, šumadijskog NOP odreda, i drugih. Nijemci su, augusta 1941, jakim snagama opkolili Kosmaj i u gustom streljačkom stroju izbili na vrh planine, da bi pronašli i uništili Kosmajski NOPO. Tog dana na Kosmaju se našla samo desetina Mladenovačke partizanske Čete, koja je hrabro poginula u

borbi. Tada je poginuo i Branko Krsmanović, član GŠ NOP odreda za Srbiju, u dvadeset šestoj godini života.

Narodnim herojem proglašen je 9. maja 1945. godine.

Kruška Marka Gojko

Rođen je 22. kolovoza 1922. godine u Cetinju, Crna Gora. Đak. Potiče iz činovničke porodice.

Osnovnu školu i sedam razreda gimnazije završio je u rodnom gradu. Od rane mladosti pripadao je naprednom omladinskom pokretu i učestvovao u mnogim akcijama srednjoškolske omladine. Njegovi školski drugovi su ga upamtili kao razboritu i slobodoumnu ličnost. Često je dočekivao zoru nad knjigom. Posebno ga je interesirala marksistička literatura, čitao je Kauckog i Lenjina. O svemu pročitano pravio je bilješke: „Evo, dovršio sam čitanje, i opet se laćam pera da nastavim pisanje... moj mali dnevniče." Sa 17 godina postao je član SKOJ-a, a ubrzo potom i član gimnazijskog komiteta SKOJ-a.

U vrijeme kapitulacije, aprila 1941, sa svojim drugovima prikuplja oružje i municiju i sklanja ih na sigurna mjesta u okolini Cetinja. Trinaestojulski ustanak 1941. zatekao ga je u okupiranom gradu. Želio je da pođe sa svojim drugovima, koji su napustili grad. Partija mu je namijenila drugi zadatak: da radi u neprijateljskoj pozadini, prikuplja i šalje podatke o neprijatelju i njegovim namjerama, organizira omladinu, prikuplja oružje, municiju i drugi materijal za NOP. Ilegalni rad u gradu bio je povezan s brojnim opasnostima. Da bi bio sigurniji, po zadatku Partije, stupio je u kvislinšku vojnu organizaciju. Za sve vrijeme toga rada slao je dragocjene podatke rukovodstvu NOP.

Onda je poželio da izađe na slobodnu teritoriju, i 8. novembra 1943. godine poslao je poruku: „Imam već tri dana da sam dao molbu da idem gore, pa mi nije dat još odgovor. Molim za odgovor u što kraćem vremenu". Na poledini iste cedulje bio je ispisan odgovor: „Ako ti ne prijete opasnost, možeš ostati još tu, za sada."

Hrabri se ne boje, i Gojko je i dalje obavljao zadatak obavještajca. Dvadeset četvrtog decembra 1944. godine otkriven je i uhapšen. S porodicom je odveden u „nacionalističku policiju". Izložen je najstrašnijim mukama. Ništa nije priznao, nikoga nije odao. Potom je bio predat Nijemcima, koji su ga osudili nasmrt vješanjem. Poslije izricanja presude, predsjednik njemačkog ratnog suda, major Gajsinger, cinično mu je ponudio cigaretu. „Kao što prezirem vas i vaš fašizam, mrzim i vaše cigarete", bio je Gojkov odgovor.

Odveden je u zatvorsku ćeliju u kojoj je ostavio zapis što ga samo hrabri mogu napisati: „Gojko Kruška 13. januara 1944. osuđen je na smrt vješanjem. Presuda će se izvršiti u tri sata poslije podne". Ocu i sestri je u zatvoru rekao: „Nemojte da plaćete, ne vrijeđajte me vašim suzama". Njemački vojnik je došao u zatvorsku ćeliju po Gojka i zapovjedio: „Spremi se!". „Spreman sam!", bio je kratak odgovor.

Zajedno sa svojim drugom albanskim partizanom Musom Butom Hodžićem, odveden je na vješala. Njihova pjesma nadjačala je buku motora kamiona kojim su dospjeli do gradskog trga. Njemački agent ga je upitao: „Je li ti žao što ideš u smrt?" Dobio je prkosan odgovor: „Ne, izdajniče, jer ginem kao čovjek, a vi ćete ginuti kao izdajnici!" Dok mu je omča bila oko vrata, spazio je majku u masi prisilno dovedenog svijeta: „Zar si ti to? Zar zbilja plaćeš pred ovim bijednim razbojnicima?!"

Majka je prestala da plače, a Gojko je počeo da pjeva: „Sa Lovćena kliče vila, Crna Goro majko mila!"

Tri dana i tri noći visjeli su ispod starog brijesta na vješalima leševi hrabrih boraca Gojka Kruške i Muse Buta Hodžića.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kufrin Ivana Milka

Rođena je 15. oktobra 1921. godine u selu Purgariji, Jastrebarsko, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Osnovnu školu je završila u Okiću, a gimnaziju u Zagrebu. Poslije završetka gimnazije, upisala se na Agronomski fakultet. Već u Srednjoj školi, 1938, Milka postaje član SKOJ-a. Na fakultetu je, zbog svoje aktivnosti u omladinskom pokretu, brzo zapažena. Zato je već na prvoj godini studija izabrana za sekretara skojevske grupe. Predsjednik je i Odbora za skupljanje narodne pomoći. S grupom skojevaca, Milka je prikupila i upakirala stotine paketa hrane za Crveni križ — za učesnike španjolskog građanskog rata, i ispisala niz čestitki koje su im upućene u logore u Francuskoj. Aprila 1941, ustaše joj zabranjuju prisustvovanje predavanjima na fakultetu; po zadatku Partije odlazi u rodni kraj, gdje se povezuje s partijskom organizacijom u selu Horvati. Tu postaje i član KK SKOJ-a za Jastrebarsko i Samobor. U svom selu, Okiću, osniva skojevsku grupu. U junu, naročito poslije napada Njemačke na SSSR, ustaše je traže da je uhapsu, ali se Milka uvijek uspješno sklanja, zahvaljujući vjernom narodu svoga sela, koji je štiti i svakodnevno obavještava o kretanju ustaša.

I onda kada joj ustaše hapse roditelje i sestre, prekaljena skojevka se ne koleba. Svjesna da s fašistima nema pogodbi, ona ilegalno odlazi u Zagreb, gdje se povezuje sa skojevskom i partijskom organizacijom. Tu krajem juna 1941. postaje član Gradskog komiteta SKOJ-a i član KPJ. Ona organizira i učestvuje u akcijama skojevskih organizacija u pripremanju i vršenju diverzantskih akcija, u pisanju parola, u uništavanju ustaških i njemačkih plakata-proglasa, i svesrdno radi na okupljanju napredne omladine protiv okupatorske i ustaške vlasti. Krajem oktobra 1941, odlazi iz Zagreba, preko Karlovca, u partizane, u Petrovu goru. Tu ubrzo postaje član OK SKOJ-a za okrug Karlovac, i neumorno radi na stvaranju i organizacionom jačanju omladinskih organizacija na Kordunu. Učestvuje i u akcijama partizanskih odreda, i na taj način ličnim primjerom usmjerava omladinu u narodnooslobodilačku vojsku.

Aprila 1942. odlazi, s grupom partizana, po odluci CK KPH, s Korduna na područje Pokuplja i Žumberka, da u tim krajevima razvija NOP i da u neposrednoj okolici Zagreba, gdje se osjećao jak utjecaj Mačekove izdajničke politike, mobilizira hrvatski narod za oružanu borbu protiv okupatora i kvislinga. Milka u Žumberku postaje zamjenik političkog komesara 1. žumberačke čete. S jednim vodom čete i narodnim herojima Milanom Mraovićem Simićem i Pavlom Videkovićem vrši česte diverzantske akcije na pruzi Zagreb — Karlovac, uništava pojedina ustaška uporišta, šireći partizansku bazu sela Okića i Horvata. U Hrvatskom Leskovcu, zajedno s Milanom Mraovićem Simićem, razoružava željezničku stražu i zarobljava 9 domobrana sa 6 pušaka. Već poslije nekoliko borbi, postaje komesar 3. čete bataljona "Josip Kraš", s kojom vrši svakodnevne akcije u neposrednoj blizini Zagreba. Njena četa je kovač bratstva i jedinstva. U njoj su Hrvati i Srbi — sinovi Korduna, Zagreba, Pokuplja i Žumberka. Sa svojom četom uništava nekoliko vozova kod Zdenčine i Horvata, a u jednom od njih zarobljava dva policijska agenta i talijanskog vojnog atašea.

Milka je vješto manevrirala svojom četom, iznenađivala neprijatelja i pojavljivala se tamo gdje se najmanje nadao. Takva smionost stvarala je kod ustaša i domobrana veliku paniku i

prisilila ustaške vlasti da za izvjesno vrijeme, u augustu 1942. godine, obustave noćni saobraćaj na pruzi Karlovac — Zagreb, od 20 do 5 sati.

U novembru 1942. godine ova djevojka, u narodu poznata po velikoj hrabrosti i smjelosti, komesar na području Žumberka, Pokuplja i neposredne blizine Zagreba, postaje i član OK KPH za Pokuplje.

Upravo u to vrijeme, Milka po zadatku Partije drugi put napušta svoj kraj i odlazi na Kordun, gdje postaje sekretar Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku. Kao omladinski rukovodilac obilazi područje Korduna, Like, Pokuplja, Žumberka, Slavonije, Podravine i Kalnika, neumorno radeći na stvaranju organizacije SKOJ-a na terenu i u partizanskim jedinicama. Godine 1943. Milka je birana za predsjednicu Saveza antifašističke omladine Hrvatske. Nije bila rijetkost vidjeti je sa skojevcima i u raznim oružanim akcijama. Poznata je po spremnosti da krene na svaki put, u svako doba, i da prođe teritorij za koji se znalo reći: "Tuda nitko proći ne može". Uvijek je nalazila snage i mogućnosti za izvršenje postavljenog zadatka. Učesnik je 1 kongresa USAOJ-a, 1942, u Bihaću, i II kongresa USAOJ-a, 1944, u Drvaru.

Poslije oslobođenja zemlje, birana je na području Jastrebarskog i Samobora za narodnog zastupnika Sabora NRH i poslanika Savezne skupštine u pet saziva. Završila je Ekonomski fakultet, bila je podsekretar u Saveznom sekretarijatu za robni promet, predsjednik Saveznog komiteta za turizam, Član SIV-a, član Izvršnog vijeća Sabora Hrvatske, 20 godina je član CK KPH.

U toku NOR-a bila je vijećnik I, II i III zasjedanja ZAVNOH-a. Živjela je u Zagrebu i bila je član Predsjedništva Republičkog odbora SUBNOR-a Hrvatske. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašena je 23. jula 1953. godine.

Kujundžić Đorđa Maksim

Rođen je 1923. godine u Čelebićima kod Konjica, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici. Završio je osnovnu školu, a zatim se bavio zemljoradnjom.

U narodnooslobodilačku borbu je stupio s osamnaest godina, decembra 1941. godine. Od prvih dana dolaska u Konjički bataljon istakao se hrabrošću i ubrzo postao bombaš.

Augusta 1942. godine njegov bataljon je ušao u sastav novoformirane 10. hercegovačke NOU brigade. Kao komandir čete ove brigade, bio je primjer hrabrosti i snalažljivosti. U borbi na Otočcu prvi je upao u željezničku stanicu, bacio bombe i zarobio nekoliko neprijateljskih vojnika. Na Golešu je sa svojom desetinom ubio šest Nijemaca i zarobio puškomitraljez. U borbi za oslobođenje Jajca sam je ubio sedam ustaša i tri živa uhvatio. Decembra 1942. godine, u borbama za oslobođenje Prozora, Nevesinja i u napadima na neprijatelja na Parinu istakao se velikim podvizima. U napadu na Prozor uništio je, prve noći, bunker, isjekavši žicu i bacivši bombu u njega. Druge noći je, kao vođa bombaške grupe, upao u grad i zauzeo utvrđenu zgradu, zarobivši sedam Talijana i teški mitraljez. U borbama na Parinu, njegovom zaslugom je uništena cijela neprijateljska baterija topova s poslugom.

U borbama protiv Nijemaca na Ravnom, kod Gacka, u vrijeme V neprijateljske ofanzive, njegovi smjeli podvizi uvrstili su ga među najbolje borce brigade. Tada je, kada mu je nestalo municije, sačekao na šumskoj stazi Nijemce u zaklonu s praznom puškom. Posljednjeg iz grupe od četvorice je udario kundakom po glavi, oteo mu mašinku i odmah ubio ostalu trojicu, dobro se snabdjevši municijom. U jesen 1943. godine postavljen je za zamjenika komandanta bataljona, a nešto kasnije za komandanta Omladinskog bataljona u 29. hercegovačkoj diviziji. U proljeće 1944. godine njegov bataljon je vodio borbu s crnogorskim četnicima na teritoriji nikšićkog sreza. U ovoj borbi pokazao je izvanrednu hrabrost i umješnost u rukovođenju. Početkom novembra 1944. godine, u Zaboranima kod Nevesinja, poginuo je braneći odstupnicu svom bataljonu u borbi s Nijemcima.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Kuprešanić Nikole Milan

Rođen je 2. oktobra 1911. u selu Medak, Gospić, Hrvatska. Potiče iz zemljoradničke porodice. Osnovnu školu završio je u selu gdje je rođen, a gimnaziju u Gospiću. Do aprilskog rata službovao je u Čazmi i Virovitici, kao državni činovnik financijske struke. Posle kapitulacije Jugoslovenske vojske, vratio se u rodni kraj.

Poziv KPJ na oružanu borbu prihvatio je s oduševljenjem, i odmah se uključio u rad na pripremama za oružani ustanak na području gospićkog sreza. Početkom augusta 1941, rukovodi napadom ustaničkih snaga na ustaško-žandarsku posadu u selu Medak; tada se ističe kao hrabar borac i umješan komandant. Posle toga, po zadatku OK KPH za Liku, najviše se angažira u radu na stvaranju čvrstih vojnih jedinica od ustaničkih snaga, i kad je od

boraca s područja gospićkog kotara, augusta 1941, formiran gerilski bataljon "Velebit", Milan je postavljen za njegovog komandanta. Kao predstavnik gospićkog kotara, učestvovao je na savjetovanju vojnih delegata gerilskih odreda s područja Like i Bosanske krajine, 31. augusta 1941, u Drvaru, i na sastanku vojnih delegata ličkih partizanskih odreda, 21. septembra 1941. na Kamenskom, na Plješivici, kada su donesene značajne odluke za razvoj oružane borbe u Lici i Bosanskoj krajini.

Kada je, u oktobru 1941, na području gospićkog kotara formiran 1. lički NOP odred "Velebit", jačine oko 2.000 boraca, Milan je postavljen za njegovog komandanta. U to vrijeme primljen je i za člana KPJ. Pod njegovom komandom, Odred je krajem 1941. i početkom 1942. uspješno sprečavao napade Talijana, ustaša i četnika na oslobođenu teritoriju i rušio ličku željezničku prugu na dijelu između Gospića i Gračaca. U decembru 1941. upućen je na partijski kurs pri OK KPH za Liku, koji se održavao u Trnavcu; i kad su, krajem decembra te godine, talijanske snage prodrle od Vrhovina ka Korenici, dočekao ih je s grupom kursista u Šijanovom klancu, i tada bio ranjen. U toku ljeta 1942. godine komandira privremenom borbenom grupom nazvanom Kombinirani odred, koji je radio u zapadnoj Lici, s posebnim vojničkim i političkim zadatkom: da jača angažiranje hrvatskog življenja iz tog dijela Like u NOB.

Septembra 1942, kada je Glavni štab Hrvatske formirao 9. partizansku brigadu Hrvatske (3. lička), Milan je postavljen za njenog komandanta. Krajem tog mjeseca, on je s brigadom razbio četnike u Raduču, a nekoliko dana kasnije i ustaše u Ribniku, a zatim zauzeo Brušane i Lički Novi. Bili su to značajni uspjesi tek formirane brigade i njenog komandanta, na kojima im je čestitao Glavni štab Hrvatske. Posle toga, Milan je nastavio da reda nove uspjehe s brigadom: razbio je četnički puk "Vožd Karadžić" na području Gračaca, a zatim se, po naređenju Vrhovnog štaba, prebacio na sektor Bosanskog Grahova, gdje je brigada u novembru operirala pod komandom Štaba 2. proleterske divizije. Posle povratka u Liku, u decembru 1942, uspješno napada neprijateljske posade između Gračaca i Lovinca. U Četvrtoj neprijateljskoj ofanzivi vodi borbe s mnogo nadmoćnijim talijanskim snagama na Pločanskom klancu i kod Gornjeg Lapca, Upornom obranom na frontu, povremenim protunapadima i zabacivanjem dijela snaga u pozadinu, neprijatelju su naneseni ozbiljni gubici i onemogućen brz prodor na oslobođenu teritoriju Like. U svim tim borbama Milan se pokazao kao veoma

vješt i neustrašiv komandant, a njegova je zasluga i to što je brigada od Glavnog štaba Hrvatske tada dobila naziv udarna.

Krajem marta 1943, kao iskusan i vješt komandant, Milan je postavljen za načelnika Štaba 1. korpusa NOV Hrvatske. U to vrijeme (krajem marta i početkom aprila) komandirao je privremenom operativnom grupom „Gacka“, i s njom postigao značajne uspjehe u gackoj dolini. Kao sposoban i vest starješina, pokazao se i na dužnosti komandanta Štaba kninskog operativnog sektora i kao komandant novoformirane 19. sjevernodalmatinske divizije (11. oktobra 1943), a zatim i kao načelnik Štaba 8. dalmatinskog korpusa, naročito u borbama za oslobođenje Dalmacije. Neposredno prije završetka rata, otišao je u SSR, gdje je završio devetomjesečni kurs u Višoj vojnoj akademiji "Vorošilov".

Poslije rata, završio je Kurs operative pri Višoj vojnoj akademiji JNA. Bio je šef Vojne misije JNA u Albaniji, komandant armije, komandant vojne oblasti, pomoćnik državnog sekretara za narodnu obranu i načelnik pozadine JNA. Penzioniran je u činu general-pukovnika. Poslije toga, izvjesno vrijeme bio je predsjednik republičkog odbora Saveza rezervnih starješina JNA Hrvatske. bio je član Savjeta Federacije.

Nosilac je partizanske spomenice 1941. i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1952. godine.

Labudović Jagoša Milorad Labud

Rođen je 21. novembra 1911. godine u selu Šekularu, Berane, Crna Gora. Gimnaziju je učio u Peći i Prizrenu, i završio je s odličnim uspjehom. Godine 1931. upisao se na istorijsku grupu Filozofskog fakulteta Beogradskog univerziteta. Pretrpio je sve nedaće siromaštva djeteta bez oca. Već na prvoj godini studija opredijelio se za revolucionarni pokret. Prvih godina studija hrani se na dačkoj trpezi dobrotvornog ženskog društva ili jelom koje je preostajalo od bolesnika, a posle otvaranja Opće studentske menze (1934) zaposlio se u njoj kao konobar. Član SKOJ-a je od 1933, a član Partije od 1936. godine. Svake godine bio je biran u upravu Udruženja studenata-istoričara, a najčešće je bio sekretar ili potpredsjednik uprave. Djelujući u svom stručnom udruženju, i šire na Univerzitetu kao komunista, uhapšen je u aprilskoj provali

1935, kao član Fakultetskog komiteta SKOJ-a. Na saslušanju u policiji je rekao: „Svjesno sam pristupio komunističkom pokretu, jer mi je dužnost da se svim sredstvima borim protiv postojećeg režima i pokreta“.

Posle završetka fakulteta (1936), pomoću rođačkih veza zaposlio se u Ministarstvu prosvjete, kao dnevničar. I tu je nastavio s revolucionarnim djelovanjem; preporučivao je napredne profesore za zaposlenje u privatnim gimnazijama, i za rad partijskim organizacijama u unutrašnjosti. Ponovo je uhapšen augusta 1940; odležao je, kao i prvi put, šest mjeseci u Beogradskoj glavnjači i u zatvoru na Adi Ciganliji. I pored svirepog mučenja i terećenja, na policiji se hrabro držao. Posle izlaska iz zatvora, februara 1941, izbačen je iz službe, pa se nastanio u Gornjem Milanovcu, gdje mu se nalazila supruga.

Kada je počeo aprilski rat 1941. prijavio se u najbližu artiljerijsku jedinicu i pokušao da da otpor Nijemcima na lazarevačkom putu. Ali, bio je zarobljen i odveden u kragujevački logor, odakle je ubrzo uspeo da pobjegne. Jula 1941. stupio je u 1. šumadijski odred, kojim je komandirao Milan Blagojević, španski borac i istaknuti revolucionar. Od borca i vodnika, Labud je brzo izrastao u komandira čete, a već krajem septembra u komandanta 3. bataljona. Pod Labudovim rukovodstvom, bataljon je vodio žestoke borbe s pripadnicima 714 njemačke divizije, čija se komanda nalazila u Topoli. U najžešće borbe pripadaju zasjeda u selu Krčevcu, na Prokopu u selu Vinči, na Rudniku, rta Rapaj — brdu... Kao borac, komandir voda i čete privlačio se često sam ili sa još nekoliko drugova blizu neprijateljskih uporišta i obasipao ih bombama, lako nije bio iz ovog kraja, postao je veoma popularan u narodu.

Zbog izdaje četnika Draže Mihailovića, Labudović je, 5. novembra 1941, sa svojim 3. bataljonom dobio novi zadatak: da hita u okolinu Užičke Požege i da, zajedno s još nekim partizanskim jedinicama, brani Vrhovni štab i slobodnu teritoriju oko Užica. Na putu prema gornjem Milanovcu, Užičkoj Požegi, Arilju i u selima gornja i Donja Dobrnja, Duškovcu, Kamenici, a osobito u Pranjanima, vodio je danonoćne borbe protiv četnika. Posle toga, uz usputne borbe, vratio se početkom decembra u Šumadiju.

Dok se Labud sa svojim bataljonom vraćao u Šumadiju, glavnina partizanskih snaga povukla se u Sandžak, s njima gubi vezu. Za borce bataljona, za pripadnike i za simpatizere

NOP nastali su tada izrazito teški dani. Partizani su morali da se sklanjaju od stalnih neprijateljskih napada i pretresa. Živjeli su po zemunicama. Teror je zastrašio narod. Teško je bilo naći dom koji bi prihvatio partizane. U tim uslovima, Labud se krio kod roditelja svoje supruge, u selu Plaskovcu, kod Topole. U zemunici je ostao dva i po mjeseca. Za to vrijeme samo je dva puta video svjetlost. Jednom, kada su ukućani pobjegli ispred neprijatelja, ostao je nekoliko dana bez vode.

Pri obnavljanju 1. šumadijskog odreda „Milan Blagojević“, krajem aprila 1942, postao je njegov komandant, i pored jakih neprijateljskih snaga, koncentriranih na ovom sektoru, odred je imao punu inicijativu u svojim rukama i iz dana u dan napadao je na žandarmerijske stanice, općinske uprave i vršio razne sabotaze i diverzije na željezničkim prugama i telefonskim linijama. Neprijatelj je ucijenio partizanske komandante i vršio stalne potjere za odredom. Akcije odreda snažno su politički uticale na narod Šumadije, a naročito napad na sreska mjesta — Sopot (14. decembra 1942) i Belanovicu (21. februara 1943). Noću 25/26. februara izvršen je napad na žandarmerijsku stanicu u Venčanima i na posadu ljotićevaca u Baroševcu, kod Lazarevca. Tada je likvidirana žandarmerijska stanica u Venčanima, dok su ljotićevci u Baroševcu ranije saznali za namjere partizana i zaposjeli okolne zgrade i rovove. Na čelu napada na Baroševac bio je Labud. Borba je bila ogorčena, Labud se prebacivao od grupe do grupe i nije se obazirao na jaku neprijateljsku vatru, pa je iz zasjede ubijen.

Narodnim herojem proglašen je 26. novembra 1955. godine.

Latinović Jove Trivo Garonja

Rođen je 17. oktobra 1914. godine u selu Bravsko kod Bosanskog Petrovcu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seoskoj porodici. Nije pohađao ni osnovnu školu, već je radio kod kuće. Kada je odrastao, zaposlio se kao drvosječa u pred uzeću „Šipad“. Tu je učestvovao u radu naprednih sindikata i u štrajkovima 1937. i 1939. godine.

Od prvih dana ustanka, jula 1941. godine, bio je zapažen kao vrlo hrabar borac. Tako se istakao 27. augusta 1941. godine, prilikom partizanskog napada na motoriziranu kolonu ustaša, koja je išla kao pojačanje garnizonu u bosanskom Petrovcu. Tada se neprimjetno prebacio s druge strane puta, privukao se neprijateljskom mitraljescu i ubio ga. Zatim je

oteti puškomitraljez okrenuo na neprijateljske vojnike, rasute pored puta. Taj njegov podvig doprinio je pobjedi u borbi u kojoj je pobijeno više od stotinu i zarobljeno desetak ustaša. U tim prvim borbama Trivo se najviše služio bombama, i redovno išao među prvima.

U prvoj borbi protiv Talijana blizu Ključa, 28. februara 1942. godine, Trivo je kao vodnik 1. voda Bravske čete, krupan i jak, upao među Talijane, hvatao ih rukama i otimao oružje. U borbi za oslobođenje Prijedora, 17. maja 1942, sa svojim vodom prvi je čamcem prešao Savu i organizirao obranu prema Ljubiji, u selu Čarakovu, cijelog dana odbijajući juriše ustaša, a na polju pred njegovim vodom bile su mrtve desetine neprijateljskih vojnika. Prilikom oslobođenja Ključa, Sanice i Vrpolja, jula 1942, Trivo je počinio slična junaštva.

Toga ljeta, Bravska četa bila je u zaštitnici radova 1. omladinske poljoprivredne radne brigade. Ustaše su jednog dana, početkom septembra, opkolile jednu omladinsku radnu četvu. Borbu s ustašama prihvatila je desetina iz Trivinog voda. Garonja je o tome bio obaviješten, jer je jedna desetina njegovog voda stupila u borbu za spas omladine. Odmah je poveo ostatak voda u juriš, natjerao neprijatelja u bijeg, i time spasio više od 190 omladinaca i omladinki Smoljanske radne Čete.

Kad je formirana 3. krajiška brigada, Bravska četa je ušla u njen sastav. U napadu na Bihać, novembra 1942. godine, Trivo je bio teško ranjen. Pošto je ozdravio od rana i tifusa, stupio je u Ribnički NOP odred, jer je njegova brigada bila daleko. Nešto kasnije, postao je komandir čete u 13. krajiškoj brigadi, gdje je primljen u KPJ.

U borbi za oslobođenje Ključa, sredinom septembra 1943, njegova četa naišla je na žestok otpor Nijemaca. Da bi omogućio nastupanje svoje čete, Trivo je pokupio nekoliko bombi od boraca i pošao da uništi bunkere. Uspješno je slomio otpor iz jednog, i pošao na drugi bunker, bacajući bombe i vraćajući one koje su iz bunkera na njega bacali. Na nekoliko metara pred drugim bunkerom, pao je pogođen mitraljeskim rafalom.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Lavčević - Lučić Nikole Ivan

Rođen je 23. decembra 1905. u Starom Gradu, na Hvaru, Hrvatska. Rastao je u staroj zemljoradničkoj porodici, s devetoro braće i sestara. U osnovnoj školi isticao se marljivošću, bistrinom i osjećanjem za pravdu. Jednom, kada je učiteljica nepravedno udarila njegovog druga, napustio je učionicu u znak protesta; vratio se tek kad je učiteljica javno obećala da više neće tući đake. Kao odličnog đaka, roditelji su ga upisali u gimnaziju, koju je morao napustiti u petom razredu, zbog slabog ekonomskog stanja porodice. Tada se mali Ivan predano prihvatio teških zemljoradničkih poslova. Živeći u složenim društvenim i političkim prilikama, osjetio je klasne razlike između starigradskih pučana, težaka, mornara i ribara, s jedne, i starigradske gospode, s druge strane: video je i osjetio stranu vladavinu austrougarske monarhije, privremenu talijansku okupaciju, osjetio je i vlast buržoaske kraljevske monarhije. Samo dvije godine posle formiranja prve partijske ćelije KPJ na Hvaru, već 1922. godine postaje član SKOJ-a. Razvija aktivnost u kulturno-prosvjetnim i sportskim društvima. Starigradska partijska organizacija ga, zbog njegove revolucionarne aktivnosti, prima 1924. godine u svoje redove, pa je ovaj osamnaestogodišnjak jedan od najmlađih članova KP na otoku.

Prvoga maja, usprkos zabrani žandara, komunisti organiziraju i održavaju zbor oko 1.000 pučana, na istorijskom Rašniku, u Vrbanjskom polju, na kome Ivan govori o istorijskoj ulozi radničke klase. Vlasti ga često hapse i maltretiraju. Da bi izbjegao hapšenje pod režimom diktature, ilegalno je otišao u SSSR, gdje je završio Komunistički univerzitet za nacionalne manjine Zapada; po svojoj želji, radio je u tvornici u Rostovu, kao mehaničar i partijski radnik. Na rodni otok vratio se ilegalno 1936. godine, ali je odmah uhapšen i podvrgnut saslušanjima. Zahvaljujući njegovom revolucionarnom držanju, jedinstvu komunista i utjecaju Partije među mještanima, policija ga je pustila.

Nastanio se u Splitu i zaposlio kao mehaničar, nastavljajući partijsku aktivnost u novoj sredini, borio se za provođenje zadataka koje je pred partijsku organizaciju Dalmacije postavio novi CK KPJ na čelu s Titom; posebno se angažirao protiv frakcionaškog rukovodstva partije u Dalmaciji. Krajem oktobra 1939. imenovan je u novi PK KPH za Dalmaciju i u Radni odbor Pokrajinskog odbora Stranke radnog naroda. Posebna je njegova uloga u sređivanju i jačanju splitske partijske organizacije, kojoj je kratko vrijeme stajao na čelu. Na pokrajinskoj partijskoj konferenciji u Splitu, 2. augusta 1940, izabran je za člana PK-a i zadužen za sektor agitacije i propagande. Njegovim zauzimanjem, partijska organizacija Dalmacije je, 1. novembra 1940, dobila svoje glasilo, „Borba radnog naroda“.

Kao član PK KPH, u danima kapitulacije, pomaže partijskim organizacijama u Splitu i na Hvaru da se snađu u novonastaloj situaciji. Krajem aprila 1941. postavljen je za rukovodioca vojne komisije PK-a. Njegovim zalaganjem je, 22. juna 1941, počeo da izlazi u Splitu „Naš izvještaj“, glasilo PK-a. Učestvuje u organiziranju prvih partizanskih odreda i izvođenju borbenih akcija u Splitu. Zbog stalnih, obimnih i oštih represalija okupatora, često mijenja ilegalne stanove, naročito posle hapšenja sekretara CK KPH Rada Končara. Tek što je završio pisanje izvještaja CK KPH-a i zaspao, fašisti su 6/7. februara 1942. iznenada upali u ilegalni stan, gdje su živjeli Lavčević i Jurjević. Lavčević je pobjegao iz stana, ali je natrčao na

talijansku stražu u Stedovoj ulici (koja danas nosi njegovo ime ???), gdje je uhvaćen. Ivan je saslušan neprekidno, na smjenu, dan i noć, bez sna, tučen. Pred njega, kada je bio na ivici smrti, dovodili su malobrojne provokatore, koji su ga teretili da je visoki partijski funkcioner. Četrdeset i tri dana i noći trajao je ovaj „hod po mukama“, ali Lavčevića, istaknutog komunista i revolucionara, fašisti nisu slomili. Oni ga šalju u zatvorsku bolnicu, u namjeri da ga privremeno oporave i nastave saslušanja. Partijsko rukovodstvo grada ubrzo je saznalo za to, i stvara plan za njegovo oslobođenje iz ruku okupatora. Trojica prerusenih partizana upali su u bolnicu i izveli Lučića, ali su bili otkriveni. Lučić je uhvaćen na ulici i prebačen u ćeliju smrti, gdje se sreo ponovo s dragim i bliskim saborcem, sekretarom CK KPH, Radom Končarom. S njim je, sredinom maja 1942, prebačen u Šibenik, ali su njega fašisti vratili u splitski zatvor, pošto su pripadnici NOP-a uoči suđenja uništili njegov dosje. Ljekari — pripadnici NOP-a uspeli su da, s dijagnozom teške zarazne bolesti, prebace Lučića u novu bolnicu na Hrulama. Ležao je na krevetu okovanih nogu i ruku pod jakom stražom fašista. MK KPH, planirao je hitno oslobođenje Lučića i Jurjevića ali se Lučić nije mogao izvući, pošto je bio nepokretan. U posljednjem pismu, upućenom partijskom rukovodstvu u gradu, misleći na Partiju i njeno veliko djelo, pisao je: „Po cijenu svega, ostajem vjeran našoj svetoj stvari. Za nju ću i u smrt ići mirno i spokojno“. 23. decembra 1942. fašisti su ga kamionom odvezli iz bolnice i ubili na nepoznatom mjestu.

Na prijedlog Vrhovnog komandanta NOV i POJ, maršala Tita, Predsjedništvo AVNOJ-a odlikovalo je ordenom narodnog heroja Ivana Lavčevića-Lučića, kao istaknutog pionira narodnog ustanka i za herojsko držanje pred neprijateljem.

Narodnim herojem proglašen je 5. decembra 1944. godine.

Lazarević Sava Božo

Rođen je 15. aprila 1909. godine u Maloj Stijeni, Piperi, Podgorica, Crna gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Kao gimnazijalac u Beranama i Podgorici, aktivno je učestvovao u akcijama naprednog omladinskog pokreta, i postao je član SKOJ-a. Vojnu akademiju završio je 1932. godine, a zatim je prešao u zrakoplovstvo gdje je dobio, posle školovanja, zvanje izviđača i vojnog pilota.

Kada je, po nalogu Partije, Mitar Bakić, marta 1939. godine, osnovao od naprednih oficira u zagrebačkom garnizonu prvu partijsku ćeliju, Lazarević je bio njen član. U to vrijeme nekoliko puta sastajao se s generalnim sekretarom CK KPJ, drugom Titom, i osiguravao je njegovo ilegalno kretanje.

U toku aprilskog rata Lazarević je, kao kapetan-pilot Osmog bombarderskog puka učestvovao 6. i 7. aprila u napadima na njemački aerodrom kod Celovca, bombardirao je prugu Maribor — Grac, a učestvovao je i u poznatom napadu na Pečuj i Segedin, u kome je poginulo preko 80 % posada 69. grupe osmog puka.

Uspeo je da izbjegne zarobljavanje i povuče se u svoj rodni kraj, Pipere, gdje se odmah povezao s partijskom organizacijom, a od Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu goru bio je zadužen da u tom kraju vodi vojnu obuku, organizira jedinice i prikuplja oružje. Kada je počeo ustanak, Lazarević je postavljen za komandanta Veljebraskog sektora, s kojim vrši prve napade na Podgoricu. Kao zamjenik, a zatim i komandant Piperskog bataljona, istakao se u mnogim borbama, a posebno oktobra 1941. godine, u napadu na (talijansku kolonu kod Jelinog Duba, kada su uništena 42 neprijateljska kamiona i uništeno 270 talijanskih vojnika.

Veliki uspeh postigao je njegov bataljon i kod Rijeke Piperske, kada je ubijeno i zarobljeno oko 120 Talijana. Od juna 1942. godine za Lazarevića je nastupio težak i odgovoran period borbe, kada je, posle prelaska crnogorskih jedinica u Bosnu, kao iskusan borac i rukovodilac ostao na terenu podgoričkog i danilovgradskog sreza da, održavajući vezu s Okružnim komitetom, radi na ponovnom okupljanju boraca i stvaranju jedinica. Aprila 1943. godine, kada je došlo do spajanja s glavninom partizanskih snaga, Lazarević je već bio na čelu Zetskog odreda. Kao član štaba 3. divizije, probijao se iz neprijateljskog obruča u V ofanzivi, a posle prelaska u istočnu Bosnu bio je izvjesno vrijeme komandant takozvane Krivajske grupe jedinica, a potom načelnik štaba 3. divizije. Kada je Vrhovni Štab, oktobra 1943. godine, naredio prikupljanje zrakoplovaca iz jedinica NOV i POJ, Lazarević je okupio zrakoplovce s teritorije Crne gore i Sandžaka. Posle dužeg čekanja i dvadeset sedmodnevnog napornog marša, Lazarević je svoju grupu konačno doveo u Drvar, marta 1944. godine. Vrhovni štab ga je tada odredio za člana vojne misije u Velikoj Britaniji, u kom svojstvu je obavljao važne zadatke u Sjevernoj Africi i Italiji, gdje je znatno uticao da veći broj pripadnika Kraljevske vojske, a naročito zrakoplovaca, pređe u redove NOVJ.

Od oktobra 1944. godine, Lazarević s velikom energijom radi na formiranju zrakoplovnih pukova i divizija koje su, po ugovoru s SSSR-om predate našoj vojsci. Već 29. oktobra 1944. postavljen je za zamjenika komandanta vazduhoplovstva NOVJ, a od početka januara 1945. godine komandant je 42. jurišne divizije. Za komandanta Grupe zrakoplovnih divizija, u čiji

su sastav, pored jurišnika, ulazili 11. lovačka divizija, i 9. oblasna zrakoplovna baza postavljen je 15. marta 1945. godine. Komandirajući ovim zrakoplovnim snagama, koje su dale značajan doprinos u završnim operacijama za oslobodenje zemlje, Lazarević je ispoljio sve osobine neophodne za uspješno vođenje rata i najmodernijim sredstvima.

Posle rata, Lazarević je vršio mnoge najviše funkcije u Ratnom zrakoplovstvu i protuzračnoj odbrani. Penzioniran je 31. decembra 1964, u činu general-pukovnika JNA.

Pored većeg broja tekstova u stručnim časopisima, 1972. godine objavio je Knjigu „Vazduhoplovstvo u NOR-u 1941—1945“.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Leković Miće Voja

Rođen je u selu Radojinji, nedaleko od Nove Varoši, Srbija, 15. februara 1912. godine. Završio je samo tri razreda gimnazije u Novoj Varoši, jer je zbog neimaštine napustio školovanje i otišao u Beograd na izučavanje pekarskog zanata.

Nemirni duh Voje Lekovića nije se mogao pomiriti s uvjetima šegrtovanja, pa je morao da potraži nešto drugo. Radio je kao trgovački pomoćnik, konobar, akviziter i fizički radnik. Najzad se zaposlio kao privatni namještenik, i duže se zadržao na tom poslu, gdje se uključio u revolucionarni sindikalni pokret i ubrzo postao sekretar Sekcije trgovačkih pomoćnika.

Kada je zabranjen Savez sindikata privatnih namještenika, on se, kao član Partije, aktivirao u Savezu bankarskih, osiguravajućih, trgovačkih i industrijskih činovnika (SBOTIČ), ubrzo postavši član uprave ovog sindikata.

Jedan je od osnivača kulturno-umjetničkog društva „Polet“ koje je, pod utjecajem komunista, postalo mjesto okupljanja revolucionarne omladine, bez obzira na profesiju. Zbog toga se „Polet“ veoma brzo omasovio i postao trn u oku Specijalne policije, koja ga je zabranila.

Član je SKOJ-a od 1936. godine, a 1939. postao je član KPJ u kojoj je ubrzo, zahvaljujući svojoj aktivnosti, izabran za prvog sekretara obnovljenog SKOJ-a za grad Beograd. U martu 1940. godine izabran je za člana Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Srbiju. Na toj funkciji ostao je sve do okupacije Jugoslavije.

Aktivnost Voje Lekovića nije mogla ostati nezapažena od režima vladajuće buržoazije. Stavili su ga na policijski spisak, kao i ostale radničke borce, izložili progonima i maltretiranju. Godine 1940. uhapsili su ga i prognali u rodni kraj. Međutim, on je uspeo da se izvuče ispod kontrole policije i nastavi revolucionarni rad, kao ilegalac u Beogradu.

Odlukom Partije, u prvim danima okupacije on je preveden s omladinskog na partijski rad, i postao član Gradskog komiteta KPJ za Beograd i sekretar rejonskog komiteta za Karaburmu. U okviru Gradskog komiteta dobio je zadatak da koordinira sve akcije koje se budu vodile protiv okupatora i njegovih pomagača. Na tim zadacima ostao je do 6. septembra 1941. godine, kada je, odlukom CK KPJ i Glavnog štaba, koji je kasnije dobio naziv Vrhovni štab, poslat kao delegat Glavnog štaba u Sandžak za organiziranje ustanka.

Dolaskom u Sandžak, postao je komesar Glavnog štaba partizanskih odreda i Član Oblasnog komiteta KPJ za Sandžak. Kada je formirana 3. proleterska brigada (sandžačka), 15. juna 1942. godine, postavljen je za partijskog rukovodioca brigade u zvanju zamjenika komesara brigade. Na toj dužnosti je ostao kratko, da bi se ubrzo našao u dubokoj pozadini neprijatelja, na okupiranoj teritoriji, gdje je djelovao kao rukovodilac čuvene Zlatarske gerile, a kasnije, kao sekretar Oblasnog komiteta za Sandžak, sve do kraja rata. Bio je vijećnik AVNOJ-a i član njegovog Predsjedništva.

Poslije oslobođenja, zajedno sa svojim sa-borcima iz rata i revolucije, Voja Leković preuzima nove odgovorne dužnosti Partije, najprije u obnovi zemlje, a zatim u izgradnji socijalizma u Jugoslaviji. Na Petom kongresu, Voja Leković je izabran za člana CK KPJ, a na Prvom kongresu KP Srbije za člana Politbiroa CK.

Na prvim poslijeratnim izborima biran je za narodnog poslanika Savezne skupštine i Skupštine Narodne Republike Srbije. Prilikom formiranja prve Vlade Narodne Republike Srbije, povjeren mu je resor ministra industrije, a bi kasnije postao potpredsjednik Vlade, a zatim potpredsjednik Izvršnog veća vlade Srbije, potom i potpredsjednik Skupštine Srbije. Prelaskom na rad u Saveznu Skupštinu 1961. godine, izabran je za predsjednika Odbora za saobraćaj, a u sljedećem sazivu za predsjednika Komisije za društveni nadzor. Bio je član Savjeta Federacije.

Kao dosljedni revolucionar, Voja Leković je našao snage i vremena da bude jedan od inicijatora za stvaranje Pokreta gorana (kao predsjednik) koji je, osim učenja djece i omladine na tradicijama naše Revolucije, učinio neprocjenjivo veliku korist u zastrti i oplemenjivanju ljudske okoline.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Leković Petar

Rođen je 23. novembra 1893. godine u selu Svračkovo, kod Užičke Požege, Srbija. U 1. svjetskom ratu hrabro se borio u srpskoj vojsci. Posle rata vratio se u svoje selo i bavio se kamenorezačkim zanatom. Isticao se opredijeljenošću za socijalnu pravdu i borbom za prava radnika i seljaka, za stvaranje pravednih odnosa u društvu, koji neće biti zasnovani na eksploataciji. Te njegove ideje prihvaćane su od svih radnika i seljaka, pa je kod njih uživao veliki ugled i bio vrlo omiljen. Ubrzo posle 1. svjetskog rata postao je član KPJ, a zatim i član mesnog komiteta KPJ u Užičkoj Požegi. Partijsko-političkom djelatnošću naročito se istakao posle 1938. godine, kada je partijski rad u srezu naglo oživio, a političko-ekonomske suprotnosti društva brzo se zaoštravale. Naročito je bio aktivan u političkoj borbi protiv vladajućeg režima

Kraljevine Jugoslavije.

U NOB je stupio jula 1941. godine, zajedno sa svoja tri sina, i donio je pušku koju je odranije čuvao. Već u prvim borbama pokazao je veliku hrabrost, i primjenjivao svoje bogato ratno iskustvo, koje je prenosio i na svoje mlađe drugove. U borbi kod sela Gorobilja ispoljio je naročitu smjelost i hrabrost. S karabinom i bombama u rukama, sam se prebacio do zgrade u kojoj su bili zabarikadirani Nemci. Kroz prozor je ubacio bombe, dojurio do vrata i snažnim udarcem noge ih odvalio, a zatim s uperenom puškom upao sam u prostoriju s Nijemcima; glasnim uzvikom "Predaj se!", Nijemci su bili uplašeni i sigurni da je zgrada opkoljena od partizana, pa su digli ruke i predali se. Kad su predano oružje složili nasred sobe, Leković ih je istjerao pred zgradu i postrojio. „Ko je komandant", pitao je preplašene Nijemce. Onda je izjavio da je taj odgovoran za zločine njemačkih fašista nad nedužnim narodom i sam mu presudio.

Posle ovog smjelog i hrabrog podviga, popularnost među borcima i narodom ovog starog i iskusnog borca postala je još veća. Narod je počeo da stvara legende o njemu, njegovoj hrabrosti i borbenim podvizima. Četrdesetosmogodišnji ratnik iz dva svjetska rata neumorno je prenosio svoja ratna iskustva na mlađe drugove, suborce-partizane.

Prvog marta 1942. godine, kada je formirana 2. proleterska brigada u Čajniču, postavljen je za zamjenika komandanta 1. bataljona. Uvijek je jurišao neustrašivo, smelo i odlučno na neprijatelja. Prilikom napada 2. proleterske brigade na talijanski garnizon u Čajniču, u noći između 30. aprila i 1. maja 1942. godine, uletio je u talijanski bunker, uhvatio pušku za cijev i kundakom pobio nekoliko zaprepaštenih (talijanskih vojnika. Iz borbe se uvijek vraćao posljednji, pa i ovog puta. Na leđima je nosio zarobljen mali bacač, municiju, pelerinu i cokule. Zaplijenjene cokule dao je, kao svoj prvomajski poklon, sinu Bošku, koji je bio kurir 2. proleterske brigade. Na isti način isticao se velikom hrabrošću i u drugim borbama.

Poginuo je u III neprijateljskoj ofanzivi, sredinom 1942. godine, na Živnju, sjeverno od Gacka, u borbi protiv Talijana i četnika, koja je trajala cijele noći. U svitanje se bataljon morao povući, jer je ostao bez municije. Leković je zastao da golim rukama odvaljuje stjenje, otiskuje ga na neprijateljski streljački stroj i tako štiti odstupnicu bataljonu koji se povlačio uz

brdo. Izrešetan je kuršumima neprijatelja u trenutku kad je odvaljivao posljednju stijenu, da bi je otisnuo na neprijatelja.

Na prijedlog Vrhovnog Štaba (Bilten Vrhovnog Štaba br. 14—15 za februar — mart 1942. godine), CK KPJ je, svojom odlukom od februara 1942. godine, proglasio Petra Lekovića prvim narodnim herojem Jugoslavije još za njegova života.

Lenac Ivan

Rođen je 6. februara 1906. godine u Delnicama, Hrvatska, u porodici siromašnog šumarskog radnika. Poslije završetka pučke škole, za njega je postojao samo jedan put: da još malen i nejak, uzme sjekiru i pilu i počne dugogodišnje krstarenje širom zemlje u potrazi za poslom.

Upoznao je, pored goranskih šuma, i mnoge druge, slavonske i bosanske, ali i strane, francuske. U vrijeme boravka i rada u Delnicama, aktivno se bavio skijaštvom i nogometom u Sportskom društvu "Goranin" koje je bilo pod jakim utjecajem partijske organizacije u Delnicama.

Na šumskim radilištima i pilanama upoznao je bijedu radnika, a u zatišju šumskih radova, boraveći u rodnom gradu, spoznao je oblike borbe napredne radničke klase i cilj klasne borbe.

U predvečerje španskog građanskog rata napušta zemlju, i s većim brojem goranskih radnika odlazi na rad u Francusku. Na poziv KPJ, koja je stalno isticala da španskom narodu valja pomoći, odazvao se i Lenac. U Španiju dolazi novembra 1937. godine Borio se u Španiji do kraja građanskog rata i pokazao hrabrost u nizu bitaka. Tu je primljen i u članstvo KPJ.

Poslije sloma republikanske Španije, Ivan Lenac prelazi u Francusku, gdje je uhapšen i s mnogim drugim interbrigadistima interniran u koncentracioni logor Verne, sve do 1941. godine.

U jesen 1941. uspijeva da se, s jednom grupom naših Španskih dobrovoljaca, probije kroz porobljenu Evropu u Jugoslaviju i priključi goranskim partizanima. Njegovo vojno iskustvo u tim ustaničkim danima u Gorskom kotaru bilo je od neprocjenjivoga značaja. Od tada do smrti obavljao je mnoge vojne i političke dužnosti u primorsko-goranskim jedinicama. Od komandira Delničke čete izrastao je u komandanta bataljona, komandanta Primorsko-goranskog NOP odreda i operativnog oficira 14. primorsko-goranske brigade. Potkraj rata, štab 11. korpusa upućuje ga na Kvarnerske otoke da radi na organiziranju i jačanju NOP-a na tom području. Sve te zadatke s uspjehom je izvršio.

Poginuo je u vrijeme borbi za oslobođenje Sušaka, 24. aprila 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Lisak Janko Puška

Rođen je 9. veljače 1914. godine u Šagudovcu, Donja Stubica, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Škrta zagorska zemlja nije mogla prehranjivati obitelj Lisak, pa se Jankov otac uputio u svijet još prije prvog svjetskog rata. Poslije dvije godine uzaludnih traženja posla, vratio se kući; obitelj je morala živjeti i dalje u neimaštini, gotovo bijedi.

Ipak je Janko uspio završiti limarski i vodoinstalaterski zanat u Mariji Bistrici, i radio je kao radnik te struke sve dok nije pozvan na odsluženje vojnog roka, 1934. godine. Već u vrijeme šegrtovanja počeo se zanimati za literaturu o radničkom pokretu i za sam pokret. Čim je postao kvalificirani radnik, uključio se, kao izrazito aktivan član, u rad Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza, popularnog URS-a, koji je u to vrijeme i u Hrvatskom zagorju postepeno prelazio u ruke komunista. Tada je postao i član SKOJ-a. Isticao se u raspačavanju letaka, partijske štampe i drugih materijala. Registrirali su ga i organi vlasti kao "opasnog komunista".

Poslije odsluženja vojnog roka, zaposlio se u Zagrebu u jednoj radionici, i tu se još čvršće povezoao s komunistima, radeći u sindikatima. Tu je 1935. godine postao i član Komunističke partije. Bilo je to vrijeme velikog komunističkog sindikalnog rada putem URSSJ-a, štrajkova i demonstracija, i sindikalnih i političkih. Na raspačavanju letaka komunističkog sadržaja, uhapšen je 1936. godine. Poslije toga ga je zagrebačka policija prognala iz Zagreba na pet godina.

Izvjerno je vrijeme živio u rodnom kraju pod paskom policije. Nije dugo izdržao u tom prisilnom boravku. Po nalogu Komunističke partije, i da bi izbjegao pasku policije, upućen je na rad u Beograd, gdje je ušao u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Srbiju. Na ovom poslu vrlo se brzo istakao kao sposoban organizator u učvršćivanju i širenju skojevske organizacije. Prelaskom u Srbiju mijenja svoje prezime u Lisjak.

Povjeren mu je i nova dužnost: godine 1940. postao je sekretar četvrtog rejonskog komiteta KPJ u Beogradu. Iskusni skojevac, komunist, neumorno je radio izvršavajući partijske zadatke. Uvijek se nalazio u prvim borbenim redovima, u vrijeme kad se i u Beogradu sve više razvijao komunistički pokret. Na tom poslu zatekla ga je i okupacija zemlje, i Lisak se odmah, kao i tisuće drugih komunista, uključio u rad na pripremi za ustanak, na skupljanje oružja, organizaciju otpora okupatoru.

Prebacio se u Zemun, i tu postao sekretar Sreskog komiteta KPJ, u rujnu 1941. godine. Zahvaljujući njegovom neumornom radu, samoprijegoru i borbenosti, u Zemunu se, i u uvjetima okupacije, sve više počeo osjećati rad komunista — stvoreni su dobri temelji za djelovanje narodnooslobodilačkog pokreta. Zemun je tada imao oko šezdeset članova KP, a njihov se rad osjetio u svakoj ulici tog grada. Lisak je tada organizirao i rad tehnike Sreskog komiteta, koja je štampala vijesti i letke povodom tadašnjih burnih događaja. Odlazio je na sastanke ćelija u samom gradu, a bio je čvrsto povezan i s Okružnim komitetom KPJ u Beogradu, koji je neposredno rukovodio radom Sreskog komiteta.

Poslije velikih provala u partijsku organizaciju u Beogradu, u proljeće 1942. godine, imenovan je za sekretara Mesnog komiteta KPJ za Beograd, u ljeto 1942. godine. Na toj dužnosti ostao je kratko vrijeme, do siječnja 1943. godine. Uspio je, zajedno sa svojim drugovima i suborcima, uspostaviti dosta jaku mrežu partijskih delija u okupiranom Beogradu, obnovio je rad tehnike Mesnog komiteta i rad tehnika rejonskih komiteta. Uspostavio je dobre veze s partizanskim odredima i uspio u njih prebaciti mnoge kompromitirane drugove. Organizirao je i rad Narodnooslobodilačke fronte i skupljanje priloga za narodnooslobodilački pokret. Tada su bile stvorene i udarne grupe za uništenje neprijatelja u gradu. Učinio je još mnogo drugih stvari za uspješan razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u okupiranom Beogradu. Među posljednjim takvim važnim akcijama bilo je rasturanje letaka povodom 25-godišnjice Oktobarske revolucije, u studenom 1942. godine, i montiranje radio-stanice na Zelenom vencu, u siječnju 1943. godine.

Zahvaljujući provali policije u partijsku organizaciju Beograda, Lisak je uhapšen 16. siječnja 1943. godine, u Prištinskoj ulici. Dao je, prilikom hapšenja, žestok otpor, ali su ga policajci ipak savladali. Pred policijom držao se herojski, nije rekao niti svoje ime. Umro je od batina, u zatvoru Specijalne policije u Beogradu, poslije desetak dana.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1952. godine.

Lješković Mašana Nikola

Rođen je 15. juna 1916. godine u Bogetićima, Nikšić, Crna Gora. Porijeklom je iz siromašne seljačke porodice.

Gimnaziju je učio u Nikšiću. Zbog aktivnog učešća u demonstracijama, 1. maja 1935. godine, isključen je bez prava na školovanje. Potom se vratio u rodni kraj. U Pješivcima, gdje su uslovi za život bili izuzetno teški, nastavio je aktivni rad među omladinom. Ni tu ga policija nije ostavljala na miru. Marta 1936. godine uhapšen je i sproveden u Nikšić. U zatvoru nije ništa priznao, pa su ga morali pustiti, iako su ga stalno držali pod prismotrom.

Jedan je od dobrovoljaca koji su krenuli da se bore u rovovima Španije. No, njihov odlazak je bio osujećen, i Nikola je uhapšen u Čanju, kod Bara. Godinu kasnije, postao je član Partije.

Uoči II svjetskog rata, aktivno je učestvovao u mnogim akcijama koje su organizirali nikšićki i pješivački komunisti.

Aprilski rat 1941. godine zatekao ga je u Tivtu. Služio je u mornarici. Izbjegao je zarobljavanje i vratio se u rodni kraj.

Kao jedan od aktivnih organizatora ustanka u pješivačkom kraju, od samog početka oružanih akcija je među prvim ustanicima. U prvoj borbi u Pješivcima, 14. jula 1941, istakao se kao hrabar borac. Istakao se i u borbama koje su ustanici vodili na komunikaciji Danilovgrad—Nikšić, kao i na drugim mjestima. Bio je dobrovoljac u bataljonu „Peko Pavlović“, koji je kombiniran od teritorijalnih bataljona iz sastava Nikšićkog odreda. Ovaj bataljon je učestvovao u borbi na Pljevljima, 1. decembra 1941. godine.

Krajem 1941. godine upućen je u Hercegovinu, i tamo ostao do proljeća 1942. godine. U proljeće 1942. godine, postao je politički komesar čete u Omladinskom bataljonu Nikšićkog odreda. Ovaj bataljon je vodio borbe u Vasojevićima, i prilikom povlačenja partizanskih snaga u pravcu Pive, u maju i junu 1942. godine.

Kada je formirana 5. proleterska brigada, 12. juna 1942. godine, Nikola je postao komesar 2. čete 2. bataljona. Na ovoj dužnosti ostao je do novembra 1942. godine, kada je imenovan za komesara 2. bataljona 5. brigade. Istakao se u borbama na Treskavici i Zabrdju, u vrijeme pohoda 5. brigade i Hercegovačkog NOP odreda na prostoru od Sutjeske do Prozora. U ljeto i jesen 1942. godine također se istakao u borbama za Fojnicu, Jajce i u centralnoj Bosni. U IV ofanzivi naročito se istakao u boju za Prozor, borbama za Konjic, kod Nevesinja i Bileće. U V ofanzivi istakao se u brojnim poduhvatima 5. proleterske.

Herojski je poginuo 13. juna 1943. godine, na Sutjesci.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Macura Milana Slobodan – Bondo

Rođen je 26. travnja 1918. u svećeničkoj porodici u Zadru, Hrvatska. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Šibeniku. Pod utjecajem starijeg brata, Slobodan se uvrstio među napredne srednjoškolske omladince. Godine 1937. upisuje se u Beogradu na studij šumarstva. Kao student politički je bio vrlo aktivan. Ubrzo je izabran za predsjednika udruženja studenata šumarstva. Tu je postao i Član KPJ. U martovskim događajima 1941. godine učestvuje u beogradskim demonstracijama, a po fašističkoj agresiji Slobodan se vraća u Šibenik, gdje su mu živjeli roditelji. Stavio se partijskoj organizaciji na raspolaganje. Bio je u delegaciji koju je organizirala Partija u Šibeniku, koja je od komandanta grada zahtijevala oružje radi odbrane zemlje i suzbijanja petokolonaša.

Odmah po okupaciji Slobodan je sa bratom Momčilom i još nekim omladincima bio uhapšen. Nakon izvjesnog saslušavanje, obmanuvši fašiste, pušten je iz zatvora. Odmah je napustio grad, i koncem srpnja 1941. godine došao u Bukovicu, te na području Gošića, Plavna i Tromeđe i radi na pripremama naroda za oružani ustanak.

U jesen 1941. Slobodan je stupio u četu dalmatinskih boraca koja je došla u Liku i tu ušla u sastav partizanskog bataljona „Marko Orešković“. Međutim, već poslije prvih borbi, po odluci Partije, vratio se rta politički rad u sjevernu Dalmaciju. Tu je svibnja 1942. postao partijski rukovodilac i zamjenik političkog komesara 1. sjevernodalmatinskog bataljona „Bude Borjan“. Istog dana Slobodan je sa 1. četom napao karabinjersku postaju u selu Bruška kod Obrovca. Sam se popeo na krov kasarne i pozvao posadu na predaju, pa pošto posada nije prihvatila poziv, Slobodan je bacio dvije bombe i tako prisilio karabinjere na predaju.

Krajem svibnja 1942. Slobodan je postavljen za komandanta bataljona „Bude Borjan“. Pod njegovom komandom bataljon je postao još aktivniji. Slijedećih dana sa jednim vodom je na cesti Erdevik — Žegar uništio talijansku auto-kolonu. Tom prilikom poginuo je prefekt zadarske provincije Vezio Orazi sa tri oficira i 7 vojnika. Početkom lipnja 1942, na cesti Kistanje — Knin, Slobodan je sa dvije čete izvršio juriš na drugu talijansku auto-kolonu i izbacio iz stroja 2 oficira i više vojnika. Tri dana kasnije, Slobodan je sa četom napao karabinjersku stanicu u selu Nuniću, nedaleko od Kistanja. Prethodno je pozvao Talijane na predaju. Ponudu su odbili, a on se, kao i u prethodnoj akciji, provukao do zgrade, popeo se na krov, razotkrio ga i kroz otvor upozorio karabinjere na predaju. Poziv nisu prihvatili. Slobodan je među njih bacio dvije bombe. Otpor je prestao. Dva su karabinjera poginula a 7 zarobljeno.

Polovinom srpnja 1942. Slobodan je postavljen za političkog komesara bataljona „Branko Vladušić“, koji je 3. listopada 1942. ušao u sastav 2. dalmatinske brigade. U sastavu brigade bataljon je vodio borbu protiv ustaša za oslobođenje Kijeva, Livna i Posušja, te borbe protiv Talijana i četnika na Vrđima iznad Mostara i na Glavatičevu, a zatim učestvovao u bici na Neretvi. Osobito teške borbe bataljon je vodio sa četnicima kod Kalinovika u nastupanju operativne grupe divizija NOV poslije bitke na Neretvi, 21. ožujka 1943. godine. Toga dana četnici su poduzeli napad na dominirajuće položaje Humca i Prisoje, koje je držao Slobodanov bataljon. Kada je video da su glavninom snaga krenuli rta položaj njegove 3. čete,

brzo se našao među njenim borcima. Na četnički juriš uslijedila je snažna vatra, a zatim Slobodanova komanda za protujuriš. Četnici su odbijeni uz velike gubitke. U protujurišu Slobodan je ranjen u koljeno i na zahtjev komandira čete prebačen u zaklon iza položaja. Poslije podne Četnici su ponovo krenuli u napad. Slobodan se ponovo našao među borcima čete. Kada su četnici podišli nadomak ručnih bombi, Slobodan se iz zaklona uspravio osmotrio položaj i borce na njemu. Htio je da vikne „Juriš, drugovi!“. Ali nije uspio. Srušio se bez riječi. Na položaju Kovačeva glava našio ga je smrtonosno zrno. Pogođen je u čelo. Prestalo je da kuca srce jednog odvažnog borca i komunista.

Za Slobodara Macuru moglo bi se reći da je bio bez ljudskih mana. Volio je ljude i uzimao ih onakve kakvi su. Pazio je na svakog borca i tu su mu ljubav oni uzvraćali kad god je to bilo potrebno. Oni su znali da je ono što Slobodan kaže nužno i potrebno uraditi. On nikad nije učinio ništa što nije bilo korisno. Borci mu nikada uzalud nisu ginuli. Sve je čuvao, samo sebe nije štedio. Njegova hrabrost nije imala granica.

Za svoje časno revolucionarno djelo, Slobodan je 5. srpnja 1951. godine proglašen za narodnog heroja.

Marinković Josipa Ivan Slavko

Rođen je 13. decembra 1905. godine u Sutivanu na Braću, Hrvatska, u činovničkoj porodici. Osnovnu školu je završio u Sutivanu, a Klasičnu gimnaziju u Splitu. Odličan učenik, upisao se 1924. na Medicinski fakultet u Zagrebu. Poslije godinu dana, prešao je na Filozofski fakultet, na kojem je diplomirao 1931. U tom vremenu odslužio je i redoviti vojni rok, u Sarajevu i Mostaru. Kao profesor, službuje u Senju, Požarevcu, Valjevu i Koprivnici. Zbog naprednih stavova, premještan je iz mjesta u mjesto.

Godine 1932. radi u koprivničkoj gimnaziji na stvaranju đačkih kružoka, u kojima širi komunističke ideje. U okolnim selima Koprivnice, Marinković pored učenika gimnazije uključuje u komunistički pokret pojedine seljake, koje upozorava da će ih dr. Maček napustiti i izdati čim se domogne vlasti. On često sa seljacima i zanatlijama koprivničkog kraja, Peteranca, Hlebina, Novigrada i drugih sela razgovara o ekonomskim prilikama Kraljevine Jugoslavije, značenju, ciljevima, zadacima KPJ i drugim pitanjima.

Zbog komunističke djelatnosti, Marinković je uhapšen u Koprivnici, 25. aprila 1935. Okružni sud u Bjelovaru osudio ga je, augusta iste godine, „zbog zločina protiv javne sigurnosti i poretka u državi“, na sedam mjeseci strogog zatvora. Kasacioni sud u Zagrebu povećao je kaznu na tri godine robije. U vrijeme saslušanja, Slavko je mučen. Priznao je da je komunist, ali nikad nikoga nije odao. Tamnovao je u kaznionicama Lepoglave, Maribora i Sremske Mitrovice, gdje je proveo 815 dana, i u istražnim zatvorima u Zagrebu i Bjelovaru 81 dan. Na robiji, Ivo je učio, posebno u Mitrovici, zajedno s Mošom Pijade.

Na slobodu je pušten 23. aprila 1938. godine. Nekoliko mjeseci nigdje nije mogao naći posla, dok ga sestra Marica nije uspjela zaposliti kao knjigovođu, u Fabrici kože "Podvinec", u Karlovcu. Od 1938. do marta 1942, njegov život i rad vezan je za Karlovac, Kordun, Pokuplje, Liku, Baniju, Gorski kotar i Hrvatsko primorje. Godine 1939, sekretar je OK KPH za Karlovac, Kordun i Baniju. Najveći broj partijskih organizacija u tim krajevima nastao je zahvaljujući radu komunista Ive Marinkovića Slavka. Jedan je od najistaknutijih organizatora ustanka na Kordunu, Baniji, Pokuplju i Gorskom kotaru. U prvoj godini NOR-a, kao sekretar OK KPH, prisustvuje vojno-partijski m konferencijama, učestvuje u formiranju organa narodne vlasti, SKOJ-a i AFŽ-a. Znanjem, savjetima, iskustvom, Ivo je jedan od komunista koji je najviše doprinio organizaciji zajedničke borbe Srba, Hrvata i Muslimana u ovim krajevima Hrvatske. Još 1940. postao je član CK KPH, a u aprilu 1942. član je i Biroa CK KPH. U maju iste godine, Ivo je na Kordunu i Baniji ostavio, kao plod svog rada, razvijenu mrežu NOO-a, organizacija SKOJ-a, AFŽ-a i snažne partizanske jedinice. Po zadatku Partije, otišao je preko Banije, Kozare, Slavonije i Moslavine u okupirani Zagreb, na dužnost sekretara Povjerenstva CK KPH za Zagreb i sjevernu Hrvatsku. Tu nastavlja organiziranje ilegalnog rada u vrlo teškim uslovima u okupiranom gradu. Radi na uspostavljanju veza s oslobođenim područjem, na prebacivanju ljudi u partizanske jedinice i organiziranju druge pomoći za NOP. U novembru 1942, organizirao je prebacivanje na slobodno područje Korduna pjesnika Vladimira Nazora i Ivana Gorana Kovačića.

Izdajom provokatora, 19. februara 1943. uhapšen je od ustaške policije istaknuti partijski radnik i organizator ustanka, pred Radničkim opornom u Zagrebu. Za Ivinu čvrstinu, hrabrost i izdržljivost, za njegovu humanost, znali su svi njegovi suradnici. Znali su oni da njihov drug i sekretar neće nikoga odati. Ostali su, zato, na svojim mjestima, sigurni u čvrstinu karaktera svog sekretara. Ni najveća surovost neprijatelja i mučilištu nije slomila narodnog heroja Iva Marinkovića. Sve što je radio za NOP, sve što je znao o svojoj Partiji i svojim drugovima, ostalo je u njemu. Neprijatelj je bio nemoćan. Jedino što je mogao — oduzeo mu je život. Strijeljan je 21. aprila 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine.

Maslarić Pantelije Božidar

Rođen je 10. augusta 1695. godine u Dalju, kod Osijeka, Hrvatska. Osnovnu školu je završio u selu i nastavio školovanje u Osijeku. Tada se već uključio u aktivnost napredne srednjoškolske omladine.

Početak prvog svjetskog rata 1914. godine zatekao ga je na đачkoj ekskurziji u Srbiji. Nije ni pomišljao da se vrati u Osijek. Zadojen slobodarskim idejama, iako još veoma mlad, javio se kao dobrovoljac u prvu jedinicu na koju je naišao u Beogradu. U srpskoj vojsci je postao đak-narednik. Godine 1915, pred naletom velike neprijateljske ofanzive, zajedno s glavnom srpske vojske povlačio se ka jugu. Ranjen je na Solunskom frontu i upućen na liječenje u Bizertu (Tunis), a potom i u Francusku, gdje je kao stipendist srpske vlade najprije završio maturu, a zatim

upisao studije. U Kanu je, s grupom studenata iz Srbije i Hrvatske, osnovao marksistički klub. Članovi ovoga kluba su, 1. maja 1918. godine, učestvovali u radničkoj proslavi. Oni su na čelu povorke nosili natpise s revolucionarnim parolama u slavu Lenjina i Oktobarske revolucije. Srpska vlada je poslije ovoga, ukinula stipendiju Maslariću, pa je bio prinuđen da se vrati u Jugoslaviju.

U ovoj zemlji, koja je stvorena dok se Maslarić nalazio još u tuđini, zbili su se mnogi značajni događaji. Osnovana je Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista), čiji je član postao i Maslarić odmah poslije povratka u domovinu. U Beogradu je završio studije. Pred završetak studija zaposlio se kao nastavnik matematike i fizike u Somboru, ali je ubrzo, zbog revolucionarne aktivnosti, otpušten iz službe. Bilo je to vrijeme Obznane i Zakona o zaštiti države. Zbog učešća u akcijama revolucionarnog pokreta, Maslarić je s drugovima uhapšen, izveden pred Sud i, 7. jula 1922. godine, osuđen na dvogodišnju robiju koju je izdržao u kaznionici u Sremskoj Mitrovici.

Poslije izlaska s robije (1924), vratio se u Osijek, gdje je sve do 1928. godine vršio razne odgovorne dužnosti u SKOJ-u i Partiji. Uređivao je partijski list "Riječ radnika i seljaka". Policija ga ne ispušta iz vida. Hapse ga i progone. On se ne predaje. Prisustvuje sastancima Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku. Ilegalno je prešao granicu i učestvovao na Trećem kongresu KPJ u Beču (maj 1926), zatim se vraća u zemlju i radi na provođenju odluka Kongresa. Vlasti su ga iz Osijeka prognale u rodni Dalj i stavile u kućni pritvor. Tada (1928) ga je partijska organizacija krišom prebacila u Zagreb, odakle je ilegalno upućen u emigraciju.

Najprije je izvjesno vrijeme boravio u Beču, a potom otišao u Moskvu, na Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada, gdje je bio u početku slušalac, a zatim i predavač, odakle je prešao na Međunarodnu Lenjinovu školu. Pripadnici raznih nacionalnosti, borci revolucionarnog radničkog pokreta u svojim zemljama i u svetu, birali su ga za predsjednika Internacionalnog kluba u Moskvi. Kada je, u ljeto 1936. godine, izbio puč Španskih fašističkih generala, Maslarić je s ilegalnim dokumentima, preko Finske, Švedske, Francuske i Pirineja došao da brani špansku Republiku. Poslije kraćeg boravka u Madridu, u Petoj regimenti, upućen je da organizira gerilske grupe u Estramaduri. U borbama se isticao hrabrošću. Ranjen je kod sela Vilar de Rene, 5. novembra 1936. godine. Kada je, poslije liječenja, napustio bolnicu — ponovo se našao u prvim borbenim redovima. Januara 1937.

godine imenovan je za komandanta bataljona Šezdeset druge španske brigade. Poslije poraza Španske republikanske armije, dospio je u Oran (Alžir), a zatim u koncentracioni logor Bogari, na prilazima Sahari, odakle je uspeo da se, u proljeće 1939. godine, domogne Sovjetskog Saveza.

U Moskvi je radio u Kominterni, brinući se o invalidima, pripadnicima Internacionalnih brigada. U Moskvi je bio u prilici da se sretne i surađuje s istaknutim ličnostima međunarodnog radničkog pokreta — s Josipom Brozom Titom, Georgi Dimitrovom, Vilhelmom Pikom, i drugima.

U vrijeme drugog svjetskog rata Maslarić je, zajedno s Veljkom Vlahovićem i Đurom Salajem, radio u redakciji "Slobodne Jugoslavije", koja je preko talasa Radio-Moskve širila istinu o borbi Titove narodnooslobodilačke vojske. Još u augustu 1941. godine izabran je za potpredsjednika Sveslovenskog komiteta.

Maslarić se vratio u Jugoslaviju 1944. godine, dok su se još vodile borbe za njeno oslobođenje. Učestvuje u borbama i organizira narodnu vlast. Tada je imao čin general-majora.

Poslije oslobođenja zemlje, iako slabog zdravlja, s entuzijazmom istinskih revolucionara učestvuje u obnovi i izgradnji zemlje i socijalizma u Jugoslaviji. Izvjesno vrijeme bio je upravnik Vojne-političke Škole u Beogradu. Božidar Maslarić je bio član CK SKJ, član Izvršnog komiteta CK SK Hrvatske, član Saveznog odbora SSRNJ i Predsjedništva Glavnog odbora SSRN Hrvatske. Na svim poslijeratnim izborima biran je za narodnog poslanika Savezne skupštine i Sabora Hrvatske. Od 1946. do 1948. godine bio je predsjednik Sveslovenskog komiteta u Beogradu, a od 1951. godine potpredsjednik Vlade, a zatim potpredsjednik Izvršnog veća Sabora Hrvatske.

Umro je 5. aprila 1963. godine u Zagrebu. Toga dana prestalo je da kuca srce čovjeka „koji je sav svoj život posvetio borbi za pobjedu velikih ideja marksizma-lenjinizma" (iz telegrama CK SKJ).

Buntovni mladić, ranjenik s Kajmakčalana, barjaktar iz Kana, zatočenik iz Sremske Mitrovice, govornik iz Rostova, španski komandant, ratnik sa sremskog fronta, graditelj socijalističke Jugoslavije — Božidar Maslarić, profesor iz Osijeka, prisni drug i suborac Đure Đakovića, Blagoja Parovića, Rada Vujovića, Vladimira Čopića, Đure Salaja, Moše Pijade, Josipa Broza... ostao je do kraja svoga života vjeran svojim idealima.

Narodnim herojem je proglašen 27. novembra 1953. godine.

Masleša Aleksandra Veselin Veso

Rođen je 20. aprila 1906. u Banja Luci, Bosna i Hercegovina. Od rane mladosti opredijelio se za revolucionarni rad. Kao šestoškolac banjalučke gimnazije, stupa u napredni omladinski pokret, a istovremeno se uključuje i u akcije radničkog pokreta Banja Luke. Njegova aktivnost iz tog početnog perioda vezana je za đачko literarno društvo „Mladost”. Tu je stekao osnove marksističkog obrazovanja na izvornim djelima klasika marksizma, proširio opće obrazovanje sistematskim čitanjem odabrane suvremene literature, razvio smisao za predavački rad, za polemičku razmjenu mišljenja, uspostavio vezu između idejnih stavova i praktičnog revolucionarnog rada i ocijenio značaj novinarstva u javnom radu. i, u skladu s tim, odvijaju se i prvi njegovi javni istupi: referati i diskusije u okviru društva „Mladost”

i skote, agitaciono-propagandni rad po selima oko Banja Luke, revolucionarni istupi u protestnim akcijama radničkog pokreta, koje su slijedile poslije Obznane i Zakona o zaštiti države. U to vrijeme Masleša postaje član SKOJ-a.

Pošto je maturirao 1925. godine, Masleša odlazi na studije — najprije u Zagreb, gdje je upisao Pravni fakultet, da bi ubrzo prešao u Frankfurt na Majni, a potom u Pariz. Zahvaljujući općoj naobrazbi, Masleša je krenuo na studij s određenim i jasnim interesiranjima. Njegova preokupacija su društvene nauke: politička ekonomija, sociologija, istorija filozofije, istorija socijalizma. Snažan intelekt, kreativan duh i visokorazvijen radni kapacitet, Masleša je koristio izdašno mogućnosti koje mu je davala atmosfera Frankfurtskog instituta, gdje se teoriji marksizma i njenom povezivanju sa suvremenim problemima međunarodnog radničkog pokreta pridavala velika pažnja. Tamo će on, uz stečeno znanje, otkriti smisao za naučni rad i osvojiti marksističku metodologiju naučnog rada. Godine 1927. prelazi u Pariz, gdje nastavlja studije iz političke ekonomije i sociologije. Zbog revolucionarnog rada među jugoslovenskim studentima i radnicima — iseljenicima u Francuskoj, izložen je progonima, i onemogućeno mu je bilo nastavljnje redovnih studija. Francuske vlasti su ga protjerale u Jugoslaviju, a jugoslovenske iz Beograda u Banja Luku. Tu je nastavio aktivnost u radničkom pokretu. Ali, sklonošću vezan za novinarstvo i publicistiku, napušta Banja Luku, odlazi u Osijek i upošljava se, kao urednik i korektor, u Redakciji "Hrvatski list". Ali, i tu je ubrzo uhapšen, i protjeran u Banja Luku. Godine 1938. zapošljava se u Beogradu, kao skupštinski novinarski reporter i komentator u "Beogradskim novostima". Te godine primljen je za člana KPJ.

Dolaskom u Beograd, Veso Masleša se brzo uključuje u društveni i politički život ovog grada, učestvujući, pored ilegalnog partijskog rada, i u legalnim manifestacijama tadašnje napredne inteligencije; zahvaljujući tome i svojim osobinama, ubrzo stiče simpatije i ugled u beogradskim naprednim intelektualnim krugovima. To će se pokazati vrlo korisnim u kasnijem periodu njegovog partijskog rada u obavljanju složenijih zadataka — po direktivi najvišeg rukovodstva KPJ. Već tada Masleša istupa s napisima u mnogim listovima i časopisima. U decembru 1928. pokreće, s Otokarom Keršovaniem i još nekim istaknutim naprednim intelektualcima, časopis „Nova literatura”. Ali poslije proglašenja šestojanuarske diktature, među brojnim komunistima Beograda uhapšen je, početkom januara 1929, i Veselin Masleša. Pošto je u zatvoru proveo sedam mjeseci, bio je opet policijski protjeran u Banja Luku, gdje ovog puta ostaje nešto duže od godine, i u Banja Luci, mada u skućenijim

mogućnostima, Masleša neumorno djeluje: drži ilegalno partijske kurseve, seminare i predavanja; upućuje mlade komuniste na marksističku literaturu; pojavljuje se, ali bez potpisa, u banjalučkom listu „Nova Štampa“; bavi se prevodilačkim radom; nastavlja vanredne studije prava u Zagrebu.

Godine 1931. vraća se u Beograd i ostaje, s prekidima samo u vrijeme izdržavanja kazni, sve do 1941. godine. Zaposlio se kao publicist u Redakciji časopisa "Narodno blagostanje". U Beogradu, pored partijsko-političke aktivnosti, Masleša se intenzivno bavi naučno-istraživačkim, publicističkim i prevodilačkim radom. U vezi je s OK KPJ u inostranstvu, i oslonac je njegovim članovima i instruktorima u Beogradu. Posebno je angažiran u ostvarivanju politike Narodnog fronta i stvaranju legalne jedinstvene radničke partije, odnosno Stranke radnog naroda, kao sekretar njenog Inicijativnog odbora.

Baveći se temama iz domena ekonomskih, političkih i književnih zbivanja u zemlji i inostranstvu, Veso Masleša je, kao publicist — marksist, objavio tekstove i studije u naprednim časopisima i listovima, a također i u ilegalnim glasilima KPJ. Preveo je nekoliko knjiga. Naučna vrijednost njegovih studija „Mlada Bosna“ i „Svetozar Marković“ održala se i potvrdila do naših dana.

Od 1927—1940. godine Masleša je hapšen deset puta, provodeći, za to vrijeme, u zatvorima ukupno više od dvije i po godine. Poslije bombardiranja Beograda (aprila 1941), prešao je u Crnu Goru i tamo učestvovao u pripremama ustanka; organizira propagandni rad Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i Glavnog Štaba za Crnu Goru i Boku: pokreće i uređuje listove „Slobodu“ i „Narodnu borbu“, održava predavanja u odredima i na partijskim kursevima.

U vrijeme pohoda proleterskih brigada u Bosansku krajinu, juna-augusta 1942, član je Politodjela 4. proleterske crnogorske brigade. U drugoj polovini 1942. godine, u selu Driniću, zajedno s Mošom Pijade i drugim suradnicima, obnavlja list „Borba“, organ KPJ, u kojoj objavljuje mnoge tekstove, surađuje i u drugim listovima: „Proleteru“, „Vojno-političkom pregledu“, „Narodnom oslobođenju“.

Na prvom zasjedanju AVNOJ-a u Bihaću, Masleša je održao glavni referat; „Narodnooslobodilačka borba i stvaranje Antifašističkog vijeća“, u kojem je iznio istorijat antifašističke borbe u svim krajevima Jugoslavije od 1936. do 1942. godine. Tada je izabran u Izvršni odbor AVNOJ-a.

U četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofanzivi bio je s grupom divizija NOV koje su s Vrhovnim štabom vodile bitke na Neretvi i Sutjesci. U pokušaju proboja neprijateljskog obruča na Sutjesci, u kojem se našla 3. divizija, poginuo je Veselin Masleša, 14. juna 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Maslić Salka Omer

Rođen je 21. novembra 1913. u Mrkonjić Gradu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj zanatlijskoj porodici. Omer nije imao uvjeta za školovanje. Poslije 2 razreda Građanske škole u Mrkonjić-Gradu, odlazi na kovački zanat u Jezero kod Jajca. Kao kovački pomoćnik u Jajcu, pripadao je naprednoj radničkoj omladini. U Jajcu je stekao osnove političkog formiranja, zahvaljujući utjecaju komunista —metalskih radnika, u čijoj se sredini nalazio.

Poslije prelaska u Sarajevo (1937. godine) zaposlio se u Željezničkoj radionici, gdje se ističe u radu URS-ovih sindikata. Kao istaknuti sindikalni radnik, primljen je u KPJ početkom 1939. godine. Ubrzo postaje jedan od rukovodilaca ilegalnog partijskog rada u Željezničkoj radionici, a njegov politički rad do rata bio je zapažen i u gradu i na širem području BiH. U rukovodstvu je partijske tehnike Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, i član Zemaljskog odbora Narodne pomoći.

Neposredno poslije okupacije, u ustaškoj provali u prostorije partijske tehnike, u julu 1941, Omer Maslić je uhapšen. U pokušaju bijega ranjen je, ponovo uhvaćen, i sproveden u bolnicu. Na putu do bolnice, iako ranjen i u ustaškim rukama, hrabro se držao, tako se ponašao i kasnije, na saslušanjima pred policijom. Početkom augusta, uz pomoć sarajevske partijske organizacije, uspio je da pobjegne iz bolnice. Smješten je u Sarajevu, gdje do ozdravljenja ilegalno boravi.

Polovinom septembra 1941, po direktivi Pokrajinskog komiteta KPJ za BiH, odlazi u Zenicu, da formira novu partijsku organizaciju, pošto je, augustovskom provalom, zenička partijska organizacija razbijena. Poslije toga, stupa u partizanski odred "Zvijezda", odakle je ubrzo, kao Član Okružnog komiteta za Zenicu, upućen u zenički kraj, da tamo organizira ustanak i formira partizanski odred. Uspio je vrlo brzo da uspostavi veze s dotad izoliranim partizanskim grupama; već u oktobru formira prvu četvu; djeluje politički istovremeno u srpskim i muslimanskim selima. Njegovim zalaganjem, ustanak se brzo širi i dobiva masovne razmjere. Pošto je, početkom decembra 1941, formirana i druga Četa, odlučeno je da se osnuje Zenički partizanski odred, u čijem se sastavu, već polovinom januara 1942. godine, nalaze četiri bataljona i jedna muslimanska četa.

Zenički odred je, pod komandom Omera Maslića, izveo niz uspješnih akcija: protiv zeničkih ustaša na Dračiću, za oslobođenje Olova, u diverzantskim akcijama na pruži Sarajevo—Bosanski Brod (minirana su 23 neprijateljska voza, od kojih 3 oklopna, i izvedeno 6 uspješnih akcija u tunelima); ali se kao najuspješnija akcija smatra napad na Begov Han, februara 1942, kada je zarobljena domobranska četa s cjelokupnom ratnom opremom. U ovim borbama Omer Maslić se isticao hrabrošću i vještinom rukovođenja.

Poslije odcjepljenja četnika, maja 1942, Zenički partizanski odred se znatno smanjuje, pa se njegovi borci uključuju u tek osnovanu 6. istočno-bosansku brigadu. U ovoj brigadi Omer Maslić se nalazio na dužnosti zamjenika političkog komesara Zeničke čete, a zatim zamjenika komesara 3. bataljona. U borbama ove brigade u raznim dijelovima istočne Bosne, Maslić se

isticao izuzetnom hrabrošću. Tako je bilo i u borbi s četnicima kod sela Bukovice, u blizini Tuzle, oktobra 1942. godine. Pošto je bio sa svih strana opkoljen četnicima, nije se mogao priključiti svojoj jedinici, koja je, poslije dobivenog naređenja, odstupila. Ostao je i držao sam položaj, sve dok nije smrtno pogođen.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Mašera Frana Sergej

Rođen je 11. maja 1912. godine u Gorici, Slovenija. Posle završetka I svjetskog rata, porodica je izbjegla iz Italije i nastanila se u Ljubljani, gdje je Mašera maturirao, 1929. godine. Odgojen u antiklerikalnom duhu, i snažno zadojen jugoslavenskim patriotizmom, htio je da služi svojoj zemlji braneći njeno more i obalu. Tako je stupio u VII klasu Pomorske vojne akademije. Imao je izrazit dar za prirodne nauke, i važio za najboljeg matematičara u klasi. U čin poručnika korvete proizveden je 1932. godine, kao peti u rangu. Drugovi su ga cijenili i voljeli zbog skromnosti, pravednosti i spremnosti da kritizira i osudi svako nepoštenje. Artiljerijski kurs završio je s odličnim uspjehom, smatran je za perspektivnog oficira i upućivan je u inostranstvo na važne vojne zadatke. Volio je svoj poziv, a van njega imao samo jednu strast — planinarenje.

Rat u aprilu 1941. godine zatekao je poručnika bojnog broda II klase, Sergeja Mašeru, na dužnosti I artiljerijskog oficira na razaraču „Zagreb“, u Boki Kotorskoj. S njime je, na istom brodu, službovao i njegov drug iz iste klase, Milan Spasić. Među brodovima, koji su već prvog dana rata bili izloženi napadima iz zraka, nalazio se i razarač „Zagreb“, ali je pretrpio samo neznatna oštećenja. Poslije posljednjeg većeg bombardiranja Boke, 13. aprila, koje je izvršeno s velike visine, van dometa brodskih protuavionskih oruđa, komandant flote je naredio da se brodovi razmjestu po zabitim uvalama i maskiraju. Prva torpedna divizija, koju su sačinjavali razarači „Dubrovnik“, „Beograd“ i „Zagreb“ („Ljubljana“ se nalazila na popravci), sklonila se u uvalu Krtole, u jugoistočnom dijelu Tivatskog zaljeva. „Beograd“ se privezao uz kopno, a „Zagreb“ uz obalu otočića Prevlake. Brodovi su prekriveni granjem, a bokovi šareno obojeni, kako bi se iz zraka stekao utisak da su dio kopna. Posada je danju boravila u zaštitnim rovovima, a na brodovima su ostali samo kuhari, zbog spremanja hrane, i artiljerci protuavionskih topova, da bi otvorili vatru na avione koji bi neposredno ugrozili razarače. Tako su se, u jeku rata, ratni brodovi odjednom našli u raspremi. Odvajanjem posada od brodova, učinjen je sudbonosni korak u smislu psihološke pripreme za potpuno napuštanje brodova. Sve nepovoljnije vesti s frontova i znaci rasula koji su i u Boki bili sve vidljiviji, pokidali su i one malobrojne preostale niti koje su ljude vezivale za brodove i njihove vojničke dužnosti. „Pogledajte što su učinili od naših brodova!“, govorio je Mašera tih dana. „Posade su iskricali da se ne bi našao neko ko bi nagovarao mornare da se otisnu na otvoreno more. Kod nas na „Zagrebu“ ljudstvo je krajnje demoralizirano, tako da niko neće nazad na brod. Ništa više ne možemo učiniti!“

Vest o primirju prispjela je u Boku 15. aprila, a saopćena je i svim komandantima brodova, uz upozorenje da se zabranjuje uništenje brodova i otvaranje vatre na avione. Sutradan je komandant flote sazvao sve komandante brodova da bi se donijela odluka o eventualnom isplovljenju, ali bilo je već kasno. I sami demoralizirani, komandanti nisu bili spremni da se svim autoritetom založe za isplovljivanje i nastavljanje borbe na strani Saveznika.

U takvoj situaciji, kada je potpuno rasulo zahvatilo i flotu, a kapitulacija bila na pomolu, Mašera i Spasić su postupili u duhu najsvjetlijih borbenih tradicija — potopili su brod i na njemu poginuli. U eksploziji koja je 17. aprila raznijela „Zagreb“, nestao je i Sergej Mašera.

Ipak, na spomeniku na vojničkom groblju u Savini, kraj Herceg-Novog, gdje je sahranjen Milan Spasić, uklesano je i njegovo ime.

Povodom tridesetogodišnjice Jugoslovenske ratne mornarice, Predsjednik SFRJ je, 1973. godine, dodijelio Sergeju Mašeri i Milanu Spasiću Orden narodnog heroja „za izvanredan podvig heroizma i odanosti svojoj otadžbini — uništenje i potapanje razarača „Zagreb“, aprila 1941. godine, da ne bi pao u ruke okupatora, i junačku smrt na svome brodu...”

Narodnim herojem proglašen je 10. septembra 1973. godine.

Mašković Novice Jelica

Rođena je 1. decembra 1924. godine, u selu Plana, Lipovo, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Osnovnu školu završila je u rodnom mjestu. Školovanje je nastavila u Domaćičkoj školi u Nikšiću, gdje se veoma rano opredjeljuje za napredni omladinski pokret. Njena porodica je, također, bila napredno orijentirana. Otac Novica je pripadao revolucionarnom radničkom pokretu i borio se za ideje KPJ. Stric Mijat, student prava, učestvovao je u Španskom građanskom ratu, i tamo poginuo kao rukovodilac Čete u jednoj od Internacionalnih brigada.

Jelica je, kao učenik Domaćičke škole, postala član SKOJ-a 1939. Uoči rata, izabrana je za člana općinskog rukovodstva SKOJ-a u bivšoj lipovskoj općini. U pripremama za julski ustanak, veoma je politički angažirana u radu s omladinom u svome mjestu. Od 13. jula 1941. aktivno učestvuje u NOB, kao i čela njena porodica — roditelji i braća u jedinicama Komskog odreda. Krajem 1941. postala je član KPJ.

Prilikom formiranja 4. proleterske brigade, postaje borac 1. čete 4. bataljona. U istoj jedinici postala je desetar i jedan od istaknutih boraca. Pokazala je veliku neustrašivost u svim borbama koje je njena jedinica vodila od Gornjeg Vakufa i Bugojna do herojske pogibije na Kupresu. U borbi za Bugojno, pripadala je grupi od 12 odabranih bombaša, čime je potvrdila mišljenje drugova u četi da je jedan od njenih najboljih boraca. U borbi na Okolištu, gdje se također hrabro držala, primila je puškomitraljez. U prvom napadu na Kupres učestvovala je kao puškomitraljezac i desetar. Posle neuspjeha, pri izvlačenju bataljona, ustaše su jurišale na zaštitnicu i ranjene drugove, opkoljavajući bočno. U tom času Jelića je, kao puškomitraljezac, zajedno sa svojim komandiro, junački dočekala neprijatelje, rafalima pokosila prve redove, i zadržala ih sve dok se bataljon nije izvukao iz okruženja. U drugom napadu na Kupres, dva dana kasnije, u strahovitom okršaju s ustaškim crnim legijama u Kupresu, iz Jelićine desetine poginulo je 8 boraca. Uskoro je i sama podijelila njihovu sudbinu. Teško ranjena, nije dozvolila četnom bolničaru Ikoniji Radović da je izvlači s bojišta, da se ne izloži smrtnoj opasnosti. Da ne bi pala živa u ustaške ruke, aktivirala je bombu i hrabro završila život, 13/14. kolovoza 1942. godine.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine.

Mašković Sekule Savo

Rođen je 14. januara 1914. godine u selu Osredci, Donja Morača, Kolašin, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Službenik.

Kao dijete, rano je ostao bez oca pa ga, zajedno s tri brata i dvije sestre, majka podiže u veoma teškim životnim uslovima. No, i pored toga, Savo se trudi da ispliva iz porodične bijede i završava pet razreda gimnazije u Kolašinu. Posle toga odlazi na službu u Novi Pazar. Tu aktivno učestvuje u naprednom radničkom pokretu, a 1940. godine postaje i član KPJ.

Posle sloma stare Jugoslavije, vraća se kući, gdje predano radi rta organiziranju svenarodnog otpora, obuci omladine u rukovanju oružjem i drugim zadacima. Među prvim ustaničkim puškama, jula 1941. godine, u borbi za oslobođenje Kolašina, pukla je i ona koju je čvrsto držao u rukama Savo Mašković. Augustovskih dana, u grupi donjomoračkih partizana u borbi protiv talijanskih fašista, zapažen je kao jedan od najsmjelijih boraca. U sudaru s poznatom talijanskom divizijom „Pusterijom“, u bici za Pljevlja, Savo se ističe kao vješt i odličan strijelac i nišandžija na puškomitraljezu. Svi borci 1. proleterske brigade koji su ga poznavali, ili su čuli za njega, s poštovanjem su spominjali ime neustrašivog puškomitraljesca Sava Maškovića. Ističući se u borbi, prešao je put od borca do zamjenika komandanta 1. proleterske brigade i komandanta 8. crnogorske udarne brigade.

Teško je nabrojati sve njegove podvige, jer ih je bilo mnogo. Maja 1942. godine, u borbi 1. bataljona 1. proleterske na Skari i Večerinovcu, neustrašivo je jurišao i kosio svojim puškomitraljezom. U napadu na Livno, 1942. godine, probio se kroz bodljikavu živu između bunkera kojima je onda prišao sa suprotne strane, uništio dvije posade i omogućio svojoj četi da prodre u grad. Sličan podvig napravio je i u borbi za Jajce, 1942. godine. U IV neprijateljskoj ofanzivi se, kao komandir čete, istakao u borbama na Ivanu, Čičevu, Glavatičevu, i u žestokim bitkama na Drini, aprila 1943. godine. U proboju na Sutjesci postao je komandant 1. bataljona 1. proleterske. Velike su zasluge Sava Maškovića i njegovog bataljona za uspješan proboj na Balinovcu, 10. juna, i proboj na putu Foča — Kalinovik. Ti uspjesi su u velikoj mjeri omogućili konačan proboj u V ofanzivi. Istakao se i u protuofanzivi Glavne operativne grupe u istočnu Bosnu, u ljeto 1943. godine, pa u borbama u jesen 1943. i zimu 1943/44. u centralnoj i zapadnoj Bosni. U VI ofanzivi njegov bataljon je proglašen za uzornu jedinicu 1. proleterskog korpusa, a on nagrađen automatom. Kasnije je postao zamjenik komandanta 1. proleterske, a potom komandant 8. crnogorske udarne brigade. Herojski se ponio i u mnogim borbama u Srbiji, — prodor armijske grupe u Srbiju, operacije za oslobođenje Srbije, za oslobođenje Beograda, i u brojnim borbama na sremskom frontu, gdje je i poginuo, 4. decembra 1944. godine.

Imao je čin majora NOV Jugoslavije, a bio je odlikovan Ordenom za hrabrost i Partizanskom zvijezdom sa srebrnim vijencem.

Narodnim herojem proglašen je 3. marta 1945. godine.

Mede Janeza Pavla Katarina

Rođena je 29. juna 1919, u Strahinju kod Nakla, Kranj, Slovenija, u porodici Sajovic. Posle osnovne škole, zaposlila se u tekstilnoj fabrici „Jugobruna“, u Kranju. Godine 1935. udala se za Rudija Medea, koji je bio zaposlen u fabrici „Semperit“ u Kranju, člana Partije od 1936. godine.

Kad je, 26. jula 1941, iznad sela Cegelnica, kod Nakla, formirana 1. kranjska četa, njoj se priključila i Pavla Mede. Njen odlazak u partizane bio je samo prirodan nastavak njenog revolucionarnog puta. U četi su Rudi i Pavla najprije učestvovali u borbama na Storžiču, a poslije razbijanja 1. kranjske čete oni su se povukli u Udni Boršt, pa odatle, preko Ljubljane, u Krimskt odred. Tu su se odvojili. Njen suprug, koji je u partizanima nosio ime

Groga, otišao je u Dolenjsku, u Drugi štajerski bataljon, a Pavla je ostala u Zapotoku, u logoru, u kome su bile i partizanske radionice. Kad se tu, od 22. do 25. juna 1942. zadržala Druga grupa odreda, na pohodu u štajersku, ona se pridružila Rudiju, koji je tada u Prvom bataljonu Savinjskog odreda bio komandir čete.

Kao partizanka, u bataljonu koji se najprije, po svom komandantu Ivanu Starihu Janku, zvao „Jankov bataljon“, a kasnije, po Francu Poglajenu Kranjcu, „Kranjčev bataljon“, ona je učestvovala u pohodu Druge grupe odreda u Štajersku, u svim teškim borbama na Gabrškoj gori, na Žirovskom vrhu, Blegošu i na Jelovici. Kad se, 10. augusta 1942, cijela grupa Odreda na Jelovici podijelila na dvije grupe, i kad se „Kranjčev bataljon“ našao u silovitoj njemačkoj ofenzivi, on se najprije probio do podnožja Košute, a zatim preko Košute na vrh Karavanki, i dalje u Slovenačku Korušku.

Pavla Mede, s partizanskim imenom Katarina, hrabro je podnosila teškoće napornog marša, kad je bataljon padao iz zasjede u zasjedu; kad se, na Gorenjskoj, morao probiti kroz četiri teške njemačke ofanzive i kad se samo uz najveće napore, preko strmih stijena, probijao preko Karavanki. Tu istrajnost je pokazala i kasnije, kad je bataljon, u maršu 25. augusta 1942, u teškoj borbi izvojevao veliku pobjedu kod sela Robež pod Obirom i, najzad, 28. augusta 1942, stigao u Štajersku.

Prilikom reorganizacije Štajerskih partizanskih jedinica, u septembru 1942, od jezgra „Kranjčevog bataljona“ obrazovan je Prvi bataljon pohorskog odreda, koji je u istoriji poznat uglavnom samo pod imenom Pohorski bataljon. S tim bataljonom, kome je Rudolf Mede Groga bio privremeni komandant, Jože Menih Rajko politkomesar, ona je u sastavu njegove 3. čete otišla, krajem septembra 1942, na Pohorje. Posle reorganizacije Pohorskog bataljona, 3. novembra 1942, kad su se u bataljon uključile Šaleška, Savinjska i Puška četa, Pavla Mede je postavljena za komandira ženskog voda. Tada je njen muž Rudolf imenovan za komandanta Pohorskog bataljona.

Pavla Mede je bila odlučna žena, i kao njen suprug, neustrašiv borac. U bataljonu je drugarice često poticala time što im je pričala o svojim dotadašnjim borbama. Učila ih je kako se rukuje oružjem. U borbi je uvijek bila vrlo vedra i, usprkos odlučnosti i čvrstini, vesela.

U svim borbama Pohorskog bataljona, u novembru i decembru 1942, Pavla Mede se posebno odlikovala. U bici od 5. novembra, na Mislinjskom sedlu, sa ženskim vodom je bitno doprinijela pobjedi partizana. Slično je bilo i dva dana kasnije, u žestokom sudaru Pohorskog bataljona s njemačkom policijom i njemačkim domobrancima na padinama Rogle, blizu Ostruhove žage. Posle te dvije bitke, Pavla Mede je prvi put pohvaljena u vojnom izvještaju Druge grupe odreda, od 23. novembra 1942. U raportu Glavnom štabu slovenačkih partizanskih četa, piše: „Bataljon ima specijalan ženski vod (11 partizanki), koji se u svim borbama odlično pokazao... Vodnik, drugarica Katarina, spada među najhrabrije partizanke u Štajerskoj". Slično čitamo, 10. januara 1943. u izvještaju štaba IV operativne zone Glavnom štabu, gdje o Pavli Mede piše da je bila odlična u borbi i u radu.

Osmog januara 1943. je Pavla Mede, junačka partizanka Katarina, pala u posljednjem boju Pohorskog bataljona, na Osankarici. Njeno tijelo je bilo među 65 mrtvih partizana, koje su Nijemci prenijeli s Pohorja u Grac, i tamo ih 11. januara 1943. pokopali.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine.

Morača Save Milutin

Rođen je 7. jula 1914. u selu Stekerovci, kod Glamoča, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seoskoj porodici. Godine 1925. s porodicom se preselio u selo Žednik kod Subotice, gdje mu je otac, kao jugoslovenski dobrovoljac u prvom svjetskom ratu, dobio zemlju. Gimnaziju i Pravni fakultet završio je u Subotici. Kao student, pristupio je naprednom omladinskom pokretu. Isticao se u radu studentskog udruženja "Svjetlost", i u demonstracijama i drugim političkim akcijama na fakultetu i u Subotici, Pripadao je maloj grupi studenata koja se angažirala u širenju revolucionarnih ideja u selima sjeverne Bačke. Zapaženo je politički aktivan još u vrijeme parlamentarnih izbora 1935. godine. Godine 1936. primljen je u KPJ, i postao član prve partijske organizacije u Žedniku. U to vrijeme najviše je radio na okupljanju đlačke i seoske omladine u Žedniku i drugim selima, i u stvaranju organizacija SKOJ-a. Od tada je jedan od najistaknutijih partijskih aktivista u ovom dijelu Vojvodine. Bio je inicijator stvaranja Kulturne zadruge vojvođanskih naseljenika "Preporod", koja je imala svoju organizaciju u mnogim selima Bačke, posredstvom koje je Partija okupljala i aktivirala mase, posebno omladinu, ostvarujući u godinama uoči rata dominantan politički utjecaj. Radio je i na okupljanju poljoprivrednih radnika i organiziranju njihovih štrajkačkih i drugih akcija. Među tim radnicima, pretežno Mađarima i Bunjevcima, njegovim zalaganjem formirana je prva grupa komunista i simpatizera KPJ. Morača je bio jedan od najaktivnijih učesnika i organizatora mnogih narodno-frontovskih akcija na liniji obrane zemlje i borbe protiv profašističkog režima. Kao istaknuti partijski aktivist, 1939. godine izabran je za člana Okružnog komiteta KPJ za sjevernu Bačku. Godine 1936, kao vojni obveznik, završio je Školu rezervnih oficira.

U aprilskom ratu, kao oficir bivše jugoslovenske vojske, bio je zarobljen i upućen u zarobljenički logor u Mađarsku. Kada je obaviješten da Mađarska, na zahtjev vlade kvislinške Nezavisne Države Hrvatske, oslobađa sve zarobljenike s njene teritorije, među zarobljenim oficirima se zalagao da se ta mogućnost iskoristi. Tako je i sam, u prvoj polovini juna 1941, došao u Drvar, rodno mjesto njegova oca. Tu se povezao s organizacijom KPJ i uključio u rad na pripremama za oružanu borbu. Kao rezervni oficir, posebno je bio angažiran u organiziranju vojnih priprema.

Formiranjem štaba gerilskih odreda za Bosansko Grahovo i okolinu, odlukom Sreskog komiteta Partije postao je član toga štaba. U tom svojstvu, izradio je plan prve ustaničke akcije u Bosni i Hercegovini — napada na Drvar, Bosansko Grahovo i Oštrej, koji je počeo 27. jula 1941, i uspješno izveden. Već u tim prvim borbama Morača je ispoljio izuzetnu hrabrost i vojničke sposobnosti u organiziranju i rukovođenju partizanskim jedinicama. U periodu velikih pobjeda ustanka u ovom kraju u ljeto 1941, komandirao je Drvarsko-petrovačkim bataljonom "Sloboda", koji je vodio mnoge uspješne borbe protiv neprijatelja. Između ostalog, jedinice ovog bataljona su u višednevnim neravnim borbama razbile ofanzivu ustaško-domobranskih snaga na oslobođenu teritoriju Drvara, i nanijele im velike gubitke. Svojim ugledom i popularnošću u narodu i izuzetnim zalaganjem, dao je veliki doprinos nastojanjima KPJ da konsolidira ustanak i narodnooslobodilački pokret u Drvaru i okolini u vrijeme Talijansko-Četničke akcije u jesen 1941. godine. Kao komandant i iskusan partijski

radnik, u to vrijeme je politički aktivan u tumačenju linije KPJ u narodnooslobodilačkoj borbi, razotkrivanju ciljeva i karaktera četničkog pokreta i Talijanske politike "pacifikacije". Bio je to sadržaj mnogih skupova vojske i naroda na kojima je govorio. Posebno je radio na učvršćivanju partizanskih jedinica i njihovom obučavanju u duhu taktike partizanskog ratovanja. Komandirao je Drvarskim partizanskim bataljonom u borbama protiv Talijanskih snaga u zimu i proljeće 1942. godine, koje su se završile njihovim porazom i oslobođenjem Drvara. Tada je primio dužnost zamjenika komandanta, a nešto kasnije i komandanta 5. krajiškog partizanskog odreda, s kojim je izveo više uspješnih akcija, među kojima napad na Glamoč. Od jedinica ovog Odreda, početkom septembra 1942, po odluci Vrhovnog štaba, formirao je 4. krajišku udarnu brigadu i imenovan za njenog prvog komandanta. Predvodio je brigadu u više borbi u jesen 1942: u napadu na Sanski Most, u borbama s Nijemcima i četnicima na pravcu Banja Luka — Ključ, s Talijanskim i četničkim snagama oko Bosanskog Grahova.,. Brigada se posebno istakla u obrambenim borbama na pravcu Sanski Most — Bosanski Petrovac u IV ofanzivi, krajem januara i početkom februara 1943, uspješno sprečavajući prodor nadmoćnih njemačkih snaga.

Maja 1943. godine, Morača je postavljen za komandanta 5. krajiške divizije, s kojom je postigao mnoge pobjede. U periodu maj-jul 1943. rukovodio je prodorom divizije iz centralne i istočne Bosne. Od više uspješno izvedenih borbenih akcija u toku tog marš-manevra, posebno je značajan napad na komunikaciji Sarajevo—Slavonski Brod, kada je divizija zauzela rudnik Kakanj, i rušenjem više mostova i željezničkih stanica za duže vrijeme onemogućila saobraćaj na ovoj značajnoj željezničkoj pruzi.

U oktobru 1943, u duhu plana Vrhovnog štaba za prenošenje operacija u Srbiju, Vrhovni komandant je povjerio 5. diviziji veoma odgovoran i složen borbeni zadatak: da iz centralne Bosne proдре u Sandžak, odakle će borbeno djelovati na teritoriji Srbije, da podrži razvitak narodnooslobodilačkog pokreta na njenom tlu. Divizija je uspješno prodrla u Sandžak, a zatim oslobodila Rudo, Priboj, Višegrad i druga mjesta i razbila znatne četničke snage. Od početka decembra 1943, do sredine januara 1944. godine, Morača rukovodi veoma složenim obrambenim borbama divizije u toku njemačkih ofanzivnih operacija u Sandžaku i istočnoj Bosni. Potiskivana, a zatim i opkoljena neusporedivo nadmoćnijim njemačkim snagama, divizija je, po snijegom okovanim planinskim masivima, vodila uspješne manevarske borbe. Za pokazanu izuzetnu izdržljivost i hrabrost u toku ove njemačke ofanzive, diviziju je pohvalio Vrhovni komandant.

U vrijeme neposrednih priprema za operacije, čiji je cilj bio oslobođenje Srbije, Morači je Vrhovni komandant, u drugoj polovini marta 1944, povjerio komandu nad Operativnom grupom 2. proleterske i 5. udarne divizije, sa zadatkom da počne prodor u Srbiju. U periodu mart-maj 1944. komandira radom ove Grupe. Njeni prodori najprije u dolinu rijeke Ibra, a potom kroz zapadnu Srbiju do Valjeva, bili su u centru pažnje komandanta njemačkih trupa u Srbiji i četničke Vrhovne komande, koji su nastojali da, angažiranjem svih snaga, spriječe prodor Grupe divizija i njeno spajanje sa snagama NOVJ na jugu Srbije i u šumadiji. Za uspješno forsiranje Lima, Vrhovni komandant Josip Broz Tito je ponovo pohvalio 5. udarnu diviziju.

U drugoj polovini jula 1944. godine, Morača komandira 5. divizijom u toku njemačke ofanzive u Crnoj Gori, kada su u protuudaru grupe divizije NOVJ, u rajonu Čakora i Andrijevice, razbijene znatne njemačke snage, a potom vodi diviziju u nastupnom maršu ka jugu Srbije, u izvođenju složene operacije forsiranja Ibra, i u borbama na Kopaoniku protiv glavnine četničkih snaga koje su, u suradnji s njemačkim i bugarskim trupama, neuspješno

pokušale da spriječe spajanje Operativne grupe divizije sa snagama NOVJ na jugu Srbije. U nastupanju kroz Srbiju, u izvođenju prodora iz Toplice u Šumadiju, i osobito u teškim borbama s njemačkim snagama u rajonu Topola-Arandelovac — koje su po svaku cijenu branile magistralu Beograd— Skopje kojom je njemački komandant Jugoistoka upućivao pojačanja iz Grčke za obranu Srbije i Beograda — Morača je ponovo pokazao kvalitete vrsnog komandanta. Potoni je s divizijom učestvovao u operaciji za oslobođenje Beograda, da bi nešto kasnije, kao komandant divizije, a zatim načelnik štaba 1. armije na sremskom frontu, brzo ovladao vještinom komandiranja u uslovima frontalnog ratovanja. Prilikom proboja sremskog fronta, neposredno je komandirao Sjevernom grupom divizija.

Poslije rata, završio je Višu vojnu akademiju "Vorošilov" u Sovjetskom Savezu, a potom obavljao visoke dužnosti u JNA: bio je zamjenik načelnika "Generalštaba, zamjenik načelnika Više vojne akademije, načelnik I i IV uprave Generalštaba i komandant Armijske oblasti. Od 1963. do 1967. bio je član Saveznog izvršnog veća. Bio je član Savezne konferencije SSRN Jugoslavije, član CK SK Bosne i Hercegovine, i predsjednik Saveza rezervnih vojnih starješina Jugoslavije. Bio je član Savjeta Federacije. Rezervni je general-pukovnik.

Napisao je više tekstova i rasprava iz oblasti vojne vještine i povijesti narodnooslobodilačkog rata. Godine 1962. objavio je "Ratni dnevnik", koji bogatstvom podataka i zapažanjima ovog istaknutog komandanta i revolucionara predstavlja izuzetno svjedočanstvo o ratu i revoluciji. Odlikovan je mnogim visokim odlikovanjima.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Mordin Mihe Ivan Crni

Rođen je 3. juna 1911. u selu Smokovljani kod Stona, Hrvatska. Posle očeve smrti, Crni napušta rodno selo, i s majkom Katom odlazi u Janjinu, gdje završava šest razreda osnovne škole. Zatim, 1927. godine, odlazi u Zagreb na izučavanje obučarskog zanata, koji ubrzo nastavlja u Beogradu. Boravak u Beogradu bio je presudan za Mordina. Tu se upoznao s naprednim radnicima; aktivno učestvuje u radu naprednih sindikata, demonstracijama i štrajkovima koje je organizirala radnička klasa Beograda. Posle uvođenja šestojanuarske diktature, on se 1929. godine vraća u Janjinu i organizira omladinsko sportsko društvo "Iskra", u kome razvija aktivan politički rad. Polovinom iste godine, uhapšen je prvi put i odveden u istražni zatvor u Orebiću, odakle je, posle nekoliko mjeseci, pušten. Zbog aktivnog rada, ponovo je uhapšen 1. maja 1933. godine, ali se ubrzo spašava zatvora. Kada je, 1934. godine, u Janjini osnovana prva ilegalna partijska ćelija, postao je njen član, a nešto kasnije izabran je i za sekretara.

Na Pelješcu je 1936. godine provaljena partijska organizacija, pa se Mordin ponovo našao u zloglasnom zatvoru "Termo-terapija" u Rijeci Dubrovačkoj. Posle nekoliko mjeseci, pušten je na slobodu.

Kapitulacija bivše Jugoslavije zatekla ga je u Mostaru, kao vojnika. Vraća se na Pelješac, odmah prikuplja oružje i vrši pripreme za ustanak. Javno žigoše ustaška zlodjela; ustaše ga hapse, ali uspijeva da pobjegne i prebacuje se na Korčulu, a zatim u Split, gdje se povezuje s Pokrajinskim komitetom Partije. Primivši direktive, odlazi na teren Metkovića i Pelješca, i već augusta 1941. godine organizira prve partizanske grupe. Kao sekretar Mesnog komiteta KPH za Pelješac, nastavlja rad na širenju ustanka. Postao je sekretar Okružnog komiteta KPH Dubrovnik, pa pristupa organiziranju ustanka u dubrovačkom kraju. Početkom januara 1942. godine, s lažnom legitimacijom krenuo je u Hercegovinu zbog uspostavljanja veze s tamošnjim partijskim rukovodstvom. U vozu su ga uhapsile ustaše, i vezanog sprovele za Ravno. Pokušao je da pobjegne skakanjem kroz prozor, ali je u padu polomio nogu, pa je ponovo uhvaćen i prebačen u mostarsku bolnicu. Partijska organizacija Mostara uspela je da ga otme iz bolnice i prebaci na slobodnu teritoriju u dolini Neretve, lako neizliječen, posle dva mjeseca vratio se na Pelješac, gdje radi na širenju ustanka i stvaranju prvih narodnooslobodilačkih odbora. Neposredni je rukovodilac svih partizanskih akcija na Pelješcu. Pod njegovim rukovodstvom ustanak se širi, i veliki broj Pelješčana odlazi u partizane. Organizira izdavanje lista "Naš tjednik", glasilo MK KPH za Pelješac, a kasnije organ OK KPH za Dubrovnik.

Krajem januara 1943. godine, u Livnu, učestvuje u osnivanju Oblasnog NOO Dalmacije, izabran je za njegovog člana. Početkom marta vraća se na Pelješac i saziva Prvu okružnu konferenciju KPH za južnu Dalmaciju, na kojoj je izabran za političkog sekretara Okružnog komiteta. Juna 1943. godine izabran je za vijećnika ZAVNOH-a. Kada je kapitulirala fašistička Italija, s grupom boraca razoružao je cijeli garnizon u Trpnju i Gornjoj Vrućici. Rukovodi razoružanjem i talijanske vojske na Lastovu, Mljetu i Šipanu. Organizira novu narodnu vlast, sprovodi opću mobilizaciju i učestvuje u formiranju 13. dalmatinske

brigade. Posebno se istakao u borbama protiv Nijemaca u obrani ostrva. Posle zauzimanja Korčule od strane Nijemaca, kao član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, odlazi na Biokovo, pruža pomoć tamošnjim partizanskim jedinicama i prebacuje se na Vis. Početkom februara 1944. godine, s Visa se, brodom preko Lastova, prebacuje na Pelješac zbog sastanka Okružnog komiteta.

Uvečer, 8. februara, kod Mljeta, upao je u zasjedu njemačkih desantno-jurišnih čamaca. Skočio je u more i pokušao da se spase plivanjem, ali je uhvaćen i odveden u zatvor u Korčulu. Posle nekoliko dana, Nijemci ga vezanog sprovode u Dubrovnik. U toku plovidbe, pored obale Pelješca, Mordin se oslobađa okova i spašava se skakanjem u more. Posle kratkog odmora i okrepljenja u selu Kobaš, kod Stona, nastavio je put, ali 18. februara 1944. godine nailazi na njemačku zasjedu iznad uvale Prapatne, gdje je i ubijen. Ivan Mordin je jedan od poznatih revolucionara i najhrabrijih boraca južne Dalmacije.

Narodnim herojem proglašen je 14. decembra 1949. godine.

Moškrič Janeza Jože Ciril

Rođen je 2. marta 1902. u Dobrunjama kod Ljubljane, Slovenija; sin radnika, izučio je štamparski zanat. Bio je željan znanja. Mnogo je čitao — pretežno beletristiku, ali i marksističke knjige. Radnička svest i čvrsto političko uvjerenje rano su ga doveli u radnički pokret. Godine 1930. je primljen u Komunističku partiju. Radio je u naprednim organizacijama ljubljanskih grafičara, i 1935. je bio jedan od glavnih pokretača i organizatora štrajka grafičara, koji je trajao više sedmica i završio se pobjedom štrajkača.

U Dobrunjama je Moškrič bio među osnivačima radničkog kulturnog društva "Svoboda", i kasnije "Vzajemnosti", koja je bila škola naprednog radničkog pokreta. Napisao je mnogo revolucionarnih pjesama i više dramskih djela. Na radničkim priredbama recitirane su njegove pjesme i igrani njegovi komadi: „Rdeće ruže“, „Razkrinkana morala“, „Borba za kruh“, i „Stari in mladi“.

U godinama prije rata pridobivao je napredne grafičare za suradnju s ilegalnom partijskom tehnikom. Taj njegov rad dobio je poseban značaj u danima okupacije, kad je s najprovjerijenijim ljubljanskim grafičarima stvorio moćnu partijsku organizaciju. Ta organizacija bila je jezgro grafičara koji su od leta 1941. omogućavali Komunističkoj partiji da zadovolji svoje potrebe za ilegalnom štampom. Istovremeno je Jože Moškrič radio i u Dobrunjama i okolini, gdje je pripremao ljude za otpor. Njegova je zasluga što je bivša dobrunjska općina dala partizana kao malo koja druga.

U proljeće 1942. otišao je u partizane, iako ga je tuberkuloza već bila znatno iscrpla. U partizanima se posvetio učenju mladih boraca i napisao mnogo tekstova za partizanske listove.

U ljeto 1942. je Jože Moškrič Ciril imenovan za povjerenika CK KPS za Dolenjsku. Najviše se zadržao u Lipoglavskim brdima — blizu zavičaja — u sjedištu 3. bataljona Zapadnodolenjskog odreda, i odande je obilazio partijske organizacije. Treći bataljon je, posle ograđivanja Ljubljane žičanom mrežom, imao posebne zadatke koji su djelomično ulazili u Moškričev djelokrug: osigurati prelazak preko Ljubljanice, omogućiti prijenos i prijevoz intendantske robe iz Ljubljane za partizane, i starati se o redovnim kurirskim vezama između Ljubljane, vodstva oslobodilačkog pokreta i partizanskih jedinica.

Talijani su dobro znali što znači ljubljanska okolina za snabdijevanje partizana iz Ljubljane, za mobilizaciju boraca i za veze. Zato su u selima oko Ljubljane gusto posijali belogardističke položaje.

U kakvim uslovima je tada živio Jože Moškrič, može se bar djelomično razabrati iz odlomaka njegovih izvještaja Edvardu Kardelju. Dvadeset devetog oktobra 1942. je poručivao: "Danas smo imali sastanak Rejonskog odbora Osvobodilne fronte za Dobrunje. Izvještaji su očajni. Samo ovoga mjeseca je ubijeno 18 naših ljudi, dok ih je u zatvorima i u konfinaciji više od 200." Jedanaestog novembra izvještava: „Bela garda utvrđuje svoje položaje. Sad su se utvrdili oko crkve na Urhu. Pošto su naši nedavno spalili župnu kuću i ekonomske zgrade, ovi

sad grade barake. Izgradili su bunkere i postavili mitraljeze na zvonik... Mi smo noćas spalili Prosvjetni dom u Šoštru. Belogardisti su namjeravali da se ugnijezde u njemu..."

Dvadeset drugog februara su belogardisti opkolili kuću u kojoj se nalazio Jože Moškrič. Prihvatio je borbu s velikim brojem dobro naoružanih izdajnika. Prestao je da gađa tek onda kad su ga pogodili neprijateljski meci. Polumrtvog su ga odvukli na svoj položaj na Polici, gdje su ga još mučili, a 23. februara su ga ubili.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Mrazović Czofek Stjepana Karlo Gašpar

Rođen je 26. oktobra 1902. u Murskom Središću, Čakovec, Hrvatska. Potječe iz porodice željezničkog radnika, u kojoj je bilo sedmoro djece. Zarana je upoznao ne samo siromaštvo i oskudicu, već i težak fizički rad. Riješen da se po svaku cijenu školuje, kao jedanaestogodišnji dječak zapošljava se kao najamni radnik, i tako završava šest razreda osnovne i četiri razreda srednje škole. Ideje Oktobra i revolucionarna zbivanja u Mađarskoj presudna su za Mrazovićevo idejno-političko opredjeljenje i njegovo vezivanje uz komunistički pokret.

Poslije stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, Mrazović se kao šesnaestogodišnji mladić uključuje u Međimursku legiju; ali, čim je uspostavljena Mađarska sovjetska republika (1919), organizira bijeg i s grupom svojih drugova uključuje se u redove mađarske Crvene armije. Kada je pao Bela Kun, i mađarska revolucija u krvi ugušena, vraća se u zemlju, gdje ga vlasti hapse i odvođe u istražni zatvor Vojnog suda. No, on bježi iz zatvora, opet prelazi jugoslavensko-mađarsku granicu, i nekoliko mjeseci ilegalno radi pod Hortijevim režimom u Mađarskoj. Opet razvija revolucionarnu djelatnost, ali je zbog provale, u martu 1920, prisiljen da bježi i da se ilegalno vrati u Jugoslaviju. Zahvaljujući tome što su jugoslavenske vlasti znale samo za jedno Mrazovićevo prezime (Czofek), pod kojim je bio registriran i u mađarskoj Crvenoj armiji i u istražnom zatvoru Vojnog suda u Zagrebu, on se, služeći se isključivo drugim prezimenom, legalno zaposlio kao rudar, kao mlinarski radnik, odslužio i vojni rok, a potom se nastanio i opet zaposlio u Zagrebu. Sada već očvrstnuo radnički borac s autentičnim revolucionarnim iskustvom, Mrazović ulazi u klasni sindikalni pokret, i već 1924. on je član Centralne uprave radnika živežne industrije i obrta Jugoslavije. Već afirmiran sindikalni rukovodilac i revolucionar, 1927. formalno je (na prijedlog Josipa Debeljaka) primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Uvođenjem šestojanuarske diktature, i Mrazoviću kao kompromitiranom i prokazanom revolucionaru prijeti hapšenje i on, po odluci CK KPJ, emigrira u SSSR. Tu mu se konačno ukazala mogućnost da ostvari davnu želju — da izvjesno vrijeme posveti učenju. Upisuje se na Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada (društvene nauke), i 1932. završava ga s odličnim uspjehom. Kao aspirant (na filozofskom odjeljenju) izvjesno vrijeme radi i u aparatu Kominterne, a do 1936. bio je i upravnik jugoslavenskog odjeljenja KUNMZ.

Čim je počeo građanski rat u Španiji, 1936, Mrazović kao dobrovoljac prelazi Pirineje i svrstava se u redove internacionalnih brigada. Pošto se u Moskvi stalno bavio i vojnom naukom, a na frontovima španije zapažen u nizu vatrenih okršaja po svojoj hrabrosti i snalažljivosti, ubrzo je postavljen za komandira čete. No, teško ranjen, morao je u bolnicu, a zatim je (uz Blagoja Parovića) postavljen za jednog od urednika lista „Dimitrovac“ i člana Redakcije radio-stanice Madrid. U januaru 1939, ilegalno se vraća u zemlju. Po direktivi Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, Mrazović se sada legalizira i izlazi pred Državni sud za zaštitu države, koji ga, u nedostatku dokaza, oslobađa optužbe za komunističku djelatnost. Zbog policijskog izгона iz Zagreba, kratko je vrijeme u rodnom mjestu, gdje radi na jačanju klasnog radničkog pokreta u Međimurju, ali se uskoro vraća u

Zagreb i rukovodi Komitetom za pomoć španjolskim borcima u francuskim koncentracijskim logorima. Poslije potpisivanja sporazuma Cvetković—Maček, u decembru 1939, i Mrazović postaje žrtvom Mačekovog pooštrenog kursa prema komunistima — s većom grupom partijskih rukovodilaca zatvoren je u Lepoglavi. Poslije izlaska iz Lepoglave, u proljeće 1940, prekaljeni radnički borac, već odavna srastao s Pokretom, preuzima nove odgovorne dužnosti: u augustu 1940, on je delegat na V konferenciji Komunističke partije Hrvatske, i u novoizabrani Centralni komitet ulazi kao član Politbiroa, a iste godine sudjeluje i na V zemaljskoj konferenciji KPJ.

Poslije okupacije zemlje, svoje dvadesetogodišnje iskustvo revolucionara Mrazović koristi kao jedan od organizatora ustanka u Hrvatskoj. Bio je prvi komandant 1. slavonskog partizanskog odreda, komandant pa komesar Treće operativne zone, i član Glavnog štaba narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske. Na tim funkcijama uvijek je pokazivao organizacijske sposobnosti, političku širinu, smisao za analitičku procjenu situacije i istančan refleks za brzo donošenje odluka. Kao nekadašnji suradnik „Srpa i Čekića“, „Dimitrovca“ i „Vjesnika“, od 1942. Mrazović rukovodi agitaciono-propagandnim odjelom Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske. Pri tom posebnu pažnju posvećuje revolucionarnim ciljevima za koje se borio od najranije mladosti: osnivanju narodnooslobodilačkih odbora i izgradnji narodne vlasti. Biran je u najviše predstavničke organe zemlje: za vijećnika AVNOJ-a i za člana Predsjedništva ZAVNOH-a.

Poslije oslobođenja Jugoslavije, od 1945. do 1962. neprekidno je zastupnik u Saboru Hrvatske i poslanik u Saveznoj narodnoj skupštini. Dvije godine (1947—1948) ambasador u Mađarskoj i (1948-1949) u SSSR-u, a od 1949 (poslije smrti Vladimira Nazora) do 1952. predsjednik Prezidijuma Sabora Hrvatske. Iste je godine imenovan ambasadorom FNRJ u Meksiku, gdje je uspostavio diplomatske odnose s Kubom, Hondurasom, Kostarikom i Panamom, a 1953. izabran je za potpredsjednika Sabora Hrvatske. Istodobno je bio član Saveznog odbora SSRN Jugoslavije i Glavnog odbora SSRN Hrvatske, i član Saveznog i Republičkog odbora SUBNOR-a. Mrazović je general-potpukovnik JNA u rezervi. Na V, VI, VII i VIII kongresu KPJ, odnosno SKJ, biran je za člana Centralnog komiteta Saveza komunista Jugoslavije. Od 1963. član je Savjeta Federacije. Nosilac je Ordena junaka socijalističkog rada i drugih brojnih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Mrkoci Marka Marko

Rođen je 18. rujna 1918, godine u Poznanovcu, Hrvatsko zagorje, Hrvatska. Roditelji su mu bili siromašni, a otac mu je bio radnik u tvornici cigle "Zagorka" u Bedekovčini. Marko je završio strojobravarSKI zanat, i radio je najprije u tvornici koza u Poznanovcu, a zatim Zagrebu, Soblincu, Slavanskom Brodu, i drugdje.

Kao mladi radnik, uključio se u radnički pokret pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije — radio je u URS-ovim sindikatima. Angažirao se u radu s mladim radnicima, s omladinom, a 1939. godine postao je i član KPH.

Okupaciju zemlje dočekao je služeći vojni rok. Kad se vratio u rodno mjesto, odmah se povezo s partijskom organizacijom, koja je djelovala u tom kraju još od 1934. godine, i počeo raditi na pripremama ustanka, zatim na

Sirenju organizacija NOP-a, na skupljanju oružja, na aktiviranju seljaka i radnika na političkoj platformi KPJ i KPH. U kolovozu 1941. godine odlazi, s grupom od petnaest članova KP, koje je i sam okupljao, u šumu Dubrava pokraj Poznanovca, gdje je organizirana partizanska jedinica. Tu je, u okršaju s neprijateljem, i lako ranjen.

Od ožujka 1942. godine, od vremena formiranja 1. zagorskog partizanskog odreda, vodnik je u 1. partizanskoj četi, koja je osnovana i koja je djelovala na području tadašnjeg kotara Zlatar. Među borcima te čete istakao se u prvim sukobima s ustašama, pokazavši veliku hrabrost i požrtvovanost.

No, u rodnom Zagorju, u blizini Zagreba, nije ostao dugo. Već u svibnju iste godine odlazi među partizane u Slavoniju; tu je boravio nekoliko mjeseci, ističući se u sukobima s neprijateljskim vojnicima.

Po naređenju Glavnog štaba Hrvatske, potkraj 1942. godine odlazi ponovno na područje Hrvatskog zagorja, da kao već iskusan borac i partijski radnik radi na širenju ustanka. Ovdje se bori ne samo kao partizan. Ispunjava i mnoge političke zadatke. Angažira se u radu na proširenju partijskih organizacija i skojevskih grupa u selima, na stvaranju kotarskih komiteta KPH i SKOJ-a, širenju mreže narodnooslobodilačkih odbora, organa narodne vlasti i drugih organizacija narodnooslobodilačkog pokreta. Posebno se angažira i na stvaranju 2. zagorskog partizanskog odreda — priprema njegovo formiranje.

U neprestanom radu, u bitkama s često nadmoćnijim neprijateljem, ističe se hrabrošću, smislom za organiziranje napada na neprijatelja. Ima i važnu funkciju u Partiji — do kraja rata Marko je sekretar Okružnog komiteta KPH Krapina.

Poslije oslobođenja zemlje, radi na raznim partijskim i drugim dužnostima. Završio je Višu političku školu "Đuro Đaković", i Višu vojnu akademiju. Radio je u CK KPH i postao njegov član, bio je poslanik Ustavotvorne skupštine FNRJ. savezni i republički poslanik od tada do 1974. godine. Uz to, bio je i sekretar Kotarskog komiteta KPH Kutina, Kotarskog komiteta Zlatar i Krapina.

Marko Mrkoci je bio i na mnogim odgovornim dužnostima u privredi: radio je kao generalni direktor kombinata "Jugokeramika" u Zagrebu, bio je predsjednik Udruženja nemetala Jugoslavije, potpredsjednik Skupštine grada Zagreba za privredu, predsjednik Privredne komore Zagreba, i generalni direktor Kreditne banke Zagreb a kasnije je umirovljen.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i niza drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 9. svibnja 1952. godine.

Mrkoci Franje Slavko

Rođen je 2. listopada 1922. godine u Poznanovcu, Hrvatsko zagorje, Hrvatska. Porodica u kojoj se rodio bila je siromašna: otac Franjo radio je na željeznici kao radnik, a malo zemlje nije bilo dosta ni za prehranu obitelji — osim Slavka, bilo je još sedmero djece. Slavko je u Poznanovcu završio osnovnu školu i kovački zanat, pa je postao vješt u tom poslu, majstor.

U vrijeme kad je on završio zanat, počinje se u tom kraju aktivirati ilegalna Komunistička partija. Organizacija Komunističke partije osnovana je u Lugu Poznanovečkom, 1934. godine; njezina se djelatnost ubrzo pokazala među ciglarskim radnicima "Zagorke" u Bedekovčini i Tvornici koža u Poznanovcu, kao i u ostalim radionicama tog područja. Radnici su se uključili u sindikate iz sklopa

Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza Jugoslavije (URSSJ), popularnog URS-a, i počeli su organizirati mnoge akcije za poboljšanje materijalnog položaja i radnih uvjeta.

U tim akcijama sudjelovao je i mladi Slavko. Kao mladi radnik, učio je zajedno s drugima revolucionarnu teoriju i praksu, raspravljao o položaju radnika i mogućnostima njegove izmjene, o političkim prilikama u zemlji i u svijetu, o Sovjetskom Savezu, o komunizmu, o borbi koju je tada vodio španjolski narod protiv fašizma i o mnogim drugim pitanjima borbe za uspostavu boljeg, pravednijeg društva. Postao je član SKOJ-a 1941. godine.

Na tom poslu zatekla ga je okupacija zemlje. Odmah radi na pripremama za ustanak, na skupljanju oružja, održavanju veza između prvih grupa boraca i partijske organizacije. U kolovozu 1941, grupa od petnaest članova KP, naoružanih boraca, okupila se u šumi Dubrava blizu Poznanovca. Slavko je s njom bio u stalnoj vezi.

S još četrnaest skojevaca, u listopadu 1942. godine odlazi u Kalnički partizanski odred. Oni su postali jezgro Zagorske udarne čete na Kalniku, a Slavko postao njezin prvi komandir. Tu se ističe velikom hrabrošću i vještinom u napadima na neprijatelja. Postaje jedan od najboljih mitraljezaca i bombaša u Odredu. Zbog drugarstva, brige za druge, pristupačnosti, omiljen je među drugovima — takav je ostao u sjećanju mnogih svojih suboraca.

Zadaća Zagorske udarne čete bila je borba na teritoriju Hrvatskog zagorja, kako bi se omogućilo jačanje ustanka i revolucije u tom dijelu Hrvatske. Kao komandir Zagorske udarne čete, Slavko Mrkoci je prednjačio u mnogim njezinim oružanim akcijama, ali i u političkom radu među stanovnicima tog kraja. Četa je, uglavnom, imala posebne zadatke, koje je dobivala izravno od štaba Kalničkog odreda. Posljednji takav zadatak bio je napad na jako neprijateljsko uporište u Varaždinskim Toplicama, gdje su bili ustaški legionari i domobrani.

Napad je izvršila Zagorska udarna četa, na čelu sa Slavkom, 21. rujna 1943. godine. Neprijatelj je dao otpor. Na kraju je došlo do borbe prsa u prsa. Slavko je i ovog puta primjerom pokazao kako se bori partizan, heroj. Bacao je bombe na neprijatelje. Na kraju je pao, i sam pogođen neprijateljskom bombom.

Od prvog dana ustanka i revolucije cijela je njegova porodica sudjelovala u borbi: osim njega, poginuli su i sestra Tonka i brat Stjepan.

Narodnim herojem proglašen je 9. svibnja 1952. godine.

Muker Ivana Ivan

Rođen je 25. lipnja 1914. godine u Neu Pella, u Donjoj Austriji. Roditelji su mu bili iz Daruvara, Slavonija, Hrvatska, a u Austriju su otišli za poslom. Otac mu je bio bravarski, a Ivan metalski radnik. Dobro je poznao njemački jezik.

S porodicom vraća se 1917. godine u Daruvar, a poslije toga živi u Pakracu, Bosanskom Brodu, Slavenskom Brodu i Kruševcu, i u Smederevskoj Palanci. Poslije odsluženja vojnog roka, 1937. godine, radi kao metalostrugar u Tvornici vagona u Slavenskom Brodu, a zatim u Kruševcu. Aktivan je politički, radnici ga biraju za sindikalnog rukovodioca. Srpnja 1938. godine postaje članom KPJ Jugoslavije, poslije čega je uhapšen i mučen. U Smederevsku Palanku vraća se, sa suprugom i kćerkom,

1940. godine. Tu se zapošljava u tvornici vagona, „Jasenica“, kao poslovođa strugare, u kojoj radi oko stotinu mladića koje on, od tada, okuplja i poučava. Iste godine, s još dvojicom drugova, pristupa prvoj partijskoj ćeliji obnovljene partijske organizacije Smederevske Palanke. Ožujka 1941. godine postaje i članom tek formiranog Mesnog komiteta KP Jugoslavije za Smederevsku Palanku.

Poslije kapitulacije 1941. godine, ostaje u Palanci, i kao rukovodilac vojne komisije vrši pripreme za stvaranje Palanačke čete. Zahvaljujući njegovu radu, otišlo je u partizane, već 6. srpnja, na dan formiranja te čete, oko 60 radnika. On ostaje u gradu i izvršava partijske zadatke; ali se, poslije provale od 18. srpnja, prebacuje u četu, 20. srpnja 1941. godine.

U četi je najprije borac, ali već krajem 1941. godine postaje zamjenik političkog komesara, a zatim i zamjenik komandira i komandir Palanačke Čete. Zatim je bio instruktor Štaba i komandant Kosmajskog NOP odreda (veljača 1942. godine).

Istakao se u mnogim borbama Palanačke čete. Često je, koristeći se znanjem njemačkog jezika, zbunjivao Nijemce. Znao ih je, naređujući im na njihovom jeziku, dovesti do partizanskih zasjeda. Tako je, rujna 1941. godine, u Bašinu napao iz zasjede i zapalio automobil u kojem se nalazio njemački komesar. Razoručao je Nijemce, skinuo im uniforme i, odjevene u seljačka odijela, ispratio ih u Palanku. Kada su, poslije toga, Nijemci pošli u potjeru za partizanima i zauzeli položaj pred kavanom, u koju se sklonio sa svojim drugovima, izišao je pred njih preobučen u njemačku uniformu i sa šljemom na glavi, i obratio im se na njemačkom jeziku. Iskoristio je zabunu nastalu među Nijemcima, i izvukao se s drugovima iz obruča. Posebno se istakao u borbi u Azanji (28. rujna 1941. godine), kada je Palanačka četa, pod njegovom komandom, ubila 106 Nijemaca, kao i u demoliranju željezničkih stanica i u borbi s ljotićevcima u selu Kovaćcu. U Kusadku je zapalio njemačku kompoziciju s hranom, a transportnom vlaku, koji je s vojskom išao iz Palanke, pustio je ususret lokomotivu i izazvao sudar. Sudjelovao je i u borbama oko Užica na Koranu i Pranjanima. Poslije I ofanzive, vraća se, s dijelom čete, a po naređenju Glavnog štaba Srbije, u Šumadiju, gdje s Kosmajskim NOP odredom svakodnevno vodi borbu s Nijemcima. U svim borbama pokazivao je veliku brigu za svoje drugove, U borbi na Šarganu iznio je ranjenu drugaricu koja je ostala u snijegu, a u selu Mravinjcu, kod Valjeva, u žestokoj borbi s ljotićevcima, jurišao je, i kada mu je nestalo municije, da spasi ranjenog druga.

Izveo je podvig i u selu Trešnjevici. Išao je na čelu kolone s komandantom Kosmajskog NOP odreda. Noću ih je zaustavila četnička patrola, i uperila u njih puškomitraljez. Ivan Muker je sam zgrabio cijev puškomitraljeza i oteo ga, a zatim, u borbi ubio mnogo Četnika. Pri tom je bio i sam lako ranjen, komandant Odreda je poginuo. Veljače 1942. godine, na sastanku članova KP iz Odreda, izabran je za komandanta Odreda. Odmah se istakao u borbi s Nijemcima, kod Venčana (28. veljače), kao i u borbi s Nijemcima, na putu iz sela Miroslavca za Palanku, kada je teško ranjen. Sklanja se, pošto je preplivao rijeku, 6. ožujka u Palanku. Međutim, Nijemci ga uskoro otkrivaju. Ubio se 12. ožujka 1942. godine, na tavanu kuće u kojoj se sklonio, da ga ne bi Nijemci uhvatili živa. Nijemci su ga mrtvog objesili 13. ožujka 1942. godine na trgu, u centru Smederevske Palanke.

Narodnim herojem proglašen je 8. listopada 1953. godine.

Nađ Stjepana Kosta

Rođen je u Petrovaradinu, Vojvodina, u porodici staklarskog majstora Stjepana Nađa, 13. maja 1911. godine. Osnovnu školu i četiri razreda gimnazije završio je u Petrovaradinu, a kad je, 1926. godine, počeo da u novosadskoj avio-industriji „Ikarus“ uči tokarski zanat, otac mu se, pogođen ekonomskom krizom, morao odseliti iz Petrovaradina. Porodica Nađ se tada nastanila u Zagrebu gdje, uskoro umiru i Ana i Stjepan, Kostini roditelji.

Kosta je imao četiri brata. Svi su već bili izabrali zanate; samo je Kosta, zbog porodične seobe prekinuvši naukovanje u „Ikarusu“, bio bez zanimanja. Opredijelio se za rešenje koje će, kasnije, ocijeniti kao „nevoljnu nužnost, ali nužnost koja će mi i te kako koristiti“ — otišao je u Vojnu podoficirsku školu u Bileći. Posle završetka

Podoficirske akademije, zadržan je u Bileći, da obučava nove pitomce.

Podoficir Nađ je, 1932. godine, znatiželjan da otkrije istinu o životu, društvu i klasnim odnosima — ono što je profesionalnim vojnicima bilo najstrože zabranjeno — počeo da čita naprednu literaturu, a kad se nekako domogao nekih marksističkih knjiga, to je otkrila i vojna policija. Odmah je uhapšen, i u lancima odveden u Nikšić, a iz Nikšića u Sarajevo, odakle bježi i tri godine — uglavnom u Zagrebu, prelazeći povremeno granicu u uzaludnom traženju posla po gladnoj, fašističkom najezdom pritisnutoj Evropi — živi ilegalno.

Ilegalac Nađ je posredstvom braće, članova Partije, koji su u podrumu svoje male kuće na Črnomercu, po nalogu Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku, organizirali ilegalnu štampariju, došao u vezu s partijskom organizacijom, iako ilegalac, vrlo uspješno je djelovao u progresivnoj organizaciji „Prijatelji prirode“.

U proljeće 1936. godine, španski fašistički generali, poticani iz Rima i Berlina, izveli su puč i povelili rat protiv Republike Španije, u kojoj je na vlasti bio Narodni front. Fašistička Italija je protiv Republike poslala 120.000 vojnika, a nacistička Njemačka avio-korpus „Kondor“. Republika je tada pozvala u pomoć sve one kojima je sloboda bila osnovni životni interes. KPJ je svoje članove i sve napredne Jugoslavene pozvala da se uključe u internacionalne brigade, osnovane u jesen 1936. godine. Kosta se odmah javio dr. Pavlu Gregoriću, koji je u Zagrebu rukovodio punktom za slanje dobrovoljaca, što su kraljevske vlasti na sve načine sprečavale. Kosta je nekoliko puta pokušao da pređe granicu, sjeverno od Maribora. Uspio je tek prvih dana januara 1937. godine. Na putu do Španije, bio je zatvaran u Austriji i Švicarskoj, da bi Pirineje prešao i prijavio se u prihvatnom logoru dobrovoljaca, u Fignerasu, 8. marta 1937. godine.

U internacionalnim brigadama, Kosta je komandirao vodom, četom i bataljonom, da bi, krajem januara 1939. godine, štiteći odstupnicu hiljadama Španskih izbjeglica, primio komandu jedne od dvije posljednje brigade koje su se povlačile preko Pirineja na sjever. U Španiji je tri puta ranjen, a tamo je, 1937. godine, primljen i u Partiju.

Kraljevina Jugoslavija nije našim interbrigadistima dopuštala povratak u zemlju. Kosta je, s nekoliko stotina svojih zemljaka, od februara 1939. do maja 1941. godine morao da provede u

francuskim logorima Sen Siprien, Girs i Verne. U sva tri logora bio je, od svojih drugova, izabran za komandanta balkanske grupe.

U maju 1941. godine, s ostalim drugovima odlazi iz logora Verne u Njemački radni logor Desau. To je učinjeno po preporuci partijskog rukovodstva, kako bi „Španci" mogli lakše pobjeći u okupiranu Jugoslaviju. Bjeg je organizirao „Španac" Vječeslav Cvjetko, po zadatku CK KPJ.

Kosta je s prvom grupom „Španaca" — bjegunaca iz njemačkog logora — u Zagreb stigao 16. jula 1941. godine. Rade Končar i Vlado Popović su ga zadržali u Zagrebu do 5. kolovoza, kad je poslat u Karlovac, da pomogne Operativnom rukovodstvu u organiziranju ustanka. U kolovozu je djelovao u Topuskom Velikoj Kladuši, vrgin mošćanskim selima i Drežnici. Zajedno s Vladom Popovićem i vojnim rukovodiocima Korduna, odlazi 5. septembra u Krbavicu, na vojno-političko savjetovanje s ličkim rukovodstvom ustanka.

Od 9. septembra do kraja oktobra, Kosta, po nalogu Glavnog štaba NOPO Jugoslavije, djeluje u Bosanskoj krajini. U međuvremenu je, na savjetovanju u Stolicama, imenovan za Člana novoosnovanog Glavnog štaba NOPO Bosne i Hercegovine.

Od 6. novembra 1941. do 9. februara 1942. godine, Košta je komandirao romanijskim, jahorinskim i drugim jedinicama u istočnoj Bosni.

Kad je Vrhovni komandant reorganizirao rukovodstvo partizanskih snaga Bosne i Hercegovine, početkom februara 1942. godine, Kosti je povjerena komanda jedinicama zapadne Bosne — od rijeke Bosne do Une. Od 23. februara do kraja jula, kad je u zapadnu Bosnu prodrła grupa proleterskih brigada s Vrhovnim štabom, jedinice pod komandom Koste Nađa (oko 14.000 boraca) stvorile su ogromnu slobodnu teritoriju povezanu s Dalmacijom, Likom, Kordunom, Banijom i Slavonijom.

Tokom 1942. godine jedinice, pod komandom već onda opjevanog Koste Nađa („Paveliću, gledaj sa nebesa, kako Kosta Krajinu pretresa"), oslobodile su Prijedor, Krupu, Dobrljin, Ključ, Drvar, Petrovac, Sanicu, Mrkonjić-Grad, Jajce... Od 2. do 4. novembra Kosta je rukovodio dotad najvećom operacijom narodnooslobodilačkog rata — bitkom za Bihać. Njegova taktika osvajanja utvrđenih gradova, po sistemu klinova, iznenađivala je i zbunjivala neprijatelja. Tito je, 6. novembra, Nađovim jedinicama uputio „priznanje i pohvalu" za „junačko držanje pri oslobođenju grada Bihaća", utvrdivši da su svi borci „pokazali da ste zaista dostojni potomci vaših slavni predaka, da nosite visoko zastavu narodnog oslobođenja", „nepokolebljivo u prvim redovima naše narodnooslobodilačke vojske".

U novembru 1942. godine, kad je osnovana NOV i PO Jugoslavije i obrazovan prvi korpus te vojske, Kosta je postao komandant toga korpusa. Koliko je u to vrijeme cijenjen, vidi se i po tome što je, uz Vrhovnog komandanta, jedini partizanski komandant izabran u počasno predsjedništvo Prvog kongresa USAOJ-a.

Kostina Krajina je dala dvadeset partizanskih brigada — dva korpusa. Te snage su, u ljeto 1943. godine, posle 4. i 5. ofanzive, dočekale Vrhovni štab (poslije Sutjeske) sa slobodnom teritorijem većom od one koju su proleter ostavili odlazeći u ofanzivu na Neretvu, januara 1943.

U mnogim bitkama Kostinih jedinica redovno je dolazilo do izražaja njegovo pronicljivo komandantsko herojstvo, ali bilo je i situacija, kao na primjer u vrijeme 4. ofanzive, u kojima je on pokazao i zadivljujuće herojstvo.

Tito je, 10. kolovoza 1943. godine, svojim najvišim komandantima dodijelio oficirske činove. Kosta, Peko i Koča su tada postali pukovnici, a dvadeset dana kasnije — generali. Depeša o unapređenju zatekla je Kostu na putu za istočnu Bosnu: kao komandant korpusa poslat je u istočne krajeve samo s jednom brigadom, da bi tamo, u najkraće vrijeme, stvorio nove divizije. Narodu istočne Bosne se predstavio blistavom pobjedom — oslobođenjem Tuzle.

Osnovni zadatak divizija, kojima je od jeseni 1943. godine komandirao general Nađ, bio je osiguranje planiranog prodora NOVJ na istok, u Srbiju. To je bilo moguće ostvariti 1944. godine. Tada počinje prva faza završnih operacija za oslobođenje Jugoslavije. U novom prerasporedu snaga, kad NOVJ preuzima na sebe cjeloviti front, koji spaja frontove Crvene armije (u Mađarskoj) i angloamerički front (u Italiji), generalu Kosti je povjerena komanda Glavnog štaba Vojvodine, kako bi držao naš sjeverni front u suradnji s Trećim ukrajinskim frontom CA. U jesen 1944. godine, i tokom zime 1944/45. godine, Nađove jedinice — od 1. januara prerasle u Treću armiju JA (12, 6. i 10. korpus) — forsirale su Dunav i Dravu, potpuno oslobodile Vojvodinu, Baranju i dio Slavonije, i pripremile se za završnu pobjedonosnu oslobodilačku ofanzivu, koja je počela u aprilu 1945. godine.

U završnim operacijama, jedinice pod komandom Koste Nađa tri puta su pohvaljene kod Batine („... pokazali izvanrednu hrabrost i upornost pri oslobođenju Baranje...“), za brzi prodor uz Dravu, preko Slavonije i Podravine, u Štajersku („u svojem pobjedonosnom nastupanju, jedinice Treće armije u višednevnim upornim borbama, lomeći žilavi otpor neprijatelja, zauzele su i oslobodile veći broj mjesta, među kojima: Bjelovar, Koprivnicu, Križevce, Varaždin, Varaždinske Toplice, Ruj i Krajinu, i nanijele neprijatelju velike gubitke u ljudstvu i materijalu...“) i, 15. maja, „za brzo, uspješno i potpuno izvršenje postavljenog zadatka“, u slamanju otpora snaga Jugoistoka i ostataka kvislinških jedinica između Celovca, Celja i Maribora („Ovim su likvidirane posljednje neprijateljske snage, koje su pred našim trupama još pružale organizirani otpor“).

Posljednji ratni raport Vrhovnom komandantu Kosta Nađ je poslao u depeši 15. maja 1945. godine.

Posle oslobođenja, u novoj Jugoslaviji, Nađovo revolucionarno iskustvo i izuzetne vojno-organizatorske i političke sposobnosti omogućuju mu da bude jedan od najbližijih Titovih suradnika u jačanju naših oružanih snaga. Zbog ogromnih zasluga i komandantskih vrlina, bio je drugi čovjek u JA koji je postao general armije. Sve to vrijeme, djelujući kao komandant armije ili na drugim najodgovornijim funkcijama u JNA, vršio je i odgovorne političke dužnosti: u više saziva je, od 1945. godine, poslanik Savezne skupštine, a od VI kongresa SKJ je četiri puta biran u CK SKJ. Od 1974. do 1981. godine bio je predsjednik Saveznog odbora SUBNOR Jugoslavije.

Nosilac je mnogih inostranih i naših najviših odlikovanja: Ordena slobode, Ordena junaka socijalističkog rada i drugih.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Nemet Vladimir Braco Kozarčanin

Rođen je 8. prosinca 1918. u Zagrebu, Hrvatska. Kao srednjoškolac, bio je lijevo orijentiran, pa se, dolaskom na Zagrebačko sveučilište, uključio u revolucionarni studentski pokret. Upisavši se na Tehnički fakultet, Nemet se, kao i sve njegove kolege — komunisti, našao pred složenim političkim zadatkom: voditi borbu protiv režima i njegovih stalnih napada na autonomiju Sveučilišta, a istodobno demaskirati desničarske teroriste u „opoziciji“, oličene u frankovačkom pokretu. Tehnički fakultet Zagrebačkog sveučilišta, odnosno stručno udruženje studenata Tehničkog fakulteta, godinama je bilo bastion frankovske intelektualne omladine, iz koje su dolazile sve diverzije na jedinstveni napredni studentski pokret. U njemu se uporno pokušavala provesti antisemitska ideja o „numerus claususu“ za studente — Židove, u njemu je odbijena

svaka akciona suradnja sa studentima Ljubljanskog i Beogradskog univerziteta. Zbog toga je razbijanje tog frankovačkog uporišta partijska organizacija na zagrebačkom sveučilištu postavila pred sve komuniste na Tehničkom fakultetu kao zadatak o čijem je izvršenju ovisilo uspostavljanje jedinstvenog fronta naprednih studenata svih jugoslavenskih univerziteta. Na godišnjoj skupštini Udruženja studenata Tehničkog fakulteta, 18. svibnja 1940, frankovci su doživjeli potpun poraz — zadatak je izvršen. Izveo ga je, uz nosioca ljevičarske liste, Niku Tomića, i Vladimir Nemet, koji je, uz petoricu ljevičara, ušao u novi Upravni odbor. Bio je to uspješan početak mladog revolucionara, skojevca, koji će, neposredno pred rat, biti primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Poslije okupacije zemlje, Nemet ostaje u Zagrebu i ilegalno djeluje po direktivama partijskog rukovodstva. Prikuplja oružje i rastura letke.

Kad je Centralni komitet Komunističke partije Jugoslavije donio odluku o dizanju ustanka, Nemet (u srpnju 1941), pomoću falsificirane propusnice, izlazi iz okupiranog Zagreba i stiže u Prijedor. Tu se povezuje s narodnim herojem Ivicom Marušićem Ratkom. i zajedno s njim organizira rušenje postrojenja u rudniku Ljubiji. Iz Prijedora, Nemet odlazi na Kozaru, gdje najprije postaje kurir 2. kozaračkog odreda za centralnu Bosnu. Prenosio je povjerljive materijale, probijao se i kroz neoslobođenu teritoriju, i uvijek je pokazivao hrabrost i snalažljivost. Tu je dobio i nadimak Braco Kozarčanin. Potkraj 1942, Braco je sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a za Kozaru. Formira nove skojevske aktive i uspješno prolazi čuvene bitke na opkoljenoj Kozari.

Sam je, potom, rukovodio kursom za skojevske rukovodioce u Mrkonjiću i Jajcu. Kao odličan organizator, 1943. ulazi u Pokrajinski komitet SKOJ-a za Bosnu i Hercegovinu, gdje uspješno primjenjuje revolucionarno iskustvo iz studentskih dana, stvarajući u nacionalno heterogenoj sredini jedinstven antifašistički omladinski front.

Poginuo je 2. augusta 1944. između Ključa i Petrovca, u neprijateljskom zračnom napadu.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Nenadović Gavra Dragomir

Rođen je 7. aprila 1915. godine u selu Goraždu, Berane, Crna Gora. Zemljoradnik. U KPJ primljen 1938. godine. U NOB učestvovao od julskog ustanka 1941. Poginuo 22. februara 1942. na Paljskoj kosi, između Mojkovca i Bijelog Polja.

Rođen je u siromašnoj seljačkoj porodici, koja se u cijelom kraju isticala poštenjem i naprednom orijentacijom. Poslije završene osnovne škole, bavi se poljoprivredom na vrlo skromnom imanju. Stariji njegov brat i sestra bili su članovi Komunističke partije, što je uticalo i na Dragomira da se, još u vrlo mladim godinama, opredijeli za napredni omladinski pokret. Prije nego što je (1937) postao član SKOJ-a, učestvuje u akcijama i demonstracijama progresivno orijentirane omladine beranskog sreza. U KPJ je primljen 1938. godine, oproban u revolucionarnim događajima, s već određenim iskustvom.

Zbog učešća u demonstracijama i drugim akcijama, više puta je hapšen. Njegovo držanje na saslušanjima i u zatvoru bilo je nepokolebljivo. To mu je pribavilo ugled i autoritet, naročito među omladinom. Izvršio je svaki partijski zadatak koji mu je povjeren.

Aktivno je učestvovao u pripremama za oružani ustanak. U julskom ustanku se ističe hrabrošću, naročito u napadu na žandarmerijske stanice, a također u borbama za oslobođenje Berana, 17. i 18. jula 1941. godine. Istakao se i u borbama za obranu slobodne teritorije beranskog sreza (krajem jula, i u prvoj polovini augusta 1941). Odlučno i nepokolebljivo je izvršavao zadatke Partije u borbi protiv reakcionara i izdajnika. Novembra 1941, zajedno s Vojom Maslovarićem, upao je u Berane, s ciljem da unište jednog od najvećih protivnika NOP, predsjednika budimske općine Tomicu Čukića, koji je mnoge napredne ljude poslao u smrt i talijanske koncentracione logore. Maslovarić je ubio poznatog izdajnika, između njegovih tjelohranitelja, a Nenadović je bio pored njega, obezbjeđujući mu odstupnicu iz grada. I kasnije se ističe podvizima u ubojstvu špijuna i narodnih izdajnika Ljuba Kokoševića, Dana Pavelica, Miraša Šćekića i drugih.

Kada je formiran Beranski partizanski bataljon, krajem 1941, Nenadović je postao njegov borac. Njegova izvanredna hrabrost potvrdila se u mnogim teškim borbama ovog bataljona prvih mjeseci 1942. godine u Sandžaku. Zahvaljujući borbama Beranskog bataljona, snage narodnooslobodilačkog pokreta u znatnom dijelu Sandžaka uspjele su da izbjegnu najteže udarce neprijatelja. Doprinos svakog borca ovog bataljona bio je veliki. Iskustvo, izdržljivost i hrabrost Nenadovića isticali su se posebno. Herojski jurišajući na četničke položaje, ubijen je neprijateljskim rafalom na Paljskoj kosi, između Mojkovca i Bijelog Polja, 22. februara 1942. godine.

Narodnim herojem je proglašen 27. novembra 1953. godine.

Nikoliš Mihajla Gojko

Rođen je 11. augusta 1911. godine u selu Sjeniĉak, Vrginmost, Hrvatska. Potjeĉe iz svećeniĉke porodice. Osnovnu školu je završio u Sjeniĉaku, a gimnaziju u Karlovcu i Sremskim Karlovcima. Medicinu je studirao u Beogradu; diplomirao je 1936. Još u vrijeme studija, Nikoliš je na Beogradskom univerzitetu pristupio revolucionarnom pokretu i postao ĉlan SKOJ-a, 1934, a ĉlan KPJ 1935. godine.

Kadrovski vojni rok sluŹio je u Nišu i Beogradu. Tu završava i kurs za usavršavanje vojnih lijeĉnika.

Već istaknuti komunist, Nikoliš 1937. odlazi, s drugim Jugoslavenima, iz Beograda u Španiju, da pomogne borbu Španskog naroda. U Ćinu sanitetskog poruĉnika vrši duŹnost upravnika bolnice u Pontonesu, kod Albacete, a zatim duŹnost batatjanskog lijeĉnika 11. internacionalne brigade u vrijeme bitke na rijeci Ebru, 1938. godine.

Septembra 1940. poslije devet mjeseci provedenih u logorima u Francuskoj, vratio se u Jugoslaviju, gdje je odmah upućen na prisilni boravak u selo Sjeniĉak, do poĉetka 1941. godine. Sedmog aprila 1941, po nalogu Partije, odlazi iz Zagreba u Sarajevo, s tadašnjom procjenom da će u Bosni biti dat odluĉan otpor okupatoru. Međutim, slijedi brza kapitulacija, i Nikoliš se vraća na Kordun, u rodno selo. Tu se odmah ukljuĉuje u rad partijskih organizacija na pripremama za oruŹanu borbu. Organizira proslavu 1. maja i odrŹava niz sastanaka s komunistima i ljudima u više sela, objašnjavajući da će pravi rat tek poĉeti, i zato se valja pripremiti i prikupiti što više oruŹja. Po zadatku Partije, odlazi u Beograd, gdje stupa u vezu s partijskom organizacijom, i s Blagojem Neškovićem stvara partijsku ĉeliju, da skuplja sanitetski i drugi materijal. Njegov zadatak je bio da s ostalim komunistima vrši pripreme među lijeĉnicima za preuzimanje sanitetske sluŹbe u Beogradu ako bude ustanka u gradu.

19. augusta 1941. godine, po nalogu Partije, odlazi za lijeĉnika u Kragujevaĉki partizanski odred. Već u drugoj polovini novembra 1941. nalazi se u UŹicu, na duŹnost referenta saniteta Vrhovnog štaba NOVJ. Od tada do kraja rata ostaje na ovoj duŹnosti, sa zadatkom da organizira i usavršava sanitetsku sluŹbu u partizanskoj vojsci. S 1. proleterskom brigadom, januara 1942. godine, Gojko uĉestvuje u maršu s Romanije preko Sarajevskog polja i Igman-planine, gdje se posebno ističe u spašavanju velikog broja promrzlih partizana. Februara iste godine, Nikoliš u jugoistoĉnom dijelu Bosne organizira sistem partizanskih bolnica: Foĉa — GoraŹde — Ćajniĉe — Piva. Ni saznanje o ubojstvu supruge Ivanke, u ustaškoj policiji u Zagrebu 1942, kao ni umorstvo brata Dušana u beogradskoj policiji, poslije desetodnevnog muĉenja, ne zaustavlja komunistu dr. Gojka Nikoliša na njegovom revolucionarnom putu.

Od juna do augusta 1942. godine organizira transport više stotina ranjenika u velikom maršu proleterskih brigada iz Crne Gore prema Bosanskoj krajini. Odmah poslije dolaska u Bosansku krajinu, Gojko organizira izgradnju bolnice u okolini Petrovca i Drvara, a već krajem septembra iste godine rukovodi Prvim kongresom partizanskih lijeĉnika u Bosanskom Petrovcu, gdje ima referat o organizaciji sanitetske sluŹbe u uslovima partizanskog ratovanja.

Objavljeni referat u „Biltenu" Vrhovnog štaba bio je osnova za izradu statuta sanitetske službe NOVJ.

U vrijeme četvrte neprijateljske ofanzive, Nikoliš rukovodi pokretom 4500 ranjenika i bolesnika iz Bosanske krajine u pravcu Neretve i Crne Gore. Osobite zasluge pripadaju dr. Gojku Nikolišu što uspijeva da, u najtežoj situaciji, u bici na Neretvi, među skupljenim ranjenicima — koji su bili izloženi napadima jakih njemačkih, četničkih i talijanskih snaga u prozorskoj kotlini — održi red i organizira njihovo spašavanje. Njegov je uspjeh time bio veći što je 75 posto bilo bolesno od tifusa.

Nikoliš se uspio braniti bolesti sve do dolaska u Glavatičevo, gdje je činio posebne napore u zbrinjavanju boraca 7. banijske udarne divizije, oboljele od tifusa, kada je i sam obolio od pjegavca i zapaljenja pluća. Poslije ležanja od svega nekoliko dana, u željezničkom tunelu kod Drine, mada još bolestan i iscrpljen, prisustvuje sastanku Vrhovnog štaba na kojem su se donosile mjere za spašavanje ranjenika i bolesnika, i očuvanje zdravih boraca.

Poslije ozdravljenja, Nikoliš pokreće "Bilten", organ sanitetskog odsjeka Vrhovnog štaba. Probivši se iz okruženja V neprijateljske ofanzive, formira sanitetsku školu u Jajcu, u kojoj završava sanitetski kurs više od 200 partizanskih bolničarki i bolničara. Kao i mnogo puta ranije, i u vrijeme desanta na Drvar Nikoliš se, ranjen, tuče s neprijateljem. Organizira sanitetsku službu u vrijeme boravka Vrhovnog štaba na Visu. Upravo zahvaljujući njemu, sanitetska služba je bila u stanju da izvrši i najveće zadatke u velikim bitkama za oslobođenje zemlje, a posebno u oslobođenju Beograda i na sremskom frontu. Nikoliš ima neprocjenjive zasluge za razvitak sanitetske službe u jedinicama NOV. Posebno je doprinio organizaciji partizanskih bolnica u južnoj Italiji.

U toku NOR-a, Nikoliš je vijećnik I i II zasjedanja AVNOJ-a i vijećnik I, II i III zasjedanja ZAVNOH-a. Poslije oslobođenja zemlje, narodni je zastupnik za kotar Vrginmost Ustavotvornog sabora NRH, narodni zastupnik za izborni kotar Vrginmost drugog saziva, i poslanik Savezne skupštine u više saziva. Član je CK KPH i član Oponumočstva CK SKJ za organizaciju u JNA, ambasador u Indiji, i načelnik sanitetske službe u JNA. Član je komiteta za narodno zdravlje Vlade, i član Savjeta za narodno zdravlje FNRJ, predsjednik Naučnog društva za historiju zdravstvene kulture Jugoslavije, član Savjeta Beogradskog univerziteta, počasni predsjednik Međunarodnog komiteta vojne medicine i farmacije.

Sada je general-pukovnik u penziji i Član Srpske akademije nauka i umetnosti u Beogradu. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i mnogih visokih odlikovanja i priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Nježić Lazara Vid

Rođen je 20. juna 1903. godine u selu Vijačini, Prnjavor, Bosna i Hercegovina. Bio je obučarski radnik. Rano je stupio u politički život. Bio je aktivist lijevog krila Zemljoradničke stranke. Na parlamentarnim izborima 1935, kao opozicioni kandidat dobio je većinu glasova, a kasnije ga je narod izabrao za predsjednika prnjavorske općine.

Vid se krajem jula 1941. godine povezoao s komunistima — organizatorima ustanka u svom kraju, i uključio se u oružanu borbu. Predvodio je ustanike u napadu na neprijateljske posade u Vijačanima i Hrvacanima, i u borbama na komunikaciji Prnjavor—Banja Luka, na Ljubić-planini, na Kremnici, Gradini, Galjubovcima i drugim mjestima srednje Bosne.

U jesen 1941. godine, kao utjecajna ličnost u svom kraju, Vid po zadatku Partije radi na stvaranju narodnooslobodilačkih odbora, a u novembru 1941. bio je izabran za predsjednika Općinskog narodnooslobodilačkog odbora u Vijačini. Tada je postao član KPJ.

U proljeće 1942. godine, u vrijeme četničkih pučeva na području srednje Bosne, Vid prelazi u ilegalnost i nastavlja partijsko-politički rad. Nekoliko puta padao je u četničke ruke, ali zbog njegove popularnosti u narodu ni četnici ga nisu smjeli ubiti. Usprkos veoma teškim uslovima ilegalnog rada, uspješno je organizirao sistem ilegalnih punktova, okupljajući ljude u narodnooslobodilački pokret.

Dolaskom proleterskih jedinica, januara 1943. godine, na područje srednje Bosne i oslobođenjem Prnjavora, Vid ponovo radi na stvaranju narodnooslobodilačkih odbora i jačanju partizanskih snaga u svome kraju. Izvjesno vrijeme bio je u Prnjavorskom bataljonu, a sredinom 1943. je član Sreskog komiteta KPJ za prnjavorski srez. Novembra 1943, prilikom izbora Sreskog narodnooslobodilačkog odbora za prnjavorski srez, Vid je izabran za prvog predsjednika. Od tada, u veoma teškim uslovima, radi na organiziranju narodne vlasti u ovom kraju. Kao istaknuti aktivist Vid je bio vijećnik na II zasjedanju AVNOJ-a u Jajcu 1943. i vijećnik I zasjedanja ZAVNOBiH u Mrkonjiću, istog mjeseca.

U martu 1944. formiran je Okružni NOO za područje srednje Bosne u Prnjavoru, koji kasnije prelazi u Teslić; Vid Nježić je izabran za njegovog prvog predsjednika. Na toj dužnosti ostaje do kraja života.

S izrazitim smislom za pravičnost, djelovao je tiho i staloženo, ali je na svako asocijalno ponašanje ljudi veoma energično reagirao. Zbog svoje čestitosti, hrabrosti, političke širine, bistrine i nepokolebljivosti, bio je cijenjen u svojoj sredini i poštovan u narodu.

Na putu od Teslića za Blatnice, četnici su napali voz u kojem se nalazio i Vid. Teško ranjen, umro je u tesličkoj bolnici, marta 1945. godine.

Narodnim herojem proglašen je 23. jula 1953. godine.

Ogulinac Imbra Franjo Seljo

Rođen je 1904. godine u selu Žabno, Sisak, Hrvatska, u mnogobrojnoj seljačkoj obitelji. Njegovi roditelji, Imbro i Marija, imali su jedanaestero djece, a Franjo im je bio deseti. Franjo je osnovnu školu i obučarski zanat završio u Sisku. Ipak se vratio u selo, da pomogne roditeljima. Ubrzo je, završivši vojni rok u artiljeriji, postao primjer uzorna domaćina. Nije se bavio samo čitanjem knjiga o unapređivanju poljoprivrede, počeo se i politički obrazovati. U tome su mu pomagali i drugovi koji su iz Siska stizali u Žabno, pa je Ogulinac ubrzo postao i osnivač i prvi sekretar jedne seoske organizacije Komunističke partije Jugoslavije. To je bilo u vrijeme šestosječanske diktature, 1931. godine, i u vrijeme ekonomske krize. Franjo Ogulinac, a iz tog vremena potiče i njegov nadimak Seljo, predvodio je suseljane i kao

napredni poljoprivrednik i kao politički izgrađen čovjek, pripadnik Komunističke partije. U to se doba isticao u davanju otpora vlastima koje su plijenile stoku i drugu seljačku imovinu zbog neisplaćenog poreza. Zabilježena je i njegova aktivnost u vrijeme petomajskih izbora, 1935. godine, kad je organizirao otpor suseljana zbog falsificiranja izbornih lista. Njegova je zasluga i okupljanje seljaka oko melioracije podvodnog zemljišta dugog oko sedam kilometara.

Aktivnost Ogulinčevu zamijetili su ne samo organi vlasti, koji su ga na razne načine maltretirali, nego i viši partijski forumi. Odlučeno je da se skloni pred policijom, i pošalje na političko školovanje u Sovjetski Savez. Otišao je iz zemlje 9. listopada 1935. godine. U Moskvi je pohađao Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada, učio teoriju revolucije. Tu je promijenio ime, i postao Milan Snagić.

Dok je stjecao znanja, u Španiji počeo je, u kolovozu 1936. godine, rat, protiv fašizma. Među onima koji su pošli u pomoć španjolskom narodu bio je i Franjo Ogulinac Seljo. U španjolsku je stigao 15. ožujka 1937. godine, sa skupinom jugoslavenskih dobrovoljaca koji su pošli iz Sovjetskog Saveza. Ogulinac se u Španiji borio u bataljonu "Đuro Đaković", u sklopu internacionalnih brigada. Bio je na čelu mitraljeske čete. Kao interbrigadist, proveo je u Španiji gotovo dvije godine. Među drugim suborcima, Seljo se isticao kao neustrašiv borac i mitraljezac.

Kad je, u početku 1939. godine, rat završen Frankovom pobjedom, interbrigadist i su prebačeni iz Španije u koncentracione logore u Francuskoj. Ogulinac je najprije bio u logoru Saint Cyprien, a zatim u Angeles sur Mer i Girs. U logoru Girs bio je među onim istaknutim interbrigadistima iz Jugoslavije koji su se suprotstavili odvođenju logoraša na "Maginotovu liniju". Zbog toga je, u svibnju 1940. godine, prebačen u logor Verne. Odatle je, ne klonuvši duhom u teškim uvjetima logoraškog života, potajno krenuo preko Njemačke u domovinu, gdje se već vodila borba.

U rodno selo stigao je 15. kolovoza 1941. godine, i uključio se u Sisački odred, formiran 22. lipnja iste godine. Ovdje, među suborcima, Ogulinac prenosi iskustvo ratnika, mitraljesca. Sudjeluje u napadu na jako ustaško uporište u Zrinju, u listopadu 1941, a zatim i u mnogim akcijama tog Odreda na tlu Banije. Dok je bio pripadnik tog Odreda, koji je imao glavno

uporište u Šumi Šamarici, ušao je u tek osnovani Glavni štab Hrvatske. Ubrzo postaje i politički komesar tog Štaba.

Kako su se vojne operacije širile i narodnooslobodilački pokret jačao, Ogulinac dobiva nove zadatke i često mijenja boravište. Od 28. prosinca 1941, do 12. siječnja 1942, boravi na području Gorskog kotara i Hrvatskog primorja, kao operativni oficir Glavnog štaba NOP odreda Hrvatske. Odmah poslije toga, odlazi, kao operativni oficir, u Liku, a povremeno zamjenjuje i komandanta Glavnog štaba. Sudjeluje u obrani Petrove gore, a u lipnju 1942, u napadu na neprijateljsko uporište, u Bučko Kamensko.

U rujnu 1942. godine postaje komandant Druge operativne zone koja obuhvaća područje Pokuplja, Moslavine i Žumberka. Tu dolaze do izražaja mnoge njegove sposobnosti: izvanredan je organizator mnogih, za partizane uspješnih, bitaka i neustrašiv borac. Uvijek je u prvim borbenim redovima: kod Vukove Gorice, Netretića, Ribnika i na mnogim drugim mjestima. U bici je i poginuo: umro je herojski, 9. listopada 1942. godine, kod sela Visoče, u Žumberku, u okršaju s ustašama.

Narodnim herojem proglašen je 11. srpnja 1945. godine.

Orešković Jose Marko Krtija

Rođen je 3. marta 1896. u siromašnoj zemljoradničkoj porodici u selu Široka Kula, Gospić, Hrvatska. Još kao dijete osjetio je težinu života. Osnovnu školu završio je u selu. U proljeće 1912. otišao je, zajedno s grupom suseljana, na rad u Njemačku. Posle početka prvog svjetskog rata 1914, vratio se u Liku, i slijedeće godine bio mobiliziran u austrougarsku vojsku. Najprije je služio u Otočcu, zatim je prekomandiran u mornaricu u Puli, gdje je, kao ložač, ukrcan na brod "Sant Ištvan", koji je 11. juna 1918. torpediran u Jadranskom moru, ali je Krtija uspio da se spasi. Kao protivnik Austro-ugarske monarhije i pristalica ujedinjenja svih južnoslavenskih naroda, često je dolazio u sukob s pretpostavljenima. Slom Austro-ugarske zatekao ga je u Širokoj Kuli, gdje je došao na dopust zbog smrti majke.

U novoj državi Krtija je ponovo stupio u mornaricu, ali je na monitoru "Dunav" brzo došao u sukob s komandantom broda. Posle zatvora, odlazi u pilotsku školu; posle dvije godine provedene u školi, odnosno ukupno 6 godina u vojsci, demobilizira se kao rezervni podoficir, pilot i vozač.

Posle jednogodišnjeg lutanja i rada u raznim mjestima Makedonije i Kosova, Krtija 1926. dolazi u Beograd, gdje počinje da radi za radnički pokret; učlanjuje se u sindikat. Izvjesno vrijeme "bio je taksist i vozač Partije", kako sam kaže za sebe, a zatim se zaposlio u Ministarstvu građevina, kao lični ministrov vozač. Godine 1927. primljen je u KPJ. Zbog revolucionarnog političkog rada među radnicima i kritike ondašnjih vlastodržaca, brzo je došao u sukob s policijom. U augustu 1929. je uhapšen, a zatim, od Državnog suda za zaštitu države u Beogradu, osuđen na 5 godina robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi.

S robije; Krtija je protjeran u rodno selo, ali on odlazi u Sloveniju, gdje ga opet hapse; posle zatvora u Ljubljani i Mariboru, protjeruju ga u široku Kulu. No, on bježi u Zagreb, i tamo nastavlja politički rad. Godine 1936. ilegalno odlazi, preko Austrije, Švicarske i Francuske, u Španiju, gdje se, najprije kao mitraljezac u 2. bataljonu 129. internacionalne brigade, a zatim kao vodnik i partijski rukovodilac u bataljonu, bori protiv fašizma za slobodu španskog naroda. Posle povratka iz Španije, 1939, hapsi ga zagrebačka policija, i posle nekoliko mjeseci provedenih u zatvoru u Zagrebu, Beogradu i ponovo u Zagrebu, pušta ga poslije štrajka glada. Na I konferenciji KPH 1940. izabran je za člana CK KPH. No, policija ga opet hapsi i sprovodi u Lepoglavu, ali on 1940. uspijeva da pobjegne iz zatvora i da borbu za oslobođenje radničke klase nastavi u ilegalnosti. Oktobra 1940. učestvuje u radu V zemaljske konferencije KPJ u Zagrebu, i na njoj biva izabran za člana Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.

Kao prekaljenog revolucionara i iskusnog borca, poslije okupacije zemlje, CK KPJ upućuje ga u Liku zbog organiziranja oružanog ustanka. U strahovitom ustaškom teroru, neumorno obilazi sela i zbjegove naroda, stiže i u Drvar, priprema ustanak, učvršćuje bratstvo i jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda, organizira ustaničke partizanske snage i ulijeva narodu vjeru u pobjedu. Takvim svojim radom brzo je postao popularan i voljen, cijenjen i poštovan u Lici.

To što je Lika od početka ustanka postala jedno od najjačih žarišta oslobodilačke borbe u Hrvatskoj, pored ličkih komunista, velika je zasluga i Marka Oreškovića.

U oktobru 1941. postavljen je za političkog komesara štaba Grupe NOP odreda za Liku, koji je tada formiran, a istog mjeseca i za prvog političkog komesara glavnog štaba Hrvatske. No, nije stigao da se posveti ni jednoj ni drugoj dužnosti. Ubili su ga pročetnički elementi, iz koristoljublja, i bacili u jamu, 20. oktobra 1941, u zabačenom selu Očijevu, prilikom njegovog povratka iz Drvara u Liku. Njegovom smrću narodnooslobodilački pokret, a posebno Lika, gotovo u samom početku, izgubili su organizatora ustanka, sposobnog rukovodioca i neustrašivog borca-revolucionara.

Narod u Lici ispjevao je o njemu mnoge pjesme i stvorio legendu. Mjesec dana posle njegove smrti, prvi partizanski bataljon formiran u Hrvatskoj dobio je naziv bataljon "Marko Orešković", a njegovo ime nosila je i prva partizanska brigada Hrvatske, odnosno kasnije 1. brigada 6. ličke proleTERSKE divizije.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine.

Pajić - Dašić Vase Dušan

Rođen je 14. novembra 1912. u selu Kotorac kod Sarajeva, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici. Do rata bavio se zemljoradnjom i prijevozom drveta s okolnih šumskih radilišta. Od 1935. godine počeo je da se druži s komunistima, a 1940. godine postao je kandidat za člana KPJ. Od aprila 1941. godine je član KPJ.

U narodnooslobodilačku borbu stupio je u prvim ustaničkim danima. U jesen 1941. godine, kada je oslobođena teritorija od Sarajeva do Kalinovika, neustrašivi Pajić je s Kijevskom četom, čiji je bio komandir, kontrolirao Krupacki klanac na putu Sarajevo—Trnovo, i tu zadao neprijatelju više udaraca.

Februara 1942, Pajićeva četa je napadala ustaški garnizon na Palama, kod Sarajeva. Kada je mnogostruko nadmoćniji neprijatelj izvršio protunapad, većina boraca počela je da odstupi. Na položaju je ostao samo Dušan s dvojicom partizana, odolijevajući neprijatelju. Ohrabreni junaštvom svoga komandira, borci su se vratili, i zajedničkim snagama potukli brojnijeg neprijatelja.

Njegovi saborci i rukovodioci pišu o Dušanu da je „za neprijatelja bio pojam straha i panike.“ Jednom je upao među grupu ustaša na Kotorcu, i sve ih zarobio.

U ljeto 1942. godine s dijelom Kalinovičkog partizanskog odreda, prebacio se na oslobođenu teritoriju Prozora. Uskoro je postao komandant Duvanjskog bataljona. Pajić se istakao u probijanju ustaškog obruča prilikom prvog napuštanja Livna. Tada je, noću, bataljon opkoljen. Pred zoru, Dušan je odabrao najhrabrije borce, komuniste, upoznao ih sa situacijom u kojoj se nalaze, rasporedio ih po četama i na čelu bataljona krenuo u juriš. Proboj je uspio.

Početkom 1943. godine, kada je rasformiran Duvanjski bataljon, Dušan je postavljen za komandira artiljerijske baterije 10. hercegovačke brigade. Kao artiljerac-topdžija, istakao se u borbama za Žepče i Prozor. Njegovi topovi nalazili su se uvijek iza prvog streljačkog stroja. Poslije pada Žepča, 1. bataljon 10. hercegovačke brigade pokušavao je da prodre uz dolinu Bosne ka Nemiljoj i Vranduku. Tada je naišao na tešku prepreku — dvospratni veliki bunker pun Nijemaca. Napad bataljona nije uspio. Dva bombaša, određena da unište bunker, pali su teško ranjeni pred samim bunkerom. Bataljon je tražio pomoć topova. Došao je Pajić i postavio dva svoja topa na 400 metara od bunkera. Ispalio je nekoliko granata, ali one su bile nedovoljne za snažno utvrđeni bunker. Pajić sam prilazi bunkeru da ga izbliza osmotri, da mu nade slabo mjesto i da izvuče ranjenike. Komandant 1. bataljona savjetuje mu da ne ide, ali Dašić ga ne sluša. Osmatra bunker s 50 metara, prilazi još bliže, uzima ranjenog bombaša i izvlači ga.

Izvršavaju zapovijest Vrhovnog komandanta druga Tita da „Prozor noćas mora pasti“; u nezadrživom jurišu na talijansku posadu u Prozoru, ranjen je, 16/17. februara 1943. godine, i Dušan Pajić, prvi komandir artiljerije 10. hercegovačke brigade. Prenesen je u partizansku bolnicu, u selo Duge, u kojoj je, poslije nekoliko dana, preminuo.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Pajić - Ožić Bartola Vinko

Rođen je 27. maja 1912. u Splitu, Hrvatska, u zemljoradničkoj porodici. Bavio se zemljoradnjom. Kao mladić uključio se u revolucionarni pokret, a 1939. godine primljen je u KPJ, i bio je među rijetkim težacima-komunistima u Splitu. Najviše je radio na širenju političkog utjecaja Partije među zemljoradnicima.

U danima aprilskog sloma Kraljevine Jugoslavije, Pajić je sa svojom porodicom sklonio veće količine oružja, koje su komunisti oteli iz kasarni na Gripama od straže Mačekove zaštite, aprila 1941. Ovim oružjem su djelomično naoružani prvi partizani iz Splita. U temeljima svoje kuće sačinio je jedan od prvih i većih „bunkera“ — skladišta oružja i ratnog materijala. Tu se, u ljeto 1941, nalazila izvjesno vrijeme i Tehnika PK KPH za Dalmaciju i izlazio organ PK KPH za Dalmaciju, „Naš izvještaj“. U kući i oko nje održavani su sastanci i dogovori komunista zbog organiziranja i vođenja oružane borbe.

Krajem juna 1941. postao je član borbenih odreda za izvođenje sabotaza, diverzija i oružanih napada na fašiste, i 9. augusta 1941, prilikom formiranja 1. splitskog NOP odreda, Vinko je stupio u odred sastavljen od komunista i skojevaca, pretežno radnika. Splitski NOP odred krenuo je na zadatak 11. augusta 1941, navečer, iz splitskog polja, preko Mosora, za Dinaru. Neprijatelj je otkrio pokret odreda i uputio protiv njega jake snage. Poslije napornog trodnevnog marša, izvođenog samo pod zaštitom mraka, odred je bez hrane, vode i vodiča stigao pred zoru i ulogorio se blizu sela Košute. Nenaviknut na marševe i premoren, Splitski odred je napadnut iznenada od ustaša i žandara, rano izjutra 14. augusta 1941. Iako iznenađen, odred se brzo sredio i odbio napad neprijatelja. U tom prvom i oštrm sudaru s ustašama i žandarima, Pajić je teško ranjen. Komandir odreda, narodni heroj Mirko Kovačević, tada je naredio da se odred povuče na novi položaj u šumarku iza ozidane ograde. Zaštitnici odreda, puškomitraljescu Inđi Markoviću, i njegovom pomoćniku Alfireviću, naredio je da štite i omoguće prebacivanje odreda na novi položaj. Teško ranjeni komunist i partizan Pajić dobrovoljno se pridružuje izvršavanju ovog odgovornog zadatka. Kada su drugovi htjeli da ga ponesu do novog položaja, on se tome odlučno suprotstavio i rekao: „Ostavite mi municiju, ja ću ostati ovdje, da vam budem zaštitnica“. Zajedno s puško mitraljescem i njegovim pomoćnikom, Pajić, iako teško ranjen, tukao je po neprijatelju koji je pošao u novi napad, odbio ga i omogućio povlačenje svojih drugova na bolji položaj. Sada je trebalo da se povuče i zaštitnica. Puškomitraljezac Marković i njegov pomoćnik Alfirević htjeli su da ponesu ranjenog Pajića na novi položaj. Pajić je ponovo odbio, i rekao da će ostati kao njihova zaštitnica. Oprostio se od drugova, osvrnuo za njima u pauzi borbe, pozdravio ih stisnutom pesnicom i, ležeći iza kamena, teško ranjen, očekivao novi napad neprijatelja.

Ostala je tajna kako je Pajić izdržao na isturenom položaju, ispred odreda, teško ranjen, bez hrane i vode po augustovskoj žezi. Njegovi drugovi znaju da su se još dugo čuli pucnji njegove puške i da su zajedno tukli i uspješno odbijali napade sve brojnijeg neprijatelja, kome su stizala pojačanja iz Sinja. Svaki napad Talijana i ustaša teško ranjeni Pajić je odbijao s drugovima, uz povike: „Ovdje je komunista, padajte, krvnici“. Njegova odvažnost i hrabrost na predstraži poticala je i bila primjer njegovim drugovima. Teren ispred njih na kome se nalazio Pajić nije pao sve do sumraka. Iznemogao i onesvješćen, bio je zarobljen i odveden u

sinjski zatvor, gdje se ponovo našao sa svojim drugovima—i bodrio ih. Ustaška mučenja mu nisu slomila duh, ali je od rana zadobivenih u borbi protiv ustaša i od njihovih mučenja izdahnuo, 17. augusta 1941. godine, a da nije odao ni svoje ime.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Pajić Davida David

Rođen je 11. maja 1911. godine, u malom selu Agići kraj Bosanskog Novog, Bosna i Hercegovina. David je imao samo šest godina kada je otac, seoski kovač, umro; a kada je, ubrzo posle njega, umrla i majka, stric ga je doveo u Beograd, gdje je učio bravarski zanat. Izvjesno vrijeme pohađao je i srednju tehničku školu, ali je nije završio, jer se 1931. zaposlio u fabrici „Zmaj“.

Kao član Ujedinjenih radničkih sindikata, već u vrijeme tarifnog štrajka radnika 1935. godine, zapažen je kao jedan od najborbenijih metalaca. S Radojem Dakićem i Milošem Mamićem često je, kao član štrajkačkog odbora, predvodio radnike u borbi za bolje uvijete rada i života. U generalnom štrajku građevinskih radnika 1936. prvi put je uhapšen. U istražnom zatvoru pokušavali su da ga slome, tukli su ga i mučili, ali od njega nisu čuli ni riječ priznanja. Posle devet mjeseci provedenih u zatvoru, Pajić je primljen za člana Komunističke partije Jugoslavije.

Od tada će cijeli svoj život posvetiti borbi radničke klase. Siguran i požrtvovan, jedan od najomiljenijih metalaca, postao je oličenje beogradskog radničkog pokreta. Kratko vrijeme boravio je u Nišu. U Fabrici duhana počeo je da organizira radnike i propagira ideje KPJ. Međutim, policija ga je, s lisicama na rukama, protjerala iz Niša. Početkom 1938. postao je član, a zatim i sekretar Savskog rejonskog komiteta KPJ u Beogradu.

Kada je KPJ, pod parolom „Branićemo zemlju“, pozvala radnike i omladinu da se pripremaju za otpor fašizmu, David Pajić je radio na stvaranju bataljona odbrane i obuci mladih u rukovanju oružjem. Bio je jedan od pokretača i rukovodilaca poznatog štrajka 2.300 aeronautičkih radnika Beograda i Zemuna, i tada je bio uhapšen, ali, zbog nedostatka dokaza, bio je oslobođen.

Od početka 1940. godine, Pajić je član Mesnog komiteta KPJ. Bio je među organizatorima antiratnih demonstracija 8. septembra 1940, u Košutnjaku, koje su se završile žandarmerijskim plotunima u radnike i omladinu. Radio je na organiziranju narodnog otpora 27. marta 1941. godine. Posle aprilskog sloma 1941, David Pajić je jedan od najistaknutijih članova Mesnog komiteta. Neumorno radi na osnivanju vojnih komiteta, prikupljanju oružja, na propagandi narodnooslobodilačke borbe i organiziranju borbenih grupa, a uskoro je postao i inicijator njihovih borbenih akcija.

Iako je odranije bio poznat beogradskoj Specijalnoj policiji, Pajić se stalno nalazio u pokretu, išao sa sastanka na sastanak, stvarao kanale za prebacivanje novih boraca u partizane i osiguravao rad ilegalne partijske štamparije.

Ali, 6. oktobra 1941, kada je sa Vukicom Mitrović Šunjom žurio na zakazani sastanak komunista, bio je iznenada opkoljen. Posle otpora koji je dao agentima, David Pajić je pao na pločnik ispred kuće u Strumičkoj broj 1, smrtno pogođen. Tada je savladana ranjena Vukica Mitrović Šunja, istaknuti revolucionar i narodni heroj.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Palikuća Šerifa Ibe

Rođena je 1927. godine u Debru, Makedonija, u srednje imućnoj porodici. Otac joj je bio hodža.

Poslije završene osnovne škole, ostala je u kući, kao i većina albanskih djevojčica njenog uzrasta. Priprema se da bude domaćica.

Rat i okupacija Talijanskih fašista zatiču je u Debru. Njena porodica je bila antifašistički nastrojena. Brat joj je radio za oslobodilački pokret. Ona je, kao pionir dobila prve zadatke da kao kurir prenosi pisma i provodi ilegalce. Ona se sve više angažira, čita i rastura letke.

Kao petnaestogodišnja djevojčica, primljena je u SKOJ. Lako se kreće po gradu, jer u nju ne sumnjaju da je komunist, zbog toga što joj je otac hodža. U njihovoj kući se često održavaju sastanci i svraćaju ilegalci. Aktivnost Ibe se, u partijskoj organizaciji Debra, osobito cijeni, pa je jula 1943. godine primljena u KPJ. Otada njena aktivnost postaje još obimnija. Ona je vatreni agitator za NOB ne samo u gradu, već i u okolnim selima.

U septembru 1943. godine, kad je kapitulirala fašistička Italija, u Debru se organizira narodna vlast. Ibe danonoćno prisustvuje sastancima i konferencijama. Prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Debra, Ibe odlazi zajedno s njima i stupa u jedinicu. Međutim, uskoro je partijska organizacija vraća u Debar, na pozadinski rad, u svojstvu člana MK KPJ za Debar.

Njen ilegalni politički rad u ovom periodu odvija se naročito među ženskom omladinom. Neprijatelj je pokušavao da je onemogući. Da ne bi pala u ruke neprijatelja ili bila ubijena, MK je odobrio njen odlazak u partizanske jedinice. Ibe se u partizanima istakla, i 26. augusta 1944. godine postala je zamjenik komesara Čete u 6. brigadi narodnooslobodilačke vojske Albanije.

Od formiranja, brigada je stalno u borbama s balistima, koje su Nijemci pomagali i snabdijevali teškim naoružanjem. U jednoj takvoj borbi, 20. septembra 1944. godine, na periferiji Kičeva, prilikom davanja odstupnice posljednjim borcima iz bataljona, Ibe je teško ranjena. Poslije dva dana, podlegla je ranama, u selu Šutovu, kod Kičeva.

Narodnim herojem proglašena je 8. oktobra 1953. godine.

Palkovljević Miloša Boško Pinki

Rođen je 14. decembra 1920. u Mandelosu, kod Sremske Mitrovice, Vojvodina. Pošto je završio osnovnu školu u rodnom mjestu, upisao se u srednju školu u Novom Sadu. Kako je u školi postojala jaka skojevska organizacija, Pinki se uključio u nju, i već 1940. postao rukovodilac SKOJ-a u školi. Ubrzo je organizirao štrajk učenika, kojim su traženi bolji uvjeti učenja i čovječniji odnos nastavnika. Nešto kasnije je uhapšen, jer je njegova skojevska organizacija učestvovala u štrajku tekstilnih radnika. U zatvoru je proveo dva mjeseca i poslije toga pušten, pošto Sud nije mogao da utvrdi njegovu krivicu.

U vrijeme njemačkog napada na Jugoslaviju, 1941, iako nije bio vojnik, Pinki je, odazivajući se pozivu Partije, dobrovoljno stupio u vojsku i u borbi s Nijemcima zarobljen. Prije transportiranja u sabirni logor, uspeo je da pobjegne iz Rume, ponijevši i jednu bombu, koju je uzeo prilikom istovarivanja njemačke municije, a s privremenog aerodroma u selu Velikim Radincima uzeo je mitraljez, i naoružan stupio u partizane na Fruškoj gori.

Palkovljević je bio i jedan od organizatora čuvenog bijega komunista iz tamnice u Sremskoj Mitrovici. Poslije izvršenih priprema za bijeg, on je dobio zadatak da s grupom naoružanih drugova sačeka bjegunce na izlazu iz prokopanog kanala. Kada su, 22. augusta, poslije pola noći, trideset dva zatvorenika jedan za drugim izašli iz podzemnog kanala, kraj samog zatvora, Pinki ih je sa svojim drugovima prihvatio i odveo na Frušku goru. Pošto je bilo odlučeno da četvorica ostanu na Fruškoj gori, a ostali da se prebace u Srbiju, Pinki je prebacio drugove u Bogatić, gdje su ih prihvatili partizani iz Srbije.

Pinki je bio neustrašiv borac. Prvi voz u Sremu digao je u zrak minom koji je sam napravio, Odmah poslije toga, usred dana, preobučen u domobransku uniformu, s džakom na leđima, odlučio je da dignu u zrak i željeznički most na Bosutu iako su mu drugovi govorili da most čuva jaka straža, on je odlučio da pokuša. Prišao je ustaškom stražaru i zamolio ga da mu da vatre da zapali. Pošto je video pred sobom domobrana, stražar ga je pozvao da uđe unutra, u baraku. Pinki je brzo izvadio pištolj i ubio ustašu, a zatim i drugog stražara koji je potrčao iz susjedne barake. Deset minuta kasnije, postavio je minu i digao most u zrak. Snalažljivost i neustrašivost su bile odlike koje su krasile ovog borca.

Pinki je bio i prvi kurir iz Srema koji je u Vrhovni štab donio prve izvještaje o narodnooslobodilačkoj borbi u Vojvodini, poslije neprijateljske ofanzive u zapadnoj Srbiji i povlačenja partizanskih jedinica prema istočnoj Bosni i Sandžaku. Od početka decembra 1941. godine, kada je po zadatku pošao na put, pa do početka januara 1942, cijelog mjeseca, Pinki se probijao kroz neprijateljsku teritoriju i bio čak zarobljavan od četnika, ali je zadatak potpuno uspeo da izvrši, i vratio se u Srem s direktivama. Veza Vrhovnog štaba sa Sremom je bila, zahvaljujući njemu, uspostavljena.

Kada se, 10. juna 1942. godine, vraćao iz akcije rušenja mosta, na putu Ruma—Veliki Radinci, zadržao se u Maloj Remeti. U zoru je narod počeo da bježi na sve strane, jer su u selo dolazili Nijemci. Pinki je zauzeo položaj i otvorio vatru, s namjerom da zaustavi Nijemce

i omogućí narodu da pobjegne u šume. Kada je pokušao, poslije toga, da se prebaci preko neke čistine, mitraljeski rafal mu je presjekao grudi. Na izdisaju je razbio svoju pušku i dvogled, a posljednjim metkom ubio je još jednog Nijemca.

Nekoliko dana poslije Pinkijeve smrti, u sremskim selima nije se čula pjesma partizana, u znak žalosti za poginulim drugom, neustrašivim borcem Srema.

Narodnim herojem proglašen je 25. oktobra 1943. godine.

Panić Đorđa Todor

Rođen je 1911. godine u selu Boljaniću, Gračanica, Bosna i Hercegovina. Poslije završene osnovne škole, bavio se zemljoradnjom do osamnaeste godine, kada je otišao u pješadijsku podoficirsku školu u Bileći. Poslije završetka škole, dobio je čin podnarednika i izvjesno vrijeme boravio u Sloveniji radeći na podizanju graničnih utvrđenja. Kada se, poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, vratio kući kao narednik, u selu su već počela proganjanja i strijeljanja Srba. Tih dana su na Ozren stigli i članovi KPJ, zbog priprema za ustanak. Todor im je prišao i počeo da pomaže u organiziranju ustanka.

U prvim ustaničkim borbama zapažen je kao hrabar i snalažljiv borac, pa je izabran za rukovodioca u gračaničkom kraju. Njegovo vojničko znanje došlo je do izražaja u prvim borbama, a kasnije se sve više potvrđivalo. Po njegovim planovima izvršene su mnoge akcije na željezničke stanice, utvrđena mjesta i vojne posade.

Osobitu umješnost i odvažnost u rukovođenju pokazao je u borbi za uništenje jakog neprijateljskog uporišta na Lepoglavi, kod Đurđevika, u oktobru 1941. godine. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti i snalažljivosti, neprijatelj je tada bio teško poražen; izgubio je veliki broj vojnika i oficira. Partizani su tada zarobili veliki ratni plijen. Pored ostalog, zarobljena su tri teška i nekoliko lakih mitraljeza, veliki broj pušaka i znatna količina municije. U ovoj borbi Todor je bio ranjen, ali je i pored toga za vrijeme borbe neprekidno obavljao svoju dužnost.

Krajem novembra 1941, uspješno je komandirao 3. bataljonom koji je razbio i natjerao u bijeg zloglasnu ustašku bojnu iz Gračanice. Ovom pobjedom potpuno je propao plan ustaša da unište Ozrenski odred.

Todor se istako i prilikom uništenja njemačkog uporišta Dukin Krst, na pruzi Dobojsko—Sarajevo, polovinom decembra 1941. Jurišajući na čelu svoje jedinice, uspio je da zauzme uporište u roku od sata. Tu su Nijemci pretrpjeli znatne gubitke u ljudstvu i naoružanju. Krajem februara 1942, u napadu na neprijateljske utvrđene položaje na Krstaču i Dugom Brdu, njegova jedinica slomila je neprijateljsku obranu i razbila domobranski bataljon, izbacivši iz stroja više od 150 vojnika i oficira. Tada su zaplijenjena dva teška i pet lakih mitraljeza, oko 150 pušaka i mnogo drugog materijala.

Početkom 1942, Todor Panić je izabran za zamjenika komandanta Ozren s kog partizanskog odreda. U to vrijeme bio je to jedan od najjačih odreda u Bosni i Hercegovini. Todor je nepokolebljivo stajao na pozicijama dosljedne borbe protiv okupatora i domaćih izdajnika, i zauzimao je odlučan stav protiv četnika i njihove izdaje. Da bi uklonili ovog hrabrog i veoma popularnog partizanskog komandanta, četnici su organizirali njegovo mučko ubojstvo. Todora Panića je, polovinom juna 1942, zaklao četnički plaćenik, prilikom brijanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Pap Henrika Pavle Šilja

Rođen je 9. januara 1914. u Perlezu, Zrenjanin, Vojvodina. Student medicine. U Novom Sadu završio je Jevrejsku osnovnu školu, a zatim i državnu mušku gimnaziju.

Za samo sedam godina partijske djelatnosti uzdigao se od mladog komunista do člana CK KPJ, postao istaknut organizator radničkog pokreta, SKOJ-a i Partije i NOB u Jugoslaviji.

S revolucionarnim radničkim pokretom povezo se još kao đak viših razreda gimnazije. Septembra 1931. upisao se na Medicinski fakultet u Beogradu. Kao student medicine, isticao se revolucionarnom aktivnošću među omladinom u Beogradu, naročito među studentima.

Član SKOJ-a postao je u jesen 1932. Sekretar je organizacije SKOJ-a na Medicinskom fakultetu, i već tada jedan od istaknutih rukovodilaca studentske omladine Beogradskog univerziteta. Član je Univerzitetskog veća studenata Beogradskog univerziteta, član uprave Udruženja jugoslovenskih medicinara, pokretač i organizator stvaranja općih studentskih udruženja, a u decembru 1933. učestvuje u organiziranju akcije studenata u Beogradu protiv suđenja Georgi Dimitrovu i drugim komunistima u Njemačkoj. Te godine primljen je u KPJ.

Njegova politička djelatnost među mladima u Beogradu širila se. Početkom 1934, pokrenuo je i uređivao list "Medicinar", u februaru je član MK SKOJ-a za Beograd, a u martu član jezgra PK SKOJ-a za Srbiju, koje je formirao Blagoje Parović. Po uputama Parovića, Pap je organizirao štampanje i bio glavni urednik "Mladog komunista", organa PK SKOJ-a za Srbiju. Njegova politička djelatnost među studentima i mladim radnicima Beograda nije ostala nepoznata policiji, koja je tragala za njim, hapsila ga i progonila iz Beograda.

U provali partijske i skojevske organizacije u Beogradu, 9. jula 1934, uhapšen je i od Suda za zaštitu države 20. decembra 1934. osuđen na 3 godine robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici. U zatvoru je izdržao strahovitu torturu, ali nije odao ni svoje drugove ni štampariju "Komunista", za kojom je uporno tragala beogradska policija.

Na robiji je bio jedan od najodlučnijih boraca za poboljšanje uvjeta života političkih zatvorenika. Tu je proučavao marksizam-lenjinizam, i u tome pomagao drugim zatvorenicima.

Poslije izlaska s robije, 9. jula 1937, nastavlja revolucionarnu djelatnost u Vojvodini. U Bačkoj i Banatu je sa Žarkom Zrenjaninom radio na stvaranju i jačanju partijskih organizacija, a u Beogradu okuplja i politički djeluje među vojvođanskim studentima kao član Pokrajinskog odbora naprednih studenata iz Vojvodine. Tada je postao član CK SKOJ-a. Od 1938. godine Centralni odbor Ujedinjene studentske omladine djelovao je po njegovim instrukcijama. Pap tada piše tekstove "Problemi omladine" i "Front mlade generacije", koji su umnoženi i rasturani u Beogradu i cijeloj zemlji, i preko "Seljačkog kola" širi ideje KPJ.

Kada je, 19. juna 1938. godine, policija raspisala za njim potjernicu zbog "komunističke propagande", prelazi u ilegalnost, lako mu nije suđeno, Sud za zaštitu države osudio ga je, 17.

novembra 1938, u odsustvu, na 15 godina robije. U ljeto i jesen 1938. skrivao se i aktivno politički djelovao, pišući razne tekstove u nizu radničkih listova Srbije i Vojvodine, dok po direktivi CK KPJ nije, krajem novembra, prebačen u Zagreb.

U strogoj ilegalnosti radio je u Centralnoj partijskoj tehnici u Zagrebu. Iskustvo iz ranijeg rada i znanje stečeno na robiji sada je primjenjivao na ovom vrlo odgovornom zadatku. Ilegalni partijski materijal, partijska štampa i literatura u velikim količinama i sigurnim kanalima rasturana je po čitavoj zemlji.

Na V zemaljskoj konferenciji KPJ, oktobra 1940. u Zagrebu, izabran je za člana CK KPJ. Pred rat je radio u Zagrebu kao instruktor CK KPJ u zagrebačkoj partijskoj organizaciji, i rukovodio Centralnom partijskom tehnikom. U ljeto 1940. bio je jedan od predavača na partijskom kursu u Makarskoj, a zatim i na višem partijskom kursu u Zagrebu.

Poslije okupacije zemlje, radio je na jačanju partijske organizacije i formiranju udarnih grupa u Zagrebu. Sa zagrebačkim komunistima organizirao je prikupljanje oružja i sanitetskog materijala, organizirao sabotaže i diverzije i ubojstvo zloglasnog policijskog agenta Tiljka, početkom jula 1941. godine.

Po direktivi CK KPJ i CK KP Hrvatske, početkom augusta 1941, u svojstvu delegata CK, odlazi u Dalmaciju da pomogne PK KPJ za Dalmaciju u organiziranju partizanskih odreda i oružane borbe.

Poslije obavljenog zadatka u Splitu i Šibeniku, Pap je otišao na područje Zatona i Vodica, gdje je bilo izvjesnih kolebanja među nekim starijim komunistima. Lomeći njihov otpor Pap je, poslije formiranja odreda, otišao u Bukovicu, da tamo pripremi i osigura prihvatanje boraca iz Zatona i Vodica. Na put je krenuo 14. augusta uvečer. Međutim, tokom noći je sa svojim vodičem zalutao, pa je, u zoru 15. augusta, na prepad uhvaćen kad se umivao na vrelu kod sela Vačana. Talijani su zarobljenike sproveli u Skradin, gdje su ih poslije ispitivanja i mučenja, istog dana strijeljali, mada nisu znali da su strijeljali Pavla Papa, jer su kod njega našli isprave na ime Vjekoslava Magdalinića, a on im ništa nije priznao, pa čak ni svoje ime.

Pred samo strijeljanje, Pavle Pap je, stisnute pesnice, rekao: "Idite svome Musoliniju, i recite mu kak umiru komunisti. Živela sloboda!" Fašistički plotun ugasio je mladi život i prekinuo veoma bogat i plodan revolucionarni rad.

Na V kongresu KPJ, jula 1948. godine, generalni sekretar Josip Broz Tito rekao je o Pavlu Papu: „... neumorni organizator partizanskih odreda, poginuo je u Dalmaciji herojskom smrću, u vrijeme kada je poveo u borbu partizanske odrede“.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1945. godine.

Papić Jove Žarko

Rođen je 20. januara 1920. u Vlahinji kod Bileće, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz siromašne radničko-seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u Bileći kao odličan đak, ali školovanje nije mogao da nastavi zbog siromaštva porodice. Kada je odrastao, zaposlio se u Bileći kao pružni radnik.

Od rane mladosti čitao je naprednu literaturu i štampu, koju je dobivao od brata i drugih naprednih radnika i srednjoškolaca. Kasnije je i sam primao i rasturao naprednu štampu i literaturu među radnicima u Bileći i mladim seljacima. Njegovao je prijateljstvo i drugarstvo, rado pomagao drugima u radu i imao znatan utjecaj na omladinu u Bileći i svom selu. Njegova kuća je pred rat

bila jedan od partijskih punktova za bilećki srez, pa je Žarko od 1940. često bio i partijski kurir.

Odmah poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, uključio se u pripreme za ustanak. Okupljao je oko sebe omladinu i obučavao je u rukovanju oružjem. Radio je na stvaranju prve ustaničke čete i bio među njenim prvim borbicima. U prvim sukobima s neprijateljem isticao se hrabrošću i snalažljivošću. Bio je odličan bombaš i puškomitraljezac i dobar organizator, pa je ubrzo izabran za komandira voda. U SKOJ je primljen septembra 1941, a u KPJ januara 1942. godine.

Kada je, 22. augusta 1941, jedna ustaško-domobranska jedinica pošla da zapali selo Miruše i masakrira stanovništvo, Žarko je s još dvojicom drugova zadržao nastupanje neprijatelja, sve dok nije stigla pomoć. Neprijatelj se povukao u Bileću, ostavljajući za sobom oružje i ranjene vojnike.

Žarko je bio posebno spretan u borbama noću, u pripremanju i izvođenju iznenadnih napada na neprijateljske položaje i utvrđenja. Volio je da se uvuče u neprijateljske redove, i da bombama izaziva paniku među neprijateljskim vojnicima. Tako je, krajem augusta 1941, bombama rastjerao ustaše u utvrđenju Drakuljica, nedaleko od Bileće, na koje su partizani pripremali napad. Iz te akcije iznio je dva mitraljeza koja su ustaše ostavile bježeći u Bileću. U novembru 1941. bio je sekretar aktiva SKOJ-a u Vlahinji i član Općinskog komiteta SKOJ-a.

U proljeće 1942, kao komandir voda u kombiniranoj partizanskoj četi, teško je ranjen u borbi s crnogorskim četnicima. Borci su ga, kao teškog ranjenika, prenijeli kući, gdje je i ostao na liječenju poslije povlačenja partizanskih jedinica iz Hercegovine, juna 1942. Četnici su ga ubrzo otkrili, danonoćno saslušavali i strahovito mučili, tražeći od njega da izda svoje drugove u ilegalnosti. Žarko je stoički podnosio mučenja, ostao nijem. Zato su ga predali Talijanima „na dalji postupak“. U Talijanskom zatvoru je ostao dok su mu rane zaliječene, a onda je uspeo da pobjegne. Poslije toga, živio je u ilegalnosti, sve dok se, poslije bitke na Sutjesci, u Hercegovinu nije vratila 10. hercegovačka brigada. Tada je Žarko u svom selu formirao vod i s njim pošao u susret brigadi, od koje se više nije odvajao. Stupio je u drugu četu 4. bataljona 10. brigade.

Žarko je pokazao izuzetnu hrabrost u mnogim borbama, a naročito u napadu na njemačku kolonu (20. septembra 1943) kod sela Vlahovića, na ustaška utvrđenja u Popovom Polju, u razbijanju njemačkih snaga na Moskvu, početkom oktobra i razbijanju Kalinovičke i Sarajevske četničke brigade 17. oktobra na Gatu, razbijaju ustaše u Fazlagića Kuli 19/20. novembra 1943. Marta 1944. godine postavljen je na dužnost komandira 2. čete 1. bataljona 10. hercegovačke brigade.

Dvadeset petog aprila 1944. godine, jake četničke snage napale su iz Bileće, t u selu Baljcima, noću, opkolili 1. i 4. bataljon 10. hercegovačke brigade. Shvativši opasnost u kojoj se bataljon našao, Žarko je prvi sa svojom četom pošao u juriš, a za njim i ostali. U krvavoj borbi prsa u prsa, probijen je obruč, i omogućeno izvlačenje 4. bataljona, ali je u tom jurišu Žarko poginuo, zajedno s još 8 boraca svoje čete.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Parenta Miloša Nenad

Rođen je 19. decembra 1913. u Zadru, Hrvatska, u svećeničkoj, patriotskoj porodici, koja se borila protiv talijanske okupacije i za vraćanje Zadra Jugoslaviji. Pošto je, nepravедnim odlukama velikih sila, ovaj grad ustupljen Italiji, porodica Parenta se, septembra 1921 preselila u Knin, a poslije godinu dana u Sremske Karlovce, gdje je otac Miloš dobio službu. Tu je Nenad pošao u gimnaziju, koju je završio u Beogradu, gdje se 1927. opet preselila njegova porodica.

Na Medicinski fakultet se upisao 1932. godine. Tada počinje njegova organizirana revolucionarna aktivnost. Godine 1934. primljen je u SKOJ, a četiri godine kasnije u KPJ. Bio je skroman, omiljen i poštovan od svojih drugova. Partiji i radu je pripadao svim srcem, odano i nesebično se boreći za njen program. Radio je na širenju utjecaja KPJ među studentima i nastavnicima Medicinskog fakulteta, na organiziranju i jačanju partijske i skojevske organizacije među mladim radnicima i zanatlijama. Učestvovao je živo na širenju ideja KPJ, istupajući na javnim skupovima koje je KPJ organizirala preko postojećih legalnih društava i organizacija, a s grupom mladih naprednih ljekara štampao je knjigu „Narodno zdravlje u Sovjetskom Savezu“. Poslije završetka studija i odsluženja vojnog roka, zaposlio se 1940. u bolnici saobraćajnog osoblja na Dedinju. Gotovo u isto vrijeme izabran je za sekretara Rejonskog komiteta KPJ.

Poslije okupacije zemlje, Nenad i njegova porodica — roditelji i tri sestre — svojski izvršavaju zadatke oko priprema za oružanu borbu. Provodeći odluke Partije na području njegovog Rejonskog komiteta, Nenad je organizirao bijeg i pri hvatanje nekoliko stotina zarobljenih vojnika iz privremenih Njemačkih logora. Prikupljeno je dosta oružja, sanitetskog materijala, municije, materijalnih i novčanih sredstava. Uporno radi na jačanju i širenju partijske i skojevske organizacije među radnicima, zanatlijama i zdravstvenim radnicima. Organizator je i predavač na partijskim i sanitetskim kursovima. Za osiguranje neprekidnog rada partijskim rukovodstvima i za pri hvatanje ilegalaca, organizirao je mrežu ilegalnih stanova. Stan njegove porodice, u Sazonovoj br. 70, i njegov stan u ulici Jovana Rajića br. 2, bili su mjesta u kojima su se održavali sastanci i radni dogovori najistaknutijih rukovodilaca KPJ, preuzimale i predavale važne poruke za NOB. Tu su dolazili i ilegalno radili istaknuti revolucionari i rukovodioci NOB: Petar Stambolić, Spasenija Babović, Milentije Popović i drugi. Svega devedesetak dana poslije ulaska Njemačkih okupatora u Beograd, po zadatku rukovodstva KP, Nenad je organizirao paljenje policijske arhive u Upravi grada Beograda.

Počinjanjem ustanka, na području rajona neumorno radi na organiziranju udarnih grupa koje izvode sabotaže, diverzije i oružane akcije. Neposredno učestvuje u organiziranju spašavanja Aleksandra Rankovića iz zatvorske bolnice u Vidinskoj ulici. Pored organiziranja borbenih akcija na području svoga rajona, Nenad je partijskim vezama prebacio iz grada nekoliko stotina partizana u obližnje partizanske odrede.

Plodnu revolucionarnu aktivnost istaknutog partijskog radnika prekinulo je hapšenje — 19. septembra 1941. godine, na prostoru ciglane Šičanskog, kada je dolazio na zakazani sastanak — zaskočilo ga je iznenada šest zloglasnih agenata Specijalne policije, savladalo i otjeralo u

sjedište Specijalne policije. U prkos direktnom terećenju i mučenju, Parenta se hrabro držao i ostao veran zakletvi Partiji i narodu. Poslije nekoliko dana, krajem septembra ili početkom oktobra, izdajnici srpskog naroda odveli su i, na neutvrđenom, jednom od brojnih gubilišta oko Beograda, strijeljali Parentu.

Nenadova smrt je bila težak udarac za roditelje i njegove tri sestre, ali ih nije zaustavila da idu putem omiljenog i plemenitog sina, brata i supruga, putem Partije. Na izvršavanju partijskih zadataka, njegova sestra Gordana, Član KPJ, provaljena je i uhapšena 10. maja 1943. godine. Agenti Specijalne policije su je na najzvjerskiji način mučili, ali ona nije izdala nijednu partijsku vezu i nijednog druga. Narednog jutra je podlegla mukama. Najstarija sestra, Olga, uhapšena je 5. jula 1943, i na Banjici streljana 28. kolovoza 1944. Njihova majka je bila aktivan učesnik NOP-a i sa svojom djecom dijelila dobro i zlo, ustrajavajući na putu borbe. Njegov rodni grad na obalama Jadrana, NOB-om vraćen matici zemlji, dao je šetalištu pred rodnom kućom ime ovog istaknutog komunista i revolucionara.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Pavlović Miloje

Rođen je 28. novembra 1887. godine u Jarušicama, kod Rače Kragujevačke, Srbija. Osnovnu školu je završio u svom rodnom mjestu, gimnaziju u Kragujevcu, Filozofski fakultet 1912, i Pravni fakultet 1925. godine u Beogradu.

Učestvovao je u balkanskim ratovima 1912—1913. godine, kao podoficir, a i u prvom svjetskom ratu, od 1914—1918, kao oficir. Za pokazanu hrabrost, odlikovan je Ordenom bijelog orla s mačevima i Zlatnom medaljom za hrabrost. U bivšoj jugoslovenskoj vojsci imao je čin rezervnog konjičkog potpukovnika.

Od 1913 do 1929. službovao je u Kragujevcu kao suplent, profesor i direktor Prve muške gimnazije. Zatim je bio direktor gimnazije u Valjevu, a od 1932. direktor Ženske učiteljske škole u Kragujevcu. Na toj dužnosti ostao je do smrti.

Miloje Pavlović je bio istaknuti i ugledni društveni radnik, i mnogo godina je bio predsjednik Narodnog univerziteta u Kragujevcu. U vrijeme diktature Petra Živkovića, 1929. godine, Narodni univerzitet je morao da obustavi rad, a Pavlović je po kazni premješten u Valjevo. Bio je predsjednik Odbora za podizanje spomenika palim Šumadincima, član Uprave rezervnih oficira, i drugih društvenih organizacija onog vremena. Vrlo aktivno je surađivao u časopisima: „Misao“, „Venac“, „Glasnik profesorskog društva“, „Vojni vesnik“, „Učiteljska iskra“, „Književni sever“, a uređivao je i list „Polet“. Povremeno je surađivao i u drugim časopisima.

Pavlović je bio istaknuti intelektualac velikog obrazovanja i bogate kulture, poznavalac četiri strana jezika. Na svojim profesionalnim dužnostima, u društvenom radu i u svojoj sredini bio je poznat kao dosljedan demokrat i veliki rodoljub, dostojanstven, ponosan, hrabar i neobično skroman čovjek. Svojom ličnošću, stavovima i djelima vršio je snažan utjecaj na generacije svojih učenika. Njegova demokratska shvaćanja i humanizam bili su nerazdvojni dio njegove ličnosti i doprinijeli su da za sve vrijeme, a naročito od 1930. godine do rata 1941. godine, u Učiteljskoj školi u kojoj je bio direktor, prevladaju napredna demokratska shvaćanja, čime je omogućio utjecaj Komunističke partije Jugoslavije na omladinu.

Kao direktor, podržavao je rad naprednog omladinskog pokreta u Učiteljskoj školi. U nekoliko mahova se otvoreno i odlučno suprotstavio odluci policije da nadzire rad škole i učenika: „Dok sam ja ovdje direktor, policija se neće miješati u nadzor nad mojim učenicima.“ Uprava policije u gradu je morala da se povuče, jer je Pavlović bio vrlo autoritativan i cijenjen, a podržavalo ga je vrlo jako demokratsko javno mjenje u gradu.

Pavlović se eksponirao kao rodoljub i antifašist. Govorio je na protestnim zborovima, 25. i 27. marta 1941, protiv pristupanja Jugoslavije Trojnom paktu. Od početka okupacije, Nijemci i ljotićevci optuživali su ga da je „vaspitač i odgajivač generacija komunista.“ Napade na njega ponavljali su povodom svake akcije u kojoj bi đaci njegove Škole učestvovali. On je odlučno i hrabro stajao na pozicijama narodnooslobodilačkog pokreta.

Miloje Pavlović uhapšen je s više od 7.000 građana i školske omladine Kragujevca, 20. oktobra 1941. godine. Njega su priključili ostalim uhapšenim građanima, koji su bili smješteni u topovske šupe. Tu je, sa svim ostalim nevinim na smrt osuđenim, među kojima je bilo profesora i đaka iz njegove i drugih škola, proveo dan i noć.

Okupator i njegove sluge, ljotićevci i ostali, nastojali su da Miloja, kao uglednu ličnost, pridobiju za suradnju. Na strelištu su mu ponudili da se izdvoji iz stroja đaka i građana određenih za strijeljanje. Miloje je bio čestit i pošten čovjek, a iznad svega veliki rodoljub koji je više volio uspravno i dostojanstveno poginuti nego, kao kukavica i izdajnik, služiti neprijatelju. Njihovu ponudu je prezrivo i odlučno odbio, rekavši im da je njegovo mjesto u stroju, i da želi do kraja da dijeli sudbinu svojih đaka. Sa svojim đacima, profesorima i ostalim građanima svoga slobodarskog grada, strijeljan je, 21. oktobra 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Pavlović Veljka Ratko Čičko

Rođen je 1. marta 1913. godine u selu Berilju, Prokuplje, Srbija. Potiče iz zemljoradničke porodice.

Srednju školu pohađao je u Prokuplju, Beogradu i Leskovcu. Studirao je na Pravnom fakultetu u Beogradu. Godine 1933. primljen je u KPJ. Iste godine izdao je u Leskovcu zbirku pjesama „Okovi i bez okova.“ Držao je predavanja na Narodnom univerzitetu, a svoje tekstove političke i socijalne sadržine objavljivao u listu „Glas“ u Leskovcu.

Od 1935. studirao je na Ekonomskom fakultetu u Pragu, kao stipendist Praške banke. Tamo je izabran za predsjednika Udruženja jugoslovenskih studenata, koje je imalo oko 200 članova, i za sekretara jedne od dviju partijskih ćelija jugoslovenskih studenata.

Nekoliko mjeseci prije održavanja Svjetskog omladinskog kongresa u Ženevi (31. augusta — 6. septembra 1936), Pavlović je s Veljkom Vlahovićem radio na sastavljanju brošure „Svi za mir — mir za sve.“ Jedan je od pokretača i organizatora rada studenata za upućivanje dobrovoljaca u Španiju. Iz Praga odlazi u Španiju, i bori se u sastavu internacionalnih brigada, u bataljonu „Georgi Dimitrov.“ Ranjen je u borbi s falangistima na reci Marami (13. februara 1937). Posle ozdravljenja, upućen je u Oficirsku školu u Rozo Rubio kod Albacete, gdje je izabran za političkog komesara slovenske grupe slušalaca, a zatim je bio politički komesar škole. Potom ponovo odlazi u brigadu „br. 129“, u kojoj se isticao izvanrednom hrabrošću. U Španiji je napisao pjesmu „Drugovima iz Andaluzije i Asturije“, koja je objavljena u knjizi „Krv i život za slobodu“, Barcelona 1938, u izdanju Federalne unije španskih studenata.

Posle napuštanja Španije, s grupom jugo-slovenskih interbrigadista zatočen je u logoru San Siprijen, zatim u logoru Girs. U logorima je biran za sekretara partijskih ćelija nacionalne grupe jugoslovenskih interbrigadista, i tu funkciju kasnije je preuzeo Ivan Gošnjak. Veoma se istakao kao predavač marksizma i političke ekonomije.

U zemlju se vratio 1940, i nastavio revolucionarni rad. Krajem iste godine, pozvan je na odsluženje vojnog roka. Posle početka rata, došao je u punoj ratnoj spremi u Toplicu. Jedan je od osnivača Topličkog partizanskog odreda (3. augusta 1941). Bio je politički komesar Odreda, komandant Odreda, zamjenik komandanta Odreda, zamjenik komandanta Pasjačko-jablaničkog odreda, načelnik štaba 1. južnomoravskog odreda i komandant 2. južno moravskog partizanskog odreda.

Imao je izvanredno značajnu ulogu u organiziranju, učvršćivanju i uspješnom rukovođenju NOP na jugu Srbije. Prenosio je svoje vojničko i organizaciono iskustvo, stavljajući u službu NOP sve svoje sposobnosti, svoju kulturu, uvjerljivost svoje riječi i govorničku sposobnost, zbog čega je veoma brzo postao najutjecajnija ličnost među borcima i u narodu. Poznata je njegova zasluga za sjajno izvođenje operacija prilikom oslobađanja Prokuplja i Blaca, i rudnika Lece u Jablanici. U borbama s četnicima na planini Pasjaci (12—14. oktobra 1941), partizanske jedinice pod njegovom komandom nanijele su četnicima Koste Pećanca težak poraz. Vest u taktici iznenađenja neprijatelja, iskusan u pronalaženju uspješnih i originalnih

operacionih planova, hladnokrvan, odlučan i veoma snalažljiv u izvođenju operacija, uporan u savlađivanju teškoća, točan i — ustrajan u izvršavanju povjerenih zadataka, brzo je među svojim borcima stekao autoritet prvoklasnog vojnog rukovodioca, koji je ulijevao veliko pouzdanje, borbenost i polet onima kojima je komandirao. U diskusijama u štabovima o pojedinim spornim pitanjima, njegovo mišljenje je bilo skoro uvijek odlučujuće, a izvođenje najtežih vojnih zadataka uvijek je njemu povjeravano. U toku 1942. neprijatelji su koncentrirali velike snage da unište NOP na jugu Srbije. Zahvaljujući njegovom vojničkom iskustvu, hrabrosti i snalažljivosti, spašen je znatan dio snaga iz obruča neprijatelja. Pavlović nije bio samo dobar vojnik. Bio je i odličan agitator, u brojnim govorima ulijevao je narodu snagu i veru u pobjedu NOP. Također je bio odličan učitelj mladih rukovodilaca. Kod njega su učili prvu praktičnu školu vojnih vještina i političke borbe mnogi budući komandanti i politički komesari.

Zahvaljujući velikoj popularnosti legendarnog junaka Pavlovića, narod s područja južne Srbije spjevao mu je brojne pjesme.

Poginuo je kao komandant Drugog južno-moravskog partizanskog odreda, u borbi s bugarskim jedinicama, kod sela Strezimirovaca, 26. aprila 1943, na jugoslovensko-bugarskoj granici.

Kao istaknutog borca protiv fašizma, Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR-a odlikovao ga je Ordenom otadžbinskog rata 1. stupnja.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1945. godine.

Penezić Spasoja Slobodan Krcun

Rođen je 2. jula 1918. godine u Užicu, Srbija, u zanatlijskoj porodici. Osnovnu školu i gimnaziju učio je u Užicu. U višim razredima gimnazije, preko literarne družine „Napredak“, počeo je da se upoznaje, a ubrzo i uključuje u napredni omladinski pokret gimnazije od 1935—1937. godine.

Posle mature, upisao se na Poljoprivredni fakultet u Zemunu, gdje se, 1937. godine posredovanjem Dobrivoja Radosavljevića uključio u napredni studentski pokret. Odmah se potpuno posvećuje revolucionarnom radu. U KPJ je primljen je 1939, a početkom 1940. godine postao je sekretar Partijskog biroa u Zemunu i član Univerzitetskog komiteta SKOJ-a, a nešto kasnije, iste godine, i član PK SKOJ-a za Srbiju. Do početka rata

obilazio je, kao delegat PK SKOJ-a Uzice, Kraljevo, Kragujevac i Kruševac, ali mu je glavna aktivnost bila na Univerzitetu.

Aprilski rat ga je zatekao u Beogradu. Grad je napustio 6. aprila 1941. Otišao je u Užice, gdje je pokušao da se prijavi u vojsku, ali je bio odbijen. Kada su Nijemci zauzeli Uice, povukao se u Sandžak, i tu ostao do kraja aprila 1941. godine. U toku maja uspeo je da se vrati u Beograd, gdje je dobio zadatak od PK SKOJ-a da se vrati u Uzice, kao član OK, i poveže se s tamošnjom organizacijom KPJ. Od OK KPJ za Uzice dobio je zadatak da radi u zlatiborskom s rez u na pripremi ustanka i formiranju Zlatiborske partizanske čete. Posle formiranja te čete, na poziv OK, došao je u štab Užičkog NOP odreda, gdje je određen za zamjenika političkog komesara. Posle oslobođenja okruga od Nijemaca, imao je zadatak da organizira u Užicu borbu protiv „pete kolone“, hapseći pri tom najistaknutije kontrarevolucionare. Na toj dužnosti je ostao u periodu Užičke republike. Kad je Uzice palo Nijemcima u ruke, povukao se među posljednjima, pokušavajući uz put da organizira demoralizirane borce. U Radoinju je stigao 5. decembra 1941. godine, i bio je zadužen da radi na osiguranju Vrhovnog štaba. Na toj dužnosti je ostao sve dok je Vrhovni štab boravio u Foči. Prilikom povlačenja iz Sandžaka, juna 1942. godine, postao je rukovodilac politodjela 2. proleterske brigade, a uskoro, kod Mrkonjić-grada, postao je zamjenik političkog komesara brigade, i na toj dužnosti ostao je sve do aprila 1943. godine, kada je određen za komesara brigade posle smrti Alekse Dejovića. U septembru iste godine određen je za komesara 2. proleterske divizije, i s njom je učestvovao u oslobađanju Sandžaka. Smijenjen je 7. decembra 1943. godine, zbog poraza divizije kod Prijepolja. Posle toga, bio je s 2. i 5. krajiškom divizijom koje su išle u Srbiju do Ibra, i natrag u Crnu Goru, gdje se oformila grupa rukovodilaca za Srbiju, koji su od manastira Morače, juna 1944, otišli na Vis. Tu je Penezić izabran u Pokrajinski komitet KPJ za Srbiju i određen za načelnika OZN-e da ide s jednom grupom u Srbiju. S Visa je, početkom jula, otišao u Bari, a odatle avionom u južnu Srbiju, gdje je počeo da formira prve organizacije OZN-e. Iz južne Srbije je prešao u oslobođeno Valjevo, zatim u Arandelovac, pa u Beograd, gdje je postao načelnik Odjeljenja zaštite naroda za Srbiju.

Na osnivačkom kongresu KP Srbije, maja 1945. godine, izabran je za člana CK KPS, a uskoro izabran u politbiro CK KPS. Na V kongresu KPJ 1948. godine izabran je za člana CK KPJ. Od 1946. do 1953. godine bio je ministar unutrašnjih poslova, a zatim potpredsjednik

Izvršnog veća Srbije do 1962. godine. Od tada je bio predsjednik Izvršnog veća Srbije do pogibije u saobraćajnoj nesreći, 5. novembra 1964. godine, u selu Šopiću, kod Lazarevca.

Odlikovan je s više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 5. jula 1952. godine.

Perić Miloša Vladimir - Valter

Rođen 1919. u Prijepolju, Srbija. Posle završene osnovne škole, upisao se u Trgovačku akademiju. Zbog lošeg materijalnog stanja, bio je prisiljen da se sam uzdržava i školuje. Posle završene Trgovačke akademije, odlazi u Beograd na Visoku ekonomsko-komercijalnu školu. U vrijeme kada je bio na službi u Hipotekarnoj banci u Sarajevo, od 1940. godine postao je član Mjesnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije za Sarajevo, Prije toga je aktivno učestvovao i radio u naprednom radničkom pokretu.

Kada su fašistički zavojevači okupirali Jugoslaviju, Valter je nastavio ilegalno da radi u Sarajevu, da bi ubrzo stupio u Majevički partizanski odred, čiji je komandant postao krajem 1942. godine. Otišao je, zatim, u Zenički partizanski odred, koji se u početku proćuo po mnogim uspješnim akcijama. Valter je bio komandant udarnog bataljona.

U 6. istočno-bosanskoj brigadi bio je komandant bataljona.

Početakom 1943. godine, upućen je na ilegalni rad u Tuzlu. U ovom gradu, i pored izuzetno teških uslova rada, uspješno je izvršavao sve zadatke.

U ljeto 1943. godine, rukovodstvo NOP u Bosni i Hercegovini je uputilo Valtera na ilegalni rad u Sarajevo. Tamo je postao sekretar Mjesnog komiteta Partije, Kao iskusen borac i dobar poznavalac prilika u ovom gradu, učinio je mnogo da oživi ilegalni pokret. Davao je značajnu pomoć partizanskim jedinicama koje su djelovale u okolini Sarajeva. Organizirao je mrežu partizanske obavještajne službe. U nekoliko navrata, Specijalna policija pokušavala je da otkrije i uništi i legalne punktove i sarajevsku organizaciju u cjelini. To joj, osim rijetkih slučajeva, nije polazilo za rukom. Valter je još za života postao legenda, kao jedan od najiskusnijih i najhrabrijih obavještajaca narodnooslobodilačkog rata. Hrabar, veoma inteligentan, pronicljiv i sposoban borac, svaki put je nadmudrivao neprijatelja. Nekoliko puta je po specijalnim zadacima odlazio na slobodnu teritoriju i u Vrhovni štab narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije.

Gotovo do kraja rata, do 6. aprila 1945. godine, stajao je na čelu svih akcija ilegalne organizacije u Sarajevu. Poginuo je u završnim borbama za oslobođenje grada.

Hrabro, kakav je inače bio cijelog života, Valter je s grupom boraca čuvao električnu centralu koju su ustaše htjele da unište prilikom povlačenja. U ovim borbama, minobacačka granata prekinula je životni put Vladimira Perića. Ostala je legenda o neustrašivom i odvažnom obavještajcu Valteru.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Petranović Zdenko Jastrebović

Rođen je 8. travnja 1919. u Delnicama, Hrvatska. Radio je kao trgovački pomoćnik u Sušaku. Učestvovao je u demonstracijama koje su organizirane u Sušaku protiv Hitlerovog porobljavanja Čehoslovačke. Zbog učešća u demonstracijama bio je zatvoren.

Kapitulaciju Jugoslavije i okupaciju zemlje dočekaio je u Sušaku. Tada se počelo šaputati po gradu da se otpor nastavlja i da su svi rodoljubi pozvani u borbu za oslobođenje. Zdenko se sjetio razgovora s bratom koji se u Delnicama, preko društva esperantista, upoznao s delničkim komunistima i njihovim ciljevima. Došla je jesen, i Zdenko se odlučio. Otišao je bratu u Delnice i povezo se s članovima KP. Priključio se grupi novih boraca i otišao u partizane. Delnička četa je bila

napadnuta, pa je Zdenko s grupom boraca pošao u ličko-fužinski partizanski logor na Bitoraju. Poslije jedne akcije, Zdenko se vratio u logor i, po običaju, naslonio se na jelu. Pogled je uperio negdje u daljinu, a oči su mu odjednom dobile tvrd izraz. "Vidi Zdenka, gleda kao jastreb", rekao je u šali jedan stariji drug. Zdenko je od tada nosio svoj partizanski nadimak "Jastreb".

U borbi kod Litorića, krajem svibnja 1942, osobito se istakao mitraljezac Delničke čete, Zdenko Petranović Jastrebović. On se sa svojim mitraljezom prebacivao s jednog krila na drugo, tako da je neprijatelj dobio dojam da ga napadaju mnogo jače snage nego što su, u stvari, bile.

U sastavu 3. bataljona "Goranin" Primorsko-goranskog NOP odreda bila je i Omladinska četa. Komandir čete je bio Zdenko Petranović Jastrebović. Prva njegova samostalna akcija bio je napad na posadu od 25 talijanskih vojnika, smještenu u lugarskoj kući na Praprotnu. Jastrebova četa se, u ranu zoru, približila lugarskoj kući i iznenada krenula u juriš. Svih 25 talijanskih vojnika je zarobljeno.

Krajem lipnja 1942. slovenačke partizanske jedinice su zatražile pomoć 2. primorsko-goranskog NOP odreda. Preko rijeke Kupe je upućena Omladinska četa, na čelu sa Zdenkom Petranovićem. Uz pomoć jedne čete slovenačkih partizana, 21. lipnja 1942. Zdenkova četa napala je neprijateljsko uporište u Banjoj Loki. Borba je trajala gotovo cijeli dan. Zdenko je sa svojom četom potisnuo neprijatelja. Jurišao je na mitraljesko gnijezdo i uspio zaplijeniti mitraljez. Upao je, zatim, u konjušnicu, uzeo mazgu, natovarivao na nju mitraljez i predao je kuriru.

Kolona neprijateljskih tenkova kretala se prema Banjoj Loki. Partizanske jedinice su se povukle. U borbi je poginuo Zdenko Petranović Jastrebović, jedini borac. 2. odreda koga je do tada pohvalio Štab Pete operativne zone Hrvatske.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Petrović Petra Adam, Gigac

Rođen je 17. aprila 1913. godine u selu Veliki Gradac, Glina, Hrvatska. Potječe iz siromašne seljačke po rodice. Kao dijete ostao je bez oca i majke, pa je živio s djedom, bakom i stričevom dvanaesto članom porodicom. Kako je morao čuvati stoku, jedva je uspio završiti tri razreda osnovne škole. S 13 godina odlazi od kuće, i zapošljava se na pilani u Dodušima.

Skraćeni vojni rok od 9 mjeseci služi 1937, u Prizrenu. Vraća se u selo, gdje na svega tri jutra zemlje zasniva porodicu, ali ga siromaštvo tjera na posao sezonskog radnika i nadničara.

Aprila 1941, u Sisku, u rezervi, saznaje o zločinačkoj ustaškoj organizaciji, doživljava rasulo stare jugoslavenske vojske i s mađarske granice — preko Daruvara, Grubišnog polja, Siska — uspijeva doći do Petrinje, gdje mu „Mačekova zaštita“ oduzima vojnu opremu i oružje. Iz pritvora u Petrinji, Gigac je pobjegao, i preko Banskog Grabovca došao u selo.

Kako su ustaše još prije ustanka počele masovna zvjerstva nad srpskim narodom Banije, Gigac se sklanja u obližnju šumu Anđelina kosa, kao i mnogi drugi muškarci, i tek povremeno navraća kući. Prije akcije partizana Vasilja Gaćeše na neprijateljsko uporište Banski Grabovac, 23. jula 1941., Petrović učestvuje u odbrani svoga sela od ustaških nasrtaja; 10. augusta 1941, kada Vasilj Gaćeša s grupom ustanika prolazi kroz njegovo selo, Adam stupa u Gaćešin odred. Već u prvim akcijama ističe se Gigac; posebno je zapažen u borbama s ustašama kod sela Maje, gdje zarobljava karabin s 60 metaka. U oktobru 1941, postaje desetar. Tri puta učestvuje u borbi s ustašama na Zrinju; posebno je zapažena njegova smjelost, kao komandira voda, u napadu na ustašku posadu u Dodošima, gdje na čelu grupe bombaša uništava veliku grupu ustaša koja je došla da ubija i pljačka u selu. Hrabri komandir, ubacivši bombe u jednu kuću, uskače u nju i ubija dvojicu poznatih krvnika.

Slijedi napad na žandarmerijsku stanicu u Kralievčanima. u kojem ima zadatak da napadne općinsku zgradu koju je čuvalo nekoliko stražara.

Gigac je upao u zgradu i ubio dvojicu neprijateljskih vojnika, pa iz nje uspio iznijeti dvije puške, 3 pisaaće mašine i drugi kancelarijski materijal.

Kao voda bombaške grupe, Petrović je iznenadno upao u željezničku stanicu Bačuga, gdje je ubio 6 ustaša, a petoricu zarobio. Zatim upada u prostorije petrinjskog vodovoda, prethodno ubijajući stražare, i zarobljava 13 domobrana, dvojicu ustaša, i zapljenjuje 11 pušaka i puškomitraljez.

U KPJ primljen je 17. aprila 1942. On je već tada poznat svim borcima i narodu Banije po smjelim akcijama i junaštvu. Na cesti Novi— Krupa, Adam pokazuje osobitu smjelost i junaštvo, kad s jednim borcem pretrčava brisani prostor i dolazi do samog ustaško-domobranskog utvrđenja. Dok je grupa boraca s raznih strana pucala na utvrđenje, Gigac se odjednom pojavio pred neprijateljskom posadom, rekavši im da su opkoljeni i da se predaju. Vidjevši ga pred sobom, tako sigurna, pokazali su bijelu maramicu: 50 domobrana i ustaša je zarobljeno, sa svom ratnom spremom. Od tada, Gigac kao komandir 1. čete 1. bataljona 1. banijskog partizanskog odreda učestvuje u nizu akcija.

Petrović je primjerom učio borce hrabrosti, vodeći brigu o svakom pojedincu. On je primjer sposobnog komandira, zato ga borci vole i cijene.

Kako je ustaško-domobranska posada u Banskom Grabovcu bila velika prepreka u širenju slobodnog područja, domišljati komandir Adam Petrović preobukao je dva voda partizana u domobranske uniforme, i ušao od sela Bačuge u ovo snažno utvrđenje. Tada je zarobio 60 ustaša i domobrana, sa svom ratnom spremom. Zbog blizine drugih neprijateljskih uporišta, Gigcu nije uspjelo uništiti bunker i zgradu Sokolskog doma u kojem je neprijatelj bio utvrđen, ali je to učinio već toga dana navečer, s desetinom partizana.

U Ravnom Rašću sam ulazi u zgradu neprijateljskog utvrđenja, rukama hvata stražara i zarobljava 27 domobrana i ustaša. Slijede akcije operativnog ficira Adama u Štabu 3. bataljona 16. brigade 7. divizije, na Hrvatskom Čuntiću i na Lebrenici, iznad Bosanskog Novog, gdje zarobljava 200 domobrana i ustaša, i 3 Nijemca s većom količinom oružja i municije. U borbama 7. banijske divizije, od Klasnića i Brubnja, Adam vodi usputne borbe do Prozora, a zatim učestvuje u svim bitkama s njemačkim, ustaškim i četničkim snagama u četvrtoj i petoj neprijateljskoj ofenzivi. Veliki junak Banije svjedok je i stradanja svog naroda koji je bio na putu s divizijom. Poslije povratka na Baniju, Gigac je komandant bataljona u 2. brigadi 7. banijske divizije. Učestvuje u svakodnevnim akcijama divizije, a posebno junaštvo pokazuje u borbi, marta 1944, kod Šarenog mosta, blizu Kostajnice. Hrabri komandant, puzeći, došao je na dvadesetak metara od dvojice njemačkih oficira, kao prethodnice, i uspio ih ubiti. Međutim, u brzom naletu Čerkeza je teško ranjen. Ostao je sam, teško ranjen. Imao je samo revolver s dva metka. Otkočio ga je, s namjerom da se ubije ako bi pošli prema njemu. Nije im htio pasti živ u ruke. Kad je čuo riječi drugova, znao je da je spašen. Otpremljen je u partizansku bolnicu, u selo Žirovac. Iako još nezacijeljenih rana, poslije svega 15 dana liječenja, otišao je u bataljon. Ponovno je ranjen kod Sunje, u selu Mala Graduša, i otpremljen u partizansku bolnicu Debelo brdo, kod Brestika, a onda u oslobođenu Glinu, gdje mu je noga amputirana. Tako se Adam Petrović morao zauvijek oprostiti od svog bataljona. Do kraja rata aktivno radi u Općinskom narodnooslobodilačkom odboru Mali Gradac.

Poslije oslobođenja, radi u društveno-političkim organizacijama općine i kotara Glina. Predsjednik je općinskog odbora SUBNOR-a i rezervnih vojnih starješina. Pored Ordena narodnog heroja i Partizanske spomenice 1941, odlikovan je s više odlikovanja i priznanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Pijade Samuila Moša Čiča Janko

Rođen je 4. januara 1890. u Beogradu. Posle završene osnovne škole i niže gimnazije, 1905, pohađao je zanatsko-umjetničku Školu u Beogradu, a od 1906. do 1910. studirao je slikarstvo u Minhenu i Parizu, gdje je naročito pokazao svoj slikarski talent. 1910. je svoj slikarski poziv zamijenio novinarskim jer mu je on više i neposrednije odgovarao. Godine 1911. i 1912. bio je sekretar udruženja novinarskih suradnika, a 1913—1915. je nastavnik crtanja u Ohridu.

Početakom 1919, Moša Pijade pokreće i izdaje u Beogradu napredni dnevni list "Slobodna reč", koji je, uz komunističku štampu, bio najnapredniji list u zemlji. U Komunističku partiju Jugoslavije primljen je 1. januara 1920, i odmah zatim izabran za sekretara partijske organizacije "Dunav". Tada je počeo da surađuje i u centralnom organu KPJ, "Radničke novine".

Na Drugom vukovarskom kongresu KPJ, Moša vodi upornu borbu protiv "centrumaša". Augusta 1920. izabran je, na listi KPJ, za odbornika grada Beograda. Kada je, 1921. godine, Zakonom o zaštiti države zabranjen rad KPJ i uhapšen Izvršni odbor KPJ, Moša Pijade postaje član ilegalnog Izvršnog odbora KPJ i veoma aktivno radi na stvaranju Nezavisnih radničkih sindikata, i uređuje sindikalni organ "Organizirani radnik". Ponovo pokreće „Slobodnu reč“, kao nedjeljni list koji je, u stvari, bio legalni organ KPJ.

Godine 1922, Moša Pijade predstavlja KPJ na Drugoj konferenciji Balkanske komunističke federacije u Sofiji. U vrijeme kada je KPJ iz ilegalnosti tražila legalne forme političkog rada, Moša krajem 1922. godine priprema osnivanje Nezavisne radničke partije Jugoslavije. Kada je ona, 1923, osnovana, Moša je uređivao i organ ove partije "Radnik", a kada su ga vlasti zabranile, počeo je da izdaje i uređuje "Okovani radnik".

Zabranom Nezavisne radničke partije, prestale su mogućnosti legalnog političkog rada KPJ, pa je Partija morala preći u još veću ilegalnost. Partija je Moši dala zadatak da organizira ilegalnu štampariju CK KPJ u Beogradu. Tu su Štampani leci i list "Komunist", čija je pojava vrlo snažno djelovala na članove KPJ, njihove simpatizere i redove naprednih ljudi. Februara 1925, ilegalna štamparija je otkrivena, a Moša Pijade uhapšen. Sud za zaštitu države ga osuđuje na 20 godina robije, koja mu je, nešto kasnije, smanjena na 12 godina. Kaznu zatvora je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi, gdje je među zatvorenicima razvio vrlo značajnu i raznovrsnu političku aktivnost, zbog čega je, posebno 1934. godine, osuđen na još dvije godine, pa je tako izdržao 14 godina na robiji.

I pored teških zatvorskih uvjeta, Moša je neumorno nastavio revolucionarnu aktivnost. Njegovim izuzetnim zalaganjem, tamnice su pretvorene u škole komunista. Bio je organizator mnogih akcija političkih osuđenika protiv zatvorskog režima: demonstracija, štrajkova glađu i drugih metoda koje su pred uzimane radi boljih uvjeta života u zatvoru, za dobivanje knjiga, časopisa... Bio je predavač na mnogim kursovima održanim u kaznionici i pomagao mlađim i nedoučenim drugovima da savladaju osnove marksizma. Nalazio se i u prvim redovima boraca protiv raznih frakcionaša, a posebno protiv Petka Miletića, koji je pokušao da razbije

jedinstvo radničkog pokreta. CK KPJ je ovlastio Mošu Pijade da u njegovo ime može da raspravi slučaj Petka Miletića u kaznionici. Moša je ovaj zadatak izvršio uz pomoć ostalih drugova, odanih Partiji; razobličio je Petka kao izdajnika i uništio svaki njegov utjecaj na partijske kadrove.

Od izvanredno velikog je značaja prijevod Marxovog "Kapitala" koji je na robiji, zajedno s Čolakovićem, preveo Moša Pijade. Taj podvig je predstavljao veliki doprinos revolucionarnom učenju i obrazovanju komunista i proširivanju njihovog marksističkog pogleda na svijet. Pored toga, preveo je "Komunistički manifest", "Bijedu filozofije" i "Kritiku političke ekonomije". U kaznionici u Lepoglavi Pijade se, 1930, upoznao s Josipom Brozom Titom; zajedničko tamnovanje i revolucionarna borba zbližila ih je i nerazdvojno povezala.

U aprilu 1939. godine, Moša je, posle 14 godina tamnovanja, izašao s robije. Odmah je nastavio partijski rad u Beogradu. Januara 1940. godine Pijade je ponovo uhapšen i upućen u koncentracioni logor u Bileću, u kome je ostao do aprila 1940. Na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ, oktobra 1940, izabran je za člana CK KPJ. Februara 1941. Moša je ponovo uhapšen, a pušten je dva dana prije napada fašističke Njemačke na našu zemlju.

Posle aprilskog sloma, Moša je upućen u Crnu Goru, da izvrši pripreme za narodni ustanak. Uskoro prelazi u Vrhovni štab u kojem, od početka 1942, radi na organizaciji narodne vlasti, narodnooslobodilačkih odbora i organiziranju pozadine, kao načelnik ekonomskog odjeljenja Vrhovnog štaba. U razvoju i učvršćivanju NOO, veliku ulogu su odigrali Fočanski propisi koje je, februara 1942, izdao Vrhovni štab, a pripremio Moša Pijade.

Moša se izvjesno vrijeme posvetio stvaranju AVNOJ-a, a na njegovom Drugom zasjedanju u Jajcu najaktivnije učestvovao u izradi svih odluka koje su bile temelj nove socijalističke Jugoslavije. Na Drugom zasjedanju izabran je za potpredsjednika AVNOJ-a.

Sve vrijeme rata Moša je nalazio vremena da se vrlo aktivno bavi publicističkom djelatnošću, objašnjavajući revolucionarnu suštinu NOO kao organa revolucionarne vlasti, izražavajući optimizam i veru u pobjedu nad fašizmom. On je osnivač i prvi suradnik jugoslovenske novinske agencije Tanjug, osnovane 5. novembra 1943, i koja je imala veliku ulogu u obavještavanju svjetske javnosti o borbi naroda Jugoslavije za oslobođenje.

Posle oslobođenja, Moša je stalno biran za poslanika Savezne narodne skupštine. Bio je i poslanik Narodne skupštine Srbije I i II saziva. Do januara 1953. godine bio je u Saveznoj skupštini predsjednik Ustavotvornog, a zatim Zakonodavnog odbora. Od tada do januara 1954. godine bio je potpredsjednik Saveznog izvršnog veća, kada je izabran za predsjednika Savezne skupštine. Posebno se istakao u izgradnji narodne vlasti i socijalističkog zakonodavstva. Jedan je od autora prvog Ustava FNRJ, Ustavnog zakona i drugih zakona koji su predstavljali pravne temelje naše zemlje i njenih ustanova. Učestvovao je u rješavanju svih pitanja poslijeratne izgradnje zemlje, a istakao se i na Mirovnoj konferenciji u Parizu, gdje je zastupao našu zemlju. Na V kongresu KPJ bio je referent o programu Partije, i tada je izabran u Politbiro Centralnog komiteta KPJ.

Kada je Informbiro, 1948, grubo gazeći principe marksizma-lenjinizma, napao našu Partiju, Moša je svim svojim revolucionarnim žarom stao u obranu KPJ. Na VI kongresu KPJ ponovo je izabran u CK i u Izvršni komitet Saveza komunista Jugoslavije. Bio je član predsjedništva Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije, Centralnog odbora Saveza boraca, redovni

član Srpske akademije nauka, član Udruženja novinara i Udruženja likovnih umjetnika. Ostavio je za sobom oko 120 slikarskih radova (od kojih je dvije trećine izgubljeno) i više stotina skica i crteža, posebno s robije, koje je namjeravao da prenese na slikarska platna. Njegovi govori i tekstovi od 1941—1949. godine objavljeni su u dvije knjige.

Bio je nepokolebljiv revolucionar i ulagao sve svoje umne i fizičke snage za pobjedu socijalizma. Bio je primjer discipliniranog člana Partije; praktičan i duhovit, mrzio je fraziranje, a reci su mu uvijek pratila djela. Posjedovao je neposrednost, humanost i razumijevanje za ljudske nevolje. Bio je vrlo omiljen i popularan u narodu.

Za požrtvovan i neumoran rad, za veliki lični doprinos izgradnji socijalističke Jugoslavije, odlikovan je Ordenom junaka socijalističkog rada.

Umro je u Parizu, 15. marta 1957, vraćajući se u zemlju iz Londona, gdje je predvodio jugoslovensku parlamentarnu delegaciju, a sahranjen u Beogradu, u Grobnici narodnih heroja na Kalemegdanu

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Pilipović Đure Milan

Rođen je 18. januara 1919. u selu Gunjevcima, Bosanska Dubica, Bosna i Hercegovina. Završio je, u Križevcima, srednju poljoprivrednu školu. Prva saznanja o radničkom pokretu dobio je od svog oca Đure, nekadašnjeg rudara iz rurskih rudokopa i pripadnika Socijaldemokratske partije. U vrijeme specijalizacije u banjalučkoj poljoprivrednoj Školi uključio se u radnički pokret i postao aktivist.

Poslije odsluženja vojnog roka, zaposlio se kao tehničar Poljoprivredne škole u Bosanskoj Dubici, u čijoj se sredini odmah osjetilo njegovo djelovanje. Kada je primljen u KPJ, septembra 1940, na sastanku partijske ćelije u Međuvođu, dobio je zadatak da formira gradsku partijsku organizaciju u Bosanskoj Dubici. Za vrlo kratko vrijeme Milan je uspio da okupi najprogresivnije mlade ljude u

svom rodnom gradu — formirao je prvu partijsku organizaciju i postao njen prvi sekretar.

Lako je uspostavljao kontakte i imao veliku moć uticanja na ljude, bio je vrstan propagator revolucionarnih ideja i organizator političkih akcija. Da bi onemogućili njegovu aktivnost, organi vlasti premjestili su ga u Veliku Kladašu, ali se Milan brzo snašao u novoj sredini, i s istim pregalaštvom počeo da okuplja aktiviste i tumači događaje koji su predstojali.

Kao rezervni oficir, vrativši se, sredinom aprila 1941, iz kratkotrajnog rata, krenuo je u obilazak partijskih organizacija, s ciljem da se organizira otpor prisilnom pokrštavanju Srba i raspirivanju razdora i mržnje, da se spriječi predaja oružja i odlazak na rad u Njemačku.

Prvih dana jula 1941. Milan je, u pohabanom odjelu, s torbacom i fesom, došao na područje bosansko-krupskog sreza, s direktivom o dizanju naroda na ustanak. U Ruiškoj, gdje je najduže boravio, okupljao je ljude i pripremao ih za akciju. Tu je organizirao štampanje i rasturanje radio-vesti koje su se suprotstavljale skoroj propasti Sovjetskog Saveza. Vršio je direktne pripreme za ustanak: evidentirao raspoloživo oružje, izabrao vojne povjerenike i formirao štabove u Ruiškoj i Čađevići, Blatini i Suvaji. Ustanovio je i veze s Dubovicima i Jasenicom, Majkić-Japrom i Hašanima, Benakovcem i Lušci-Palankom. Ni ovdje njegova aktivnost nije prošla nezapaženo, pa su ustaške vlasti raspi sa l e za njim potjernicu.

U selu Osredku, Milan Pilipović upao je u zasjedu. Borio se hrabro dok je bilo municije, a onda je skočio u Unu, s namjerom da se prebaci na drugu stranu. Ali u šipražju na obali čekala ga je i druga zasjeda. Vezan u lance i nemilosrdno tučen, dotjeran je u Bihaćku kulu, tada već prepun ustaški zatvor.

Pošto su u njegovom džepu pronašli proglas CK KPJ kojim se poziva narod na ustanak, ustaše su očekivale da će od njega saznati mnogo. Međutim, Milan je priznao da je član KPJ, ali je prkosno rekao da im više ništa neće reći. Tako je i bilo.

Poslije izricanja smrtne presude strijeljanjem, na uobičajeno pitanje predsjedavajućeg da li će se žaliti, Milan je odgovorio da milost ne traži, jer je ni on njima ne bi dao.

Sačuvano je i njegovo kratko pismo, krišom upućeno iz Bihaćke kule: „Dragi oče, uhvaćen sam i optužen za komunističku propagandu i nošenje oružja. Osuđen sam na smrti biću strijeljan. Nemoj se žalostiti. Budi hrabar. Još jednom: budi hrabar“.

Hrabar je bio 22-godišnji Milan Pilipović, komunist, kada je, 22. augusta 1941, otišao na gubilište visoko uzdignute glave, upravo u trenutku kada su njegovi Knežopoljci raspalili ustanički plamen pod Kozarom, koji nikakva sila više nije mogla ugasiti.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Popović Aleksandra Koča Pera Posavski

Rođen je 14. marta 1908, u Beogradu. Kao dijete, kratko vrijeme je živio u Švicarskoj. Gimnaziju je završio u Beogradu, a zatim je otišao na odsluženje vojnog roka. Filozofiju je studirao na Sorboni, a apsolvirao na Filozofskom fakultetu u Parizu, 1932, godine. Od tada pa do rata 1941. bavio se publicistikom i književnošću. Od rane mladosti usvojio je marksistički pogled na svijet, i opredijelio se za radnički pokret. To se ogleda u njegovim publicističko-književnim radovima, objavljenim u naprednim listovima i časopisima tog vremena. Godine 1933. primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije, posle čega je još intenzivnije nastavio revolucionarnu djelatnost, zbog koje je bio izložen progonima policije, a više puta je i hapšen.

Od jula 1937. godine borio se u španskom nacionalno-oslobodilačkom (građanskom) ratu, prvo kao borac, zatim kao načelnik štaba, pa komandant artiljerijskog divizionara, kada je dobio čin poručnika Španske republikanske armije. Oko dvije godine učestvovao je u svim borbama artiljerijskih jedinica internacionalnih brigada, na svim bojištima republikanske Španije, do njene posljednje bitke.

Posle sloma Republikanske armije Španije, Koča Popović, zajedno s ostalim borcima internacionalnih brigada, prelazi u Francusku, Zbog učešća u španskom građanskom ratu, interniran je, i mart i april 1939. provodi u koncentracionom logoru Sen Siprijen. Izvjesno vrijeme radio je u Komitetu za španske borce u Parizu. Septembra 1939, preko partijskih veza, iz Francuske se vratio u Jugoslaviju, gdje je nastavio revolucionarnu aktivnost, izvršavajući zadatke koje mu je postavljala Komunistička partija Jugoslavije. U toku 1940. bio je i član PK KPJ za Srbiju do novog hapšenja (oktobra iste godine). Oružanu borbu protiv fašizma, početku u Španiji, nastavlja u Jugoslaviji od prvog dana oružanog ustanka, jula 1941. godine.

Od samog početka ustanka, nalazi se na rukovodećim i komandnim dužnostima. Prvo kao komandant Kosmajskog, a kasnije Posavskog odreda. Pod njegovom komandom, ovi odredi vodili su brojne bitke i izvojevali mnoge pobjede u ljeto i jesen 1941. S dužnosti komandanta Posavskog odreda postavljen je za komandanta grupe odreda u Šumadiji i zapadnoj Srbiji. Novembra 1941, u vrijeme Prve neprijateljske ofanzive, komandirao je zaštitnicom koja je osiguravala povlačenje Vrhovnog štaba i glavnine partizanskih snaga iz Srbije za Sandžak. Prilikom formiranja 1. proleterske brigade, prve regularne jedinice NOV i POJ, u Rudom, 21. decembra 1941, Koča je postavljen za njenog prvog komandanta. Pod njegovom komandom, brigada je vodila borbe u istočnoj Bosni, izvršila čuveni Igmanski marš i pohodu Bosansku krajinu. Pobjede 1. proleterske brigade, rasadnika bratstva i jedinstva i začetka buduće regularne armije, vezane su za njenog prvog, vještog i sposobnog komandanta i španskog borca Koču Popovića.

Prvog novembra 1942, Koča je postavljen za prvog komandanta 1. proleterske divizije, i na toj dužnosti je ostao do 5. oktobra 1941. Divizija se naročito istakla u IV neprijateljskoj

ofanzivi u borbama na Ivan-planini; protuudaru Glavne operativne grupe kod Gornjeg Vakufa, i u zaštitnici Glavne operativne grupe i Centralne bolnice, zatvarajući pravce: Bugojno—Prozor i Kupres—Šujica—Prozor. U V neprijateljskoj ofanzivi, 9. i 10. juna 1943, 1. proleterska divizija probila je obruč 369. ne mačke divizije kod Balinovca; 12. juna na komunikaciji Foča—Kalinovik, i 17. juna Prača—Renovica, čime je otvorila put operativnoj grupi divizija NOVJ na Sutjesci.

Petog oktobra 1943. Koča Popović je postavljen za prvog komandanta 1. proleterskog korpusa NOVJ, i na toj dužnosti ostao do kraja jula 1944. Za to vrijeme, Korpus se naročito istakao u borbi protiv Njemačkog 15. brdskog armijskog korpusa u centralnoj Bosni, u prvoj banjalučkoj operaciji, drvarskoj operaciji i drugim brojnim bitkama.

Jula 1944. Koča Popović je postavljen za komandanta glavnog štaba NOV i POJ za Srbiju. To je bilo u vrijeme kada se težište borbenih operacija NOVJ i svih drugih zaraćenih strana prenosilo na Srbiju, pred odlučujuću bitku za njeno oslobođenje.

Izvjeseo vrijeme bio je komandant Južne grupe divizija, a januara 1945. godine postavljen je za komandanta 2. armije, koja se istakla u završnim operacijama za oslobođenje Jugoslavije, svojim radom na pravcu: Užice—Sarajevo—Banja Luka—Karlovac—Zagreb. Od oslobođenja zemlje do 1953. Koča Popović je bio načelnik Generalštaba Jugoslovenske narodne armije, s činom general-pukovnika JNA.

U vrijeme narodnooslobodilačkog rata, komandirao je najelitnijim jedinicama NOVJ, i pripada plejadi proslavljenih i popularnih komandanata i generala nove oslobodilačke revolucionarne armije. O podvizima jedinica koje su se borile pod njegovom komandom narod i vojnici ispjevali su mnoge pjesme.

U vrijeme NOR, i posle njega, uvijek je bio član najviših političkih predstavništava nove Jugoslavije. Bio je član AVNOJ-a od Prvog zasjedanja (1942. godine), a predsjedništva AVNOJ-a od Drugog zasjedanja, 1943. godine. Bio je poslanik Ustavotvorne skupštine Demokratske Federativne Jugoslavije i poslanik Privremene narodne skupštine Jugoslavije. Od 1945. godine neprekidno je biran za narodnog poslanika Savezne narodne skupštine i Narodne skupštine Srbije.

Od januara 1953. do 1965. godine bio je član Saveznog izvršnog veća i državni sekretar za inostrane poslove. Kao sekretar za inostrane poslove, učestvovao je u svim pregovorima naše zemlje s mnogim zemljama svijeta. Koča Popović je učestvovao, kao šef jugoslovenski h delegacija, na zasjedanjima Generalne skupštine Organizacije ujedinjenih nacija. Svojom zapaženom aktivnošću u UN, i zalaganjem za principe aktivne i miroljubive koegzistencije, mnogo je doprinio povećanju ugleda i afirmaciji Jugoslavije u svijetu. Godine 1966. i 1967, bio je potpredsjednik Republike. Za člana CK SKJ biran je na VI, VII i VIII kongresu, a član Predsjedništva CK SKJ postao je oktobra 1966. godine. Bio je član prvog CK KP Srbije, a na Devetom kongresu izabran je za Člana stalnog dijela konferencije SKJ. Član je Saveznog odbora Saveza udruženja boraca NOR Jugoslavije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, Ordena slobode i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Popović Momčilo Ozren

Rođen je 1909. godine u selu Bišilovcu, kod Paraćina, Srbija. Osnovnu školu završio je u svom mjestu, a gimnaziju u Paraćinu, 1928. godine. Tu prilazi naprednom omladinskom pokretu i aktivno učestvuje u svim akcijama paraćinske školske i radničke omladine. Na Šumarskom fakultetu diplomira 1933. godine. Kao šumarski inženjer radi u Aleksincu, i usporedno vanredno studira prava. Na Pravnom fakultetu u Beogradu diplomira 1939. godine.

Član KPJ postaje 1938. godine. U Aleksincu, gdje je ubrzo po dolasku postao poznat i vrlo popularan, aktivno radi s omladinom i radnicima. Formira kružoke u koje okuplja učenike, intelektualce i radnike. Kružoci prerastaju postepeno u debatne marksističke grupe. U svom stanu Momčilo otvara Stolnoteniski klub. Tako je bio legaliziran njegov ilegalni rad i grupa koju je okupljao. Pošto je

usporedno studirao i prava, i kao pravnik osniva u Aleksincu Studentski klub, koji okuplja sve studente iz grada i okoline, i koji je posebno bio aktivan u vrijeme velikih ljetnih odmora. Momčilo je bio član njegove uprave. S još nekoliko istaknutih aleksinačkih komunista, osniva sportsko društvo „Napredak“. Tu okuplja znatan broj radničke i đачke omladine, posebno napredne omladine učiteljske škole, Da bi legalizirao i proširio rad sportskog društva na cio aleksinački kraj, a posebno na seosku omladinu, 1936. stvara pri društvu i diletantsku dramsku grupu, koja prikazuje kazališne komade ne samo u Aleksincu, već i u selima ovog kraja.

Zbog aktivnosti bio je proganjan, hapšen, a izvjesno vrijeme i otpušten iz službe. Međutim, ubrzo, 1939, kao šumarski inženjer, ponovo je vraćen u službu i postavljen u Nišu. Ali, ni tu se nije dugo zadržao. Premješten je u Kuršumliju. Obilazi Goliju i Kopaonik i stalno je u vezi sa seljacima, kojima najprije govori o šumama i šumarstvu, o položaju seljaka, da bi završio osvrtnom na danu političku situaciju, na ekonomske prilike u zemlji, i saopćio, svojim riječima, stavove i nazore ilegalne KPJ o borbi za slobodu, o pravu na zemlju i kruh. Zato je, svuda gdje je radio, uživao posebno poštovanje i ljubav, i kao stručnjak i kao čovjek, kod seljaka, koji su mu se obraćali za mišljenje i savjet.

U vrijeme priprema za ustanak 1941. godine, nalazio se u Beogradu. Po nalogu Partije, kao čovjek koji je uživao veliki ugled u Aleksincu i celom tom kraju, i kao član KPJ, odlazi odmah u Aleksinac da radi na pripremama i organiziranju ustanka. Jedan je od prvih organizatora Ozrenskog partizanskog odreda, koji je, pod komandom Dimitrija Dragovića, vrlo brzo oslobodio teritoriju aleksinačko sokobanjskog i ražanjskog sreza, izuzimajući sreska mjesta. Momčilo je ostao u odredu i djelovao u cijelom ovom kraju kao povjerenik Pokrajinskog komiteta KPJ i Srbiju za sresko partijsko rukovodstvo. Poznat je bio ne samo kao izuzetno vest i snalažljiv partijski rukovodilac, koji brzo i odlučno reagira i donosi odluke, već i kao vrlo hrabar borac i partizanski starješina. Čete pod njegovim rukovodstvom unosile su među okupatore i domaće izdajnike paniku i strah. Da bi ga se što prije i lakše domogle, jer je bio komandant Ozrenskog partizanskog odreda, kvislinške vlasti izdaju potjernice, ucjenjuju njegovu glavu. Neprijatelj se u ovim računicama nije prevario, Momčilo je bio izdat u selu Subotincu kod Aleksinca, i opkoljen sa još 11 drugova rukovodilaca i boraca Ozrenskog odreda, među kojima se našao i Drakče Milovanović. Tu je, u

neravnopravnoj i teškoj borbi, pao, 3. februara 1943. godine, kao komandant odreda. S njim je toga dana palo još 10 boraca.

Tijela ubijenih komunista izložena su u Aleksincu na javnom mjestu.

Narodnim herojem proglašen je 9. oktobra 1953. godine.

Popović Rada Jevrem

Rođen je u zanatlijskoj porodici, 12. novembra 1914 godine, u Užicu, Srbija. Rano je ostao bez roditelja, pa je odrastao u domu za ratnu siročad, u Užicu i Beogradu. Čim je poodrastao, postaje radnik, Brzo se uključio u radnički pokret, i postao njegov aktivan borac. Učio se i ugledao na svoga brata, Peru Popovića Agu, jednog od sedam legendarnih sekretara SKOJ-a i heroja revolucionarnog pokreta između dva svjetska rata.

Član KPJ postao je 1939 godine. Kao komunist i pripadnik revolucionarnog radničkog pokreta, proganjan je od vladajuće buržoazije, a kao učesnik svih akcija koje je organizirao ili provodio OK Užice, čiji je član bio, dva puta je hapšen (1939. i 1940. godine).

Popović se našao među organizatorima ustanka u užičkom kraju 1941, godine. Povjerene su mu odgovorne dužnosti u vojnim i političkim organima i organizacijama narodnooslobodilačkog pokreta. I dalje je bio član Okružnog komiteta KPJ za Užički okrug, a kada je osnovan Užički NOPO, postavljen je za zamjenika komandanta Odreda.

Pored vojnih dužnosti koje je obavljao u Odredu, gdje se pokazao kao veoma hrabar borac i organizator mnogih akcija, on je kao iskusni partijski radnik aktivno politički radio na terenu. Poslije odstupanja glavnine partizanskih snaga iz Srbije, krajem 1941, Jevrem prelazi u Sandžak, zatim u Bosnu, gdje se marta 1942. svrstava u redove 2. proleterske brigade. Krećući se stazama ove slavne brigade i vršeći dužnosti — od borca, bombaša i puškomitraljesca, do komesara bataljona — svuda se isticao hrabrost u, čvrstinom, pregalaštvom.

Stari radnik i komunist Popović se naročito istakao u borbama 2. proleterske 1942. godine, na Durmitoru (3. juna), na Gatu (8. juna), u pohodu proleterskih brigada u zapadnu Bosnu: na pruzi Sarajevo — Mostar, u torbama na Kupresu, za Livno, u Cetinskoj krajini. Veoma hrabro i postojano borio se u bitkama na Neretvi i Sutjesci — u protuudaru kod Gornjeg Vakufa (3—5. marta 1943), kod Kalinovika, na Drini, kod Čelebića i na Vučevu (maja 1943), u dolini Sutjeske i na Zelengori (juna 1943). Nekoliko puta je bio ranjen, ali se vrlo brzo vraćao u borbeni stroj. U proljeće 1944. godine teško je ranjen i prebačen na liječenje u Italiju.

U augustu 1944. prebacuje se avionom u Srbiju, gdje mu je povjerena dužnost političkog komesara 13. srpske brigade 24. divizije. Na ovoj dužnosti ostaje nekoliko mjeseci, i u jesen postaje politički komesar 47. divizije NOVJ.

Kao politički komesar bataljona u 2. proleterskoj brigadi, i kasnije kao politkomesar brigade i divizije, Popović je pokazivao hrabrost, požrtvovanje, skromnost, druželjublje i veliki osjećaj odgovornosti. Ličnim primjerom nadahnjivao je svoje podčinjene. Ulagao je maksimalne napore da se jedinica vojno i politički uzdigne. U brigadi koja je dala desetine heroja, među kojima su se naročito isticali omladinci (Boško Buha, Sava Jovanović Sirogojno), pa Lune Milovanović, Aleksa Dejović, iz koje je ponikao i Petar Leković, trebalo je imati ne samo hrabrosti nego i umješnosti u rukovođenju, što je Jevrem uvijek pokazivao.

Popović je poslije oslobođenja zemlje nastavio rad na njenoj obnovi i socijalističkoj izgradnji. Kratko vrijeme je radio kao privredni rukovodilac u Srbiji. Na lični zahtjev, reaktiviran je i vraćen u JNA. Do 1948. godine radio je kao instruktor u Političkoj upravi JA, a od 1948—1950. godine bio je pomoćnik rukovodioca Kontrolne komisije Opuномоćstva CK KPJ u Jugoslovenskoj armiji. U periodu privredne blokade naše zemlje od zemalja Informbiroa, dvije godine je bio generalni direktor Industrije brodskih mašina na Rijeci (1950—1952). Od 1954. do penzioniranja, 1965. godine, bio je pomoćnik komandanta Graničnih jedinica JNA za moralno-političko učenje.

Završio je Višu partijsku školu CK KPJ „Đuro Đaković" i Višu vojnu akademiju JNA.

Od penzioniranja 1965. do 1967. godine bio je predsjednik Gradskog odbora SUBNOR-a Beograda. Bio je član Savjeta Republike Srbije, general-potpukovnik u rezervi i aktivan društveno-politički radnik.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1953. godine.

Pravica Riste Dragica Draga

Rođena je 28. oktobra 1919. u selu Bjelača, kod Trebinja, Bosna i Hercegovina, u imućnoj seoskoj zemljoradničkoj porodici. Osnovnu školu učila je u manastiru Duži, a gimnaziju završila 1939. u Dubrovniku. Kao učenica gimnazije prišla je naprednom omladinskom pokretu i aktivno radila u omladinskim sekcijama i društvima u Dubrovniku i Trebinju. Već 1938. član je Mesnog, a 1939. i Sreskog komiteta SKOJ-a za Trebinje. Bila je dijete toplog hercegovačkog krša i južnjačkog podneblja, neobične ljepote. Odlikovala se živahnošću i upornošću, na mahove plahovitošću, ali i velikom pravičnošću. Bila je odličan đak u gimnaziji i s lakoćom polagala ispite na fakultetu.

Kao student Filozofskog fakulteta u Beogradu uključila se u političke akcije napredne studentske omladine i SKOJ-a i Partije u Beogradu. Isticala se političkim radom u Domu studentkinja i u brojnim studentskim akcijama, u demonstracijama i manifestacijama, naročito demonstracijama od 14. decembra 1939. godine. Smjelo je išla i u najoštrije sukobe s policijom i žandarmerijom. U toku 1938/41. radila je u omladinskoj sekciji udruženja „Neretva“, kulturno-umjetničkoj grupi studentskog udruženja „Petar Kočić“, bila je član Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja na Beogradskom univerzitetu 1940/41. godine. Član KPJ postala je u ljeto 1940. godine.

Odmah posle 27. marta 1941. vraća se u rodni kraj. Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, zajedno sa svojim starijim bratom Radom i ostalim komunistima, s mnogo poleta radila je na pripremama za oružanu borbu. U svojoj općini Dragica je rukovodila političkim radom s omladinom i ženama. Učestvuje u prikupljanju oružja, formiranju prvih partizanskih jedinica, aktiva omladine i SKOJ-a, odbora AFŽ-a, a također i u oružanim akcijama protiv okupatora i domaćih izdajnika, ustaša i četnika.

Obavljala je i niz značajnih i odgovornih dužnosti u narodnooslobodilačkom pokretu. Bila je sekretar Sreskog komiteta SKOJ-a za Trebinje, član Sreskog komiteta KPJ za Trebinje, od oktobra 1941, i član Okružnog komiteta SKOJ-a za istočnu Hercegovinu. Bila je neumorna u radu među omladinom i ženama na terenu i u partizanskim jedinicama, koje su, krajem 1941. i u početku 1942, vodile mnoge uspješne borbe s okupatorom i domaćim izdajnicima. Aprila 1942. postaje član, a u maju i sekretar Okružnog komiteta KPJ za Hercegovinu i Član Oblasnog komiteta KPJ za Hercegovinu.

Posle okupatorsko-kvislinške ofanzive na slobodnu teritoriju u Hercegovini, maja i početkom juna 1942. godine, i povlačenja partizanskih jedinica u zapadnu Bosnu, ostala je po partijskom zadatku u trebinjskom srezu. Ubrzo su je uhapsili četnici i mučili u zatvoru u Zupcima, a zatim predali talijanskim fašistima. U zloglasnom zatvoru „Kazbek“ u Dubrovniku mučena je od 12—16. juna 1942, ali je fašisti nisu mogli slomiti. Držala se prkosno i herojski. Svojim držanjem, hrabrošću i ljudskom dostojanstvenošću, zapanjila je mučitelje. Ne mogavši iznuditi priznanje, usprkos svim poniženjima i užasnim mučenjima, Talijani su je vratili četnicima. U četničkom zatvoru u Ljubomiru, kraj Trebinja, mučena je desetak dana najstrašnjim mukama: bičevali su je do krvi, palili joj kožu i kosu, zalijevali

rane solju. Kad joj je četnički komandant rekao da moli za milost, polumrtva se podigla i izdajniku pljunula u lice. Odmah zatim, bila je streljana zajedno s bratom Radom, 27. juna 1942. godine. Svojim držanjem zadivila je slobodarski narod Hercegovine i cijele naše zemlje. Bila je primjer hrabrosti, prkosa okupatoru i izdajnicima.

Narodnim herojem proglašena je 8. juna 1945. godine.

Prica Uroša Ognjen

Rođen je u sitno-službeničkoj porodici, 27. novembra 1899, na Ilidži, Sarajevo, Bosna i Hercegovina. Osnovnu Školu učio je u Visokom i Sarajevu, gdje je 1918. završio i gimnaziju, s odličnim uspjehom. U gimnaziji je učio njemački, ruski, francuski i latinski jezik. Još u to vrijeme upoznaje se s djelima Hegela, Marxa, Engelsa i Bebela, i opredjeljuje se za radnički pokret. U VII razredu gimnazije postao je član Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine.

Posle završetka gimnazije, Ognjen se upisuje na Filozofski fakultet u Zagrebu. U vrijeme stvaranja države Srba, Hrvata i Slovenaca, kao mlad student, djeluje na liniji ljevice u socijaldemokratskom pokretu Hrvatske. Radi na stvaranju jedinstvenog jugoslavenskog radničkog pokreta, ujedinjenju socijaldemokratskih partija i stvaranju Komunističke partije Jugoslavije.

Pošto je rukovodstvo Socijaldemokratske stranke Hrvatske i Slavonije bilo protiv tog ujedinjenja, Ognjen s još nekim predstavnicima zagrebačkih socijaldemokratskih organizacija, 27. marta 1919. godine, objavljuje "Manifest opozicije", pozivajući da se ide na kongres ujedinjenja zbog obrazovanja jedinstvene socijalističke partije jugoslavenskog proletarijata. Stvaranjem KPJ, 1919, postaje njen član. Zbog revolucionarne aktivnosti, zagrebačka policija protjeruje ga na 5 godina u Sarajevo. Ali, umjesto u Sarajevo, on emigrira u Beč, odakle odlazi u Prag, pa u Berlin, i ponovo u Beč. Tamo nastavlja da studira matematiku, fiziku i filozofiju, i da proučava Marxa, Engelsa, Lenjina, Plehanova, Kauckog. U Beču radi i u birou Balkanske komunističke federacije i surađuje u njenom listu "Balkanska federacija".

Krajem 1923, Ognjen se vraća u zemlju. U Beogradu ga hapsi policija, posle čega je bio osuđen na mjesec dana zatvora. Sljedeće godine, posle završetka studija, dobio je mjesto suplenta u Drugoj državnoj gimnaziji u Sarajevu, gdje je naredne četiri godine predavao matematiku. Istovremeno radi na stvaranju partijskih organizacija, bori se protiv frakcija, surađuje u časopisu "Radnički pokret", i 1928. postaje član Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu. Pošto je te godine, kao politički nepodoban za vladajući režim, otpušten iz službe, odlazi, po partijskoj direktivi, u Zagreb, gdje živi polu-legalno i postaje glavni urednik "Borbe", organa KPJ.

Poslije zavođenja šestojanuarske diktature, "Borba" je bila zabranjena, a Ognjen uhapšen, 1929. godine. Posle 3 mjeseca zatvora u Zagrebu, protjeran je u Korenicu, zavičajno mjesto njegovih roditelja, odakle je sproveden u Sarajevo, gdje je sedam mjeseci proveo u zatvoru.

Marta 1930. godine izveden je pred Državni sud za zaštitu države u Beogradu, i bio osuđen na 7 godina robije i trajan gubitak časnih prava. Na robiji u sremsko-mitrovačkoj kaznionici razvija bogatu marksističko-pedagošku aktivnost među političkim zatvorenicima. Objašnjava im osnovne principe marksizma i piše za njih popularne udžbenike iz oblasti dijalektičkog i historijskog materijalizma.

Surađuje u ilegalnom robijaškom časopisu ZB (Za boljševizaciju) i uči starogrčki, talijanski,

španski i esperanto, tako da se mogao služiti skoro svim evropskim jezicima. U zatvoru je napisao studije o Vargi i Talhajmeru, preveo Lenjinova djela: "Materijalizam i empirokriticizam" i "Imperijalizam kao najviši stadij kapitalizma", zatim "Manifest komunističke partije" Vitfogelovu "Istoriju građanskog društva"...

Posle izlaska s robije, 1936, Ognjen je ponovo interniran u Korenicu, a zatim je dobio odobrenje da se nastani u Zagrebu, ali s ograničenim pravom kretanja.

S Božidarom Adžijom uređivao je časopise: "Znanost i život", "Kultura", "Izraz", "Književni savremenik" i "Naše novine". Objavio je, za potrebe radnika, "Rječnik stranih riječi" i "Politički rječnik", zatim više analiza i radova o suvremenoj naučnoj i filozofskoj misli.

Dosta njegovih radova ostalo je neobjavljeno, a mnogi rukopisi su izgubljeni. Posle V zemaljske konferencije KPJ, držao je predavanja iz dijalektičkog materijalizma na kursu koji je Centralni komitet KPJ obrazovao za visoke partijske rukovodioce. Kao član agitpropa CK KPH. radio je na partijskim ideološko-političkim poslovima do hapšenja.

Kao jedan od filozofski i marksistički najobrazovanijih komunista, Ognjen je svojom agitaciono-propagandnom i publicističkom djelatnošću dao veliki udio u borbi Partije za emancipaciju našeg kulturnog života i u populariziranju materijalističkog shvaćanja prirode, društva i ljudskog mišljenja, kao i u teorijskoj pripremi kadrova za revoluciju.

Po nalogu Mačeka i Šubašića, Ognjen je, noću između 30. i 31. marta 1941, uhapšen zajedno s više komunističkih aktivista, naprednih intelektualaca i radnika, i zatvoren u zatvoru na Savskoj cesti. Posle stvaranja Nezavisne Države Hrvatske, predat je ustašama, koje su ga prebacile u logor Kerestinec, i poslije tromjesečnog mučenja, zajedno s grupom revolucionara, strijeljale 9. jula 1941, u Maksimirskoj šumi. Prilikom strijeljanja nije dozvolio da mu vežu oči, već je ustašama doviknuo: "Pucajte, vi ste banda ubojica!"

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine.

Primorac Antuna Rudolf

Rođen je 15. aprila 1904. godine u Sutomoru, Bar, Crna Gora.

Osnovnu školu završio je u Drnišu, a šest razreda gimnazije u Šibeniku. Školovanje je nastavio u Vojnoj akademiji, iz koje je izišao kao potporučnik 1925. godine. Aprilski rat 1941. zatekao ga je kao majora, na dužnosti komandanta 2. bataljona 85. pješadijskog puka. Ovaj puk, ojačan divizionom artiljerije, zatvarao je neretljanski pravac na sektoru Metkovića. Na dan proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, puk se raspao, s izuzetkom 2. bataljona, koji se, pod komandom Primorca, probio na pravac Mostar—Nevesinje, i na tom sektoru vodio ogorčene borbe protiv ustaša. Poslije kapitulacije Jugoslavije, kod Nevesinja je zarobljen od Talijana, i

odveden u zarobljeništvo u Rijeku. Tamo je ostao od 10. juna 1941. kada je, zato što je rođen na anektiranoj teritoriji, pušten iz zarobljeništva i otišao u Split.

U Splitu se već augusta 1941. godine, povezoao sa splitskom partijskom organizacijom, i po njenim direktivama radio u obavještajnoj službi na populariziranju NOR među oficirima bivše jugoslovenske vojske, koji su se u znatnom broju prikupili u Splitu, i na razbijanju četničke organizacije, koja se u jesen 1941. već počela oformljivati. Poslije uspješnog izvršenja niza specijalnih zadataka, odlukom KPJ prebačen je, jula 1942, u Štab IV operativne zone Hrvatske i postavljen za vojnog instruktora jedinica ove zone. Kao instruktor, vršio je specijalne zadatke. Oktobra 1942. primljen je u KPJ. Za načelnika štaba 1. dalmatinske brigade postavljen je 5. novembra 1942. godine. U njenim operacijama do početka decembra uzeo je vidnog učešća, posebno u borbama za zauzimanje Jajca, i u obrambenim bitkama na pravcu Travnik—Jajce. Vrhovni komandant je za taj uspješno izvršen zadatak pohvalio 1. dalmatinsku brigadu. U decembru iste godine postavljen je za načelnika štaba 3. udarne divizije NOVJ. S tom, slavom ovjenčanom divizijom, prošao je mnogobrojna ratna poprišta tokom IV i V ofanzive, i protuofanzive u istočnoj Bosni. Svojim rukovođenjem tom divizijom u izvršavanju zadataka na Prozoru, Neretvi, Nevesinju, Javorku, Pivi i Sutjesci imao je značajan udio. Septembra 1943. postavljen je za načelnika štaba II udarnog korpusa NOVJ, i na toj dužnosti ostao do jula 1944. godine. Korpus je u tom periodu imao izvanredno značajnu i vojno-operativnu i političku ulogu. To se ogleda u razoružanju talijanskih trupa poslije kapitulacije u Crnoj Gori, i stvaranju od njih talijanskih partizanskih divizija, uključujući ih u svoje formacije, i u neprekidnim borbama za stvaranje, proširenje i obranu slobodne teritorije u Crnoj Gori, Hercegovini i Sandžaku kao operativne osnovice za predviđeni prodor narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Srbiju.

U svim ovim operacijama, Primorac je imao istaknutu ulogu, a posebno u operacijama za obranu slobodne teritorije, kada je dva puta samostalno rukovodio operacijama dijela jedinica II udarnog Korpusa na izuzetno važnim sektorima. Primorac je i u jesen 1943, na sektoru Kolašin—Andrijevića—Berane, rukovodio jedinicama koje su poslije dugotrajnih i teških borbi, uspješno obranile Polimlje. Usprkos vanredno teškim uvjetima, uspješno je izvršio zadatke. U proljeće 1944. godine, kada su snage Vermahta i četnici s linije Prijepolja i Pljevalja prodrli u južni Sandžak i dio Crne Gore, bio je određen da rukovodi operacijama dijelova II udarnog korpusa na sektoru Mojkovca, i uspješno izvršio zadatak. U tim teškim i

dugotrajnim borbama, s neusporedivo nadmoćnijim neprijateljskim snagama, pokazao je primjernu hrabrost, angažiranost i vještinu u komandiranju.

Jula 1944. postavljen je za načelnika Glavnog štaba NOV i PO Srbije, i sa aerodroma u Beranima prebačen avionom u Bari (Italija), a odatle u Srbiju, gdje je već u formiranju bilo pet novih divizija NOVJ. Učestvovao je u rukovođenju završnim operacijama za oslobodjenje Srbije do decembra 1944, kada je postavljen za pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ. U tom svojstvu, učestvovao je u izradi planova i izvođenju i koordiniranju operacija mnogih jedinica NOVJ i JA.

U čin pukovnika proizveden je 1. maja 1943; unapređen je u čin general-majora 1. novembra 1943, a u čin general-potpukovnika 1. decembra 1944. godine.

U aprilu 1945. postavljen je za šefa Jugoslovenske vojne misije u SSSR. Od povratka iz SSSR, pa do penzioniranja, u činu general-pukovnika, 1960. godine, obavljao je visoke dužnosti u JNA. Pored ostalog, bio je pomoćnik načelnika Generalštaba, glavni inspektor JNA, komandant Korpusa narodne obrane i komandant Graničnih jedinica Jugoslavije. Umro je 13. januara 1979. godine, u Beogradu.

Nosilac je partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Trnova.

Princip Jove Slobodan Seljo

Rođen je 25. maja 1914. godine u Hadžićima kod Sarajeva, Bosna i Hercegovina, u srednje imućnoj trgovačkoj porodici. To je, u stvari, čuvena porodica Princip, koja je jugoslovenskoj historiji dala i Gavrila Principa, atentatora na austrougarskog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda. Odgajan je i učen u slobodarskom duhu. Gimnaziju je pohađao u Sarajevu, i još u vrijeme školovanja radio je na stvaranju revolucionarnih omladinskih organizacija i naprednih kulturno-prosvjetnih i sportskih društava. U vrijeme školskih raspusta, Slobodan se često kretao među radnicima i pomagao im da podižu klasnu i političku svijest. Donosio im je ilegalne letke, partijsku štampu i čitao naprednu literaturu. Jednom je bio inicijator radničkog štrajka na očevoj pilani, u Dobrom Polju kod

Poslije završetka gimnazije, mladi Princip odlazi u Beograd, gdje se upisuje na Tehnički fakultet. Još kao student, brucoš, aktivno se uključuje u cjelokupni studentski život. Stariji drugovi ga brzo zapažaju, i primaju u Partiju. Dugo je bio član, a zatim predsjednik bosanskohercegovačkog studentskog društva "Petar Kočić", koje je imalo značajnu ulogu u okupljanju i učenju studenata, širenju prosvjete i kulture van Univerziteta, uspostavljanju veze s radničkom, školskom i seljačkom omladinom, u političkoj mobilizaciji masa ... U vrijeme studentskih raspusta, Društvo je obilazilo mjesta širom Bosne i Hercegovine, gdje je držalo priredbe i manifestacijske zborove. Tako su beogradski studenti, pod rukovodstvom Principa, obišli 1938. godine Tuzlu, Doboju, Derventu, Banju Luku, Prijedor, Sarajevo, Mostar — i svugdje gdje su bili ostavili su vanredno snažan utisak na slušaoce i gledaoce. Obično je priredba počinjala konferencijom u kojoj bi Princip, ili neko od njegovih drugova, govorio o političkim prilikama u zemlji i svijetu, lako su vlasti nerado gledale na studente, teško su nalazile načina da im se odupru.

Druga, još bogatija strana Slobodanove aktivnosti, vezana je za djelovanje na samom Univerzitetu, na kome je — zajedno s Veljkom Vlahovićem, Mahmutom Bušatlijom, Osmanom Karabegovićem, Ivom Lolom Ribarom i plejadom drugih revolucionarnih studentskih aktivista — djelovao kao pravi masovik. Kada se radilo o branjenju studentskih zahtjeva pred fakultetskim vlastima, izvršavanju programa Akcionog studentskog odbora, organiziranju radničko-studentskih demonstracija, obračunu s policijom ili ma kakvim drugim oblicima javnog istupa studenata — uvijek se nalazio u prvim borbenim redovima. Zbog toga je zatvaran i odvođen u beogradsku Glavnjaču. Ali, po prirodi veseo, prislan i dinamičan, a po karakteru odlučan i energičan, on je to brzo zaboravljao i ponovo se, s istim pregalaštvom, davao na novi, isto tako opasan posao. Umio je da zatalasa masu i da je neodoljivo provuče naprijed. Ukratko, Princip je bio najizrazitiji predstavnik naprednog studentskog pokreta u njegovoj najrevolucionarnijoj fazi razvitka. Njegov izraz, lik, sportsko držanje, kao i cjelokupni vanjski izgled, odavali su skladnost, ljepotu i harmoniju.

Napad fašista na Jugoslaviju zatekao je Slobodana na dužnosti rezervnog potporučnika u bivšoj jugoslovenskoj vojsci. Poslije kapitulacije zemlje, vratio se u Sarajevo i radio na pripremama ustanka. Juna 1941. godine imenovan je za člana Vojnog rukovodstva za Bosnu i

Hercegovinu, a jula iste godine postao je komandant Oblasnog vojnog štaba za sarajevsku oblast. Poslije trinaestojulske sjednice Pokrajinskog komiteta KPJ za Bosnu i Hercegovinu, na kojoj je donijeta odluka o pokretanju oružane borbe, on — zajedno s Hasanom Brkićem, Slavišom Vajnerom i drugim partijskim aktivistima — odlazi na Romaniju, gdje pokreće općenarodni ustanak. Iz milošte, a i zbog načina odijevanja, narod je počeo da ga zove "Seljom". Kao i ranije na Univerzitetu, tako i sada među romanijskim seljacima, bio je skroman, neposredan, otvoren, vedar i mio. U njegovom liku i podvizima djevojke su nalazile inspiraciju za svoju pjesmu, a starci ga uspoređivali s romanijskim hajducima.

Pod Principovom komandom izvedene su prve oružane akcije na Romaniji: uništena kolona Nijemaca, oteti prvi mitraljezi, razrušene žandarmerijske kasarne, presječen saobraćaj, oslobođen Sokolac, Rogatica, stvorena prostrana slobodna teritorija, organizirana prva narodna vlast, formiran Romanijski partizanski odred, uspostavljena veza sa susjednim odredima—jednom riječju, široko rasplamsana narodnooslobodilačka borba.

Krajem septembra 1941. godine, Slobodan se, zajedno sa Svetozarom Vukmanovićem Tempom, nalazi na partijskom političkom savjetovanju u Stolicama, gdje je bio imenovan za člana Glavnog štaba NOP odreda za Bosnu i Hercegovinu. Poslije povratka na Romaniju, rukovodi teškim i dugotrajnim borbama za oslobođenje Rogatice, nosi se uspješno s četničkim oficirima koji žele da NOP u istočnoj Bosni skrenu u nacionalističke vode, organizira politička savjetovanja i općenarodne manifestacijske zborove, širi optimizam, usavršava ustaničku vojnu organizaciju i zalaže se svim svojim bićem za jedinstvo borbe.

Početak februara 1942. godine, Princip je imenovan za komandanta Operativnog štaba NOP i DO za istočnu Bosnu, i na toj dužnosti ostao je sve do svoje prerane smrti. U jeku III neprijateljske ofanzive, razbolio se od pjegavog tifusa. Njegovi borci su ga prenijeli iz Pustog Sela u Goražde, a zatim u Centralnu bolnicu u Foču. Umro je pri povlačenju bolnice na Šćepan-Polju kraj Sutjeske.

Narodnim herojem proglašen je 6. septembra 1942. godine.

Radić Svetozara Lepa

Rođena je 19. decembra 1925. godine u selu Gašnici kod Bosanske Gradiške, Bosna i Hercegovina. Osnovnu školu završila je u susjednoj Bistrici, prvi razred Ženske zanatske škole pohađala je, s nešto starijom sestrom Darom, u Bosanskoj Krupi — uz pomoć strica Voje, koji je, kao lugar, više godina službovao u Podgrmeču — dok je ostale razrede završila u Bosanskoj Gradiški.

Još kao učenik, isticala se marljivim radom i ozbiljnošću. Već tada, čitajući naprednu literaturu, Lepa je počela da se formira pod snažnim utjecajem strica Vladete Radića, koji je, kao učenik gimnazije, prvo u Bosanskoj Gradiški, a zatim u Banjoj Luci, bio uključen u napredni radnički pokret.

Neposredno posle aprilskih događaja 1941, od Vladete je saznala i za pripreme ustanka. U stvari, pomagala mu je u skrivanju prikupljenog oružja. Tih julskih dana 1941. u ustanak je ispratila četvoro članova porodice: oca, stričeve Voju i Vladetu i strinu Jovanku, jednu od prvih partizanki na Kozari. U oktobru 1941. Lepa je izvezla zastavu s petokrakom zvijezdom za borce Drugog krajiškog odreda. U vrijeme prve ofanzive na ustanike Kozare, novembra 1941, ustaše su hapsile Lepu i sve preostale članove porodice Radić. No, uz pomoć ilegalnih partizanskih suradnika, posle 20 dana maltretiranja u ustaškom zatvoru u Gradiški, pušteni su.

Posle izlaska iz zatvora, 23. decembra 1941, zajedno sa sestrom Darom, Lepa je postala borac 7. partizanske čete 2. krajiškog odreda. Kratko vrijeme bila je bolničar u četi, a zatim slušalac omladinskog kursa u selu Lamovita, pod Kozarom, i skojevski aktivist na prijedorskom terenu.

Pokazavši izuzetan smisao za masovni rad s omladinom, odlučeno je, krajem maja 1942, kada je primljena u KPJ, da se Lepa pošalje kao politički radnik na područje Podgrmeča. U novoj sredini izvanredno se snašla, i ubrzo postala član općinskog komiteta KPJ u Srednjem Duboviku, kod Bosanske Krupe. Zbog skromnosti i primjernog ophođenja, narod ju je brzo zavolio i cijenio. U radu je bila neumorna, vesto je organizirala seoske konferencije mladih, često i sama istupala pred mnogo starijim ljudima, govoreći o bratstvu i jedinstvu, garanciji naše pobjede, i herojskoj borbi narodnooslobodilačke vojske. Svoju sposobnost i snalažljivost Lepa je osobito pokazala u organiziranju omladine na zajedničkoj žetvi i prikupljanju žita ispred neprijateljskih položaja u selima oko Krupe, Gornjim Petrovićima, Ostružnici i Badiću, a izuzetnu hrabrost u partizanskim akcijama na Bosanski Novi, Krupu, Čađevicu i Otoku, u kojima je učestvovala kao borac. Gotovo da nije bilo značajnijeg događaja u Podgrmeču u kojem Lepa nije učestvovala sa svojom omladinom. Te jeseni 1942. je prekršta rila sva sela ratnih općina Bosanske Krupe, Dubovi ka, Jasenice i Potkalinja, kada se radilo na organiziranju narodne vlasti pred Prvo zasjedanje AVNOJ-a u Bihaću, omladinskih akcija na prikupljanju odjeće i obuće za NOV, borbenih takmičenja u čast Prvog kongresa USAOJ-a, brizi oko ranjenika i izgradnji bolnica i magazina u šumama Grmeča. Na smotri Četvrte krajiške divizije, koju je u Jasen ići pod Grmečom, 7. januara 1943, izvršio drug Tito, Lepa je predvodila omladinu Dubovika i donijela tradicionalne krajiške darove za Vrhovnog komandanta i njegovu vojsku. Lepa Radić je pokazala svu svoju vrijednost i zadivljujuću hrabrost mladog komunista u vrijeme Četvrte neprijateljske ofanzive na slobodnu teritoriju

Podgrmeča. Kao član Štaba za evakuaciju ranjenika i stanovništva iz ugroženih područja, Lepa je, od 20. januara 1943, bila među najistaknutijim organizatorima zbjegova što su se, februara 1943, našli u sleđenom Grmeču u koji su već duboko bile zašle jedinice iz sastava 714, 717, 369 i 7. SS „Princ Eugen“ divizije. Među prvima je organizirala blagovremeno izvlačenje ranjenika iz Doma ratnih vojnih invalida u Srednjem Duboviku, i pomoć kolonama banijskih iz beg I i ča koje su se u masama, već iscrpljene i promrzle, povlačile ispred neprijatelja u zaštitu partizanske vojske i Grmeča. Bez predaha je obilazila zbjegove i raštrkane grupe promrzlih ljudi, žena i djece, sklanjala ih u zavjetrine, savetovala kako da se ponašaju prilikom bombardiranja. U nastojanju da održi moral, uvjeravala je narod da će naše brigade zaustaviti fašiste. Snagu svog vjerovanja uporno je prenosila na ljude oko sebe, a trebalo je mnogo moralne i fizičke snage da se izdrži zima u Grmeču i stalni pritisak neprijatelja koji nije imao milosti ni prema djeci u kolijevci. Sve je to Lepa podnosila bez panike, i mnogi su se pitali: odakle tolika snaga u ovoj krhkoj djevojčici?

I kada je već izgledalo da će Krajišnici u žestokim okršajima obraniti Trovrh, jedan od dominantnih visova Grmeča, u predvečerje 8. februara 1943. zbjeg koji je predvodila Lepa Radić iznenada je opkoljen iznad sela Praštala, nedaleko od Lušci — Palanke, i tada je ostala pribrana i hrabra. Ispucala je na Nijemce svu municiju iz svoje puške, branila se pozivajući narod da se bori golim rukama, da se ne predaje, čak i onda kad su je savladali udarcima kundaka. Pokušala je, tko zna koliko puta, da zaštiti uhvaćeni narod koga su esesovci zlostavljali na putu prema Bosanskoj Krupi, „Ubijte mene, narod nije kriv“ — vikala je Lepa, posrćući pod udarcima legionara 369. divizije.

Posle trodnevnog zlostavljanja, dovedena je pred podignuta vješala, u bagremaru između tunela i željezničke stanice u Bosanskoj Krupi. Ruke su joj bile vezane telefonskim kablom, bez cipela, samo u vunanim čarapama, iscrpljena i iznemogla, ali ponosna i prkosna.

S postolja pod vješalima, u stvari s jednog sanduka od čamovine za municiju, Lepa je pokušala da se obrati zarobljenom narodu iz zbjega, ali je omča prekinula njene posljednje reči.

SS pukovnik Šmithuber je, 11. februara 1943. godine, dobio od svojih podčinjenih izvještaj o egzekuciji: „Banditkinja, obješena u Bosanskoj Krupi, pokazala neviđeni inat“.

Imala je tada 17 godina.

Narodnim herojem proglašena je 20. decembra 1951. godine.

Radosavljević Vera Nada

Rođena je 22. septembra 1922. godine u Brusniku, kod Negotina, Srbija, u učiteljskoj porodici. Do 1932. godine živjela je u selima u okolini Negotina, u kojima je njen otac službovao, i gdje je završila osnovnu školu. Gimnaziju je učila u Skoplju i bila vrlo dobar đak. U sedmom razredu postala je aktivist napredne đачke i studentske omladine, i učestvuje u svim akcijama koje su omladinci vodili. U osamnaestoj godini, 1940, primljena je u SKOJ. Iste godine isključena je, s nekoliko drugarica, iz skopske gimnazije, zbog rasturanja letaka i pisanja parola protiv Kraljevine Jugoslavije. Poslije isključenja, vraća se u Negotin, gdje je i maturirala, juna 1941. godine.

U Negotinu je nastavila da radi s naprednom srednjoškolskom omladinom. U vrijeme priprema ustanka i stvaranja NOP odreda, aktivno se uključuje u rad, rasturajući partijsku štampu i letke. Narodnooslobodilački pokret u tom kraju došao je, 1941—1942, u krizu: partizanski odredi su razbijeni u nekoliko mahova, a veza s Okružnim komitetom u Zaječaru često prekidana. Vera se nije pokolebala, već je još upornije nastavila svoju političku aktivnost.

Polovinom 1942. godine, ponovo je uspostavljena veza s OK KPJ, pa je njena aktivnost postala još organiziranija. Te, 1942. godine, primljena je za člana KPJ, a u proljeće 1943. godine postala je član Sreskog komiteta KPJ za srez Negotin. Kako je njena politička aktivnost bila otkrivena, postojala je opasnost da je uhapsu, pa je odlukom partijskog rukovodstva, otišla u Timočki odred s još nekoliko drugova i drugarica, među kojima su bili njena majka i brat. U Odredu je zadužena za politički rad u pozadini.

Kao član Sreskog komiteta Partije za negotinski srez, Vera je radila na stvaranju narodnooslobodilačkih odbora i partijskih organizacija u Negotinskoj krajini. Na tom pozadinskom partijskom radu uhvatili su je odredi Srpske državne straže, juna 1943. godine, u selu Trnove u, kod Zaječara, i predali Gestapou. Pred Njemačkim agentima, i pored mučenja, Vera se junački držala i ništa nije priznala, niti ma koga iz organizacije izdala.

Kolovoza 1943. Nijemci su je, s još deseticom boraca, strijeljali u centru Zaječara. Odlazeći na strijeljanje, Vera je pjevala partizanske pjesme i hrabrila drugove da se hrabro i dostojanstveno drže.

Narodnim herojem proglašena je 5. jula 1951. godine.

Radovanović Maksima Jovo Jovaš

Rođen je 5. kolovoza 1915. godine u Tobutu kod Lopara, Tuzla, Bosna i Hercegovina. Potiče iz porodice siromašnih seljaka koji nisu imali uvjeta da sinu omoguće školovanje. Uz to, Jovo je vrlo rano ostao bez majke, a u petnaestoj godini i bez oca. Da bi se prehranio, morao je da radi kod imućnijih seljaka.

U vrijeme kapitulacije bivše jugoslavenske vojske, Radovanović odlučno odbija da preda oružje. S grupom drugova vraća se kući, ali su ih Nijemci na putu pohvatili i odveli u logor. Riskirajući život, Jovaš bježi i vraća se u zavičaj.

Poziv Komunističke partije na ustanak prihvata s oduševljenjem, i jedan je od učesnika prvih borbenih grupa na Majevidi. Kroz lanac oružanih borbi, on se sve više kali i ubrzo postaje primjer za ugled drugima. Novembra 1942. godine povjeren mu je vrlo delikatan vojnički zadatak: trebalo je da se probije kroz područje zaposjednuto od neprijatelja, i da odnese poštu Glavnom štabu BiH. Jovaš ga izvršava na najbolji način. Zbog izvanredne hrabrosti i spremnosti u borbi, Partija ga prima u svoje redove. U prvom i svim narednim sukobima s četnicima pokazao se kao čvrsti nepokolebljiv borac. Početkom 1942. godine, Jovaš postaje pomoćnik komandira čete čuvenom borcu Veljku Lukiću Kurjaku, u još čuvenijem Udarnom bataljonu, koji je postao jezgro pri formiranju 6. istočnobosanske brigade.

U bici protiv četnika na Maleševcima, novembra 1942. godine, on se još jednom potvrđuje kao izvanredan borac i komandir. Zatim su slijedile borbe na Busiji, Jelici, Capardama, Kalesiji i mnogim drugim mjestima, u kojima je stalno pokazivao izuzetnu odvažnost. U borbi na Kalesiji bio je teško ranjen, ali se, poslije djelomičnog izlječenja u partizanskoj bolnici u Šekovićima, obreo ponovo s malom partizanskom grupom, na Majevidi. Kroz borbenu aktivnost, njegova grupa ubrzo prerasta u bataljon, koji postiže značajne uspjehe u razbijanju lokalnih četničkih grupacija.

Pri napadu na Tuzlu, Jovaš je ponovo ranjen i vraća se na Majevidu. Tu ga zatiče i VII neprijateljska ofanziva. Poslije ozdravljanje, imenovan je za komandanta bataljona u 17. majevidskoj brigadi. Kolovoza 1944. godine dobio je zadatak da sa svojom jedinicom ispita teško prohodne šume Milan-planine, Na tom putu došlo je do oštne borbe, u kojoj je palo mnogo Nijemaca, ali je i Jovaš dobio teške povrede. Poslije bitke na Prijevoru, Jovaš je promijenio više partizanskih bolnica, Teške rane sporo su zarastale. Došao je u Tuzlu kad je bila konačno oslobođena. Poslije završetka rata, bio je oficir JNA, a zatim je otišao u mirovinu, kao težak ratni invalid i zaslužan narodni borac.

Narodnim herojem proglašen je 26. jula 1945. godine.

Rakovac Joakim

Rodio se 14. listopada 1914. u Rahovcima, Poreč, Hrvatska. Još u vrijeme njegova djetinjstva, došlo je do fašističkog porobljavanja Istre. Naturenu talijansku osnovnu školu pohađao je u Bademi. Svjesno je izostajao s nastave, No, kako drugog izlaza nije bilo, ipak ju je morao završiti. Poslije završene osnovne škole, bavio se vinogradarstvom na skromnom obiteljskom posjedu. Čitao je stare hrvatske početnice i druge knjige na hrvatskom jeziku.

Fašistički progoni istarskog življa osjetili su se i u njegovu selu. Prilikom državnih praznika, često su u selo navraćali karabinjeri i pritvarali Joakima.

U vrijeme napada fašističkih sila na Jugoslaviju, 1941, bio je mobiliziran u talijansku vojsku. Kao politički sumnjiv, opremljen je u neboraćki bataljon, odakle se spretno izvukao i vratio u Rahovce.

Krajem 1942. godine, do njega su doprle prve vijesti o narodnooslobodilačkoj borbi. Pravu sliku o NOB-i i njenim ciljevima dobio je u dodiru s Jožom Šuranom. Poslije toga, u kući Joakima Rakovca sastaje se tridesetak rodoljuba, i dogovaraju se o skupljanju pomoći i o načinu kako da se da jači otpor fašističkim porobljivačima. Krajem siječnja 1943. godine, prisustvuje sastanku istaknutih aktivista NOP-a Poreštine s Antom Drndićem, kod Rapavelske lokve, nedaleko od sela Rapavela. U veljači 1943. godine, na njegovu inicijativu u Rahovcima je formiran NOO, koji ubrzo postaje žarište pomoći oslobodilačkoj borbi naroda Istre. Otuda su se iskre ustanka širile Poreštinom, Rovinjštinom, sve do Pule i Bujštine, jednako među hrvatskim i talijanskim radnicima i seljacima. Travanj 1943. godine bio je značajan za Joakima i narodnooslobodilački pokret u Istri. Naime, blizu sela Fabcu osnovana je simpatizerska grupa Komunističke partije Hrvatske, u koju je ušao i Joakim Rakovac. U svibnju iste godine je, zbog požrtvovanosti, organizacionih sposobnosti i ustrajnog rada na širenju NOP-a, primljen u KPH. Tada su u Poreštini uslijedile sabotaže i diverzije, a istovremeno se vršila mobilizacija za NOV. Više od 60 omladinaca je, 29. srpnja 1943, krenulo iz Poreštine k Motovunskoj šumi i Gorskom kotaru, u jedinice 13. primorsko-goranske divizije. Partijsko rukovodstvo je, međutim, vratilo Rakovca, vrsnog političkog radnika i uputilo ga na rad u sela Pazinštine. Na Pazinštini je formirao NOO-e i budio borbeni duh naroda.

Kapitulacija fašističke Italije zatekla ga je u Gologorici; vodio je veću grupu novih boraca prema Planiku. Odmah je organizirao grupu, i s njom razoružao garnizone u Cerovlju i Borutu, a zatim je učestvovao u oslobođenju Pazina. Slijedećeg dana je, s grupom boraca, krenuo kamionom prema Poreču i oslobodio ga.

Na sastanku Privremenog pokrajinskog NOO-a za Istru, koji je održan 25. rujna 1943, Joakim Rakovac je izabran za predsjednika. Odbor je potvrdio odluku, donesenu još 13. rujna, o vraćanju Istre u sastav Hrvatske i Jugoslavije.

Poslije njemačke ofanzive na slobodni teritorij Istre, Joakim odlazi na teren, prikuplja borce i formira četu koja odmah počinje napade na novog okupatora. Krajem prosinca 1943, Joakim

Rakovac je postao član tek formiranog Oblasnog komiteta KPH za Istru. Bio je vijećnik ZAVNOH-a i učestvovao je na njegovom Trećem zasjedanju, u Topuskom, u svibnju 1944. godine. Vraća se u Istru, opet obilazi sela, prisustvuje sastancima, agitira za NOP. Nacisti su danju i noću upadali u istarska sela, hapsili i ubijali, iako su na pomolu bile posljednje borbe za oslobođenje, Joakim Rakovac je neumorno radio na terenu. Tako je, 18. siječnja 1945, bio na sastanku u selu Korenići, na Kanfanarštini. Nacisti su iznenada opkolili selo. Pri povlačenju, Joakim Rakovac je teško ranjen. Sutradan, u jednoj šumici, omladina sela Červari i Korenići našla ga je mrtvog.

Narodnim herojem proglašen je 9. prosinca 1952. godine.

Ranković Mateje Anđa

Rođena je 26. aprila 1909. u selu Izbištu, Vršac, Vojvodina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Tekstilni radnik. Osnovnu školu završila je u rodnom mjestu, a nižu gimnaziju u Vršcu. Kao 18-godišnja djevojka došla je u Beograd, sa svojim bratom Isom Jovanovićem, zaposlila se u tekstilnoj fabrici "Elka" (poslije oslobođenja, tekstilna fabrika "Anđa Ranković") i odmah se uključila u borbu revolucionarnog radničkog pokreta.

Došla je u Beograd u vrijeme kada se u radničkom pokretu vodila odlučna borba između raznih struja, a u Partiji između lijeve i desne frakcije. Ubrzo poslije dolaska u Beograd, našla se među onim mladim radnicima, komunistima i skojevcima koji su beskompromisno povelili borbu protiv frakcionaštva, za jedinstvo Partije.

Poslije godinu dana požrtvovanog političkog rada, 1928. primljena je u SKOJ. Njena politička aktivnost od tada se još više pojačava. Zbog svoje dobrote i skromnosti, požrtvovanja i predanosti radu i političkoj djelatnosti, brzo je osvojila simpatije svojih drugova i drugarica, tekstilnih radnika.

U najtežim uvjetima šestojanuarske diktature nastavila je političku djelatnost u Beogradu, s grupom neuhapšenih komunista i skojevaca. Već 1930. uhapšena je, i u zatvoru beogradske Glavnjače mučena i danonoćno saslušavana, ali ništa nije priznala. U nedostatku dokaza, puštena je iz zatvora i protjerana u rodno mjesto, u selo Izbište. Tu je, sa Žarkom Zrenjaninom i drugim komunistima, nastavila političku djelatnost, pa je te godine i primljena u KPJ.

Već 1932. ponovo je u Beogradu; zapošljava se kao tekstilni radnik na Karaburmi, i odmah se uključuje u revolucionarni radnički pokret. Ubrzo je postala i sekretar partijske ćelije tekstilaca. Ideje Partije širila je među radnicima putem legalnih formi rada: izleta radničke omladine, kulturno-umjetničkih i radničkih društava... Zajedno s Vukicom Mitrović, a kasnije i Milošom Matijevićem, od sredine tridesetih godina politička djelatnost među tekstilnim radnicima u Beogradu je pojačana i postala svestranija.

Anđa je bila jedan od organizatora i rukovodilaca velikog štrajka tekstilnih radnika na Karaburmi, krajem decembra 1937, i u prvoj polovini januara 1938. godine. Od početka 1938. bila je član rejonskog komiteta KPJ na Karaburmi. Do aprila 1941. pet puta je hapšena i tri puta protjerivana u rodno mjesto. Pred policijom je bila nepokolebljiva i odlučna, podnoseći mučenje i odbijajući optužbe.

Poslije okupacije zemlje, do jeseni 1941 ilegalno je radila u Beogradu. Učestvovala je u pripremanju sabotaza i drugih akcija u gradu. Polovinom septembra 1941. iz Beograda je prešla na slobodnu teritoriju zapadne Srbije, gdje je, do povlačenja glavnine partizanskih snaga u Sandžak, u novembru 1941, radila kao partijski radnik na terenu užičkog okruga i u Užičkom odredu.

Kada je formirana 2. proleterska brigada, 1. marta 1942. godine, izabrana je za zamjenika političkog komesara i partijskog rukovodioca čete u 4. bataljonu ove brigade. Bila je po

prirodi tiha, ali poduzimljiva i veoma hrabra. Služila je kao primjer ostalima, kako se valja bespoštedno boriti, ali i čuvati i voljeti svoje drugove.

Poginula je u jurišu, 11. juna 1942. na Gatu, kod Gacka, u dotad najkrvavijem i najžešćem sukobu 2. proleterske brigade s četnicima u sjeveroistočnoj Hercegovini. Četnici su tog dana iznenadili 4. bataljon 2. proleterske brigade. U krvavoj borbi prsa u prsa palo je 50 proletera, među njima i Anđa Ranković.

U ovoj borbi pokazala posebnu hrabrost i prisebnost. Sama je uništila grupu četnika koji su jurišali da je živu zarobe. O njenoj smrti, njeni drugovi su zapisali: "Silna je bila, i pribrana. Išla je ispred nas sviju, i samo govorila: Naprijed, drugovi!"

Herojski je završila život baš onda kad je bila najpotrebnija Partiji, svom narodu i svom malom sinu.

Narodnim herojem proglašena je 6. juna 1953. godine.

Ranković Milivoja Aleksandar Marko

Rođen je 28. novembra 1909. u selu Draževcu, kod Obrenovca, Srbija. Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, a abadžijski zanat u Beogradu (1922-1925).

U ranoj mladosti, kao 16-godišnjak uključio se u revolucionarni radnički pokret. Član je Saveza radničke omladine Jugoslavije i nezavisnih sindikata od 1924. godine. Sekretar je Sekcije abadžijskih radnika od 1926. i član Izvršnog odbora Sekcije krojačkih i tekstilnih radnika u Beogradu od 1927. godine. U SKOJ je primljen 1927, a u KPJ 1928. Za sekretara MK SKOJ-a za Beograd izabran je krajem 1927, a za sekretara PK SKOJ-a za Srbiju septembra 1928. godine. Pripadao je onoj grupi

rukovodećeg jezgra u SKOJ-u koje se, 1927—1928, nepomirljivo borilo protiv frakcionaštva u KPJ. Organizira i rukovodi političkim akcijama omladinskog pokreta u Beogradu i Srbiji, od kojih se posebno ističu velike demonstracije u Beogradu (2. septembra 1928). Zbog revolucionarne aktivnosti u sindikatima i omladinskom pokretu, hapšen je 1927. godine jednom, i 1928. dva puta, mučen u policijskom zatvoru i protjerivan u rodno mjesto. Da bi nastavio revolucionarni rad, morao je da pređe u ilegalnost.

S grupom članova Partije i SKOJ-a, organizirao je, 11. januara 1929, štampanje i rasturanje Proglasa PK KPJ i PK SKOJ-a za Srbiju, s pozivom na borbu protiv diktature. Većina organizatora ove akcije je pohapšena, među njima i Aleksandar Ranković. U zatvoru je bio izložen zlostavljanju, ali policija nije mogla da ga slomi. Sud za zaštitu države 25. maja 1929. osudio ga je na 6 godina robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Na robiji je nastavio revolucionarni rad. Član je Kažnjeničkog komiteta KPJ u Sremskoj Mitrovici, učestvuje u organiziranju i vođenju štrajka gladu za prava političkih zatvorenika, oktobra 1933, u organiziranju partijskih organizacija u kaznionicama i uspostavljanju veza s komunistima u Beogradu. Kao i drugi komunisti, na robiji je upotpunio znanje iz teorije marksizma i lenjinizma.

Poslije izlaska s robije, 11. marta 1935, protjeran je u rodno mjesto, odakle brzo dolazi u Beograd i nastavlja rad u sindikatima i na obnavljanju partijskih organizacija, a zatim odlazi na odsluženje vojnog roka u Skoplje.

Januara 1937. vraća se u Beograd i radi na organiziranju i jačanju partijskih organizacija i rukovodstva u Beogradu i Srbiji, koje su bile teško pogođene u velikim provalama 1935, i 1936. godine.

U martu 1937. godine formirao je MK KPJ za Beograd, sredinom 1937. izabran je za sekretara PK KPJ za Srbiju, a 1938. za člana CK KPJ. Poslije hapšenja 2. maja 1938, prešao je u potpunu ilegalnost i nastavio politički rad kao profesionalni partijski radnik. Juna 1939. učestvuje na savjetovanju rukovodećeg aktiva KPJ, pod Šmarnom gorom, u Sloveniji, Pod njegovim rukovodstvom organizirane su brojne akcije radničke klase u Beogradu i Srbiji uoči rata. Na V pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, juna 1940, izabran je za političkog

sekretara PK KPJ. Učestvuje u pripremama i radu V zemaljske konferencije KPJ, oktobra 1940. u Zagrebu, na kojoj je podnio referat o sindikalnom pitanju i izabran u CK, Politbiro . CK i njegov sekretarijat. Od tada do jula 1966. aktivno učestvuje u donošenju i realiziranju najvažnijih odluka CK KPJ.

Po odluci Politbiroa CK KPJ, zbog razmjene iskustava i rada u CK, Aleksandar Ranković je, januara 1941, došao na privremeni partijski rad u Hrvatsku, a u Srbiju je upućen Rade Končar, sekretar CK KP Hrvatske.

Rat ga je zatekao u Zagrebu, gdje je, 10. aprila 1941, učestvovao u radu sjednice Politbiroa CK KPJ na kojoj je odlučeno da se pristupi pripremama za oružanu borbu. Po odluci Politbiroa CK KPJ, vratio se u Beograd 17. aprila 1941. godine, i odmah nastavio rad na sređivanju partijskih organizacija u Srbiji i povezivanju njihovih rukovodstava s PK KPJ, zbog provođenja odluka CK o pripremama za oružanu borbu.

Sudjelovao je na historijskim sjednicama Politbiroa CK KPJ, 22. juna i 4. jula 1941, kada je odlučeno da se uputi poziv narodima Jugoslavije na oružani ustanak za borbu protiv neprijatelja.

Radeći na organiziranju borbe protiv okupatora, pao je u ruke Gestapa, 27. jula 1941. godine. Poslije zvjerskog mučenja u Gestapu, ponijet je u besvjesnom stanju u zatvoreničko odjeljenje bolnice u Vidinskoj ulici.

Odatle je, 29. jula, oslobođen oružanom akcijom beogradskih komunista, koje su predvodili članovi MK KPJ za Beograd i PK KPJ za Srbiju.

Od tada je, zajedno s drugim članovima Glavnog štaba NOPOJ, čiji je član od njegovog osnivanja, radio na organiziranju i vođenju oružane borbe naroda Jugoslavije. Kao organizacioni sekretar CK KPJ, najviše je radio na organiziranju i jačanju Partije u jedinicama NOV i POJ i na terenu, na kadrovskim pitanjima, a kasnije i na osnivanju i izgradnji Odjeljenja za zaštitu naroda (OZN-e).

Na II zasjedanju AVNOJ-a izabran je za člana njegovog Predsjedništva, a na I zasjedanju ASNOS-a (10. novembra 1944) za potpredsjednika ASNOS-a. Iz rata je izašao u činu general-lajtnanta, a penzioniran je u činu general-pukovnika JNA.

Poslije oslobođenja obavljao je visoke državne funkcije: član Predsjedništva Privremene narodne skupštine DFJ (1945), Predsjedništvu Ustavotvorne skupštine (1945—1946), Prezidijuma Narodne Skupštine FNRJ (1946—1953), ministar unutrašnjih poslova u Vladi FNRJ (1946-1948), potpredsjednik Vlade FNRJ i ministar unutrašnjih poslova (1948—1953), potpredsjednik Saveznog izvršnog veća (1953--1963), predsjednik Savezne komisije za nuklearnu energiju (1955—1962), potpredsjednik Republike (1963-1966) i član Savjeta Federacije (1963-1966).

Biran je za poslanika Savezne i Republičke skupštine od 1945—1963.

Od V do VII kongresa KPJ, odnosno SKJ, biran je za člana Politbiroa CK KPJ, odnosno Izvršnog komiteta SKJ. Od VII kongresa obavljao je dužnost sekretara CK SKJ do IV plenuma CK SKJ (1966).

Od osnivanja Narodnog fronta Jugoslavije, odnosno SSRNJ, biran je za člana Predsjedništva i generalnog sekretara SSRNJ (1960— 1963). Od 1 kongresa Saveza boraca NOR biran je za sekretara Glavnog odbora (1947— 1951), a zatim predsjednik Centralnog i Izvršnog odbora Centralnog odbora SUBNOR (1951—1961) i predsjednika Saveznog odbora SUBNOR-a (1961-1966). Zbog birokratsko-dogmatskog suprotstavljanja razvitku socijalističkog samoupravljanja i zloupotrebe svojih pozicija u Službi državne sigurnosti, na IV plenumu CKSKJ (jula 1966.) lišen funkcija, a na sjednici CK SK Srbije (septembra iste godine) isključen iz SKJ i penzioniran.

Narodnim herojem proglašen je 4. jula 1945. godine.

Rašović Radosava Milija

Rođen je 1915. godine u selu Fundina, kod Podgorice, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici. Član je KPJ od 1942. godine. Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, ali zbog teških materijalnih uvjeta nije mogao da produži školovanje. Siromaštvo i besposlica su ga primorali da potraži izlaz u žandarmeriji.

Kršan, zdrav i pismen, primljen je u žandare. Bio je žandar, ali nije zaboravio da ga je tamo otjeralo siromaštvo. Znao je da su oni kojima služi glavni uzročnici takvog stanja, i njegove i mnogih drugih porodica. Bio je jedan od rijetkih žandara u Beogradu koji je aktivno i stalno surađivao s naprednim studentima, obavještavajući ih o namjerama policije i prenoseći dragocjene poruke uhapšenima.

Okupatora nije sačekao u Beogradu, i nije htio da mu služi. Ostavio je to — za čovjeka naprednih shvaćanja — ponižavajuće parče hljeba, i vratio se kući.

Stanje poslije kapitulacije nije ga iznenadilo. Udružio se s najnaprednijim drugovima i pripremao se za ustanak. Veoma je aktivan u prikupljanju i skrivanju ratnog materijala i obuci omladinaca u rukovanju oružjem. Kada su počele prve ustaničke akcije, primao je svaki zadatak. Njegovoj sreći nije bilo kraja kada je čuo da se organizira odred za operacije u Sandžaku. Bio je među prvim dobrovoljcima. Tako je pošao na put, ne u neizvjesnost, nego ka cilju svoje ideološke opredijeljenosti.

Prvi marševi i druge teškoće bili su i prave prilike da se pokaže kao drug, nesebičan i uvijek spreman da pomogne drugima, da uzme najteži zadatak. U borbama je bio neustrašiv. Stajao je kao stijena, kao da ne čuje zviždanje metaka i eksplozije granata i bombi. Na Savinom Laktu sve zadivljuje hrabrošću, a u borbama na Maoču oduševljava smjelim jurišima.

Redaju se borbe i marševi, Milija hrabri i pomaže drugove. U borbama kroz istočnu Bosnu tko zna koji put pokazao je junaštvo. Redaju se borbe, i on je za svoju hrabrost dobio najveće priznanje — postao je član KPJ, zasluženom neizmjernom hrabrošću.

Neustrašiv je i u borbama s četnicima u Hercegovini. Herojski podvig napravio je, sa svojom desetinom, 12. juna 1942. godine, braneći na brdašcu Pleće prodor četnika ka Čemernu. Četnici su, uz snažnu podršku talijanske artiljerije, mnogo puta jurišali da prođu preko Pleća. Hrabra desetina je cijelog dana izdržala. Milija je sjajno izvršio zadatak — četnici nisu prošli.

Tokom 1942. vode se borbe na pruzi Sarajevo—Konjic, kod Prozora Šujice, Duvna, napad na Livno, borbe s Talijanima kod Aržane i druge, i Milija je neustrašiv. U borbama za Sitnicu, s puškomitraljezom je upao u neprijateljsko utvrđenje. To je bio prolomni trenutak. Iznenadeni, Nijemci i domobrani su se predali. O tom njegovom podvigu govorila je "Slobodna Jugoslavija", i nazvala ga partizanskim herojem. Tu pohvalu primio je kao pravi heroj: skromno, s osjećanjem odgovornosti, spreman na nove herojske podvige.

U borbama kroz Bosnu i Hercegovinu bio je primjer požrtvovanja, izdržljivosti, smjelosti, energičnosti i upornosti u razbijanju njemačkih, ustaških, četničkih i domobranskih snaga. Teške borbe na Ivan-sedlu, Raštelići, kod Gornjeg Vakufa i druge izdržao je s lakoćom, neustrašivo kao i uvijek.

Borba na Drini, početkom aprila 1943. godine, njegova je posljednja borba. U toj borbi za stvaranje mostobrana, dijelovi 1. proleterske (oko šezdeset boraca) našli su se u veoma teškoj situaciji. Prelaženje ostalih snaga bilo je otežano, municija ponestajala, a na Krčinom brdu u rovovima se grčevito branio bataljon Talijana. Milija se tada javlja kao dobrovoljac grupe bombaša koja je Talijane imala da napadne i s leđa, što bi ih prisililo na povlačenje. Komandantu je bilo žao što se baš on javio, ali u takvim trenucima nema kolebanja. Otišao je sa svojom grupom, probio se uz same rovove, i puzeći obasuo bombama neprijateljski šanac. Pao je, ali njegovo mrtvo tijelo kao da je opominjalo Talijane na neuništivost hrabrih partizana — pobjegli su.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Raštegorac Andrije Ante

Rođen je 8. septembra 1923. godine u Zloselu, Kupres, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici.

U rodnom selu završio je četiri razreda osnovne škole, dva razreda gimnazije u Travniku, i Srednju zanatsku školu, s elektromehaničkim zanatom, u Željezničkoj ložionici u Sarajevu.

Družeći se s naprednim radnicima u Ložionici, vrlo mlad se opredjeljuje za radnički pokret. Kao šesnaestogodišnjak, 1939. godine primljen je za člana SKOJ-a, a 1941. za člana Partije.

Raštegorac je, kao napredan omladinac, zatvaran 1940. godine, a dva puta 1941.

Aktivan je u pripremama za podizanje ustanka. Oktobra 1941. stupio je u Igmanski odred. Po zadatku Partije, dolazio je nekoliko puta u Sarajevo, gdje izvršava brojne zadatke. Petog marta 1942. godine stupio je u 1. proletersku brigadu.

Među proleterima, prvo vatreno krštenje Ante je imao 9. maja 1942. godine, na Večerinovcu, kod Mojkovca, i pokazao veliku hrabrost. Bio je među prvim borcima koji su 3. juna, u Dobrom Dolu na Durmitoru, upali među četnike Pavla Đurišića. Više puta se istakao u vrijeme pohoda proleterskih brigada s Vrhovnim štabom u Bosansku krajinu. Njegova je velika zasluga (jedini je znao da rukuje lokomotivom) što je 1. bataljon, prilikom zauzimanja Konjica, uništio 60 lokomotiva s uređajima. Kao pomoćnik puškomitraljesca, istakao se u borbama za Duvno, Ščit, Bugojno, a naročito na Borovoj glavi, nedaleko od Šujice, gdje je njegov bataljon osam dana i noći vodio borbu s ustaškom "Crnom legijom". Kao veoma snalažljiv borac, istakao se i u borbama za Livno, Ključ, Bosansko Grahovo, Jajce.

Decembra 1942. dobio je "šarac". Kao puškomitraljezac, bio je neustrašiv u borbama s četnicima na Jošavki i oko Mrkonjića. U danima IV ofanzive posebno se istakao u borbama na Ivan-planini, kod Čičeva i Glavatičeva. U poznatoj bici na Drini, aprila 1943, prvi je prešao nabujalu reku, sa svojim "šarcem" omogućio je prijelaz 1. bataljona preko hladne rijeke. Takav je i u borbama u V ofanzivi: kod Brodareva, na Zlatnom boru, Vučevu, Sutjesci, Balinovcu, i u borbama u istočnoj Bosni posle ove velike operacije.

U stroju 1. proleterske brigade ranjen je tri puta, da bi, u borbi od 1. augusta 1943. godine, pri prijelazu rijeke Bosne kod Nemile, izgubio i oko, što ga je i odvojilo od proletera. Posle ozdravljenja, upućen je u Prateći bataljon Vrhovnog štaba, u kojem ostaje do aprila 1944. godine, kada je, s četom prikupljenih avijatičara i mornara, u ulozi komesara grupe (čete), upućen na otok Vis. S Visa odlazi u Komandu baze NOVJ u Bari (Italija), gdje je raspoređen na dužnost komandanta bataljona, s kojim je, krajem oktobra 1944. godine, stigao u Beograd i ušao u sastav gardijske brigade, a februara 1945. godine postavljen je za komandanta brigade 3. beogradske divizije KNOJ-a. Kao starješina jedinice KNOJ-a, ističe se u uništenju neprijatelja u Beogradu i bližoj okolini.

Posle rata i završene vojne škole, bio je komandant brigade, komandant 6. divizije KNOJ-a, viši savjetnik u SUP Jugoslavije, direktor poduzeća... Bio je generalni direktor Poslovne zajednice Beograd-Bar.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951, godine.

Ribar Ivana Ivo Lola

Rođen je 23. travnja 1916. u Zagrebu, Hrvatska. Potječe iz demokratske porodice poznatog hrvatskog političara dr. Ivana Ribara. Osnovnu školu i gimnaziju, pohađao je u Karlovcu i Beogradu. Inteligentan, stekavši već u roditeljskoj kući radne navike i temeljito poznavanje stranih jezika, Lola je tokom cijelog školovanja nastojao da stekne što čvršći obrazovni temelj i što širu kulturu. Kroz našu nacionalnu historiju i kroz naše književnosti, u stalnom kretanju i upoznavanju s različitim nacionalnim sredinama, on je u sebi zarana razvio jednaku ljubav za sve naše narode. Kao odličan đak, u višim je razredima gimnazije pokazao posebno interesiranje za društvene nauke, za političku ekonomiju i politologiju, čiji je praktični građanski oblik provjeravao u političkom životu stare Jugoslavije. U traganju za idejnom orijentacijom,

Lolu ne zadovoljavaju nastavni planovi i programi tadašnje gimnazije. Sam proučava klasike idealističke i materijalističke filozofske škole: Nietzschea, Voltairea, Hegela — da bi se idejno opredijelio za Marxa i Lenjina. Bila je to logična idejna evolucija slobodarski nastrojenog mladića, koji, mada iz situirane građanske obitelji, kroz paralelni studij klasika marksizma i prakse građanske politike, racionalistički prihvaća naučni socijalizam kao svoj pogled na svijet, a program avangarde radničke klase kao svoj životni cilj.

Na početku školske 1934/35. godine, Lola je stigao u Pariz da studira političke nauke, ali poslije atentata na kralja Aleksandra (po savjetu Svetozara Pribićevića) napušta Francusku. Odlazi u Ženevu, gdje uči metodologiju naučnog rada, studira političku ekonomiju, nabavlja marksističku literaturu do koje u zemlji nije mogao doći, a zatim se, iste jeseni, upisuje na Pravni fakultet u Beogradu. Bilo je to vrijeme kada se na Beogradskom univerzitetu Partija i SKOJ javljaju kao prvorazredan činilac političkog života studentske omladine, i kad političke akcije mladih revolucionara u borbi za autonomiju univerziteta i za demokratska prava naših naroda nalaze sve širi odjek i podršku i van granica Jugoslavije, i upravo u takvoj sredini i takvom pokretu Lola je mogao do maksimuma izraziti svoju, izvanrednom memorijom i radom formiranu, erudiciju, kao i visoku kulturu, govornički dar, talent organizatora, politički takt tribuna, a istodobno se, u zajedničkoj borbi i zajedničkim progonima, potvrditi i kao human čovjek i prisran drug. Već 1935. primljen je u SKOJ i izabran za člana Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja, a 1936. član je KPJ. U vrijeme kad su fašističke države od verbalnih prijetnji svjetskom miru prešle na ratne pohode (Etiopija) i otvorene oružane intervencije (Španija), Lola je bio gotovo stalni delegat jugoslavenske omladine na svim značajnijim svjetskim mirovnim omladinskim skupovima (Ženeva, Bruxelles, Pariz), i svojom je načelnošću i ugledom znatno doprinio da već afirmiran mirovni pokret mladih u Jugoslaviji dobije i međunarodno priznanje, koje se ogledalo u činjenici što su jugoslavenski prijedlozi rezolucija usvajani kao zvanični dokumenti tih skupova.

Kad je drug Tito, 1937. godine, postao generalni sekretar Komunističke partije Jugoslavije, on Lolu postavlja na Čelo Centralne izvršne komisije pri Centralnom komitetu KPJ (koja će prerasti u Centralni komitet SKOJ-a), i povjerava mu oživotvorenje svojih koncepcija o omladinskom pokretu. Prema tim koncepcijama, trebalo je SKOJ, poslije krize u koju je zapao 1936, iz osnova reorganizirati i pretvoriti ga u rukovodeću jezgru naprednog opće-jugoslavenskog pokreta mladih. Lola je postao jedan od najbližih Titovih suradnika, i sve

njegove načelne stavove s uspjehom je provodio u revolucionarnu praksu. On je i mirovni pokret mladih, od nereálnih pacifističkih shema, znalački transformirao u snažan antifašistički omladinski front, u pokretu u kojem će se od akcionog jedinstva stvarati idejno-politička monolitnost. On je bio organizator omladinskih akcija i studentskih štrajkova, pokretač i urednik omladinskih listova i časopisa ("Student", "Mladost"), suradnik partijskih organa ("Proleter"), pisac letaka, proglaša, tekstova — i, pored sve političke angažiranosti, i odličan student. Godine 1939. je diplomirao, a 1940. upisao se na Filozofski fakultet Beogradskog univerziteta.

Uoči rata, kurs Centralnog komiteta KPJ na pripreme za obranu zemlje provodi se među omladinom po Lolinim uputama u svim krajevima Jugoslavije, i posebna se pažnja posvećuje učvršćivanju suradnje i sinkronizaciji akcija revolucionarnih studenata svih jugoslavenskih univerziteta. SKOJ, koji je, poslije prvog svjetskog rata izložen stalnim udarcima, često dolazio na periferiju političkih tokova, sada je prvorazredan politički činilac političkog života zemlje, i prvi je put u svojoj historiji registrirao više od 10.000 aktivnih članova.

Ni surovi režim u bilečkom koncentracionom logoru, u koji je interniran 1940, nije slomio Lolin revolucionarni duh; samo mu je ojačavao vjeru u opravdanost revolucionarnih ciljeva kojima je dao svoju mladost. Sada već istaknuti omladinski i partijski rukovodilac, poslije izlaska iz Bileća Lola, prema Titovim uputama, organizira VI zemaljsku konferenciju SKOJ-a. Na toj je konferenciji ponovo aklamiran za sekretara Centralnog komiteta SKOJ-a i za delegata na V zemaljskoj konferenciji KPJ, na kojoj će biti izabran i za člana Centralnog komiteta KPJ. Lolin referat, kao i rezolucija VI zemaljske konferencije SKOJ-a koju je on animirao, bili su rezime cjelokupnog pređenog puta te organizacije mladih komunista i posljednji apel članstvu da se pripremi za predstojeće događaje.

Poslije fašističke okupacije Jugoslavije, Lola preuzima najodgovornije dužnosti u pripremanama za ustanak. Sudjeluje na Majskom savjetovanju u Zagrebu, rukovodi sastankom Centralnog komiteta SKOJ-a krajem juna u Beogradu, a bio je i jedan od šestorice članova CK KPJ koji su, s historijske sjednice 4. jula 1941, narodima Jugoslavije uputili poziv na oružanu borbu. U julu i augustu 1941, Lola neposredno rukovodi akcijama skojevaca u okupiranom Beogradu, a u septembru iste godine prelazi na slobodnu teritoriju, u Užice. Dvadeset šestog septembra sudjeluje na vojnom savjetovanju u Stolicama, gdje je, uz ostalo, odlučeno da se u svim krajevima Jugoslavije formiraju glavni štabovi, a da se Glavni štab preimenuje u Vrhovni štab. Jedan od članova Vrhovnog štaba bio je i Lola. Zbog uspješnijeg organiziranja narodnooslobodilačkog pokreta, putuje po svim krajevima Jugoslavije, Kao osobni izaslanik druga Tita, sa specijalnim zadacima nekoliko puta odlazi i u okupirani Zagreb.

No, pored svih općih obaveza koje mu je nametala funkcija člana CK KPJ i Vrhovnog štaba, Lola i sada najviše vremena posvećuje omladini. On je pokretač i glavni urednik "Omladinske borbe", i istodobno Član redakcijskog kolegija "Borbe"; ovi listovi izlaze već 1941. u oslobođenom Užicu. Titovoj zamisli o stvaranju široke platforme na kojoj bi se u narodnooslobodilačkom pokretu okupila sva rodoljubiva i antifašistički raspoložena omladina, Lola daje i organizacione oblike. Od prvih narodnooslobodilačkih saveza omladine, koji su u različitim krajevima zemlje dobivali različite nazive, stvara se, krajem 1942, na kongresu u Bihaću, masovni jedinstveni Ujedinjeni savez antifašističke omladine Jugoslavije. Kroz taj je Savez stotine hiljada mladića i djevojaka pristupilo narodnooslobodilačkom pokretu, a Lolina zasluga u stvaranju tog Saveza je neprocjenjiva.

U času kada se spremio da poleti avionom u Kairo, kao prvi izvanredni i opunomoćeni

delegat Vrhovnog štaba i druga Tita, odnosno nove Jugoslavije, poginuo je na Glamočkom polju, pogođen bombom iz neprijateljskog aviona, 27. novembra 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 18. novembra 1944. godine.

Rolović Vladimir Vlado

Rođen je 21. maja 1916. godine u selu Brčeli Crmnica, Bar, Crna Gora, u siromašnoj seljačkoj porodici.

Djetinjstvo je proveo u selu Brčeli, gdje je završio osnovnu školu; poslije je, u teškim uvjetima, nastavio školovanje u barskoj, pečkoj i cetinjskoj gimnaziji. Kada je završio gimnaziju, upisao se na Pravni fakultet Beogradskog univerziteta.

Još kao đak cetinjske gimnazije opredjeljuje se za napredni radnički pokret, i vrlo aktivno učestvuje u svim akcijama omladine, u gimnaziji i zanatskom i sportskom društvu „Lovćen". Godine 1935. primljen je za člana SKOJ-a, a početkom 1936. godine u Partiju. Od prijema u Partiju, do aprila 1941. godine, obavljao je mnoge odgovorne funkcije: radi u tehnicu MK Beograda i PK KPJ za Srbiju; potom ga Partija šalje na rad u Crnu Goru, gdje je izvjesno vrijeme rukovodio sreskim komitetom SKOJ-a, a zatim je postao sekretar Sreskog komiteta KPJ za srez barski; 1940. godine izabran je u PK Crne Gore, a iste godine i za delegata partijske konferencije Crne Gore; uoči rata 1941. u Beogradu, bio je zadužen za rad po vojnoj liniji.

Zbog svog revolucionarnog rada, hapšen je 1935. godine na Cetinju, i 1938. godine u Beogradu. Pred policijom se primjerno držao.

Aprila 1941. vraća se u rodni kraj. Odmah se aktivno uključuje u pripreme za ustanak u srezu barskom (u opštini Paštrovići). Trinaestog jula 1941, kao rukovodilac ustanka u svom kraju, pošao je u oružanu borbu protiv okupatora. U ustanku su učestvovali stotine patriota, članova KPJ, SKOJ-a i simpatizeri iz dijela Crnogorskog primorja (Paštrovići). Uništili su sve karabinjerske posade od Budve do Bara. U tome je velike zasluge imao Vlado Rolović, koji je već u prvim oružanim akcijama pokazao organizatorsku sposobnost i hrabrost.

Novembra 1941. javlja se kao dobrovoljac za odlazak u Sandžak. Prvog decembra 1941, u sastavu Lovćenskog bataljona učestvuje u napadu na Pljevlja. I tu pokazuje primjerom kako se valja boriti. Pokazuje veliku prisebnost u najtežoj situaciji (borba u okruženju, protiv višestruko jačeg neprijatelja). Dvadeset prvog decembra 1941, kao politički komesar 1. čete, stajao je u stroju svog 1. crnogorskog (lovćenskog) bataljona 1. proleterske brigade. Od toga dana, on korača borbenim stazama 1. proleterske brigade. Divni su primjeri njegove hrabrosti u borbama na Okruglici, Žepi, Igmanu, na Ulogu, u Župi kod Kalinovika, na Sinjajevini. Ili na Dobrom Dolu, gdje je, na čelu čete, uskočio među četnike i nanio im teške gubitke. Poznati su i njegovi podvizi u borbama za Konjic i Livno, 1942. godine. U danima IV ofanzive uvijek je i jurišima na čelu 1. bataljona, kao njegov politički komesar.

Hrabar, samoprijegoran, marksistički izgrađen, dobar organizator, upućivan je na odgovorne dužnosti. Bio je rukovodilac politodjela 1. dalmatinske, potom rukovodilac politodjela 15. majevičke brigade, pa rukovodilac politodjela 17. istočnobosanske divizije. Za političkog komesara 38. divizije imenovan je 1944. godine.

Poslije završetka rata, 1945. godine upućen je na rad u OZN-u za Jugoslaviju. Dao je značajan doprinos uništenju neprijateljskih ostataka u našoj zemlji i suzbijanju neprijateljske djelatnosti.

U periodu izgradnje socijalizma obavljao je mnoge odgovorne dužnosti: načelnik Odjeljenja u OZN-i Jugoslavije, član Vlade Crne Gore, pomoćnik saveznog sekretara za inostrane poslove, sekretar Komiteta partijske organizacije DSIP, član Gradskog komiteta SK Beograda, ambasador SFRJ u Norveškoj, Japanu, Švedskoj. U Štokholmu je, 7. aprila 1971. godine, smrtno ranjen od grupe ustaških terorista, a osam dana kasnije podlegao je ranama.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, i više domaćih i stranih odlikovanja. Rezervni je general-major JNA.

Narodnim herojem proglašen je 9. aprila 1971. godine.

Rozman Franca Franc Stane

Rođen je 27. marta 1911. u Ljubljani, Slovenija, a porodica je živjela u selu Spodnje Pirniče, općina Ljubljana—Šiška. Tamo je i Rozman proveo svoje djetinjstvo. Otac mu je 1914. nestao na ruskom frontu, i ostavio porodici malo zemlje i trošnu kuću.

Rozman je, završivši četiri razreda osnovne škole, radio kod seljaka kao čobanin i sluga. Kako su mu se sestre udale, Sud je Francu i njegovom mlađem bratu odredio staratelje koji su ih više iskorištavali nego što su se o njima brinuli. Na njihovu sreću, dobili su, poslije mnogih, za staratelja Tina Rožanca, kasnije komunista i narodnog heroja. On je braću izveo na put i omogućio im da nauče zanat. Uticao je odsudno na Franca da postane klasno svjestan radnik i simpatizer Partije.

Franco je pekarski zanat naučio u Ljubljani, kod majstora Cimpermana. Poslije je, izvjesno vrijeme, radio kao kalfa kod istog tog majstora. Prijavio se dobrovoljno za odsluženje vojnog roka, u želji da ga prime u neku podoficirsku pilotsku školu, jer ga je privlačio vojnički poziv. Odbijen je zbog nedovoljne školske spreme, pa je vojni rok odslužio u pekarskoj četi, u Petrovaradinu, i dobio čin kaplara.

Poslije odsluženja vojnog roka, pokušao je da otvori u Medvodama svoju pekaru. Sam je radio sve poslove, i na kraju bankrotirao. Umoran i razočaran, odlazi u Italiju, da se dobrovoljno javi u talijansku vojsku i da se bori u Etiopiji. Nisu ga primili, jer se u međuvremenu rat već završio, a uz to su, izgleda, sumnjali da mu je namjera da prebjegne na stranu Etiopljana.

U jesen 1936. među prvima odlazi preko Italije u Francusku, a odatle u Španiju, gdje je učestvovao kao branilac prve odbrane Madrida, u novembru 1936. U proljeće 1937. poslat je na podoficirski kurs, koji je završio s vrlo dobrim uspjehom. Za kratko vrijeme je savladao ruski i španski jezik. Izvjesno vrijeme radi kao prevodilac sovjetskih instruktora. Primljen je i u KP Španije. Otrjesit i hrabar, bespriješkog vojničkog držanja, poslat je na oficirski kurs u Albasetu. Poslije završetka kursa, postaje poručnik i komandir čete bataljona "Dimitrov", u 15. internacionalnoj brigadi. Kasnije je unaprijeđen u čin kapetana, i postavljen za komandanta bataljona. U vrijeme povlačenja u Francusku, februara 1939, opet komandira bataljonom i vrlo vesto ga izvlači iz opkoljavanja.

Od 1939. do 1941. je u francuskim logorima, a aprila 1941, po direktivi Partije, odlazi na rad u Njemačku. Jula iste godine bježi iz okoline Lajpciga, gdje je radio kao pekar, i stiže, augusta, u Zagreb, odakle se pješke probija u Sloveniju i stiže u Ljubljanu.

Početkom septembra 1941, određen je za komandanta 1. štajerskog bataljona, kojim komandira u mnogim akcijama, i u poznatom pokretu prema Brezicama, u oktobru i novembru, kada su partizanske jedinice pokušale da spriječe masovnu deportaciju slovenačkog stanovništva. Kad se bataljon podijelio na manje grupe zbog zime, odlazi u Ljubljanu, gdje je postavljen za komandanta 2. štajerskog bataljona. Njime komandira u

pokušaju bataljona da se probije u njemačku okupacionu zonu, u decembru 1941, a poslije povratku logoruje na brdu Pogled, kod Ljubljane, gdje obučava borce.

U proljeće, bataljon prerasta u 1. štajersku partizansku brigadu, oko koje se obrazuje 2. grupa odreda. Rozman komandira u mnogim borbama, u maju i junu 1942, između ostalih kod Jančja i Mujave. Juna, grupa odlazi preko Notranjske i Gorenjske za Štajersku, gdje se probija početkom septembra, poslije teških borbi i danonoćnih marševa.

Dolaskom u Štajersku, organizira nove partizanske jedinice, a na početku 1943, poslije reorganizacije, postaje komandant 4. operativne zone, a 14. jula 1943 — komandant Glavnog štaba kada je naredbom od 1. maja 1943, unapređen u čin general-majora. Iduće godine, 1. septembra, unapređen je u čin general-lajtnanta.

Kad je 7. novembra, zajedno s grupom viših oficira, isprobavao novi engleski laki minobacač, kod Petrove Vaši, jedna mina je eksplodirala u samoj cijevi, i smrtno ga ranila. Istog dana je umro u bolnici Kanižarnica, kod Črnomlja.

Franc Rozman je tri puta ranjen: jednom u Španiji. i dva puta u Jugoslaviji.

Narodnim herojem proglašen je 11. novembra 1944. godine.

Rožanc Jožefa Tine

Rođen je 8. februara 1895, u selu Trata, Šentvid, općina Ljubljana—Siska, Slovenija. Otac mu je bio zemljoradnik s malo zemlje, tako da je porodicu hranio prevozeći robu konjskom zapregom. Poslije osnovne škole učio je obučarski zanat. U vrijeme prvog svjetskog rata, u sastavu 17. pješadijske regimente "Kranjski Janezi", ratuje prvo na ruskom, a poslije na talijanskom frontu. Učestvuje u pobuni u Judenburgu, 1917. je uhapšen poslije ugušivanja pobune i osuđen na smrt, a potom pomilovan.

Poslije rata, Rožanc se zapošljava u željezničkim radionicama u Dravljama, i vrlo brzo se od obučara prekvalificirao u livca. Tu učestvuje u štrajku željezničara, 1921. Godinu ranije oženio se i preselio kod supruge koja je imala kuću i nešto zemlje u selu Spodnje Pirniče.

U novoj sredini, Rožanc stiče povjerenje većine seljaka, iako je bio ateist i stranac. Radi u vatrogasnom društvu i Savezu planinara, a bio je i odbornik općine Šmartno. U vrijeme monarho-fašističke diktature, 1929, oduzet mu je mandat na traženje imućnih seljaka i zanatlija, jer je istupao protiv njih. Kao općinski odbornik, bio je u to vrijeme i staratelj braći Martinu i Francu Rozmanu, čiji je otac nestao na ruskom frontu u vrijeme prvog svjetskog rata. Uticao je na braću Rozman i umnogome je njegova zasluga što je Franc otišao u Španiju.

Poslije požara, radionica u Dravljama nije više obnavljana, pa su radnici prešli na posao u Sisku, tamo je radio i Rožanc, i tu je, kad mu je bilo 40 godina, 1935. primljen u Partiju. To što su ga tek tada primili svjedoči da je već odavno bio po uvjerenju komunist, a što nije ranije postao član Partije — samo je odraz ondašnjih organizacionih slabosti. Ubrzo je postao sekretar ćelije u ložionici željeznice, a pored toga je nastavio da radi politički u selu u kojem je živio. Davao je svima primjer ličnim poštenjem i primjernim porodičnim životom.

U vrijeme kapitulacije Jugoslavije, Rožanc se ističe u skupljanju oružja i municije, za što je imao prilično mogućnosti u ložionici, koja je bila pored željezničke stanice, kroz koju su prolazili mnogi vozovi s vojskom, naoružanjem i municijom.

Spodnje Pirniče su bile u njemačkoj okupacionoj zoni, a Ložionica u Ljubljani u talijanskoj zoni. Do početka ustanka, Rožanc s urednim ispravama svakog dana odlazi na posao i vraća se kući, što mu omogućava da obavlja kurirske poslove održavajući vezu između rukovodstva u Ljubljani i organizacija u okolini. Nacistička policija dugo nije sumnjala u njega, a kad je htjela da ga uhapsi, oko 20. augusta 1941, on im je pobjegao. Uhapsili su mu suprugu, ali su je, oktobra, pustili. Tada su Rožanc i supruga prešli demarkacionu liniju i otišli u Ljubljanu. Van bračni sin njegove supruge i njegov sin bili su tada već partizani, i obojica poginuli 1942. godine.

Rožanc je u Ljubljani našao stan kod Petra Romavha, sekretara Komiteta KP željezničkog čvora, čiji je i sam Rožanc bio član. U Komitetu je Rožanc imao razna zaduženja, ali je uglavnom putovao, vršeći kurirske poslove. Prilikom tih putovanja, izvršavao je mnoge važne zadatke, naročito prenoseći materijal za potrebe partizanskih odreda.

Prvog juna 1942, talijanska policija je slučajno, ili "zaslugom" nekog potkazivača, zaustavila na ulici Petra Romavha, kod koga je stanovao Rožanc. Prilikom pretresa, našli su kod njega nekoliko letaka i primjeraka ilegalnih novina, a u stanu dosta ilegalnog materijala. Tada su uhapsili i Rožanca sa suprugom. Ništa im nisu mogli dokazati, pa su nju poslali u logor na Rabu, a Rožanca u Gonars. U logoru su se našli izdajnici koji su ga prokazali, pa je vraćen u Ljubljano i tamo saslušan. Nije ni riječi progovorio.

U to vrijeme, 13. oktobra 1942, u svojoj vili u Ljubljani, ubijen je bivši ban Dravske Banovine, doktor Marko Natlačen, vod Slovenačke bele garde, Talijani su još istog dana, za odmazdu, pred njegovom kućom, strijeljali 24 taoca, među njima i Rožanca. Prema talijanskom izvještaju taoci su, pred strijeljanje, uzvikivali parole i pozdravljali pesnicama. Rožanc nije odmah bio mrtav. Pridigao se na koljena i uzviknuo: "Smrt fašizmu!", i podigao pesnicu na pozdrav. Tada mu je jedan talijanski oficir ispalio metak u glavu.

Narodnim herojem proglašen je 21. jula 1953. godine.

Rudolf Janka Janko

Rođen je 23. jula 1914. u Križu kod Komende, Kamnik, Slovenija. Potiče iz seljačko-radničke porodice.

Mladost je proveo kod oca u Notranjskoj. Osnovnu školu je pohađao u Begunjama kod Cerknice, i završio 5 razreda. Zatim je živio kod majke u Ljubljani, i stekao stručno obrazovanje za kirurškog tehničara. Godine 1935. bio je zaposlen u Jesen i čama. u fabrici "Sava", i učestvovao u štrajku solidarnosti jeseničkih radnika željezare. Godine 1935. i 1936. služio je kadrovski rok u Zagrebu. Poslije povratka iz vojske, zaposlio se u fabrici „Unitas“ u Ljubljani, i učestvovao u izborima radničkih po vere ni ka. Godine 1938. zaposlio se u fabrici EKA u Ljubljani. Tada je učestvovao u demonstracijama protiv njemačkog nacizma, koji je tih dana anektirao Austriju i raskomadao

Čehoslovačku. Godine 1940. stupio je u Društvo prijatelja Sovjetskog Saveza. Prilikom raspada jugoslovenske vojske, bio je u Velikoj Gorici, kod Zagreba.

Kada se vratio kući, priključio se onima koji su počeli skupljati i skrivati oružje, opremu i drugi vojni materijal. Maja 1941. godine postao je kandidat za člana KPJ, a mjesec kasnije primljen je u Partiju.

U fabrici EKA bio je povjerenik za vojna pitanja, od novembra 1941. povjerenik Delavske enotnosti. Od januara 1942, bio je sekretar partijske ćelije u fabrici, i u isto vrijeme član RK KPS Bežigrad u Ljubljani, a pred odlazak u partizane, komandant bataljona Narodne zaštite Rožna Dolina.

Trinaestog jula 1942. stupio je u narodnooslobodilačku vojsku, u 1. četu 1. bataljona Dolenjskog odreda, i bio pomoćnik mitraljesca. Oktobra 1942. postao je politkomesar čete u 3. bataljonu "Šercerove brigade", a zatim zamjenik političkog komesara 3. bataljona. Kao hrabar borac, napredovao je, i 13. jula 1943. postao politički komesar "Šercerove brigade" i vršio tu funkciju do kapitulacije Italije.

Poslije kapitulacije Italije, za nekoliko dana su bile otvorene ceste i ograda od bodljikave žice kojom je bila okružena Ljubljana, i na hiljade Ljubljančana je stupilo u partizane. Veći dio pridošli ča okupio se na Golom, iznad Iga, gdje je 10. septembra 1943. formirana Ljubljanska brigada. Glavni organizator i osnivač brigade bio je Janko Rudolf, koji je bio imenovan za prvog političkog komesara brigade. Brigada, mada sastavljena pretežno od novih boraca, uskoro je postala dobro organizirana, čvrsta i borbena vojna jedinica, za što mnogo zasluga ima Janko. Posebno valja spomenuti borbe koje su vodile Ljubljanska i "cankareva brigada" s Nijemcima, 1. i 2. novembra na Ilovi gori. Međutim, Janko ide na novu dužnost. Decembra 1943. postao je komandant 18. divizije, a februara 1944. komesar iste divizije (u sastavu 18. divizije bile su 8. Levstikova, 9. i 10. Ljubljanska brigada).

U drugoj polovini novembra 1943, 18. divizija otišla je u Gorski kotar, da bi zajedno s hrvatskim jedinicama oslobodila taj kraj. Na tom pohodu je divizija napala i zauzela ustaško uporište Vrbovsko, 23. decembra 1943. godine.

Već jula 1944. otišao je na novu dužnost — u sastav IX korpusa, i postao politički komesar 30. divizije. U 30. diviziji bio je do 20. januara 1945, kada je u borbi za Trnovo, kod Gorice, teško ranjen.

Poslije rata je vršio niz visokih i odgovornih funkcija. Od 1957. do 1959. bio je predsjednik Republičkog veća Saveza sindikata Slovenije, zatim član Izvršnog veća Slovenije. Od 1960. do 1962. bio je sekretar Sreskog komiteta KP Kranj, a od 1969. do 1978. predsjednik Republičkog odbora Saveza udruženja boraca NOR Slovenije. Od te godine bio je potpredsjednik Skupštine Slovenije.

Pored toga je bio potpredsjednik Saveznog odbora SUBNOR Jugoslavije, član Predsjedništva Centralnog komiteta SK Slovenije. Bio je član Predsjedništva SUBNOR Jugoslavije, član Predsjedništva SUBNOR Slovenije i član Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 22. decembra 1951. godine.

Rukavina Ivana Ante

Rođen je 1922. godine u Žegarima kod Bihaća, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u Bihaću, a zatim je učio obučarski zanat. Kao mlad radnik, gotovo dijete, stupa u napredni radnički i omladinski pokret. Godine 1938. postao je član podružnice Saveza zanatsko-industrijskih radnika u Bihaću (URSJ). Početkom 1939. godine aktivno učestvuje u organiziranju obučarskih radnika u sklapanju kolektivnog ugovora za povišenje radničkih nadnica; ugovor je s poslodavcima potpisan istog dana kad je akcija pokrenuta.

Godine 1940, kada je pokrenuta akcija za socijalno osiguranje svih zaposlenih, za povišenje nadnica i sklapanje kolektivnog ugovora s 130 radnika zaposlenih na izgradnji vojnih kasarni u Žegarima, organizira prikupljanje novčane pomoći. Ističe se u prikupljanju pomoći prilikom štrajka rudara u Ljubljani, kao i pomoći našim dobrovoljcima koji su se na strani Republike borili u španskom građanskom ratu.

Zbog naročite aktivnosti u izvršavanju zadataka u svim akcijama koje je organizirala mjesna partijska organizacija, kao provjeren omladinac, primljen je 1939. godine u SKOJ, a 1940. godine u KPJ. Aprila 1941. godine postao je član MK KPJ za Bihać.

Kada mu je Partija povjerila zadatak čuvanja partijskog materijala (leci, okružnice, „Proleter“, „Istoriju SKP (b)“), ispoljio je naročitu umješnost u čuvanju i rukovanju ovim materijalom. Pošto mu se kuća nalazila u blizini groblja, on je sve ove materijale čuvao u grobnici, tako da, i pored svih hapšenja i premetačina stanova članova KPJ i SKOJ-a, koje su vršili policija i žandari, pa čak i zloglasni beogradski agenti Kosmajac i Vujković — nisu pronađeni ovi materijali, niti je izvršena provala u Mjesnoj partijskoj organizaciji. Prilikom dolaska u Kamensko (Lika), donio je prijemnik „(Istorije SKP(b))“, koji je, u danima ustanka 1941. godine, bio jedini i prvi primjerak koji se počeo umnožavati za potrebe članstva KPH u operativnoj grupi ličkih partizanskih odreda.

Do jeseni 1941. godine ilegalno radi u Bihaću, zatim se prebacuje u Kamensko (Lika), gdje stupa u jednu od četa Operativne grupe ličkih partizanskih odreda. Poslije kratkog zadržavanja u Kamenskom, na poziv OK KPJ za Podgrmeč, stupa u Bihaćku četetu 1. krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda.

Već u prvim akcijama istakao se velikom hrabrošću. U početku, naoružan samo kocem, jurišao je na neprijatelja. U borbama se uvijek nalazio na čelu jedinice, i u najtežim situacijama ostajao je uporan i odličan. Neustrašiv, druželjubiv, uvijek veseo i nasmijan, uspio je da dobije simpatije naroda i boraca. U borbi stečenim autoritetom, provodeći politiku NOP uspješno je radio na suzbijanju bratoubilačkog pokolja i stvaranju bratstva i jedinstva.

Početkom 1942. godine, po direktivi OK KPJ za Podgrmeč, odlazi na dužnost zamjenika političkog komesara omladinskog bataljona 5. krajiškog narodnooslobodilačkog partizanskog odreda.

Juna 1942. godine, u borbama za oslobođenje Glamoča istakao se u jurišu na položaje talijanskih fašista. Tada je i ranjen. Novembra 1942. godine, u borbama za oslobođenje Bihaća, ističe se u borbi s ustaško-domobranskim jedinicama u selu Golubiću. Potom se istakao, više puta, i kao borac i kao starješina.

Poginuo je 4. juna 1943. godine u selu Vijaćanima, kod Prnjavora, kad je, iz stojećeg stava, puškomitraljeskom vatrom zadržavao nadiranje Nijemaca.

Narodnim herojem proglašen je 5. juna 1951. godine.

Rukavina Ivana Ivan

Rođen je 26. siječnja 1912. u Otočcu u Lici, Hrvatska. Student.

Ivan Rukavina je prije rata živio u Gračacu i Ogulinu, gdje je pohađao gimnaziju. Završni razred gimnazije i veliku maturu završio je u Zagrebu. Poslije završene gimnazije, upisao je studij medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Na fakultetu se ubrzo povezao s pripadnicima naprednog studentskog pokreta, a godine 1933. je postao član SKOJ-a. Još kao skojevac, bio je uhapšen kada je rasturao letke, te je od tada živio pod strogom prismotrom policije. Pošto mu je bio otežan revolucionarni rad, Ivan Rukavina je ubrzo, odlukom Partije, emigrirao u inozemstvo. Najprije je, 1934, otišao u Beč, a slijedeće, 1935, u Prag, kada je i primljen u KP. U

Pragu radi, tokom 1935. i 1936. godine u Tehnici KPJ, koja je pripremila izdavanje partijskog lista „Proleter“.

U vrijeme priprema za partijsku konferenciju u Pragu ponovno je uhapšen, ali je ubrzo pušten iz zatvora. U prosincu 1936. godine odlazi u Španiju i učestvuje u borbama na strani Španske republikanske armije. U španskom građanskom ratu Rukavina se istakao u nizu borbi kao vodnik u bataljonu „Dimitrov“. Ubrzo je napredovao do čina kapetana Republikanske armije, a poslije ozdravljenja postao je komandant bataljona „Đuro Đaković“. Poslije pada Katalonije, prešao je s ostalim španjolskim dobrovoljcima u Francusku, gdje je interniran u koncentracioni logor. Godine 1939. uspio je da se izvuče iz logora i da se vrati u zemlju. Ivan Rukavina se uključio u rad zagrebačke partijske organizacije, a naročito je aktivan u SKOJ-u, te postaje član PK SKOJ-a za Hrvatsku.

Napad na Jugoslaviju, travnja 1941. godine, zatekao je Rukavinu na odsluženju vojnog roka u Nikšiću. Poslije raspada vojske Kraljevine Jugoslavije, zarobljen je od Talijana. Poslije petnaest dana provedenih u logoru, uspijeva pobjeći i vratiti se u Zagreb, gdje se ponovo uključuje u rad partijske organizacije. U pripremama za podizanje ustanka postavljen je, svibnja 1941. godine, za člana Vojnog komiteta za Hrvatsku. U lipnju 1941. godine odlazi na Baniju, gdje sudjeluje u osnivanju Sisačkog partizanskog odreda. S Banije se Ivan Rukavina ponovno vraća na kratko vrijeme u Zagreb, a početkom kolovoza odlazi na Kordun, gdje radi na formiranju partizanskih odreda. U studenom 1941. godine postavljen je za komandanta Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske. Na toj je dužnosti ostao do studenog 1943, kada je postavljen za komandanta IV korpusa NOVJ. Od studenog 1944. do veljače 1945. godine Ivan Rukavina je komandant Vojne uprave za Vojvodinu, a zatim šef Vojne misije u Parizu.

Poslije oslobođenja, Rukavina je bio na dužnosti načelnika III uprave Generalštaba Jugoslovenske armije, na dužnostima u Ministarstvu obrane, načelnik Više vojne akademije i komandant armije. Na VI i VII kongresu SKJ izabran je za člana CK SKJ, a na V kongresu SKH za člana CK SKH. Danas živi u Zagrebu, u činu generala armije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Rukavina Pavla Ivan Siđo

Rođen je 17. siječnja 1901. godine u Mošćenici, Petrinja, Hrvatska, u siromašnoj seljačkoj porodici. Još od najranijeg djetinjstva morao je sebi zarađivati kruh, a uz to i pomagati roditelje. Poslije završene osnovne škole, zaposlio se kao čuvar stoke u tvornici „Gavrilović“ u Petrinji. Ubrzo je otišao u Sisak, na kovački zanat. Kada je završio zanat, zaposlio se na željeznici, u Sisku, a kasnije radi u željezničkoj ložionici u Subotici.

Još kao šegrt, Ivan je pripadao naprednoj omladini, a u Subotici je sindikalni funkcioner. Njegov rad ubrzo je zapazila policija, pa je protjeran iz Subotice. Rukavina tada odlazi u Vinkovce, gdje nastavlja rad u Pokretu. Zbog te aktivnosti ponovo je, 1937. godine, protjeran iz Vinkovaca u Sisak. U Sisku se zaposlio u Ložionici, i

odmah je povezoao s partijskom ćelijom Ložionice. Tu je, 1937. godine, postao član KP. Do okupacije, Rukavina je neumorno radio, sudjelovao u štrajkovima, demonstracijama i drugim akcijama.

Kada je, 22. lipnja 1941, Vlado Janić otišao s prvom grupom komunista iz Siska u partizane, Rukavina je preuzeo dužnost sekretara Gradskog komiteta KPH Siska. Sada Rukavina još neumornije radi, a često i sam izvodi akcije. Tako je, srpnja 1941, Siđo podmetnuo minu pod vlak, koji je ulazio u sisačku stanicu. Poslije te akcije, uhapšen je i podvrgnut mučenju; ali, kako ništa nije priznao, pušten je na slobodu. Pored borbenih akcija, Rukavina je formirao i narodnooslobodilački odbor Siska, organizaciju Antifašističke fronte žena, i posebno pomogao u radu omladinske organizacije. U Sisku je ostao do 1943, kada je bio prinuđen, zbog opasnosti od hapšenja, da ode na slobodnu teritoriju Banije, gdje je nastavio rad. Međutim, kada je saznao da je u provali u partijsku organizaciju Siska uhapšena Nada Dimić, i da je u pokušaju bijega iz zatvora teško ranjena i uhapšena, odlučio je da dugogodišnjeg aktivista Partije, koju je dobro poznao iz ilegalnog rada, oslobodi. Preobučen u ustašku uniformu, ušao je u sisačku bolnicu. Stražara koji je čuvao Nadu Dimić razoružao je a njoj viknuo da se spremi i ide s njim. No, plan nije uspio. U bolnici je nastala uzbuna. Siđo je potrčao prema izlazu, i Nijemcima koje je sretao vikao: "Gore je partizan", a sam je uspio pobjeći na slobodnu teritoriju.

Poginuo je u selu Roženici, 27. prosinca 1943, kada je pošao da razoruža njemačkog vojnika koji se krio u jednoj osamljenoj kućici. Kada je prišao vratima, Nijemac ga je ubio puškomitraljezom. Poginuo je kao potpukovnik NOVJ.

Ivan Rukavina Siđo, hrabri borac i iskusni revolucionar, dao je za slobodu svog naroda život svoje supruge, sina-partizanskog kurira i vlastiti život.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Runko Miloša Zvonko Pavle

Rođen je 4. januara 1920. u Ljubljani, Slovenija. Otac mu je bio istarski Hrvat, a majka Srpkinja iz Gacka. Prije 1. svjetskog rata i u vrijeme rata, porodica Runko je živjela u Puli, gdje mu je otac bio policajac. Poslije talijanske okupacije Istre, porodica je došla u Ljubljanu, i stari Runko je i tu kratko vrijeme bio policajac.

Zvonko je završio osnovnu školu u Šiški, predgrađu Ljubljane. Porodica je stanovala u starim vojničkim barakama, gdje su uglavnom živjele izbjeglice iz Koruške, Istre i Slovenskog primorja. Poslije osnovne škole, produžio je školovanje u gimnaziji, u Bežigradu. Najstariji brat u to vrijeme već je radio u željezničkim radionicama, i donosio je komunističku štampu. Zvonko je bio, kao mnogi drugi sinovi izbjeglica, u početku jugoslovenski

nacionalista i član "Sokola".

Štampa, koju mu je donosio brat, vrlo brzo je uticala na Zvonka. Istupa iz "Sokola", odbacuje nacionalizam i počinje da surađuje s komunistima, tako da je, već 1936. godine, primljen u SKOJ. Uoči Božića, 1937. godine, kad su đaci imali kratki raspust, odlazi s nekoliko mladića u planine, da tamo u jednoj kući proučava marksizam. Tamo je trebalo da dođe i tadašnji student medicine Sergej Krajger, upravo pušten iz Sremske Mitrovice, gdje je izdržavao kaznu, i dva druga omladinca bili su već u zatvoru, zbog političke aktivnosti.

Izgleda da ih je pratila policija, uz to su neki mještani javili žandarmeriji da se u planinarskoj kući nalazi grupa sumnjivih đaka. Došli su policijski agenti i pohapsili ih, i napravili kod svih premetačinu. Našli su neke materijale, zbog čega su izvršili premetačine i kod njihovih kuća, i opet su ponešto našli.

Zvonko Runko se vrlo vješto izgovarao, ali je ipak bio mjesec dana u istražnom zatvoru. Nepunoljetan, nije mogao da bude kažnjen sudski, već je predat nadležnim školskim vlastima. Isključen je iz svih srednjih škola u Jugoslaviji, ali s pravom polaganja privatnih ispita. Poslije isključenja, Runko se posvećuje isključivo političkom radu među omladinom.

1940. godine pozvan je u vojsku, ali je odbijen zbog čira na stomaku. Krajem godine, ili u početku 1941, primljen je u Komunističku partiju Jugoslavije.

Već u ljeto 1941. organizira u Šiški, pod rukovodstvom Franca Ravbara Viteza, tri udarne grupe koje su kasnije izvršile mnoge akcije. U oktobru ga traži policija, ali ga ne nalazi kod kuće. Od tada kreće se po gradu s obojenom kosom i lažnim ispravama. Jednom su ga policajci legitimirali i htjeli da ga uhapse kao sumnjivog, ali je pobjegao, iako su za njim pucali.

Kad su talijanske vojne vlasti, krajem februara 1942. godine, zatvorile Ljubljanu pojasom žičanih prepreka i bunkera, i počele masovno da odvođe muškarce u logore, kretanje i zadržavanje ilegalaca u gradu postaje vrlo teško. Zbog toga, rukovodstvo šalje Runka u Novo Mjesto, da tamo radi na organizaciji udarnih grupa. Prvog marta 1942, s lažnim ispravama putuje vozom iz Ljubljane.

U novoj, nepoznatoj sredini i u manjem gradu vrlo brzo je uhapšen. U zatvoru pretvara se da je obolio od upale slijepog crijeva, poslije čega je prebačen u bolnicu zbog operacije. Operiran je, poslije čega s još nezacijeljenom ranom, uz pomoć ljekara, bježi iz bolnice skačući kroz prozor. Izvjesno vrijeme se još liječio kod povjerljivih ljudi u okolini Novog Mjesta, a poslije odlazi u partizane.

Tamo postaje član štaba 3, grupe odreda, odgovoran je za Varnostno-obveščevalnu službu. Početkom juna 1942, dobio je zadatak da u okolini Novog Mesta izvidi i što se tamo dešava oko sumnjivog "štajerskog bataljona", u kojem su bili, u partizane preruseni, belo-gardisti. Oni su činili sve da narod omrzne narodnooslobodilački pokret.

Šesnaestog juna 1942. godine, grupa lažnih partizana namamila je Runka i njegovog pratioca na sastanak u šumi kod crkve svetog Roka, u blizini Novog Mesta. Tamo su obojicu mučki zaklali, a leševe zakopali.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Rustanbeg Milan

Rođen je 14. rujna 1914. u Delnicama, Hrvatska. Kada mu je bilo šest godina, ostao je bez roditelja. Još kao dječak otišao je u Vojvodinu, i zaposlio se u Ridici. Učio je brijački zanat, koji nije izučio, jer ga je vlasnik brijačnice tjerao da radi druge poslove. Poslije četiri godine, vratio se u Delnice, i zaposlio se kao fizički radnik. Okupaciju Jugoslavije dočekao je kao simpatizer KP.

U Delničku partizansku četvu otišao je 6. listopada 1941. godine. Pokazao je izuzetnu hrabrost kada se, s još jednim drugom, dobrovoljno javio za opasan zadatak. Naime, u Delnicama je bilo nekoliko ljudi koji su bili protivnici NOP-a. Među njima se isticao Ladislav Šporer, ustaški doušnik i krivac za smrt jednog skojevca. Delnička četa je donijela odluku da ga ubije. Milan je krenuo prema

Delnicama, koje je okupator već bio opasao bodljikavom žicom i bunkerima. Uspio se provući mimo neprijateljskih straža, i uspješno izvršiti zadatak.

Kao izvrstan skijaš, bio je komandir skijaškog voda, a zatim je postavljen za komandira Delničke partizanske čete. U KP primljen je 1942. godine.

Sredinom 1942, neprijatelj je namjeravao napasti Moravičku partizansku četvu, koja je imala logor na Litoriću. O tome je Štab Pete operativne zone Hrvatske obavijestio Delničku četvu, koja je s komandantom Milanom Rustanbegom stigla na vrijeme, zauzela pogodne položaje i odbila neprijateljski napad.

Kad je, u srpnju 1942, formiran Udarni bataljon 2, primorsko-goranskog NOP odreda, u njegov je sastav ušla i Omladinska četa bataljona „Goranin“, s komandirskom Milanom Rustanbegom. Dužnost komandira Omladinske čete Milan je obavljao i u 6. brigadi NOVH, koja je formirana polovinom listopada 1942. Godine 1943. Milan je postavljen za komandanta bataljona "Matija Gubec". Kao komandant bataljona, postigao je izvanredne uspjehe u napadu na neprijatelja kod Broda na Kupi, i na cesti Crni Lug — Gerovo.

U drugoj polovini 1943. Milan Rustanbeg je upućen na karlovačko područje, gdje je, kao iskusni vojni rukovodilac, preuzeo dužnost komandanta 1. karlovačkog partizanskog odreda,

Početakom 1944, Milan je opet u svom Gorskom kotaru, sada kao komandant 2. brigade 13. primorsko-goranske divizije. S brigadom je postigao značajan uspjeh u napadu na neprijateljski aerodrom kod Kikovice. Prilikom napada na neprijateljski garnizon u Zlobinu, 23. rujna 1944, teško je ranjen. Ubrzo je podlegao ozljedama.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Ružička Ivana Josip

Rođen je 10. kolovoza 1919. u Otkopima, Daruvar, Hrvatska.

Poslije završene osnovne škole u Končenicima, Josip Ružička se zaposlio kao sezonski najamni radnik u Ribnjačarstvu Končenicima. Iako mu je tada bilo samo dvanaest godina, mladi Ružička je već tih dana uvidio da je za rješavanje osnovnih pitanja radničke klase neophodna radnička organizacija, koja će okupiti sve radnike u borbi za njihova prava.

Radnička organizacija stvorena je 1929. godine, ozbiljnije je počela djelovati 1936. Te godine radnici su, petodnevним štrajkovima, uspjeli od poslodavaca izboriti skraćivanje radnog vremena od 12 na 10 sati, i povećanje nadnice za 50 para. Ružička se u ovom štrajku posebno istakao. Sprečavao je novu radnu snagu, koju su poslodavci iz susjednih sela htjeli dovesti na posao.

Listopada 1941, Ružička je pozvan u domobransku vojsku. Najprije je bio u Slavenskoj Požezi, a zatim dobiva prekomandu u Zagreb, gdje se povezuje sa simpatizerima NOP-a. Veljače 1942, odlazi na dopust u rodno mjesto Otkope, gdje je već bio formiran NOO

Ružička, kao simpatizer NOP-a, predaje svoje oružje, pištolj i uniformu NOO-u, i u civilnom odijelu se vraća u Zagreb. U Zagrebu su ga ustaše uhvate i zatvore. Ružička uspijeva, ožujka 1942, iz zatvora pobjeći, pa se prebacuje na sektor Garića, gdje se povezuje s partizanima.

Prvo je bio borac, kasnije vodnik, pa komandir čete. Isticao se snalažljivošću i hladnokrvnošću. S grupom drugova razoružavao je mnoge domobrane i ustaše. Ujesen 1942, prelazi s grupom drugova na sektor Daruvara, vodeći, uz put, borbe s raznim neprijateljskim jedinicama. Tada je i ranjen, pa je izvjesno vrijeme morao ostati u Otkopima na liječenju, gdje pomaže radu NOO. Kad je ozdravio, vratio se u jedinicu. Početkom 1943, kao dobar borac i rukovodilac, Ružička postaje član Komunističke partije, a malo zatim odlazi na srednji partijski kurs, kojeg s uspjehom završava.

Trećeg svibnja 1943, Ružička postaje komandant novoformiranog Čehoslovačkog bataljona, koji je bio pod neposrednom komandom Treće operativne zone. U sastavu 17. brigade, bataljon prelazi s Javornika preko Psunja, na Baniju. Tada Ružička izvodi uspješnu akciju protiv neprijatelja kod Zelenika. U akciji je ranjen, pa se opet vraća u Otkope, i nastavlja rad u NOO-u. Poslije oporavka, odlazi u Štab 12. divizije, a veljače 1944. postaje komandant Čehoslovačke brigade "Jan Žižka", osnovane 26. listopada 1943, u Bučju.

U borbama brigade u Moslavini, Slavoniji, Požeškoj kotlini i Posavini bio je više puta ranjen. Zbog vojnog usavršavanja, u zimu 1944. godine, napušta jedinicu. Završio je vojno-politički kurs u Štabu VI korpusa. Veljače 1945, ponovo se vraća u Brigadu „Jan Žižka“, na dužnost komandanta brigade. Na toj dužnosti ostao je do pogibije. Poginuo je kao major Jugoslovenske narodne armije, 7. veljače 1945, kod Orahovice, u borbi protiv Nijemaca.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Sabljak Nikole Ivan

Rođen je 21. lipnja 1919. u Rakovici, Karlovac, Hrvatska. Obučarski radnik.

Živio je u Zagrebu, gdje je 1938. stupio u Ujedinjeni radnički savez. Ubrzo se istakao političkim radom među radničkom omladinom. Godine 1940. primljen je u Komunističku partiju. Kao član Partije, još proširuje politički rad s omladinom, ističući da je neophodna suradnja radničke i seljačke omladine.

Poslije okupacije i formiranja NDH, jedan je od glavnih organizatora akcija omladinskih udarnih grupa u okupiranom Zagrebu. U to vrijeme izabran je i u Mjesni komitet SKOJ-a za Zagreb. Prepoznat od ustaških agenata na ulici, uhapšen je 5. kolovoza 1941. godine, a ubrzo zatim interniran u logor u Jasenovcu. U logoru nastavlja da radi s omladinom, nastojeći organizirati internirane omladince, U siječnju 1942, prebačen je u logor Stara Gradiška, gdje je izabran za sekretara logorskog partijskog rukovodstva. Zbog političkog djelovanja među zatvorenicima, nekoliko puta je bio u samici.

Radeći kod nekog ustaše kao posilni, Ivan Sabljak je uspio, preko nekih logoraša upućivanih na rad van logora, da uspostavi vezu s Kozaračkim partizanskim odredom. Bilo je planirano da Odred napadne logor i oslobodi zatočenike. U tome je trebalo da daju pomoć i komunisti logoraši. Njih je za tu akciju pripremao Ivan Sabljak, organizirajući krađe oružja od ustaša u logoru.

Oslobođenje zatočenika bilo je planirano za ljeto 1944. godine; no, ustaška nadzorna služba uspjela je da otkrije plan akcije. Ubrzo su saznali da je glavni organizator pokušaja bijega Ivan Sabljak. Bačen je u samicu, ali unatoč mučenju nije odao ostale organizatore akcije. Kada su uvidjeli da od njega ne mogu ništa saznati, povelu su ga, jedne noći u listopadu 1944. godine, na strijeljanje. Nastojeći iskoristiti posljednju priliku za bijeg, Ivan Sabljak je počeo bježati, ali su ga u bijegu ustaše ubile.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Sadiku Ramiz Baca

Rođen je u Peći 1915. godine, Kosovo. Ovdje je završio osnovnu školu i nastavio srednju. Srednje i više obrazovanje bilo je tada isključivo privilegija imućnih, a Ramizov otac nije pripadao njima. Ipak, uz veliku želju i odlično učenje, Ramiz je opovrgao tu tradiciju, i završio gimnaziju.

Svoje mlade dane Ramiz provodi na tri fronta: uči, revolucionarno radi i pomaže u poslu boležljivom ocu.

Sve svoje slobodno vrijeme Ramiz Sadiku ispunjava čitanjem naučne, i naročito političke literature. Zbog čitanja ruskih pisaca, 1933. kažnjen je s 10 dana zatvora. Iste godine, veoma aktivna organizacija SKOJ-a u gradu prima ga u svoje redove. Mesni komitet ga, 1936, godine, prima u KPJ; 1937. postaje član Biroa OK KPJ za Kosovo i Metohiju. Progona koji su ga pratili u srednjoj školi nastavljeni su i u Beogradu, u vrijeme studiranja na Pravnom fakultetu. Inače, da bi joj se sin prehranio i mogao da studira, majka je prodavala stvari u kući.

U Beogradu, Ramiz Sadiku odmah stupa u redove beogradskih skojevaca i komunista. Policija prati svaki njegov korak, Godine 1938. kosovskim studentima, skojevcima i komunistima OK KPJ je naložio da štampaju Proglas — zahtjev za nacionalnu ravnopravnost Albanaca. U ovom Proglasu režimu buržoaske Jugoslavije upućen je oštar zahtjev da prestane s iseljavanjem Albanaca i oduzimanjem njihovog zemljišta. Ovaj Proglas, u čijem je sastavljanju učestvovao i Ramiz, i potpisao ga s još 68 drugova, naišao je na veliki odjek u masama. Proglas je upućen i Društvu naroda u Ženevi.

Talijanskoj okupaciji Albanije 1939. godine žestoko su se suprotstavili svi Albanci. OK KPJ organizira javne skupove na Kosovu i politički osvjetljava fašistički upad u Albaniju. Komunisti štampaju i letke namijenjene Albancima i ukazuju im na neravnopravan položaj. Policija Peći ima u rukama desetak ovih letaka, i organizira hapšenje za hapšenjem. Zatvoren je i Ramiz Sadiku. Dva mjeseca tamnovao je u Peći, a onda ga, posle boravka u zatvoru na Adi Ciganliji, ponovo vraćaju u rodni kraj, na suđenje. Tužilac je tražio smrtnu kaznu, ali nijedna krivica "izdajstva domovine" nije mogla biti dokazana, pa je oslobođen.

S treće godine prava morao je na odsluženje vojnog roka; upućen je u 42. pješadijski puk u Bjelovaru. Ovdje je svoje revolucionarno djelovanje proširio na brojne vojnike i napredne oficire i uspostavio vezu s partijskom organizacijom grada.

Aprila 1941. godine, zajedno s komunistički nastrojenim vojnicima, organizirao je žestok oružani otpor okupatoru. Zarobljen je na borbenoj liniji i sproveden u gradski logor. Međutim, bjelovarski komunisti su ga izbacili.

U rodnom kraju su ga čekali drugovi. Velikih zadataka je bilo na pretek. Narodu je valjalo objašnjavati da je okupator za sve žitelje Kosova okupator, bez obzira što se, nasuprot režimu stare Jugoslavije, prurušio kao "oslobodilac" Kosova. Okupatorske vlasti znaju Ramizovu nepokornost i revolucionarnost, i jedva čekaju priliku da ga ubiju. Zato on živi ilegalno, ali i

stalno je prisutan u Birou OK KPJ u početku okupacije rukovodi OK KPJ gotovo sam, jer su mnogi rukovodioci prešli u Crnu Goru.

Jula 1942. uhvaćen je na partijskom zadatku u Peći, i zatvoren u zloglasnu Šeremet--kulu, Okovan, ovdje je bio zatočen sve do septembra, kada je prebačen u zatvor u Tirani.

Partijska organizacija u ovom zatvoru organizirala je bijeg istaknutog kosovskog revolucionara. Odmah posle izlaska, zajedno s Kolj Širokom, ilegalno prelazi na Kosovo.

Aprila 1943. Ramiz Sadiku i Boro Vukmirović borave u Đakovici. Odlučeno je da njih dvojica krenu s odredom „Emin Duraku" prema Jablanici; ali baš u to vrijeme dolazi Svetozar Vukmanović Tempo u Prizren, i Boro i Ramiz kreću mu u susret.

Na putu ih je fašistička policija iznenadila, prepoznala i uhvatila. Znala je da su visoki rukovodioci NOP-a i pokušala da odmah izvuče podatke, zvjerskim mučenjem, duž puta od Đakovice prema Prizren u. Kod sela Landovice, policija čini posljednji pokušaj da ih, zagrljene, razdvoji. Na naredbu da se razdvoje, zagrlili su se još jače. Bratski zagrljeni, ubijeni su rafalima, i ostali simbol bratstva i jedinstva.

Narodnim herojem proglašen je 6. marta 1945. godine.

Salihagić Bećira Himzo

Rođen je 1917. godine u selu Šujici kod Duvna, Bosna i Hercegovina. Posle završetka osnovne škole, u rodnom mjestu, radio je kao najamni radnik kod imućnijih seljaka, sve do 1936. godine, kada je otišao na rad u Sarajevo.

Tamo je radio na građevinama. Došao je u dodir s naprednim radnicima, preko kojih je dobio osnovna znanja o borbi za radnička prava. Kao pripadnik radničkog pokreta, učestvovao je u akcijama Komunističke partije Jugoslavije, a vjerojatno je tada i postao član Partije. Kada se 1940. godine vratio u Sušicu, odmah je počeo da se ističe kao borac protiv režima, reagirajući na nepravilne postupke ondašnjih rukovodilaca općine i drugih predstavnika vlasti.

Prvih dana ustanka 1941. godine, Himzo se povezao s grupom drugova koji su već bili izišli na Cincar-planinu i rukovodili organiziranjem ustanka. U martu 1942. stupio je u Livanjski partizanski odred. Kasnije je prešao u 5. crnogorsku brigadu, gdje je ubrzo bio zapažen kao hrabar i odvažan borac i kao čovjek izuzetnih vrlina. U svim borbama u kojima je učestvovao uvijek je dolazila do izražaja njegova hrabrost i herojstvo. Naročito se istakao u borbi s četnicima na prostoru Dolac—Velimlje, u gatačkom srezu. U toj borbi nekoliko puta je dolazilo do naizmjeničnih juriša, pa su se partizani izmiješali s četnicima i nastala je borba prsa u prsa. Himzo se u toj situaciji prvi snašao, stavio nož na pušku i počeo da ubija protivnike. Zbunjeni, četnici su počeli da se povlače, iako mu je u borbi, u jednom trenutku, bila prebijena ruka, Himzo je nastavio da se bori, sve dok se četnici nisu povukli.

U borbi koju je vodila 5. crnogorska brigada oko Livna, Himzo je među prvima uskočio u neprijateljske bunkere i nanio neprijatelju velike gubitke. U borbama koje su 1943. godine vođene za oslobođenje Prozora, Himzo je, kao dobrovoljac, učestvovao u kidanju neprijateljskih žičanih prepreka, a zatim je bombama uništio posadu dva i talijanska bunkera, uskočio u njih, i tako omogućio dalje napredovanje svojoj jedinici.

Poginuo je 22. marta 1943. godine u Kifinom Selu, u borbi s četnicima i Talijanima, kada je bombama, van zaklona, tukao neprijateljske položaje iz neposredne blizine. Mitraljez ga je pogodio u grudi, Himzo je nekoliko minuta kasnije izdahnuo. Sahranjen je u istom selu.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Semič Jožeta Stane Daki

Rođen je 13. novembra 1915. u Ljubljani, Slovenija, u mnogočlanoj porodici. Otac mu je po zanimanju bio kovač. Stane je učio pekarski zanat.

Godine 1936. otišao je na odsluženje vojnog roka u Kraljevicu, kod Sušaka, ali se s prvog odsustva više nije vratio, već je, 4. novembra 1936, pobjegao u Španiju, kamo je, zbog mnogih teškoća na putu, stigao tek sredinom maja 1937. godine, Borio se u internacionalnim brigadama, bio je na toledskom frontu i učestvovao u borbama za Estramanduru. Tamo je dobio ime Daki.

Poslije pada španske republike, povukao se u Francusku, gdje je bio interniran u koncentracioni logor Girs. U septembru 1940. uspjelo mu je da pobjegne, pa je preko Njemačke, Salzburga i Maribora stigao u Stenjevec, kraj Zagreba. Maja 1941. vratio se u Ljubljanu. Već 26. jula 1941. otišao je u partizane, na Mokrec kod Ljubljane, gdje je primljen u KP.

Kao mitraljezac Loške čete, Krimskog partizanskog bataljona, izvanredno se istakao u borbi za Lož, u oktobru 1941. Kad je razbijen Krimski bataljon on se, zajedno s Ljubom Šercerom, vratio u Ljubljanu, gdje su ga Talijani, novembra 1941, uhapsili. Kad je pušten iz zatvora, otišao je partizanima na Kožljek, kod Borovnice; tamo je postavljen za komandira partizanskog logora.

Prvog i drugog februara je, s 3. partizanskim (ili „Šercerovim bataljonom“), učestvovao u napadu na željezničku stanicu Verd. Krajem marta 1942. formirao je Leteću (ili Proletersku patrolu), koja je bila u sastavu „Šercerovog bataljona“, i bio njen komandir. S njom je učestvovao u borbama za oslobođenu teritoriju na Igu i obližnjim selima. Aprila 1942. je formiran Peti bataljon Notranjskog odreda, i Daki je postao njegov komandant.

Šesnaestog jula 1942. imenovan je za zamjenika komandanta 1. slovenske udarne brigade „Tone Tomšič“. U talijanskoj ofanzivi na Rogu, teško je ranjen u Ratežu, 10. kolovoza 1942, i prevezen u bolnicu u Novom Selu, Hrvatska.

Poslije povratka iz bolnice, preuzeo je, 25. oktobra 1942, funkciju zamjenika komandanta Slovenske udarne brigade „Ivan Cankar“. Dvadeset šestog decembra je, kao zamjenik komandanta, ponovo vraćen u brigadu „Tone Tomšič“, s kojom je učestvovao u uništavanju mnogih belogardističkih uporišta u Dolenjskoj. U martu 1943, brigada je učestvovala u ofanzivi prve četiri slovenačke brigade na Suhu Krajinu i na Žužemberk. Jula 1943, Daki je postao komandant te brigade.

Poslije kapitulacije Italije, Dakijeva brigada je uništavala okupatorsko-belogardistička uporišta u Velikim Laščama, Ribnici i na gradu Turjak. Krajem godine je vodio borbe na Mašunu, za uporišta Grahovo, Velike Laste i Kočevje, U blizini Dolenje Vasi je ponovo ranjen i poslat na liječenje.

Dva mjeseca je bio u partijskoj školi na Rogu, a 3. aprila 1944. je poslat u oficirsku školu u Metliku. Dvadeset četvrtog maja se vratio i postao zamjenik komandanta 15. divizije, s kojom je uspješno vodio borbe za Novo Mesto i Žužemberk.

Poslije uništenja uporišta u Žužemberk u. imenovan je, u junu 1944, za komandanta 18. divizije, s kojom je učestvovao u uništenju Štampetovog mosta.

Oktoobra 1944, poslat je u Glavni štab NOV i POS, i imenovan za operativnog oficira. Novembra iste godine, poslat je na školovanje u SSSR, gdje je završio Vojnu akademiju „Vorošilov" u Moskvi. U zemlju se vratio tek poslije oslobođenja u novembru 1945, i tada je imenovan za komandanta 43. i 2. divizije KNOJ-a.

Petnaestog kolovoza 1946. preveden je u rezervu, s činom pukovnika, poslije čega je bio službenik Kontrolne komisije Slovenije, zatim Ministarstva poljoprivrede, funkcioner u Glavnom odboru Saveza boraca NOR Slovenije i Muzeja narodnog oslobođenja u Ljubljani.

Odlikovan je ordenom narodnog heroja, kao prvi živi Slovenac.

Narodnim herojem proglašen je 20. oktobra 1944. godine.

Spasić Save Milan

Rođen je 8. novembra 1909. godine u Beogradu, Srbija. Aktivni oficir bivše jugoslovenske ratne mornarice. Potiče iz siromašne porodice, porijeklom iz Sjenice. Odrastao je i školovao se u Beogradu. Gimnaziju je završio 1929. godine s odličnim uspjehom. Iste godine u jesen, na osnovu rezultata postignutih na prijemnom ispitu, primljen je, kao prvi u rangu, u VII klasu Pomorske vojne akademije u Dubrovniku. To mjesto zadržao je za sve tri godine školovanja i tokom cijelog kasnijeg službovanja. I kurs za torpedo-minersku specijalizaciju završio je s odličnim uspjehom. Za sve drugove u klasi i oficire koji su ga bolje poznavali, bio je uzor. Njegov prijedlog da se klasa stara o svakom pojedincu, a svaki od njih o ugledu klase, bila je svesrdno prihvaćena i ostvarena. On je bio i jedan od onih koji se iskreno zanimao za lične i porodične

probleme mornara i svojih podčinjenih, uvijek nastojeći da im pomogne.

Ugled i uspjesi koji su pratili Spasićev životni put bili su rezultat skladnog spoja njegove prirodne obdarenosti, zdrave ambicije, karakternih vrлина i prilježnosti u radu. Sa strašću je saznavao ono što je sačinjavalo teorijsku i praktičnu stranu njegovog poziva, i ubrzo stekao reputaciju oficira izvanrednih sposobnosti. Rado je svoje znanje prenosio na mlade, a za pomoć su mu se obraćali i stariji oficiri. Prilikom putovanja školskog broda „Jadran“ u Sjevernu Ameriku, 1937. godine, povjerena mu je navigacija. Posle više od 20 dana jedrenja po pučini, „Jadran“ je, u točno određeno vrijeme i na predviđenoj udaljenosti, prošao kraj Bermudskih otoka. To je bio pravi podvig, imajući u vidu način plovidbe i skromnu navigacijsku opremu broda.

Kada je izbio rat u aprilu 1941. godine, Spasić je, u činu poručnika bojnog broda II klase, bio torpedo-minerski oficir na razaraču „Zagreb“ u Boki Kotorskoj. U času napada talijanskih bombardera na Boku, ujutro 6. aprila, „Zagreb“ je bio privezan uz mol u Dobroti. Pet tromotornih bombardera, s velike visine, sručilo je na njega tovar bombi, koje su pale svega nekoliko desetina metara od broda. Brod se tresao od eksplozija, ali nije pretrpio nikakve štete. Sljedećih dana, zbog loših vremenskih prilika, aktivnost neprijateljske avijacije svela se na letove izviđača, pa je u Boki bilo mirno, Ponovni veći napad na Boku i brodove u njoj izvršen je 13. aprila, ali opet bez posljedica. No, iako je praktično ostala netaknuta, flota je, zbog razvoja situacije na kopnu, ka pilula niskog držanja komandanata i aktivnosti „pete kolone“, sve više gubitka borbenu gotovost, pogotovo kada je brodovima naređeno da se maskiraju, a posade danju iskrcaju na kopno. Potom je, 15. aprila, došlo i obavještenje o primirju, zabrana da se brodovi potope, kao i zabrana da se na neprijateljske avione otvara vatra. Najzad, 17. aprila, kada su Talijani ušli u Boku, naređeno je da se brodovi napuste, Spasića i njegovog druga Sergeja Mašeru bolno je pogodio slom Jugoslavije i fašistička okupacija. Ne videći mogućnost da se borba nastavi, odlučili su da svoj brod unište i poginu na njemu. „Zagreb“ je prvo napustila posada, zatim mlađi oficiri, a oko 14 časova uz brod je pristao motorni čamac da bi preuzeo komandanta, prvog oficira, Spasića, Mašeru i jednog artiljerijskog narednika. Međutim, prema dogovoru, Spasić i Mašera odbili su da uđu u čamac i saopćili komandantu da će pripaliti štapine koji su vodili do municionih komora. Stavljene pred svršen čin, komandant se s ostalima brzo udaljio. Nekoliko minuta kasnije eksplodirala

je prva, a potom i druga municiona komora, a brod je, raznijet u komade, nestao s površine zajedno s oficirima koji su ga digli u zrak.

Sutradan su ribari u Tivatskom zaljevu otkrili leš u mornaričkoj uniformi, za koji je ustanovljeno da je Spasićev. Sahranjen je 19. aprila, na vojničkom groblju u Savini kraj Herceg-Novog, uz učešće građana, mornara i drugova. Impresionirani tolikim junaštvom i patriotizmom, Talijani su uputili na sahranu vod vojnika, koji mu je odao vojne počasti. Narodnim herojem proglašen je 1973. godine.

Stanković Radoja Velizar Veca Korčagin

Rođen je 9. marta 1922. godine u Gotovuši kod Pljevalja, Crna Gora, gdje su mu roditelji bili na službi. Potiče iz službeničke porodice. Djetinjstvo, dječastvo i školske dane Velizar je proveo u mjestima službovanja svojih roditelja. Osnovnu školu učio je u Vrnjačkoj Banji, gdje je završio prvi razred gimnazije. Drugi, treći i četvrti razred učio je u Vukovaru. Ostale razrede završio je u Kruševcu, gdje se istakao naročito u VII i VIII razredu, radom u literarnoj družini „Napredak“, pa je izabran za njenog predsjednika. Bilo je to neposredno pred rat 1940. godine.

Kada je počeo fašistički napad na našu zemlju, bio je još u đlačkoj klupi. Velizar je bio inicijator i istaknuti učesnik svih prvih akcija u Kruševcu, a posebno pri spaljivanju okupatorske štampe 6. augusta 1941. godine, kada su spaljeni paketi novina „Novo vrijeme“ na željezničkoj stanici u Kruševcu. Ova akcija imala je izuzetan politički značaj u naprednom omladinskom pokretu Kruševca, kada je Veca, kao istaknuti omladinski tribun, primljen u SKOJ.

U Rasinski NOP odred stupio je s grupom omladinaca, učesnika ovih akcija. Poslije dolaska u Odred, Velizar se kao desetar, sa svojom desetinom posebno isticao u svim borbama Odreda. U napadu na Kruševac, septembra 1941. godine, pokazao je veliku smjelost, snalažljivost i hrabrost, prodirući u grad. Nekoliko dana kasnije, u borbi s Nijemcima kod sela Mrzenice, Velizar se istakao u rušenju željezničke pruge i uništavanju četiri željezničke kompozicije. Iste godine postao je član KPJ.

Izuzetan je njegov doprinos u rušenju drumskih i željezničkih komunikacija, mostova, propusta, telefonskih linija, gdje je pokazao izvanrednu umješnost i hrabrost. Tako je Odred uspješno uništio željeznički most na pruzi i put u Čitluku, Ribniku, Stopanji i kod Đunisa, kao i niz drugih saobraćajno važnih za neprijatelja.

Velizar je bio zapažen u svakoj borbi, a posebno 4. i 5. decembra 1941. godine u oslobođenju Blaca, u borbi s Bugarima u Mikulovcu, decembra 1941, u sudaru s četnicima u Lomnici, 13. januara 1942. godine, kada je izuzetnom hrabrošću uništio ćelu četničku grupu u Pretrešnji i Jošanici, zarobivši, sa svojom desetinom, ćelu četničku grupu. Stanković se istakao u jednodnevnoj borbi protiv neprijatelja u topličkoj borbi protiv neprijatelja u topličkoj Velikoj Plani, kao i u borbi kod Bajčinskih koliba u Toplici.

Velizar Stanković je bio jedna od najomiljenijih ličnosti u Odredu i narodu kuda se ova jedinica kretala. Zbog primjerne hrabrosti, Stankoviću je odred dao ime legendarnog heroja Korčagina, o kome je on uvijek sa zanosom govorio i uticao na borbeni moral drugova.

Kao čovjek, Stanković je bio vrlo plemenit, iskren i pravdoljubiv, za što je umio da se bori isto tako uporno i dosljedno kao i protiv neprijatelja, pa ga je i zbog ovih osobina veoma cijenio Odred.

Kao marksist, bio je jedan od najobrazovanijih boraca jedinice Stanković je poginuo herojskom smrću, 13. februara 1942. godine, u borbi s nadmoćnijim neprijateljem, na Samaru, kod Ribarske Banje.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Stanojlović Spire Milorad Mića

Rođen je 1919. godine u Družetićima, Valjevo, Srbija.
Član KPJ od augusta 1941. godine.

Okupacija Kraljevine Jugoslavije aprila 1941. zatekla je Miću u činu aktivnog podnarednika. Međutim, on nije htio da se preda snagama Vermahta i ode u ropstvo, već se s oružjem vratio u selo. Tu je počeo da surađuje s komunistima u pripremi oružanog ustanka protiv okupatora i kolaboracionista. Kada je, 11. jula 1941. godine, formirana Podgorska četa Valjevskog odreda, Mića je postao borac te čete. Već narednog dana, u borbi kod sela Gola Glava, ispoljio je veliku smjelost i snalažljivost. Zahvaljujući njegovoj hrabrosti, četa je u toj borbi zarobila grupu njemačkih vojnika. Sa svojom četom se naročito istakao u borbi 2. septembra 1941. godine, kod

sela Ostobića, na putu Valjevo — Loznica, napavši njemačku kolonu koja se kretala od Krupnja prema Valjevu. U tom napadu, Mića je, s puškomitraljezom, tu kolonu sačekao na oko 50 metara, i zatim je po njoj osuo vatru. Kolona Nijemaca je bila razbijena, 3 kamiona uništena, a veliki broj njemačkih vojnika tada je ubijen i ranjen. Kada je Podgorska četa, septembra 1941. godine, prerasla u bataljon, Mića je postavljen za komandira čete. U toku njemačke operacije u zapadnoj Srbiji (poznatoj kao 1 neprijateljska ofanziva), on je sa svojom četom sačekao njemačke tenkove kod sela Grabovice, na putu između Valjeva i Šapca, i na njih s nekoliko metara bacio bombe. Poslije kratke borbe, Nijemci su se uz osjetne gubitke vratili u Valjevo. Tako su dijelovi 125. pješadijskog puka spriječeni da pljačkaju okolna sela i ubijaju nevine ljude, i drugom prilikom Mića je, sa svojom četom, sačekao u zasjedi njemačku kaznenu ekspediciju koja se kretala od Loznice prema Valjevu, i nanio joj teške gubitke, a ostatak natjerao u panično bijeg, prisiljavajući neprijatelje da na putu ostave opljačkanu stoku i hranu. Na dužnosti komandira čete Valjevskog odreda ostao je u Srbiji sve do 6. marta 1942. godine, a tada se, s dijelom Odreda, prebacio preko Drine, na putu za Bosnu. U Bosni je postavljen za vodnika Prateće čete Vrhovnog štaba, i u toj četi njegova hrabrost i snalažljivost uvijek su dolazile do izražaja, pa je izveo niz smjelih podviga. Takav je ostao sve do 30. septembra 1942. godine, kada je od četničke zasjede ubijen kod sela Mliništa (blizu Glamoča). Zasjeda je bila postavljena blizu Vrhovnog štaba, i na nju su, pored Miće, naišli dr Sima i Olga Milošević. Četnici su na njih otvorili vatru iz puškomitraljeza, i Miću pogodili u grudi, a Olgu ranili. Međutim, on je, iako teško ranjen, otvorio vatru iz svog automata, omogućujući dr Šimi i Olgi Milošević da se Borbu je vodio sve dok nije podlegao ranama.

Narodnim herojem proglašen je 7. jula 1953. godine.

Stefanović Dimitrija Svetislav Čeća

Rođen je 8. aprila 1910. u Kučevu, Srbija. Potiče iz siromašne porodice. Poslije završene osnovne škole i dva razreda gimnazije, zbog slabih materijalnih mogućnosti, prekida školovanje i odlazi u Beograd, na zanat. U dodir s radničkim pokretom dolazi prvi put 1925, preko Saveza radničke omladine. Član je Nezavisnih sindikata od 1926, kada je posebno aktivan u sportskom društvu „Radnički“ i kulturno-umjetničkom društvu „Abrašević“, radničkim društvima u kojima su se tada odgajali mladi revolucionari.

Član SKOJ-a postao je 1927; te godine učestvuje u mnogim akcijama beogradskog radništva, od rasturanja letaka do organiziranja radničkih zborova, štrajkova i demonstracija. Ubrzo poslije prijema u SKOJ, izabran je za sekretara ćelije, a potom i sekretara Rejonskog komiteta SKOJ-a „Dunav“. Njegova aktivnost nije ostala nezapažena policiji. Krajem 1927. uhapšen je s grupom skojevaca, i februara 1928. osuđen na 6 mjeseci robije, koju je izdržao u Požarevcu.

Poslije izdržane kazne, u jesen 1928. vraća se u Beograd, gdje se odmah uključuje u rad, i u septembru postaje sekretar MK SKOJ-a za Beograd. Te godine primljen je i u KPJ. Pored rada s radničkom omladinom u sindikatima i u radničkim sportskim organizacijama, učestvovao je u borbi antifrakcijskog jezgra u KPJ i SKOJ-u u Beogradu protiv lijeve i desne frakcije u KPJ.

Prilikom rasturanja letaka PK KPJ i PK SKOJ-a za Srbiju protiv diktature, uhapšen je 12. januara 1929, i mučen u Glavnjači, a 25. maja, „u nedostatku dokaza“, oslobođen optužbe od Suda za zaštitu države. U Beogradu je nastavio partijski rad sve do odlaska na školovanje u SSSR, 1930. godine. U Moskvi je završio Komunistički univerzitet nacionalnih manjina Zapada, 1933. godine.

U zemlju se vraća 1934, na partijski rad u Zagreb, kao instruktor CK KPJ. Ubrzo je uhapšen i osuđen na 4 godine robije, koju je izdržao u Sremskoj Mitrovici.

Poslije izlaska iz zatvora, nastavlja partijski rad u Beogradu; 1940. izabran je za sekretara Pokrajinskog odbora narodne pomoći za Srbiju, postigavši zapažene rezultate na tom zadatku.

Poslije kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, aprila 1941, po nalogu PK KPJ za Srbiju, radio je kao instruktor PK na organiziranju oružane borbe i partizanskih odreda u Šumadiji. Radio je najprije u kragujevačkom okrugu na formiranju Kragujevačkog partizanskog odreda, a zatim je, u jesen 1941, prebačen na partijski rad u OK KPJ za Čačak. Do povlačenja partizanskih snaga s teritorije ovog okruga, davao je pomoć partijskom rukovodstvu i partizanskim jedinicama.

Poslije povlačenja partizanskih snaga iz Srbije u Sandžak, učestvovao je u nizu borbi i okršaja, istakavši se posebno u napadu na Sjenicu.

Marta 1942. CK KPJ i VŠ uputili su ga u Crnu Goru, kao delegata VŠ, da radi na organiziranju i jačanju partizanskih bataljona i odreda. Bio je i zamjenik političkog komesara Durmitorskog odreda, a krajem juna 1942. i politički komesar Hercegovačkog odreda.

Prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Crne Gore i Hercegovine u zapadnu Bosnu, vodio je brigu oko zaštite Centralne bolnice i pozadine jedinica koje su prve nastupale u pravcu zapadne Bosne.

Septembra 1942. upućen je za instruktora CK u Pokrajinski komitet KPJ za Dalmaciju. U Dalmaciji se nalazio sve do maja 1944. godine, obavljajući niz odgovornih dužnosti.

Kada je formirano Odjeljenje za zaštitu naroda (OZN-a), postavljen je za zamjenika načelnika OZN-e pri Povjereništvu, a kasnije Ministarstvu narodne obrane, i proizveden u čin pukovnika NOVJ. Rezervni je generalpotpukovnik.

Poslije završetka rata, bio je pomoćnik ministra unutrašnjih poslova FNRJ (1946— 1953), a zatim Savezni državni sekretar za unutrašnje poslove (1953—1963) i član Saveznog izvršnog veća do 1966. Za saveznog i republičkog poslanika biran je na svim izborima od 1945—1963. godine.

Bio je član CK SKS i CK SKJ (do 1966). Zbog zloupotrebe položaja u Službi državne sigurnosti, na IV plenumu CK SKJ (jula 1966.), razriješen svih političkih funkcija, isključen iz CK SKJ i penzioniran. Umro je u Beogradu, 9. januara 1980. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više jugoslovenskih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Stevović Velimira Rodoljub Rode

Rođen je 25. juna 1917. u Novoj Varoši, Sandžak, Srbija. Odrastao je u trgovačkoj porodici, ali se, kao radnik, veoma rano povezao s naprednim radničkim pokretom. Član KPJ je od 1941. godine.

Poslije kapitulacije jugoslovenske vojske, na početku ustanka, Rode je među prvima stupio u partizane i učestvovao već u prvoj borbi partizana Nove Varoši protiv ustaša. Kasnije je učestvovao u svim borbama njegove jedinice u rajonu Zlatara, protiv okupatorskih jedinica i njihovih snaga. U mnogim borbama pokazao je hrabrost i snalažljivost, a najviše se istakao u borbi protiv četnika u Akmačićima. Ubrzo poslije toga, Stevović je postao politički komesar Drugog zlatarskog bataljona i član štaba Zlatarskog gerilskog odreda.

Početakom 1942. godine, u vrijeme neprijateljske ofanzive, odlukom Glavnog štaba za Sandžak, Stevović se, s grupom od oko 50 boraca, ponovo vratio na Zlatar, da nastavi borbu s narodnim izdajnicima i da oživi ustanak na toj teritoriji. Sve do 1943. godine njegova grupa je vodila ogorčene borbe sa znatno nadmoćnijim okupatorskim i kvislinškim jedinicama, koje su težile pod svojom kontrolom da zadrže teritorije srezova zlatarskog, mileševskog, sjeničkog i pribojskog. U tim borbama poginulo je više od polovine boraca čete, ali se četa, uz pomoć stanovništva, održala, obnavljajući redove novim borcima i sačuvala čestim mijenjanjem pravaca kretanja. Stevović je bio primjer borca i komunističara, koji je sve odluke viših komanda dosljedno izvršavao. Bio je hrabar i neustrašiv, i prema izdajnicima naroda neumoljiv. U svom kraju pohvatao je sve poznate četnike i kaznio ih.

Četvrtog aprila 1943, dok je bio pored ranjenog političkog komesara odreda Voje Lekovića, na Zlataru, iznenada su ih napali četnici; Stevović je u početku borbe ranjen, ali je nastavio borbu sve dok mu nije ponestalo municije. Kada je video da ga i snaga izdaje, oduzeo je sebi život, da ne bi pao u ruke neprijatelju.

Narodnim herojem proglašen je 27. marta 1953. godine.

Stiković Mihajla Miloslav

Rođen je 23. maja 1914. godine u selu Toči, Prijepolje, Srbija. Završio je osnovnu školu, a potom i gimnaziju. Kao student na Beogradskom univerzitetu priključio se naprednom studentskom pokretu, koji je, neposredno pred rat, vodio političke akcije protiv reakcionarnog režima. Još prije napada Njemačke na Jugoslaviju, Stiković je već stekao solidno političko i ideološko obrazovanje. Zbog svoje aktivnosti, bio je pod prismotrom beogradske policije, koja ga je često proganjala i nekoliko puta zatvarala.

Kada je, 1941. godine, Komunistička partija Jugoslavije pozvala narod na ustanak protiv okupatora, Stiković je jedan od organizatora ustanka u Sandžaku. Iste godine primljen je u KPJ. Tu, u svom kraju, brzo je stekao povjerenje drugova i naroda. Postao je komandir prve partizanske čete u mileševskom srezu.

Jačanjem partizanskih snaga, neprijatelj je počeo žešće da napada partizane, tako da su bili prinuđeni da napuštaju Srbiju i prelaze u Bosnu, kako bi se prikupile nove snage i stvorila druga žarišta borbe. Na okupiranoj teritoriji Sandžaka ostale su manje partizanske jedinice. S njima je ostao i Stiković, kao pozadinski partijsko politički radnik. Odvažno i neumorno organizirao je i okupljao veliki broj simpatizera narodnooslobodilačkog pokreta, i uspeo da ih ideološki i politički obrazuje.

Okupatori i domaći izdajnici pokušavali su na sve načine da ga uhvate. To im, međutim, nijednom nije uspelo. Onda su odlučili da strijeljaju njegove najdraže: gotovo čela Stikovićeve porodica je ubijena. U narodnooslobodilačkoj borbi poginula su mu i dva brata. Istakao se kao hrabar borac i dobar organizator i rukovodilac. Krasile su ga vrline čovjeka i komunista. Sa svojom jedinicom i drugovima preživio je jednu od najtežih ofanziva — V neprijateljsku, na Sutjesci (1943).

Pri povratku sa Sutjeske, sukobio se s četničkim bandama. Opkoljen sa svih strana, prihvatio je neravnomjernu borbu, lako nije bilo izlaza, nije htio da se preda. Borio se da ne padne živ neprijatelju u ruke, i posljednjim metkom oduzeo je sebi život.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Stojanović Ilije Branko Krvavi

Rođen je 11. oktobra 1923. godine u selu Mirosavci kod Lopara, Bosna i Hercegovina, u zemljoradničkoj porodici.

Branko Stojanović stupio je novembra 1941. godine u Majevički partizanski odred. U Odredu je bio među najhrabrijim borcima. Poslije borbi na Teočaku, u Gornjoj Čađavici i Krbetima, naročito se istakao u borbi s četnicima kod Vukosavaca. U trenutku četničkog juriša, Branko je prvi pošao u protujuriš, povukavši za sobom i ostale borce. Tako je slomljen četnički juriš i postignuta pobjeda.

Od kraja marta 1942. godine, Branko je u 2. istočnobosanskom udarnom bataljonu, a zatim je u 6. istočnobosanskoj proleterskoj brigadi. Istakao se u borbama u okolini Srednjeg i Čevljanovića kod Sarajeva, kod Okruglice i na Stanorinama, gdje je bio ugrožen glavni štab Bosne i Hercegovine, i u borbama kod Vlasenice, juna 1942. godine. Tada je primljen u KPJ.

Kada su se, početkom novembra 1942. godine, 6. istočnobosanska brigada i Sremski NOP odred prebacili iz Srema na Majevicu, četnici su počeli da se pripremaju da unište partizanske snage došlo je u Maleševcima. Nekoliko sati jurišale su jedinice 6. brigade. Nalazeći se u prvom streljačkom stroju, na dužnost vodnika, Branko je iz neposredne blizine tukao puškomitraljezom. Kada je došao vrhunac bitke, kada su partizanski redovi bili sasvim blizu četničkih rovova, Branko je uletio u neprijateljski rov. Skočili su za njim i borci njegovog voda. Pridružili su mu se i partizani iz ostalih jedinica. Nastala je žestoka borba, u kojoj su zbunjeni i obeshrabreni četnici bili potpuno slomljeni: na bojištu je ostalo 150 mrtvih, a zarobljeno je oko 500 četnika. Branko je teško ranjen u ovoj borbi. On je, sav u krvi (zbog toga je i dobio nadimak Krvavi), nastavio da gađa neprijatelja jednom rukom. Uništenje četničke udarne snage na Majevisi bilo je od velikog političkog i vojnog značaja.

Poslije liječenja u selu Trnovi, Branko je postao komandir čete pri Komandi područja, a krajem 1943. godine postavljen je za komandanta bataljona u novoformiranom Majevičkom odredu. Kao komandant bataljona istakao se u mnogim borbama (u selu Pirkovci, Vukosavci, Jablanica ispod Međednika). U ovom odredu ostao je do kraja 1944. godine. Izvjesno vrijeme boravio je u Sremu, učestvujući u borbama na pruzi između Brčkog i Vinkovaca, u Slavonskom Samcu, u Semberiji, u selu Balatunu i Velinu Selu.

Poslije povratka na Majevicu, oktobra 1944. godine, bio je u OZN-i u Tuzli, a početkom 1945. postavljen je za komandanta bataljona 2. brigade KNOJ-a i ostao na Majevisi da čisti teren od zaostalih četničkih bandi. Naročitu upornost pokazao je u ubojstvu najvećeg četničkog zločinca na Majevisi, Radivoja Kerovića. Po najvećem snijegu, on je 30. kilometara trčao za Kerovićem koji je bježao, stigao ga i ubio.

Poslije rata ostao je u aktivnoj službi u JA, s činom potpukovnika. Završio je Pješadijsku oficirsku školu JNA. Umro u Beogradu 10. augusta 1981. godine. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i više drugih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Stojanović Maksima Mihajlo Puljo

Rođen je 1918. godine u selu Lušcu, kod Berana, Crna Gora. Zemljoradnik. Član KPJ postao je 1938. godine. U NOB je učestvovao od prvog dana julskog ustanka 1941.

Rođen je u siromašnoj seljačkoj porodici. Poslije osnovne škole, bavio se zemljoradnjom. Kao sedamnaestogodišnjak, uključio se u napredni omladinski pokret, i 1935. postao član SKOJ-a. Odlikovao se izuzetnom hrabrošću i smjelošću. Zato je vrlo brzo zapažen kao neustrašiv u mnogim akcijama koje su KPJ i SKOJ vodili u beranskom srezu. Naročito se istakao u demonstracijama u Beranama, 1938, i na Zagradu, 1940. godine, kada se sukobio s policijom. Zbog otvorenog istupanja protiv žandarmerije, neustrašivosti i odvažnosti, stiče veliku popularnost u narodu, posebno među seoskom i školskom omladinom. U KPJ je primljen 1938. godine. Poslije sloma Jugoslavije u aprilskom ratu, po zadatku MK KPJ, radi na obučavanju omladine u rukovanju oružjem. Izvršava i druge zadatke u pripremama naroda za oružanu borbu protiv okupatora. Bio je među prvim borcima Lužackog gerilskog odreda, kada je počela borba protiv okupatora. Naročito je ispoljio veliku prisebnost i hrabrost prilikom upada i talijanske jedinice u selo, s namjerom da ga uništi, a ljude poubija i odvede u internaciju. U trenutku kada je među mladim, neiskusnim borcima zavladao panika, pojurio je sam u susret neprijatelju, rafalima mitraljeza zaustavio prodor Talijana.

Istakao se izuzetnom hrabrošću u borbi za oslobođenje Berana, jula 1941, i kasnije u odbrani slobodne teritorije. Ujesen iste godine izvršio je više značajnih diverzantskih akcija, po zadatku političkog i vojnog rukovodstva NOP beranskog sreza, razoružavši čak i nekoliko neprijateljskih straža. Napravio je veliki borbeni podvig u bici na Pljevlja, 1. decembra 1941, kada je kao mitraljezac u vodu među prvima uspio da prođe u grad i zauzme dobro branjenu i utvrđenu zgradu gimnazije, odakle je tukao neprijatelja. Prilikom povlačenja partizana, sam je s mitraljezom štitio odstupnicu. Međutim, u jednom trenutku, mitraljez mu je otkazao, ali je Puljo bombama zaustavio nalet Talijana i tako omogućio povlačenje naših boraca. Boreći se po izuzetno hladnoj zimi, slabo obuven, promrzle su mu noge. Pošto je postao nepokretan, drugovi su ga sklonili kod rođaka u Trešnjevju, u andrijevičkom srezu. Ali, tu ga otkrivaju četnici, i promzla i gotovo nepokretna sprovode u kolašinski četnički zatvor. Odbio je, prkosno i nepokolebljivo, četničke ponude i nagovore da se odrekne Komunističke partije, uz garanciju da mu se pokloni život. Mada gotovo bespomoćan, hrabro je prkosio četnicima, nazivajući ih izdajnicima i ubicama naroda. Bio je izložen mukama, ali hrabri partizan nije slomljen. Među zatvorenicima su se dugo pričavali detalji o nadčovječnoj izdržljivosti „mitraljesca Pulja". Njegove riječi: „Bilo živ bilo mrtav, ja sam komunist, i vi me samo takvog možete ubiti", bile su riječi o hrabren ja za sve zatvorenike da izdrže do kraja pred izdajnicima.

Stojanović je do kraja herojski izdržao sva mučenja, i na strijeljanju, 1942. godine u Kolašinu, prezrivo i prkosno gledao je svoje ubojice, poručujući im da će osveta brzo doći i da će partizani pobijediti.

Njegov lik neustrašivog heroja poslužio je našem književniku Mihailu Laliću da napiše nadahnuto kratku novelu „Mitraljezac Puljo", u kome je na umjetnički način prikazao lik borca-komunista koji se ne plaši smrti.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Stojanović Sime Mladen

Rođen je 7. aprila 1896. godine u Prijedoru, Bosna i Hercegovina. Posle osnovne škole, koju je završio u rodnom gradu, Mladen je sa Sretenom, dvije godine mlađim bratom — kasnije poznatim jugoslovenskim vajarom — nastavio gimnaziju u Tuzli. Već u prvim razredima izdvajao se inteligencijom, čitao rusku literaturu, pisao pjesme i književne kritike, a 1911, u okviru „Tajne dačke družine“, održao je i prvo javno predavanje s temom: „O zdravlju naroda“.

U vrijeme balkanske krize 1912, Mladen je postao član tajne nacionalističke organizacije „Narodna odbrana“. Posle šest razreda gimnazije, prešao je u Beograd, kada mu se dala prilika da upozna Gavriła Principa, Mustafu Golubića i Nedeljka Čabrinovića, istaknute članove organizacije „Mlada Bosna“. Te godine školski raspust je „iskoristio u kasarni“ Vojvode Vuka u Vranju, i završio kurs vojne obuke.

Povodom sarajevskog atentata na Franca Ferdinanda, 7. jula 1914. godine, uhapšeni su i pripadnici tajne organizacije u Tuzli, među njima i Mladen. Kao maloljetan, osuđen je na 15 godina robije. Amnestiran je posle tri godine kazne, a već sljedeće godine, na kraju prvog svjetskog rata, u Sremskoj Mitrovici učestvovao je u razoružavanju austrougarske vojske.

Posle rata studirao je medicinu u Zagrebu. Pored studija, bavio se i književnošću. Godine 1925, s Gustavom Krklecom i Miroslavom Feldmanom radio je na antologiji jugoslovenske lirike.

Posle završetka studija, stažirao je u Sarajevu, a kao ljekar počeo je da radi 1926. godine, u Pučišću na Braču. Godine 1929. vratio se u Prijedor, da bi, kao ljekar, vrlo brzo stekao simpatije naroda Kozare i Podgrmeča. Tu se priključio radničkom pokretu, a 1940. primljen je u KPJ. Kao vojni ljekar, aprilski slom doživio je u Dalmaciji. Vraća se u Prijedor, i nastavlja ilegalni rad. Ustaše su ga uvrstile u grupu talaca i uhapsile 22. juna, ali je Mladen, 17. jula 1941. godine, zapalivši slamu u zatvorskoj ćeliji, iskoristio zabunu stražara i prebacio se u kozarska sela. Uzalud je za njim bila raspisana ustaška potjernica.

Samo osam dana kasnije, na partijskom s a veto van ju 25. jula 1941. u selu Orlovcima, iznad Prijedora, doktoru Mladenu Stojanoviću povjerena je dužnost rukovodioca ustanka na Kozari.

U prvim ustaničkim danima došli su do izražaja njegova zrelost i veliko iskustvo. Već 3. kolovoza 1941, na velikom narodnom zboru u selu Marinima, svi su osjetili kako svaka njegova riječ djeluje snažno i sugestivno. Ljudi su mu beskrajno vjerovali, cijenili ga i poštovali, masovno se odazivali njegovom pozivu, i bez oklijevanja prihvatili liniju narodnooslobodilačke borbe. Otada počinju da se odvijaju događaji pod Kozarom, koji se ne mogu odvojiti od njegovog imena. Mladen je inspirator mnogih smjelih akcija pod Kozarom, dalekosežnog značaja. Vojničko učvršćenje 2. krajiškog odreda, i stvaranje slobodne teritorije s mrežom novih organa vlasti, pretvaranje Kozare u najsnažnije žarište ustanka u Bosanskoj krajini — najljepše su stranice iz povijesti ovoga kraja i života doktora Mladena Stojanovića.

Na drugu neprijateljsku ofanzivu, pred uzetu protiv partizanskih snaga na Kozari, Mladen je odgovorio 23. oktobra 1941. napadom na jako uporište u Podgradcima i pilanu „Našička“, koja je davala drvo za njemačkog okupatora. I dok su čete, s Josipom Mažarom Šošom, njegovim zamjenikom, lomile obranu, Mladen je, tu na položaju, previjao ranjene drugove i govorio zarobljenim domobranima o ciljevima oslobodilačke borbe naroda pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije. Mladenova popularnost kao ljekara, humanista i ustaničkog vođe doprinijela je širenju ideje o bratstvu Srba, Muslimana i Hrvata.

Pod vodstvom Mladena i Šoše, kozarski partizani uništili su, decembra 1941, jaku neprijateljsku posadu na Mrakovici, postavljenu da bi osigurala kontrolu nad Kozarom. Pobjeda na Mrakovici predstavljala je, u to vrijeme, ratni podvig, i bila prijelomna točka za rast kozarskog partizanskog odreda,

Neprijatelj je u dokumentu od 24. decembra 1941, ovako ocjenjivao Mladena i njegove partizane: „Doktor Mladen Stojanović, liječnik iz Prijedora, koji je vođa pobunjenika na Kozari, istaknuti je komunist i cijeli njegov pokret je na komunističkoj bazi, i kao takav privukao je k sebi i priličan broj seljaka iz okolnih mjesta. Organizirao je oružanu snagu od pet hiljada pušaka, s oko sto strojica i četiri bacača mina. On je najopasniji vođa pobunjenika, predvodi najveći i najjaču grupu, vrlo inteligentan i oprezan, a napad priprema i izvodi s puno sistema“.

Januara 1942, doktor Mladen Stojanović s Kozare odlazi tamo gdje je Partija ocijenila da će biti još potrebniji Pokretu. Čim je prešao Sanu i stupio na podgrmečko tlu, „dočekala ga je šuma barjaka i nepregledna masa seljaka i omladine“ — zapisao je Branko Čopić. Neumornim radom, obilaskom partizanskih jedinica i slobodne teritorije Bosanske krajine, Mladen je mnogo doprinio učvršćenju krajiškog ustanka.

Kao načelnik Operativnog štaba za Bosansku krajini, Mladen je s kozarskom proleterskom četom pošao u centralnu Bosnu, da snagom svog autoriteta sačuva jedinstvo naroda u zajedničkoj borbi protiv neprijatelja i suzbije izdajničku aktivnost četnika.

Prilikom ulaska u selo Lipovac, četnici su vatrom s prozora Osnovne škole dočekali partizansku kolonu s Mladenom na čelu. Na usku i duboku snježnu prtinu palo je, smrtno pogođenih, 12 proletera. Među više ranjenih bio je i doktor Mladen, koji je samom sebi zaustavio krvarenje, dok su proleter i odbijali nasrtaje četnika. Nešto kasnije, 1. aprila 1942, četnici Rada Radića počinili su zločin masakrom 26 ranjenika iz partizanske bolnice u selu Jošavki. Sutradan, četnici su pronašli i doktora Mladena Stojanovića, koji je ležao u obližnjoj kući Danila Vukovića. Pošto je prkosno odbio da potpiše izjavu solidarnosti s četničkim pokretom, oni su ga izvukli iz kuće i ubili.

„Mladen je bio čovjek kakvi će ljudi tek biti“ — rekao je pjesnik Gustav Krklec. To što je Kozara bila i ostala partizanska, velika je zasluga Mladena Stojanovića, hrabrog i čestitog Krajišnika.

Mladenova smrt bolno je odjeknula na Kozari. Kada je on poginuo, kozarski partizanski odred s 3.500 boraca bio je među najjačim u Jugoslaviji. Samo 17 dana kasnije, odred je ponio i zvanično ime svog prvog komandanta: 2. krajiški narodnooslobodilački partizanski odred „Doktor Mladen Stojanović“.

Narodnim herojem proglašen je 7. kolovoza 1942. godine.

Stojanović Vukoja Božidar Drenički

Rođen je 1914. godine u Medveđi, Srbija. Odrastao je u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u svom mjestu, s odličnim uspjehom. Uvijek je pokazivao želju da pomogne slabijemu.

Zemlja koju je imao njegov otac bila je nedovoljna da prehrani veliku porodicu, pa je stoga postao kolonista na Kosovu, i nastanio u selu Banjici, kod Drenjice. U početku se bavio zemljoradnjom. Vojsku je služio u Beogradu, 1933. godine. Poslije toga, zaposlio se kao radnik, na željeznici, a potom je postao šumar.

Uspostavio je prijateljske odnose s albanskim življem, i u toj sredini širio bratstvo i jedinstvo.

Krajem 1940. godine, pozvan je na vojnu vježbu, i učestvuje u aprilskom ratu. Poslije toga, vraća se na Kosovo, ali zbog složene situacije on i njegov stric su se odmah odmetnuli u šumu, jer nisu htjeli da se predaju okupatoru i albanskim nacionalistima.

Početkom maja 1941. godine napušta selo i prebacuje se u Medveđu. Prilikom prebacivanja na aerodromu u Obilićevu, ubio je njemačkog stražara i zapalio nekoliko njemačkih aviona.

U početku je bio u štabu na Sokolovini, kod vojvode Koste Pećanca. Uvidio je da je Kosta izdajnik. Susreo se sa školskim drugom Zejnelom Ajdinijem, studentom i članom KPJ, koji ga je obavijestio da KPJ priprema oružani ustanak. Boza je odmah pristao da se uključi u te pripreme. Poslije odlaska jablaničke grupe u Kukavički NOP odred, Boza je bio ostavljen na terenu, da priprema ljude za NOP.

Bio je jedan od prvih boraca Jablaničkog NOP odreda. Već u prvim borbama pokazuje neobičnu smjelost i odgovornost. Zbog toga mu je povjerena jedna od većih partizanskih akcija: protiv njemačkih tenkova koji su u decembru 1941. godine nadirali prema Lebanu. Borci su bili naoružani puškama i mitraljezima. Ovim naoružanjem nisu se mogli suprotstaviti čeličnim oklopima, pa su to nadoknađivali hrapročću. Skakali su na tenkove, kroz otvore su bacali ručne bombe, i tako ih palili. Boza je imao najviše uspeha. U toj akciji Boža Drenički je bio teško ranjen. Uzeo je donji dio košulje, pocijepao je i previo noge. Ostao je na mjestu ranjavanja, jer nisu mogli da ga izvuku. Skrio se tako da ga nisu pronašli, a sutradan su ga izvukli i smjestili u partizansku bolnicu na Radanu.

Pošto se oporavio od rane, nastavio je borbu. Početkom 1942. godine učestvovao je u mnogobrojnim borbama, i u njima pokazao junaštvo. Tada je postao član KPJ.

Izabrali su ga za desetara u Jablaničko-posjačkom odred. Na Obraždi, u borbi s četnicima, Drenički je, kao desetar, bio svuda gdje je najteže. U Porečju i na planini Kukavici učestvovao je u mnogim akcijama protiv četnika i Bugara: kod Studene, Tumbe, Barja...

Sa svojom četom istakao se u razbijanju njemačkih, nedićevskih i bugarskih snaga koje su, koristeći zauzetost 1 južnomoravskog NOP odreda, počele da pljačkaju sela Puste Reke.

Prilikom formiranja 1. južnomoravske brigade, postavljen je za komandanta bataljona. U svim borbama brigade od Srbije do Bosne i natrag, bataljon Božidara Stojanovića, Dreničkog primjerno je izvršavao sve borbene zadatke. Preživjevši mnoge borbe u Bosni, Drenički je pao nadomak njegove Puste Reke i Jablanice. Poginuo je na mjestu koje je neprijateljski tobdžija gađao poslije borbe. Vest o pogibiji njihovog komandanta bolno je odjeknula među borcima, koji nisu mogli da vjeruju da ih je zauvijek napustio njihov neustrašiv „Oluja“.

Narodnim herojem proglašen je 8. oktobra 1953. godine.

Šarić Ive Ante Rade Španac

Rođen je 21. septembra 1913. godine u selu Tribić, Livno, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Osnovnu školu završio je u selu Čukliću. Kad mu je bilo 15 godina, otišao je na rad u Francusku, s još nekoliko svojih vršnjaka ispod Kamešnice. Radeći u mnogim poduzećima Pariza, aktivno je učestvovao u naprednom radničkom pokretu. Naročito se isticao neumornim radom među našim iseljenicima u borbi protiv frankovačkih elemenata, koji su vrbovali radnike u Paveličeve ustaše. Na poslu se isticao kao vrstan i neustrašiv miner.

Kad je, 1936. godine, počeo građanski rat u Španiji, Ante je, na poziv Komunističke partije Jugoslavije, među prvima otišao u Španiju da se bori na strani španske republike, prvo kao borac, a ubrzo zatim kao vodnik u jednoj od internacionalnih brigada. Učestvovao je u svim borbama brigade. Tri puta je ranjen, jednom teško, ali nije napuštao bojište. Učestvovao je i u bitkama za obranu Madrida. Pretpostavlja se da je 1937, godine postao član Komunističke partije Jugoslavije.

Posle poraza snage španske republike i povlačenja internacionalnih brigada, Ante Šarić se prebacio u Francusku, a krajem 1940, godine u Jugoslaviju. Iskusan revolucionar, nije pošao u rodni kraj, već je ilegalno boravio u Zagrebu, i ponekad nedaleko od rodnog kraja, u Sinjskoj krajini i na Kamešnici. Od bliže rodbine jedino je njegov brat Mate znao gdje se nalazi.

Kada je počeo ustanak u Bosni i Hercegovini, Ante je iz Zagreba u grupi došao u Sarajevo, a odatle je, početkom septembra, upućen u Mostar, i tu raspoređen u partizanski odred na terenu Konjica. Tu je primio dužnost komandira 1. čete, koja je djelovala na sektoru Bijela kod Konjica. Rade Španac — tako su ga zvali svi njegovi borci, jer mu pravo ime nisu ni znali, sve do njegove pogibije — istakao se junaštvom u više borbi protiv Talijana, ustaša, četnika i Nijemaca. Tako je, početkom oktobra 1941, sa svega 30 boraca u borbi s desetostruko jačim ustaško-domobranskim snagama, uspeo održati položaje i razbiti neprijatelja, nanijevši mu velike gubitke, uz bogat ratni plijen: nekoliko desetina pušaka, veće količine municije i brdski top. Još veće junaštvo je ispoljio u martu 1942. godine, kada je s desetinom boraca uspeo odbiti napad nadmoćnijeg neprijatelja i nanijeti mu teške gubitke. Ante Šarić je bio vrstan strijelac, odličan drug i rukovodilac — pravi partizanski komandir. On je u najkritičnijim trenucima bio vrlo priseban i tako istančanog sluha da je tačno znao ocijeniti pravi trenutak kad valja krenuti u odlučni juriš.

U junu 1942. godine njegovu su četvu u školi u Bijeloj opkolili četnici. Vođena je krvava borba. Hrabri komandir je uspješno odbijao svaki napad neprijatelja. Četnici su se potajno nadali da će se partizani predati, jer im je ponestalo municije. U trenutku kada su povici na predaju bili najglasniji, Ante je na čelu svojih hrabrih boraca izvršio juriš s bombama — i uspeo je da se probije, nanijevši četnicima velike gubitke. Posle ove borbe, četa Rada španca priključila se ostalim dijelovima Konjičkog bataljona na brdu Tisovići, odakle je krenuo u Prozor, gdje se priključio grupi proleterskih brigada pod neposrednom komandom Vrhovnog štaba.

Posle oslobođenja Livna i cijelog njegovog kraja, Ante je, prvi put od odlaska u Francusku, posjetio svoje roditelje u selu Tribiću.

Kada je formirana 10. hercegovačka brigada, 10. augusta 1942. godine, u Šujici, Rade je ostao na dužnosti komandira čete i učestvovao u svim borbama brigade.

Početak novembra 1942. godine, kada je u 10. hercegovačku ušao i livanjski bataljon „Vojin Zirojević“, Rade Španac je kao komandir čete toga bataljona učestvovao u više borbi, a zatim i u IV neprijateljskoj ofanzivi. Naročito junaštvo pokazao je u borbama oko Konjica, krajem februara i prvih dana marta 1943. godine. U tim borbama, kao komandir Zaštitne — prateće čete, vesto komandirajući teškim oružjem, odbijao je napade višestruko brojnijeg neprijatelja. Neprijatelj je uporno jurišao, ali za Antinog života nije uspeo zauzeti položaje partizanskih snaga. Obilazeći položaje svoje čete zajedno s političkim komesarom Karlom Batkom, obojica su poginuli od avionske bombe — jedan pored drugoga, komandir i komesar. „Silni Rade“ kako su ga nazivali njegovi drugovi iz 10. hercegovačke brigade, pao je na istom mjestu gdje je, godinu dana prije, uspješno odbijao napade Talijana i ustaša.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Šćepanović Petra Jafto Čajo

Rođen je 25. januara 1911. godine u Donjem Zagarču, Danilovgrad, Crna Gora. Potiče iz seljačke porodice. Do 1941. godine službenik.

Osnovnu školu završio je u rodnom mjestu, gimnaziju u Podgorici, a Pravni fakultet u Beogradu, 1934. godine. Kao student, učestvovao je u osnivanju studentskih udruženja i u raznim studentskim akcijama i demonstracijama koje je organizirala KPJ. Poslije završenih studija, vratio se u Podgoricu i zaposlio se, početkom 1935, u Financijskoj direkciji. U ovom gradu se povezoao s naprednim pokretom i učestvovao u njegovim akcijama. Godine 1935. bio je primljen u članstvo KPJ. Odmah poslije prijema u KPJ, izabran je za sekretara činovničke partijske jedinice u Podgorici, i na toj dužnosti ostao sve

do početka rata 1941.

Za sekretara OK KPJ za Podgoricu bio je izabran 1936. U jesen 1936. bio je izabran za člana PK KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Metohiju. Početkom 1940. godine određen je za sekretara Narodne pomoći („Crvene pomoći“) za Crnu Goru, Boku i Sandžak. U toku 1940. godine bio je sekretar tehnike pri Pokrajinskom komitetu KPJ za Crnu Goru. U ljeto 1940. izabran je za člana MK KPJ za Podgoricu. Krajem 1940. imenovan je za rezervnog člana MK KPJ za Podgoricu. Krajem 1940. imenovan je za rezervnog člana PK za Crnu Goru. Također, krajem 1940. godine bio je izabran za člana Biroa PK KPJ za Crnu Goru, Boku i Sandžak. Izvjesno vrijeme, pred izbivanje rata, vršio je u PK dužnost političkog sekretara. Kada je, krajem 1940. godine, PK obrazovao Vojnu komisiju, postao je njen član.

Kada je, krajem 1940. godine, vlada Cvetković-Maček zabranila rad URSSJ, PK KPJ, za Crnu Goru imenovao je komisiju za sindikalni rad, a za predsjednika je postavljen Šćepanović.

Pred trinaestojulski ustanak, nalazi se na dužnosti sekretara OK KPJ u Podgorici. Od jeseni 1941. do februara 1942. sekretar je OK u Kolašinu. Poslije povlačenja partizanskih jedinica iz Crne Gore za Bosnu, ostao je u ilegalstvu na terenu srezova cetinjskog i podgoričkog, prvo kao član OK u Cetinju, a zatim kao politički sekretar OK u Podgorici u toku V ofanzive rukovodilac je polit-odjela 5. proleterske crnogorske brigade. Zatim je vraćen na teren cetinjskog okruga kao instruktor i delegat Pokrajinskog komiteta pri OK u Cetinju. Na dužnosti zamjenika političkog komesara 3. sandžačke brigade nalazi se od jeseni 1943, ali kratko vrijeme, jer je bio teško ranjen, i početkom 1944. prenijet na liječenje u Italiju. U Bariju je bio načelnik personalnog odjeljenja Štaba baze NOVJ i partijski sekretar Štaba Baze. Od aprila 1945. bio je politički komesar Komande pozadine Jugoslovenske armije.

Od 1946. godine bio je član Biroa Pokrajinskog komiteta KPJ za Crnu Goru i predsjednik Planske komisije Vlade Crne Gore. Od 1948. do 1952. bio je član Politbiroa CK KP Crne Gore. Bio je ministar građevina Vlade Crne Gore, i ponovo predsjednik Planske komisije Vlade Crne Gore. Od 1950. do 1953. bio je ministar industrije, a zatim financija Vlade Crne Gore i sekretar Izvršnog vijeća Narodne skupštine Crne Gore. Od 1953. do 1957. bio je predsjednik Odbora za privredu Republičkog vijeća Narodne skupštine Crne Gore. Bio je

poslanik Saveznog vijeća Savezne skupštine od 1953. do 1963, kada je izabran za sudca Ustavnog suda Crne Gore. Od 1965. godine redovni je profesor Tehničkog fakulteta u Titogradu. Predsjednik Ustavnog suda Crne Gore bio je od 1968. do 1974.

Bio je dugo redovni profesor na Tehničkom fakultetu u Titogradu. Član Savjeta Federacije bio je od 1975. do 1978. godine. Umro je 7. augusta 1978. godine.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šegrt Obrena Vlado

Rođen je 18. decembra 1907. u selu Arandelovu, Lastva, Trebinje, Bosna i Hercegovina.

Osnovnu školu završio je u Lastvi, i do 1941. bavio se zemljoradnjom, a često je radio i kao sezonski radnik i družio se s naprednim radnicima, koji su ga i uveli u revolucionarni radnički pokret. Član SKOJ-a postao je 1928, a KPJ 1931. U Partiju ga je primio Sava Kovačević, koji je na njega vršio snažan utjecaj. Do formiranja partijske organizacije u Lastvi, Vlado je bio član partijskog rukovodstva u Grahovu. Već iskusan politički radnik, od 1936. Vlado je član MK KPJ za Trebinje, a od 1939. i član Sreskog komiteta KPJ za Trebinje.

U toku aprilskog rata nalazio se na položajima u Boki, izbjegao je zarobljavanje i donio oružje kući. Odmah posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, stupio je u vezu sa Savom Kovačevićem i drugim komunistima u trebinjskom srezu. Radio je na organiziranju oružane borbe i davanju otpora ustaškim zločincima. U svom selu je formirao četvu, bio je njen komesar u prvim uspješnim oružanim akcijama protiv neprijatelja. Od septembra 1941. ova partizanska četa, će, pod njegovim rukovodstvom, odnijeti nekoliko značajnih pobjeda nad talijanskim i ustaško-domobranskim snagama. To je uticalo na stanovništvo da se brže opredjeljuje za NOP. Vlado Šegrt se isticao kao dobar organizator i vrlo hrabar borac. Ličnim primjerom poticao je ostale borce, i ubrzo postao popularan u svom kraju. Zajedno sa Savom Kovačevićem i drugim borcima, skakao je i na talijanske tenkove, uništavao ili zarobljavao njihovu posadu. U jednoj od tih akcija, u novembru 1941, zaplijenjena su 3 tenka, 8 kamiona i dosta oružja i municije. Kod Klenka, nedaleko od Moska, između Bileće i Trebinja, razbio je, sa svojim borcima, 6. januara 1942, talijansku kolonu i dobio veliki plijen u oružju, municiji i drugoj ratnoj opremi. Posebno je bio odlučan u borbama s četnicima. U napadu na Borač, sredinom aprila 1942, komandirao je južnim sektorom fronta, posebno se istakavši u napadu na utvrđene ustaške položaje na Mjedeniku.

U toku rata bio je na raznim vojnim i političkim dužnostima: politički komesar partizanske čete u Lastvi; zatim komandant Bataljona „Luka Vukalović“; komandant 1. hercegovačko-crnogorskog udarnog partizanskog bataljona od 28. januara 1942; komandant Sjeverno-hercegovačkog NOP odreda od aprila 1942; komandant Hercegovačkog NOP odreda od sredine juna 1942; komandant 10. hercegovačke brigade od 10. augusta 1942; zamjenik komandanta 3. udarne divizije NOV i komandant 29. hercegovačke udarne divizije, od njenog osnivanja, sredinom novembra 1943, do kraja rata.

U borbama s neprijateljskim snagama u zapadnoj i centralnoj Bosni, na Kupresu, oko Imotskog i Posušja, oko Mrkonjić-Grada, Glamoča, Jajca, Busovače, Turbeta, Žepča, Prozora i Rame, borci njegove brigade izvojevali su niz sjajnih pobjeda. U borbama za Prozor, Ramu i na Neretvi, u borbama za oslobođenje Nevesinja i Gacka, sa svojim borcima napravio je nekoliko podviga, razbijajući i uništavajući, marta—aprila 1943, brojne talijanske, četničke i ustaško-domobranske snage.

U borbama na Sutjesci, 10. hercegovačka brigada pod komandom Vlada Šegrt vodila je krvave borbe s njemačkim snagama na M rat i-nju, Pivskom Javorku, Volujaku i Magliću, u dolini Sutjeske.

Kao komandant 29. hercegovačke divizije, vodio je mnoge i poznate borbe i odnio mnoge pobjede u Hercegovini, kod Dubrovnika i Herceg-Novog, Mostara, Sarajeva, Trsta i Ljubljane. Iz rata je izišao u činu general-majora JNA. O njemu i njegovim borcima narod je u toku rata ispjevao mnoge pjesme. Bio je vijećnik i član ZAVNOBiH-a i AVNOJ-a, a od septembra 1944. član je Oblasne narodnooslobodilačke skupštine i član Oblasnog odbora NOF-a za Hercegovinu.

Posle oslobođenja, obavljao je niz odgovornih političkih i državnih funkcija: ministar poljoprivrede u prvoj vladi BiH (1945—1948), predsjednik Prezidijuma Narodne skupštine BiH (1948-1953), član Izvršnog veća BiH (od 1953) i potpredsjednik Narodne skupštine BiH (od 1953). Biran je za poslanika Savezne i Republičke skupštine BiH neprekidno posle rata do 1967. godine.

Vlado Šegrt je bio član CK KPJ (SKJ) i član Politbiroa, odnosno IK CK SK BiH, do 1965. Bio je predsjednik Kontrolne komisije CK SK BiH do 1964. i član CK SKJ. Pored toga, Vlado je bio i član Glavnog odbora SSRN BiH i član Saveznog odbora SSRNJ do 1963, član Glavnog odbora SUBNOR BiH i Saveznog odbora SUBNOR i član Glavnog odbora Udruženja rezervnih oficira. Bio je član Savjeta Federacije.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Šentjura Franca Lidija

Rođena je 18. marta 1911. u porodici rudara Franca Šentjurca u Hrastniku, Slovenija. Otac je poginuo u prvom svjetskom ratu i ostavio ženu Alojziju sa troje djece. Pomoću male gostionice koju je otvorila u Hrastniku, majci je s velikim naporima uspelo da školuje svoju djecu. Lidija je posle osnovne škole u Hrastniku pohađala građansku školu u Krškem, a zatim učiteljsku školu u Ljubljani. Bila je među onim revirskim učenicima koji su svakodnevno putovali vozom u školu, što je iscrpljivalo mlade ljude, posebno one koji su se vozili na rad u rudnike i fabrike, a pred sobom nisu vidjeli nikakve perspektive, i upravo ti susreti i saznanja u toku vožnji u školu bitno su uticali na njenu životnu orijentaciju.

U učiteljskoj školi se povezala s komunistički usmjerenim omladincima, među njima i sa Edvardom Kardeljem, što je sve uticalo na njeno ideološko opredjeljenje. Pošto ga je javno ispovijedala u diskusijama na seminarima i zbog toga već imala prve kućne pretese, nije imala izgleda za zaposlenje posle završene škole. Zato se upisala na Filozofski fakultet Univerziteta u Ljubljani i godine 1938. diplomirala na pedagoškoj grupi.

Na univerzitetu se odmah uključila u revolucionarni studentski pokret i već 1932. godine postala član KPJ. Sljedeće godine je pred Sudom za zaštitu države osuđena na dvije godine robije, koju je izdržala u kaznenom zavodu u Požarevcu. Po povratku je nastavila svoj revolucionarni rad među studentima, u ženskim organizacijama i naročito među rudarima u trbovljanskom reviru. Naročito je bio značajan njen rad pri razvijanju masovnog antifašističkog omladinskog pokreta u godinama 1935—1937, kada je bila u Zagrebu član Agitpropa CK SKOJ-a i uredništva „Glasa omladine“, a posle zagrebačke provale, u februaru 1936. postala je član pokrajinskog rukovodstva SKOJ-a za Sloveniju i uredništva njegovog legalnog glasila „Mlada pota“. U jesen 1937. CK KP Slovenije joj je, kao iskusnom partijskom radniku, povjerio zadatak da sredi odnose u partijskoj organizaciji studenata, gdje je bilo došlo do raznih nezdravih pojava. U godinama 1937. i 1938. je radila u omladinskim komisijama pri CK KPJ i CK KPS i u isto vrijeme je djelovala u rudarskim revirima, gdje je bila član OK KP Slovenije za revire.

Prvih dana okupacije Nijemci su je iselili iz Hrastnika u Srbiju, ali se ona već u augustu ilegalno probila do Ljubljane. Tu je radila kao član pokrajinskog rukovodstva SKOJ-a na učvršćivanju i širenju komunističkih omladinskih organizacija i na pripremama za oružanu borbu.

U jesen 1941. bila je među osnivačima masovne narodnooslobodilačke omladinske organizacije Mladinske Osvobodilne fronte. U ovoj organizaciji ona je bila sekretar i predstavnik komunističke omladine.

Od proljeća 1942. do proljeća 1943. radila je u najtežim ilegalnim uslovima u Ljubljani, opasanoj žicom. Prvo je bila sekretar OK KPS, a po odlasku rukovodstva oslobodilačkog pokreta iz grada, član Povjereništva CK KPS i Izvršnog odbora Osvobodilne fronte za Ljubljanu. Nalazila se među onim vodećim kadrovima ilegalne Ljubljane koji su izuzetnom

organizacijom podzemnog pokreta i njegovom širokom osnovom omogućili da Ljubljana postane grad-heroj.

U proljeće 1943. otišla je na oslobođenu teritoriju, postala član CK KPS i na kočevskom zboru izabrana u SNOO. Početkom godine 1944. rukovodstvo KPS ju je poslalo na vrlo odgovoran politički rad u Primorje, gdje je bila sekretar Povjereništva CK KPS za Slovenačko primorje, Gorenjsku, Korušku i Trst. Naročito je značajno bilo njeno ilegalno djelovanje u Trstu, gdje je učestvovala u stvaranju slovenačko-talijanske antifašističke organizacije Delavske enotnosti i u formiranju komande mjesta NOV i POS u Trstu.

U februaru 1945. postala je organizacioni sekretar CK KPS.

Posle rata Lidija Šentjunc vršila je odgovorne dužnosti u organima vlasti i u društveno-političkim organizacijama: ministar prosvjete (1946) i ministar za komunalne poslove (1947—1949) u Vladi Narodne Republike Slovenije i organizacioni sekretar CK KPS (1949-1952).

U vremenu 1952—1968, kad je radila u saveznim organima u Beogradu, bila je potpredsjednik Savezne skupštine i predsjednik Odbora za socijalnu politiku i narodno zdravlje, član Saveznog izvršnog veća i sekretar za socijalnu politiku i komunalne poslove, član Izvršnog odbora, odnosno potpredsjednik Centralnog odbora SSRNJ i predsjednik njegove komisije za organizaciona i kadrovska pitanja. Od 1963. član je Savjeta Federacije. Po povratku u Sloveniju 1969. njena su glavna nastojanja usmjerena na sakupljanje građe za istoriju Saveza komunista Slovenije kao predsjednik Istorijske komisije pri Predsjedništvu CK SKS, na kojoj dužnosti je ostala do 1980. godine.

Lidija Šentjunc je bila poslanik Republičke (1945-1953) i Savezne (1945-1963) skupštine, Od 1948. do 1969. bila je član CK SKJ i u godinama 1966—1969. član njegovog Predsjedništva.

Za narodnog heroja proglašena je 27. novembra 1953. godine.

Šercer Ivana Ljubomir Ljubo

Rođen je 1. augusta 1915. u Braniku (ranije Rihemberk) Slovenija. Ubrzo posle završetka prvog svjetskog rata, čela Šercerova porodica pobjegla je u Ljubljano. Tu je Ljubo završio nižu gimnaziju, a zatim postao pitomac Vojne akademije. Neposredno pred rat, bio je poručnik u Kninu. Bio je poznat kao napredan, pošten oficir. Prilikom kapitulacije jugoslovenske vojske, Ljubo se sa svojom četom nije predao, već se s njome probijao prema Srbiji, u nadi da će tamo postojati bolji uslovi za obranu otadžbine. Svoju mitraljesku četnu je raspustio tek onda kad se s njom, posle kratke i oštre borbe, probio iz njemačkog obruča. Razočaran, vratio se u Ljubljano.

U Ljubljani je odmah dobio vezu s Osvobodilnom frontom — Šercer je jedan od prvih jugoslovenskih oficira koji se uključio u OF. Bio je vojni inspektor omladinskih borbenih grupa. Šercer tada još nije bio politički opredijeljen. 24. jula 1941. otišao je u partizane, u Molničku četnu čiji je komandir postao. Kao borac izuzetnih vojničkih sposobnosti, neograničene predanosti i velikih ljudskih vrlina, ubrzo je postao komandir Mokreške čete. S njom je, 30. augusta, napao karabinjersku stanicu na Turjaku. U tom napadu, i u nizu drugih, Ljubo je neustrašivo jurišao na čelu svoje čete. U talijanskoj ofanzivi na Mokrec, od 14. do 16. septembra 1941. još jednom je pokazao velike vojničke sposobnosti. Svoje borce je podijelio u male grupe, i njima tako spretno manevrirao da su dvije talijanske kolone, od kojih je svaka imala oko stotinu ljudi, nekoliko minuta zasipale vatrom jedna drugu! Najveća i najznačajnija akcija Ljube Šercera i njegovih boraca bio je napad na Lož, 19. oktobra 1941. Dva dana prije napada, Ljubo je u civilnom odjelu otišao u Lož i tamo, kroz prozor gostionice, detaljno razgledao položaj i snagu talijanske jedinice. Borovnička četa je napala Bezuljak, Šercerova jedinica je napala Lož. Napad na Lož je bio vrlo težak. Sa 47 boraca, Šercer je morao napasti nekoliko zgrada u kojima je bilo oko 80 talijanskih vojnika. Šercer je uspješno izvršio napad. Zaplijenjeno je 7 pušaka i dosta municije, ubijeno i ranjeno nekoliko desetina talijanskih vojnika, zarobljeno 7 vojnika i komandant mjesta u Ložu. Partizani su imali 3 poginula borca. Mada su Talijani poslali pomoć iz Starog Trga, Šercer je svoju jedinicu sigurno izvukao iz Loža. Međutim, dalje povlačenje je bilo teže nego sam napad. Talijani su upravo tada počeli snažnu ofanzivu protiv partizana na Krimu i Mokrecu i borci su se povlačili pod neprestanom borbom. Ljući neprijatelj od talijanske ofanzive iznenada je postala rana i oštra zima. Palo je oko metar snijega, pritisnuli mraz i glad, borce su iscrpljivali umor i bolesti. Najteže borbe s neprijateljem su bile 26. i 27. oktobra kad je neprijatelj, u selu Belim Vodama, napao partizansko uporište u nekim skrivenim barakama. Zbog izdajstva je neprijatelju uspelo da zarobi nekoliko boraca i da presječe put patroli koja je borcima donosila hranu. Posle nadčovječnih napora, Šerceru je uspelo da borce izvuče iz opasnog obruča.

Posle završene ofanzive povukli su u Ljubljano borce koji su bili iscrpljeni, a prije svih ostalih one koji su bili ranjeni ili bolesni. Oko 30. oktobra 1941. vratio se i Ljubo Šercer. Uslijed izdaje, Ljubo je uhapšen 13. novembra.

U zatvoru su tada bili i borci koje su Talijani zarobili u toku i posle povlačenja iz Loža. Zatvorene borce su teretili u Ložu zarobljeni talijanski vojnici, koje su borci u teškim

uslovima povlačenja pustili, a još više su ih teretila četiri partizanska dezertera. Najteže su teretili Šercera kao komandanta i vođu svih akcija.

U zatvoru, u kasarni i kasnije na Sudu, Ljubo je bio u samici. Na saslušanju, mučen, uopće nije odgovarao. Njegov suborac, Stane Semič Daki, zapisao je: „Nimalo se nismo bojali da će Šercer na mučenju bilo što reći. Znali smo da je partizan svim svojim bićem i da će radije poći u smrt nego teretiti svoje drugove...”

Petnaestog decembra je počelo suđenje Ljubi Šerceru i šesnaestorici njegovih suboraca. Prva točka optužnice ih je teretila da su „na teritoriji Loža i na drugim mjestima bili u naoružanoj gomili da bi vršili zločine protiv sigurnosti i opstanka države, s otežavajućom okolnošću za Šercera da je bio inicijator, organizator i vođ...”

Kad je optužnica pročitana, javio se Ljubo Šercer:

„Sudite mi, ali ne kao zločincu, već kao oficiru koji je ostao veran zakletvi koju je dao svom narodu i svojoj domovini!”

Presuda je izrečena 16. decembra 1941. Ljubo Šercer i pet njegovih drugova osuđeni su na smrt.

Dvadeset drugog decembra Šercer, Kogoj, Kariž, Kranjc, Verbič i Žagar stajali su na strelištu u Strahomeru, kod Tomišlja, pred puškama. Prije nego što su odjeknule salve, oni su kliknuli: „Smrt fašizmu! Živjela sloboda! Živjeli slovenački drugovi!” Tako iz vijest avaj u talijanska dokumenta.

Fašisti se nisu usudili da mrtve junake pokopaju u Ljubljani. Odnijeli su ih u Tržič, blizu Trsta, i pokopali ih na tamošnjem groblju.

Ljubo Šercer je bio među prvim Slovencima koji su za svoj doprinos borbi za slobodu još u toku rata odlikovani Ordenom narodnog heroja — 25. oktobra 1943. godine.

Šibl Armina Ivan

Rođen je 28. listopada 1917. u Virovitici, Hrvatska. Do 1929. godine Šibl je živio u Virovitici, gdje je završio osnovnu školu i jedan razred Realne gimnazije. Iz Virovitice se seli u Zagreb, gdje završava malu maturu i dva razreda Učiteljske škole. Dok je pohađao Učiteljsku školu, Šibl se povezao s naprednim omladinskim pokretom, pa je zbog svoje aktivnosti bio isključen iz škole. Školovanje nastavlja u Čakovcu i Vršcu, ali su ga, ubrzo, ponovo isključili iz škole. Godine 1935. vraća se u Zagreb, gdje nastavlja aktivnost u revolucionarnom omladinskom pokretu. U to vrijeme bio je i član radničko-sportskog društva "Metalac", u kojem se okupljala radnička omladina. Iz tog je društva četrdeset članova poginulo u NOB-u, među kojima i Rade Končar, Joža Vlahović, Petar Biškup Veno i Marijan Čavić.

Godine 1939. Ivan Šibl odlazi na odsluženje vojnog roka. Poslije povratka iz vojske, nije mogao u Zagrebu dobiti zaposlenje, pa se zaposlio u Duvanskoj stanici u Bujanovcu, u južnoj Srbiji. Poslije tri mjeseca, vraća se u Zagreb i dobiva zaposlenje u biblioteci Ekonomsko komercijalne škole, u kojoj radi do 1941. godine, U tom se razdoblju sve više osjeća njegova aktivnost u radničkom pokretu.

Poslije okupacije i stvaranja NDH, Ivan Šibl kao član udarne grupe sudjeluje, u ljeto i jesen 1941, u nizu oružanih akcija na zagrebačkim ulicama. U rujnu 1941. godine primljen je u KP. Pred kraj 1941, ustaška policija je otkrila njegovu aktivnost, i zato on 24. siječnja 1942. godine napušta Zagreb, i odlazi u Banijski partizanski odred. Sudjeluje u nizu borbi prvo kao borac, a zatim kao politički komesar čete i bataljona u Odredu. U jesen 1942. godine, Šibl je upućen u Kalnički partizanski odred, na dužnost političkog komesara bataljona. Na toj se dužnosti nalazi do 31. prosinca 1942, kada je njegov bataljon ušao u sastav 17. slavonske brigade. Početkom 1943. godine, postavljen je na dužnost političkog komesara te brigade, a početkom listopada 1943. preuzima dužnost političkog komesara 28. slavonske divizije. Krajem 1943. godine, Ivan Šibl je postavljen za vršioca dužnosti političkog komesara Druge operativne zone, a u siječnju 1944. godine postaje politički komesar X korpusa. Tu funkciju vrši do oslobođenja.

Poslije oslobođenja, izabran je na dužnost tajnika Gradskog narodnog odbora u Zagrebu, i na toj se dužnosti nalazio do kraja 1945. godine, kada ponovo prelazi u službu u JA. U Jugoslavenskoj armiji vrši dužnost zamjenika komesara i komesara armije, načelnika Kadrovske uprave u glavnoj političkoj upravi Ministarstva narodne odbrane u Beogradu i političkog komesara Zagrebačke vojne oblasti. Godine 1953. preveden je u rezervu, u činu general-potpukovnika. Kratko vrijeme radi kao glavni urednik "Borbe" u Beogradu, a u razdoblju 1954—1963. Šibl se nalazi na dužnosti generalnog direktora RTV Zagreb. Godine 1963—1967. bio je predsjednik Prosvjetno-kulturnog vijeća Sabora SRH, a 1967—1969. bio je zastupnik u Vijeću naroda Savezne skupštine. Od 1946. godine Ivan Šibl je nekoliko puta biran za zastupnika u Saboru NRK Od 1949. bio je kandidat za člana CK KPH, a od 1953. postaje njegovim članom. Godine 1969, izabran je na dužnost predsjednika Glavnog odbora SUBNOR-a Hrvatske. U prosincu 1971. godine daje ostavku na sve svoje dužnosti. Godine 1972. isključen je iz Saveza komunista i penzioniran.

Ivan Šibl bio je veoma aktivan i u publicističkoj djelatnosti. Objavio je: "Zagrebačka oblast u narodnooslobodilačkoj borbi", "Iz ilegalnog Zagreba 1941", "Partizanski razgovori", "Ratni dnevnik", brošuru "Prve političke akcije komunista u okupiranom gradu i monografiju "Zagreb tisuću devetsto četrdeset prve". Prema "Ratnom dnevniku" snimljena su dva filma: "Kad čuješ zvona" i "U gori raste zelen bor", a sam je napisao scenarij za film „Naši se putovi razilaze" i televizijsku seriju u 9 epizoda "Sumorna jesen".

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Škorpik Josipa Velimir

Rođen je 2. aprila 1919. u Brodarici, kod Zadra, Hrvatska.

Posle završetka srednje škole, primljen je u Pomorsku vojnu akademiju, koju završava 1940. godine, i postaje aktivni oficir BJV. Kapitulacija stare Jugoslavije zatekla ga je u Šibeniku. Da ne bi pao u zarobljeništvo, torpednim čamcem bježi u Divulje, gdje potapa čamac i odlazi u Split, a zatim u Zagreb. Tu je mobiliziran i upućen u Makarsku kao mornarički oficir NDH, da primi dužnost lučkog zapovjednika. Odmah se povezao s komunistima Makarske i ubrzo formirao grupu aktivista među oficirima i podoficirima u spomenutom zapovjedništvu. Kao aktivan učesnik NOP-a, pred kraj 1941. godine, postao je Član KPJ. U teškim uslovima ilegalnosti, mladi Škorpik razvija raznovrsnu aktivnost među neprijateljskim vojnicima.

Rastura propagandni materijal, prikuplja podatke o planovima Talijana i ustaša, i obavještava o svemu rukovodstvo Partije u Makarskoj. Po direktivi Partije, s dvojicom podoficira i ocem Josipom (pukovnikom BJV u penziji), 1. decembra 1942. godine, napustio je Makarsku i prebacio se na slobodnu teritoriju Biokova. Prethodno je napisao proglas, kojim je pozvao i ostale pripadnike Lučkog zapovjedništva da se priključe partizanima. Posle desetak dana, stigao je u štab četvrte operativne zone u Glamoč a 18. decembra, u Bosanskom Petrovcu, Škorpik je vodio razgovor s drugom Titom o stvaranju mornarice NOV i POJ i mogućnosti partizanskog ratovanja na moru. Istog dana, Vrhovni Slab je naredbom formirao Sekciju za ratnu mornaricu pri Štabu četvrte operativne zone, i za šefa Sekcije postavio Velimira Škorpika. Tako je Škorpik postao prvi komandant partizanske ratne mornarice. Odmah je pristupio formiranju mornaričkih stanica, a zatim i prvog mornaričkog partizanskog odreda. Posebnu pažnju posvetio je opremanju i naoružavanju čamaca i uvježbavanju kadrova za borbe na moru. Od početka je težio da mornarica dobije svoja obilježja i lično je učestvovao u izradi zastave Ratne mornarice i mornaričke uniforme. Već u decembru 1942. godine, biokovski partizani su izveli više uspješnih akcija u Hrvatskom kanalu, a 31. decembra su zaplijenili pet brodova. Ove akcije prisilile su Talijansku komandu da pristupi konvojiranju brodova koji plove kroz ovaj kanal, i da ih osiguravaju ratnim brodovima. Kada je, sredinom februara 1943. godine, rasformirana Sekcija za ratnu mornaricu, Škorpik je postavljen za komandanta 1. mornaričkog odreda, Odred je odbio nekoliko pokušaja neprijatelja da se iskrca na obalu Makarskog primorja. Početkom marta, Mornarički odred je preformiran u Biokovski partizanski odred, a Škorpik postao komandant odreda. Polovinom maja, postavljen je za načelnika štaba cetinskog odreda. Poslije oslobođenja Zadvarja, augusta 1943. godine, primio je — dužnost komandanta Grupe cetinskih bataljona. U borbama oko Trilja, Lovreča i Aržana pokazao je veliku umješnost u komandiranju jedinicom. Poslije kapitulacije Italije, postavljen je za komandanta štaba Obalske komande, kojoj su bile podčinjene flotile naoružanih brodova srednje i južne Dalmacije i obalska artiljerija. Krajem septembra, Obalska komanda je preimenovana u Komandu flote naoružanih brodova, i Škorpik je postao njen komandant. Imao je značajnu ulogu, u oktobru, u organiziranju i prebacivanju jedinica NOVJ s kopna na srednjodalmatinska ostrva. Za kratko vrijeme uspio je da osposobi jedinice flotile za veće akcije i da ih organizaciono pripremi za veće borbene zadatke na moru u borbi protiv Nijemaca. Na njegovu inicijativu, upućena je, početkom oktobra, delegacija NOVJ u Bari — Italija na pregovore sa Saveznicima. On je, u ime četvrte operativne zone, potpisao punomoćje za rad delegacije.

Kada je, naredbom Vrhovnog štaba, 18. oktobra 1943. godine, formirana Mornarica NOV i POJ, Škorpik je postavljen za načelnika štaba Mornarice. Ovu dužnost nije primio, jer je u međuvremenu postavljen za načelnika štaba 3. dalmatinske brigade.

Početak novembra, Škorpik je krenuo u štab 4. dalmatinske brigade zbog dogovora o učestvovanju u predstojećim borbama. Prolazeći pored sela Zagorja, kod Posušja, naišao je na ustaše. Pokušao je da pobjegne, ali nije uspio; bio je ubijen, opljačkan i pokraj puta zakopan. Tako je, u 24. godini života, poginuo prvi komandant partizanske ratne mornarice i istaknuti borac, narodni heroj Velimir Škorpik.

Narodnim herojem proglašen je 8. septembra 1952. godine.

Šolaja Simo Simela

Rođen je 1905. godine u selu Pljevi kod Šipova, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj seljačkoj porodici. Do rata je radio kao šumarski radnik i nadničar, u Bosni, Crnoj Gori i Srbiji.

Kao patriot, teško je primio poraz Kraljevine Jugoslavije. Čim je počeo ustaški teror u okolini Šipova, s nekoliko svojih prijatelja i susjeda sklonio se u obližnju šumu, i tu počeo da skuplja ljude i oružje za predstojeću borbu. Kroz narod se tada neprestano prenosio šapat o pripremama komunista za ustanak. Šolaja je postao nestrpljiv, i jedva je čekao da neko počne. Najzad je stigla vijest u njegovo selo da su komunisti u Drvaru digli ustanak. Odmah je s nekoliko svojih drugova usred dana napao i razoružao žandare na željezničkoj stanici Ravni Do, kod Pljevskih

podova.

U susjednom selu Janju, komunisti su ranije izvršili pripreme za početak ustanka. Šolaja uspostavlja vezu s njima i zajedno vode borbe oko Šipova, Jezera i Mrkonjić-Grada, koje oslobađaju u toku augusta 1941. godine; počinju pripreme za napad na Jajce. U svim ovim akcijama, Šolaja je bio među prvima. Jurišajući na ustaše u Jezeru, 28. augusta, upao je među njih, ali se bombama i uz pomoć pristiglih drugova spasio.

Poslije trodnevne velike ofanzive Nijemaca, ustaša i domobrana na slobodnu teritoriju Janja i Pljeve, početkom septembra 1941. godine, Šolaja se pod borbom povukao na Kozila, južno od svog sela. Ustanički front se raspao. Tada je Šolaja sa svojom nekompletnom četom dočekao, i u odlučnom jurišu razbio, četu ustaša, goneći ih prema selu Mujidžićima. Njemu su se tada pridružili rasuti borci, seljaci, žene, pa i djeca. Tako je formiran front ustanika i naroda, koji je u naletu protjerao neprijatelja iz Pljeve, Janja i iz Šipova. Šolaja se dočepao i dva topa. Ova velika pobjeda, čiji je inicijator bio Šolaja, dala je nov polet ustanku u ovom i u okolnim krajevima. Šolaja je postao veoma popularan kod boraca i naroda.

Sredinom septembra 1941. godine, Talijani su s jednim bataljonom krenuli od Mrkonjić-Grada za Šipovo. Izdajnik Uroš Drenović propušta ih bez borbe. Šolaja ih dočekuje kod sela Sokoca s jednim vodom i, poslije višesatne neravne borbe, prisiljava ih da se povuku.

Sredinom oktobra 1941. godine, prilikom formiranja 3. krajiškog partizanskog odreda, u njegovom sastavu je bataljon „Iskra“, pod Šolajinom komandom.

Talijani su posebno respektirali Šolaju poslije poraza kod Sokoca i u Rastičevu, kod Kupresa, 3. decembra 1941. godine. Pošto su u septembru paktirali s četnikom Drenovićem, pokušavali su na razne načine da to urade i sa Šolajom. Početkom 1942. godine, poslali su svog suradnika Šolaji, s većom sumom novca da pokuša da ga podmiti. Kada je Šolaja čuo o čemu je riječ, izvadio je pištolj i ubio izdajnika, govoreći: „To im je moj odgovor!“

Šolaja je bio pravi jurišnik i bombaš, veoma skroman. Na sebi je nosio žandarsko odijelo, kojeg se dočepao u prvoj akciji. Njegova kožna torba bila je uvijek puna bombi, lako je bio

neuk, nepismen seljak, njegov postojani karakter i veliki patriotizam načinili su od njega odlučnog i beskompromisnog narodnog borca.

Pod njegovom komandom, bataljon „Iskra“ je u borbi između 31. decembra 1941. i 1. januara 1942. godine uništio utvrđenja u Majdanu, između Jajca i Mrkonjić-Grada, a 14. februara razbio bataljon domobrana na Vođenom Podu i Previlima, koji je pratio komoru iz Jajca za Mrkonjić-Grad. Najzad je donijeta odluka da se 25. februara izvrši napad na Mrkonjić-Grad. Pod pritiskom boraca, i Drenović je obećao da će grad napasti s južne i zapadne strane. U određeno vrijeme Šolaja je sa svojim borcima prodro u centar grada i tu uništio žandarsku stanicu, spalio Talijansku motorizaciju i uništio nekoliko utvrđenja. Međutim, Drenović nije krenuo u napad, pa se Šolaja sa svojim borcima morao, u teškim uslovima, probijati iz grada.

Kada je, u maja 1942. godine, uslijedila četnička akcija, Šolaju su četnici na prijevaru uhvatili i povelili u Mrkonjić-Grad Talijanima. Partizani njegovog bataljona bez borbe su ga oslobodili.

Kada su se, krajem jula i početkom augusta 1942. godine, razvile borbe između ustaša, utvrđenih u Kupresu, i proleterskih i udarnih brigada i jedinica 3. krajiškog partizanskog odreda, i Šolaja je sa svojim bataljonom pohitao u pomoć. U noći između 13. i 14. augusta, jurišajući na ustaške bunkere, junački je poginuo. Odlukom CK KPJ, posmrtno je primljen u KPJ.

Narodnim herojem proglašen je augusta 1942. godine.

Šoti Pala Pal

Rođen je 19. januara 1916. godine u Bečeju, Vojvodina, u seljačkoj bezemljaškoj porodici. Osnovnu školu, četiri razreda gimnazije i mehaničarski zanat završio je u rodnom mjestu. Postavši metalski radnik, uključuje se u radnički sindikalni pokret. Učestvuje u rasturanju i čitanju HID-a, naprednog časopisa na mađarskom jeziku. U Beogradu se zaposlio 1936. godine. Tu aktivno učestvuje u borbi komunista i ostalih naprednih radnika za prerastanje URS-a u klasnu i revolucionarnu radničku sindikalnu organizaciju, a 1939. godine postaje član KPJ. Zbog revolucionarnog djelovanja, policija ga u maju 1940. hapsi, i Poslije osam mjeseci držanja u policijskom i sudskom istražnom zatvoru, stražarno ga sprovodi u vojsku.

Poslije sloma stare Jugoslavije u aprilskom ratu 1941. godine, Pal se vraća u Beograd, i odmah se uključuje u narodnooslobodilački pokret. Najprije je sekretar Sreskog komiteta SKOJ-a i član Sreskog komiteta KPJ u Zemunu, a 1942. godine postaje i sekretar tog Komiteta. Poslije odluke CK KPJ o priključenju partijske organizacije Zemuna i zemunskog sreza partijskog organizaciji Vojvodine, u julu 1943. godine kooptiran je za člana PK. U tom svojstvu, do marta 1944. godine djeluje u Srijemu i Banatu. Zatim prelazi u Bačku i Baranju, gdje se intenzivnije angažirao u narodnooslobodilačkoj borbi i borio se u ovim dijelovima Vojvodine, koji su se nalazili u teškim uslovima okupacije pod hortijevskom Mađarskom i hitlerovskom Njemačkom. Tu postaje sekretar OK KPJ za Bačku i Baranju, a zatim sekretar Povjereništva PK KPJ za Bačku i Baranju. Na ovoj dužnosti ostaje do oslobođenja Vojvodine, u oktobru 1944. godine.

Poslije oslobođenja Vojvodine, postaje sekretar Okružnog, a zatim Gradskog komiteta KPJ u Novom Sadu. Vijećnik je Vojvodine na III (beogradskom) zasjedanju AVNOJ-a 1945. godine. Na izborima za Ustavotvornu skupštinu, iste godine, izabran je za saveznog narodnog poslanika.

U oslobođenoj zemlji, Pal Šoti je obavljao ove političke i društvene funkcije: rukovodilac kadrovske odjeljenja Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu, predsjednik Planske komisije APV, potpredsjednik Izvršnog veća Narodne skupštine APV, organizacioni sekretar Pokrajinskog komiteta KPJ za Vojvodinu, član Centralnog komiteta SKJ, član Centralnog komiteta SKS, član Sekretarijata Pokrajinskog komiteta SKV, poslanik Saveznog vijeća Narodne skupštine, poslanik Narodne skupštine Srbije, poslanik Pokrajinskog veća Narodne skupštine APV, član Saveznog odbora Saveznog odbora SSRNJ, član Saveznog odbora SUBNOR, predsjednik Pokrajinskog obra SSRNV, član Predsjedništva SKJ i član Savjeta Federacije. Zbog suprotstavljanja politici SKJ, 1973. godine isključen je iz SKJ i opozvan s funkcije člana Savjeta Federacije.

Bio je rezervni pukovnik JA. Nosilac je Partizanske spomenice 1941. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Špalj Ivana Milan

Rođen je 1918. u Podravskim Sesvetama, Koprivnica, Hrvatska. Student.

Prije rata studirao je na građevinskom odjelu Tehničkog fakulteta u Zagrebu. Već na prvoj godini studija uključio se u napredni studentski pokret, a 1937. postao je član SKOJ-a. Zbog aktivnosti i zalaganja, primljen je, početkom 1941. godine, za člana KP.

Poslije okupacije, aktivno se uključuje u pripreme za podizanje ustanka. U stanu svojih roditelja u Zagrebu održava sastanke, i zajedno sa svojim bratom Lukom umnožava agitacioni partijski materijal. U rujnu 1941. godine, bio je uhapšen, ali je poslije četrnaest dana pušten, pošto policija nije posjedovala nikakve dokaze o njegovom radu. Poslije izlaska iz zatvora, nastavio je da živi ilegalno u Zagrebu, sudjelujući u nizu omladinskih akcija.

Poslije jedne provale, ustaška je policija upala, 20. studenog 1941, u stan u kojem je boravio, i uhapsila ga. Unatoč mučenju, Milan Špalj nije ništa priznavao. Napokon je bio izveden pred Prijeki sud, ali ga on nije mogao osuditi, jer nije bilo nikakvih dokaza. Međutim, i dalje je zadržan u zatvoru. Neprestano je podvrgavan saslušavanjima i torturi, Prilikom suđenja Milanu Špalju, njegov otac je jednom s njim razgovarao. Ono što mu je tada sin ispričao, on je rekao u izvavi pred Komisijom za ratne zločine: "Znam da se tužio da su mu stavljali vruće igle pod nokte, i još se sjećam da je na raspravi pokazao obje ruke, te su se na njima vidjeli tragovi zlostavljanja, jer su mu nokti bili crni." Pričao je da je bio u samici vezan, da su ga agenti preslušavali i mučili.

Ne mogavši od njega iznuditi priznanje, ustaše su ga, u veljači 1942, godine, internirale u Jasenovac. Kasnije je prebačen u logor u Staroj Gradiški, gdje je, u srpnju 1943, osuđen na smrt glađu.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Španović Đure Ilija

Rođen je 30. aprila 1918. u selu Dragotina, Glina, Hrvatska. Potječe iz seljačke porodice. Osnovnu školu završio je u svom selu, a mesarski zanat u Glini. Kao mesarski pomoćnik bio je izvjesno vrijeme zaposlen u tvornici "Gavrilović", zatim u Kninu i Beogradu. Već kao mladi radnik dolazi u vezu s naprednim radničkim pokretom Beograda. Aktivan je član URS-ovih sindikata; zapažen od komunista, postao je kandidat KPJ. Vojni rok služi u Skoplju, gdje ga i zatiče rasulo staro-jugoslovenske vojske. Teškom mukom, više pješice, uspijeva doći u Dragotinu, selo koje je već doživjelo užase ustaških divljanja. Odmah se povezuje s komunistima svoga kraja, i s mlađim bratom ulazi u red prvih banijskih ustanika.

Snalažljivošću i hrabrošću ističe se u prvim borbama s ustašama, žandarima i domobranima. On se posebno ističe u napadu na žandarsku stanicu u selu Žirovac, gdje na čelu grupe boraca baca bombu, upada prvi u zgradu i primorava neprijatelja na predaju. Svoju snalažljivost i junaštvo pokazuje i u napadu na ustašku posadu željezničke stanice Bačuga, kada, preobučen u domobransku uniformu, ulazi u stanicu i razoružava grupu ustaša. Hrabri i neustrašivi Ilija, februara 1942, postaje član KPJ. ubrzo je desetar, pa vodnik, i komandir 2. čete 1. bataljona Banijskog partizanskog odreda.

On se, i u napadu na bunkere kod Volinje, uspješno poslužio svojim ranijim trikom, kada je preobučen u domobransku uniformu zarobio neprijateljsku posadu u bunkeru.

Jula 1942. godine, kao već prekaljeni borac Banije, postaje komandir 1. čete udarnog banijskog bataljona. Sa svojom četom ističe se u nizu bitaka, a posebno kod Novske, kada je bio opkoljen od mnogo nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Zahvaljujući njegovoj prisebnosti i hrabrosti, probio se iz obruča i izbjegao uništenje čete. Krajem 1942, Ilija postaje komandant bataljona u 7. banijskoj brigadi. Vodi borbe na području Banije, Korduna i Bosanske krajine.

Poslije nekoliko bitaka, njegov je bataljon smatran najboljim u 7. banijskoj diviziji. On i borci ovog bataljona nekoliko puta su, zbog velike hrabrosti i požrtvovanosti, pohvaljivani od Štaba 7. divizije. Sa svojim bataljonom u sastavu divizije, Španović, popularni junak u jedinicama i narodu Banije, odlazi u IV i V neprijateljsku ofanzivu. U svim bitkama njegove brigade, Ilija se naročito ističe u rukovođenju bataljonom. U V ofanzivi, poslije prelaska Neretve, u iznenadnoj borbi s četnicima na planini Prenj, hrabro je poginuo 10. marta 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951.

Španović Vase Tomica

Osim Tomice, koji je rođen aprila 1914. godine u selu Johova, kraj Bosanske Dubice, Bosna i Hercegovina, Vaso Španović imao je još četiri sina i dvije kćeri, lako siromašan, uspeo je ne samo da Tomici omogući osnovno školovanje, već ga je uputio u Bosansku Dubicu, na učenje zanata. Radio je kao trgovački pomoćnik. Kratko vrijeme 1938. godine radio je i u jednom od holandskih rudnika. Prva saznanja o Komunističkoj partiji Tomica je dobio u društvu trgovačke omladine, koja je pripadala naprednom radničkom pokretu.

Poslije okupacije zemlje i dolaskom ustaša na vlast u Bosansku Dubicu, maja 1941. godine, Tomica je napustio posao, vratio se u selo i uključio u pripreme ustanka, i prvog dana, 27. jula 1941, kada je ustanak počeo, Tomica je zaplijenio karabin. U vrijeme borbe na dubičkom frontu, na Komlencu i Kruškovcu, koje su vođene sve do augusta 1941. godine, zbog sprečavanja ustaških zločina u potkozarskim selima, Tomica se svrstao u red najhrabrijih. A onda su uslijedile akcije na neprijateljska uporišta, u kojima su izrastali neustrašivi borci, desetari, vodnici i komandiri partizanskih četa, kakav je bio i Tomica Španović.

Poslije napada na žandarsku stanicu u Drakseniću, i uspješna akcije na neprijateljsko uporište u Podgradcima, 23. oktobra 1941, kada je Tomica predvodio grupu bombaša, primljen je u KPJ. U zauzimanju snažnog neprijateljskog uporišta na Mrakovici, 5. decembra 1941, Tomica je stajao na čelu voda kozarskog odreda. Za ličnu hrabrost i izvanredne uspjehe u ovoj značajnoj akciji sa svojom jedinicom, pohvaljen je naredbom komandanta 2. krajiškog odreda, doktora Mladena Stojanovića, i postavljen za komandira 3. Čete u 2. bataljonu.

Smjela je bila njegova zasjeda na obali Save, kada je potukao posadu na brodu-šlepu i zaplijenio velike količine žita i drugih namirnica; a odmah zatim, 1. januara 1942, s četom maskiranom u dubokom snijegu, dočekao je i prisilio na povlačenje ustašku satniju koja je pokušala da, preko sela Crnci, prodre u Draksenić. Velike uspjehe Tomičina četa je postigla u borbama s njemačkom grupom „Vute“ iz 718. divizije, koja je, februara 1942, nastojala da izvuče svoj blokirani bataljon iz rudnika Ljubija.

S četom je prošao teške borbe u velikoj neprijateljskoj ofanzivi na Kozari. Kada je, 22. septembra 1942. godine, na kozarskom proplanku Paležu formirana 5. kozarska brigada, Tomica je postao komandir 2. čete u 3. Mećavinom bataljonu.

Poslije mnogih borbi na području Kozare i Podgrmeča, 5. kozarskoj brigadi povjeren je jedan od težih zadataka u bihačkoj operaciji, koja je uspješno okončana 4. novembra 1942. Nešto kasnije, 18. novembra 1942, brigada je napadala položaje na liniji od Bosanskog Novog do rudnika Ljubija. U toj borbi, ispred bunkera kod Stare rijeke, s bombom u ruci, pao je smrtno pogođen i Tomica Španović, neustrašivi junak legendarne Kozare.

Otac Tomice Španovića, majka i dva brata također su dali živote u NOB-i.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Špiljak Dragutina Mika

Rođen je 28. novembra 1916. u Odri, kod Siska, Hrvatska. Potiče iz siromašne porodice željezničkog radnika koja je živjela na selu na malo zemlje u neposrednoj blizini Siska. Da bi bar djecu oslobodio vječnog straha pred su-trašnjicom, otac je Miku poslao u Sisak na izučavanje postolarskog zanata. Svakodnevno je ranim jutrom putovao na posao, a u kasno veće vraćao se kući. Sisačka radnička sredina imala je presudan utjecaj na Mikino idejno-političko formiranje. Svaki je slobodan trenutak, koristio da što više proširi svoje znanje kad već zbog loših materijalnih uslova nije mogao da se školuje.

U doticaju sa starijim zanatskim i industrijskim radnicima koji su se okupljali u klasnim sindikatima, i s revolucionarnom omladinom oko SKOJ-a, on ubrzo uviđa da se njegov društveni položaj može izmijeniti samo revolucionarnom izmjenom čitavog društveno-ekonomskog sistema. Već kao sedamnaestogodišnji mladi radnik, 1933. započinje sa aktivnim radom u sindikatima, sudjeluje u Štrajkovima i demonstracijama i pretvara se u revolucionara koji će 1935. i formalno biti primljen u SKOJ.

Organizaciono povezan u skojevskoj organizaciji u svom selu Odri, Mika se istodobno politički angažira i u "Seljačkoj slozi" u Odri, provodeći tako u praksi tada aktualnu parolu, proklamiranu na VI kongresu Komunističke omladinske internacionale i IV kongresu SKOJ-a, o nužnosti ulaska mladih revolucionara u građanske organizacije. Nepune dvije godine zbog služenja vojnog roka odsustvuje iz Siska, ali je neposredno nakon povratka iz vojske (u novembru 1938) primljen u KPJ u partijskoj ćeliji sela Odra. Slijedeće godine Mika je član Kotarskog komiteta SKOJ-a za Sisak, zatim član Okružnog komiteta SKOJ-a, a 1940. odnosno 1941. kao delegat jedne od najboljih skojevskih organizacija u zemlji, sudjeluje na VI zemaljskoj konferenciji SKOJ-a i potom na Pokrajinskoj konferenciji. Na tim je konferencijama izabran za člana Centralnog komiteta SKOJ-a i člana Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku.

Nakon okupacije zemlje Špiljak je jedan od organizatora ustanka sisačkog područja. Održava vezu između rukovodstva u Zagrebu i partizanskog odreda u okolini Siska. Hrabar je i snalažljiv u najkritičnijim situacijama. Vojničku „karijeru“ započeo je 18. jula 1941. godine kao borac i politički delegat voda, ali je potkraj 1941. opet na partijskoj dužnosti u Kotarskom komitetu KP Hrvatske za Sisak. Od proljeća do jeseni 1942, Mika je komesar 6. banijskog bataljona, kad se oktobra 1942. godine definitivno vraća na partijski rad, Prvo je sekretar Kotarskog komiteta Komunističke partije Hrvatske Velika Gorica, zatim sekretar Okružnog komiteta SKOJ-a za Prokuplje, pa sekretar Oblasnog komiteta SKOJ-a zagrebačke oblasti, sa koje dužnosti je upućen za organizacionog sekretara Oblasnog komiteta Partije za zagrebačku oblast.

U februaru 1944. po odluci CK KPH i CK SKOJ-a, Mika je postavljen za sekretara Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku, gdje je ostao do oktobra 1944. godine.

Usljed političkih problema koji su se javili u Pokuplju CK KPH donosi odluku da Mika ide za sekretara Okružnog komiteta Komunističke partije Hrvatske za Pokuplje; na toj dužnosti

ostaje do oslobođenja. Dva mjeseca prije oslobođenja, odlukom Centralnog komiteta Komunističke partije Hrvatske, Mika je postavljen za sekretara Gradskog komiteta Zagreba i dobio zadatak da priprema ekipu za oslobođeni Zagreb. Tako je ta dva mjeseca obavljao dvije funkcije. Već iz ovih nekoliko podataka se vidi, da ga je rukovodstvo Partije često slalo sa jednog na drugo područje, uvijek mu povjeravajući odgovorniji i složeniji zadatak. Tako mu je u oslobođenoj zemlji povjeren vrlo odgovoran posao, sekretara Gradskog komiteta Zagreba, a ujedno i tajnika Narodnog fronta grada, koje je dužnosti obavljao prvih sedam godina.

Godine 1946. kooptiran je u CK KPH, a 1951. izabran za člana njegovog Politbiroa, kada je i pošao iz grada na rad u CK KPH, gdje se uz druge poslove, pretežno bavio kadrovskom politikom. Na VI kongresu SKJ biran je u CK SKJ, a na VIII kongresu u Izvršni komitet CKSKJ.

Osim tih partijskih funkcija, Mika je od 1945. narodni zastupnik u Saboru NR Hrvatske i poslanik u Saveznoj narodnoj skupštini, a obavljao je i niz odgovornih državnih poslova: potpredsjednik i predsjednik Gradskog narodnog odbora u Zagrebu od 1948. do 1951. godine, a od 1952. i član Izvršnog vijeća NR Hrvatske. Na njegovu inicijativu kao kadrovi-ka u Politbirou CK SKH otvoreno je u Hrvatskoj nekoliko viših i visokih škola u kojima se osposobilo nekoliko hiljada radnika i seljaka, bivših učesnika NOR-a. Godine 1958. Mika je izabran za potpredsjednika Centralnog vijeća Saveza sindikata Jugoslavije, a ujedno je i član organizaciono-političkog sekretarijata CK SKJ i sekretarijata Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Godine 1963, ga ponovo vraćaju u Hrvatsku i biraju za predsjednika Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske, gdje su opet došle do izražaja njegove kvalitete, na temelju kojih je i predložen za predsjednika Saveznog izvršnog vijeća. Tako je poslije izbora 1967. godine izabran za predsjednika Saveznog izvršnog vijeća na kojoj dužnosti je ostao dvije godine. Potom je 1969. godine izabran za predsjednika novoformiranog Vijeća naroda Savezne narodne skupštine, pa je u toj funkciji na kraju petogodišnjeg mandata, proglasio Novi Ustav 1974. godine. Potom je 1974. godine ponovo prešao na rad u Sindikat i izabran za predsjednika Vijeća Saveza sindikata Jugoslavije. Na dužnosti predsjednika ostao je do 1980. godine, kada je prvi u Jugoslaviji sproveo inicijativu druga Tita o kolektivnom radu i jednogodišnjem mandatu, te ostao dalje na radu kao član Predsjedništva Vijeća Saveza sindikata Jugoslavije.

Nosilac je "Partizanske spomenice 1941. godine", Ordena junaka socijalističkog rada i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Za narodnog heroja proglašen je 29. novembra 1953. godine.

Štajnberger Mavra Drago Adolf

Rođen je 15. februara 1916. godine u Zagrebu, Hrvatska.

Put Draga Adolfa Štajnbergera je put radničkog revolucionara, koji je cijeli život posvetio radničkoj klasi i Komunističkoj partiji. Rano je prišao revolucionarnom omladinskom pokretu, i u njemu se izgrađivao u marksističkog revolucionara, da bi ubrzo postao i član SKOJ-a. Kao skojevac, neumorno vodi svoje drugove u štrajkove, demonstracije i druge akcije protiv bespravljia i eksploatacije. Svojim radom isticao se u mnogim akcijama zagrebačke radničke klase protiv režima.

Štajnberger pripada redu istaknutih jugoslovenskih boraca, koji su prenosili slavu i junaštvo po bojištima Španjolske, pomažući španjolskom narodu u borbi za slobodu. U Španjolsku odlazi kao dobrovoljac za vrijeme građanskog rata, i uključuje se u redove internacionalnih brigada. Isticao se kao veoma hrabar i snalažljiv borac. Kao dokaz njegove hrabrosti i odanosti idejama koje su ga dovele do španjolskog bojišta, može poslužiti činjenica da je Štajnberger, 1938. godine u Španjolskoj, postao član KP. Posle završetka rata u Španjolskoj, s nizom drugih jugoslovenskih boraca nalazio se u koncentracionom logoru u Francuskoj. Nešto kasnije, nalazio se na prisilnom radu u Njemačkoj, odakle se, sredinom srpnja 1941. godine, preko već uspostavljenog kanala za povratak španjolskih dobrovoljaca, s prvom grupom "Španjolaca" vraća u zemlju.

Poslije dolaska u Jugoslaviju, vrlo kratko je boravio u Zagrebu, odakle se prebacuje na oslobođeni teritorij na Kordun. Iskusni revolucionar Štajnberger se ističe u organiziranju prvih partizanskih jedinica u Perjasici, Kestenjcu, Veljunu, Klokoću i Kladuši. Najviše se zadržao u odredu u Šljivnjaku. Od prvog dana, Štajnberger se isticao u borbama, i svojim junaštvom služio kao primjer kako se komunist bori za slobodu domovine. Učestvovao je u mnogim akcijama i uništavao neprijatelja. Onemogućavao je neprijatelju pljačku i paljenje siromašnih domova, ubijao izdajice i druge suradnike neprijatelja. Hrabar ratnik, ubrzo je postao rukovodilac svojim drugovima. Među partizanima i narodom Korduna bio je poznat pod imenom Adolf.

Kada su Talijani, početkom 1942. godine, pokušali da pomoću Četničke izdaje razbiju jedinstvo partizanskih jedinica na području Korduna, Drago neumorno radi na raskrinkavanju četnika, zalažući se za jedinstvo partizanskih redova, za bratstvo i jedinstvo jugoslovenskih naroda.

Izvrstan vojni i politički rukovodilac, hrabar borac, Drago je bio pohvaljen od Štaba odreda i Štaba grupe odreda na Kordunu. Njegova politička i vojna aktivnost nije dugo trajala. Travnja 1942. godine, Drago Adolf pao je kao žrtva izdaje. Jedan vod 3. čete 3. bataljona. 2. odreda prišao je četnicima, pa su 3. travnja 1942. iznenadili 3. četu i razoružali je. S 3. četom se nalazio i komandant odreda Robert Domany, komesar 3. bataljona Branko Latas, komandir 3. čete Stevo Čaturilo i politički komesar 3. čete Drago Adolf Štajnberger. Sve su ih četnici iste noći (3. travnja 1942. godine) ubili, kod Balinka Peći, u Lici. Da se ne bi pronašla njihova tijela, bacili su ih u jamu Balinka, duboku oko 380 metara, u Ličkoj Jesenici. Godine 1966. jedna engleska speleološka ekipa pronašla je njihova tijela, pa su sahranjeni u zajedničku

grobnicu

u

Plaškom.

Kad je ubijen, Drago Štajnberger je bio politički komesar 3. čete 3. bataljona. 2. kordunaškog NOP odreda.

Narodnim herojem proglašen je 27. srpnja 1943. godine.

Šteković Pere Lazo

Rođen je 10. novembra 1924. u setu Petrinji kod Bosanske Kostajnice, Bosna i Hercegovina, kao treće dijete Pere i Mileve Šteković. Na vrlo siromašnom posjedu podigli su desetero djece, ali nisu bili u stanju da ih školuju. Lazo je bio prinuđen da i sam prekine školovanje, i pridruži se roditeljima u težačkim poslovima.

A onda se, nekako odjednom, sve pokrenulo pod Kozarom. U napadu na Bosansku Kostajnicu, 31. jula 1941. godine, hiljadu ustanika, samo sa sedam pušaka, rastjeralo je posadu od 80 ustaša i 10 oružnika, i zaplijenilo nešto oružja. Među onima koji su prvi upali u varošicu nalazili su se i 17 godišnji brat Miloš i otac Pero. Jednim skokom na oružnika, Lazo je među prvima došao do puške, ali je morao da je preda iskusnijem drugu. Još jednu tugu doživio je u prvom ustaničkom danu: poginuo je otac Pero, kraj mosta na Uni.

Poslije formiranja partizanskih četa i izvođenja krupnijih akcija, organizirani su, gotovo u svakoj četi, omladinski vojnopolitički kursovi. jedan od njih, u sastavu 1. bataljona, pohađao je i Lazo Šteković.

U vrijeme neprijateljske ofanzive na Kozaru, u ljeto 1942. godine, Lazo je, već kao iskusan borac, ušao u bitku u kojoj su bataljoni, 1. i Udarni, 4. jula 1942, razbili neprijatelja na cesti Prijedor — Bosanska Dubica i izveli iz obruča zbjeg od oko 10 hiljada Kozarčana. U rovovima na Pogleđevu, na neprijateljskom uporištu u Dobrljinu, i bunkerima oko Bosanskog Novog u nastojanju da se rasterete partizanske snage što su ostale u okruženju na Kozari, Lazo je stalno bio među prvima u jurišu, tamo gdje se skakalo na nož, gdje su se bacale bombe.

Poslije ofanzive, 22. septembra 1942, na proplanku Palež, u stroju novoformirane 5. kozarske brigade stajao je i Lazo Šteković, već prekaljeni ratnik.

U borbama za oslobođenje Bihaća, Lazo je sa svojom desetinom na juriš zauzimao uporišta, jedno za drugim, u Brkićima i Jezeru, Kurtovom selu i Srbljanima. a odmah zatim 18. novembra 1942, na sektoru Suhača i Mijske glave jurišao na bunkere na liniji Bosanski Novi — Ljubija.

U IV neprijateljskoj ofanzivi, kada se 5. kozarska brigada našla u izuzetno teškoj situaciji — u gotovo neprekidnim borbama i pokretu, jakoj hladnoći i gladi, krajnjoj iscrpljenosti Lazo je učestvovao s najjačima u razbijanju Nijemaca na cesti Bosanska Krupa — Barake i izvlačenju ostalih dijelova iznemogle brigade u podgrmečka sela. Tada je, marta 1943, primljen u KPJ.

U mnogim borbama brigade tokom 1943. godine učestvovao je i Lazo, pokazujući izuzetnu hrabrost. S grupom bombaša pohvaljen je za podvig pod Tesan j s kom tvrđavom, a u napadu na Banja Luku, uoči Nove 1944. godine, nalazio se među deset boraca koji su uništili neprijatelja u utvrđenom manastiru trapista.

Kada je 5. kozarska brigada stigla pred Beograd, oktobra 1944, Lazo Šteković je bio na čelu voda. U borbama vođenim na Banovom brdu za topove, i u rvanju s Nijemcima za vrh Avale, pokazao je zavidljivu hrabrost.

Oslobođenje Sremske Mitrovice bila je posljednja borba Laže Štekovića. Poslije rata i školovanja, raspoređen je na službu u gardijsku jedinicu u Beogradu. Poginuo je nesretnim slučajem, 22. marta 1952. godine.

Narodnim herojem proglašen je 15. novembra 1944. godine.

Štokovac Antona Jovan Đžoja

Rođen je 2. ožujka 1922. godine u Peroju, Pula, Hrvatska. Do 1941. godine bio je metalski radnik. Živio je u Sremskoj Mitrovici, i do rata se bavio metalnim zanatom. Kao metalac, došao je u dodir s naprednim radničkim pokretom, kome se vrlo rano pridružuje. Strojbravarski zanat naučio je, 1936. godine, u Sremskoj Mitrovici. Neposredno pred rat 1941. godine, postaje član KP Jugoslavije.

NOP-u se pridružuje 1941. godine. Jedan je od prvih fruškogorskih partizana. U toku rata bio je član Okružnog komiteta SKOJ-a za Srem, a zatim politički komesar čete u Bosanskom NOP odredu, pomoćnik političkog komesara bataljona u sremskom NOPO Treće operativne zone Hrvatske, politički komesar 3. bataljona 1. vojvođanske brigade, pomoćnik političkog komesara i komesar 1. vojvođanske brigade.

Za cijelo vrijeme NOR-a isticao se hrabrošću. Desetina kojom je rukovodio je u prvim partizanskim akcijama uspješno izvršila postavljeni zadatak i uništila ustašku patrolu od 6—7 ljudi. Bio je najsmjeliji u desetini — upao je u jednu kalanu i sam ubio dvojicu ustaša. Zaslužan je, kao politički komesar bataljona, što je do tada najslabiji 3. bataljon 1. brigade postao najborbeniji, s najvećim brojem dobrih bombaša i puškomitraljezaca. Posebno se istakao u borbi s Nijemcima i ustašama koji su tenkovima i avionima nastojali deblokirati garnizon u Brčkom. Tada je uspio, zajedno sa svojim bataljonom, zadržati deset puta jačeg neprijatelja. Prosinca 1943. godine, u napadu na Tuzlu, njegov bataljon, već poznat kao pouzdan, dobiva najteži zadatak, i pored velikih gubitaka, bataljon je izdržao borbu do kraja. Sudjeluje, kao politički komesar brigade, ne samo u svim akcijama brigade, već je u gotovo svim tim akcijama među najboljima i najhrabrijima. U borbi na Zajednicama, u istočnoj Bosni, njegova brigada je uništila više od 500 gestapovaca, zaplijenila 8 topova i velike količine ratnog materijala. U maršu 1944. godine, s terena oko rijeke Bosne u Crnu Goru, u uvjetima kada su borci umirali od gladi, 1. brigada je zadavala teške udarce neprijatelju. Poslije prelaska ceste Kalinovik—Foča, i prilikom spuštanja na Sutjesku, njegova brigada je dobila zadatak da zaposjedne Veternik i osigura pokret korpusa preko Sutjeske na Mrkaljklade. Tada je bio na najisturenijem položaju, vlastitim primjerom poticao je borbe na borbu. Položaj je, s posljednjim borcima, napustio tek poslije izvršenog zadatka. Takav je bio i u nizu drugih borbi — na Makišu i Ćukarici, u Sremu kod Rume i Mitrovice, u Baranji.

Poslije rata, u oslobođenoj domovini obavljao je dužnosti političkog komesara divizije, načelnika štaba korpusa... Višu vojnu akademiju JNA završio je 1957. godine. Bio je i pokrajinski sekretar za narodnu obranu Vojvodine.

Jovan Štokovac je bio generalmajor JNA.

Narodnim herojem proglašen je 5. srpnja 1952. godine.

Štok Pavla Izidor Mrkić

Rođen je 24. travnja 1911. u Podgori, Krapina, Hrvatska.

Izidor je odrastao u radničkoj porodici, a i sam je bio metalski radnik. Osnovnu je školu završio u rodnom mjestu, a strojobravarSKI zanat u Žutnici, gdje je ostao na radu do 1927. godine, kada se njegova porodica preselila u Zagreb. Rano je pristupio radničkom pokretu, a posebno se isticao sindikalnim radom. Kada je u Španjolskoj počeo građanski rat, Štok odlazi da se bori, kao dobrovoljac, na strani Republikanske armije. U Španiji je ostao do kraja 1938. godine. Tada je primljen u Komunističku partiju. Na povratku iz Španjolske, bio je interniran u Francusku, gdje je ostao u koncentracionom logoru do ožujka 1941. godine, kada se, da bi se mogao lakše vratiti u Jugoslaviju, javlja na dobrovoljni rad u Njemačku. Iz Njemačke se, posebnim kanalima, prebacio, početkom srpnja 1941. godine, u zemlju. Poslije dolaska u Zagreb, aktivno se uključuje u pripreme za podizanje ustanka. Zajedno s još nekim svojim drugovima iz Španjolske, Izidor Štok, poslije nekoliko dana boravka u Zagrebu, odlazi u Karlovac, gdje se susreće s Josipom Krašem. Uz pomoć partijskih veza u Karlovcu, Štok odlazi na Debelu kosu, ogranak Petrove gore. U Tušiloviću, gdje se formira prvi partizanski odred, dolazi u prvi dodir s partizanima i pomaže im u radu, prenoseći im svoja iskustva iz Španjolske. U listopadu 1941, ističe se u napadu na neprijateljsko uporište na Perjasici. Tada postaje politički komesar Čete, a ubrzo zatim, u prosincu 1941, i politički komesar bataljona.

Sredinom 1942. godine, prema direktivi Glavnog štaba Hrvatske, štab Druge operative zone donio je odluku da se na Žumberku formira četa od četrdesetak dobrovoljaca koja bi bila upućena na Kalnik, i da sa tamošnjim partizanima i dobrovoljcima, koji su bili upućeni iz Slavonije, formira Kalnički partizanski odred. U četi dobrovoljaca nalazio se i Izidor Štok. Na putu za Kalnik, četa je vodila gotovo svakodnevne borbe. Između ostalog, uništila je neprijateljsku posadu na željezničkoj stanici Ključ, zapalila željezničku stanicu u Zaboku, vodila borbu kod Marije Bistrice, i razbila posadu u Đurmancu. U studenom 1942. godine, četa je u stanici Cerje Tužno zarobila vlak koji je trebalo da krene prema Varaždinu. Partizani su se ukrcali na vlak i krenuli prema Varaždinu, želeći da što prije stignu na Kalnik. Četiri kilometra pred Varaždinom, partizani su se iskrkali, zapalili vlak i tako ga, u punoj brzini, pustili u stanicu. Ta je akcija imala veliki odjek u cijelom Hrvatskom zagorju.

Poslije formiranja Kalničkog partizanskog odreda, Izidor Štok je postao njegov komandant. Zbog akcija čete dobrovoljaca sa Žumberka (ona je, prilikom formiranja Odreda, ušla u njegov sastav, kao 3. bataljon), neprijatelj poduzima u studenom i prosincu 1942. godine, veliko ofenzivu na Kalnik. Pred nadmoćnim neprijateljskim snagama, Odred je prisiljen na povlačenje. Prvi bataljon kreće prema Zagrebačkoj gori, Drugi na Bilogoru, i Treći na Ivančicu. Poslije ofanzive, u prosincu 1942. godine, Odred se vraća na Kalnik. Prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske, 1. i 2. bataljon odlaze u Slavoniju da ondje pojačaju jedinice NOV, a na Kalniku je ostao samo 3. bataljon, koji je postao jezgra oko kojeg se stvorio novi Kalnički partizanski odred, na čijem je čelu bio Izidor Štok, Štok je, također, ostao na Kalniku zajedno sa svojim drugovima, koji su s njim stigli na Kalnik iz Žumberka.

U ožujku 1943. godine počinje nova neprijateljska ofanziva na Kalnik. Odred se mora povući u Moslavinu, a poslije završetka ofanzive ponovo se vraća na Kalnik. Tu Odred organizira niz uspješnih akcija. Početkom lipnja 1943. godine, na područje sjeverozapadne Hrvatske dolazi 12. slavonska proleterska divizija, koja zajedno s Kalničkim partizanskim odredom, i uz pomoć artiljerijskog domobranskog divizionu koji je prešao na stranu NOP-a, u noći između 13. i 14. lipnja 1943. godine oslobađa Lepoglavu.

U rujnu 1943. godine, Izidor Štok postavljen je za komandanta brigade "Braća Radić", koja pod njegovom komandom oslobađa Novi Marof, Varaždinske Toplice, i u Šemovcu vodi uspješne borbe s dvije ustaške bojne. U prosincu 1943. godine, Izidor Štok je postavljen za komandanta 32. divizije, koja je pod njegovom komandom izvršila niz uspješnih operacija u Hrvatskom zagorju. Kolovoza 1944. godine, Štok je postavljen za načelnika divizije KNOJ-a, a početkom 1945. godine za komandanta Autokomande JA u Beogradu.

Poslije oslobođenja, Izidor Štok je postavljen, u Sloveniji, za šefa delegacije za raspodjelu robe koju je poslala UNNRA. Početkom 1946. godine, postavljen je za tehničkog direktora "Auto-saobraćaja Hrvatske", a sredinom 1946. je upućen u Tiranu, kao instruktor auto-saobraćaja, gdje ostaje do kraja 1946. godine. Poslije povratka u zemlju, bio je na nizu dužnosti u JNA, do 1956, kada je, u činu pukovnika, preveden u rezervu.

Poslije izlaska iz Armije, kratko vrijeme radi kao direktor VIMPIKa u Vrbovcu, a zatim niz godina kao direktor "Hospital-denta", poduzeća za promet medicinskim i zubarskim instrumentima, aparatima i priborom.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. studenog 1953. godine.

Štulić Mirko

Rođen je 5. februara 1914. u selu Ploča, Gračac, Hrvatska. Dijete je siromašnih zemljoradnika. Poslije osnovne škole napustio je roditeljsku kuću i krenuo u svet. Radio je najteže fizičke poslove širom zemlje, a izvjesno vrijeme i u kudeljari i ciglani u Vukovaru, i upoznao bijedu i gorčinu eksploatacije. Neposredno pred rat, prihvatio se službe u žandarmeriji. U toku aprilskog rata i kapitulacije jugoslavenske vojske, nije dozvolio da ode u zarobljeništvo, već se vratio u rodno selo.

Mirko je odmah, bez kolebanja, prihvatio poziv KPJ za oružani ustanak. U oružanoj borbi protiv okupatora i domaćih izdajnika video je jedini put ka pravoj slobodi, pa je uporno i oduševljeno radio na pripremama za ustanak u svom selu. Objasnjavao je potrebu

borbe protiv (talijanskih okupatora, koji su na recima bili „zaštitnici“ srpskog naroda od ustaškog terora, a, u stvari, bili glavni krivci za sve ono što je donijela okupacija. Takvim radom brzo je stekao ugled i popularnost ne samo u svom, već i u okolnim selima. Za rad i odanost narodnooslobodilačkoj borbi i KPJ mu je odala priznanje, primivši ga 1941. za svog člana.

Kada je u selu, početkom augusta 1941, formirana Pločanska četa (odred), borci su za njenog komandira izabrali Mirka. U prvoj oružanoj akciji u ustanku, 5. augusta 1941, prilikom napada na ustašku posadu u selu, on komandira četom i već se tada ističe kao hrabar borac i umješan komandir, što mu još više podiže ugled i popularnost među borcima i u narodu. U narednim borbama čete, sprečavajući napade ustaša i Italija na iz Lovinca i sa željezničke stanice Raduč na oslobođenu teritoriju, Mirko je stalno u prvim borbenim redovima. Postao je primjer neustrašivosti i revolucionarnosti, zbog čega je izabran za člana Kotarskog komiteta KPH za kotar

Kad je, ujesen 1941, formiran 1. lički NOP odred „Velebit“, Mirko je postao komandir 1. čete. 1. bataljona tog Odreda. Kao i u ranijim borbama protiv ustaša, on se odlučnošću ističe i u napadu na Talijane, početkom januara 1942, u rodnom selu, zatim u sprečavanju njihovog prodora preko Pločanskog klanca ka Udbini, krajem marta te godine, kada su Talijanske snage imale gubitke od oko 50 mrtvih i više desetina ranjenih. Aprila 1942. godine, Mirko s četom u nezadrživom jurišu zauzima selo Vranik, u kome se nalazila jaka ustaško-domobranska posada. U napadu četiri partizanska bataljona na ustaško-domobranksu posadu u Podlapači, početkom jula — vesto manevrirajući četom, a naročito smjelim jurišom i bombama—zauzima najjače utvrđenje iznad Podlapače, i time odlučujući doprinosi općem uspjehu svih jedinica koje su tada zauzele to selo.

Iako je u međuvremenu postao zamjenik komandanta 1. bataljona 1. ličkog odreda, Mirko u napadu njegovog bataljona, sredinom jula, na brdo Oštru i okolna ustaška uporišta u neposrednoj blizini Gospića, rukovodi napadom jedne čete na Strelište, i kao rukovodilac volio je da se nađe uz onu četvu ili vod koji su imali najteži borbeni zadatak, da bi u odsudnim trenucima ulio samopouzdanje borcima. Međutim, u ovoj borbi, jurišajući u streljačkom

stroju, pogođen mitraljeskim metkom, pao je zajedno s još sedam svojih suboraca, 14. jula 1942. godine.

Da bi sačuvali uspomenu na svog omiljenog suborca i starješinu, borci su 1. bataljonu 1. ličkog NOP odreda dali ime „Mirko Štulić“.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šumenjak Slavka Slobodan Feks

Rođen je 11. jula 1923. u Šmarju kod Jelša (Celje), Slovenija. Roditelji su mu bili dr. Slavko, sudac, i Ana, rođena Lacko. Porodica je bila napredno orijentirana. Poslije završene osnovne škole, Slobodan se preselio u Mursku Sobotu, gdje je pohađao tamošnju gimnaziju. Bio je skojevac od 1939. godine.

Odmah poslije okupacije slovenačkog Prekomurja od strane Mađara, u aprilu 1941, Slobodan se povezao s prekomurskim aktivistima OF i uključio se u njihove akcije. Već 29. juna 1941. izveo je svoju prvu sabotažu u Murskoj Soboti, a za njom su sledile i ostale. Masovno hapšenje, koje je počelo 25. septembra 1941, spretno je izbjegao sklonivši se u Podturen, a zatim je otišao u Međimurje. U Zagrebu je dobio lažna dokumenta, i 23. decembra 1941. se, preko Novog Mjesta, prebacio u Ljubljanu. Drug iz sobotske gimnazije, Edo Brajnik, uključio ga je u redove VOS-a, i Feks je počeo učestvovati u oružanim akcijama u samoj Ljubljani: u ubojstvu špijuna krivog za hapšenje trideset aktivista na Ljubljanskom univerzitetu, u ubojstvu ustaškog agenta, i u drugim akcijama VOS-a.

Talijani su ga u masovnim hapšenjima, 28. juna 1942, uhapsili i odveli u logor Gonars. Svoj rad nije ni tamo prekidao. Uključio se u organizaciju OF i učestvovao u pripremama za bijeg. S grupom drugova, među kojima je bio i Boris Krajger, uspeo je da pobjegne i pri povratku u Sloveniju priključio se partizanima u Brdima. Poslat je u Trst, gdje je preuzeo odgovornost za Službu sigurnosti. Učestvovao je u mnogim uspješnim akcijama. Godine 1943. primljen je u KPS.

Rukovodstvo VOS-a ga je, u proljeće 1944, poslalo u Prekomurje, da tamo organizira jedinice obavještajne službe. Poslije prebacivanja preko Mure, uzeo je novo ilegalno ime: Miran. Mada je imao specijalne zadatke, aktivno se angažirao i u djelatnosti OF, i svojom djelatnošću mnogo doprinio razvoju narodnooslobodilačkog pokreta u tom djelu Slovenije. Početkom oktobra 1944, otišao je u Budimpeštu, odakle je Vrhovnom štabu NOV i POJ slao skice važnih objekata Budimpešte, obavještavao o pripremama Hortijeve kapitulacije ...

Poslije povratka iz Budimpešte, namjeravao je da s drugovima iskoristi slom fašističke Mađarske i da, u ime OF, preuzmu vlast u Murskoj Soboti. Međutim, te planove je osujetila izdaja, a presudno je bilo i to što partizani nisu odredili rok za pregovore i predaju neprijateljskog garnizona u Murskoj Soboti.

Mađarska policija je otkrila njegovu borbenu grupu, ali je Miranu i nekim njegovim drugovima uspelo da pobjegnu iz grada. U Vaneči, seocetu sjeverno od Murske Sobote, sklonili su se u vinogradsku kućicu da se odmore. Vinogradar, fašist, prijavio ih je bilježniku u Puconcima, a ovaj je telefonom obavijestio Mursku Sobotu. Dvadesetog oktobra 1944, Mađari su opkolili kućicu u kojoj su se oni nalazili. Borba je trajala oko pola sata. Tada su ih Mađari počeli zasipati bombama. Miran se s drugovima borio do posljednjeg metka. Pokušao je da se probije kroz obruč, ali mu je mađarski vojnik zario bajonet u leđa. Oko Mirana su se skupili vojnici, i ranjenog su ga mučili da bi iznudili priznanje, ali Miran nije rekao ni svoje ime. Šutio je dok u mukama nije izdahnuo istog dana, 20. oktobra 1944.

Pokopan je u Vaneči, a poslije oslobođenja su mu posmrtni ostaci preneseni na groblje u Mursku Sobotu.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šumonja Dragomira Miloš

Rođen je 23. septembra 1918. godine, u selu Tušilović, Karlovac, Hrvatska. Sin učitelja. Osnovnu školu završio je u Tušiloviću, a četiri razreda gimnazije i Učiteljsku školu u Karlovcu. Do 1941. bio je učitelj u selu Slavsko Polje, na Kordunu.

Nije pripadao političkim strankama. Učestvovao je u nekim akcijama koje je organizirala KPJ, davao priloge za „Crvenu pomoć“, potpise u korist dobrovoljaca za Španiju...

Okupacijom zemlje i uspostavom NDH, Šumonja je bio svjedok velikog zla kojeg je, već u prvim danima okupacije, trpio narod Korduna, Aktivno surađuje s komunistima koji rade na pripremi oružanog ustanka. U novembru i decembru 1941, surađuje s borcima partizanskih odreda sjevernog dijela Korduna, a 9. januara 1942. postaje borac u 1. kordunaškom odredu, i za kratko vrijeme oficir u Štabu grupe Kordunaških partizanskih odreda. Polovinom marta 1942. godine, Miloš je primljen za člana KPJ. Učestvuje u svakodnevnim akcijama i borbama kordunaških partizana u svojstvu komandanta 1. kordunaškog partizanskog odreda, političkog komesara i komandanta 5. kordunaške brigade, načelnika štaba, političkog komesara i komandanta 8. kordunaške udarne divizije i komandanta 4. korpusa NOVJ. Već 1942. godine Šumonja se ističe u probodu ustaško-domobranskog obruča, 14. maja 1942. godine, u Petrovoj gori. Kao komandant 5. brigade, Šumonja ima posebne zasluge za uspješne borbe s jedinicama „Princ Eugen“ divizije, oko Karlovca, Veljuna, Rakovice u početku IV neprijateljske ofanzive; a zatim na Drenovači, u napadu na Cazin, i u napadu na četničke formacije, 7. januara 1943, u Ličkoj Jasenici. Posebna umješnost komandanta divizije došla je do izražaja oktobra 1943, u borbi s 392. legionarskom divizijom u Plaščanskoj dolini, u borbama na Baniji, u Pokuplju, na Žumberku, u napadu na ustaško-domobransku posadu u Vukmaniću. borbi s Nijemcima kod Primišlja, u napadu na Cazin, i na dužnosti komandanta korpusa u borbama 1945. godine, posebno kod Vaganca i Bihaća, i u uništenju 97. njemačkog korpusa kod Ilirske Bistrice. Oktobra 1943, Šumonja je biran i za vijećnika Drugog zasjedanja ZAVNOH-a.

Šumonja je sa svojim jedinicama prošao sve bitke na Kordunu, Baniji, Cazinskoj krajini. Pokuplju, Žumberku, Sloveniji, Lici, Gorskom kotaru i Istri. Kao komandant i komesar, ističe se u vođenju partizanskog rata i služi primjerom skromnog, hrabrog i snalažljivog starješine i najkompliciranijim ratnim situacijama. U svim krajevima gdje je učestvovao u bitkama jednako je cijenjen i od naroda i od boraca. Poznavao je po imenu svakog borca i sve starješine. Znao je njihove radosti ali i tuge i teškoće, i kod njega se uvijek našla dobra riječ i pomoć. Kao komesar je bio u borbi gdje bi se našao komandant, a kao komandant bio je istovremeno i komesar. Vedar, uvijek je u štabovima i jedinicama gdje se nalazio vladala izuzetna harmonija, drugarstvo i pravo partizansko raspoloženje. Dugo će narod i borci pamtiti svog komesara i komandanta Mišu, kako su ga od milja zvali, kao jednog od veoma omiljenih starješina.

Poslije rata, vršio je dužnost načelnika operativnog odjeljenja četvrte armije, a poslije toga je dvije godine u Sovjetskom Savezu, u Vojnoj akademiji „Frunze“. Dolaskom iz SSSR-a, bio je komandant Četvrte armije, načelnik odjeljenja u Generalštabu JNA, načelnik uprave u

Generalštabu i načelnik Kabineta Vrhovnog komandanta oružanih snaga SFRJ. Kao načelnik Kabineta Vrhovnog komandanta, bio je u pratnji Predsjednika Republike u vrijeme njegove posjete Engleskoj, Grčkoj, Turskoj, Indiji, Burmi, Egiptu, Etiopiji, Francuskoj, SSSR-u, Indoneziji, Cejlonu, Sudanu, Siriji, Maroku, Tunisu, Gvineji i drugim zemljama. Bio je komandant Splitske armijske oblasti, načelnik Generalštaba JNA i zamjenik saveznog sekretara za narodnu obranu Jugoslavije, u činu generalpukovnika JNA. Bio je ambasador SFRJ u Nizozemskoj.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 23. juna 1952. godine.

Šupica Rade

Rodio se u selu Vojnovcu, 14. veljače 1902, općina Ogulin, Hrvatska. U potrazi za poslom dolazi u Sušak (danas istočni dio Rijeke) i zapošljava se kao lučki radnik. U Sušaku je tada djelovala čvrsta organizacija KPJ.

Mladi Rade dolazi u dodir s komunistima koji rade u sušačkoj luci. Postaje simpatizer, a 1934. i član, KP. Iste godine je bio uhapšen i suđen u Ogulinu, s velikom grupom komunista iz Hrvatskog primorja. Nepodnošljivi životni uvjeti i fizičko mučenje u policijskom zatvoru nisu ga slomili. Rade je postao beskompromisan borac za prava radničke klase, hrabar i odan član KPJ. Poslije izlaska iz zatvora, nastavlja da radi u Partiji i klasnim radničkim sindikatima. Kad je, u kolovozu 1935, osnovan Savez lučkih i oblasnih radnika na Sušaku, postaje član Odbora

Saveza. Policija ga opet hapsi, i 1936. predaje Sudu, koji ga, zbog nedostatka dokaza, oslobađa optužbe. U policijskom zatvoru se našao ponovo 1940. godine. Ni tada policija nije mogla iznuditi od Rada nikakvo priznanje, pa ga je morala pustiti. Iste godine, u prisustvu Rada Končara, izabran je za sekretara OK KPH za Hrvatsko primorje.

Poslije kapitulacije Jugoslavije, u travnju 1941, i aneksije dijela Hrvatskog primorja od strane fašističke Italije, Rade intenzivno radi na pripremama za oružanu borbu. Napad Hitlerove Njemačke na SSSR zatekao ga je u sušačkoj bolnici, gdje ga je ilegalno liječio dr. Kučić, iako bolestan, Rade odlazi u Zagreb, gdje od CK KPH dobiva direktivu da digne oružani ustanak. U Sušaku svim silama radi na dosljednom provođenju partijske direktive. Upravo zahvaljujući njegovom upornom radu i nastojanju, odlazi prva grupa sušačkih skojevaca u partizanski borbeni logor na brdu Tuhobić, iznad Hreljina. Njima se pridružuju borci iz Grovništine i Hreljina, a kasnije i Kastavštine. U rujnu 1941. Rade vodi partizane s Turiobića u logor bibrirskih partizana na planini Viševici. Tamo su zajednički položili partizansku zakletvu.

Polovinom rujna 1941. formiran je novi OK KPH za Hrvatsko primorje. Rade je član novog OK, a istovremeno vrši dužnost sekretara KK KPH za Sušak. Sušak je tada prepun okupatorske vojske i policije. Više liči na vojni logor nego na grad. Rad komunista je veoma težak i opasan, ali Rade ostaje i djeluje u Sušaku. Živi teškim životom ilegalca. Rijetko dva puta noći u istom stanu. Po gradu se kreće naoružan, neumorno radi, jer KK KPH za Sušak ima zadatak da djeluje na cijelom anektiranom području Hrvatskog primorja. Neprekidno održava vezu s OK. Tako je, u veljači 1942, došao na vezu u Crikvenicu. Čekao je prema dogovoru, u gostionici simpatizera NOP-a. Postao je sumnjiv nekom agentu, koji je doveo karabinjere. Rade nije imao isprava, i karabinjeri su ga htjeli povesti u policiju. Na izlazu iz gostione hitro je izvukao pištolj, ispalio nekoliko metaka na karabinjere i nestao. Iznenadjeni karabinjeri kasno su počeli pucati za bijeg u nečem. Okupatorske vojnike, koji su bili na ulici, iznenadna pucnjava je uplašila. Bježali su, sklanjali se i sami bezrazložno pucali. Ubrzo im se pridružio cijeli okupatorski garnizon u Crikvenici. Pucnjevi su odjekivali do kasno u noć. Organizirana je potjera, ali je Rade umakao.

U travnju 1942, na ulici u Sušaku, uhapsila ga je i talijanska policija. Dao je otpor, ali su ga karabinjeri uspjeli savladati. Gotovo puna tri mjeseca je bio u zatvoru. Fašisti su ga strahovito mučili, tražeći da oda suradnike NOP-a. Izdržao je mučenje i nikog nije odao, Nitko nije bio

provaljen, a Radu su, kao sekretaru, bili poznati svi članovi komiteta, mnogi članovi KP i suradnici NOP-a. Konačno je izveden pred Specijalni sud, koji ga je osudio na smrt. Izmrcvaren i prekriven ranama, strijeljan je na Orahovici, kraj Rijeke, 21. srpnja 1942. godine.

Narodnim herojem proglašen je 24. srpnja 1953. godine.

Šupić Blagoja Obren

Rođen je 1907. godine u selu Izgorima kod Gacka, Bosna i Hercegovina. Potiče iz siromašne seoske porodice; poslije osnovne škole, ostao je u rodnom mjestu i bavio se zemljoradnjom.

Poslije kapitulacije jugoslovenske vojske, Obren se vratio u rodno mjesto i nastavio da se bavi zemljoradnjom, ali se ubrzo, čim je počeo ustanak, priključio ustanicima i učestvovao u prvim borbama vođenim u gatačkom srezu. Već u obrani sela od ustaških zločina pokazao je veliku hrabrost i snalažljivost, pa je ubrzo izabran za komandira čete u Gatačkom bataljonu. Kao komandir, u borbi kod Vrbe pokazao se kao junak, jurišajući na čelu svoje čete na talijansku kolonu, koja je, zbog iznenadne jake vatre i smjelog juriša partizana, bila ubrzo razbijena. Ta borba i uspeh koji je postigla Obrenova četa imala je i politički utjecaj na rasplamsavanje ustanka u gatačkom i bilečkom kraju, jer je bila jedna od prvih većih borbi, o kojoj je počelo da se priča među mještanima. Kao komandir čete, Obren se istakao i u borbi protiv ustaša kod sela Gredelj. Godine 1942. primljen je u KPJ.

Prilikom povlačenja partizanskih snaga iz Hercegovine, u vrijeme velike neprijateljske ofanzive, juna 1942, Obren je postavljen na dužnost komandira čete u 1. bataljonu novoformiranog Hercegovačkog NOP odreda, koji je, zajedno s 5. crnogorskom brigadom, preuzeo osiguranje partizanske bolnice Vrhovnog štaba, vodeći teške borbe, osobito s četničkim snagama. U tim borbama u pokretu ka Prozoru, Obren se hrabro borio na čelu svoje čete, koja je imala ulogu prethodnice kolone. Zahvaljujući njegovoj odvažnosti i hrabrosti, kojom je služio kao primjer svojim borcima, četa je uspješno izvršila sve zadatke u tim složenim i teškim uvjetima.

Obren je ostao na dužnosti komandira čete i prilikom formiranja 10. hercegovačke brigade, početkom augusta 1942. godine. U višednevnim borbama vođenim u napadu na Kupres, augusta 1942, Obren se također istakao, štiteći sa svojom četom odstupnicu brigadi. Njegova hrabrost, neustrašivost i komandirska sposobnost došla je do izražaja i u borbama kod Travnika, i na drugim mjestima.

Hrabro se borio i predvodio svoju četvu i u bici na Neretvi i u borbama protiv glavnine četničkih snaga na masivu Prenja. Junački je poginuo u borbi s četnicima kod Bijeje, blizu Konjica, početkom marta 1943. godine.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šuran Jože Josip

Rodio se 5. travnja 1890. u selu Šurani, općina Poreč, Istra, Hrvatska. Bio je zrio čovjek kada je Istru, na osnovu ugovora u Rapalu, anektirala Italija. Kao zemljoradnik, i sam je osjetio težinu života težaka koje su fašisti u Istri nemilosrdno osiromašivali. Teško se mirio s postojećim prilikama i nastojanjem Talijanskih fašista da, ne birajući sredstva, potalijanče hrvatsko stanovništvo Istre. Stoga su Jožu Šurana, poznatog „narodnjaka“, fašisti već od 1930. godine proganjali i batinali.

Prve vijesti o narodnooslobodilačkoj borbi, koja se vodi protiv fašističkih zavojevača s onu stranu Učke, u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru, doprle su do Jože sredinom 1942. godine. Kao iskreni rodoljub i poznati antifašist, uživao je ugled i poštovanje u cijeloj Poreštini, pa je sekretar MK KPH Rijeke Mario Špiler, prilikom boravka u Istri, upućen da uspostavi vezu s njim. Krajem 1942. godine, Jože Su ran stupa u vezu s rukovodiocima NOP-a u Istri. U blizini ceste Trst — Pula, nedaleko sela Rapavela, sastaje se, 15. XII 1942, s Antom Drndićem, izražava želju da stupi u redove KPH, i od tada sve svoje znanje i sposobnosti stavlja u službu NOP-a. Širio je ilegalnu štampu na Poreštini, rasturao letke u Poreču, nabavljao oružje, odjeću, hranu i upućivao na dogovorene punktove. Krajem siječnja 1943. godine, organizira sastanak istaknutih suradnika NOP-a Poreštine s Antom Drndićem, kod Rapavelske lokve. Rezultat ovog sastanka bilo je naglo širenje NOP-a na Poreštini. U NOP se tada uključuju nove grupe aktivista, stvaraju se prve simpatizerske grupe KPH i organi narodne vlasti. Jože Šuran okuplja suradnike NOP-a, i s njima izvodi niz akcija uništavanje električnih vodova i rušenja telefonskih stupova. U travnju 1943. godine postaje član simpatizerske grupe KPH, osnovane kod sela Fabci. Nepun mjesec kasnije, postaje član KPH, zatim sekretar partijske organizacije u selu Smolnici, i predsjednik seoskog NOO-a. Uskoro je morao preći u ilegalnost, jer su Talijanski fašisti otkrili njegovu aktivnost.

Na vijest o kapitulaciji Italije, organizira grupu ustanika, s kojom 11. IX 1943. razoružava posadu u Višnjaju. Pridružuje se, zatim ustanicima koji kreću na Tinjan i oslobađaju ga. Nije prisustvovao sastanku Okružnog NOO-a za Istru, 13. IX 1943, jer je poslije oslobođenja Poreča i sukoba s nacistima, na raskršću ceste kod Tićana, smatrao da mora ostati uz narod Poreštine.

Poslije njemačke ofenzive na slobodni teritorij Istre, početkom listopada 1943. godine, Jože Žuran je aktivan i poznat u cijeloj Poreštini i Tinjanštini. Za njega i njegov rad znao je i okupator.

Kada je, početkom 1944. godine, izvršena reorganizacija Privremenog pokrajinskog NOO-a za Istru i njegovo preimenovanje u Oblasni NOO za Istru, Jože Šuran je izabran za predsjednika Kotarskog NOO-a Tinjan. Kao predsjednik Kotarskog NOO-a, neumorno je obilazio Tinjanštinu i pomagao aktivistima NOP-a na terenu. Prilikom jednog takvog obilaska, pao je u ruke fašista. Ispitivali su ga zvjerski mučili, ali ništa nisu saznali o bazama i suradnicima NOP-a. Palili su mu obrve i brkove, tukli ga, vodili ga vezanog konopcem oko vrata po selima Tinjanštine, da bi ga ponizili. Konačno su pripremili vješala na jednom telefonskom stupu. Prije vješanja, upitali su ga kaje li se za učinjena djela? Odgovorio im je:

„Žalim što vam nisam popalio i ovaj pal". Objesili su ga kraj Višnjama, u svibnju 1944. godine.

Narodnim herojem proglašen je 20. prosinca 1951. godine.

Šurbat Ilije Branko Bane

Rođen je 6. maja 1920. u Sarajevu, Bosna i Hercegovina, u siromašnoj radničkoj porodici. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u rodnom gradu, a 1940. godine upisao se na novootvoreni Poljoprivredno-šumarski fakultet u Sarajevu.

U višim razredima gimnazije uključio se u napredni omladinski pokret, i od početka bio jedan od najaktivnijih omladinaca. S mnogo smisla za organiziranu akciju, uz to hrabar i neustrašiv, Bane Šurbat je u svim akcijama napredne omladine Sarajeva bio među prvima. Zahvaljujući njegovoj upornosti i dovitljivosti i, prije svega, njegovom borbenom duhu, kuća njegovih roditelja u Kovačevićima ubrzo je postala ilegalno sastajalište i stjecište komunista i skojevaca, koji su radili na obnavljanju naprednog omladinskog pokreta u Sarajevu u

cijeloj Bosni i Hercegovini. U SKOJ je primljen krajem 1939, a u KPJ početkom 1941. godine.

Poslije aprilskog rata, radi na pripremama za oružanu borbu. Dolaskom ustaša, morao se povući u ilegalnost, jer su za njim ustaše raspisale potjernicu.

Kada je počeo ustanak u sarajevskoj oblasti, Bane Šurbat je među prvima stupio u partizanske redove. Najprije se nalazio u partizanskim jedinicama na terenu Semizovca, Vogošće i Srednjeg, a poslije formiranja NOP odreda „Zvijezda“ imenovan je za sekretara OK SKOJ-a i člana OK KPJ za „Zvijezdu“. Uporedo s obavljanjem ovih partijsko-političkih zadataka, učestvovao je i u borbama koje je izvodio Crnovrški bataljon NOP odreda „Zvijezda“. Pokazavši primjernu smjelost i hrabrost u borbama protiv ustaša i Nijemaca, stekao je ubrzo simpatije svih boraca. Posebno se istakao u borbama za oslobođenje Srednjeg i Ljubine, zatim u napadu na Vareš, kao i u borbama protiv četnika, početkom 1942. godine.

Od aprila 1942, Bane je politički komesar 2. čete 1. istočno-bosanskog udarnog bataljona. U više borbi ispoljio je veliku hrabrost i neustrašivost. Prilikom prebacivanja bataljona na lijevu obalu Krivaje, pošto su četnici nešto ranije onеспособili most, on je preplivao reku, postavio daske na stupove i tako omogućio prijelaz bataljona. Nemanju hrabrost pokazao je u borbama kod Vlasenice, 15. juna 1942. godine, kao i kod Gračanice na rijeci Spreči, krajem istog mjeseca.

U 6. istočnobosanskoj brigadi Bane Šurbat bio je poznat kao jedan od najvrednijih političkih komesara i najhrabrijih boraca. Isticao se neustrašivom u borbama protiv Nijemaca u Sremu — na Filipovom putu i u Bosutskim šumama; protiv četnika na Maleševcima, 28. oktobra 1942; protiv ustaša i Nijemaca, 18. i 19. decembra iste godine na Jelici (Majejica), i kod Han-Krama, 9. marta 1943. godine.

Posebno junačko držanje ispoljio je u borbama s neprijateljem u V neprijateljskoj ofanzivi. Vragolija, Ifsar, Korlat-šuma, selo Zavajit, predio Vijenac i Trovrh — bila su mjesta gdje je Bane Šurbat sa svojom četom nanosio velike gubitke njemačkom okupatoru i njegovim domaćim pomagačima.

Poginuo je 23. maja 1943. godine, na položaju na Trovrhu. Smrtno ranjen, ostao je na brisanom-prostoru između partizanskih i neprijateljskih položaja. Borcima svoje Čete, koji su jurišom pokušavali da ga izvuku, doviknuo je: „Organizirano napadnite, inače badava ginete". To su bile posljednje reci ovog vrsnog borca i omiljenog partizanskog rukovodioca.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šurkalo Mirjana Dinko

Rođen je 13. jula 1920. u siromašnoj radničkoj porodici u Docu, Šibenik, Hrvatska. Bio je trgovački pomoćnik, ali ga je slaba zarada tjerala da se bavi ribarstvom i pomorstvom.

Oktoobra 1939. postao je član SKOJ-a. Prvih dana decembra 1941, s jednom partizanskom grupom iz Šibenika krenuo je u Liku, da vodi oružanu borbu i u njoj kuje bratstvo i jedinstvo hrvatskog i srpskog naroda. Postao je puškomitraljezac, u 1. hrvatskoj dalmatinskoj četi bataljona „Marko Orešković“, i odmah ušao u borbe protiv Talijana kod Korenice, istakavši se hrabrošću. Prvih dana maja 1942. postao je borac 1. proleterskog bataljona u Hrvatskoj, i učesnik u mnogim borbama. Sredinom maja 1942, prilikom napada na talijansku artiljerijsku kolonu na

drumu Knin — Strmica, Dinko se, noseći mitraljez, zajedno s grupom boraca, probio na drum, zaplijenio 4 topa, okrenuo ih ka Kninu i ispalio petnaestak artiljerijskih granata.

Poslije velikih uspjeha u Dalmaciji, Proleterski bataljon je prebačen u Liku, Hrvatsko primorje i Gorski kotar, razgarajući oružanu borbu. Svojim primjerom, Dinko je doprinio uspješnom rešanju van ju ovih složenih zadataka, naročito u julu i augustu, poslije velike Talijanske ofanzive u središnjem i sjeverozapadnom djelu Gorskog kotara i Hrvatskog primorja, kada su okupatorske snage uništile stotine naselja, pobile ili u koncentracione logore otjerale na hiljade stanovnika, pretežno žena, djece i staraca. Pravilnim i smjelim odabiranjem položaja, hrabrošću i dovitljivom. Šurkalo je omogućio da se mitraljeskom vatrom uništi baterija topova na ovoj cesti. Poslije ove borbe, povukao se s položaja zbog rada Talijanske brodske artiljerije. Augusta 1942. Šurkalo je, u partizanskom logoru Risnjak veoma vještim rasporedom dijelova proleterskog bataljona dočekaao nadmoćne i talijanske snage, nanio im velike gubitke i prinudio ih na povlačenje.

Krajem septembra 1942, prilikom marša proleterskog bataljona za Žumberak, Šurkalo je s grupom boraca preplivao Kupu da bi savladao stražu kod skele, koja je bila potrebna zbog prebacivanja bataljona na drugu stranu, zbog dolaska ustaških jedinica. Poslije dolaska na Žumberak, ustaše su napale iznenada Mitraljesku četuu u selu Kordiću. Dinko je hitro zgrabio mitraljez, i stojeći osuo vatru na ustaše, i s grupom drugova odbio napad. U januaru 1943. godine, kao komandir mitraljeske čete, zadržao je jaku talijansku kolonu kod Lović Prekrižja pola dana. U aprilu 1943. godine, u vrijeme jednog od mnogih napada neprijatelja na slobodnu teritoriju Žumberka, kao zamjenik komandanta 4. bataljona, zatražio je od komandanta 13. proleterske brigade "Rade Končar", koja se povlačila s ranjenicima ka Sv. Geri, da ga ostavi u zasjedi. Pošto je dobio odobrenje, s komandrom mitraljeske čete i još dva proletera s dva teška mitraljeza i dosta bombi zauzeo je položaj u jednom Talijanskom bunkeru u Donjem Prekrižju (Žumberak} S i odatle vatrom iz mitraljeza i ručnim bombama nanio velike gubitke neprijatelju, a potom se povukao. U napadu na Gorenju Vas, kod Stojdrage, jednog od najjačih ustaških uporišta, 8. septembra 1943. Šurkalo je dovukao protutenkovski top na oko pedesetak metara od bunkera, uništio ga i tako otvorio put borcima u uporište. Izvjesno vrijeme upravljao je radom haubice i tu bio teško ranjen. Poslije ozdravljenja, postavljen je za komandanta 3. bataljona 16. omladinske brigade "Joža Vlahović", u kojoj ponovo dokazuje hrabrost, prisebnost i samoinicijativu, prenoseći na nove

borce ratno iskustvo i proletersku postojanost i neustrašivost. Za njega i njegovu neiscrpnu samoinicijativu nije bilo nesavladivih prepreka i nerješivih situacija.

Poslije višegodišnjeg ratovanja u Lici, Gorskom kotaru, Hrvatskom primorju, Kordunu, Žumberku i Pokuplju, jula 1944. vraća se u Dalmaciju, u V pomorsko-obalski sektor, najprije za komandanta artiljerije, a potom za komandanta mornaričke pješadije. Učestvovao je u organiziranju i izvođenju manjih desantnih prepada na Korčuli, Pelješcu i Mljetu, i u borbama za oslobođenje južne Dalmacije i Boke Kotorske. Krajem rata je bio komandant 3. brigade mornaričke pješadije.

Poslije oslobođenja zemlje, vršio je odgovorne dužnosti u Mornarici. Ima čin admirala i visoka odlikovanja za herojstvo u ratu i samoprijegoran rad na izgradnji naših oružanih snaga, posebno Ratne mornarice.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Šurlan Marka Gojko

Rođen je 12. jula 1909. u selu Devetacima kod Bosanskog Novog, Bosna i Hercegovina. Rano je ostao bez oca, koji je umro odmah poslije povratka s fronta iz prvog svjetskog rata. U tim prilikama, s majkom, četiri brata i dvije sestre, Gojko gotovo nije ni imao djetinjstva. Osnovnu školu nije pohađao upravo zbog teških materijalnih prilika. S nepunih 14 godina bio je prinuđen da se zaposli, prvo kao fizički radnik, a zatim i kao kopač rude u malom rudniku Lješljani. Kada je, 1934, ostao i bez majke, sav teret u podizanju nejake braće i sestara pao je na njegova leđa, i on se žrtvovao: jednog brata je školovao u prijedorskoj gimnaziji, a dvojicu je uputio, preko „Privrednika“, na zanat u Beograd.

Inteligentan i odvažan, a iznad svega plemenit, Gojko je još kao mladić u rudniku prihvaćen i ubrzo postao cijenjen u svojoj sredini. Kroz sindikalnu organizaciju ušao je u red najistaknutijih aktivista u borbi za bolje uvjete rada, a 1940. godine postao je član KPJ.

U jednoj rudničkoj nesreći teško je ranjen i ostao bez tri prsta na desnoj ruci, ali to nije smetalo da se među prvima, s puškom pribavljenom u vrijeme rasula bivše jugoslovenske vojske, nađe s ustanicima Kozare, jula 1941, Ubrzo su za njim krenula i ostala braća i sestre. Već u prvom uspješnom napadu na rudnik Lješljane, 30. jula 1941, Gojko se istakao odlučnošću i vještinom. Kao stručnjak za rukovanje eksplozivom, razorio je električnu centralu, žičaru i druge pogone rudnika, tako da Lješljani za okupatora nikada više nisu osposobljeni. U prvoj partizanskoj grupi Gojko Šurlan je postao desetar.

Prilikom upada iz Kostajnice u selo Gumnjane, u jesen 1941, ustaše su izvršile pokolj u kome su stradali Gojkova supruga i dvoje djece. Sutradan, na narodnom zboru u Mlječanici, u govoru koji je održao, Gojko se zalagao za bratstvo i jedinstvo svih u zajedničkoj borbi, jer za zločine nije kriv ni hrvatski ni muslimanski narod, već ustaše. Njegov govor imao je snažan odjek u ovom kraju.

U borbi na Mrakovici, 5. decembra 1941, Gojko je s bombaškom grupom uništio ustaški rov i zaplijenio dva teška mitraljeza. Neposredno poslije oslobođenja Lozarca, 16. marta 1942, formiran je udarni bataljon, u kojem je Gojko postavljen za zamjenika komandira voda u 2. četi, s Kojim je prošao sve okršaje s četnicima na Golešima i Han Kolima na Manjači, na Šnjegotoni i Poezni u centralnoj Bosni. Posebno se istakao u borbi na Kaperaču, kada je, s dobrovoljcima iz 2. čete, razbio četničku blokadu nanijevši im velike gubitke.

Udarni bataljon se vratio u oslobođeni Prijedor krajem maja 1942, pred početak neprijateljske ofanzive na Kozaru, u kojoj je Gojku, kao iskusnom rudaru, povjerena izgradnja baza za ranjenike koji nisu uspjeli proći u vrijeme proboja obruča.

U 5. kozarskoj brigadi, koja je formirana 22. septembra 1942, Gojko je politički komesar čete u 1. bataljonu. Učestvovao je u borbama za oslobođenje Bihaća i Bosanske Krupe; u razbijanju utvrđene neprijateljske linije Mijska glava — Suhača, novembra 1942, Gojko je, s grupom odvažnih boraca, uspeo da neopaženo prođe između bunkera i napadne neprijatelja s

leđa, čime je doprinio osvajanju uporišta na Suhači. Tokom IV neprijateljske ofanzive, učestvovao je u žestokim borbama za zaštitu partizanskih bolnica u Grmeču. Kada je 5. kozarska brigada, maja 1943, prešla u centralnu Bosnu, Gojko Šurlan je postavljen za političkog komesara bolnice 11. divizije, koja je bila smještena u selu Čečavi. Zahvaljujući njegovoj prisebnosti i hrabrosti, u iznenadnom napadu uspješno je organizirana obrana i neprijatelj zadržan sve dok nije pristigla najbliža partizanska jedinica.

U vrijeme proboja sremskog fronta i u završnim operacijama Gojko je, kao obavještajni oficir, pokazao izvanredne kvalitete i smjelost u više prilika, kada je iza fronta prikupljao podatke o neprijatelju, pronalazio njegove slabe tačke i o tome obavještavao brigadni centar.

Borbeni put, koji je počeo pod Kozarom kao lješljanski rudar, završio je pobjedonosno 15. maja 1945, na granici, kod Celja.

Iznenadna smrt, 3. februara 1951. godine, prekinula je njegovo vojno-stručno obrazovanje u armiji, kojoj je poklonio sve što je imao.

Narodnim herojem proglašen je 24. jula 1953. godine.

Turšič Ivana Ivan Iztok

Rođen je 28. septembra 1922. u selu Rakek, Cerknica, Slovenija. Roditelji su mu bili imućni zemljoradnici. Poslije završetka osnovne škole, u rodnom selu, Ivan ostaje kod kuće i obrađuje porodično imanje. Odgajan u religioznom duhu, bio je izvjesno vrijeme član klerikalne poluvojničke organizacije „Fantovski odsek”. Ali se uskoro od nje rastao. Okupacija zemlje pomogla mu je da uoči ulogu građanskih partija i njihovu odgovornost za slom i kapitulaciju. Ubrzo postaje član Osvobodilne fronte i, tokom zime 1941—1942, učestvuje u akcijama kidanja telefonskih žica, skupljanja i prenošenja oružja i municije, pisanja parola po zidovima. U proljeće 13. marta 1942. odlazi, zajedno s gotovo svim organiziranim omladincima, u partizane, u bataljon „Ljubo Šercer”. Oni su ostali zajedno, i od njih je formirana Rakovska četa.

Ova se Četa istakla u mnogim akcijama, naročito u predjelu Lož—Čabar. Između ostalog, jedna njena zasjeda, 19. aprila, na putu Čabar—Prezid, na hrvatskoj teritoriji, nanijela je Talijanima teške gubitke. Već u maju, čela ova teritorija bila je oslobođena, a nekadašnja „Rakovska četa” postaje jezgro bataljona „Miloš Zidanšek” u sastavu Notranjskog odreda. Već u junu, Ivan Turšič, tada član Saveza komunističke omladine Jugoslavije, postaje bataljonski obavještajac. Važio je kao vrlo hrabar, i bio među drugovima veoma omiljen. Uskoro je primljen u Partiju.

Ovaj bataljon je nastojao da pošalje, preko tadašnje talijansko-jugoslavenske granice, što veći broj partizana, kako bi u Primorju postali jezgro novih jedinica. Ali, bataljon je morao da se vrati, jer je doživio žestoku reakciju talijanskih snaga, a sam komandant Kovač je poginuo. U tom bataljonu bio je i Ivan Turšič.

Krajem kolovoza, formiran je Loški odred od 2. bataljona. I njegov je zadatak bio da pređe preko granice i tamo se poveže s bataljonom „Simon Gregorčič”, koji se već borio u Primorju, i bio sastavljen od mještana. U tom odredu, komesar 1. bataljona bio je Ivan Turšič. Prijelaz je uspeo tek krajem oktobra, i od oba bataljona i bataljona „Simon Gregorčič” formiran je Soški odred, u kojem je Ivan Turšič postao komesar 3. bataljona.

Kad je, sredinom februara 1943, Soški odred podijeljen na Severno-primorski i Južno-primorski, Turšič je postao komesar Južno-primorskog odreda.

Poslije formiranja brigade „Simon Gregorčič”, Turšič je imenovan za njenog komesara. Ova brigada je, zajedno s brigadom „Ivan Grabnik”, u vrijeme Pete neprijateljske ofanzive protiv NOVJ, izvršila pohod na Benešku Sloveniju, i tamo naišla na jake neprijateljske snage. U teškim borbama, brigada je pretrpjela gubitke. Turšič se istakao kao hladnokrvan rukovodilac, uspevši da pokupi preostale borce i da ih izvede iz neprijateljskog obruča i prebaci preko Soče.

Krajem jula, od brigada „Ivan Gradnik” i „Simon Gregorčič” formirani su brigada „Ivan Gradnik” i Primorski odred. Komandant odreda je postao Turšič.

Poslije kapitulacije Italije, Primorski odred se ponovo razdijelio na Severno-primorski i Južno-primorski, i Turšič je opet postao komandant Južno-primorskog odreda.

Krajem septembra 1943, Turšič postaje komandant nove brigade „Simon Gregorčič*“. Brigada je pod njegovim rukovodstvom postigla velike uspjehe, i Turšič je ocjenjivan kao sposoban komandant. Marta 1944. imenovan je za načelnika štaba 31. divizije, a krajem maja iste godine, za komandanta 30. divizije. Već 1. novembra 1943. bio je unapređen u čin majora, a 1. septembra 1944. posmrtno je unapređen u čin potpukovnika.

Jula 1944, u velikoj neprijateljskoj ofanzivi koju je uspješno razbijala njegova divizija, bio je lako ranjen, ali je i dalje ostao u stroju.

U blizini sela Lokve, 30. jula 1944, dok je gonio neprijatelja, u šumi je naišao na neprijateljsku patrolu, i u borbi s njom poginuo.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Vajner Dušana Slaviša Čiča

Rođen 27. juna 1903. godine u Novom Vinodolu, Hrvatska. Potječe iz siromašne činovničke porodice. Kao službenik, otac mu je više puta premještan, pa je i Slaviša djetinjstvo i mladost proveo u raznim krajevima zemlje— od Like i Hrvatskog primorja do Srijema i Slavonije. U višim razredima gimnazije, kad je pod utjecajem Oktobarske revolucije počelo revolucionarno previranje i u redovima omladine, Slaviša je jedan od osnivača đачkih vijeća u bjelovarskoj gimnaziji. U sukobu dviju struja u tadašnjem pokretu srednjoškolaca — revolucionarne i građansko-liberalne — on se priklonio prvoj. U borbi protiv klerikalnih elemenata, koji su taj pokret srednjoškolaca u Hrvatskoj nastojali staviti pod svoju kontrolu, Slaviša je došao u sukob i sa školskim vlastima, pa je isključen iz bjelovarske gimnazije. Prisiljen da

potraži drugu školu, izabrao je Koprivnicu; tamo je maturirao.

Dolaskom na Zagrebačko sveučilište, Slaviša se kao student tehnike ponovno angažira u antirežimskim političkim akcijama. Kao dobar student i omiljen drug, izabran je za predsjednika stručnog Kluba slušača tehnike, jedinog stručnog udruženja studenata koje je već u to vrijeme vodilo političku kampanju protiv primanja stranih i zapostavljanja domaćih stručnjaka u jugoslavenskoj privredi. Ta akcija Slavišinog Kluba naišla je na odjek u jugoslavenskoj, pa i stranoj štampi.

Dobivši diplomu inženjera, Slaviša je nekoliko godina radio u Zagrebu, a 1930. otišao je u Banja Luku, gdje je u vrijeme diktature razvio antirežimsku političku djelatnost. Povezao se s revolucionarnim studentima koji su tada djelovali u pokrajini, i posebnu pažnju posvetio poznatom Klubu akademičara Banja Luke (KAS). Kao kroz svojevrsnu školu marksizma, kroz KAB je prošlo nekoliko stotina studenata, od kojih su neki kasnije postali istaknuti partijski i državni rukovodioci. Kao komunist, iako još formalno to nije bio, Vajner je 1936. premješten u Sarajevo. No, Slaviši, dinamičnom čovjeku, premještaj u glavni grad Bosne i Hercegovine daje samo veće mogućnosti za revolucionarnu djelatnost. Druželjubitiv temeljite naobrazbe, ubrzo stječe širok krug prijatelja i post o val a ča koji su ga cijenili i kao karakternog čovjeka i kao stručnjaka. Udruženje inženjera bira ga za svog sekretara, što za sarajevsku partijsku organizaciju, u vrijeme kada komunisti razvijaju intenzivnu političku aktivnost, znači novo pouzdano uporište i među tehničkom inteligencijom. Godine 1940, i formalno je primljen u Komunističku partiju Jugoslavije.

Poslije fašističke okupacije zemlje, Vajner neumorno radi na pripremama za ustanak, sve svoje znanje i dvadesetogodišnje revolucionarno iskustvo stavlja na raspolaganje Partiji. Kad je Centralni komitet KPJ, 4. jula 1941, narodima Jugoslavije uputio poziv na oružanu borbu, Vajner odlazi na Romaniju, gdje organizira prvu oružanu grupu za borbu protiv okupatora. Komandir prve partizanske čete je Čiča, komandant prvog partizanskog Romanijskog odreda je opet Čiča. On je već 1941, kao neustrašiv borac koji je prvi jurišao na Žljebove, na Mokro, Kram, Sokolac, Rogaticu, živ pretvoren u legendu. U narodu je bio oličenje hrabrosti i pravde. Bio je komandant-drug koji i posljednju cigaretu dijeli s borcima, ali i komandant-starješina koji kažnjava svaku neposlušnost. Kao iskusen politički radnik i zapažen vojni strateg, bio je član Glavnog štaba Bosne i Hercegovine. U tom je svojstvu, zajedno s Rodoljubom

Čolakovićem i Svetozarom Vukmanovićem, prisustvovao sastanku s Titom i članovima Vrhovnog štaba, 25. decembra 1941, u Rogatici. Na tom je sastanku Tito rezimirao dotadašnja iskustva borbe i dao smjernice za razvoj ustanka.

Posebnu ulogu Čiča je imao u raskrinkavanju četničke izdaje potkraj 1941. Portretirajući Vajnara u knjizi "Susreti i sjećanja", Rodoljub Čolaković, jedan od bliskih Čičinih prijatelja i suboraca, kaže da, u vrijeme kratke borbene suradnje četnika i partizana 1941, obični četnici nisu skrivali divljenje prema Čiči. On je i za njih bio "legendarni junak s Romanije" s kojim "nema šale". Uz već poznatu četničku averziju prema komunistima, koja je bila suština Dražine "nacionalne politike", bio je to razlog više zbog kojeg su četnički glavari, čim su prekinuli suradnju s partizanima, pokušali ubijediti svoje ljudstvo i narod da je potrebno ubiti Čiču. No, na njihovo zaprepaštenje, Čiča bi se iznenada pojavljivao na njihovim zborovima, i stojeći u sedlu na konju, održao narodu i postrojenim četnicima govor o ciljevima narodnooslobodilačke borbe i četničkoj izdaji, a zatim bih se uz opće odobravanje prisutnih, udaljio sa svojim pratiocima, a da se ni jedan četnik ne bi usudio da puca za njim.

U vrijeme druge neprijateljske ofanzive, Čiča se sa Šumadijskim bataljonom Prve proleterske brigade nalazio u Han-Pijesku, gdje je tada bio smješten i Glavni štab Bosne i Hercegovine i Pokrajinski komitet Partije. Prisiljen na povlačenje pod desetostruko nadmoćnijim neprijateljem poslije žestoke borbe, Čiča je proletere, među kojima se nalazila i grupa boraca Birčanskog odreda, doveo u Pjenovac. Tu su, na željezničkoj stanici, prenoćili, da sutradan krenu u pravcu Olova. No, kad je već dio Birčanskog odreda otišao, i kad se kolona proletera formirala za pokret, četnici su doveli njemačko skijaško odjeljenje na brdo iznad željezničke stanice, dok je željezničkom prugom od Berkovine pristiglo njemačko konjičko odjeljenje. Oba su odjeljenja otvorila vatru iz automatskog oružja, i prosto pokosila iznenađene borce. U tjesnacu u kojem se nalazila željeznička stanica, 21. januara 1942. je poginulo 59 boraca Prve proleterske, među njima i njihov komandant Milan Ilić i komesar Draganče Pavlović, dok je Čiča, teško ranjen, da ne bi živ pao neprijatelju u ruke, izvršio samoubojstvo. Njegovo tijelo Nijemci su odvezli najprije u Vlasenicu da ga pokažu narodu, a odatle u nepoznatom pravcu, prema Srbiji. Za njegov grob nikad se nije saznalo. Umjesto njegova groba, ostale su brojne pjesme i neuništiva legenda o Čiči Romanijskom.

Narodnim herojem proglašen je 25. septembra 1944.

Videković Ivan Pavel

Rođen je 1908. godine u selu Novaci, Samobor, Zagreb, Hrvatska. Seljačkog porijekla, i sam se bavio zemljoradnjom.

Bio je aktivni član Hrvatske seljačke stranke, i na njezinoj listi izabran je za potpredsjednika općine. Uvidjevši da je politika vodstva Hrvatske seljačke stranke uperena i protiv seljaka, opredjeljuje se, neposredno pred rat, za komunistički pokret, i sve više se približava komunistima.

Tokom 1939. godine, postao je i član Komunističke partije Hrvatske, a poslije formiranja OK KPH Zagreb, u svibnju 1941. godine, i član tog komiteta.

U srpnju 1941. godine, radio je na pripremama za oslobađanje komunista iz logora Kerestinec, jer je dobro poznao taj kraj. Poslije toga, bio je aktivan u organiziranju Žumberačkog partizanskog odreda "Matija Gubec" Istakao se, tada, u mnogim akcijama, većim i manjim, u prvim danima ustanka i revolucije. Dovezao je, tako, partizanima, u rujnu 1941. godine, kola puna vojničke opreme.

Početkom 1942. godine, nalazi se u 1. zagorskom partizanskom odredu, kao komandir čete; rukovodio je napadom na Brdovec, u neposrednoj blizini Zagreba.

Prešao je, zatim, u Žumberak, u travnju 1942. godine, a u kolovozu te godine imenovan je, po naredbi štaba Druge operativne zone, za zamjenika komandira 3. čete bataljona "Josip Kraš".

Zajedno sa svojim suborcima često je napadao komunikacije Zagreb — Karlovac i onesposobljavao prugu. Sudjelovao je i u napadu na Hrvatski Leskovac, u neposrednoj blizini Zagreba, i zarobio devet domobrana i zaplijenio šest pušaka.

Bio je otprije poznat u selima oko Zagreba; to mu je dobrodošlo u ustanku i revoluciji. Nije djelovao samo kao vojnik, radio je i politički među seljacima. Postao je i sekretar KK KPH za Samobor. Ovdje je radio na širenju partijskih organizacija, njihovu jačanju. Sve je to bilo teško, jer je Samobor, u blizini Zagreba, bio i ustaško uporište, a u njemu je bilo i uporište HSS i klera. Bio je neumoran u tom radu, i vrlo zaslužan za razvoj narodnooslobodilačkog pokreta u selima oko Zagreba.

Na takvom jednom zadatku poginuo je herojski. Održavao je, u Kerestincu, 10. travnja 1943. godine, partijski sastanak kad su zgradu u kojoj se nalazio iznenada opkolili Nijemci. U žestokoj bici, ne predajući se, završio je život.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Vidović Ivana Marija Abesinka

Rođena je 6. veljače 1924. godine u Novskoj, Hrvatska, u siromašnoj obitelji seljaka, doseljenika iz Hrvatskog zagorja.

Zbog siromaštva, roditelji su joj se 1919. godine preselili iz Kućana Donjeg u Novsku. Otac Ivan, invalid iz prvog svjetskog rata, umro je kad Marija još nije imala ni godinu. Majka je ostala sa četvoro male djece.

Završivši osnovnu školu u Novskoj, Marija odlazi na zanat kod seoskog trgovca. Kao i ostali šegrti, radila je teške poslove, koji nisu bili u vezi s njenim zanatom. Kad više nije mogla izdržati napore, a često i uvrede i šamare, napustila je zanat. Kad joj je, 1938 godine, umrla majka, Marija je, sa 14 godina, preuzela sve

kućanske poslove.

Bilo joj je petnaest godina kad se, 1939. godine, opredijelila za napredni radnički pokret. Iste godine postala je i član SKOJ-a. I Marijina tri brata aktivno su sudjelovali u radničkom pokretu.

Neposredno pred rat, Marija je na kratko vrijeme napustila Novsku. Otišla je najprije u Zagreb, a kasnije u Karlovac, i zaposlila se kao radnik. Međutim, ubrzo se vraća kući u Novsku. Otada pa sve do konačnog napuštanja Novske, s jeseni 1941, Marija sudjeluje u svim akcijama: u dijeljenju i raspačavanju letaka, skupljanju dobrovoljnih doprinosa, organiziranju kružoka, rada među omladinom, širenju napredne literature. Prenosila je poruke pojedinim drugovima u mjestu i okolnim selima.

Poslije okupacije, Partija joj je dala zadatak da uspostavi prekinute veze s organizacijom u Posavini. Više puta je obilazila, kao kurir, na različite veze, noseći upute i materijal. U početku, nitko od vlasti nije sumnjao da bi ta sitna djevojčica mogla nositi letke i proglase Centralnog komiteta, u kojima se narod poziva na oružani ustanak.

Rujna 1941. godine, ustaše su uhapsile Mariju i njenog najstarijeg brata. U zatvoru su je mučili, ali ona je ćutala. Mukama je bio podvrgnut i njezin brat. Kad su ustaše vidjele da i od njega neće ništa saznati, jedne su je noći odveli njemu. Počeli su je pred njim ispitivati i mučiti,

Poslije četiri dana su ih pustili.

Izišavši iz zatvora, Marija ne sustaje. Svakog dana u zatvor nosi hranu najmlađem bratu, koji je tu bio kao talac. Po naređenju Partije, uspjela je u zatvor unijeti pištolj i dvije bombe, a zatim učestvovala u uspješnoj akciji spašavanja drugova iz zatvora, 2. listopada 1941. Kad joj se najstariji brat, potkraj listopada 1941. spremao u partizane, Marija je tražila da pođe s njim. Poslije dugog uvjeravanja da je to nemoguće, Marija je pristala da se privremeno smjesti kod rođaka, najprije u Zagreb, a kasnije u Varaždin; ali je odatle, potkraj ožujka 1942. otišla na Kalnik, u prvu kalničku partizansku četvu — i tu učestvuje u svim akcijama čete u travnju.

Potkraj travnja 1942, neprijatelj je krenuo u ofanzivu na Kalnik, ne bi li uništio četu. Tri dana i tri noći, po kiši i snijegu, borila se četa od 56 partizana protiv tri tisuće dobro naoružanih neprijateljskih vojnika. Uz teške gubitke, partizani su uspjeli probiti neprijateljski obruč.

Marija se s četvoricom drugova prebacuje, preko Bednje, prema Varaždinu. Umorni, gladni, odlučili su da se sklope u kućicu u selu Jalkovcu, u neposrednoj blizini Varaždina, i da se tu odmore. Netko ih je primijetio i izdao ustašama. Rano ujutro 29. travnja, ustaše su opkolile kuću i pozvale partizane da se predaju. Partizani su odgovorili vatrom. Opoljteni partizani borili su se do posljednjeg metka. Poslije trosatne borbe, Marija je jedina ostala živa. Da ne bi pala neprijatelju živa u ruke, hrabra partizanka izvršila je samoubojstvo.

Narodnim herojem proglašena je 27. studenog 1953. godine.

Vladušić Đurđa Branko

Rođen je 1. aprila 1917. godine u Zrmanji, Gračac, Hrvatska. Odrastao je među šestoro djece siromašnih seljaka Đurđa i Jovanke. Osnovnu školu završio je u Zrmanji, i do odlaska u jugoslovensku vojsku bavio se zemljoradnjom. Vrlo bistar, nemirna duha, još kao mladić nastojao je da se što prije oslobodi siromaštva. Zbog toga, posle odsluženja vojnog roka, prijavljuje se i dobiva službu u žandarmeriji. U aprilskom ratu 1941. godine izbjegava zarobljavanje, i iz Srbije dolazi u rodni kraj. Ali, ni tu nije miran, jer mora da se skriva od ustaša. Krijući se po okolnim šumarcima, vrlo je aktivan u pripremanju oružane borbe, i 27. jula 1941. godine stupa u 10. gerilski odred pod rukovodstvom Milojka Čuka. Već sutradan, 28. jula, učestvuje s Odredom u razoružavanju oružničke postaje u Zrmanji. Istog dana, u potrazi za ustašama i oružnicima, u zajednici s bratićem Dušanom, samoinicijativno i vrlo vješto privlači se do željezničkog vijadukta Bender, gdje na prepad zarobljavaju četiri domobrana i sprovode ih u Štab odreda. Posle oslobođenja Zrmanje, Branko učestvuje u borbama s ustašama i domobranima kod Gračaca. Posle ulaska Talijana u Gračac, Branko se povukao sa svojim Odredom na položaje oko Zrmanje. U oseci ustanka vrlo je aktivan u agitaciji za nastavljanje borbe protiv talijanskog okupatora. Na pozive starješina za nove akcije, uvijek se javlja među prvima. Učestvuje s grupom Zrmanjaca, početkom oktobra 1941. godine, u borbi protiv domobransko-ustaški h snaga koje su prodirale prema Donjem Lapcu, gdje se posebno ističe hrabrošću i vještinom.

Kasnije Vladušić se posebno ističe u agitaciji za odlazak u bataljon „Marko Orešković“, i 23. novembra 1941. godine, s većom grupom Zrmanjaca, stupa u njegovu 2. četu. U ovoj jedinici učestvuje u napadu na Plitvice, 25. decembra 1941. godine, a zatim u Gackoj dolini. U žestokim okršajima oko Korenice, krajem 1941. i početkom 1942. godine, Branko je pokazao izuzetnu hrabrost, snalažljivost, samoinicijativu, i veliku umješnost u rukovanju oružjem. U borbama na Šijanovom Klancu, s grupom boraca uskočio je među Talijane, i sam zarobio 3 vojnika i 1 oficira i oteo im puškomitraljez i pištolj. Konačno je dobio puškomitraljez od kojeg se nije rastajao do smrti. Iste osobine Branko je ispoljio i narednih dana u teškim okršajima s Talijanskom kolonom koja je nadirala prema Turjanskom — na Radovom Klancu, kao i u borbama s ustašama i domobranima u Ramljanima i Čanku, i u opsadi Korenice, posebno u borbama oko Stanićeve kuće, Branko je majstor u gađanju. U napadu na donji Lapac, 28. februara 1942. godine, Branko je desetar, ali ne napušta puškomitraljez. S borcima Mićanom Prodanovićem i Nemanjom Marčetićem privukao se u neposrednu blizinu crkvenog dvorišta i zgrade Sreskog načelstva. Tu su se ukopali u snijeg, i neprestano gađali talijanske bunkere. Kako u početku nisu postignuti uspjesi, sva trojica su se našli u gotovo nemogućoj situaciji — brisani prostor na sve strane. Pa ipak, Branko je sa svojim drugovima izdržao do noći, kada su krenuli u juriš.

U napadu na Srb, 4. marta 1942. godine, Branko je na čelu svoje desetine, i ovdje je sa svojim puškomitraljezom. No, prvi juriš nije uspeo. Sutradan, 5. marta, njegov vod se povukao u zaselak Ciganovići, da s te strane drže blokadu i talijanskog garnizona. Tada je Branko naredio svojoj desetini da se odmara, a sam je, s puškomitraljezom, zauzeo položaj u zaklonu,

stotinjak metara daleko od i talijanskih bunkera. Na položaju je ostao više od tri sata, pokazujući majstorstvo u borbi s neprijateljem, sve dok nije smrtno pogođen.

Izuzetno hrabar, druželjubiv i, posebno, nesebičan prema drugovima, Branko je ubrzo postao omiljen borac čete, pa i bataljona. Njegovo iskustvo vojnika posebno je cijenjeno i obilato korišteno. Strog prema sebi, to je tražio i od desetine, a istovremeno s puno razumijevanja za teškoće svakog borca i uvijek spreman da preuzme najteže zadatke, Branko je uživao veliki ugled ne samo u svojoj desetini već i u četi, a posebno se borcima sviđalo njegovo majstorstvo u gađanju i odnos prema oružju, lako desetar, Vladušić je svoj puško mitraljez s ponosom nosio u borbi i na marš u i vrlo nerado ga ustupao drugome.

U maju 1942. godine, prilikom osnivanja bataljona od novih dobrovoljaca u Zrmanji — Zrmanjaca i Plavanjaca — vidjela se popularnost Branka Vladušića. U prisustvu bataljona „Marko Orešković" i naroda Zrmanje, jednoglasno je prihvaćen prijedlog da se novi bataljon nazove njegovim imenom. Time se narod Zrmanje odužio svom hrabrom sinu, a borci novog bataljona, vojujući od Dalmacije, preko Hercegovine, Crne Gore, Srbije i Srijema nisu ga iznevjerili.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Vlahović Franeta Josip Joža

Rođen je 3. ožujka 1916. godine u Zagrebu, Hrvatska. Radnik.

Odrastao je u siromašnoj radničkoj porodici. Stanovao je u radničkoj četvrti, Trešnjevka, na periferiji Zagreba. Želio je u školu, ali mu to nisu dozvolile loše materijalne prilike porodice. Završio je osnovnu školu, dva razreda gimnazije i metalski zanat. Zanat je učio u tvornici lusteru „Lux“, a kasnije je prešao kod privatnog majstora, gdje je 1933. godine položio pomoćnički ispit. Kao šegrt, pristupio je radničkom pokretu, i za kratko vrijeme postao jedan od rukovodilaca sindikalne omladine Ujedinjenog radničkog sindikalnog saveza. Godine 1932. primljen je u SKOJ. Nekoliko puta je hapšen, ali je puštan zbog nedostatka dokaza. Godine 1935. je bio izveden pred Sud za zaštitu

države, i osuđen na šest mjeseci zatvora. Ubrzo poslije izlaska iz zatvora, krajem 1935 godine, primljen je u Komunističku partiju, a kratko vrijeme poslije toga postao je Član Mjesnog komiteta SKOJ-a za Zagreb.

U proljeće 1937. odlazi na odsluženje vojnog roka, u Novi Sad. Tamo je našao Rada Končara, pa njih dvojica organiziraju tajne marksističke kružoke. Godine 1938. vraća se s odsluženja vojnog roka, i zapošljava u tvornici „Siemens“, gdje je i ranije radio. Kao član Mjesnog komiteta SKOJ-a, veoma je aktivan u političkom radu s omladinom. Taj njegov rad nije bio nezapažen ni od strane policijskih organa, tako da je nekoliko puta uhapšen, ali se uvijek hrabro držao.

Početkom 1939. godine, Joža Vlahović je postao član Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku, a ubrzo zatim i sekretar tog komiteta i član CK KPH. U ime Pokrajinskog komiteta SKOJ-a za Hrvatsku, sudjelovao je na V i VI zemaljskoj konferenciji SKOJ-a.

Prvog maja 1940. godine, Joža Vlahović je organizirao zagrebačku radničku i studentsku omladinu da zajedno demonstriraju protiv tiranije vlasti. Ove demonstracije su uzgibale i radničke mase u Zagrebu, pa je policija počela hapsiti začetnike demonstracija. Tako su policijski agenti došli u tvornicu „Siemens“, da uhapsu Rada Končara. Vidjevši agente, Joža Vlahović organizira radnike, koji su ih pretukli i izbacili iz tvornice.

Prije okupacije Jugoslavije, poznavali su ga mnogi omladinski rukovodioci Splita, Osijeka, Bjelovara, Varaždina, Slavenskog Broda i ostalih gradova. On je s njima često održavao sastanke u Zagrebu, ili odlazio na razne sastanke SKOJ-a u mnoge gradove u Hrvatskoj. Uputstva i savjeti koje je dijelio ostavljali su duboki dojam i mnogo su koristili ostalim rukovodiocima skojevskih organizacija.

Na VI zemaljskoj konferenciji SKOJ-a, krajem 1940. godine, Joža Vlahović je postao član CK SKOJ-a. Njegovo poznanstvo s Ivom Lolom Ribarom obogatilo ga je dragocjenim iskustvima u radu s omladinom. U to vrijeme SKOJ u Hrvatskoj predstavljao je veliku snagu, oko koje se okupljala omladina.

Okupacija Jugoslavije ga je zatekla u Zagrebu. Odmah se snašao u novim uvjetima, i okuplja napredne, patriotski orijentirane omladince, te formira diverzantske grupe u Zagrebu. Nedugo poslije proglašenja NDH, dobiva poziv za vojsku, i on se, po direktivi Partije, odaziva. Bio je raspoređen za pisara u štabu „topničke vojarne“. Odmah poslije dolaska, Joža Vlahović počinje okupljati antifašistički orijentirane domobrane, a također je nabavljao oružje za akcije ilegalaca. Poslije kratkog vremena, Joža Vlahović je dezertirao iz domobrana, i nastavio ilegalni rad. Poslije niza akcija koje je organizirao u ilegalnom Zagrebu, 22. kolovoza 1941. godine prepoznao ga je ustaški doušnik Majerhold, pa su ga agenti uhapsili. Ustaška policija, koja je naslijedila policijska dokumenta stare Jugoslavije, već ga je dugo tražila. Ustaše su znale da imaju jednog od rukovodilaca SKOJ-a i KPH, pa su pristupili oprobanom metodom preslušavanja, lako podvrgnut mukama, Joža Vlahović je ostao dosljedan sebi, ništa nije priznavao. Uvidjevši da ne mogu ništa postići ni zlostavljanjem, ustaše su ga, u rujnu 1941. godine, strijeljale.

Narodnim herojem proglašen je 14. prosinca 1949. godine.

Vlahović Milinka Velimir Veljko

Rođen je 2. septembra 1914. u selu Trmanje, u Rovcima kod Kolašina, Crna Gora. Inženjer mašinstva.

Istaknuti omladinski i partijski rukovodilac, humanist i neumorni graditelj socijalističke Jugoslavije.

Osnovnu školu učio je u rodnom mjestu, a gimnaziju u Podgorici i Beogradu, Studirao je mašinstvo na Tehničkom fakultetu u Beogradu, Pragu, na Sorboni (u Parizu) i diplomirao na Univerzitetu u Moskvi.

Prožet naprednim shvaćanjima, slobodarstvom i junaštvom kraja iz koga je ponikao i borbom tadašnje jugoslovenske omladine, veoma se rano, još kao srednjoškolac, uključio u napredni pokret. U Beogradu je 1932. godine izabran za sekretara udruženja srednjoškolaca beogradskih gimnazija, koje je tada bilo jezgro revolucionarnog, srednjoškolskog pokreta.

Stupajući na studije mašinstva na Tehničkom fakultetu u Beogradu, po prirodi sistematičan, radan i uporan, ubrzo je postao jedan od istaknutijih boraca i rukovodilaca naprednog studentskog pokreta u Beogradu. U SKOJ je primljen 1933, a u KPJ 1935, kao već istaknuti studentski aktivist.

Sredinom tridesetih godina, napredni studenti Beogradskog univerziteta bili su pokretači i organizatori brojnih političkih akcija u gradu i na Univerzitetu. Vlahović je već tada bio jedan od istaknutih organizatora i rukovodilaca borbe beogradskih studenata za autonomiju Univerziteta, slobodu nauke i kulture, protiv nacionalističkih udruženja i policijske strahovlade, za demokratske slobode i društveni napredak zemlje. Bio je član od osnivanja, a 1935, do jula 1936, i predsjednik Akcionog odbora stručnih studentskih udruženja na Beogradskom univerzitetu, i jedan od najistaknutijih organizatora i rukovodilaca velikih studentskih štrajkova (februara 1935. i 4. aprila 1936.) u Beogradu. Zbog toga je hapšen i interniran u koncentracioni logor u Višegradu (14. februara do 20. marta 1935) i isključen s Univerziteta za 1935/36. godinu. Prije i u toku štrajkova putovao je u Zagreb i Ljubljanu zbog koordinacije zajedničke akcije studenata ova tri velika univerziteta protiv tadašnjeg režima.

Zajedno s Lolom Ribarom učestvovao je u formiranju akcionih komiteta i u pripremama jugoslovenske studentske delegacije za Svjetski omladinski kongres u Ženevi, održan u jesen 1936. godine.

Polovinom 1936, po odluci partijskog rukovodstva na Univerzitetu, da bi izbjegao hapšenje, otputovao je u Prag, gdje se odmah uključio u rad partijske organizacije jugoslovenskih studenata u ovom gradu, i ubrzo izabran za zamjenika sekretara partijske organizacije.

Nepokolebljivi borac Partije i revolucije, učestvovao je u španskom građanskom ratu, kao borac Internacionalnih brigada. Krajem januara 1937, s grupom od 26 jugoslovenskih studenata, iz Praga se ilegalno, preko Pariza, prebacio u Španiju. Iz prvih dana njegova boravka u Španiji potiče i njegovo poznato pismo studentima Beogradskog univerziteta, u

kome ih poziva na akciju davanja svestrane pomoći španskom narodu u borbi za njegovu slobodu.

U Španiji se borio u Balkanskom internacionalnom bataljonu „Dimitrov" i počeo „da polaže ispite iz velike lekcije istorije", kako je nazivao borbu za špansku republiku. Ubrzo posle dolaska u Španiju, u bici na Marami, 14. februara 1937. teško je ranjen u nogu.

U Španiji je bio borac s puškom u ruci i vršio niz odgovornih dužnosti u Internacionalnim brigadama. Najprije je radio u kadrovskoj sekciji Baze internacionalnih brigada u Albaceti, a zatim je bio pomoćnik načelnika za kadrove Balkanske internacionalne brigade. Posle toga je radio u Komesarijatu internacionalnih brigada u Madridu i Barceloni, a zatim u Centru za evakuaciju boraca internacionalnih brigada u S'Agara. U drugoj polovini 1937, posle smrti Blagoja Parovića, izvjesno vrijeme je bio i urednik lista „Dimitrovac". Posljednja funkcija u španskoj republikanskoj vojsci bila mu je komesar bataljona.

Posle prelaska u Pariz, od CK KPJ dobio je zadatak da organizira tehniku i dokumenta za ilegalni i legalni povratak u zemlju jugoslovenskih dobrovoljaca iz španskog građanskog rata. U Francuskoj je djelovao i kao član Partijskog biroa nekoliko partijskih ćelija u Parizu. U Parizu se prvi put susreo s drugom Titom, i od tada je jedan od njegovih najbližih suradnika i dosljednih sljedbenika. Dok je boravio i radio u Parizu, izabran je 1939. za člana CK SKOJ-a. Oktobra 1939. upućen je u Moskvu, kao predstavnik SKOJ-a, u Komunističku omladinsku internacionalu (KIM). U Moskvi je nastavio studije na moskovskom Tehničkom fakultetu i radio u organima KIM, kao predstavnik SKOJ-a, a 1942. i 1943, do rasformiranja, kao sekretar KIM. Pored rada u KIM, bio i predstavnik KPJ u Kominterni do njenog raspuštanja, 1943. godine.

Aprilski rat i okupacija Jugoslavije 1941. godine zatekli su ga u Moskvi. Vlahović je tada pojačao rad na vezama jugoslovenskih komunista i građana s domovinom i radio na popularizaciji narodnooslobodilačkog pokreta.

Po zadatku CK KPJ i Vrhovnog štaba NOPOJ, u Moskvi je, 11. novembra 1941, organizirao s Đurom Salajem radiostanicu „Slobodna Jugoslavija", preko koje je u svet prodirala istina o borbi naroda Jugoslavije protiv okupatora i domaćih izdajnika. Održavao je vezu s VŠ i dobivao izvještaje iz zemlje, pripremao emisije za radio-stanicu, pisao u sovjetskoj štampi i držao predavanja studentima, radnicima i sovjetskim građanima o oslobodilačkoj borbi jugoslovenskih naroda. Starao se da radio-vesti „Slobodna Jugoslavija" i dobiveni izvještaji iz zemlje budu emitirani na više stranih jezika i jezicima jugoslovenskih naroda.

U Jugoslaviju se vratio krajem 1944. godine, i preuzeo dužnost načelnika Uprave za agitaciju i propagandu Centralnog komiteta Komunističke partije Jugoslavije.

Poslije oslobođenja zemlje, obavljao je najodgovornije partijske i državne dužnosti: potpredsjednik Veća naroda u Narodnoj skupštini FNRJ, predsjednik Odbora za prosvjetu Saveznog vijeća, predsjednik Spoljnopolitičkog odbora Narodne skupštine FNRJ, zamjenik ministra inostranih poslova FNRJ (1951—1952) i direktor „Borbe" (1953). Bio je član Izvršnog odbora i član Predsjedništva SSRNJ (do juna 1966), predsjednik Komisije za međunarodne veze SSRNJ, član Centralnog odbora SUBNOR Jugoslavije, predsjednik Centralnog odbora Saveza ratnih vojnih invalida Jugoslavije (do oktobra 1965) i član Uprave udruženja španskih boraca Jugoslavije.

Za člana CK KPJ (SKJ) biran je od V do X kongresa. Od VII kongresa SKJ član je Izvršnog komiteta, a od VIII kongresa do IV plenuma CK bio je jedan od sekretara CK SKJ. Na IX i X kongresu biran je za člana Predsjedništva CK SKJ. Bio je i predsjednik Gradske konferencije SKS Beograda (mart 1968 — mart 1970).

Bio je član Savjeta Federacije i rezervni general-major Jugoslovenske narodne armije.

Bio je član (1950) i šef jugoslovenske delegacije na zasjedanju Generalne skupštine Organizacije ujedinjenih naroda i Član jugoslovenske delegacije na I konferenciji šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja u Beogradu, septembra 1961. godine.

U vrijeme svog bogatog političkog rada, Vlahović se bavio općepolitičkim i ideološko-teorijskim pitanjima marksizma-lenjinizma. Objavio je više tekstova i studija o razvoju i ulozi SKJ u socijalističkom samoupravnom društvu i drugim pitanjima. Za njegovu stvaralačku misao vezani su mnogi dokumenti naše partije u čijoj je izradi učestvovao, kao što je Program Saveza komunista Jugoslavije i platforma za X kongres SKJ. Bio je veoma cijenjen kao suborac i drug, kao izuzetno skroman, principijelan i dosljedan borac za socijalizam. Kao istaknuti teoretičar, prekaljeni revolucionar, sljedbenik i suborac druga Tita, imao je veliki autoritet u našoj zemlji i u revolucionarnom i progresivnom pokretu u svijetu.

Na poslaničkim izborima, biran je za poslanika Savezne narodne skupštine u više saziva. Umro je 7. marta 1975. godine. Sahranjen je u Beogradu, u Aleji velikana.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941. i velikog broja jugoslovenskih i stranih visokih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Vlačić Živana Milosav

Rođen je 4. januara 1921. u selu Parcani, kod Mladenovca, Srbija, u siromašnoj seljačkoj porodici. Zbog lošeg materijalnog stanja roditelja, nije imao priliku da se školuje. Izvjesno vrijeme je obrađivao zemlju i radio kod imućnijih seljaka. Kad mu se ukazala prilika, zaposlio se kao pružni radnik. Tada je imao 17. godina.

Početak augusta 1941. stupio je u 1. četu Kosmajskog odreda, i učestvovao u svim akcijama odreda protiv okupatora i domaćih izdajnika. Član KPJ postao je pred kraj 1941. godine. Isticao se smjelošću. U jurišu je bio uvijek među prvima. Izvjesno vrijeme bio je puškomitraljezac, i svojim zalaganjem doprinio je da jedinica postigne uspjehe. Za

pokazanu hrabrost i samoinicijativu bio je istican kao primjer, i postao je vodnik. Učestvovao je u borbama koje je Kosmajski odred vodio na željezničke slanice Ripanj, Ralja i Đurinci, septembra 1941. S grupom boraca je, kod raljskog tunela, napao voz s Nijemcima i prinudio ih da se povuku u Mladenovac. U jednoj borbi, u februaru 1942, kod Venčana, probio je neprijateljski obruč i uspeo da spase svoje borce. Izvjesno vrijeme bio je član SK KPJ za kosmajski srez. Početkom 1943. postao je zamjenik komandanta Kosmajskog odreda. Početkom juna 1943. određen je za zamjenika komandanta Samostalnog bataljona, koji je služio kao jezgro za formiranje Šumadijske NO brigade. Kada se, 3. juna 1943, 1. četa odreda sukobila s pripadnicima nedićevih jedinica na Tresiji, bio je u prvoj borbenoj liniji, i tada je ranjen. Prilikom jednog sastanka štaba odreda s članovima Glavnoga štaba NOV i POJ za Srbiju, u Orašeu, iznenada su na kuću u kojoj se održavao sastanak napali četnici. Milosav je dohvatio puškomitraljez i, sa sebi svojstvenom hrabrošću, razbio četničku bandu. Bio je omiljen drug, hrabar, snalažljiv i odvažan borac i starješina. Poginuo je u borbama protiv žandara; u Vlaškoj, 25. juna 1943.

Narodnim herojem proglašen je 6. jula 1945. godine.

Vujanović Sava Žuća

Rođen je 1923. godine u selu kod Prnjavora, Bosna i Hercegovina. Poslije osnovne škole, završio je fotografski zanat. Došao je u Valjevo, gdje je radio kao fotografski radnik. U tom

gradu prišao je naprednom radničkom pokretu. Učestvovao je u štrajkovima, demonstracijama i drugim akcijama KPJ. Najviše je radio u SKOJ-u. Poslije okupacije zemlje i početka narodnog ustanka, Sava je izišao iz Valjeva i, preko partijske veze, 18. jula 1941. godine, došao s osam drugova na Rožanj, gdje je boravio dio čete s političkim komesarom Žikicom Jovanovićem Špancem. Grupu je predvodio Sava. Sutradan, 19. jula 1941. godine, ispod visa Proslap, na putu Ljubovija — Pecka, održan je sastanak članova Partije zbog formiranja partijske organizacije. Među članovima ove prve partijske

organizacije bio je i Sava.

Na tom prvom partijskom sastanku razmatrana je i vojna aktivnost. Odlučeno je da se napadne žandarmerijska stanica u Peckoj i demolira telefonska centrala Pošte. Na sastanku je odlučeno da se četa podjeli na grupe-desetine. Za rukovodioce ovih grupa bili su određeni članovi Partije. Napad je uspješno izveden. Žandari su se predali, poslije pogibije narednika.

Kad je, zbog priliva novih boraca, Azbukovačko-rađevska četa narasla na 350 boraca, formiran je Rađevski partizanski bataljon Valjevskog NOP odreda. U 2. četi novoosnovanog bataljona za političkog komesara određen je Žuća, koji je bio i sekretar partijske organizacije-ćelije.

U početku, partizani su surađivali s četnicima. Kasnije su četnici raskinuli taj sporazum i počeli da napadaju partizane. Kad su četnici, pod komandom Jove Vasića, sudije iz Ljubovije, iznenada napali i razoružali 6. rađevsku četvu u Ljuboviji, Štab Valjevskog odreda poslao je 1. i 2. rađevsku četvu da napadnu četnike u Ljuboviji i oslobode zarobljene partizane, među kojima je bio i komandir čete Petar Vragolić. Četnici su se nadali napadu partizana, pa su spremno dočekali obje rađevske čete. Partizani su morali da se povuku. U toj borbi zarobljen je Žuća i još nekoliko partizana.

Zarobljene partizane četnici su odveli u Ljuboviju i tamo ih osudili nasmrt. Poslije toga, povelili su ih na Drinu, da ih tamo strijeljaju. Žuća je, vezanih ruku, skočio u Drinu. Kad je već bio blizu druge obale, četnici su ga smrtno pogodili.

Narodnim herojem proglašen je 27. novembra 1953. godine.

Vukmanović Nikole Svetozar Tempo

Rodio se 3. augusta 1912. godine u selu Podgoru, Bar, Crna Gora.

Pripada onoj generaciji istaknutih jugoslovenskih komunista koja se, od sredine tridesetih godina, nalazi u središtu borbe revolucionarnog radničkog pokreta, a kasnije na čelu narodnooslobodilačke borbe i poslijeratne socijalističke izgradnje u Jugoslaviji. Tempo je čovjek borbena duha, raznovrsnih, eruptivnih ideja i revolucionarnog cilja, do kojeg se stiže samo nepoštenom borbom.

Osnovnu školu završio je u Podgoru, gimnaziju na Cetinju, a Pravni fakultet 1935. u Beogradu. Posle završetka studija, bio je profesionalni politički radnik, revolucionar.

Odmah posle upisa na Pravni fakultet, uključuje se u borbu naprednog studentskog pokreta na Beogradskom univerzitetu. Isticao se borbenošću u studentskim štrajkovima i demonstracijama i u akcijama radničke klase u Beogradu.

Član je SKOJ-a od 1932, a KPJ od 1933. godine. Kao član Akcionog odbora studentskog pravničkog društva, a od novembra 1934, jedan je od organizatora i vrlo aktivnih rukovodilaca borbe napredne studentske omladine protiv nacionalističkih studentskih udruženja, jedan je od organizatora i aktivnih učesnika velikih studentskih štrajkova na Beogradskom univerzitetu 1935. i 1936. godine. Zbog učešća u organiziranju štrajkova studenata Beogradskog univerziteta, januara-februara 1935, bio je zatvoren u koncentracioni logor u Višegradu (od 4. februara do 20. marta 1935). Posle izlaska iz logora, radio je, u toku leta 1935, na formiranju partijskih organizacija u Crnoj Gori. Od jeseni 1935, Kao član MK SKOJ-a za Beograd, angažirao se u političkom radu sa studentskom i radničkom omladinom i u organiziranju štrajkova i drugih akcija beogradskih radnika i studenata. Posle odsluženja vojnog roka, u školi rezervnih oficira u Subotici, sredinom 1937. ponovo odlazi na partijski rad u Crnu Goru, za instruktora pri PK KPJ. Posle povratka u Beograd, početkom 1938. godine, bio je kratko u zatvoru, a zatim je izabran za člana MK KPJ za Beograd, a juna 1939. i za člana PK KPJ za Srbiju. Od tada do rata 1941, po zadatku PK KPJ za Srbiju i CK KPJ, radio je na širenju mreže partijskih ćelija u Srbiji i Makedoniji, kao i organizaciji partijske tehnike: organizirao je štampanje letaka, ilegalnih partijskih listova i drugog partijskog materijala. Od CK KPJ bio je zadužen da organizira štampanje i rasturanje ilegalnog materijala u Srbiji, Vojvodini, Makedoniji, Kosovu i Metohiji, Crnoj Gori i Bosni i Hercegovini. Po zadatku CK KPJ, od augusta 1939. radio je u Makedoniji, kao partijski instruktor, a u ljeto 1940, kao instruktor PK KPJ za Srbiju, i u unutrašnjosti Srbije: u Nišu, Zaječaru i rudnicima istočne Srbije. U jesen 1940, kao delegat CK KPJ, prisustvuje Pokrajinskoj konferenciji KPJ za Makedoniju.

Do 1941. više puta je hapšen i proganjan, i 5 puta izvođen pred Sud za zaštitu države. Na policiji i na Sudu dobro se držao. Zbog progona i hapšenja, živio je često u ilegalnosti.

Na V pokrajinskoj konferenciji KPJ za Srbiju, juna 1940, izabran je za člana PK i delegata za V zemaljsku konferenciju KPJ. Na ovoj konferenciji KPJ, oktobra 1940. u Zagrebu, podnio je izvještaj o stanju partijske tehnike i bio izabran za člana CK KPJ. Tada je i dobio nadimak Tempo. Govoreći o dinamičnosti političkih događaja na koje komunisti, a posebno partijska štampa i ilegalna partijska tehnika, moraju blagovremeno reagirati i o tome obavještavati mase radnika i građana, Vukmanović je često isticao potrebu bržeg tempa političkog rada. Uzimajući riječ odmah posle toga, drug Tito je naglasio da je ono što je ovdje o tempu rada govorio drug iz Beograda, onaj drug Tempo, veoma je važno za naše kadrove..." Poslije toga, i drugi delegati konferencije, a kasnije i njegovi drugovi s kojima je radio, nazvali su ga Tempo. To će biti njegovo ilegalno ime kojim se služio u političkom radu do rata i u toku NOB. Pod tim imenom znali su ga vojni štabovi i partijska rukovodstva u cijeloj zemlji, a van naše zemlje kao generala Tempa.

Neposredno pred početak rata 1941, radio je u Beogradu, na organiziranju i tehničkom opremanju ilegalnih partijskih štamparija PK KPJ za Srbiju i CK KPJ. Bio je jedan od organizatora i rukovodilaca velikih demonstracija i manifestacija u Beogradu, 27. marta 1941. On je jedan od onih komunista koji su tog dana masi demonstranata držali rodoljubive i revolucionarne govore.

Posle kapitulacije Kraljevine Jugoslavije, nastavio je rad na organiziranju štamparija CK KPJ (na Banjičkom vencu i Avalskom drumu). U toku leta 1941, dok je okupator provodio teror a ustanak se širio, gradovi i sela bili su zasuti hiljadama letaka i proglasa CK KPJ, s pozivom na ustanak, štampanih u štampariji CK KPJ koju je organizirao Tempo.

Prisustvovao je istorijskoj sjednici Politbiroa CK KPJ 4. jula 1941, na kojoj je donijeta odluka o početku oružanog ustanka u Jugoslaviji. Od tada do kraja NOR, po zadatku CK KPJ i VŠ, u raznim krajevima Jugoslavije obavljao je istaknute vojne i političke dužnosti. Kao delegat GŠ NOPOJ i opunomoćeni delegat CK, odlazi u BiH. Pod njegovim rukovodstvom, 13. jula 1941. održan je sastanak PK KPJ u BiH, na kome je prenio direktivu CK KPJ o početku općenarodnog ustanka i razvoju oružane borbe prema uslovi-ma u pojedinim pokrajinama BiH. Učestvovao je u donošenju najvažnijih odluka i rješavanju mnogih pitanja iz političke djelatnosti rukovodstva KPJ i vođenju oružane borbe u prvim mjesecima ustanka u BiH, naročito u istočnoj Bosni.

Na Savjetovanju u Stolicama (26. septembra 1941) postavljen je za komandanta Glavnog štaba BiH, i izabran za člana Vrhovnog štaba NOV i POJ. Na političkom radu u BiH ostao je sve do kraja 1942, kada je, po odluci CK KPJ i VŠ, upućen na politički rad u Makedoniju. Kao opunomoćeni delegat CK i VŠ, dobio je zadatak da u južnim pokrajinama Jugoslavije organizira i ojača partijska rukovodstva, pomogne oživljavanje oružane borbe i organiziranje partizanskih odreda, brigada i narodne vlasti. Pružio je veliku pomoć stvaranju, razvoju i radu KP Makedonije, NOV i POM, narodne vlasti i Narodnog fronta. Oslobođilački pokret u Makedoniji, na Kosovu i Metohiji i na jugu Srbije u 1943. i 1944. godini naglo je jačao i postajao masovniji. Formirani su partizanski odredi i brigade a potom divizije i korpusi, koji su uspješno vodili borbu protiv njemačkog i bugarskog okupatora, protiv četnika i balista. Pored toga, Vukmanović je odlazio u Grčku i Albaniju, uspostavio veze s Bugarskom radničkom partijom i održavao veze i sastanke s predstavnicima centralnih komiteta i glavnih štabova ovih zemalja zbog jačanja, povezivanja i koordinacije oslobodilačke borbe balkanskih naroda.

Iz Makedonije prebacio se, sredinom 1944, preko Barija (Italija), na Vis, gdje je na sastanku Politbiroa CK KPJ i VŠ konstatirano da je Tempo veoma uspješno obavio sve postavljene zadatke CK i VŠ u Makedoniji i na Kosovu i Metohiji. Posle toga, vratio se ponovo na partijski rad u Makedoniju, gdje je ostao do novembra 1944, kada se, na poziv CK KPJ, vraća u oslobođeni Beograd.

Posle oslobođenja zemlje, Svetozar Vukmanović je bio načelnik Glavne političke uprave JNA i pomoćnik ministra za narodnu obranu (1945—1948), ministar rudarstva Vlade FNRJ, predsjednik Savjeta za energetiku i ekstraktivnu industriju Vlade FNRJ, predsjednik Savjeta za industriju Vlade FNRJ, od 1953. predsjednik Privrednog savjeta SIV i potpredsjednik SIV (1954—1958), a zatim član Izvršnog odbora SUBNOR-a Jugoslavije i predsjednik Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije (1958—1967). Bio je član Savjeta za narodnu obranu i član Izvršnog odbora Saveznog odbora SSRNJ. Od 1945. do aprila 1969. biran je za poslanika Savezne skupštine svih saziva.

Na V kongresu KPJ 1948. izabran je za člana CK KPJ i kandidata za člana Politbiroa CK, od 1952. član je Izvršnog komiteta SKJ, a od oktobra 1966. član je Predsjedništva CK KPJ. Na svim poslijeratnim kongresima KPJ (SKJ) do IX biran je u CK SKJ.

Aktivno se bavi publicističkim i teorijskim radovima, i suradnik je više listova i časopisa.

Pored brojnih priloga u domaćim i stranim listovima i časopisima, dosad je objavio sljedeća dijela: „O narodnoj revoluciji u Grčkoj“, „Ekonomski problemi Jugoslavije“, „Sindikati u novim uslovima“ I, II, III, IV i V knjiga, „Problemi poljoprivrede“, „Privredni razvoj i socijalistička izgradnja“ (1948—1958), memoare „Revolucija koja teče“, I—II, kao i studiju „Borba za Balkan“.

Bio je član je Savjeta Federacije.

Nosilac je Partizanske spomenice 1941, ordena jugoslovenske velike zvijezde i drugih visokih domaćih i stranih odlikovanja.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Vukmirović Nikole Boro Crni

Pripada redu najistaknutijih boraca radničkog pokreta, KPJ i NOB na Kosovu.

Rođen je 1. augusta 1912. u Bercigovu, Bugarska. Osnovnu školu i 6 razreda gimnazije je završio je u Peći. Rano je ostao bez oca, pa je ubrzo sav teret oko izdržavanja porodice pao na njega. Zbog toga je prekinuo školovanje, i zaposlio se kao radnik. Radio je u Peći i drugim mjestima Kosova i Metohije, aktivno učestvujući u organiziranju i vođenju radničke borbe.

Član SKOJ-a postao je 1932, a član KPJ 1933. godine. Već krajem 1934. je sekretar MK KPJ za Peć.

Zbog revolucionarne djelatnosti, više puta je zatvaran, a 1935. je mučen u policijskom zatvoru u Peći i izveden na sud, ali je oslobođen optužbe u nedostatku dokaza. Bio je dosljedan, nepokolebljiv i uporan, pa je ubrzo postao jedan od istaknutih organizatora i rukovodilaca KPJ na Kosovu i Metohiji.

Na I oblasnoj konferenciji KPJ za Kosovo i Metohiju, početkom jula 1937, izabran je za organizacionog sekretara Oblasnog komiteta, a početkom augusta 1940. i za člana PK KPJ za Crnu Goru, Boku, Sandžak i Kosovo i Metohiju. Tada je prihvaćen njegov prijedlog da se Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju direktno veže sa CK KPJ, što je potvrđeno na V zemaljskoj konferenciji KPJ, oktobra 1940. Vukmirović je bio nepokolebljiv borac protiv frakcionaštva u partijskim organizacijama na Kosovu i Metohiji 1938/1939, zalažući se za političko jedinstvo KPJ.

Organizator je štrajkova, demonstracija i drugih akcija radničke klase u Peći i drugim mjestima na Kosovu i Metohiji, posebno velikih antifašističkih demonstracija od 11. maja 1940. i martovskih demonstracija 1941. u Peći.

Na V zemaljskoj konferenciji KPJ, oktobra 1940, na prijedlog Josipa Broza Tita, izabran je za kandidata za člana CK KPJ. Kratko vrijeme krajem 1940. i početkom 1941. pohađao je u Zagrebu partijski kurs za rukovodeće kadrove KPJ. Neposredno pred rat, radio je na formiranju partijskih organizacija u vojnim jedinicama na teritoriji Kosova i Metohije.

Poslije aprilskog rata, radio je na sređivanju partijskih organizacija na Kosovu i, kao član Vojnog komiteta, na organiziranju oružane borbe. Posle hapšenja Miladina Popovića, preuzeo je funkciju sekretara Oblasnog komiteta KPJ. Po direktivi CK KPJ, uspostavio je veze s albanskim komunistima, pomagao im u radu i organiziranju KP Albanije. Za njegovo ime i rad vezani su mnogi uspjesi NOP na Kosovu i Metohiji u prvim godinama oslobodilačkog rata. Od oktobra 1941. komesar je Metohijskog odreda, a od oktobra 1942. član je privremenog Glavnog štaba partizanskih odreda za Kosovo i Metohiju. Tada je pokrenuo, i do smrti uređivao, list "Glas naroda", organ OK KPJ i NOP za Kosovo i Metohiju. Bio je neumoran i u stalnom pokretu. Obilazio je partijske organizacije, držao savjetovanja, radio na širenju bratstva i jedinstva, formiranju partizanskih odreda na Kosovu.

Odlazeći iz Đakovice, s Ramizom Sadikom, po partijskom zadatku u Prizren, na sastanak sa Svetozarom Vukmanovićem, delegatom CK KPJ i Vrhovnog štaba NOV i POJ, upao je, 7. aprila 1943, u zasjedu, i u borbi s talijanskim fašistima i balistima ranjen i uhvaćen. Znajući koga ima u rukama, neprijatelj je nastojao da mučenjima iznudi priznanje, Ni u najstrašnijim mukama Boro Vukmirović nije kazao ni riječi, čak ni svoje ime.

Strijeljan je 10. aprila 1943. godine u selu Landovici, kod Prizrena, zajedno s Ramizom Sadikom. Zagrljeni, otišli su u smrt, kličući Partiji i narodnooslobodilačkoj borbi.

Narodi Kosova izgubili su velikog borca za radnička prava i bratstvo i jedinstvo, istaknutog rukovodioca Partije i oslobodilačke borbe.

Narodnim herojem proglašen je 6. marta 1945. godine.

Zrenjanin Žive Žarko Uča

Rođen je 11. septembra 1902. u selu Izbištu, Vršac, Vojvodina. Učitelj. Najistaknutiji je organizator i rukovodilac KPJ i NOB u Vojvodini.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Osnovnu školu učio je u Vršcu, a gimnaziju u Segedinu, Beloj Crkvi i Pančevu. Završio je učiteljsku školu u Somboru 1923. godine. Još kao đak Učiteljske škole u Somboru prišao je naprednom omladinskom pokretu.

Od 1923. do 1926. bio je učitelj u selu Kanatlarci, u srezu pilepskom, gdje je upoznao tegobe života makedonskog seljaka bezemljaša i pčelara. To saznanje presudno je uticalo na njegovo političko opredjeljenje. Da bi pomogao seljacima, naučio je makedonski i turski jezik, držao popularna predavanja za odrasle, vodio borbu protiv sujevjerja, organizirao analfabetske tečajeve... Tu je, 1926, prvi put došao u sukob s predstavnicima vlasti zbog svojih naprednih s hvatanja. Zbog toga je nekoliko puta hapšen.

U julu 1926. premješten je u rodno Izbište. Tu dolaze do izražaja njegove sposobnosti učitelja-prosvjetitelja i naprednog političkog aktivista, i tu je organizirao analfabetske tečajeve i otvorio narodni univerzitet, osnovao u selima narodne knjižnice i čitaonice. Suradivao je u prosvjetnim i pedagoškim časopisima i politički djelovao, preko učiteljskog društva sreza belocrkvanskog, Čiji je predsjednik bio više godina.

Član je KPJ od 1927, kada je i osnovao prvu partijsku ćeliju u Izbištu, a sekretar SK KPJ Vršca od 1930. godine. Marta 1932. izabran je za sekretara Okružnog komiteta KPJ za južni Banat. S beogradskom partijskom organizacijom je u prvim godinama diktature održavao stalnu vezu i bio, preko njih, u vezi s političkim odlukama rukovodstva Partije.

U svojoj kući u Izbištu organizirao je malu ilegalnu partijsku štampariju, u kojoj je, februara 1933, štampan prvi broj „Lenjinista“ (izašla tri broja), organa OK KPJ za južni Banat. Uvodnike i većinu članaka napisao je sam. Aprila 1933, štampariju je otkrila policija. Tada je Žarko osuđen od Suda za zaštitu države na 3 godine robije, koju je izdržavao u Sremskoj Mitrovici i Lepoglavi. Uz Mošu Pijade, Ivana Milutinovića i druge istaknute komuniste, Zrenjanin se borio za prava političkih osuđenika, učestvujući u štrajkovima glađu i drugim akcijama komunista.

Iz zatvora je pušten 6. aprila 1936, još čvršći i ideološki izgrađeniji. Odmah je nastavio politički rad, povezao se s komunistima u Beogradu i partijskom organizacijom u Vršcu. Jula 1936. ponovo je izabran za sekretara OK KPJ za južni Banat, a septembra iste godine izabran je u PK KPJ za Vojvodinu. Policija ga je često hapsila i proganjala. Do rata 1941. hapšen je 5 puta i mučen u policijskim zatvorima u Petrovgradu, beogradskoj Glavnjači i na Adi Ciganliji.

U godinama uoči rata pripada među najistaknutijim aktivistima KPJ. Pored organizacijskog partijskog rada, razvija agitaciju i propagandu. Napisao je mnoge tekstove o nacionalnom, agrarnom i drugim problemima. Stoga je u obnovljenom Privremenom rukovodstvu KPJ za

Vojvodinu, krajem 1938, imenovan za sekretara, a u februaru 1939. za političkog sekretara PK KPJ za Vojvodinu, i na toj dužnosti ostao do smrti.

Juna 1939. učestvovao je na partijskom savjetovanju rukovodećeg aktiva KPJ u Tacnu, ispod Šmarne Gore, u Sloveniji. Tokom 1939. obilazio je partijske organizacije u Vojvodini. Bio je član Inicijativnog odbora Stranke radnog naroda Vojvodine, jedan od autora "Platforme" u kojoj je istaknuto da će Vojvodina, u budućem uređenju Jugoslavije, biti „autonomna jedinica, s obzirom na svoju posebnu, ekonomsku, socijalnu i nacionalnu strukturu". Svojim ugledom aktivnog političkog i prosvjetnog radnika, presudno je uticao na izbor rukovodstva naprednog učiteljskog pokreta u Vojvodini.

Četvrtog maja 1940. uhapšen je i mučen u zatvoru u Petrogradu, iz koga je izišao tek 3. oktobra 1940. godine. Iako se nalazio na robiji, na VI pokrajinskoj konferenciji KPJ za Vojvodinu, početkom septembra 1940, izabran je za sekretara PK i delegata za V zemaljsku konferenciju KPJ, na kojoj je izabran za člana CK KPJ.

U decembru 1940. pokreće i uređuje ilegalni partijski list "Istina", organ KPJ za Vojvodinu, u kome piše mnoge tekstove, a u januaru 1941. pokreće list "Trudbenik", odnosno, na mađarskom jeziku "A'delgozo". U vrijeme martovskih događaja, rukovodio je antifašističkim demonstracijama u Pančevu i Vršcu.

Učestvovao je na Majskom savjetovanju KPJ u Zagrebu, a zatim organizovao pripreme za oslobodilačku borbu u Vojvodini. U to vrijeme najviše radi u Banatu, i inicijator je stvaranja partizanskih odreda i njihovih oružanih akcija u julu 1941. godine. Posle teških udara koje su organizacije KPJ u Banatu i Bačkoj pretrpjele u ljeto i jesen 1941, radi na obnavljanju i konsolidaciji Partije, razrađujući taktiku borbe u skladu tamošnjim uslovima.

Gestapo je činio velike napore i organizovao brojne snage da uhvati "crvenog generala", kako su Zrenjanina nazivali. Početkom novembra 1942, drug Tito je pozvao Zrenjanina da iziđe na slobodnu teritoriju zapadne Bosne i prisustvuje I zasjedanju AVNOJ-a. Prilikom priprema za odlazak u Srem, i dalje u zapadnu Bosnu, Zrenjanin je prokazan Gestapu, i 4. novembra 1942. opkoljen u selu Pavlišu, kod Vršca. Pokušavajući da se probije iz obruča, u jurišu je poginuo.

Od 23. decembra 1946. Petrograd nosi ime ovog revolucionara — Zrenjanin.

Otkrivajući mu spomenik, drug Tito je 11. maja 1952. o njemu rekao: "Drug Zrenjanin, koga mi svi dobro poznajemo, bio je uzor vjernog sina svoga naroda, uzor člana Partije. On je bio jedan od onih rijetkih rukovodilaca koji, i poslije svoje smrti, ostavljaju neizbrisivi trag u srcima onih koji su ih znali..."

Za zasluge u organiziranju revolucionarnog radničkog pokreta i NOB u Vojvodini, Zrenjanin je, 5. decembra 1944, proglašen narodnim herojem.

Zrilić Vlade Đurađ

Rođen je 1917. godine u selu Plamenica, Ključ, Bosna i Hercegovina.

Potiče iz siromašne seljačke porodice. Do stupanja u partizane bavio se zemljoradnjom, ali često i kao sezonski radnik, radeći za "Šipad" u slavonskim šumama, zarađivao je sebi i porodici za kruh. Vojsku je služio u artiljeriji, i Poslije odsluženja roka unapređen je u čin podnarednika.

Kada je, jula 1941. godine, u Bosanskoj krajini počeo ustanak protiv okupatora, kvislinga i kolaboracionista, Đurađ je stupio u partizane. Od tada, do formiranja 7. krajiške brigade, borio se u zapadnoj Bosni. Isticao se u brojnim akcijama i poduhvatima. Od formiranja 7. krajiške brigade, 27. decembra 1942. godine, do kraja juna 1943. godine, borio se u ovoj jedinici. Učestvovao je u njenim borbama na terenu Manjače i oko Jajca. U IV neprijateljskoj ofanzivi, brigada učestvuje u obrambenim borbama 5. divizije na pravcu Sanski Most — Bosanski Petrovac. Te borbe su imale veoma veliki značaj za onemogućavanje brzog prodora neprijatelja prema jednom od najznačajnijih centara slobodne teritorije. U fazi pomeranja Glavne operativne grupe i Centralne bolnice VŠ prema Neretvi, brigada je vodila uspješnu manevarsku obranu za pravcima koji do Banja Luke i Jajca vode ka Prozoru i Rami. U završnoj fazi bitke na Neretvi zatvarala je pravac Prozor—Neretva. U vrijeme ofanzive proleterskih brigada s Neretve na istok, brigada je bila zaštitnica snaga koje su nastupale pravcem Glavatičevo — Kalinovik — Drina, a pritom učestvuje u razbijanju jakih četničkih i (talijanskih snaga na sektoru Čelebića, i četnika na Sinjajevini.

U početku V ofanzive, brigada je vodila borbe kod Kolašina, u Gornjoj Morači, a zatim na Javorku pivskom. U periodu od 6. do 9. juna, Poslije prelaska Sutjeske, brigada učestvuje u borbama kod Košura i na Zelengori.

U vrijeme protuofanzive Grupe divizija u istočnoj Bosni, Zrilić je ranjen kod Stambolčića. Time je završen njegov ratni put u 7. krajiškoj, i na kojem je dao doprinos i kao borac i kao komandir čete.

Kao ranjenik stupio je u 2. proletersku brigadu. U ovoj kadrovskoj jedinici počeo je kao borac. Ali, zahvaljujući velikoj hrabrosti, iskustvu i snalažljivosti, prvih dana januara 1944. postao je komandir 3. čete 4. bataljona 2. proleterske brigade. Tih dana brigada vodi borbe na Zlatiboru, Goliji, Mučnju i oko Ivanjice. Pojava proletera u Srbiji uznemirila je Nijemce, četnike, Bugare, ljotićevce i nedićevce. Nije bilo ni jedne akcije a da u njoj nisu učestvovala dvije-tri udružene skupine neprijateljskih snaga. U borbi na Bijelim brdima, oko komunikacije Priboj—Donje Vardište, Zrilić s desetinom cijeli sat zadržava oko 500 neprijateljskih vojnika. Manevirajući i izbjegavajući opkoljavanje, sačuvao je položaj dok nije stiglo pojačanje.

Krajem februara 1944. godine, Vrhovni štab je od 2. proleterske i 5. krajiške divizije obrazovao Udarnu grupu i naredio joj da prodre u Toplicu i Jablanicu. Krajem marta, ove jedinice su izbile na Ibar, ali nisu uspele da pređu, pa su se povukle prema Ivanjici. Nekoliko dana Poslije toga, 2. proleterska brigada upućena je u Dragačevo, da tamo, zajedno s 4. crnogorskom brigadom, razbije četnike. Tamo su bili prikupljeni četnici iz cele jugozapadne Srbije, a dijelom i iz Šumadije, kojima je komandirao Draža Mihailović, čija se Vrhovna komanda nalazila u Guči.

Najjača borba s ovom četničkom grupacijom vođena je kod sela Kaone, na planini Jelici. Borba je počela 8. aprila 1944. godine ujutro, a završila se kasno u noć. U ovoj borbi posebno se istakla Zrilina četa, koja je u prvom napadu zauzela položaje. Ali, neprijatelj u protunapadu vraća položaje, i tako je u toku dana osam puta Zrile zauzimao i gubio položaje, da bi uvečer iz vijest i o Štab bataljona da su četnici razbijeni i da ih četa goni prema Kaoni, i da je zarobljeno oko 20 četnika i mala količina municije i oružja.

Trećeg maja, 4. bataljon 2. proleterske brigade spustio se s Gojčevice ka selu Podbukovi, izbivši na komunikaciju Kosjerić — Valjevo, zaposjednutu Nijemcima i četnicima. U podnožju bukova, kod Ilijinca-groba, Nijemci su bataljon dočekali mitraljeskom vatrom. Bataljon se našao u teškom položaju, jer se spustio u dolinu, pa je bilo teško, gotovo nemoguće primiti borbu.

U kanjonu Bukova i Lastre počela je borba. Zrile je prvi otvorio vatru i komandirao juriš. Njegova četa našla se na samom položaju Nijemaca, koji sa napadali sa svih strana. Četa Zrilina bila je izložena vatri, pa nije mogla ni naprijed ni nazad. Krenuli su u napad i njemački tenkovi u pratnji pješadije a s brda, od pravca Bočevca, krenuli su u napad četnici u dolinu Lastre — da pomognu Nijemcima. Odstojanje od neprijatelja se smanjuje. Tenkovi prilaze nadomak ručnih bombi. Zrile se našao ispod mosta na Kozlići, odakle je komandirao Četom. Nijemci su ga tu pogodili iz tenkovskog topa. Kad mu je pritrčao njegov komandant bataljona Božidar Đorđević, zatekao je dva druga kako mu povezuju ranjene noge.

Komandant bataljona je naredio da se Zrile iznese. Iz zaštitnice su javili da su njemački tenkovi pedesetak metara iza krivine, gdje je Zrile bio, sklonjen. U tom momentu s brda iznad ceste pripucali su i četnici. Zrile se podigao malo, oslanjajući se na nosila, i počeo da komandira, ali ga je novi rafal ubio.

Tako je Đurađ Zrilić, 3. maja 1944. godine, u selu Podbukovi, na komunikaciji Užice—Valjevo, ostao na vječnoj straži, u središtu Srbije.

Zupčević Mehmeda Asim

Rođen je 1919. godine u Trebinju, Bosna i Hercegovina. Zbog pripadnosti naprednom omladinskom pokretu, bio je isključen iz srednje škole. U KPJ je primljen 1937. godine. Kao stolarski radnik, radio je na okupljanju radnika u sindikalne organizacije i na njihovoj revolucionarnoj orijentaciji. Kada je počeo španski građanski rat, pokušao je da se, s grupom komunista februara 1937. godine, iz Trebinja prebaci za Čanj (nedaleko od Bara), gdje se skupljala veća grupa komunista, i odakle je trebalo da se prebace brodom u Španiju, ali ga je policija otkrila i sprovela u Trebinje. Na intervenciju porodice, pušten je iz zatvora. Prilikom demonstracija u Trebinju, dolazio je u sukob sa žandarima, pa se ponovo našao u zatvoru. Dvije godine poslije prijema u KPJ, 1939. godine, postao je član Sreskog komiteta KPJ za Trebinje. Otada pa do okupacije

zemlje, Zupčević je radio na omasovljivanju partijskih organizacija u gradu i na selu, na provođenju političke linije KPJ, naročito na okupljanju antifašističkih snaga u zemlji.

Poslije okupacije zemlje, 1941. godine, uključio se u rad na organiziranju oružanog otpora protiv okupatora i ustaša. Muslimanima je objašnjavao suštinu ustaškog pokreta, razotkrivao zlodjela ustaša i odvrćao ih od stupanja u ustaške redove. Zbog protesta protiv ustaškog režima, bio je uhapšen. Kada se jednom vraćao sa slobodne partizanske teritorije, a nosio je oružje, Talijani su ga uhapsili, ali su ga, zbog nedostatka dokaza, pustili. Poslije toga, Asim je stupio u partizanske redove. Osamnaestog decembra 1941, godine učestvovao je u borbi protiv Talijana Radovan-ždrjelu. To je bila prva borba protiv ovog okupatora na području Trebinje—Dubrovnik. Tada su uništena dva i talijanska tenka. Kada je jedan tenk, još neoštećen, pao u jarak, Asim je skočio, otvorio poklopac tenka i ubio Talijanskog oficira.

Januara 1942. godine postao je politički komesar čete u 1. hercegovačko-crnogorskom udarnom bataljonu. 17. aprila 1942. godine, u napadu na ustašku posadu u kasarni Bakračušić pod Veležom, iznad Mostara, Asim se sa svojom četom istakao kao snalažljiv i hrabar borac. Prilikom povlačenja hercegovačkih partizanskih jedinica u vrijeme Talijansko-četničke ofanzive, u ljeto 1942. godine, ušao je u sastav Mostarskog bataljona kao politički komesar 2. čete. Kada je, u augustu 1942. godine, formirana 10. hercegovačka udarna brigada, Asim je učestvovao u mnogim akcijama ove brigade 1942. godine u Bosni. U nekoliko žestokih okršaja bio je među bombašima.

Decembra 1942. godine učestvovao je u borbama 10. hercegovačke brigade na području Vlačića i Pugarja. Poginuo je 28. decembra 1942. godine, kao politički komesar čete 3. bataljona 10. hercegovačke NOV brigade na Ravnoj gori, kod Turbeta, s bombom u ruci, pred njemačkim položajima.

Narodnim herojem proglašen je 20. decembra 1951. godine.

Zvicer Blagote Jovan Jovo

Rođen je 18. januara 1914. godine u selu Tospude, Nikšić, Crna Gora. Pekarski radnik.

Djetinjstvo je proveo u roditeljskom domu u Tospudama, gdje je završio četiri razreda osnovne škole. Teški materijalni uslovi prisilili su ga da, već od najmlađih dana, ide u najamni rad kod imućnijih seljaka. Kasnije napušta Tospude i odlazi u Boku Kotorsku, gdje uči pekarski zanat i radi kod privatnika, sve do aprila 1941. godine. Radeći u Boki, preko URS-ovih sindikata povezuje se s naprednim radnicima i često aktivno učestvuje u provođenju zadataka Partije.

Posle kapitulacije bivše Jugoslavije, aprila 1941. godine, Jovan se s fronta kod Skadra vraća ocu u selo. Donio je pušku, municiju i uniformu, koje je dobro sklonio, da bi ih, jula 1941. godine, ponovo uzeo i kao partizan stupio u borbu protiv okupatora i domaćih izdajnika. U jesen 1941. borac je Lovćenskog odreda. Kao dobrovoljac je pošao na Pljevlja, gdje je pokazao veliku hrabrost; privrženost i odlučnost, o čemu se mnogo pričalo među preživjelim borcima. Posle bitke za Pljevlja, vraćen je u Crnu Goru. Ponovo dolazi u svoj Lovćenski partizanski odred i učestvuje u mnogim okršajima protiv okupatora i domaćih izdajnika. Kada je, u proljeće 1942. godine, počelo povlačenje partizanske glavnine iz Crne Gore, nalazi se među borcima Odreda koji su pošli na nove zadatke, u Bosnu. Kao već iskusan borac, našao se u stroju 4. crnogorske proleterske brigade na dan njenog formiranja, 11. juna 1942. godine. Od tog dana do svoje prerane smrti, Jovo Zvicer ide putem slave 4. brigade i njenog 2. bataljona. U svom 2. bataljonu 1943. godine primljen je za člana KPJ.

Iz borbe u borbu njegova hrabrost postaje sve zapaženija. Ističući se u mnogim borbama kao bombaš i puškomitraljezac, desetar i komandir voda, uživao je ugled izvanredno stabilnog i sigurnog borca, pa su mu povjeravani najteži i najopasniji zadaci. U vrijeme pohoda proleterskih brigada u Bosansku Krajinu (jun—jul 1942), naročito se istakao u napadu na Hadziće, kada je puškomitraljezom ubio veliki broj ustaša i izvukao ranjenog druga. Za pokazanu hrabrost pohvalio ga je štab 4. proleterske brigade.

U borbi za Livno, decembra 1942. godine, 2. bataljon 4. proleterske brigade vesto je ušao u grad i našao se u njegovom centru prije nego što je pala spoljna obrana. Ustaše jurišaju sve silovitije, rešeni da unište bataljon proletera, spoljna obrana grada odbija sve napade partizana. Proleterima nestaje municije. Ustaše bornim kolima polaze u žestok juriš, situacija postaje kritična. Čutljiv, ali uvijek nepokolebljiv i postojan, komandir voda Jovan Zvicer provlači glavu kroz otvor puškarnice, i desnom rukom baca bocu petroleja sa zapaljenim fitiljem na ustaška borna kola, iz kojih je odmah izbio plamen. Jovo je s grupom proletera pojurio prema zapaljenim kolima, i iz te buktinje izvukao deset hiljada metaka i dva mitraljeza. Ovaj podvig je preokrenuo situaciju u korist partizana: Livno je palo. Tako je 2. bataljon (u kojem je bio i Zvicer) uspješno izvršio zadatak, i za pokazanu hrabrost bio pohvaljen. Podvig bataljona postao je nadaleko poznat.

Besmrtnu slavu stekao je 2. bataljon 4. proleterske brigade i svaki njegov borac u krvavom boju na Vilića gumnu, marta 1943, boreći se protiv desetostruko jačeg neprijatelja za svakog ranjenika Centralne bolnice u Prozorskoj kotlini. Posle sedam časova borbe, koja se vodila

prsa u prsa na snježnim bregovima, a u kojoj su ručne bombe donosile ishod, Nijemci su bili odbačeni. Vilića Guvno ostalo je u rukama crnogorskih proletera. Ovaj boj, zajedno s poduhvatima kod Gornjeg Vakufa, na Ivan-sedlu i Neretvi, tih dana odlučio je sudbinu ranjenika. Od malobrojnog 2. bataljona, osamdeset ljudi je izbačeno iz stroja. Samo na jednoj koti palo je četrdeset komunista, među kojima i Jovo Zvicer.

Za ovaj veliki uspeh, 4. proleterku brigadu pohvalio je Vrhovni komandant. U pohvali piše: "Za ovo besprimjerno herojstvo boraca 4. crnogorske proleterke brigade, a naročito 2. bataljona, izražavam im svoje priznanje i duboku zahvalnost. TITO".

Dva brata Jove Zvicera poginuli su kao borci naše armije.

Jovo Zvicer je narodnim herojem proglašen 27. novembra 1953. godine.

Narodni heroji strani državljani:

Birjuzov Sergej Semjonovič	520
Bulkin Antonovič Ivan.....	521
Dmitrijenko Ignatjevič Pavel	522
Jakimov Nikitovič Pavel.....	523
Kalinkin Tihonovič Boris	524
Konstantinov Nikiforovič Ivan.....	526
Kozak Antonovič Semjon.....	527
Longo Luigi.....	529
Malinovski Jakovljevič Rodion.....	531
Managadze Aleksandar Teopanovič.....	533
Ohrimenko Nikolajevič Grigorij	534
Sudec Aleksandrovič Vladimir	535
Svoboda Ludvig	536
Tolbuhin Ivanovič Fjodor	538
Ulisko Vasilij Andrejevič	541
Vitruk Andrej Nikiforovič	542
Šornikov Sergejevič Aleksandar	543
Ždanov Vladimir Ivanovič.....	545
Žimjerski Mihal.....	546

Birjuzov Sergej Semjonovič

Rođen je 8. (21) augusta 1904. godine u Skopinu, Rjazanska oblast, u radničkoj porodici, SSSR. Godine 1922. dobrovoljno se uključio u redove Crvene armije. Od 1926. je član Komunističke partije Sovjetskog Saveza. Vojnu akademiju „Frunze“ završio je 1937. godine. Posle završene Akademije, komandirao je 132. streljačkom divizijom, s kojom je učestvovao u borbi od početka velikog Otadžbinskog rata na Jugozapadnom i Brjanskom frontu. U vrijeme staljingradske bitke, 1942— 1943. godine, bio je načelnik štaba 2. gardijske armije. Od aprila 1943. bio je načelnik štaba Južnog fronta, od oktobra 1943. načelnik štaba 4. ukrajinskog fronta, od maja 1944. načelnik štaba 3. ukrajinskog fronta.

Sergej Semjonovič Birjuzov učestvovao je u razradi i realizaciji operacija za oslobođenje Donbasa, Tavrije, Krima, jasko-kišinjevske operacije, 1944. godine.

Od oktobra 1944. komandirao je 37. armijom, koja je, zajedno s narodnooslobodilačkom vojskom Jugoslavije, učestvovala u borbama za oslobođenje istočne Srbije i Beograda.

U vrijeme rata, nalazeći se u armiji, pet puta je ranjen.

Tokom 1946—1947. godine, bio je zamjenik glavnog komandanta Južne grupe sovjetskih trupa i potpredsjednik Savezne kontrolne komisije u Bugarskoj.

Od aprila 1955. godine, S. S. Birjuzov bio je glavni komandant jedinica protuavionske obrane zemlje i zamjenik ministra obrane SSSR. 1955. godine imenovan je za maršala Sovjetskog Saveza, a 1958. proglašen je herojem Sovjetskog Saveza.

Sergej Semjonovič Birjuzov bio je član CK KPSS, deputat Vrhovnog sovjeta SSSR.

Napisao je niz tekstova i knjiga, posvećenih povijesti velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza i učešću sovjetskih oružanih snaga u borbi za oslobođenje naroda Balkana.

Pošavši na proslavu dvadesetogodišnjice oslobođenja Beograda od fašističkih okupatora, maršal Sergej Semjonovič Birjuzov tragično je izgubio život u avionskoj nesreći, oktobra 1964. godine.

Za vješto izvođenje borbenih operacija i heroizam, pokazan u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, za zasluge u razvijanju i jačanju prijateljskih odnosa oružanih snaga SSSR i SFRJ, proglašen je, posle smrti, narodnim herojem Jugoslavije.

Maršal Birjuzov bio je jedan od onih sovjetskih boraca o kojima je maršal Tito pisao: "Jugoslovenski narod će uvijek sa zahvalnošću osjećati njihov doprinos zajedničkoj borbi protiv brutalnog fašističkog neprijatelja i sačuvat će zauvijek u sjećanju njihove svijetle likove."

Bulkin Antonovič Ivan

Rođen je 20. juna 1920. godine u selu Tovtrud, Dnjepropetrovska oblast Ukrajinske SSR, u seljačkoj porodici.

Pošto je 1936. godine završio Srednju, upisao se u Višu pedagošku školu, a kada ju je završio, bio je, 1939. godine, učitelj u seoskoj školi. Ivan Antonovič Bulkin regrutiran je, 1940. godine, u Crvenu armiju i poslat u Ratno-zrakoplovnu školu, koju je završio 1942. godine.

Od 1942. godine lajtnant a kasnije ober-lajtnant, Bulkin se stalno nalazio na frontu kao navigator u jedinicama avijacije dalekog dometa, koje su bombardirale neprijateljske koncentracije trupa i tehnike, željezničke čvorove ...

Početkom 1944. godine, zrakoplovni korpus dalekog dometa, u kojem je služio I. A. Bulkin, dobio je zadatak od sovjetske vlade— da snabdijeva Narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije oružjem, municijom, sredstvima za vezu, lijekovima... Uskoro su počeli noćni letovi u Jugoslaviju. Tri ratna druga, koji su činili posadu aviona: komandant aviona, kapetan Aleksandar Managadze, navigator-lajtnant Ivan Bulkin, i strijelac-radio-telegrafist vodnik Petar Boltarčuk, iz noći u noć, polijetali su s aerodroma na tek oslobođenoj teritoriji Ukrajine na jugozapad.

U tim letovima, od I. A. Bulkina tražena je izuzetno velika vještina. Trebalo je dovesti avion točno na cilj, daleko u brdima Jugoslavije, a navigator Bulkin je satima osmatrao noćnom tminom prekrivenu zemlju, tražeći na njoj jedva vidljive orijentire.

Posada aviona, u kojoj je služio I. A. Bulkin, letjela je u razne krajeve Jugoslavije, i svaki put dopremala jugoslovenskim ratnim drugovima od 1.500 do 2.000 kilograma tereta — automate i municiju za njih, minobacače s minama, protutenkovske puške, poljske radio-stanice i telefone, lijekove i sanitetski materijal. Posada je sve zadatke uspješno izvršila.

Ističući veliki doprinos sovjetskih pilota davanju pomoći narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije, Predsjedništvo AVNOJ-a je, ukazom od 21. juna 1945. godine, proglasilo navigatora ober-lajtnanta Ivana Antonoviča Bulkina narodnim herojem Jugoslavije.

Posle rata, I. A. Bulkin ostao je u ratnom zrakoplovstvu. Kao potpukovnik avijacije, prebačen je u rezervu 1960. godine. Posljednje godine života I. A. Bulkin proveo je u ukrajinskom gradu Bela Crkva, čiji su ga stanovnici šest puta birali za deputata Gradskog sovjeta.

Kao član delegacije Sovjetskog komiteta ratnih veterana, Ivan Antonovič Bulkin je, 1961. godine, posjetio Jugoslaviju, gdje su ga toplo dočekali ratni drugovi i suborci — jugoslovenski veterani.

Ivan Antonovič Bulkin je preminuo 16. septembra 1974. godine, i sahranjen na groblju u Beloj Crkvi.

Dmitrijenko Ignatjevič Pavel

Rođen je 1920. godine u Dnjepropetrovštini (Ukrajina), SSSR. Pošto je završio Srednju školu, upisao se u avijatičarsku školu. Godine 1942, Pavel Ignatjevič Dmitrijenko je, u svojstvu navigatora, upućen u daljinsku bombardersku avijaciju, u kojoj je služio do završetka rata, učestvujući u bombardiranju neprijateljskih vojnih objekata.

Godine 1944, avijatičarski puk u kojem je služio P. I. Dmitrijenko obavljao je zadatke u davanju pomoći narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije. Posada, koju su sačinjavali P. D. Petrov, komandant aviona, P. I. Dmitrijenko, navigator, A. J. Ščerbakov, drugi pilot, V. S. Vinogradov, radio-telegrafist i A. I. Lekomcev, strijelac, bila je jedna od najboljih u puku. S obzirom na to da su avioni lete l i noću, nad nepoznatom teritorijem i bez radio-navigacionih uređaja za pronalaženje mjesta na koje je trebalo spuštati tovar za NOV, razrađen je specijalni sistem leta s vođom. Prvi je, kao vođa, polijetao avion s jednom od najiskusnijih posada, koji je nalazio cilj, izbacivao tovar i kružio nad njim, dajući istovremeno ugovorene radio-sigale. Ostali avioni ravnali su se prema ovim signalima kao prema radio--svjetioniku, i točno pogađali cilj. Posada P. D. Petrova, u kojoj je kao navigator bio P. I. Dmitrijenko, po pravilu je obavljala izviđačke letove — preuzimala ulogu vođe. Navigator Dmitrijenko uvijek je dovodio avion točno na cilj.

Poslije završetka rata, P. I. Dmitrijenko nastavio je da služi u avijaciji. Umro je januara 1951. godine.

Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo je, 21. juna 1945. godine, P. I. Dmitrijenka narodnim herojem Jugoslavije.

Jakimov Nikitovič Pavel

Rođen je 15. jula 1910. godine u Petrogradu, Rusija, u radničkoj porodici. Rus. Godine 1929. završio je Srednju školu i dvije godine radio u fabrici muzičkih instrumenata u Petrogradu. P. N. Jakimov upisao se, 1931. godine, u Višu avijatičarsku tehničku školu, i završio je 1932. godine, stekavši kvalifikaciju navigatora i stručnjaka¹ za aparaturu. Do 1941. radio je u civilnom zrakoplovstvu SSSR, kao instruktor i navigator, predavač u školama za avijatičare.

Od prvih dana velikog Otadžbinskog rata, P. N. Jakimov nalazio se na frontu: tokom 1941—1942. na Lenjingradskom frontu, a od početka 1943 — u avionsko-transportnoj diviziji.

Pavel Nikitovič Jakimov izvršavao je složene zadatke sovjetske Komande, obavio veliki broj letova u neprijateljsku pozadinu zbog dopremanja, zračnim putem (padobranima i prizemljenjem), oružja, municije i hrane za sovjetske partizane. Od maja 1943. godine nalazio se, u sastavu posade vojno-transportnog aviona, pod komandom A. S. Šornikova. Januara 1944. godine, P. N. Jakimov učestvovao je u letu od Moskve do Barija, zbog prebacivanja sovjetske vojne misije u Jugoslaviju. Zajedno sa sovjetskom Vojnom misijom, gardijski kapetan P. N. Jakimov je, 23. februara 1944. godine, doletio na jedrilici u Jugoslaviju. Na oslobođenoj teritoriji, nedaleko od sela Medeno Polje, P. N. Jakimov je, zajedno s borcima 5. korpusa Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, pripremio, teren za slijetanje na kome je, marta 1944, prvi put aterirao avion A. S. Šornikova—koji je za narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije dopremao vojnu opremu iz baza u Italiji. Istovremeno su na ovaj partizanski aerodrom slijetali avioni iz SSSR, koji su padobranima spuštali vojnu opremu.. U trenutku desanta na Drvar, 25. maja 1944. godine, P. N. Jakimov nalazio se na aerodromu, i uskoro se pridružio pratećim jedinicama Vrhovnog štaba, s kojima se uputio na Kupreško polje. Ovdje je odabrao, i uz pomoć jugoslovenskih boraca pripremio teren za spuštanje sovjetskog aviona.

Oko tri mjeseca boravio je Jakimov među borcima narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, dijeleći s njima sve opasnosti i teškoće. Pošto se sovjetski avion, u noći 4. juna 1944. godine, spustio na Kupreško polje, P. N. Jakimov vratio se svojim obavezama navigatora u avionu kojim je komandirao gardijski major A. S. Sornikov, i koji je prebacio u Bari (Italija) rukovodstvo narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije, na čelu s maršalom Titom, i šefove sovjetske i anglo-američke vojne misije. P. N. Jakimov učestvovao je i u drugom letu sovjetskog aviona, koji je obavljen iste noći, na Kupreško polje.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 20. juna 1944. godine, gardijski kapetan P. N. Jakimov je, za izvršenje specijalnog zadatka sovjetske Komande, proglašen herojem Sovjetskog Saveza. Septembra 1944. godine, Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasio je P. N. Jakimova narodnim herojem Jugoslavije. Poslije sloma fašističke Njemačke, P. N. Jakimov vratio se civilnom zrakoplovstvu, bio navigator civilne avijacije SSSR, zatim načelnik aerodroma.

Pavel Nikitovič Jakimov preminuo je marta 1968. godine, i sahranjen u Talinu (Estonska SSR).

Kalinkin Tihonovič Boris

Rođen je 19. aprila 1913. godine u selu Dubasovu, Saratovska oblast. Rus. Posle Oktobarske revolucije, Kalinkinova porodica veselila se u Rtiščevo, gdje je učio školu, i posle završetka školovanja radio u Kombinatoru za preradu mesa. Ovdje se Kalinkin učlanio u Komsomol. Poslat je, 1931. godine, u avijatičarsku školu, koju je završio 1933. godine, i postao pilot. Tokom 1933—1941, B. T. Kalinkin je radio u civilnoj avijaciji kao pilot-instruktor, komandant jedinice, i letio na Kavkazu. Od početka Otadžbinskog rata, Kalinkin je bio drugi pilot vojno-transportnog aviona, letio do sovjetskih partizana, učestvovao u izvršenju zračnih desanta, dopremanju oružja i vojne opreme jedinicama na frontu. Od jula 1943. bio je drugi pilot u posadi A. S. Šornikova. Član Komunističke partije Sovjetskog Saveza od januara 1943. godine.

U zimu 1944. godine, B. T. Kalinkin, kao drugi pilot, učestvuje u prebacivanju sovjetske Vojne misije u Jugoslaviju, leti do aerodroma na Medenom polju.

Prema sjećanjima komandanta ovog aviona, heroja Sovjetskog Saveza i narodnog heroja Jugoslavije A. S. Šornikova, engleski i američki zrakoplovni stručnjaci i avijatičari, koji su se nalazili u avio-bazi u Bariju (Italija), tvrdili su da je spuštanje aviona na takvom improviziranom aerodromu u brdima, kao što je Medeno polje, nemoguće, a još manje uzlijetanje s njega s ukrcanim teretom, zimi.

Da bi se „nevjernici“ uvjerali u to da je sovjetski avion uspješno sletio na Medeno polje, trebalo je podnijeti „materijalne dokaze“. Sovjetski piloti su kupili u Talijanskoj prodavaonici nekoliko pletenih korpi, napunili ih snijegom u jugoslovenskim brdima, i posle redovnog noćnog leta donijeli ih u Bari i pokazali svojim zapadnim saveznicima-pilotima.

Sovjetski avion, na kome je letio gardijski kapetan B. T. Kalinkin, izvršio je, u zimu 1944. godine, niz letova, nalazeći se na raspolaganju jedinicama narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, dopremajući im sovjetsku vojnu opremu i prebacujući, u povratku, ranjene jugoslovenske borce i starješine u bolnice u Italiji.

B. T. Kalinkin je bio drugi pilot sovjetskog aviona koji je, po naređenju sovjetske Komande, po letio iz Barija na Kupreško polje, da bi na sigurnije mjesto prebacio jugoslovenske rukovodioce na čelu s maršalom Titom. Let je obavljen u izuzetno teškim vremenskim uslovima, trasa je vodila preko područja gdje su fašisti imali snažnu protuavionsku obranu; osim toga, posada je ostala bez iskusnog navigatora, P. N. Jakimova (on se nalazio na Kupreškom polju), B. T. Kalinkin bio je spreman da u svakom trenutku preuzme upravljanje avionom ako bi se bilo što dogodilo komandantu A. S. Šornikovu.

Ali, zahvaljujući odvažnosti i vještini sovjetskih pilota, dva složena i opasna noćna leta obavljena su uspješno. Za izvršenje specijalnog zadatka sovjetske Komande, Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR proglasio je, 20. juna 1944. godine, gardijskog kapetana B. T. Kalinkina herojem Sovjetskog Saveza.

Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo je, septembra 1944. godine, ovog sovjetskog pilota narodnim herojem Jugoslavije. Boris Tihonovič Kalinkin tragično je izgubio život mjesec posle završetka rata protiv fašističke Njemačke, 10. juna 1945. godine.

Zalaganjem učitelja i pionira .grada Rtišćeva, u kojem se on školovao, u jednoj od škola smješten je Muzej borbene slave. U njemu su skupljeni građa i dokumenta koji govore o borbenom putu pilota — heroja Sovjetskog Saveza i narodnog heroja Jugoslavije i, pored ostalog, o njegovim podvizima na jugoslavenskom nebu.

Konstantinov Nikiforovič Ivan

Rođen je 1920. godine u sibirskom selu. Rus. Uoči rata završio je letačku školu i postao pilot srednjeg bombardera.

Tokom 1941—1943. godine, Ivan Nikiforovič Konstantinov učestvuje u borbenim akcijama daljinske bombarderske avijacije — bombardira neprijateljske koncentracije trupa i tehnike u neprijateljskoj pozadini, željezničke čvorove na sovjetskoj teritoriji, koju je privremeno okupirao neprijatelj, i na teritoriji Njemačke.

Od proljeća 1944. godine, gardijski kapetan, zamjenik komandanta eskadrile Ivan Nikiforovič Konstantinov učestvuje u dopremanju vojne opreme za narodnooslobodilačku vojsku Jugoslavije.

Zajedno sa svojim ratnim drugovima — navigatorom Nikolajom Abramovim i avio-tehničarom Arkadijem Čirkovim, obavio je oko pedeset noćnih borbenih letova u Jugoslaviju — u Srbiju, Crnu Goru, Hrvatsku i Dalmaciju. Posada je odlično izvršila sve zadatke. Za borbenu aktivnost, Ivan Nikiforovič Konstantinov odlikovan je s tri Ordena Crvene zastave, Ordenom otadžbinskog rata II reda, Ordenom Crvene zvijezde i mnogim drugim ratnim odlikovanjima.

Poslije završetka rata, Ivan Nikiforovič Konstantinov prebačen je u rezervu, i radio je u civilnoj avijaciji.

Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo je, 21. juna 1945. godine, sovjetskog pilota, gardijskog kapetana Ivana Nikiforoviča Konstantinova narodnim herojem Jugoslavije.

Kozak Antonovič Semjon

Rođen je 1902. godine, po narodnosti Ukrajinac. Kao devetnaestogodišnji mladić učestvovao je u građanskom ratu u SSSR, služio u jedinicama za specijalne zadatke (ČON).

U Komunističku partiju Sovjetskog Saveza učlanio se 1923. godine.

Od 1924. godine bio je kadrovski starješina Crvene armije, od početka velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza bio zadužen za osposobljavanje rezervnih boračkih jedinica u pozadini, oktobra 1942. godine upućen je u aktivnu armiju i borio se na Staljingradskom, Voronješkom, Sedmom i Trećem ukrajinskom frontu, Pod komandom S. A. Kozaka, 73. gardijska streljačka divizija prešla je slavni put od Volge do srednjeg toka Dunava. Za učešće u uništenju fašističkih trupa kod Staljingrada, divizija je dobila počasni naziv "Staljingradska".

Za uspješno forsiranje rijeke Dnjepar i osiguravanje nastupišta za napredovanje Crvene armije, Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, general-major S. A. Kozak proglašen je herojem Sovjetskog Saveza.

Oktobra 1943. godine bio je kontuziran, ali je nastavio da se bori. Za ratne zasluge odlikovan je, 1943. godine, Ordenom Kutuzova i Medaljom „Za obranu Staljingrada“, a 1944 ordenima Suvorova, Bogdana Hmeljnickog i Crvene zastave.

Oktobra 1944. godine, 73. staljingradska gardijska streljačka divizija, pod komandom S. A. Kozaka, u sastavu trupa 3. ukrajinskog fronta, učestvovala je zajedno s jedinicama narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije u Beogradskoj operaciji i oslobodenju jugoslovenske prijestolnice od fašističkih okupatora.

Kao što je istaknuto u kolektivnom radu sovjetskih i jugoslovenskih autora, „Beogradska operacija“, u vrijeme bitke za Beograd žestoka borba je vođena na području Glavne željezničke stanice, grupe zgrada Ministarstva, u Nemanjinoj ulici, i na Čukarici, gdje su se fašisti žilavo branili. U tom djelu grada zajedno su se borile brigade 6. proleterske, 16. i 28. udarne divizije narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije, 4. gardijski mehanizirani korpus, 73. gardijska i 236. divizija Crvene armije. Dokumenti iz tih dana upečatljivo govore o borbenom jedinstvu sovjetskih i jugoslovenskih boraca u ratu protiv zajedničkog neprijatelja.

Za odvažnost i hrabrost, pokazanu u borbama prilikom oslobodenja Beograda, Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobodenja Jugoslavije odlikovalo je ordenima i medaljama više od dvije hiljade sovjetskih vojnika i oficira. Trinaestoro sovjetskih boraca proglašeni su narodnim herojima Jugoslavije, a među njima je i komandant 73. gardijske streljačke divizije, general-major S. A. Kozak.

Poslije Beogradske operacije, divizija je pod njegovom komandom nastavila borbene akcije, i među prvim jedinicama 3. ukrajinskog fronta forsirala Dunav. Za izvrsno rukovođenje borbenim akcijama 73. gardijske streljačke divizije prilikom forsiranja i proširenja nastupišta

na desnoj obali Dunava, i tada pokazanu odvažnost i junaštvo, ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR od 28. aprila 1945. godine, general-major Semjon Antonovič Kozak odlikovan je drugom Zlatnom zvijezdom heroja Sovjetskog Saveza.

Posle završetka rata, ostao je u redovima Sovjetske armije. General-lajtnant S. A. Kozak preminuo je decembra 1954. godine.

Longo Luigi

Rođen je 15. marta 1900. godine u Fubine Monferatu kraj Alesandrije Italija. Sa 17 godina, pod utjecajem općih strujanja u radničkom pokretu Italije — a posebno pokreta u Torinu, gdje se tada školovao — i utjecajem Oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji, Longo se potpuno opredjeljuje za revolucionarni radnički pokret, napušta tehničke studije i postaje profesionalni revolucionar. U Socijalističku partiju Italije stupio je 1920. godine. Učesnik je Osnivačkog kongresa Komunističke partije Italije, januara 1921. godine. Kao pripadnik lijevog komunističkog krila Socijalističke partije Italije, zajedno s Gramšijem i Toljatijem, aktivno učestvuje u pripremama za odcjepljenje od Socijalističke partije i za osnivanje Komunističke partije Italije, što se i ostvarilo 1921. godine.

Odmah poslije Kongresa u Livornu, 1931. godine. Longo postaje rukovodilac omladinsko organizacije KP Italije. Već sljedeće (1922) godine, učestvuje u radu Četvrtog kongresa Komunističke internacionale u Moskvi. Godinu kasnije, zbog "subverzivne djelatnosti", osuđen je na 10 mjeseci zatvora. Poslije izlaska iz zatvora u Ređo Emiliji, napadnut je od fašističkih formacija "skvadrista", i tada su mu nanijete teške tjelesne povrede.

U vrijeme nastupanja fašizma, torinska sekcija Komunističke partije zadužila je Longa da organizira i vojnički pripremi otpor fašističkom teroru. Na njegovu inicijativu, obrazovane su tada manje vojne grupe za otpor fašizmu. No zbog sve većeg narastanja fašizma i njihovog preuzimanja vlasti, Komunistička partija je bila prisiljena da pređe u ilegalnost.

Longo se, Poslije Četvrtog kongresa Kominterne, ilegalno vraća u Italiju i nastavlja revolucionarni rad, naročito u redovi ma, omladine, gdje je ubrzo izabran u Sekretarijat federacije komunističke omladine Italije. Kao predstavnik Federacije, odlazi 1926. godine u Izvršni komitet Komunističke omladinske internacionale u Moskvu. Od 1927. do 1932. živi u Francuskoj, i aktivno učestvuje u organiziranju ilegalnog rada komunista u Italiji. Od 1933—1935. godine boravio je u SSSR-u, gdje radi kao predstavnik Komunističke partije Italije u rukovodećim organima Kominterne, i kao član političke komisije Kominterne. Istovremeno je i član Izvršnog komiteta Kominterne. Poslije odlaska iz Moskve, Longo u Briselu (1935) organizira antifašistički skup koji osuđuje fašističku Italiju zbog njene agresije na Etiopiju.

U vrijeme španskog građanskog rata, Longo u početku organizira prebacivanje dobrovoljaca, a zatim i sam uzima oružje za obranu republikanske i narodno-frontovske Španije.

Kao politički komesar Druge internacionalne brigade, bio je učesnik u svim većim okršajima, a u jednoj borbi bio je i ranjen. Poslije ranjavanja, preuzeo je dužnost inspektora svih internacionalnih brigada.

Poslije završetka građanskog rata u Španiji, prelazi u Francusku, gdje preuzima funkciju predsjednika (talijanske narodne unije, koja je obuhvatila sve Talijane — antifašiste u emigraciji. Neposredno uoči početka drugog svjetskog rata (1939), Longo je, zajedno s mnogim svojim suborcima iz španskog građanskog rata, uhapšen i odveden u koncentracioni logor u Verneu, da bi 1941. bio predat Talijanima, koji su ga odveli u Italiju i zatvorili u Ventotenu. Tu je ostao sve do pada fašizma u Italiji (1943). Pošto je izašao iz fašističkog

zatvora, odmah organizira grupe Pokreta otpora u Rimu i okolini, a zatim prelazi na sjever zemlje, gdje postaje zvanični predstavnik KP Italije u Komitetu za nacionalno oslobođenje, i istovremeno komandant partizanske brigade „Garibaldi“.

Poslije oslobođenja zemlje, Longo je, kao najbliži suradnik Palmira Toljatija, veoma aktivno učestvovao u mnogim velikim političkim bitkama i akcijama revolucionarnog pokreta Italije. Poslije Toljatijeve smrti (1964), Centralni Komitet KP Italije jednoglasno je izabrao Longa za generalnog sekretara Partije, a od 1972. do kraja života bio je predsjednik ove najmnogobrojnije Komunističke partije Zapada.

Nikad ne zanemarujući mišljenja svojih suradnika, Longo je uvijek znao da usmjeri rad Partije onim pravcem koji joj najviše odgovara, u interesu i svoga naroda i međunarodnog radničkog pokreta. Tako je uradio i 1955. godine, kada je, kao prvi predstavnik jedne zapadno-evropske komunističke partije, došao u Jugoslaviju zbog normaliziranja odnosa između Talijanskih i jugoslovenskih komunista. Prelazeći informbirovske i staljinističke poglede i politiku prema Jugoslaviji i KPJ, Longo je, uspostavljajući tada ličnu vezu s Titom, veoma predano i iskreno radio daše odnosi između dvije partije uspješno razvijaju i da se povrati međusobno povjerenje.

Kao dosljedan borac za pravedne odnose u međunarodnom radničkom pokretu, Longo je Poslije Toljatijeve smrti svesrdno podržao njegove ideje, koje je on izrazio u poznatom „Pro memoriju“, i izborio se da se ovaj dokument objavi i postane prisutan u komunističkom pokretu, Longo je i sam bio plodan stvaralac, naročito u oblasti historijsko-političke publicistike, posebno o antifašističkoj borbi i politici i teoriji KP Italije.

Velike su zasluge Luigi Longa u razvijanju prijateljskih odnosa između SKJ i KP Italije, i između jugoslovenskih i Talijanskog naroda, Zbog čega je često isticano, na obje strane, da suradnja između dviju partija može služiti kao primjer suradnje u međunarodnom radničkom i komunističkom pokretu“.

Umro je u Rimu, 16. oktobra 1980. godine, u 81. godini života.

Povodom 80-godišnjice rođenja, „za izvanredne zasluge u borbi protiv fašizma i nacizma, kao i za razvijanje prijateljskih odnosa i suradnje između SFR Jugoslavije i Republike Italije“, 11. marta 1980. godine predsjednik SFRJ Josip Broz Tito odlikovao ga je Ordenom narodnog heroja Jugoslavije.

Malinovski Jakovljevič Rodion

Rođen je 11. (23) novembra 1898. godine u Odesi, u Ukrajini, SSSR. u vrijeme prvog svjetskog rata, 1914. godine, otišao je kao dobrovoljac na front. Februara 1916, poslat je u Francusku, u sastavu ruskog ekspedicionog korpusa. Poslije povratka u Rusiju, 1919. godine, uključio se u redove Crvene armije, i u sastavu 27. streljačke divizije učestvovao u borbama protiv kontrarevolucionarabjelogardijaca. Od 20-ih do 30-ih godina, prešao je put od komandira voda do komandanta korpusa.

U Komunističku partiju Sovjetskog Saveza učlanio se 1926. godine. Vojnu akademiju „M. V. Frunze“ završio je 1930. Od 1937. do 1938. godine učestvovao je, kao dobrovoljac, u španskom građanskom ratu, na strani republikanske vlade.

Na početku velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza, komandirao je 48. streljačkim korpusom, od augusta 1941. godine, 6. armijom. Od decembra 1941. do jula 1942. godine — komandant Južnog fronta, od augusta do oktobra 1942. komandirao je 66. armijom sjevernije od Staljingrada. Oktobra — novembra 1942. godine, zamjenik komandanta trupa Voronješkog fronta. Od kraja novembra 1942, komandirao je 2. gardijskom armijom, koja je, decembra iste godine, učestvovala u odbijanju napada koji je njemačka armijska grupa "Don" poduzela da bi deblokirala grupaciju njemačkih trupa, opkoljenu kod Staljingrada, a zatim je sudjelovao u njenom uništenju. Od februara 1943, R. J. Malinovski je komandant trupa Južnog, a od marta Jugozapadnog fronta (20. oktobra 1943, ovaj front je promijenio naziv u 3. ukrajinski front), koje su se borile za Donbas i dio Ukrajine na desnoj obali.

Rodion Jakovljevič Malinovski imenovan je za maršala Sovjetskog Saveza 1944. godine. Od maja 1944. do maja 1945. godine, komandirao je trupama 2. ukrajinskog fronta u jasko-kišinjevskoj operaciji prilikom oslobođenja Rumunjske, Mađarske, Austrije i Čehoslovačke.

Od jula 1945, R. J. Malinovski komandirao je trupama Zabajkalskog fronta koje su nanijele glavni udarac u Mandžurskoj strategijskoj operaciji, Herojem Sovjetskog Saveza proglašen je 8. septembra 1945. godine, a 22. novembra 1958. postao je dvostruki heroj Sovjetskog Saveza.

Poslije završetka rata, R. J. Malinovski bio je komandant trupa Zabajkalsko-amurskog vojnog okruga (1945—1947), glavni komandant trupa Dalekog istoka (1947—1953), komandant trupa Dalekoistočnog vojnog okruga (1953—1956), prvi zamjenik ministra obrane i glavni komandant suhozemnih trupa (1956—1957).

Od oktobra 1957, do marta 1967. godine, do Posljednjih dana života, R. J. Malinovski bio je ministar obrane SSSR.

Od 1952. godine bio je kandidat za člana CK KPSS, od 1956. član CK KPSS; bio je deputat Vrhovnog sovjeta od drugog do sedmog saziva. Odlikovan je s pet Ordena Lenjina, Ordenom Pobjede, s tri Ordena Crvene zastave, dva Ordena Suvorova 1. reda, 16 stranih odlikovanja, kao i medaljama.

Za izuzetnu vještinu u komandiranju trupama i heroizam pokazan u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, za zasluge u razvoju i jačanju prijateljskih odnosa između oružanih snaga Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika i oružanih snaga SFRJ, Predsjednik SFRJ Josip Broz Tito odlikovao je R. J. Malinovskog, 27. maja 1964. godine, Ordenom narodnog heroja Jugoslavije.

Maršal R. J. Malinovski preminuo je 31. marta 1967. godine, i sahranjen na Crvenom trgu, kod zidina Kremlja u Moskvi.

Managadze Aleksandar Teopanovič

Rođen je 1919. godine u Gruziji, SSSR. Neposredno pred rat, A. T. Managadze završio je školu ratnih avijatičara i postao pilot srednjeg bombardera.

Aleksandar Teopanovič Managadze, sa svojim drugovima iz posade — navigatorom I. A. Bulkinim i strijelcem radio-telegrafistom V. V. Boltarčukom, leti, zbog bombardiranja neprijateljskih trupa i tehnike, u duboku neprijateljsku pozadinu i na sovjetsku teritoriju, koju su hitlerovci privremeno okupirali, i u samu Njemačku.

Od 1944. godine, gardijski avijatičarski puk, u kome je služio komandir čete, gardijski stariji lajtnant A. T. Managadze, počeo je da izvršava odgovorne zadatke sovjetske vlade i komande Crvene armije — da doprema narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije oružje i municiju, lijekove i sanitetski materijal, hranu i odjeću.

Aleksandar Teopanovič i njegova posada letjeli su u pravcu trideset punktova na različitim područjima Jugoslavije, dopremajući jugoslovenskim ratnim drugovima vojnu opremu. Sve zadatke izvršili su uspješno,

Za borbenu aktivnost u toku velikog Otadžbinskog rata, A. T. Managadze odlikovan je s tri Ordena Crvene zastave, Ordenom otadžbinskog rata II reda, s dva Ordena Crvene zvijezde i mnogim medaljama.

Aleksandar Teopanovič Managadze demobiliziran je Poslije rata, u činu majora, i dugo je radio u civilnoj avijaciji.

Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo je, 21. juna 1945. godine, gardijskog starijeg lajtnanta Aleksandra Teopanoviča Managadzea narodnim herojem Jugoslavije.

Ohrimenko Nikolajevič Grigorij

Rođen je.1915. godine u Ukrajini. Završio je Školu ratne mornarice i postao miner. Od tada, cijeli njegov život je vezan za ratnu mornaricu SSSR.

Od početka velikog Otadžbinskog rata, G. N. Ohrimenko nalazi se u aktivnoj floti. Fašisti su, 1941. godine, ulagali velike, napore da bi osvojili Sevastopolj, koji se herojski branio. Da bi omeli rad sovjetske flote, oni su postavili hiljade mina u priobalnim vodama, primijenivši, pritom, tehničku novinu — magnetske mine. Ohrimenko je otkrio tajnu ovih mina.

Demontirao je jednu takvu minu, i proučio njen mehanizam. U suradnji s naučnim radnicima iz Akademije nauka SSSR, pronađeno je efikasno obrambeno sredstvo

od magnetskih mina.

Kapetan II klase Grigorij Nikolajevič Ohrimenko rukovodio je, 1943. godine, brigadom minolovaca, koja se nalazila u sastavu Dunavske ratne flote, i surađivala s jedinicama Trećeg ukrajinskog fronta, i pored žestokih okršaja, flota je uspela da pređe više od dvije hiljade kilometara Dunavom, uzvodno. Velika količina mina, postavljenih u Dunavu, bila je jedna od glavnih prepreka. Brigadi minolovaca pripala je izuzetno opasna dužnost da očisti Dunav od mina i da ga od "puta smrti" pretvori u "put života". Ovaj zadatak je, pod komandom Grigorija Nikolajeviča Ohrimenka, uspješno izvršen.

Ističući zasluge Grigorija Nikolajeviča Ohrimenka, Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo ga je, 21. juna 1945. godine, narodnim herojem Jugoslavije.

Uručujući Grigoriju Nikolajeviču Ohrimenku Orden narodnog heroja, predsjednik Predsjedništva AVNOJ-a dr. Ivan Ribar je rekao: „Za Jugoslaviju, Dunav predstavlja život. Očistivši ga od mina, vratili ste nam život“.

Poslije završetka rata, Grigorij Nikolajevič Ohrimenko je nastavio služiti u ratnoj mornarici. Demobiliziran je 1970. godine, u činu kontraadmirala.

Sudec Aleksandrovič Vladimir

Rođen je 10. (23) oktobra 1904. godine u Ukrajini, u Nižnjednjepropetrovsku (danas je to dio grada Dnjepropetrovska), u radničkoj porodici. Član Komunističke partije Sovjetskog Saveza postao je 1924. godine, uključio se u redove Crvene armije septembra 1925. Vojnotehničku školu ratnog zrakoplovstva završio je 1927, školu ratnih pilota 1929, kurseve za usavršavanje starijinskog kadra pohađao je 1931. i 1933. godine, a 1937—1939. godine školovao se u Vojnoj akademiji "M. C. Frunze".

Od. 1929. do početka velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog. Saveza, nalazio se na raznim komandnim dužnostima u. Crvenoj-armiji.

U vrijeme velikog Otadžbinskog rata, 1941-1945. godine, komandirao je avijatičarskim korpusom, bio komandant ratnog zrakoplovstva i Vojnog okruga, od juna do septembra 1942. godine komandirao 1. bombarderskom armijom, od septembra 1942. do marta 1943, godine zrakoplovnim bombarderskim korpusom, od marta 1943. 17. zrakoplovnom armijom. Učestvovao je u bitkama na Jugozapadnom, Voronješkom, Kalinjinskom, Sjeverozapadnom, Volhovskom, Lenjingradskom, Trećem ukrajinskom frontu, prilikom proboja blokade Lenjingrada, u kurskoj bici, prilikom oslobođenja Ukrajine, Rumunjske, Bugarske, Mađarske, Austrije i Čehoslovačke.

U toku združenih akcija Crvene armije i narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije na teritoriji Srbije, ujesen 1944. godine, V. A. Sudec je komandirao 17. zrakoplovnom armijom. Ratna dejstva ove armije doprinijela su uspjehu Beogradske operacije i oslobođenju jugoslovenske prijestolnice od fašističkih okupatora.

Herojem Sovjetskog Saveza proglašen je 1945. godine. Za heroizam u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, 1964. godine proglašen je narodnim herojem Jugoslavije.

Poslije rata, V. A. Sudec nalazi se na komandnim položajima u sovjetskoj armiji: načelnik je Glavnog štaba ratnih zrakoplovnih snaga, načelnik viših oficirskih kursova. Višu vojnu akademiju "K. J. Vorošilov" završio je 1950 godine.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, od 11. marta 1955. godine, imenovanje za maršala avijacije.

Od 1955. do 1962. godine, V. A. Sudec je komandant daljinske avijacije i zamjenik glavnog komandanta ratnog zrakoplovstva, od 1962. glavni komandant jedinica protuzračne obrane SSSR, zamjenik ministra obrane i zamjenik glavnog komandanta oružanih snaga zemalja Varšavskog ugovora. Od jula 1966. godine, maršal avijacije V. A. Sudec je vojni inspektor u grupi generalnih inspektora. Tokom 1961—1966. godine bio je kandidat za člana CK KPSS.

Umro je 6. maja 1980. godine. Za uspješno rukovođenje borbenim operacijama, V. A. Sudec odlikovan je s tri Ordena Lenjina i mnogim drugim sovjetskim i stranim odlikovanjima.

Svoboda Ludvig

Rođen je 25. novembra 1895. godine u Hroznatinu, češko-moravska visija, Čehoslovačka, gdje je njegov otac imao malu farmu. Školovao se za agronoma. U martu 1915. godine bio je mobiliziran u austrougarsku vojsku. Te godine bio je upućen na Ruski front gdje je, na čelu grupe čeških patriota, prešao na rusku stranu. Tamo se, 1916. godine, priključio čehoslovačkoj legiji, da bi se s oružjem u ruci borio protiv austrougarske vlasti i za stvaranje nezavisne Čehoslovačke države.

Poslije povratka u Čehoslovačku, 1920. godine, Ludvig Svoboda je izvjesno vrijeme vodio očevu farmu. Godine 1922. ponovo se vratio u Čehoslovačku armiju. Od 1931. do 1934. godine predavao je na Vojnoj akademiji u Hranicama. U vrijeme mobilizacije i minhenskog diktata, bio je komandant bataljona 3. pješadijskog puka "Jan Žižka od Trocnova", u Kromerizu.

Neposredno Poslije nacističke okupacije Čehoslovačke, Ludvig Svoboda je uzeo važan udio u organiziranju antifašističkog pokreta otpora u istočnoj Moravskoj. Početkom juna 1939. godine, kada se rat približavao, prešao je u Poljsku, i u Krakovu organizirao jedinicu Čehoslovačke vojske u inostranstvu, i zajedno s poljskom armijom borio se protiv okupatora u vrijeme napada na Poljsku.

Septembra 1939. godine, preveo je svoju vojnu jedinicu u Sovjetski Savez. Poslije njemačkog napada na Sovjetski Savez, organizirao je Prvi nezavisni čehoslovački bataljon u Buzuluku, koji je postao čuven u znamenitoj bici kod Sokolova, marta 1943. godine.

U ljeto 1943. godine, u Novokopersku je formirana Prva čehoslovačka nezavisna brigada, koja je stekla svoju prvu borbenu slavu blizu Kijeva, pod komandom Ludviga Svobode. Na čelu Prve čehoslovačke armijske grupe u SSSR, on je učestvovao u borbi za Dukla Pas, i u drugim operacijama na Čehoslovačkoj teritoriji, Ludvig Svoboda je, 4. aprila 1945. godine, imenovan za ministra narodne obrane, bio je supotpisnik vladinog Kbščkog programa, i vratio se s čehoslovačkom vladom u oslobođenu domovinu.

Cijela njegova porodica učestvovala je u pokretu otpora u vrijeme okupacije. Njegova supruga, Irena Svoboda, surađivala je u upućivanju članova pokreta otpora u inostranstvo, brinula se o padobrancima i čuvala otpremnu radiostanicu u svojoj kući. Kad joj je zaprijetila opasnost od hapšenja, prešla je, sa svojom kćerkom, u ilegalnost, i godinama se krila, dok su njenog sina Mireka, koji je također radio u ilegalnom pokretu, uhapsili gestapovci, i u logoru Mauthausen svirepo je mučen.

Kao ministar narodne obrane, Ludvig Svoboda je organizirao čehoslovačku narodnu armiju u periodu od 1945. do 1950. godine. U februaru 1948. godine stajao je na strani naroda, bio izabran za poslanika Narodne skupštine, pristupio Komunističkoj partiji čehoslovačke, i bio član Centralnog komiteta 1948. i 1949. godine.

Kratko vrijeme vrsto je funkciju potpredsjednika vlade i predsjednika Državnog komiteta za fizičku kulturu i sport (1950-1951). Čak i pošto je bio razriješen vodećih državnih funkcija,

neumorno je pomagao izgradnju poljoprivrednih kooperativa i aktivno učestvovao u socijalističkoj rekonstrukciji sela.

Od 1954. do 1958. bio je komandant Vojne akademije „Klement Gotvald“ u Pragu.

Od 1945. aktivno je radio u prezidijumu Društva čehoslovačko-ruskog prijateljstva (SČSP). Od 1948. do 1968. bio je poslanik Narodne skupštine, a od 1948. je i član Predsjedništva Saveza antifašističkih boraca. Također je autor knjige „Od Buzuluka do Praga“. Aktivno je radio u Narodnoj skupštini i u Vojno-istorijskom institutu, i stalno održavao bliske veze s omladinom.

U martu 1968. bio je izabran za predsjednika Čehoslovačke Socijalističke Republike, i na tom položaju ostaje do maja 1975, kad je zbog bolesti oslobođen dužnosti. Od augusta 1968. je član GK Komunističke partije Čehoslovačke i član njenog Predsjedništva. Krajem 1968, i početkom 1969. godine, bio je član Izvršnog komiteta Predsjedništva CK Komunističke partije Čehoslovačke. U vrijeme kritičnog perioda 1968—1969. godine zauzeo je odlučan stav u prilog neraskidivom prijateljstvu, savezu i bratskoj suradnji Čehoslovačke i Sovjetskog Saveza, i mnogo učinio za konsolidaciju Komunističke partije Čehoslovačke i cijelog društva na pozicijama marksizma-lenjinizma.

Svoboda je general armije i nosilac najviših odlikovanja. On je prvi proglašen za heroja Čehoslovačke Socijalističke Republike, 1965. godine. Nosilac je Ordena Klementa Gotvalda za izgradnju socijalističke domovine, dva Ordena Republike, Ordena heroja Sovjetskog Saveza, dva Ordena Lenjina i dva Ordena Suvorova, Ordena Crvene zvijezde, jugoslovenskih Ordena zasluge za narod sa zlatnom zvijezdom (1946) i Ordena partizanske zvijezde sa zlatnom lentom (1948), kao i mnogih drugih visokih odlikovanja Čehoslovačke i drugih savezničkih država. Umro je 1979. godine.

Narodnim herojem Jugoslavije proglašen je 1946. godine.

Tolbuhin Ivanovič Fjodor

Maršal Sovjetskog Saveza Fjodor Ivanovič Tolbuhin rođen je 16. juna 1894. godine u seljačkoj porodici, nedaleko od Jaroslavlja. Njegov otac Ivan bio je vrlo siromašan i gotovo sve vrijeme radio je u Petrogradu. Majka Ana Grigorijevna brinula se o četvoro muške i troje ženske djece i kako je koje od njih stasalo za rad, odlazilo je da traži kruha. Feđa je, Poslije osme godine, 1902. pošao u osnovnu školu. To su bile najteže godine u porodici Tolbuhinovih, jer se otac razbolio i više nije bio sposoban za rad. Ali, pošto je Fjodor s uspjehom završio osnovno školovanje, po savjetu učitelja i svećenika, roditelji su ipak odlučili da ga pošalju u Davidovku, kako bi završio još dva razreda. Zimi je Fjodor, kao i ostala djeca iz udaljenih sela, stanovao u Davidovki, i u slobodno vrijeme pomagao svojoj gazdarici — cijepao drva, donosio vodu s jezera i radio druge poslove, a

subotom i nedjeljom je odlazio u rodno mjesto i provodio to vrijeme u porodici. 1907. godine uspješno je završio i ovu školu. Te godine umro je i otac Ivan, pa su sve brige i staranje o djeci prešli na majku.

Da bi koliko-toliko olakšao život porodice u selu, najstariji brat Aleksandar, koji je već živio u Petrogradu, uzeo je sobom malog Fjodora, i u jesen iste godine dao ga u Trgovačku školu. Poslije trogodišnjeg školovanja, Fjodor se zaposlio kod nekog trgovca. No, nije imao trgovačkog dara; bio je skroman, stidljiv i pošten.

Kada je počeo I svjetski rat, Fjodorov život se potpuno izmijenio. Godine 1915. postao je dobrovoljac ruske armije. Poslije kratkog boravka u vozačkoj školi u Petrogradskoj nastavnoj automobilskoj četi, kao motociklist bio je upućen na sjeverozapadni front, u štab 6. pješadijske divizije. Dva mjeseca Poslije toga stupio je u oficirsku školu u Oranienbaumu. Kada je završio skraćeni kurs, jula 1915. godine, proizveden je u čin zastavnika i upućen na raspored u 22. brigadu. Kada su, u svojoj ljetnoj ofanzivi, Nijemci uspjeli da probiju front 3. ruske armije u Galiciji, i da ubrzo zauzmu Peremišlj, Lavov i znatan dio Galicije, Tolbuhin je polovinom septembra bio prebačen u sastav 9. armije. Naredbom komandanta armije, postavljen je za mlađeg oficira u 11. četu, a Poslije 11 dana postao je njen komandir.

U sljedećoj ratnoj godini, Nijemci su težište svojih operacija prenijeli na zapadnoevropsko ratište i počeli Verdensku bitku, dok su i na Talijanskom ratištu počele borbe oko Trentjina. Pošto je savezničko komandiranje zatražilo da i Rusija pređe u protuofanzivu, kako bi olakšali situaciju na zapadnom ratištu, 4. juna 1916. jedinice ruskog Jugozapadnog fronta počele su nastupanje prema Zapadu. Za potporučnika Tolbuhina, ova operacija je bila veoma značajna, iako nije dala osobite rezultate. Među vojnicima počeo je postepeno da se javlja protest protiv daljeg vođenja rata. U bataljonima i četama pojavili su se boljševički leci, s pozivom da se okonča imperijalistički rat. U puku u kome je služio Fjodor, učestala su dezerterstva, i Fjodor nije mogao da se odvoji od ostalih vojnika. Februarska revolucija zadesila ga je u 13. pograničnom zamurskom puku, gdje je komandirao bataljonom. Na vojničkoj konferenciji bio je izabran u pukovski komitet i učestvovao u junskom pohodu, kada je bio teško kontuzovan. U septembru je proizveden u čin kapetana i upućen u Omsk, u 37. sibirski puk. Tamo je stigao kada je već bila formirana sovjetska vlast.

U decembru 1917. godine Tolbuhin je bio upućen na dvomjesečno odsustvo, zbog bolesti. To vrijeme je proveo u rodnom mjestu u Jaroslavskoj guberniji, a u martu 1918. godine je demobiliziran.

Pošto se prilično oporavio, već krajem juna 1919. godine Tolbuhin je, na lični zahtjev, stupio u Crvenu armiju i raspoređen u štab zapadnog fronta, a nešto kasnije upućen je na školovanje štapskih oficira. Sposoban i marljiv, uspješno je završio kurs, i 15. decembra iste godine imenovan je za pomoćnika načelnika štaba tek formirane 56. streljačke divizije, a nešto kasnije bio je i načelnik njenog štaba. Za postignute uspjehe u borbi protiv intervencionističkih snaga odlikovan je ordenom crvene zvijezde.

U jesen 1926. Fjodor je bio upućen u Vojnu akademiju "Frunze", a 1933—1934 završio je i Operativni fakultet. U 1930. godini bio je postavljen za načelnika korpusa, i na toj dužnosti proveo je 6 godina. Godinu kasnije, postao je kandidat KP SSSR.

Pošto su Staljinove "čistke" mimoišle Tolbuhina, već u septembru 1937. bio je postavljen za komandanta 72. streljačke divizije u Kijevskom vojnom okrugu.

Početak II svjetskog rata zatekao ga je na dužnosti načelnika štaba zakavkaskog vojnog okruga, koji je dobio zadatak da osigura zapadne granice Sovjetskog Saveza, a istovremeno i sjeverne granice Irana, gdje je trebalo da se uspostavi veza sa savezničkim jedinicama. To nije bila mala odgovornost za štab Vojnog okruga kojim je rukovodio Tolbuhin.

Oko 20. novembra, Zakavkaski vojni okrug bio je preimenovan u Zakavkaski front, a Tolbuhin, kao načelnik Operativnog odjeljenja fronta, proveo je noći i noći nad kartama u razradi planova operacija. Početkom 1942. godine, pripremana je nova operacija, koja nije dala željene rezultate, pa je Tolbuhin, 10. marta 1942, bio oslobođen dužnosti i pozvan u Moskvu na odgovornost.

Kada su Nijemci prenijeli težište svojih operacija, u ljeto 1942. godine, prema Donskom bazenu, i kavkaskoj nafti, nešto kasnije u Privolškim stepama i oko Staljingrada vodila se jedna od najvećih bitaka II svjetskog rata, koja je, nesmanjenom žestinom, trajala šest i po mjeseci. Veliki udio u zaštiti volških utvrđenja pripao je Tolbuhinu. Poslije kratkog obavljanja dužnosti zamjenika komandanta Staljingradskog vojnog okruga, Tolbuhin je postavljen za komandanta 57. armije.

Od marta 1943. godine Tolbuhin je komandant Južnog fronta, zatim komandant 4. ukrajinskog fronta, a sredinom 1944. godine postavljen je za komandanta 3. ukrajinskog fronta. Jedinice pod njegovom komandom oslobodile su Taganrog, Donjeck, Rostovsku oblast, Nikopolj, Krivij Rog, Krim i Sevastopolj, i do sredine augusta 1944. izbile na granicu Rumunjske. Pošto su, u suradnji s jedinicama 2. ukrajinskog fronta, u jaško-kišnjevske operaciji razbile njemačko-rumunjske snage, jedinice 3. ukrajinskog fronta oslobodile su Bugarsku i, u suradnji s jedinicama NOV i POJ, učestvovala u oslobođenju Beograda i dijela Srbije. Krajem 1944. godine, jedinice 3. ukrajinskog fronta, pod komandom Tolbuhina, učestvovala su u oslobođenju Budimpešte, a početkom 1945. godine u zauzimanju Beča.

Poslije završetka rata, Tolbuhin je bio komandant Zakavkaskog vojnog okruga, a umro je 17. oktobra 1949. godine, Ova dana kasnije izvršena je kremacija, a urna s pepelom uzidana je u

zidove Kremlja. Po odluci Sovjetske vlade, u Moskvi je postavljen spomenik Tolbuhinu. Odlikovan je mnogim sovjetskim odlikovanjima.

Narodnim herojem Jugoslavije proglašen je 31. maja 1945. godine.

Ulisko Vasilij Andrejevič

Rođen je 1915. godine u Ukrajini. Pred rat je završio avijatičarsku školu, i upućen u bombardersku avijaciju.

Od početka rata, V. A. Ulisko bio je navigator u bombarderskoj avijaciji. Letio je u neprijateljsku pozadinu, dovodeći avion na cilj — koncentracije neprijateljskih trupa i tehnike, željezničke čvorove, skladišta oružja i municije, aerodrome neprijateljske avijacije i druge vojne objekte.

Godine 1944, zamjenik navigatora Gardijskog avijatičarskog puka, gardijski major V. A. Ulisko učestvovao je u zračnim operacijama zbog davanja pomoći narodnooslobodilačkoj vojsci Jugoslavije. Kao jedan od najiskusnijih navigatora, V. A. Ulisko trasirao je maršute do trideset poljana za spuštanje tovara, na različitim područjima Jugoslavije, S obzirom na to da su avioni letjeli noću, nad nepoznatom teritorijem i bez radio-navigacionih uređaja, zbog pronalaženja cilja bio je razrađen specijalni sistem letova s vođom. Prvi je, kao vođa, polijetao avion, s jednom od najiskusnijih posada, koji je nalazio cilj, izbacivao tovar i kružio nad njim, dajući istovremeno ugovorene radio-signale. Ostali avioni ravnali su se prema ovim signalima, kao prema radio-svjetionicima, i točno pogadali cilj. Jedan od takvih vođa u avijatičarskoj grupi, koja je, 1944. godine, obavljala letove u Jugoslaviju, bio je avion u kojem je kao navigator letio Vasilij Andrejevič Ulisko.

Poslije završetka rata, V. A. Ulisko nastavio je da služi u ratnom zrakoplovstvu SSSR. Umro je u aprilu 1956. godine.

Za hrabrost i visoku vojnu vještinu, Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije proglasilo je, 21. juna 1945. godine, gardijskog majora Vasilija Andrejeviča Uliska narodnim herojem Jugoslavije.

Vitruk Andrej Nikiforovič

Rođen je 1902. godine u Ukrajini, u siromašnoj seljačkoj porodici. S trinaest godina počeo je da radi kao najamni poljoprivredni radnik. Od 1924. godine nalazio se u redovima Crvene armije. Osam godina je službovao u artiljerijskim jedinicama, a zatim odlučio da postane pilot, i upisao se u Borisolebsku avijatičarsku školu. Pošto je završio školu, i dobio zvanje pilota ratnog zrakoplovstva, A. N. Vitruk je stupio u službu ratnih zrakoplovnih snaga Crvene armije. Ovdje je prešao put od pilota do gardijskog general-majora, komandanta zrakoplovnih jedinica.

Od prvog do posljednjeg dana velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza, učestvovao je u borbi protiv hitlerovskih osvajača.

U vrijeme Beogradske operacije, oktobra 1944. godine, zrakoplovne jedinice pod komandom A. N. Vitruka nanosile su udarce fašističkim trupama, svojim jurišima i bombardiranjem. Pošto su borci Crvene armije i narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije oslobodili Beograd, grupa A. N. Vitruka (10. gardijska jurišna, i 236. lovačka zrakoplovna divizija, zajedno s jedinicama za opskrbliivanje ratnim materijalom) sastavljena je na raspolaganje Komandi NOVJ. Izvršavajući borbene zadatke, ove jedinice su istovremeno doprinijele osposobljavanju jugoslovenskih pilota.

Za hrabrost i heroizam, pokazan u bitkama protiv hitlerovaca, sovjetska vlada je proglasila A. N. Vitruka herojem Sovjetskog Saveza. Za učešće u protjerivanju fašističkih okupatora. Predsjedništvo AVNOJ-a proglasilo ga je narodnim herojem Jugoslavije.

Za svoje zasluge, A. N. Vitruk odlikovan je, također, s četiri Ordena Crvene zastave, Ordenom Suvorova 2. reda, Bogdana Hmeljnickog 2. reda, Aleksandra Nevskog i Crvene zvijezde.

Jedinica kojom je on rukovodio odlikovana je Ordenom Crvene zastave, Suvorova i Kutuzova 2. reda.

Poslije rata, A. N. Vitruk ostao je na dužnosti komandanta zrakoplovne jedinice. Preminuo je 2. juna 1946. godine, u glavnom gradu Ukrajine, Kijevu.

Šornikov Sergejevič Aleksandar

Rođen je 31. oktobra 1912. godine u radničkom naselju Jarčevu, kod Vjaznika, Vladimirskaja oblast RSFSR u radničkoj porodici. Rus. Tokom 1928—1930. pohađao je školu učenika u privredi, i pošto ju je završio, počeo je da radi kao kalfa u Tekstilnoj fabrici. Godine 1931, Lenjinski Komsomol poslao ga je-u avijatičarsku školu civilnog zrakoplovstva, koju je završio 1933, stekavši zvanje pilota.

Prije velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza, letio je na linijama civilnog zrakoplovstva u Zakavkazju, a kasnije u Gruziji. Tamo je, u svojstvu pilota, kapetana, a zatim komandanta trenerskog odreda stekao veliko letačko iskustvo u brdovitim predjelima.

Od 1941. godine, A. S. Šornikov nalazi se u redovima sovjetske armije, u avio-transportnoj diviziji ratnog zrakoplovstva, uspješno izvršava složene zadatke u komandiranju. Godine 1943, oformila se borbena posada vojnog transportnog aviona koju su činili: Aleksandar Šornikov — pilot, kapetan; Boris Kalinkin — drugi pilot; Pavel Jakimov— navigator; Ivan Galaktionov inženjer; Nikolaj Verderevski — radio-telegrafist. Januara 1944. godine, ova posada dobila je zadatak da u Jugoslaviju prebaci, zračnim putem, sovjetsku vojnu misiju, na čelu s general-lajtnantom N. V. Kornejevim, Trebalo je obaviti let iz Moskve u Teheran, a zatim, preko planinskih vijenaca. Azije, pustinje Sjeverne Afrike i Sredozemnog mora u Bari (Italija), odakle su članovi misije bili jedrilicama prebačeni na Medeno polje, kod Bosanskog Petrovca.

Marta 1944. godine, avion kojim je upravljao gardijski major A. S. Šornikov prvi put je u toku narodnooslobodilačkog rata aterirao na snijegom pokrivenoj poljani, visoko u brdima, na području Medenog polja. A. S. Šornikov je izvršio, 1944. godine, sa svojom posadom ukupno više od četrdeset noćnih letova u Jugoslaviju. Dopremao je borcima narodnooslobodilačke vojske sovjetsko oružje, municiju, hranu i prevezio ranjenike iz područja ratnih operacija u Italiju.

"Jednom smo ukrcali u avion petnaest ranjenih partizana", sjeća se A. S. Šornikov. "Tokom cijelog leta iz partizanskog logora u Italiji, ni jedan od njih nije zaječao, iako su svi oni, kao što se kasnije ispostavilo, bili bez nogu".

Sovjetski piloti srodili su se s jugoslovenskim partizanima, i uvijek su dočekivali jedni druge kao braću.

Poslije fašističkog desanta na Drvar (maja 1944. godine), sovjetska Komanda povjerila je A. S. Šornikovu zadatak da prebaci rukovodioce narodnooslobodilačkog pokreta Jugoslavije, na čelu s maršalom Titom, u Bari. U noći 4. juna 1944. godine, po nevremenu, A. S. Šornikov i posada njegovog aviona, izmakavši fašističkoj priobalnoj protuavionskoj obrani, aterirali su na improviziranom aerodromu na Kupreškom polju, ukrcali grupu članova CK KPJ, Vrhovnog štaba Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije, Predsjedništva AVNOJ-a, rukovodstvo sovjetske i angloameričke misije, i prebacili ih u Bari. Iste noći, po naredenju načelnika sovjetske vojne misije, A. S. Šornikov je drugi put sletio na Kupreško polje, i prebacio još dvadeset ljudi.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR, od 20. juna 1944. godine, za uzorno izvršenje specijalnog zadatka sovjetske komande, gardijski major A. S. Šornikov i članovi posade njegovog aviona, gardijski kapetan B. T. Kalinkin i P. N. Jakimov, proglašeni su herojima Sovjetskog Saveza. Gardijski inženjerijski kapetan I. G. Galaktionov i gardijski ober-lajtnant N. S. Verderevski odlikovani su Ordenom Lenjina.

Na jednoj od svojih redovnih sjednica na ostrvu Visu, Predsjedništvo Antifašističkog veća narodnog oslobođenja Jugoslavije, septembra 1944. godine, donijelo je Ukaz o proglašenju A. S. Šornikova, B. T. Kalinkina i P. N. Jakimova narodnim herojem Jugoslavije, I. G. Galaktionov i N. S. Verderevski odlikovani su Ordenom partizanske zvijezde II reda. Ordeni su im uručeni u oslobođenom Beogradu.

Poslije oslobođenja Beograda, pa do definitivne pobjede nad fašizmom, avion A. S. Šornikova stajao je na raspolaganju Vrhovnoj komandi narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije i rukovodstvu KPJ.

Do 1949. godine, A. S. Šornikov ostao je u ratnom zrakoplovstvu SSSR, Poslije čega se vratio u civilno zrakoplovstvo.

Ždanov Vladimir Ivanovič

Rođen je 1902. godine u Kijevu, Ukrajina U Crvenu armiju je stupio kao dobrovoljac, učestvovao u završnim bitkama građanskog rata u Rusiji. Zatim, završivši pješadijsku školu, stekao je veliko iskustvo u komandiranju.

U Komunističku partiju Sovjetskog Saveza V. I. Ždanov učlanio se 1941. godine.

U vrijeme velikog Otadžbinskog rata Sovjetskog Saveza protiv fašističkih agresora, bio je načelnik štaba, a zatim komandant 4. gardijskog mehaniziranog korpusa, Pokazao je hrabrost i heroizam, organizatorske sposobnosti u Staljingradskoj bici, u borbama na jugu Ukrajine, u jasko-kišinjevskoj operaciji koja je sovjetskim trupama otvorila put na Balkan. Vladimir Ivanovič Ždanov učestvovao je u oslobođenju Bugarske i Mađarske od fašističkih okupatora.

U vrijeme Beogradske operacije, tenkisti mehaniziranog korpusa, kojim je komandirao V. I. Ždanov, borili su se zajedno s borcima narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije. V. I. Ždanov bio je jedan od onih sovjetskih vojnih starješina koji su, prema riječima Josipa Broza Tita, "na čelu sovjetskih jedinica, rame uz rame s jugoslovenskim borcima, prolijevali svoju krv ne samo za oslobođenje Beograda, već i drugih područja naše zemlje".

U Sovjetskom Savezu, zasluge generala V. I. Ždanova dobile su visoku ocjenu. Odlikovan je s dva Ordena Lenjina, tri Ordena Crvene zastave, Ordenom Suvorova 1. reda, s dva Ordena Suvorova 2. reda, ordenom Crvene zvijezde i medaljama Sovjetskog Saveza. Proglašen je herojem Sovjetskog Saveza.

Za zasluge u zajedničkoj borbi protiv neprijatelja i doprinos oslobođenju Beograda i drugih područja Jugoslavije, gardijski general-lajtnant tenkovskih jedinica Ždanov proglašen je, 1944. godine, narodnim herojem Jugoslavije.

U poslijeratnim godinama, V. I. Ždanov završio je, s odličnim uspjehom, Vojnu akademiju Generalštaba, i zauzimao odgovorne komandne položaje u Crvenoj armiji. Pošavši, kao član sovjetske vojne delegacije, na proslavu dvadesetogodišnjice oslobođenja Beograda od fašističkih okupatora, 19. oktobra 1964. godine, general-pukovnik V. I. Ždanov tragično je izgubio život u avionskoj nesreći. Na Avali, kod Beograda, sovjetskoj vojnoj delegaciji podignut je veličanstven spomenik.

Żymierski Mihal

Poljski maršal, državni i društveni radnik Mihal Žimjerski, rođen je 4. septembra 1890. godine, u Krakovu. Završio je Pravni fakultet na Jagelonskom univerzitetu. Od 1909. godine radio je u oslobodilačkom pokretu na teritoriji pod austrijskom okupacijom, uglavnom u poljskim streljačkim družinama (ilegalno ime Zaviša). Od 1911—1912. godine bio je u austrijskoj armiji. Oficirsku školu završio je u Bolcanu. U vrijeme I svjetskog rata, služio je u poljskim legionima. Inicijator je oružanog ustanka protiv Austrijanaca i probijanja preko fronta na rusku stranu, 1918, kod Raranjča.

Od februara 1918. godine je šef štaba 2. poljskog korpusa u Rusiji, javni funkcioner Poljske vojne organizacije (POW), komandant 2. puka 4. streljačke divizije. Od januara 1919. godine, Poslije povratka u zemlju, postao je oficir Generalštaba poljske armije. Od 20. augusta 1919. je šef ekspoziture Glavne komande poljske armije u Sosnovjecu, gdje je organizirao pomoć za šlezijске ustanike. Od 1919— —1920, komandirao je brigadom i divizijom. Od 1921—1923, studirao je na Visokoj vojnoj školi u Francuskoj. U čin brigadnog generala unaprijeđen je 1924. godine. Od 1924—1926. je zamjenik šefa administracije armije. U maju 1926. godine istupio je protiv vojnog prevrata maršala Pilsudskog, zbog čega je otpušten iz vojske i proganjan od sancijskih vlasti. Od 1931—1938, bio je u emigraciji u Francuskoj (Pariz).

U oktobru 1938. godine, vratio se u zemlju. Poslije septembarske kampanje 1939, uključio se u borbu s hitlerovskim osvajačem. Bio je pristalica aktivnih oružanih operacija protiv okupatora u čvrstoj suradnji i oslanjanju na pomoć i prijateljstvo Sovjetskog Saveza. Godine 1942, uspostavio je vezu s Poljskom radničkom partijom i Glavnim Štabom narodne garde. Od maja 1943. godine, kao vojni savjetnik Narodne garde, prenosio je svoje veliko iskustvo i stručno znanje u usavršavanju organizacije i komandiranja, i razrađivanju najefikasnijih metoda oružane borbe protiv okupatora. Također je bio jedan od suorganizatora i član predsjedništva Zemaljskog narodnog veća — ilegalnog Parlamenta poljskih demokratskih grupacija, koji su, po inicijativi Poljske radničke partije, sazvani u novogodišnjoj noći 1943. godine. U januaru 1944. godine, naimenovan je, preko Zemaljskog narodnog veća, za Glavnog komandanta narodne armije. Stekao je velike zasluge u uspješnom djelovanju i borbi protiv vojno-policijskih snaga okupatora na teritoriji Poljske. Mihal Žimjerski je bio predsjednik delegacije Zemaljskog narodnog veća koja je, početkom jula 1944, došla u Moskvu na razgovore s vladom SSSR i predstavnicima Saveza poljskih patriota. Dvadeset prvog jula 1944, imenovan je za glavno-komandirajućeg poljske vojske i rukovodioca resora za narodnu obranu u Poljskom komitetu narodnog oslobođenja. Unaprijeđen je u čin generala-broni. Kao jedan od organizatora Poljske narodne vojske, imao je bitan doprinos u preporodu i brzom razvoju regularnih oružanih snaga narodne poljske države, pokazujući organizacioni talent i rukovodilačke sposobnosti. Pod njegovim rukovodstvom, poljska narodna vojska je u završnom periodu rata izrasla u oružanu snagu koja je brojala više od 400 hiljada ljudi, a koja je značajno doprinijela pobjedi nad fašizmom. Za zasluge u razvoju vojske i jačanju narodne Poljske, 3. maja 1945. je imenovan za maršala Poljske. Od 1945—1949. je ministar za narodnu obranu, Od 1949—1952. je član Državnog savjeta, a od 1956. godine je bio na različitim dužnostima i civilnoj službi. Od 1969. godine je u penziji.

On je zaslužan i cijenjen društveni radnik, počasni predsjednik Glavne uprave Saveza boraca za slobodu i demokraciju. Kao priznanje za izuzetan udio u pobjedi nad fašizmom u II svjetskom ratu, kao i u preporodu državnosti i jačanju Narodne Republike Poljske i njene obrambene moći, odlikovan je Ordenom graditelja Narodne Poljske. Odlikovan je, također, i drugim najvišim odlikovanjima! Ordenom narodnog heroja Jugoslavije, Velikom križem ordena "Virtuti Militari" s lentom i zvijezdom, Grunvaldskim krstom I reda, Velikom lentom poljskog preporoda, sovjetskim Ordenom pobjede, čehoslovačkim Ordenom bijelog lava za pobjedu sa zvijezdom 1 reda, bugarskim Ordenom 9. septembra 1944. godine, Ordenom Narodne Republike Mađarske i američkom Legijom za zasluge reda glavnokomandujućeg.

Podaci o narodnim herojima

Prvi narodni heroj, Petar Leković, proglašen je veljače 1942. godine, neposredno pošto je, odlukom Vrhovnog štaba NOVJ, uvedeno zvanje narodnog heroja. Orden narodnog heroja, ustanovljen Ukazom Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 15. kolovoza 1943. godine, o odlikovanjima u narodnooslobodilačkoj vojsci, dodjeljivan je onima koji su pokazali osvjedočeni heroizam na bojnopolju ili u držanju pred neprijateljem. Takvih je bilo mnogo među borcima i rukovodiocima oružane revolucije, ljudi i žena svih uzrasta i zanimanja i svih nacionalnosti. Ali, samo najboljima je pripalo ovo izuzetno priznanje.

Ordenom narodnog heroja Jugoslavije odlikovano je 1.322 učesnika oružane revolucije, 19 stranih državljana (16 građana SSSR i po jedan Ceh, Poljak, Talijan), 32 jedinice i ustanove NOVJ, 4 društveno-političke organizacije i 6 naših gradova.

Spol

Ogromna većina narodnih heroja su muškarci:

Ukupno – 1322

Muškarci – 1231

Žene – 91

Politička pripadnost

Prema političkoj pripadnosti, većina narodnih heroja su komunisti. Oko 97 % poginulih i strijeljanih narodnih heroja bili su članovi KPJ, a također i svi koji su preživjeli oružanu revoluciju.

Ukupno 1.322

Članovi KPJ - 1.284

Članovi SKOJ-a - 18

Neorganizirani ili nepoznata politička pripadnost – 20

Zanimanje

Podaci o zanimanju narodnih heroja uvjerljivo ilustriraju širinu oružane revolucije: u njoj su učestvovali gotovo svi slojevi našeg društva. Najviše je rudara i industrijskih radnika: 34 %. Studenti i đaci čine 19 % svih narodnih heroja, poljoprivredni radnici 18, a stručnjaci raznih profila 13 %. Studenti i đaci čine polovinu ukupnog broja intelektualaca među narodnim herojima.

Rudari, industrijski i njima srodni radnici - 452

Poljoprivrednici i njima srodni radnici - 236

Radnici u trgovinama i uslugama - 33

Oficiri i podoficiri Jugoslavenske vojske i žandari - 82

Administracija i njima srodni službenici - 78

Pravnici - 64

Profesori i učitelji - 54

Inženjeri i ljekari - 27

Ostali stručnjaci, umjetnici i novinari - 29
Studenti - 184
Đaci - 66
Domaćice - 14
Nepoznato - 5

Starost

Analiza starosne strukture narodnih heroja uvjerljivo govori o mladosti naše oružane revolucije.

Polovina narodnih heroja otišla je u rat s manje od 25 godina, a samo njih 325 je imalo više od 30 godina.

Od ukupnog broja poginulih i umrlih narodnih heroja 42 % su bili mladi između-16 i 26 godina, a 38 % su imali od 27 do 34 godine. Tri četvrtine narodnih heroja bili su mladi od 34 godine; 25 među njima nisu imali ni 20 godina u trenutku pogibije, a troje su bili mladi od 17 godina. Skojevka Milka Bosnić imala je samo 15 godina kada je poginula posle svog poznatog podviga — skidanja čebeta s partizanskog tenka prilikom desanta na Drvar, u svibnju 1944. godine.

Proglašeni narodni heroji prema godinama

Milka Bosnić je posljednji proglašeni narodni heroj Jugoslavije, 1974. godine. Ogromna većina narodnih heroja je dobila zaslužen priznanje posle rata. Najviše ih je proglašeno 1953, zatim 1951. i 1952. godine. Samo jedan od njih, Josip Broz Tito, dobio je ovaj orden više puta: jednom u novembru 1944, a dva puta poslije rata.

Godina	Broj proglašениh narodnih heroja
1942.	16
1943.	20
1944.	27
1945.	88
1946.	6
1947.	1
1948.	4
1949.	51
1950.	1
1951.	356
1952.	100
1953.	633
1954.	2
1955.	2
1956—1974.	16

Poginuli prema godini borbe i prema uzrastu

Od 955 palih heroja, 77 % izgubilo je život u direktnoj oružanoj borbi s neprijateljem. Oko 15 % je streljano ili nastradalo u zatvorima i logorima, a oko 7 % je umrlo posle rata od posljedica rata ili mučenja u zatvorima.

Prema godini rata, najviše narodnih heroja je poginulo 1943 — gotovo 30 %, a zatim 1942 — 27,5 %. Neposredno posle rata poginulo je 9 narodnih heroja, mahom u obračunu s ostacima neprijateljskih bandi, a neki i nesretnim slučajem. 55 narodnih heroja je izvršilo samoubojstvo da ne bi pali neprijatelju u ruke.

Mjesto rođenja i stradanja narodnih heroja

Najveći broj narodnih heroja rođen je u Hrvatskoj — 21,9 %, zatim u Bosni i Hercegovini — 20,6, u Crnoj Gori — 18,7, u Srbiji bez pokrajina 15, u Sloveniji 11,05 %. Najviše poginulih i strijeljanih narodnih heroja je iz Bosne i Hercegovine — 23,1 %, Srbije — 21, Hrvatske i Crne Gore — po 20 %. Najviše narodnih heroja je poginulo u Bosni i Hercegovini — 32 %, u užoj Srbiji — 19, Hrvatskoj 18, Sloveniji 12, Crnoj Gori 8, Makedoniji 5, Vojvodini 2 i na Kosovu 1 %. Od ukupnog broja narodnih heroja, relativno je najviše poginulih s Kosova (85 %). To jest 11 od 13 proglašanih. Taj procent u užoj Srbiji iznosi 78%, u Bosni i Hercegovini 77% a kod ostalih se kreće od 73 u Crnoj Gori do 65 %, u Hrvatskoj.

Živih narodnih heroja u 1957. je bilo 410, u 1975. 367, a u 1981, 343 narodna heroja.

Godina stradanja	Ukupno	Žene	Starost u momentu stradanja				
			15—19 godina	20—26	27—34	35-44	45 i više godina
Ukupno:	955	74	25	368	367	116	79
1941.	119	9	4	37	52	21	5
1942.	262	19	5	104	112	26	15
1943.	282	25	8	119	114	32	9
1944.	188	18	7	91	71	14	5
1945.	32	1	1	13	11	7	—
Posle 1945.	37	1	—	4	7	16	10
Nepoznato	35	1	—	—	—	—	35